Regeringens proposition 1986/87: 112

om anhållande och häktning, m. m.

Prop.
1986/87: 112

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 12 mars 1987.

På regeringens vägnar

Kjell-Olof Feldt

Bengt Göransson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändringar i reglerna om de straffprocessuella frihetsberövandena gripande, anhållande och häktning. Ändringarna, som i huvudsak grundar sig på förslag från 1983 års häktningsutredning, berör bl. a. förutsättningarna för att få tillgripa häktning och anhållande samt de frister inom vilka sådana frihetsberövanden skall prövas av domstol.

När det gäller häktningsförutsättningarna skall huvudregeln även i fortsättningen vara att endast den får häktas som är på sannolika skäl misstänkt för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. Liksom nu skall härutöver krävas att en eller flera av tre särskilda häktningsförutsättningar föreligger, nämligen att det föreligger fara för att den misstänkte avviker, försvårar utredningen eller fortsätter sin brottsliga verksamhet. Främst för att markera vikten av att häktning används i tillräcklig utsträckning för att motverka återfall i brott föreslås en omformulering av beviskravet för de särskilda häktningsförutsättningarna. Enligt förslaget skall häktning kunna ske när det föreligger risk för avvikande, försvårande av utredning eller fortsatt brottslig verksamhet. Vid risk för fortsatt brottslig verksamhet förutsätts att särskild hänsyn skall tas till sådan brottslighet som innebär risk för enskildas liv, hälsa eller egendom eller i övrigt kränker annans personliga integritet.

Vidare föreslås att reglerna om domstolsprövning av straffprocessuella frihetsberövanden anpassas till den praxis som utvecklats vid tolkningen av Europakonventionen till skydd för de mänskliga rättigheterna. Enligt förslaget skall åklagaren avge häktningsframställning till domstolen samma dag som han beslutat om anhållande eller senast dagen därefter. Om det finns synnerliga skäl får åklagaren dröja till tredje dagen efter anhållandet.

Domstolen skall enligt huvudregeln hålla häktningsförhandling samma dag som häktningsframställningen görs eller senast dagen därefter. Förhandlingen får dock aldrig hållas senare än fyra dagar efter det faktiska frihetsberövandet. Förslaget innebär en väsentlig förkortning av de nuvarande fristerna för domstolsprövningen. Vid beräkningen av de nu angivna fristerna likställs lördagar, söndagar och helgdagar med vanliga arbetsdagar. Detta innebär bl. a. att tingsrätterna i fortsättningen måste vara beredda att hålla häktningsförhandlingar under veckosluten och på helgdagar.

Med hänsyn till de korta tidsfrister som enligt förslaget gäller för domstolens prövning av frihetsberövandet måste det öppnas möjlighet för domstolen att besluta om häktning trots att utredningen inte kommit så långt att sannolika skäl för brottsmisstanken föreligger. Häktning föreslås sålunda kunna ske om den anhållne är skäligen misstänkt för brottet och det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning. I sådana fall skall häktningsfrågan alltid omprövas senast inom en vecka.

I propositionen föreslås också en ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister. Ändringen syftar till att ge i första hand domstolarna möjlighet till terminalåtkomst till registret.

De nya reglerna om anhållande och häktning föreslås träda i kraft den dag regeringen bestämmer.

Lagförslagen i denna proposition har granskats av lagrådet. Propositionen innehåller därför tre huvuddelar: lagrådsremissen (s. 21), lagrådets yttrande (s. 84) och föredragande statsrådets ställningstaganden till lagrådets synpunkter (s. 100).

Den som vill ta del av samtliga skäl för lagförslagen måste därför läsa alla tre delarna.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 19 kap. 12 §, 24 kap., 25 kap. 1 §, 51 kap. 8 och 13 §§, 52 kap. 10 §, 54 kap. 5 § samt 55 kap. 15 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
19 kap.	
12 §	
Vad i detta kapitel *stadgas äger motsvarande tillämpning* i fråga om *domstols* befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel.	Vad *som sägs* i detta kapitel *skall tillämpas även* i fråga om *domstolarnas* befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel. *Om särskilda skäl föreligger, får en fråga om häktning tas upp även av rätten i en annan ort än som följer av reglerna i detta kapitel.*
24 kap.	
1 §[1]	
Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket är *stadgat* fängelse ett år eller däröver, *må han* häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet *skäligen kan befaras*, att han avviker eller *annorledes undandrager* sig lagföring eller straff *eller* genom *undanröjande av* bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller *ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.*	*Den som* på sannolika skäl *är* misstänkt för *ett* brott, för vilket är *föreskrivet* fängelse ett år eller däröver, *får* häktas, om *det* med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller *någon* annan omständighet *finns risk för* att han *1.* avviker eller *på något annat sätt undandrar* sig lagföring eller straff, *2.* genom *att undanröja* bevis eller på *något* annat sätt försvårar sakens utredning eller *3. fortsätter sin brottsliga verksamhet.*
Är brottet ringare än i första stycket sägs men kan därå följa fängelse och har den misstänkte icke stadigt hemvist inom riket, må han häktas, om det skäligen kan befaras, att han avviker.	
Är för brottet *icke stadgat* lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det *ej* är uppenbart, att *anledning därtill* saknas.	Är för brottet *inte föreskrivet* lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det *inte* är uppenbart, att *skäl till häktning* saknas.
Kan det *antagas*, att den misstänkte kommer att dömas *allenast* till böter, *må* häktning *icke* ske.	Kan det *antas* att den misstänkte kommer att dömas *endast* till böter, *får* häktning *inte* ske.

[1] Senaste lydelse 1975: 670.

2 §

Den som på sannolika skäl *misstänkes* för brott *må*, oberoende av brottets beskaffenhet, *häktas*, om han är okänd och *undandrager sig att uppgiva* namn och hemvist eller *anledning förekommer, att* hans uppgift *därom är* osann, *så ock* om han saknar hemvist inom riket och det *skäligen kan befaras*, att han genom att *begiva* sig från riket *undandrager* sig lagföring eller straff.

Den som på sannolika skäl *är misstänkt* för brott *får häktas* oberoende av brottets beskaffenhet,

1. om han är okänd och *vägrar att uppge* namn och hemvist eller *om* hans uppgift *om detta kan antas vara* osann, *eller*

2. om han saknar hemvist inom riket och det *finns risk för* att han genom att *bege* sig från riket *undandrar* sig lagföring eller straff.

3 §

Även den som endast är skäligen misstänkt för brott får, med den *begränsning som följer av 19 §, häktas, om*

1. förutsättningarna för häktning i övrigt är uppfyllda enligt vad som sägs i 1 § första och tredje styckena eller 2 § och

2. det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning om brottet.

3 §[2]

Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas. Detsamma gäller kvinna som har fött så kort tid förut att häktning kan befaras medföra allvarligt men för barnet. Vill den misstänkte inte underkasta sig övervakning, skall häktning ske.

Om ytterligare *inskränkning* i fråga om häktning av den som är under *aderton* år *är särskilt stadgat.*

Att reseförbud eller anmälningsskyldighet får träda i stället för häktning *stadgas* i 25 kap.

4 §

Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller *någon* annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas. Detsamma gäller kvinna som har fött så kort tid förut att häktning kan befaras medföra allvarligt men för barnet. Vill den misstänkte inte underkasta sig övervakning, skall häktning ske.

Om ytterligare *inskränkningar* i fråga om häktning av den som är under *arton* år *finns särskilda bestämmelser.*

Att reseförbud eller anmälningsskyldighet får träda i stället för häktning *föreskrivs* i 25 kap.

[2] Senaste lydelse 1981: 1294.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §	5 §
Beslut *om häktning* meddelas av rätten.	Beslut *att häkta någon* meddelas av rätten. *I häktningsbeslutet skall anges det brott som misstanken avser och grunden för häktningen.* *Om hävning av häktningsbeslut finns bestämmelser i 20 §.*
5 §[3]	6 §
Förekomma mot någon skäl *till häktning, må* han i *avbidan* på rättens *beslut därom anhållas.*	*Om det finns* skäl *att häkta någon, får* han *anhållas* i *avvaktan* på rättens *prövning av häktningsfrågan.*
Äro ej fulla skäl till häktning, *må* den misstänkte *dock* anhållas, om det *finnes vara* av synnerlig vikt, att han i *avbidan* på ytterligare utredning *tages i förvar.*	*Finns inte* fulla skäl till häktning *men är* den misstänkte *skäligen misstänkt för brottet, får han* anhållas, om det *är* av synnerlig vikt att han *tas i förvar* i *avvaktan* på ytterligare utredning.
Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. *Beslutet* skall *innehålla uppgift om* det brott misstanken avser *samt ange* grunden för anhållandet.	Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. *I anhållningsbeslutet* skall *anges* det brott *som* misstanken avser *och* grunden för anhållandet.
7 §[4]	
Förekomma mot någon skäl *till anhållande men kan beslut därom icke utan fara avvaktas, må* polisman även utan *sådant beslut gripa honom.*	*Om det finns* skäl *att anhålla någon, får en* polisman *i brådskande fall gripa honom* även utan *anhållningsbeslut.*
Träffas den som begått brott, *vårå* fängelse kan följa, *å* bar gärning eller flyende fot, *må* han gripas av envar. Envar *må ock* gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.	*Om* den som *har* begått brott, *på vilket* fängelse kan följa, *påträffas på* bar gärning eller flyende fot, *får* han gripas av envar. Envar *får också* gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.
Då någon gripits, skall anmälan därom skyndsamt göras hos åklagaren. Denne har att efter förhör, som avses i 8 §, omedelbart besluta, om den gripne skall anhållas eller friges.	
6 §[5]	8 §
Har *den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest inte närvarande då beslutet medde-*	Har *beslut att anhålla någon meddelats i hans frånvaro,* skall *han,* så snart beslutet *har* verk-

[3] Senaste lydelse 1981: 1294.
[4] Senaste lydelse 1981: 1294.
[5] Senaste lydelse 1981: 1294.

las, skall, så snart beslutet verkställts, *anmälan därom göras hos åklagaren.*

ställts, *förhöras av polisman eller åklagare. Har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, skall det skyndsamt anmälas till honom. Åklagaren skall efter förhöret omedelbart besluta om den misstänkte skall förbli anhållen.*

Har någon gripits enligt 7 §, skall han så snart som möjligt förhöras av polisman eller åklagare. Har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, skall det skyndsamt anmälas till honom. Åklagaren skall efter förhöret omedelbart besluta om den misstänkte skall anhållas. Anhålls inte den misstänkte, skall beslutet om gripande omedelbart hävas.

Avviker den som misstänks för brott och *förekommer* skäl *till hans anhållande*, får åklagaren efterlysa honom.

Om den som misstänks för brott *avviker* och *det finns* skäl *att anhålla honom*, får åklagaren efterlysa honom.

8 §[6]

Den som anhållits enligt 6 § eller gripits enligt 7 § skall, så snart det kan ske, för förhör inställas för åklagaren eller för polisman som har fått i uppdrag att hålla förhöret.

9 §[7]

Då någon anhålls eller då *beslut om anhållande som avses i 6 §* verkställs, skall den anhållne *erhålla* besked om det brott *misstanken avser* samt grunden för anhållandet. Den anhållnes närmaste anhöriga och *annan* som står den anhållne särskilt nära skall, så snart det kan ske utan men för utredningen, *underrättas om anhållandet.* En sådan underrättelse får dock inte utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.

Då någon anhålls eller då *ett anhållningsbeslut enligt 8 § första stycket* verkställs, skall den anhållne *få* besked om det brott *som han är misstänkt för* samt grunden för anhållandet. Den anhållnes närmaste anhöriga och *andra personer* som står den anhållne särskilt nära skall *underrättas om anhållandet* så snart det kan ske utan men för utredningen. En sådan underrättelse får dock inte utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.

10 §

Förekomma ej längre skäl för *anhållande*, skall *den misstänkte* omedelbart *frigivas.*

Om det inte längre *finns* skäl för *ett anhållningsbeslut*, skall *åklagaren* omedelbart *häva beslutet.*

[6] Senaste lydelse 1981: 1294
[7] Senaste lydelse 1981: 1294.

11 §

Den som är anhållen skall hållas i förvar men må eljest ej underkastas annan inskränkning i sin frihet, än som påkallas av ändamålet med anhållandet, ordningen å förvaringsplatsen eller allmän säkerhet. Vid hans förvaring eller förflyttning skall så förfaras, att den ej väcker onödig uppmärksamhet.

Om inte anhållningsbeslutet hävs, skall åklagaren inom tid som anges i 12 § muntligen eller skriftligen göra framställning hos rätten om häktning av den anhållne.

I framställningen skall anges det brott som misstanken avser, grunden för häktningsyrkandet samt tidpunkten för frihetsberövandet.

Den anhållne och hans försvarare skall, om möjligt, genast underrättas om häktningsframställningen genom åklagarens försorg.

12 §[8]

Åklagaren skall, om inte den anhållne friges, senast dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller då den anhållne enligt 8 § inställdes till förhör, avlåta framställning till rätten om hans häktande. Behövs det ytterligare utredning för prövning av häktningsfrågan, får åklagaren vänta med framställningen. Den skall dock avlåtas så snart det kan ske och senast på femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den anhållne inställdes för förhör. Görs inte framställning enligt vad som nu har sagts, skall den anhållne omedelbart friges.

I samband med framställningen skall till rätten samt till den anhållne och hans försvarare överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen i den mån de har betydelse för prövningen av häktningsfrågan. Rätten kan dock medge att överlämnandet får anstå viss kort tid. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall också uppgift lämnas därom.

Häktningsframställning skall göras samma dag som anhållningsbeslutet meddelades eller senast dagen därefter. Om det finns synnerliga skäl, får framställningen göras senast tredje dagen efter anhållningsbeslutet.

Har anhållningsbeslutet meddelats i den misstänktes frånvaro, skall vid tillämpning av första stycket som dag för beslutet anses dagen då beslutet verkställdes.

Görs inte häktningsframställning inom föreskriven tid, skall åklagaren omedelbart häva anhållningsbeslutet.

13 §

Då framställning enligt 12 § inkommit, skall rätten, *så snart ske*

Har en häktningsframställning gjorts, skall rätten *samma dag eller*

[8] Senaste lydelse 1981: 1294.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
kan och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. *Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.*	*senast dagen* därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. *Om det finns synnerliga skäl, får förhandlingen dock hållas senare.* *Häktningsförhandlingen får aldrig hållas senare än fjärde dagen efter det att den misstänkte greps eller anhållningsbeslutet verkställdes.*
14 §[9]	
Vid *förhandling i häktningsfrågan* skall den som *yrkat* häktning *så ock,* om *ej* synnerligt hinder *möter för* den *anhållnes inställande, denne* vara *tillstädes.*	Vid *häktningsförhandlingen* skall den som *yrkar* häktning *och,* om *det inte finns* synnerligt hinder, den *anhållne* vara *närvarande.*
Den som *yrkat* häktning skall ange de omständigheter, *varpå yrkandet grundas.* Den anhållne och hans försvarare skall få tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehåller samt parterna i övrigt anför får utredning angående brottet inte *förebringas,* om det inte finns särskilda skäl till det.	Den som *yrkar* häktning skall ange de omständigheter *som han grundar sitt yrkande på.* Den anhållne och hans försvarare skall få tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehåller samt *vad* parterna i övrigt anför får utredning angående brottet inte *läggas fram,* om det inte finns särskilda skäl till det.
15 §	
Förhandlingen skall *såvitt* möjligt *fortgå* utan avbrott, till dess *frågan* kan avgöras. Uppskov *må ej* äga rum, *med mindre* synnerliga skäl *äro därtill, och utan den misstänktes begäran ej* längre än fyra dagar.	*Häktningsförhandlingen* skall, *om* möjligt, *pågå* utan avbrott till dess *häktningsfrågan* kan avgöras. Uppskov *får* äga rum *endast om det finns* synnerliga skäl *till det. Uppskovet får inte vara* längre än fyra dagar, *om inte den misstänkte begär det.*
Uppskjutes förhandlingen, *skall, om ej* rätten bestämmer annat, *anhållandet fortfara.*	*Uppskjuts* förhandlingen, *skall anhållandet bestå, om inte* rätten bestämmer *något* annat.
16 §	
Sedan *förhandlingen* avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan. *Beslut om häktning skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt kort angiva grunden för häktningen.*	Sedan *häktningsförhandlingen* avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan.

[9] Senaste lydelse 1981: 1294.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Beslutas häktning av en anhållen som inte är närvarande vid rätten, tillämpas 17 § tredje och fjärde styckena.
Beslutas ej häktning, *förordne* rätten, *att den anhållne* omedelbart *skall frigivas.*	Beslutas ej häktning, *skall* rätten omedelbart *häva anhållningsbeslutet.*
17 §[10]	
Fråga om *häktning av* den som inte är anhållen får tas upp på yrkande av åklagaren. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.	*En fråga* om *att häkta* den som inte är anhållen får tas upp på yrkande av åklagaren. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.
Då fråga om häktning väckts, skall, *så snart ske kan, förhandling äga rum* inför rätten. Om sådan förhandling *gälle* i tillämpliga delar vad i 14–16 §§ *är stadgat.* Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller *förekommer anledning,* att han avvikit eller *eljest* håller sig undan, *utgöre* dock hans utevaro ej hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden, *ehuru* han kallats till förhandlingen, *må* frågan avgöras *utan hinder därav.*	Då *en* fråga om häktning *enligt första stycket har* väckts, skall *häktningsförhandling* inför rätten *hållas så snart som möjligt. I fråga* om sådan förhandling *gäller* i tillämpliga delar vad *som sägs* i 14–16 §§. Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller *finns det anledning att anta* att han avvikit eller *på annat sätt* håller sig undan, *utgör* dock hans utevaro ej hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden *trots att* han kallats till förhandlingen, *får* frågan *ändå* avgöras.
Har rätten beslutat häktning av någon, som *ej* är vid rätten *tillstädes,* skall, så snart beslutet verkställts, anmälan *därom* göras hos rätten.	Har rätten beslutat *om* häktning av någon som *inte* är *närvarande* vid rätten skall, så snart beslutet *har* verkställts *eller hindret för hans närvaro har upphört,* anmälan *om detta* göras hos rätten.
	När en anmälan enligt tredje stycket har gjorts, skall rätten samma dag eller senast dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Om det finns synnerliga skäl, får förhandlingen dock hållas senare. Häktningsförhandlingen får aldrig hållas senare än fjärde dagen efter det att häktningsbeslutet har verkställts eller hindret för den misstänktes närvaro vid rätten har upphört.

[10] Senaste lydelse 1981: 1294.

18 §

Då rätten beslutar häktning *enligt 16 § av anhållen eller enligt 17 § av någon, som är vid rätten tillstädes, eller då anmälan om häktningsbesluts verkställande inkommer,* skall, om *ej* åtal redan väckts, rätten *utsätta* den tid, inom vilken åtal skall väckas. *Denna må ej* bestämmas längre, än som *finnes* oundgängligen *erforderligt.*

Överstiger den utsatta tiden två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum *ånyo* hålla förhandling, *som sägs i 14—16 §§,* och därvid särskilt *tillse,* att utredningen *bedrives* så skyndsamt som möjligt. *Finnes* med hänsyn till *utredningens beskaffenhet* eller av annan *omständighet* uppenbart, att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, *må dock* rätten bestämma längre tids mellanrum.

Finnes den utsatta tiden otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

Då rätten beslutar *om* häktning skall, om *inte* åtal redan *har* väckts, rätten *sätta ut* den tid, inom vilken åtal skall väckas. *Tiden får inte* bestämmas längre än *vad* som *är* oundgängligen *nödvändigt.*

Är den utsatta tiden otillräcklig, får rätten medge förlängning av tiden, om detta begärs före tidens utgång. Den misstänkte eller hans försvarare skall om möjligt beredas tillfälle att yttra sig.

Väcks inte åtal inom två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal *har* väckts, med högst två veckors mellanrum hålla *ny* förhandling *i häktningsfrågan* och därvid särskilt *se till* att utredningen *bedrivs* så skyndsamt som möjligt. *Är det* med hänsyn till *utredningen* eller av annan *anledning* uppenbart att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, *får* rätten bestämma längre tids mellanrum.

Tid för åtals väckande behöver inte bestämmas då rätten beslutar om häktning enligt 3 § eller om häktning av någon som inte är närvarande vid rätten.

19 §

Har någon som är närvarande vid rätten häktats med stöd av 3 §,

skall åklagaren, så snart han anser att det finns sannolika skäl för att den misstänkte begått brottet, anmäla detta till rätten. Rätten skall samma dag eller senast dagen efter en sådan anmälan hålla ny förhandling i häktningsfrågan. Om det finns synnerliga skäl, får förhandlingen dock hållas senare. Förhandling måste alltid, oberoende av anmälan, hållas inom en vecka från häktningsbeslutet.

Om det när förhandlingen hålls inte framkommit sannolika skäl för att den misstänkte begått brottet eller i övrigt inte längre finns skäl för häktning, skall beslutet om häktning omedelbart hävas.

19 §

Har ej inom tid, som avses i 18 §, åtal väckts eller *till rätten inkommit framställning om* förlängning av tiden *eller förekomma eljest ej* längre skäl *för häktning, förordne rätten omedelbart att den häktade skall frigivas.*

20 §

Rätten skall omedelbart häva ett häktningsbeslut,

1. om inte inom *den* tid som avses i 18 § åtal *har* väckts eller förlängning av tiden *har begärts eller*

2. om det inte längre *finns* skäl *för beslutet.*

Innan åtal har väckts, får häktningsbeslutet hävas även av åklagaren. Rätten skall snarast underrättas om åtgärden.

20 §

Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om häktning, äge denna utan förhandling besluta däröver; är den misstänkte anhållen skall beslut meddelas sist å fjärde dagen efter det framställning om hans häktande inkom till rätten. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle vad i 14–17 §§ är stadgat.

21 §[11]

Dömes den misstänkte för brottet och är han häktad, *pröve* rätten enligt de i detta kapitel *angivna grun-*

Döms den misstänkte för brottet och är han häktad, *skall* rätten, enligt de *grunder som anges* i detta

[11] Senaste lydelse 1980: 378.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
derna, huruvida han skall i häkte *avbida, att* domen vinner laga kraft; *är* den misstänkte *å fri fot, må* rätten förordna, att han skall häktas.	kapitel, *pröva om* han skall *stanna kvar* i häkte till dess domen vinner laga kraft. *Om* den misstänkte inte *är häktad, får* rätten förordna att han skall häktas.
Vid tillämpning av första stycket skall bestämmelserna i detta kapitel om häktning *av den, som skäligen kan befaras undandraga* sig straff, gälla även *i fråga om den som skäligen kan befaras undandraga* sig utvisning. Förordnandet om häktning *gäller* dock *ej* under tid då den dömde avtjänar frihetsberövande påföljd som *har ådömts honom* i målet.	Vid tillämpning av första stycket skall bestämmelserna i detta kapitel om häktning *i de fall där det finns risk för att den misstänkte undandrar* sig straff, gälla även *i de fall där det finns risk för att den misstänkte undandrar* sig utvisning. Förordnandet om häktning *skall* dock *inte gälla* under *den* tid då den dömde avtjänar *en* frihetsberövande påföljd som *han har dömts till* i målet.
22 §[12]	
Den som *är häktad* skall utan dröjsmål föras till *allmänt* häkte.	*Den som är gripen, anhållen eller häktad skall tas i förvar.* Den som *häktas* skall utan dröjsmål föras till häkte.
Är det av synnerlig vikt att den häktade för utredning *angående* det brott, som föranlett häktningen, eller *ett* annat brott, *för vilket* han *misstänks*, förvaras på annan plats än som anges i första stycket, får rätten på *yrkande av åklagaren* förordna att *överförandet* tills vidare skall *anstå*. Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han *överförts* till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd *inställas på en plats utom häktet*.	*Om det är* av synnerlig vikt att den häktade, för utredning *av* det brott som föranlett häktningen eller *något* annat brott *som* han *är misstänkt för*, förvaras på *en* annan plats än som anges i första stycket, får rätten på *åklagarens begäran* förordna att *den häktade* tills vidare *inte* skall *föras till häkte*. Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han *förts* till häkte, skall *föras till en plats utom häktet* för förhör eller annan åtgärd.
Om förvaring av häktad *som* undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning *gälla* särskilda bestämmelser.	Om förvaring av *den som är* häktad *och* undergår eller *har* undergått rättspsykiatrisk undersökning *finns* särskilda bestämmelser.
23 §	
Ej må annorledes än i detta kapitel eller eljest är stadgat någon i anledning av misstanke för brott hållas i förvar, *även om han samtycker därtill.*	*Oavsett samtycke får ingen som är misstänkt* för brott hållas i förvar *annat än enligt föreskrift i detta kapitel eller annars i lag.*
Om skyldighet för den som *misstänkes* för brott att *kvarstanna* för förhör *stadgas* i 23 kap.	Om skyldighet för den som *misstänks* för brott att *stanna kvar* för förhör *finns bestämmelser* i 23 kap.

[12] Senaste lydelse 1986: 649.

24 §[13]

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
Om *behandling* av anhållen eller häktad *så ock* om ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktad *är särskilt stadgat.*	Om *behandlingen* av *den som är* anhållen eller häktad *samt* om ersättning av allmänna medel åt *den som varit* oskyldigt *anhållen eller* häktad *finns särskilda bestämmelser.*

25 kap.

1 §[14]

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
Är någon skäligen misstänkt för brott, på vilket fängelse kan följa, och *kan* det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet *skäligen befaras,* att han avviker eller *annorledes* undandrar sig lagföring eller straff, men finns det i övrigt inte anledning att anhålla eller häkta honom, får, om det är tillräckligt, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort (reseförbud) eller föreskrivas att han på vissa tider skall anmäla sig hos anvisad polismyndighet (anmälningsskyldighet). Oberoende av brottets beskaffenhet får också reseförbud eller anmälningsskyldighet beslutas, om det *skäligen kan befaras* att den misstänkte genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.	Är någon skäligen misstänkt för *ett* brott, på vilket fängelse kan följa, och *finns* det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller *någon* annan omständighet *risk för* att han avviker eller *på något annat sätt* undandrar sig lagföring eller straff, men finns det i övrigt inte anledning att anhålla eller häkta honom, får, om det är tillräckligt, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort (reseförbud) eller föreskrivas att han på vissa tider skall anmäla sig hos anvisad polismyndighet (anmälningsskyldighet). Oberoende av brottets beskaffenhet får också reseförbud eller anmälningsskyldighet beslutas, om det *finns risk för* att den misstänkte genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.

Föreligger mot någon skäl till häktning eller anhållande men kan det antas att syftet därmed kan tillgodoses genom reseförbud eller anmälningsskyldighet, får beslut härom meddelas även i andra fall än som avses i första stycket.

51 kap.

8 §[15]

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
För målets beredande skall vadeinlagan med därvid fogade handlingar *delgivas* vadesvaranden *och föreläggande meddelas honom* att *inkomma med* skriftligt genmäle.	För målets beredande skall vadeinlagan med därvid fogade handlingar *delges* vadesvaranden, *som skall föreläggas* att *avge* skriftligt genmäle.

Om det är uppenbart att vadetalan är ogrundad, får hovrätten dock genast meddela dom i målet utan att någon åtgärd enligt första stycket vidtas.

[13] Senaste lydelse 1966: 302.
[14] Senaste lydelse 1981: 1295.
[15] Senaste lydelse 1984: 131.

Har underrätten avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om *hävande av* sådan åtgärd, *äge* hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess *annorlunda förordnas. Har underrätten* beviljat åtgärd, som nu sagts, *äge* hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet *ej må* äga rum. *Är fråga* om häktning eller reseförbud, *må* hovrätten *ock utan motpartens hörande* göra ändring i *underrättens* beslut.

Om tingsrätten har avslagit *ett* yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om *att en* sådan åtgärd *skall hävas, får* hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla till dess *något annat bestäms. Om tingsrätten har* beviljat åtgärd som nu sagts, *får* hovrätten omedelbart förordna att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet *inte får* äga rum. *I frågor* om häktning eller reseförbud *får* hovrätten göra ändring i *tingsrättens* beslut *även om motparten inte hörts.*

Om hovrätten beslutat häkta någon som inte är närvarande vid rätten, skall 24 kap. 17 § tredje och fjärde styckena tillämpas.

13 §

Så snart målets beredande avslutats, *bestämme* hovrätten tid för huvudförhandlingen. För behandling av *rättegångsfråga* eller *del* av saken, som *må* avgöras särskilt, *må* huvudförhandling *utsättas, ehuru* målet i övrigt *ej* är *berett till* huvudförhandling.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom *fyra* veckor efter utgången av den i 2 § *angivna tiden,* om *ej* till följd av *åtgärd,* som avses i 11 §, eller *annan omständighet* längre uppskov *är nödvändigt.* Har den tilltalade häktats efter utgången av den i 2 § *angivna tiden,* skall tiden räknas från *dagen för hans häktande.*

Så snart målets beredande avslutats, *skall* hovrätten *bestämma* tid för huvudförhandlingen. För behandling av *rättegångsfrågor* eller *sådana delar* av saken som *får* avgöras särskilt *får* huvudförhandling *sättas ut, trots att* målet i övrigt *inte* är *färdigt för* huvudförhandling.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom *två* veckor efter utgången av den *tid som anges* i 2 §, om *det inte* till följd av *åtgärder* som avses i 11 § eller *andra omständigheter är nödvändigt med* längre uppskov. Har den tilltalade häktats efter utgången av den *tid som anges* i 2 §, skall tiden räknas från *den dag han häktades.*

52 kap.

10 §

Finnes för utredningen *erforderligt,* att part eller annan *höres* muntligen i hovrätten, *förordne* hovrätten *därom* på sätt *den finner lämpligt. Om inställande* av tilltalad, som är anhållen eller häktad, *förordne hovrätten.*

Är det nödvändigt för utredningen *i målet* att *en* part eller *någon* annan *hörs* muntligen i hovrätten, *förordnar* hovrätten *om detta* på *lämpligt* sätt. *Hovrätten förordnar också* om *inställandet* av *en* tilltalad som är anhållen eller häktad.

Om hovrätten beslutat häkta någon som inte är närvarande vid rätten, skall 24 kap. 17 § tredje och fjärde styckena tillämpas.

54 kap.

5 §

Då *hovrätt* ogillat yrkande om häktning eller reseförbud eller *frigivit häktad eller hävt* reseförbud, *må* talan mot beslutet *ej* föras *annorledes* än i samband med talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut.	Då *hovrätten* ogillat yrkande om häktning eller reseförbud eller *hävt ett beslut om häktning eller* reseförbud, *får* talan mot beslutet föras *endast* i samband med talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut.

55 kap.

15 §

Beträffande rättegången i högsta domstolen *skola* i övrigt i tvistemål 50 kap. 11–20 §§, 22 §, 24 § och 25 § första och andra styckena samt i brottmål 51 kap. 11–20, 22, 24, 25 och 31 §§ *äga motsvarande tillämpning*.	Beträffande rättegången i högsta domstolen *skall* i övrigt i tvistemål 50 kap. 11–20 §§, 22 §, 24 § och 25 § första och andra styckena samt i brottmål 51 kap. *8 § fjärde stycket*, 11–20, 22, 24, 25 och 31 §§ *tillämpas*.
Vad i 50 kap. 26–29 §§ rörande tvistemål samt i 51 kap. 26–29 §§ rörande brottmål *är för hovrätt stadgat* om undanröjande av underrätts dom och om återförvisning *skall beträffande* högsta domstolen *äga motsvarande tillämpning* i fråga om lägre rätts dom.	Vad *som sägs* i 50 kap. 26–29 §§ rörande tvistemål samt i 51 kap. 26–29 §§ rörande brottmål om undanröjande av underrätts dom och om återförvisning *gäller för* högsta domstolen i fråga om lägre rätts dom.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer. Är någon vid lagens ikraftträdande berövad friheten genom gripande, anhållande eller häktning, får häktningsframställning enligt 24 kap. 12 § göras samt häktningsförhandling enligt 13 och 17 §§ samma kapitel hållas den dag lagen träder i kraft eller följande dag, om äldre rätt medger att så sker.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 §[1]
Infaller tid, då enligt lag eller särskild författning åtgärd *sist* skall *företagas*, på söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, *må* åtgärden *företagas* nästa *söckendag*.	Infaller *den* tid, då enligt lag eller särskild författning *en* åtgärd *senast* skall *vidtas*, på *en* söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, *får* åtgärden *vidtas* nästa *vardag*. *Första stycket gäller inte i fråga om de frister för häktningsframställning och häktningsförhandling som anges i 24 kap. 12 och 13 §§, 17 § fjärde stycket och 19 § rättegångsbalken.*

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

[1] Senaste lydelse 1974: 756.

Lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §[1]	
På begäran av åklagaren får justitiekanslern medge förlängning av den tid, inom vilken enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken häktningsframställning senast skall avlåtas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom den i nämnda lagrum föreskrivna tiden. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen erforderlig, får justitiekanslern på begäran, som görs före anståndstidens utgång, meddela ytterligare förlängning med högst femton dagar.	*På begäran av åklagaren får rätten, om det är nödvändigt, även vid en sådan ny förhandling i häktningsfrågan som avses i 24 kap. 19 § första stycket rättegångsbalken förordna om fortsatt häktning med stöd av 3 § i samma kapitel. I så fall skall ny häktningsförhandling hållas med högst en veckas mellanrum. Vid den förhandling som äger rum under fjärde veckan efter det att det första beslutet enligt nämnda 3 § meddelades får fortsatt häktning beslutas endast om det finns sannolika skäl för att den misstänkte har begått brottet.*
Görs inte häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, om begäran om förlängning inte bifallits, senast dagen efter den dag då åklagaren mottog meddelande därom, skall den anhållne omedelbart friges.	

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

[1] Senaste lydelse 1981: 1296.

Lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

17 §[1]

Har främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det *skäligen kan befaras*, att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller om reseförbud eller anmälningsskyldighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet får beslutas, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller underkastas reseförbud eller anmälningsskyldighet, om han saknar hemvist i Sverige och det *skäligen kan befaras* att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning, reseförbud och anmälningsskyldighet enligt denna paragraf tillämpas i övrigt 24 kap. *3*–24 §§ och 25 kap. 2–9 §§ rättegångsbalken. *Den som anhållits eller häktats skall dock friges* senast när den sammanlagda tid *han* i den främmande staten och här i landet varit berövad friheten med anledning av det eller de brott framställningen

Föreslagen lydelse

Har främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det *finns risk för* att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller om reseförbud eller anmälningsskyldighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet får beslutas, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller underkastas reseförbud eller anmälningsskyldighet, om han saknar hemvist i Sverige och det *finns risk för* att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning, reseförbud och anmälningsskyldighet enligt denna paragraf tillämpas i övrigt 24 kap. *4*–24 §§ och 25 kap. 2–9 §§ rättegångsbalken. *Ett beslut om anhållande eller häktning skall hävas* senast när den sammanlagda tid *den dömde* varit berövad friheten i den främmande staten och här i landet med anledning av det eller de brott framställ-

[1] Senaste lydelse 1981: 1299.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
om verkställighet avser uppgår till den tid som bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten i den utländska domen. I fall då den dömde anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall *den dömde friges* inom arton dagar från dagen för frihetsberövandet, om inte framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.	ningen om verkställighet avser uppgår till den tid som bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten i den utländska domen. I fall då den dömde anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall *beslutet om anhållande eller häktning hävas* inom arton dagar från dagen för frihetsberövandet, om inte framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

8 §[1]

Utdrag av registret skall meddelas, när framställning därom göres

1. av domstol eller allmän åklagare;

2. av justitiekanslern, justitieombudsman, rikspolisstyrelsen eller datainspektionen; eller

3. av myndighet, som äger besluta om frihetsberövande åtgärd enligt lagarna om utlämning för brott eller utlänningslagen, med anledning av ärende vari fråga uppkommit om sådan åtgärd.

Till annan myndighet och i annat fall än i första stycket sägs skall utdrag av registret lämnas, om regeringen för visst slag av ärenden eller för särskilt fall lämnat tillstånd därtill.

Regeringen kan förordna att en myndighet som avses i första stycket får ha terminalåtkomst till registret.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

[1] Senaste lydelse 1975: 411.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 februari 1987

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, samt statsråden Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Peterson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hulterström, G. Andersson och Lönnqvist

Föredragande: statsrådet Wickbom

Lagrådsremiss om anhållande och häktning

1 Inledning

I mars 1983 tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet en särskild utredare (Hovrättspresidenten Carl-Ivar Skarstedt. Sakkunniga: Överåklagaren Folke Ljungwall, byrådirektören Anders Lundberg, numera ombudsmannen mot etnisk diskriminering Peter Nobel, polisöverintendenten Hans Wranghult och numera rättschefen Peter Löfmarck. Expert: Byrådirektören Krister Nilsson.) för att se över bestämmelserna om de personella tvångsmedlen i straffprocessen. Utredaren, som antog namnet 1983 års häktningsutredning, lämnade i juni 1985 betänkandet (SOU 1985:27) Gripen – Anhållen – Häktad. Straffprocessuella tvångsmedel m. m.

Betänkandet har remissbehandlats. Yttranden har avgetts av justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Södra Roslags tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Luleå tingsrätt, domstolsverket, rikspolisstyrelsen (RPS), kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet (BRÅ), statens invandrarverk, riksrevisionsverket (RRV), länsstyrelsen i Blekinge län, länsstyrelsen i Malmöhus län, åklagarkommittén (Ju 1984:04), riksdagens ombudsmän (JO), juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges länspolischefer, Föreningen Sveriges polischefer, Svenska polisförbundet, Nämndemännens riksförbund, Övervakarnas riksförbund, Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Medborgarrättsrörelsen, Internationella juristkommissionens svenska avdelning, Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare, Sveriges Villaägareförbund, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige, Svenska sparbanksföreningen och statens kriminaltekniska laboratorium.

RÅ har bifogat yttranden från åklagarmyndigheterna i Stockholms, Göteborgs och Malmö åklagardistrikt samt regionåklagarmyndigheterna i Kalmar, Vänersborg, Gävle och Umeå och statsåklagarmyndigheten för speciella mål. Vidare har RÅ såvitt gäller avsnitt 11 i betänkandet (Frister

– förfarandet) bifogat yttranden från regionåklagarmyndigheterna i Stockholm, Linköping, Jönköping, Malmö, Göteborg, Västerås, Härnösand och Luleå.

Regionåklagarmyndigheten i Stockholm har bifogat yttranden från åklagarmyndigheterna i Danderyds, Handens, Huddinge, Norrtälje, Sollentuna, Solna, Södertälje och Visby åklagardistrikt. Regionåklagarmyndigheten i Kalmar har bifogat yttranden från åklagarmyndigheterna i Kalmar och Växjö åklagardistrikt. Regionåklagarmyndigheten i Västerås har bifogat yttranden från Köpings, Sala, Västerås, Enköpings, Tierps och Uppsala åklagardistrikt. Regionåklagarmyndigheten i Umeå har bifogat yttranden från åklagarmyndigheterna i Lycksele, Skellefteå och Umeå åklagardistrikt.

Länsstyrelsen i Blekinge län har bifogat yttranden från polismyndigheterna i Karlskrona, Ronneby och Karlshamn. Länsstyrelsen i Malmöhus län har bifogat yttranden från polismyndigheterna i Helsingborg och Malmö.

Centralorganisationen SACO/SR har som sitt yttrande hänvisat till ett yttrande från Förbundet för jurister, samhällsvetare och ekonomer (JUSEK).

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av betänkandet som *bilaga 1* , dels de lagförslag som läggs fram i betänkandet som *bilaga 2* , dels en sammanställning av remissyttrandena som *bilaga 3* .

Beträffande gällande ordning samt utredningens närmare överväganden lämnar jag översiktliga uppgifter i det följande. För en mer ingående redovisning får jag hänvisa till betänkandet.

2 Allmän motivering

2.1 Utgångspunkter

I brottmål måste man under polisutredningen och rättegången ibland tillgripa frihetsberövande åtgärder mot dem som är misstänkta för brott. Reglerna om sådana s. k. personella tvångsmedel – gripande, anhållande och häktning – har i sina grunddrag varit oförändrade alltsedan rättegångsbalken (RB) trädde i kraft år 1948. Reglerna bygger i huvudsak på den ordning som utbildats redan före RB:s tillkomst (jfr SOU 1938:44 s. 32).

1974 års häktningsutredning

Under senare år har reglerna om personella tvångsmedel varit föremål för lagstiftarens uppmärksamhet. En samlad översyn av bestämmelserna presenterades av 1974 års häktningsutredning i betänkandet (SOU 1977:50) Häktning och anhållande. Utredningen föreslog där skärpningar av förutsättningarna för anhållande och häktning samt förkortningar av tidsfristerna för prövning av frågor om frihetsberövande.

Betänkandet fick under remissbehandlingen ett blandat mottagande. De flesta remissinstanser tillbakavisade den kritik som utredningen hade riktat

mot tillämpningen av bestämmelserna om personella tvångsmedel. Remissinstanserna ställde sig i allmänhet också avvisande till huvudförslagen i betänkandet som man ansåg i alltför hög grad tillgodose den misstänktes intressen på bekostnad av samhällsskyddet och effektiviteten i lagföringen.

I den proposition (1980/81:201) som lades fram med anledning av betänkandet togs endast ett fåtal av utredningens förslag upp. I huvudsak innebar de i propositionen föreslagna lagändringarna att det dåvarande reseförbudet delades upp på två slag av tvångsmedel, reseförbud resp. anmälningsskyldighet, som även kan användas som alternativ till häktning i vissa fall. Riksdagen beslutade i enlighet med propositionens förslag (JuU 1981/82:13, rskr. 54). De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 1982.

Direktiven till 1983 års häktningsutredning

1983 års häktningsutredning har enligt sina direktiv (dir. 1983:21) haft till uppgift att på nytt se över bestämmelserna om anhållande och häktning. De begränsade ändringar som trädde i kraft den 1 januari 1982 kunde enligt direktiven knappast sägas ha minskat behovet av att bringa bestämmelserna om häktning och anhållande i bättre samklang med den nutida synen på brott och brottsbekämpning. Syftet med en översyn av reglerna borde enligt direktiven vara att så långt möjligt begränsa användningen av tvångsmedel utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsutredningen och lagföringen minskar.

Europakonventionen

Sverige är anslutet till den europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Enligt art. 5 (1) i konventionen får ingen berövas sin frihet utom i vissa särskilt angivna fall. Ett av dessa fall är då någon skall ställas inför vederbörlig rättslig myndighet såsom skäligen misstänkt för att ha förövat brott. Den som har berövats friheten på den grunden skall enligt art. 5 (3) "promptly" (ofördröjligen) ställas inför en domare eller annan ämbetsman som enligt lag har beklätts med "judicial power" (domsmakt).

De nu redovisade bestämmelserna i Europakonventionen är ett uttryck för att det, särskilt mot bakgrund av att straffprocessuella frihetsberövanden sker utan att en domstol på sedvanligt sätt har behandlat saken och funnit den misstänkte skyldig till det brott som han misstänkts för, ansetts viktigt att ett frihetsberövande snabbt blir prövat av en i förhållande till förundersökningsledaren fristående myndighet och att frihetsberövandet inte tillåts att fortgå längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Motsvarande regler finns i princip även i den av FN:s generalförsamling antagna konventionen den 16 december 1966 om medborgerliga och politiska rättigheter till vilken Sverige också har anslutit sig.

Från svensk sida har åklagaren ansetts vara en ämbetsman beklädd med

sådan "judicial power" som konventionstexten nämner. Frågan om frister för domstolsförhandlingen har med den tolkningen varit ointressant eftersom de svenska fristerna för åklagarens anhållningsbeslut utan tvekan i de flesta fall fyller konventionens krav på ofördröjlighet. På senare år har emellertid den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna (Europakommissionen) och den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen), vilka är de organ som övervakar att konventionen efterlevs, gjort en del uttalanden om tolkningen av art. 5 (3) som visar att den svenska hållningen står i strid med konventionen.

Frågan om frister i samband med straffprocessuella frihetsberövanden aktualiserades under häktningsutredningens arbete genom två mål mot Sverige som togs upp till prövning i Europakommissionen och i ett av fallen också i Europadomstolen. I det ena av målen slog kommissionen fast dels att en svensk åklagare inte uppfyller konventionens krav på att vara en ämbetsman som har beklätts med domsmakt, dels att en häktningsförhandling inför domstol först sju dagar efter frihetsberövandet inte uppfyller konventionens krav på inställelse ofördröjligen. Kommissionen konstaterade att man i tidigare mål hade godtagit fyra dagar från det faktiska frihetsberövandet. En närmare redogörelse för dessa fall finns i betänkandet (s. 54 ff).

De nuvarande svenska reglerna lämnar utrymme för att ett straffprocessuellt frihetsberövande prövas av domstol först sedan mer än en vecka förflutit från frihetsberövandet. I ytterlighetsfall kan mer än två veckor ha förflutit.

Utredningens förslag

Även om häktningsutredningens direktiv inte direkt tar upp kopplingen mellan fristerna för prövning av straffprocessuella frihetsberövanden och Sveriges internationella åtaganden, är det givet att de uttalanden av konventionsorganen som nu nämnts har spelat en avgörande roll för utredningens arbete. Utredningen konstaterar att Sveriges anslutning till Europakonventionen medför att en avkortning måste ske av de tidsfrister som nu gäller i inledningsskedet av en förundersökning där personella tvångsmedel används. Mot denna bakgrund föreslår utredningen att den frist, inom vilken en person som berövats friheten på grund av misstanke om brott skall ställas inför domstol, förkortas till högst fyra dagar från det faktiska frihetsberövandet. Som regel bör dock enligt utredningen domstolsprövningen kunna äga rum inom två dagar. Endast i undantagsfall bör därför fyradagarsfristen få utnyttjas.

Det nuvarande systemet med åklagaren som anhållningsmyndighet föreslås vara kvar.

Möjligheterna att häkta en misstänkt på grund av risk för återfall i brott (s. k. recidivfara) föreslås begränsade. En förutsättning för detta är dock enligt utredningen att det finns ett realistiskt alternativ till frihetsberövandet. Som ett huvudalternativ till häktning föreslår utredningen ett nytt tvångsmedel, rannsakningsövervakning, som innebär att den misstänkte är underkastad en mycket ingripande övervakning. Det föreslås även möjlig-

heter att medge lättnader under häktningstiden, så att en häktad i vissa fall skall kunna fortsätta att sköta sitt arbete under dagtid (natthäkte).

Vid varje avgörande om ett frihetsberövande skall tillgripas måste redan enligt gällande regler en avvägning göras mellan behovet av åtgärden och den skada som kan tillfogas den misstänkte. För att understryka denna s. k. proportionalitetsprincip föreslår utredningen en uttrycklig lagregel som anvisar enligt vilka grunder denna avvägning skall ske.

Remissutfallet

Betänkandet har när det gäller förfarandefrågorna fått ett i huvudsak positivt mottagande under remissbehandlingen. Bland remissinstanserna råder en allmän enighet om att de tidsfrister som i dag gäller för straffprocessuella frihetsberövanden måste anpassas till Europakonventionens krav. De vägar utredningen därvid anvisat har i stort sett godtagits.

Remissinstanserna har däremot i allmänhet ställt sig starkt avvisande till förslaget att begränsa häktningsmöjligheterna vid risk för återfall i brott. Man är i allmänhet också negativ till de alternativ till häktning som föreslås och anser dem vara orealistiska. Många remissinstanser anser att utredningen har underskattat de organisatoriska och kostnadsmässiga konsekvenser som ett genomförande av förslagen kan medföra.

Överväganden

I en rättsstat som Sverige råder det en bred enighet om att det måste föreligga starka skäl för att få beröva en person friheten och att det är angeläget att begränsa användningen av tvångsmedlen till sådana situationer då de måste tillgripas av hänsyn till starka intressen. Detta gäller alldeles särskilt i fråga om de straffprocessuella tvångsmedel som tillgrips under förundersökning. På detta stadium är varken skuldfrågan eller påföljdsfrågan avgjord. Insikten om att en misstänkt kan vara oskyldig eller att en påföljd som inte innebär frihetsberövande kan komma att väljas är det grundläggande skälet för att hantera de straffprocessuella frihetsberövandena med särskild försiktighet.

Å andra sidan finns det inget utvecklat samhälle som har funnit sig kunna avstå från tvångsmedel av detta slag. Behovet av att kunna skydda samhället och medborgarna mot brottslighet av olika slag och intresset av en effektiv lagföring gör sig gällande med sådan styrka att det knappast går att tänka sig ett samhälle utan straffprocessuella tvångsmedel. Mot denna bakgrund blir den givna målsättningen när man utformar de personella tvångsmedlen att hitta en balanspunkt mellan å ena sidan den misstänktes intresse av att inte i onödan vara berövad friheten och å andra sidan intresset av samhällsskydd och effektivitet i den brottsutredande och brottsbeivrande verksamheten.

Enligt min mening utgör den nuvarande regleringen av de straffprocessuella frihetsberövandena i allt väsentligt en riktig avvägning av de motstående intressena. Avvägningen ligger i händerna på kompetenta organ: polisen, åklagarna och domstolarna. Det är vidare sörjt för att de misstänk-

ta om de så önskar eller om rätten ändå bedömer det nödvändigt biträds av offentliga försvarare. Vi har, om man ser till helheten och till hur det fungerar i praktiken, ett system för att pröva de straffprocessuella frihetsberövandena som fyller högt ställda anspråk på rättssäkerhet.

När jag nu tar upp frågan om en anpassning av de svenska reglerna till de normer som har kommit fram i praxis vid tolkningen av Europakonventionen är det därför mer en fråga om just en sådan anpassning till ett formellt system än en fråga om rättssäkerhet i egentlig mening. Detta hindrar emellertid inte att en sådan anpassning kan bidra till att ytterligare öka rättssäkerheten genom att tiden fram till en domstolsprövning av ett frihetsberövande förkortas avsevärt. På den punkten är jag alltså beredd att gå fram med förslag i linje med häktningsutredningens.

Däremot är jag i likhet med åtskilliga remissinstanser kritisk till de av utredningen föreslagna alternativen till häktning, alltså rannsakningsövervakning och natthäkte. I fråga om häktningsförutsättningarna delar jag också den uppfattning som de flesta remissinstanser har gett uttryck för, nämligen att en skärpning av förutsättningarna för häktning vid risk för fortsatt brottslig verksamhet skulle innebära att intresset av samhällsskydd och effektivitet i lagföringen i alltför hög grad skulle sättas åt sidan. Dessa förslag bör alltså inte genomföras. Tvärtom anser jag att det tydligare än nu bör markeras att det är angeläget att möjligheten till straffprocessuella frihetsberövanden tas till vara när det framför allt gäller återfallsbrottsligheten.

Inte heller anser jag att man nu bör införa den av utredningen föreslagna proportionalitetsregeln, vars räckvidd enligt förslaget är begränsad till de personella tvångsmedlen. Frågan om en lagfäst proportionalitetsprincip har tagits upp både i tvångsmedelskommitténs betänkande (SOU 1984:54) Tvångsmedel – Anonymitet – Integritet och i utredningens om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen betänkande (SOU 1986:39) Skatteutredningar. Betänkandena är för närvarande föremål för övervägande inom regeringskansliet. Jag anser det lämpligast att frågan om en uttrycklig proportionalitetsregel tas upp i ett sammanhang.

Vid remissbehandlingen har från något håll väckts frågan om lekmannamedverkan vid prövning av häktningsfrågor vid tingsrätt. Den frågan kan emellertid inte lämpligen tas upp i detta sammanhang.

Vid mina ställningstaganden har jag beaktat att redan en anpassning till Europakonventionens krav innebär en reform med så praktiskt betydelsefulla konsekvenser att det vore olämpligt att göra några mera omfattande lagändringar i övrigt innan erfarenheter vunnits av reformen samt den praktiska tillämpningen av de nya reglerna har funnit sina former.

I det följande avser jag att närmare behandla
häktningsförutsättningarna i avsnitt 2.2,
förfarandet vid prövning av frågor om häktning m. m. i avsnitt 2.3,
alternativ till häktning i avsnitt 2.4,
häktning på nya grunder – talan mot häktningsskäl i avsnitt 2.5 och
organisatoriska frågor m. m. i avsnitt 2.6.

Några ytterligare frågor i sammanhanget tar jag upp i mina kommentarer till de enskilda lagbestämmelserna, dvs. i specialmotiveringen (avsnitt 5).

2.2.1 Brottsmisstankens styrka och brottets svårhet

Mitt förslag: För att någon skall kunna häktas skall även i fortsättningen i princip krävas att han är på sannolika skäl misstänkt för ett brott med minst ett års fängelse i straffskalan. Under vissa förutsättningar skall dock häktning få ske viss kortare tid även vid lägre grad av misstanke (avsnitt 2.3.6).

Utredningsförslaget: Överensstämmer med mitt förslag (se betänkandet s. 127–129).

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran.

Skälen för mitt förslag: En grundläggande princip inom brottsmålprocessen är att den misstänkte skall behandlas som oskyldig till dess fällande dom föreligger. Möjligheten att före avgörandet av skuldfrågan ingripa med häktning måste därför vara begränsad till sådana situationer där ett frihetsberövande är påkallat av mycket starka allmänna intressen. De allmänna intressen som kan motivera häktning är intresset av effektivitet i lagföringen och intresset av samhällsskydd. Mot bakgrund härav uppställs som allmän förutsättning för häktning enligt gällande rätt att det skall föreligga en stark misstanke om att vederbörande begått ett brott och att misstanken skall avse mera allvarlig brottslighet.

Brottsmisstankens styrka

En avgörande fråga vid utformningen av häktningsrekvisiten är självfallet vilken grad av misstanke om brott som skall krävas för häktning. Enligt gällande rätt krävs i detta hänseende att den som häktas skall vara på *sannolika skäl* misstänkt för brott (24 kap. 1 § RB). Som jämförelse kan nämnas att i RB förekommer även andra uttryckssätt för att ange en viss grad av sannolikhet för att någon gjort sig skyldig till brott. Den lägsta graden anses vara uttrycket att någon *kan misstänkas* för brott (23 kap. 9 § RB). En högre grad är *skäligen misstänkt* (23 kap. 2 §, 25 kap. 1 § RB m. fl. lagrum). *Sannolika skäl* anses innebära ett ännu starkare beviskrav. För åtal krävs att åklagaren finner att *tillräckliga skäl* föreligger för att den misstänkte skall bli dömd (23 kap. 2 § RB). Och för fällande dom brukar det anses nödvändigt att det skall vara *ställt utom rimligt tvivel* att den tilltalade gjort sig skyldig till brottet (se t. ex. NJA 1980 s. 725). När det gäller tvångsmedel används emellertid ett så högt beviskrav som sannolika skäl bara i fråga om häktning.

När man skall bedöma om beviskravet för brottsmisstanken vid häktning har fått en lämplig utformning i gällande lagstiftning måste bl. a. häktningsinstitutets syfte beaktas. Den viktigaste av häktningens funktioner är i många fall att säkra den bevisning som behövs för att väcka åtal. Behov av häktning uppkommer som regel på ett tidigt stadium av förfarandet, när utredningen inte kommit så långt att tillräcklig bevisning rörande den misstänktes skuld har säkrats. Det är därför ofrånkomligt att ha ett lägre

beviskrav för häktning än för fällande dom. Härtill kommer att, om kravet på brottsmisstanke skulle sättas på samma nivå som för fällande dom, rättens bedömning av häktningsfrågan lätt skulle få en icke önskvärd prejudicerande betydelse vid den slutliga prövningen av skuldfrågan.

När det gäller tillämpningen av nuvarande regler om häktning visar en enkätundersökning som utredningen låtit utföra i fråga om åtalsbeslut och frikännande domar att den gällande ordningen generellt sett måste anses fungera väl från rättssäkerhetssynpunkt. År 1982 lades åtalet ned eller ogillades endast beträffande två procent av samtliga häktade.

Mot bakgrund av det jag nu sagt delar jag utredningens och remissinstansernas bedömning att nuvarande förutsättningar för häktning såvitt avser brottsmisstankens styrka i princip bör behållas. Om ett system med en snabbare domstolsprövning av straffprocessuella frihetsberövanden skall kunna genomföras i praktiken, blir det emellertid – som utredningen föreslagit och som de flesta remissinstanser godtagit – nödvändigt att i vissa fall tillåta häktning på en lägre misstankegrad (s. k. utredningshäktning) i ett inledande skede av förfarandet. Jag återkommer till den frågan i avsnitt 2.3.6.

Brottets svårhet

Häktning bör liksom nu i allmänhet kunna användas endast vid brott av mer allvarlig beskaffenhet. Denna begränsning av möjligheterna att häkta utgår enligt gällande rätt från straffskalan för brottet. Enligt 24 kap. 1 § första stycket RB, där huvudförutsättningarna för häktning tas upp, krävs sålunda att för brottet skall vara stadgat fängelse i ett år eller däröver. Det avgörande är alltså om fängelsestraff av den angivna längden ingår i straffskalan.

Utredningen har diskuterat också andra sätt att avgränsa de brott för vilka häktning skall få ske, nämligen en begränsning till vissa typer av brott eller brottskategorier eller till den förväntade påföljden. Utredningen har emellertid kommit till uppfattningen att det kan riktas invändningar mot alla dessa avgränsningsmetoder.

Liksom utredningen och remissinstanserna anser jag att man också i fortsättningen bör låta häktningsförutsättningarna anknyta till strafflatituderna för brottet. Straffskalorna återspeglar lagstiftarens uppfattning om de olika brottens straffvärde och därmed också samhällets intresse och behov av skydd mot sådana brott. En avgränsning av denna typ är också lagtekniskt enkel och minskar risken för skönsmässiga värderingar som kan leda till osäkerhet i tillämpningen.

Mitt förslag: Ett enhetligt beviskrav för de tre särskilda häktningsgrunderna fara för avvikande (flyktfara), fara för försvårande av utredningen (kollusionsfara) och fara för fortsatt brottslig verksamhet (recidivfara) införs. Häktning skall kunna ske, när det finns *risk* att den misstänkte avviker, försvårar utredningen eller fortsätter att begå brott. Bl. a. härigenom markeras vikten av att häktning används för att motverka återfall i brott som riktar sig mot annans personliga integritet, bl. a. våldsbrott och bostadsinbrott.

Utredningsförslaget: Utredningen föreslår också att ett enhetligt beviskrav införs. Utredningens förslag innebär emellertid en begränsning av möjligheterna att häkta. Detta uppnås enligt utredningen genom en omformulering av beviskravet till "påtaglig risk". Utredningen föreslår härutöver att möjligheterna att häkta på grund av återfallsrisk ytterligare inskränks till vissa typer av förväntad brottslighet (se betänkandet s. 129–136). Två av de sakkunniga har avgett ett särskilt yttrande i denna fråga (se betänkandet s. 201 f.)

Remissinstanserna: En bred majoritet godtar utredningsförslaget om ett enhetligt beviskrav. Några få remissinstanser ifrågasätter om det finns anledning att införa en ny terminologi vid sidan av det redan existerande uttrycket "skäligen kan befaras". Utredningsförslaget om att begränsa möjligheterna till häktning på grund av återfallsrisk har mött stark kritik. De flesta remissinstanserna har i denna fråga anslutit sig till det särskilda yttrandet.

Skälen för mitt förslag:

Ett enhetligt beviskrav

Utöver kvalificerad misstanke om brott av viss svårhetsgrad fordras för häktning enligt huvudregeln i 24 kap. 1 § första stycket RB att någon eller några av tre särskilda häktningsförutsättningar är uppfyllda. Dessa förutsättningar utgörs av vad man brukar kalla flykt-, kollusions- och recidivfara.

Med flyktfara avses enligt lagtexten att "det skäligen kan befaras att den misstänkte avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff". Med avvikande menas i detta sammanhang att den misstänkte lämnar sin bostads- eller vistelseort i syfte att undgå lagföring eller straff. Under det mer vittsyftande uttrycket "på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff" faller bl. a. åtgärder varigenom den misstänkte utan att lämna orten håller sig undan i sådant syfte.

Kollusionsfara föreligger "om det skäligen kan befaras att den misstänkte genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning". Härmed menas framför allt att den misstänkte avlägsnar spår efter brottet eller förstör eller gömmer föremål, som åtkommits genom brottet eller annars har betydelse för utredningen, eller att han till men för utredningen påverkar någon som kan lämna upplysning i saken, t. ex. ett vittne.

Recidivfara eller återfallsrisk slutligen föreligger enligt lagtexten "om anledning förekommer att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet". Enligt lagtexten skall, vid bedömningen av om någon av de särskilda häktningsförutsättningarna är uppfyllda, hänsyn tas till "brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet". Det är av väsentlig betydelse att frågor om häktning bedöms på ett så allsidigt underlag som möjligt. Av vikt är att lagen har en utformning som leder till en prövning, där inte bara omständigheter som talar för häktning utan också sådana som talar däremot beaktas. Bland omständigheter som bör beaktas kan nämnas den misstänktes bostads-, arbets- och familjeförhållanden, omständigheterna kring brottet, tidigare brottslig belastning m. m. I motsats till utredningen anser jag att det nu sagda även i fortsättningen bör markeras i lagtexten.

Den fara för avvikande, försvårande av utredningen eller fortsatt brottslighet som skall föreligga för att häktning skall få ske beskrivs på delvis olika sätt i gällande rätt. Vid häktning på grund av flykt- eller kollusionsfara krävs sålunda att flykt eller kollusion *skäligen kan befaras* . Häktning på grund av återfallsrisk förutsätter däremot att *anledning förekommer* att den misstänkte återfaller i brott. Uttrycket "anledning förekommer" anses åtminstone rent språkligt innebära ett lägre beviskrav än "skäligen kan befaras." Det finns dock inget belägg för att man i domstolspraxis upprätthållit någon skillnad mellan dessa uttryck.

Mot bakgrund av att innebörden av de båda beviskraven är oklar bör man som utredningen föreslår nu införa ett enhetligt beviskrav för samtliga häktningsgrunder som är anpassat till ett mer modernt språkbruk. Utgångspunkten bör därvid vara att frihetsberövande skall ske endast när omständigheterna är sådana att det verkligen finns risk för avvikande, försvårande av utredning eller återfall. Samtidigt måste reglerna ge utrymme för häktning så snart en sådan fara föreligger. Enligt min mening kan det av häktningsutredningen föreslagna rekvisitet "påtaglig risk" leda till att det ställs alltför höga krav i fråga om utredningen rörande faran. Jag anser för min del att uttrycket "risk" bättre speglar den avsedda tillämpningen av häktningsmöjligheten. Jag återkommer till detta i specialmotiveringen. Motsvarande ändring bör göras i reglerna om reseförbud (25 kap. 1 § RB).

Ytterligare om häktning vid risk för återfall

Utredningen konstaterar att syftet med återfallsrisken som häktningsgrund är individualpreventivt och kriminalpolitiskt. Med utgångspunkt från att häktning skall vara ett straffprocessuellt tvångsmedel och inte en kriminalpolitisk åtgärd anser utredningen att det inte i första hand är genom anhållande och häktning som samhället skall skydda sig mot återfallsförbrytare och försöka hindra dem från att begå nya brott. Även om häktningsgrunden återfallsrisk är systemfrämmande vill utredningen inte utmönstra den men menar att den bör användas restriktivt.

Mot bakgrund härav föreslår utredningen att häktning vid återfallsrisk skall få ske endast om det är nödvändigt för att förhindra sådan fortsatt brottslighet, som riktar sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art eller då brottsligheten är av stor omfattning.

I ett särskilt yttrande har två av de sakkunniga avstyrkt en sådan begränsning av häktningsmöjligheterna vid recidivfara. De menar att utredningens förslag i denna del stämmer illa överens med de riktlinjer som statsmakterna dragit upp för brottsbekämpningen. De s.k. vardagsbetonade brotten, bl.a. inbrottsstölder, har – påpekar de sakkunniga – i dessa riktlinjer särskilt utpekats som en form av brottslighet där medborgarna har rätt att kräva effektiva motåtgärder.

Förslaget har i den här delen också mött starkt motstånd från remissinstanserna, som till helt övervägande del anslutit sig till de sakkunnigas synpunkter.

Jag delar i stort de två sakkunnigas och remissinstansernas uppfattning. Enligt min mening innebär utredningsförslaget i denna del en alltför långtgående inskränkning i möjligheten att effektivt och framgångsrikt bekämpa också andra former av allvarlig traditionell brottslighet än våldsbrottsligheten. Samhället kan inte undvara möjligheten att använda de straffprocessuella tvångsmedlen för att förhindra återfall i brott i detta hänseende. Vissa tecken tyder på att man på sina håll tillämpar en mera långtgående restriktivitet när det gäller häktning i sådana fall än som är förenlig med allmänna rättsskyddsintressen. Som jag påpekade i regeringens skrivelse (skr. 1986/87:21) till riksdagen om åtgärder mot vålds- och egendomsbrott är det svårt att begära av allmänheten att denna skall hysa förståelse för rättssystemet, om den som gripits av polis för t.ex. upprepade inbrottsstölder inom kort släpps fri och fortsätter sin brottsliga verksamhet samtidigt som det kan dröja åtskillig tid innan lagföringen kommer till stånd.

Det är enligt min mening viktigt att markera att ett minskat användande av straffprocessuella tvångsmedel inte kan accepteras vid risk för återfall i brott. Tvärtom anser jag möjligheterna att tillgripa straffprocessuella frihetsberövanden särskilt angelägna när det gäller återfallsbrottsligheten. Den brottslighet som jag närmast tänker på är sådan som riktar sig mot eller medför fara för annans liv, hälsa eller egendom eller i övrigt kränker annans personliga integritet. Särskilt när det gäller egendomsbrotten visar forskningen att en liten grupp återfallsförbrytare svarar för en mycket stor del av brottsligheten.

Jag är medveten om att häktning i dessa fall ofta kommer att tillgodose främst kriminalpolitiska syften och att den skärpta hållning som jag förordar åtminstone på kort sikt kan leda till en ökning av antalet frihetsberövanden.

2.2.3 Häktning vid lindriga brott

Mitt förslag: De särskilda reglerna om häktning av den som inte har stadigt hemvist inom riket i 24 kap. 1 § andra stycket RB (den s.k. rallarparagrafen) avskaffas. Däremot behålls häktningsmöjligheten enligt 24 kap. 2 § RB, som medger häktning oberoende av brottets svårhet i syfte dels att identifiera den misstänkte, dels att förhindra att den som saknar hemvist här i landet undandrar sig lagföring och straff genom att bege sig utomlands.

Utredningsförslaget: Överensstämmer med mitt förslag (se betänkandet s. 137 f).

Remissinstanserna: Utredningsförslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Kritiska synpunkter framförs från några håll, främst mot förslaget att avskaffa den s. k. rallarparagrafen.

Skälen för mitt förslag: Vid sidan av huvudreglerna om häktning i 24 kap. 1 § första stycket RB finns enligt gällande rätt två specialregler enligt vilka häktning kan ske för lindrigare brott i vissa fall av flyktfara. Däremot finns ingen möjlighet att häkta för lindrigare brott vid kollusions- och recidivfara.

Enligt 24 kap. 1 § andra stycket RB kan vid alla brott där fängelse ingår i straffskalan den misstänkte häktas om han saknar stadigt hemvist här i landet och det skäligen kan befaras att han avviker (den s. k. rallarparagrafen). Bestämmelsen vilar på den uppfattningen att personer som saknar stadigt hemvist generellt sett kan antas vara mer flyktbenägna än andra. Häktning får emellertid i dessa fall aldrig ske i sådana fall där det kan antas att påföljden blir bara böter (fjärde stycket).

Det kan nämnas att i Danmark och Norge har motsvarande särregler upphävts under de senaste åren.

I de situationer som avses med den s. k. rallarparagrafen är den misstänktes flyktbenägenhet inte manifesterad på annat sätt än att han saknar fast hemvist i riket. Liksom utredningen anser jag att man med fog kan ifrågasätta om det är rimligt att enbart på den grunden tillåta häktning även vid så lindriga brott som täcks av regeln. Utredningens undersökningar visar att regeln fått allt mindre praktisk betydelse. Mot den bakgrunden delar jag utredningens uppfattning att regeln bör avskaffas.

Enligt 24 kap. 2 § RB kan häktning vidare ske, oberoende av brottets beskaffenhet, i vissa speciella situationer. Det rör sig här dels om fall där den misstänkte är okänd och vägrar att uppge sitt namn och hemvist eller kan antas lämna osanna uppgifter om detta, dels om fall där den misstänkte saknar hemvist inom landet och det skäligen kan befaras att han håller sig undan genom att bege sig från landet. Denna regel avser således fall av en annan karaktär än den s. k. rallarparagrafen. I dessa fall finns det ju klara indikationer på att den misstänkte verkligen avser att undandra sig att medverka i utredningen.

Som utredningen pekat på finns det visserligen ibland andra möjligheter att omhänderta den misstänkte. Så kan ske enligt 14 § polislagen (1984:387) genom s. k. polisiering och enligt reglerna i 23 kap. 7–9 §§ RB. Utredningens undersökningar visar också att regeln tillämpas relativt sällan. Kvar står emellertid – som både 1974 års och 1983 års häktningsutredningar pekat på – att ett slopande av häktningsmöjligheten även för lindrigare brott i dessa speciella situationer skulle medföra att samhällets möjligheter att beivra brotten i dessa fall i praktiken skulle upphöra. Detta är självfallet inte acceptabelt. Reglerna i 24 kap. 2 § RB bör därför finnas kvar i princip oförändrade. En annan sak är att tillämpningen av bestämmelserna naturligtvis bör ske återhållsamt och med allt större restriktivitet, ju lindrigare brott det är fråga om.

Mitt förslag: Nuvarande regel om presumtion för häktning vid svåra brott behålls i sak oförändrad.

Utredningsförslaget: Överensstämmer med mitt förslag (se betänkandet s. 138–140). En av utredningens sakkunniga anser att bestämmelsen bör avskaffas under anförande att det är tveksamt om bestämmelsen är förenlig med Europakonventionen och FN-konventionen (se betänkandet s. 203).

Remissinstanserna: Nästan alla som har uttalat sig i frågan stöder förslaget om att behålla nuvarande regel.

Skälen för mitt förslag: När det gäller de grövsta typerna av brott finns enligt gällande rätt en särskild regel om häktning. Är straffminimum för brottet fängelse i två år skall enligt 24 kap. 1 § tredje stycket RB häktning ske, om det inte är uppenbart att anledning härtill saknas. Regeln innebär således en presumtion för häktning. Till skillnad från vad som gäller enligt huvudregeln i paragrafens första stycke krävs alltså vid de grövsta brotten att det skall vara uppenbart att ingen av de särskilda häktningsförutsättningarna föreligger för att den misstänkte skall undgå häktning.

Regeln grundar sig i första hand på det faktum att det nästan alltid finns anledning att räkna med risk för i vart fall flykt eller kollusion vid sådana brott. I förarbetena till bestämmelsen nämndes emellertid också att den ger möjlighet till häktning vid mycket grova brott, då det skulle vara stötande för allmänheten om gärningsmannen lämnades på fri fot, även om något direkt stöd för något av häktningsskälen inte visats.

Det kan nämnas att före ikraftträdandet av RB häktning var obligatorisk i Sverige vid svåra brott. Lagstiftningen i många andra europeiska länder innehåller alltjämt regler om obligatorisk häktning vid svåra brott. Häktningsmöjligheten knyts då antingen direkt till ett brott eller till en typ av brott.

Det brukar anföras åtskilliga argument för en ordning med obligatorisk häktning vid svåra brott. Utöver de motiv som jag nyss redogjorde för i fråga om den svenska presumtionsregeln kan nämnas hänsynen till allmänpreventionen. En omedelbar reaktion på mycket allvarliga brott anses sålunda vara avskräckande. Också hänsyn till den misstänkte själv sägs i vissa fall tala för häktning vid så allvarliga brott som det här är fråga om. I de allra allvarligaste fallen kan det t. o. m. tänkas att den misstänkte har ett akut behov av skydd mot en uppretad allmänhet.

Utredningen har undersökt om den svenska presumtionsregeln är förenlig med Sveriges konventionsåtaganden och kommit fram till att så är fallet. Om man enbart utgår från själva ordalydelsen i Europakonventionen förefaller det som om det för att häktning skall få ske skall föreligga *antingen* misstanke om brott *eller* någon av häktningsgrunderna flykt- eller recidivfara. Det har emellertid ifrågasatts (se H. Danelius, Mänskliga rättigheter, 3 uppl., s. 91 f), om inte bestämmelsen, trots ordalydelsen, måste anses kräva att det skall föreligga *både* misstanke om brott *och*

antingen flykt- eller recidivfara. Kollusionsfara nämns för övrigt inte i konventionstexten vid sidan av flykt- och recidivfara.

Vidare har utredningen pekat på en av Europarådets ministerkommitté den 27 juni 1980 antagen rekommendation R (80), som torde innebära att obligatoriska häktningsregler i vissa undantagsfall kan accepteras.

När det gäller FN-konventionen torde denna enligt utredningen innebära förbud mot obligatoriska häktningsregler genom regeln i art. 9 (3) som säger att "det ej skall vara en allmän regel att personer som avvaktar rättegång hålls i förvar."

För egen del vill jag först konstatera att en presumtionsregel av svensk modell inte kan likställas med en regel om obligatorisk häktning. Grunden för den svenska regeln är att vid mycket grova brott fara för flykt, kollusion eller fortsatt brottslig verksamhet som regel föreligger. Regeln kan därför ses i huvudsak som en praktisk handlingsregel för domstolarna, genom vilken rätten utan närmare undersökningar kan utgå från att häktningsskäl föreligger, så länge inte annat framgår av utredningen. Samtidigt innebär regeln en skyldighet för rätten att i varje enskilt fall pröva om förutsättningar för häktning föreligger (jfr NJA 1985 s. 868). Är det uppenbart att det inte finns något särskilt häktningsskäl, t. ex. på grund av att den misstänkte är intagen i kriminalvårdsanstalt eller svårt sjuk, skall häktning inte ske. Mot den nu angivna bakgrunden instämmer jag i utredningens slutsats att presumtionsregeln inte kan anses stå i strid med de internationella traktater som Sverige har anslutit sig till. Med den utgångspunkten, och eftersom regelns tillämpning knappast synes ha medfört några problem från rättssäkerhetssynpunkt, ansluter jag mig till utredningens och remissopinionens uppfattning att regeln bör finnas kvar i sak oförändrad.

2.3 Förfarandet vid prövning av frågor om häktning m. m.

2.3.1 Frister

Mitt förslag: Kortare frister införs för prövning av de straffprocessuella frihetsberövandena. Högst fyra dagar får förflyta från det faktiska frihetsberövandet till dess att den misstänkte ställs inför domstol för prövning av häktningsfrågan. Prövningen skall dock alltid ske så snabbt som möjligt, och maximifristen får utnyttjas endast om det behövs med hänsyn till utredningen.

Vid beräkning av fristerna skall lördagar, söndagar och helgdagar likställas med vanliga arbetsdagar.

Utredningsförslaget: Överensstämmer i princip med mitt förslag (se betänkandet s. 143–149).

Remissinstanserna: Samtliga lämnar utan erinran att de svenska reglerna anpassas till Europakonventionen.

Skälen för mitt förslag:

En anpassning till Europakonventionen

De nuvarande fristerna enligt 24 kap. RB för prövning av frihetsberövanden i inledningsstadiet av en förundersökning innebär bl. a. följande.

Om det förekommer skäl att anhålla någon på grund av misstanke om brott men beslut om anhållande inte utan fara kan avvaktas, får en polisman *gripa* den misstänkte. Var och en har också rätt att gripa den som begått brott, om denne anträffas på bar gärning eller flyende fot och brottet är av viss svårhetsgrad. Detsamma gäller den som är efterlyst för brott (7 § första och andra styckena). Ett gripande genom polisens försorg kan också förekomma som s. k. skrivbordsgripande. Det innebär att ett beslut om gripande fattas av förhörsledaren genom att en person som redan finns hos polisen, t. ex. efter frivillig inställelse eller efter hämtning till förhör, förklaras gripen. Ett gripande kan också utgöra verkställighet av ett redan fattat beslut när någon har anhållits eller häktats i sin frånvaro (6 §).

Ett gripande skall skyndsamt anmälas till åklagaren, som har att efter förhör, det s. k. anhållningsförhöret, omedelbart besluta om den gripne skall *anhållas* eller friges (7 § tredje stycket och 8 §). Anhållningsförhöret får på åklagarens uppdrag hållas av en polisman (8 §). Någon bestämd tidsfrist för när anhållningsförhöret senast skall genomföras är inte utsatt. Av lagtexten framgår endast att den misstänkte så snart det kan ske skall inställas för förhör (8 §).

När åklagaren har beslutat att anhålla någon börjar däremot en frist att löpa. Om inte den anhållne friges skall åklagaren enligt huvudregeln senast dagen efter anhållandet göra en framställning hos domstolen om att den misstänkte skall *häktas*. Var den misstänkte inte närvarande när beslutet om anhållande meddelades, skall åklagaren, sedan beslutet verkställts, avge framställningen senast dagen efter att den anhållne inställdes för förhör. Behövs det ytterligare utredning för prövningen av häktningsfrågan får åklagaren dröja med framställningen utöver vad som följer av det nu sagda. *Häktningsframställning* skall dock avges så snart det kan ske och *senast på femte dagen* efter anhållandet eller anhållningsförhöret (12 §).

När häktningsframställningen har kommit in till domstolen, vilket ibland, när framställningen måste skickas med posten, inträffar dagen efter det att åklagaren avgav den, börjar en ny frist att löpa. *Häktningsförhandling* skall hållas så snart det kan ske och som regel *senast fjärde dagen* efter det att häktningsframställningen har kommit in (13 §).

På grund av polisens skyldighet att skyndsamt anmäla ett gripande till åklagaren och kravet på ett snabbt beslut i anhållningsfrågan, kommer fristen för åklagarens häktningsframställning att i allmänhet räknas från dagen för gripandet eller dagen därefter. I vissa fall, t. ex. när den misstänkte måste transporteras från orten där han gripits till orten där brottet har begåtts eller när han varit så påverkad av alkohol eller narkotika vid gripandet att anhållningsförhöret inte har kunnat hållas omedelbart, kan anhållningsbeslutet bli försenat och äga rum kanske flera dagar efter frihetsberövandet. I sådana fall förskjuts åklagarens frist för häktningsframställningen i motsvarande mån.

Av den redogörelse jag nu har lämnat framgår att de nuvarande reglerna om frister kan medföra att tiden mellan det faktiska frihetsberövandet och häktningsförhandlingen kan komma att uppgå till mer än de nio dagar som förutsätts i lagen. Det är emellertid sällsynt att man utnyttjar dessa nio dagar och ännu ovanligare att man går över den gränsen. Utredningens

undersökningar visar att uppåt två tredjedelar av häktningsframställningarna prövats av domstolen inom en vecka efter frihetsberövandet.

Fristreglerna måste självfallet ses i sitt sammanhang inom hela det regelsystem som gäller i fråga om frihetsberövande i samband med utredning av brott. Ett av syftena med våra relativt generösa anhållningstider är att möjliggöra för polis och åklagare att åstadkomma en så fullständig utredning som möjligt till häktningsförhandlingen för att huvudförhandlingen vid domstolen skall kunna genomföras snabbt och koncentrerat. På så sätt kan den totala tiden under vilken en misstänkt person hålls frihetsberövad i avvaktan på rättegång och lagakraftägande dom hållas nere. Och genom att anhållningsbesluten alltid skall fattas av åklagare är det sörjt för att en kompetent juridisk instans snabbt prövar det inledande frihetsberövandet.

Även om man sålunda med fog kan hävda att Sveriges nuvarande regler motsvarar högt ställda krav på rättssäkerhet, bör nu – som jag tidigare nämnde – en anpassning ske till den praxis som utvecklats vid tolkningen av Europakonventionen. Som utredningen har anfört kan detta ske antingen genom ändringar i förutsättningarna för åklagarprövning av frihetsberövanden eller genom nedkortning av fristerna för domstolsprövningen.

Jag delar utredningens åsikt att det är bättre att behålla ett system med domstolsprövning av frihetsberövanden, men med en nedkortning av de frister som gäller i dag, än att tillskapa ett system med fristående åklagare som – närmast som ett slags förundersökningsdomare enligt kontinental förebild – skulle pröva frågan om frihetsberövande. Det sistnämnda alternativet kräver stora ingrepp i åklagarväsendets struktur och organisation, bl. a. för att uppnå att det alltid finns fristående åklagare till hands som uppfyller konventionens i praxis utvecklade kriterier för en med domsmakt beklädd ämbetsman. Som utredningen anför ter sig den lösningen alltför kostsam. Den nuvarande uppdelningen av beslutsbefogenheterna har vidare i allt väsentligt visat sig fungera väl i praktiska hänseenden, samtidigt som den ger goda garantier för en rättssäker prövning. Mot den bakgrunden har jag liksom utredningen stannat för att inte låta en anpassning till Europakonventionen leda till något ingrepp i kompetensfördelningen när det gäller prövningen av straffprocessuella frihetsberövanden. Vårt system, där åklagaren gör den första prövningen av lagligheten av ett frihetsberövande och beslutar om den misstänkte skall begäras häktad eller friges, medan det ankommer på domstolen att sedermera pröva häktningsfrågan, bör alltså behållas.

Med detta ställningstagande återstår bara alternativet att förkorta fristerna för domstolsprövningen. I diskussionen i den frågan framkastas ibland tanken att ett gripande eller ett anhållande alltid bör prövas av domstol inom 24 timmar. I många länders lagstiftning krävs att häktningsfrågan prövas av en domare inom 24 eller 48 timmar efter gripandet. Att en sådan ordning är möjlig sammanhänger med att bl. a. de organisatoriska förutsättningarna i dessa länder är annorlunda än i Sverige. Att ha en kort anhållningsfrist får emellertid inte bli ett självändamål. Det måste också finnas rimliga möjligheter för polis och åklagare att ta fram tillräcklig utredning för domstolens prövning. Jag har därför svårt att se några sakliga

fördelar med en så kort anhållningsfrist som nu sagts. Resultatet skulle många gånger bli att domstolen trots betydande utredningsinsatser från polisens sida vore tvungen att pröva häktningsfrågan på ett alltför magert utredningsmaterial och ibland då häkta personer som inte skulle blivit häktade om polis och åklagare haft någon tid på sig för sina utredningar.

Därmed är inte sagt att det inte finns fall som kan underställas domstolens prövning redan inom något eller ett par dygn från frihetsberövandet. Jag tänker då t. ex. på fall där den misstänkte gripits på bar gärning eller omedelbart erkänt brottet. Enligt min mening sker – som utredningen också har varit inne på – en anpassning till den praxis som utbildats i anslutning till Europakonventionen bäst på det sättet att man inför regler som garanterar att prövningen av frihetsberövandena äger rum så snart som det är möjligt med hänsyn till utredningen i målet, men att man samtidigt skapar utrymme för att vänta med prövningen upp till den frist som godtagits i konventionsorganens praxis – fyra dagar efter frihetsberövandet – om det är nödvändigt av utredningsskäl. Däremot bör den omständigheten att veckoslut och helger infaller under fristen i princip inte få föranleda att prövningen förskjuts.

Mot den nu angivna bakgrunden bör reglerna i 24 kap. RB utformas så att åklagaren, sedan han beslutat anhålla en gripen person, som regel skall göra häktningsframställställning till rätten samma dag som anhållandet har skett eller dagen därefter. Han bör dock ha möjlighet att vänta med framställningen till tredje dagen efter anhållandet, om det är påkallat av utredningsskäl. Domstolen, å sin sida, bör ha en principiell skyldighet att hålla häktningsförhandling samma dag som häktningsframställningen görs eller senast dagen efter. Även för domstolens del kan dock omständigheterna undantagsvis föranleda att fristen måste överskridas. Som gemensam förutsättning för alla fall bör dock gälla att häktningsförhandling aldrig får hållas senare än fyra dagar efter det faktiska frihetsberövandet. Något behov av en möjlighet att överskrida fyradagarsfristen vid exceptionella omständigheter torde i praktiken inte föreligga; i det sammanhanget bör uppmärksammas möjligheten till häktning på en lägre misstankegrad i vissa fall (jfr avsnitt 2.3.6). Jag återkommer i specialmotiveringen (24 kap. 12 och 13 §§ RB) närmare till frågorna om hur fristerna skall beräknas och i vilka fall den normala fristen får överskridas. Jag återkommer strax också till frågan om utgångspunkten för fristberäkningen i vissa fall.

Flera remissinstanser har pekat på att en absolut tidsfrist för domstolens del på fyra dagar efter frihetsberövandet kan medföra praktiska svårigheter för domstolen i vissa speciella fall, nämligen när anhållandet skett först dagen efter det faktiska frihetsberövandet samtidigt som åklagaren nödgats utnyttja hela den frist som han enligt förslaget har till sitt förfogande. Om häktningsframställningen görs sent på fristens sista dag kan det vara mycket svårt för domstolen att hålla häktningsförhandlingen inom den stipulerade tiden. En häktningsframställning som skett efter tjänstetidens slut en vanlig arbetsdag, skall i domstolen normalt inte behöva åtgärdas den dagen. Det bör åligga åklagaren att, om behov av domstolsprövning efter tjänstetidens slut undantagsvis skulle uppkomma, i god tid anmäla detta för rätten. Åklagaren bör givetvis även kunna avisera att han ännu inte

hunnit ta ställning till behovet av domstolsprövning, men att behov kan uppkomma under kommande kväll. Behövliga bestämmelser i dessa hänseenden kan meddelas i förordning.

I likhet med utredningen anser jag att de frister som jag berört i detta avsnitt av praktiska skäl bör räknas i kalenderdygn *från* , och inte från och med, dagen för frihetsberövandet.

Den s. k. söndagsregeln enligt lagen (1930: 137) om beräkning av lagstadgad tid gäller för närvarande för frister också beträffande anhållna och häktade. Regeln innebär att om en åtgärd, t. ex. avlåtande av häktningsframställning, skulle ha företagits en lördag, söndag eller annan helgdag, får åtgärden vidtas nästa vardag. Som jag tidigare har nämnt bör med den nya ordningen prövningen av frågor om frihetsberövanden ske oberoende av om det är fråga om vanliga arbetsdagar eller ej. I den tid inom vilken en häktningsförhandling skall hållas måste sålunda räknas in de dagar som nu inte räknas enligt söndagsregeln. Man måste därför skapa förutsättningar för att häktningsfrågor skall kunna prövas vid domstolarna under veckoslut och helger. Ett slopande av söndagsregeln får givetvis också konsekvenser för t. ex. åklagarens beredskapstjänstgöring. Jag återkommer till de organisatoriska frågorna i avsnitt 2.6.

Utgångspunkt för fristberäkningen

Om man skapar ett system med en mycket kort frist för att hålla en häktningsförhandling där fristen räknas från tidpunkten för det faktiska frihetsberövandet, är det, som utredningen har framhållit, viktigt att de tillämpande myndigheterna utan svårighet kan fastställa denna tidpunkt. I de flesta fall kan utgångspunkten för fristberäkningen lätt fastställas. Vid ett gripande som beslutas och verkställs av en polisman kommer fristen att räknas från den tidpunkt då den misstänkte rent fysiskt har omhändertagits. Detsamma gäller även vid verkställande av ett anhållningsbeslut som fattats i den misstänktes frånvaro.

I samband med vissa ingripanden kan emellertid uppstå tveksamhet om den rätta fristberäkningen. Jag tänker på sådana situationer där ett gripande har föregåtts av att den misstänkte har hämtats, medtagits eller kvarhållits för förhör enligt reglerna i 23 kap. 7–9 §§ RB eller då den misstänkte ursprungligen omhändertagits på grund av berusning enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m. (LOB) eller enligt 13 § andra stycket polislagen (1984:387) och det under tiden för omhändertagandet uppkommit misstanke om brott för vilket förutsättningar för gripande enligt 24 kap. RB föreligger eller det framkommer att den misstänkte är anhållen i sin frånvaro.

Beträffande de först nämnda fallen har dessa enligt min mening inte karaktären av frihetsberövande i den mening som avses i art. 5 (1) (c) i Europakonventionen. De grundläggande förutsättningarna för ett frihetsberövande enligt art. 5 (1) (c) är att det föreligger ett syfte att ställa den frihetsberövade inför domstol och att han är skäligen misstänkt för brott. När det gäller en person som medtagits eller hämtats till förhör eller, som efter att ha inställts, kvarhållits under upp till tolv timmar, föreligger inte

dessa förutsättningar. Sådana tvångsåtgärder kan därför inte jämställas med de frihetsberövanden som avses i art 5 (1) (c). Jag finner inte heller anledning att av andra skäl jämställa dessa tvångsåtgärder med ett gripande. Slutsatsen blir att fristberäkningen i dessa fall liksom idag skall ske med utgångspunkt från den tidpunkt då åtgärden övergår i ett straffprocessuellt gripande.

När det gäller ett sådant gripande för brott som har föregåtts av ett omhändertagande enligt LOB eller 13 § andra stycket polislagen anser jag av skäl som nu sagts inte heller att det möter några hinder att räkna fristen från den tidpunkt då omhändertagandet övergår i ett gripande enligt RB. Enligt såväl 18 § polislagen som 9 § LOB har gripande enligt 24 kap. RB dessutom företräde, dvs. har någon omhändertagits enligt bestämmelserna i 13 § andra stycket polislagen eller LOB och grips han samtidigt enligt RB:s bestämmelser är det gripandet som gäller. Gällande bestämmelser på området bör därför behållas.

Enligt förarbetena till polislagen löper sextimmarsfristen för ett omhändertagande vid ordningsstörning från den tidpunkt då den misstänkte tas om hand av t. ex. en ordningsvakt, och inte exempelvis från den tidpunkt då den omhändertagne överlämnas till polis (prop. 1983/84: 111 s. 110). En motsvarande svårighet att bestämma utgångspunkten för fristberäkningen uppkommer i de fall då en enskild person har gripit någon enligt 24 kap. 7 § andra stycket RB (s. k. envarsgripande). För sådana gripanden är föreskrivet att ett överlämnande till närmaste polisman skall ske skyndsamt efter gripandet. Av praktiska skäl bör tidsfristen i dessa fall kunna räknas från den tidpunkt då den misstänkte överlämnas till en polisman.

En annan situation vid vilken det kan uppstå svårigheter att bestämma utgångspunkten för fristberäkningen gäller frihetsberövanden i samband med utlämning för brott till Sverige. En begäran att någon skall utlämnas till Sverige för lagföring har ofta föregåtts av en efterlysning och ett gripande i den främmande staten. Utlämningsframställningen grundas i allmänhet på ett häktningsbeslut av en svensk domstol, som regel fattat i den misstänktes frånvaro. Det krävs därför med hänsyn till reglerna i art. 5 (3) att den utlämnade ställs inför en svensk häktningsdomare. Tidsfristen för denna förhandling kan inte gärna bestämmas med hänsyn till tidpunkten för det faktiska frihetsberövande som har föregått utlämningen. Av praktiska skäl kan tidsfristen knappast heller räknas från det en svensk myndighetsperson övertar ansvaret för den frihetsberövade. Jag anser i stället att tidsfristen i dessa fall bör räknas från det att hindret för den misstänktes närvaro vid rätten har upphört, vilket i praktiken innebär att tidsfristen räknas från den tidpunkt då den misstänkte anländer till Sverige.

Ytterligare en situation som bör uppmärksammas vid fristberäkningen gäller frihetsberövanden ombord på svenskt fartyg. Enligt 178 § sjölagen (1891:35 s. 1) och 54 § sjömanslagen (1973:282) får befälhavaren, om han finner det nödvändigt, hålla en passagerare eller en sjöman – som misstänks för brott för vilket kan följa fängelse i minst ett år – i förvar ombord tills den misstänkte kan överlämnas till svensk utlandsmyndighet eller till polismyndighet i Sverige. Enligt min mening bör även i denna situation

tidsfristen för en eventuell häktningsförhandling kunna räknas från det att hindret för den misstänktes närvaro i rätten upphört, dvs. från den tidpunkt då den misstänkte anländer till Sverige. Motsvarande gäller i fråga om befälhavare på luftfartyg.

En ordning där man har olika utgångspunkter för fristberäkningen ställer stora krav på att de myndigheter som hanterar de olika instituten gör klart för sig vilken typ av omhändertagande som föreligger och att de tidpunkter som är av intresse noggrant dokumenteras.

2.3.2 Forumfrågan

Mitt förslag: Forumreglerna i 19 kap. RB ändras så att det blir möjligt för andra tingsrätter än sådana där åtal för brottet kan väckas att, om särskilda skäl föreligger, ta upp frågan om häktning.

Utredningsförslaget: Utredningens förslag överensstämmer i princip med mitt förslag med undantag för att något krav på att särskilda skäl skall föreligga inte uppställs (se betänkandet s. 151–152).

Remissinstanserna: Utredningsförslaget har föranlett yttranden främst från åklagarhåll. En majoritet av dem som har yttrat sig tillstyrker utredningsförslaget under förutsättning att man behåller nuvarande forumregel som huvudregel. Många pekar också på nödvändigheten av att åklagarens behörighet utvidgas. Många kritiska röster mot förslaget har avgivits från åklagarhåll. De anser att förslaget har övervägande nackdelar. Att bedriva förundersökning inom annat åklagar- och polisdistrikt än det där målet fortsättningsvis skall handläggas sägs leda till dels sämre kvalitet på utredningen, dels merarbete för såväl åklagare som polis. Detta beror på att informationen måste överföras mellan befattningshavarna på de skilda orterna eller på att åklagare och polis från utredningsorten måste bege sig till gripandeorten.

Skälen för mitt förslag: Gällande forumregel (19 kap. 12 § RB) innebär att en häktningsförhandling skall hållas inför en tingsrätt vid vilken åtal för brottet kan väckas, dvs. i allmänhet tingsrätten på gärningsorten eller den ort där den misstänkte mera varaktigt uppehåller sig.

I vissa av de fall, där enligt nuvarande regler förhållandevis lång tid förflyter från gripandet till dess häktningsförhandlingen har kommit till stånd, har dröjsmålet sin grund i att den misstänkte, som kanske varit anhållen i sin frånvaro, har anträffats i ett annat polisdistrikt än det inom vilket brottet utreds. Frågan om anhållande prövas då ofta först sedan den misstänkte har transporterats till utredningsorten och blivit förhörd där. Transporttiden räknas då inte in i den frist inom vilken häktningsframställningen skall avlåtas.

Det är tveksamt om denna ordning är förenlig med det krav på skyndsam handläggning av häktningsfrågan som Europakonventionen ställer, särskilt om man beaktar den tidsutdräkt som i praktiken regelmässigt uppkommer utöver den faktiska transporttiden. I ett av de tidigare nämnda målen, där

det var fråga om just ett gripande på annan ort än utredningsorten inställdes den misstänkte på utredningsorten först mer än två dygn efter frihetsberövandet, och häktningsförhandling ägde rum sjunde dagen efter frihetsberövandet. Detta ansågs inte uppfylla konventionens krav på skyndsam handläggning. För att med säkerhet uppfylla dessa krav, bör transporttiden i det nya systemet räknas in i den frist inom vilken häktningsfrågan skall prövas.

I likhet med utredningen och majoriteten av remissinstanserna menar jag att man, för att klara de kortare fristerna, förutom givetvis en effektiv transportorganisation måste ha en smidigare forumregel. Det kan inte uteslutas att det, när en misstänkt grips på en annan ort än den där förundersökningen har upptagits, kan vara lämpligast och i vissa fall rent av nödvändigt att frågan om det fortsatta frihetsberövandet prövas på gripandeorten. Även med hänsyn till den föreslagna prövningen av häktningsfrågor under veckoslut och helger torde det bli nödvändigt med en uppmjukning av forumreglerna. Som jag återkommer till bör nämligen någon form av uppdelning av jourverksamheten tingsrätterna emellan ske.

Som påpekats vid remissbehandlingen kan det otvivelaktigt skapa vissa praktiska problem med en prövning av häktningsfrågan vid en domstol långt från den ort där förundersökningen bedrivs, även om olägenheterna kan begränsas genom användning av moderna tekniska hjälpmedel såsom telefon, telex eller telefax. Det är därför viktigt att häktningsfrågan prövas av annan domstol än den inom vars område förundersökningen bedrivs bara om det är lämpligt eller nödvändigt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. För att markera detta bör man i en ny forumregel införa ett krav på särskilda skäl för att få avvika från de vanliga forumbestämmelserna. Att i lagtexten i övrigt närmare precisera möjligheterna att låta andra domstolar pröva häktningsfrågor är knappast möjligt; bl. a. måste man ta hänsyn till att oförutsedda händelser såsom sjukdom, strejk m. m. kan inträffa i samband med transport av en misstänkt till häktningsförhandling på utredningsorten. Jag återkommer i specialmotiveringen (19 kap. 12 § RB) närmare till tillämpningen av den föreslagna regeln.

För att den nya forumregeln skall bli meningsfull måste även frågan om åklagarnas behörighet övervägas. I den delen torde emellertid inga lagändringar krävas, utan det torde vara tillräckligt med regler i förordningsform.

2.3.3 Försvararfrågan

Mitt ställningstagande: Reglerna om offentlig försvarare ändras inte med anledning av den föreslagna ordningen för prövning av häktningsfrågor.

Utredningens ställningstagande: Överensstämmer med mitt ställningstagande (se betänkandet s. 152).

Remissinstanserna: Ingen förordar några nya regler om försvarare. Flera poängterar betydelsen av att en försvarare kopplas in i ett tidigt skede.

Flera instämmer också i utredningens bedömning att någon form av jour-system för advokater behövs.

Skälen för mitt förslag: Bestämmelser om försvarare finns i 21 kap. RB. Bestämmelserna skiljer mellan privata och offentliga försvarare. En privat försvarare utses av den misstänkte medan offentlig försvarare förordnas av rätten (4 §).

Förutsättningarna för att förordna offentlig försvarare regleras i 3 a §. En misstänkt, som är anhållen eller häktad, har alltid rätt att på begäran få offentlig försvarare. Även om den misstänkte inte begär offentlig försvarare och han inte heller utser privat försvarare, skall offentlig försvarare ändock förordnas i vissa fall. Till offentlig försvarare skall förordnas advokat eller – om särskilda skäl föreligger – någon annan jurist. Om den misstänkte föreslår någon som är behörig som offentlig försvarare skall han förordnas, om inte hans anlitande skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller i övrigt särskilda skäl föranleder annat (5 §).

Av 6 § första stycket följer att byte av offentlig försvarare tillåts om det finns giltiga skäl.

Enligt 23 kap. 5 § RB åligger det undersökningsledaren att göra anmälan till rätten om behovet av offentlig försvarare. Någon frist för denna anmälan finns inte. I dag förekommer det relativt sällan att offentlig försvarare förordnas innan häktningsframställning har ingetts till rätten.

Enligt min mening bör principen om att offentlig försvarare skall förordnas för anhållna och häktade, om de begär det, gälla även i fortsättningen. Det finns inte heller i övrigt anledning att med hänsyn till den nya ordningen för prövning av häktningsfrågor föreslå några ändringar i fråga om förutsättningarna för att förordna offentlig försvarare eller några särskilda regler i fråga om tidpunkten för förordnandet.

Däremot medför de korta frister som jag nu föreslår att offentliga försvarare oftare behöver engageras på lördagar, söndagar och helgdagar, framför allt med hänsyn till att häktningsförhandlingen med det nu föreslagna systemet i vissa fall kommer att behöva äga rum under ett veckoslut eller en helg. Tillgången till advokater för sådana ändamål måste säkerställas. Bl. a. med hänsyn till möjligheten av att flera personer som samtidigt är anhållna har motstridiga intressen måste det vara möjligt att få kontakt med flera advokater.

Jag återkommer i avsnittet om de organisatoriska lösningarna till dessa frågor, liksom till det praktiska förfarandet då en offentlig försvarare behöver förordnas under annan tid än normal kontorstid.

Bestämmelsen i 21 kap. 5 § första stycket RB att till offentlig försvarare i princip skall förordnas en advokat, lämnar utrymme för att också annan lämplig person förordnas. Det lär knappast förekomma, enligt dagens tillämpning av bestämmelsen, att någon som inte är advokat förordnas i ett mål med en häktad annat än i vissa undantagsfall (jfr NJA 1976 s. 312 och 520 samt 1977 s. 741). Jag anser inte att det föreligger tillräckliga skäl att föreslå regler, som öppnar större möjligheter än för närvarande att förordna annan än advokat som offentlig försvarare enbart för häktningsfrågan.

För den misstänkte är det viktigt att han såvitt möjligt får den offentlige

försvarare som han önskar. Huvudregeln är ju också, som jag nyss nämnde, att den misstänktes önskemål i fråga om personvalet skall tillgodoses. Den omständigheten att häktningsförhandlingen måste äga rum med kort varsel kan emellertid skapa problem i detta hänseende. Jag håller i princip med utredningen om att tidpunkten för häktningsförhandlingen inte bör senareläggas i nämnvärd utsträckning enbart av det skälet att den misstänkte vill ha en viss försvarare. Å andra sidan är det ju i första hand i den enskildes intresse som reglerna i internationella konventioner tillkommit om rätten att snabbt få till stånd en domstolsprövning av frihetsberövandet. Har den misstänkte bestämt uttryckt att han är beredd att vänta med häktningsförhandlingen för att få den försvarare han utsett och kan anföra sakliga skäl för detta, t. ex. att den försvararen är insatt i vad saken gäller, kan jag därför inte se något hinder mot att den misstänktes önskemål om försvarare tillgodoses i så stor utsträckning som möjligt och att detta kan tillåtas inverka på tidpunkten för häktningsförhandlingen. Ett oavvisligt krav är dock att förhandlingen äger rum inom fyradagarsfristen.

När det gäller frågan om ett senare byte av offentlig försvarare i de fall då det inte varit praktiskt möjligt att till häktningsförhandlingen utse den försvarare som den misstänkte begärt, anser jag liksom utredningen och remissinstanserna att domstolarna bör vara generösa med att tillåta byte av försvarare i en sådan situation. En dylik praxis torde falla inom ramen för tillämpningen av de generella reglerna om giltigt skäl för försvararbyte (jfr 21 kap. 6 § första stycket RB).

2.3.4 Kontakterna mellan parter och domstolen

Mitt förslag: Den nuvarande ordningen med skriftlig häktningsframställning ersätts med en ordning som tillåter att åklagaren muntligen gör häktningsframställning hos rätten. I samband med att en framställning görs skall det misstänkta brottet samt grunden för häktningsyrkandet och tidpunkten för frihetsberövandet anges. Något krav på att protokoll och anteckningar från förundersökningen t. ex. i form av häktningspromemoria skall föreligga före eller ens vid häktningsförhandlingen uppställs däremot inte.

Utredningsförslaget: Överensstämmer med mitt förslag med undantag för att utredningen inte föreslår att grunderna för häktningsyrkandet måste anges i samband med att häktningsfrågan anmäls (se betänkandet s. 149).

Remissinstanserna: Över lag delar man utredningens uppfattning om att en häktningsfråga skall kunna anmälas i muntlig form. Däremot är man genomgående kritisk till utredningsförslaget i den del det inte uppställs krav på precisering av häktningsgrunderna.

Skälen för mitt förslag: Enligt nuvarande ordning förutsätts att åklagaren gör en skriftlig häktningsframställning till rätten. Domstolens frist att sätta ut häktningsförhandling räknas från det häktningsframställningen kommit in till rätten (24 kap. 13 § RB). Denna ordning medför att den sammanlagda

fristen för prövning av häktningsfrågan förlängs med den tid som går åt för att befordra framställningen från åklagaren till rätten, vilket ofta sker per post. Fristen blir härigenom också i viss mån obestämd. Senast i samband med häktningsframställningen skall åklagaren till rätten, den anhållne och hans försvarare överlämna protokoll eller anteckningar över vad som förekommit under förundersökningen i den del de har betydelse för häktningsfrågan. Rätten kan ge anstånd med detta för viss kortare tid.

Med de snäva tidsfrister som enligt mitt förslag skall gälla i fråga om häktningsförhandlingen är det nödvändigt att häktningsfrågan kan väckas enkelt och snabbt hos domstolen. Detta bör, som utredningen har föreslagit, lämpligen kunna ske muntligen och som regel per telefon genom en anmälan från åklagaren. Denna måste därvid också lämna de upplysningar som domstolen behöver för att förbereda häktningsförhandlingen och börja införskaffa nödvändig personutredning.

Bestämmelser om vilka tjänstemän vid domstolen som är behöriga att ta emot en muntlig häktningsframställning får tas in i förordningen (1979:572) med tingsrättsinstruktion.

En muntlig häktningsframställning enligt mitt förslag har precis som dagens skriftliga framställning karaktären av ett yrkande om att rätten häktar den misstänkte efter en häktningsförhandling. Jag delar alltså inte utredningens uppfattning att åklagaren skall kunna göra en häktningsanmälan även om han inte har kunnat ta definitiv ställning i frågan om han skall begära den anhållne häktad eller inte. Om skäl för häktning bortfallit före häktningsförhandlingen har ju åklagaren möjlighet att återkalla sin begäran. En annan sak är att åklagaren givetvis kan upplysningsvis meddela domstolen att han kan komma att göra en häktningsframställning. En sådan upplysning kan underlätta domstolens planering. Rutiner för sådana underrättelser – som förekommer på sina håll redan nu, bl. a. vid Stockholms tingsrätt – kan med fördel utarbetas lokalt i samråd mellan domstol och åklagare. Det är givetvis viktigt att åklagaren klargör att det rör sig om en upplysning så att den inte förväxlas med en häktningsframställning.

När det gäller frågan om åklagaren i samband med en muntlig häktningsframställning skall vara skyldig att ange grunderna för häktningsyrkandet kan jag, liksom majoriteten av remissinstanserna, inte se att förfarandet skulle kunna fördröjas på något avgörande sätt om ett sådant krav uppställs. Åklagaren har ju redan i samband med anhållningsbeslutet tagit ställning till vilka grunder som finns för frihetsberövandet. Dessa grunder har också den misstänkte fått del av. När åklagaren gör häktningsframställningen har han haft anledning att överväga om de ursprungliga grunderna för frihetsberövandet kvarstår. En annan sak är att åklagaren givetvis har möjlighet att under häktningsförhandlingen såväl utvidga som inskränka grunderna i förhållande till vad som angetts i häktningsframställningen. Att grunderna anges redan i häktningsframställningen är av stor vikt för att försvararen skall kunna förbereda sig inför häktningsförhandlingen.

För beräkning av fristerna är det vidare viktigt att tidpunkten för gripandet eller verkställandet av anhållningsbeslutet anges i häktningsframställningen.

Protokoll och anteckningar från förundersökningen som är av betydelse

för häktningsfrågan bör naturligtvis lämnas till rätten och den anhållne och dennes försvarare så snart som möjligt. Något krav på att handlingarna skall föreligga före eller ens vid häktningsförhandlingen bör emellertid med tanke på de korta fristerna inte ställas upp. Många gånger torde åtminstone en anmälan om brottet och ett protokoll över anhållningsförhöret ha upprättats före förhandlingen. Om så är fallet, bör i vart fall dessa handlingar kunna överbringas till såväl domstolen som försvararen före eller i samband med häktningsförhandlingen. Om tillgång finns till modern teleteknik, är det givetvis inget som hindrar att den utnyttjas för att överbringa handlingar.

Kriminalregisterutdrag skall inhämtas när häktningsframställningen görs. De nu föreslagna fristerna gör det i praktiken ofta omöjligt för domstolen att hinna få ett utdrag till häktningsförhandlingen. För bedömning av framför allt risken för fortsatt brottslig verksamhet är uppgifter ur kriminalregistret eller motsvarande register nödvändiga. Jag räknar med att ta upp frågan om terminalåtkomst till kriminalregistret för de allmänna domstolarna i samband med att jag anmäler frågan om proposition om anhållande och häktning.

När det gäller frågan vilken sorts utredning som skall få förebringas vid häktningsförhandlingen bör principen även i framtiden vara att endast sådant som är av betydelse för häktningsfrågan skall behandlas. Enligt 24 kap. 14 § RB gäller att, utöver vad handlingarna innehåller och parterna i övrigt anför, utredning angående brottet får förebringas endast om det föreligger särskilda skäl. Denna regel ger enligt min mening tillräckliga möjligheter att förebringa utredning för bedömning av häktningsfrågan även enligt den nya ordningen. Någon lagändring i denna del behövs därför inte.

2.3.5 Rutinerna i samband med gripande och anhållande

Mitt förslag: Polisen får generell befogenhet att i stället för åklagaren hålla s. k. anhållningsförhör. Åklagaren skall även i fortsättningen alltid besluta om en gripen person skall anhållas eller friges.

Utredningsförslaget: Överensstämmer i fråga om anhållningsförhör med mitt förslag. Utredningen har också föreslagit en möjlighet för polisen att frige en gripen (se betänkandet s. 149–151).

Remissinstanserna: Utredningsförslaget har i fråga om anhållningsförhör fått ett i huvudsak positivt mottagande. JO ifrågasätter dock behovet av en ändring av rutinerna. Från flera håll är man negativ till att polisen skall ges möjlighet att frige en gripen och anser att åklagaren skall fatta detta beslut.

Skälen för mitt förslag: Ett anhållande föregås oftast av att den misstänkte grips. När en polisman för in den gripne på polisstationen rapporterar han frihetsberövandet till sin förman (i allmänhet det vakthavande befälet). Det ankommer på förmannen att göra en prövning av grunderna för frihetsberövandet. Om han kommer fram till att gripandet var felaktigt häver han

detta. Denna prövning sker inom ramen för allmänna regler om polisens verksamhet.

Har förmannen inte funnit anledning att häva gripandet skall frihetsberövandet skyndsamt anmälas till åklagaren. Denne skall då så snart det kan ske hålla förhör, s. k. *anhållningsförhör*, med den misstänkte och därefter omedelbart besluta om denne skall anhållas eller friges. Anhållningsförhöret får på åklagarens uppdrag i stället hållas av en polisman (24 kap. 7 och 8 §§ RB).

Med hänsyn till reglerna i Europakonventionen om ofördröjlig inställelse av den misstänkte måste, som jag tidigare har anfört, den längsta tillåtna fristen för häktningsförhandlingen hädanefter alltid räknas från det faktiska straffprocessuella frihetsberövandet. På grund härav och med hänsyn till den snäva tidsfristen finns det anledning att överväga om de rutiner i samband med gripande och anhållande som tillämpas i dag behöver ändras för att åstadkomma en snabbare och mera rationell handläggning av ärenden rörande frihetsberövande. Det kan därvid vara av intresse att redogöra för den praxis som kommit att utvecklas i främst storstadsdistrikten.

Denna praxis avviker från hur RB:s föreskrifter om förfarandet vid anhållningsförhör ursprungligen var tänkta att fungera. Den ordning som tillämpas innebär i huvudsak följande. Polisen anmäler i normalfallen inte ett gripande till åklagaren omedelbart utan gör detta först när anhållningsförhöret – utan något formellt uppdrag från åklagaren i varje enskilt fall – har hållits. Har det under tiden kommit fram sådana uppgifter att det står helt klart att frihetsberövandet inte skall bestå – t. ex att fel person har gripits på grund av identifieringsmisstag eller att gärningen inte är brottslig – friger polisen den misstänkte utan att kontakta åklagaren. I praktiken innebär det att vissa gripanden aldrig anmäls till åklagaren. De förhör som polisen håller utan att först kontakta åklagaren brukar kallas *ersättningsförhör*. Efter ersättningsförhöret föredras ärendet för åklagaren på sedvanligt sätt för beslut i anhållningsfrågan.

Även i det fall en anmälan om gripandet har föregått anhållningsförhöret är det i regel ganska sällan som åklagaren håller förhöret själv. Praxis varierar emellertid från åklagare till åklagare. Det torde vara vanligast att åklagaren håller eller deltar i förhör i fråga om mycket grova eller komplicerade brott.

Enligt min mening finns det starka praktiska skäl för en ordning enligt vilken polisen får hålla anhållningsförhör utan uppdrag från åklagaren i det enskilda fallet. Erfarenheterna från den praxis jag nu har redogjort för talar inte heller för att en sådan ordning skulle vara otillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt. Det sagda gäller såväl vid förhör av en person som gripits av polisen utan föregående anhållningsbeslut som vid förhör efter verkställighet av ett anhållningsbeslut som fattats i den misstänktes frånvaro. Reglerna om anhållningsförhör i 24 kap. RB bör ändras i enlighet med det nu sagda. Att polisen ges en generell befogenhet att hålla anhållningsförhör innebär givetvis att det ändå är lämpligt att åklagaren håller förhöret i vissa fall. Jag återkommer till den frågan i specialmotiveringen.

När det sedan gäller frågan om polisen bör ha befogenhet att frige en gripen person bör, som några remissinstanser har pekat på, uppmärksam-

mas att en sådan befogenhet innebär att polisen fattar ett negativt anhållningsbeslut. I enlighet med vad jag tidigare har berört finns det fördelar med att vi i vår lagstiftning behåller åklagaren som anhållningsmyndighet. Jag är inte nu beredd att förorda att den nuvarande uppgiftsfördelningen ändras. Under sådana förhållanden bör det i princip ankomma på åklagaren att fatta beslut om frigivande av gripna personer.

Det nu sagda innebär givetvis inte att det skulle vara förbjudet för en förman inom polisen, exempelvis ett vakthavande befäl, att i samband med att en polisman rapporterar gripandet t. ex. omrubricera frihetsberövandet till att avse omhändertagande enligt 13 § polislagen eller häva gripandet på grund av att identifieringsmisstag skett eller att gripandet av någon annan anledning är uppenbart oriktigt (jfr NJA II 1943 s. 329). Men om gripandet har resulterat i ett anhållningsförhör, bör som nämnts åklagaren avgöra om skäl föreligger till anhållande och häktning.

Jag vill i detta sammanhang ta upp en annan fråga som utredningen berört. Framkommer skäl till anhållande i samband med ett förhör med någon som utan att vara gripen finns tillgänglig hos en polismyndighet, kan denne enligt gällande ordning också förklaras gripen. Detta sker då på initiativ av förhörsledaren och innebär att den misstänkte kvarhålls. Frågan om anhållande skall då också skyndsamt anmälas hos åklagaren. Utredningen har ansett att polisen, efter en sådan anmälan och utan att ett formellt gripande föreligger, bör kunna hålla kvar den misstänkte i avvaktan på åklagarens beslut i anhållningsfrågan (se 8 § i utredningsförslaget). Jag anser för min del inte att det finns tillräckliga skäl att ha några särregler för denna situation. Som påpekats under remissbehandlingen finns enligt 23 kap. 9 § RB möjligheter att kvarhålla en icke gripen person för förhör under ett visst antal timmar. Denna ordning har i praktiken mig veterligt inte vållat några svårigheter. Förklaras den misstänkte gripen, bör givetvis vanliga regler för prövning av frihetsberövandet gälla.

2.3.6 Utredningshäktning och omprövningsförhandling m. m.

Mitt förslag: Häktning får under vissa förutsättningar ske även vid en lägre misstankegrad än sannolika skäl, nämligen om den anhållne är skäligen misstänkt för brott och det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i väntan på ytterligare utredning om brottet. Vid sådan häktning, s. k. utredningshäktning, skall omprövning av häktningsfrågan ske inom en vecka. För att fortsatt häktning då skall tillåtas måste alltid sannolika skäl för misstanke om brott föreligga. Reglerna om s. k. utredningsanhållande behålls i princip oförändrade.

Utredningsförslaget: Överensstämmer med mitt förslag med undantag för att institutet utredningshäktning inte föreslås omfatta lindriga brott samt att den särskilda bestämmelsen om utredningsanhållande föreslås avskaffad (se betänkandet s. 154–155).

Remissinstanserna: De flesta delar uppfattningen att det med de nya fristerna behövs en möjlighet att häkta även i de fall då åklagaren inte

presenterar fulla häktningsskäl enligt nuvarande ordning. Några av dessa instanser, däribland RÅ, har dock kritiserat utredningens förslag mot bakgrund av att förslaget inte dispenserar från kravet på att någon av de särskilda häktningsgrunderna flykt-, kollusions- eller recidivfara skall föreligga. Ett par instanser, däribland JO och domstolsverket, avstyrker förslaget att frångå nuvarande krav på sannolika skäl för häktning. Flera instanser anser att utredningshäktning bör vara möjlig även vid lindriga brott. Förslaget om omprövningsförhandling tillstyrks eller lämnas utan erinran av de flesta som har yttrat sig i frågan. Ett par anser dock att gällande regler om omhäktningsförhandling är tillräckliga.

Skälen för mitt förslag: Ett beslut om anhållande kräver i princip att det föreligger häktningsskäl. Enligt 24 kap. 5 § andra stycket RB i dess nuvarande lydelse kan emellertid anhållande ske även om fulla häktningsskäl inte föreligger, s. k. utredningsanhållande, om det är av synnerlig vikt att den misstänkte i avvaktan på vidare utredning tas i förvar. Bestämmelsen anses dispensera både från kravet på sannolika skäl till misstanke om brottet och från de beviskrav som ställts upp beträffande de särskilda häktningsgrunderna. När det gäller skuldfrågan har det ansetts tillräckligt att det föreligger skälig misstanke om brott (se t. ex. Gärde m. fl., Nya rättegångsbalken, s. 324). Skälig misstanke är också den misstankegrad som enligt Europakonventionen (art. 5) krävs för frihetsberövande över huvud taget.

Med så kort frist för den första domstolsprövningen av ett frihetsberövande som förutsätts enligt Europakonventionen finns det en risk att man ibland inte kan nå upp till sannolika skäl före domstolsförhandlingen trots att det finns god grund för brottsmisstanken och starka skäl för ett fortsatt frihetsberövande. Det kan vara fallet om t. ex. viss teknisk utredning inte har kunnat slutföras. Vill man upprätthålla samma krav på effektivitet som enligt gällande ordning måste det därför övervägas att sänka kravet på brottsmisstankens styrka som grund för häktning i inledningsskedet.

Under remissbehandlingen har framförts den alternativa lösningen på problemet att domstolen på yrkande av åklagaren skulle kunna förordna om uppskov med häktningsfrågan under viss kortare tid. Den modellen anser jag mindre väl förenlig med syftet bakom Europakonventionens bestämmelser. Enligt vad som framkommit i detta lagstiftningsärende krävs det ju att den misstänkte ställs inför domstol (eller motsvarande) för prövning av frihetsberövandet inom i vart fall fyra dagar. Härtill kommer att i vart fall skälig misstanke om brott också skall föreligga.

Jag förordar i stället, i likhet med utredningen och majoriteten av remissinstanserna, en lösning som innebär att häktning får genomföras även i vissa fall då åklagaren inte kan prestera sannolika skäl för misstanke om brott. En förutsättning bör då vara att det skall finnas anledning att räkna med att ytterligare utredning inom kort kommer att leda till ökad säkerhet i fråga om den misstänktes skuld. Häktning bör då kunna ske när förundersökningen ännu inte har kommit så långt att åklagaren lyckats få fram tillräckligt underlag för ett påstående om sannolika skäl, men det finns anledning att räkna med att sådana omständigheter kommer fram inom kort genom det fortsatta utredningsarbetet. Detta bör komma till uttryck i

ett krav på att det skall vara av synnerlig vikt att fortsatt frihetsberövande sker i avvaktan på ytterligare utredning. I övrigt bör självfallet samma krav ställas för häktning i dessa fall som vid häktning vid sannolika skäl, dvs. att flyktfara, kollusionsfara eller recidivfara föreligger.

I motsats till utredningen anser jag att häktning på skälig misstanke också bör kunna ske i de situationer som avses i 24 kap. 2 § RB, alltså där den misstänkte vägrar att medverka till att hans identitet klarläggs eller där omständigheterna är sådana att det finns särskild anledning att räkna med att flyktfara föreligger. Utredningen har inte närmare motiverat varför utredningshäktning inte skulle få användas i dessa fall. Möjligen skall utredningens ståndpunkt ses i ljuset av dess tveksamhet till behovet över huvud taget av att behålla några särregler om häktning i dessa situationer (jfr avsnitt 2.2.3). Enligt min mening kan man emellertid inte utesluta att det i enstaka fall kan vara angeläget att oberoende av brottets svårhet kunna häkta på skälig misstanke i de fall som avses i 2 §.

Vid häktning på enbart skälig misstanke bör man enligt min mening vid tillämpning av 24 kap. 1 § alltid kräva att någon av de särskilda häktningsförutsättningarna i första stycket är uppfylld. Därför bör någon presumtionsregel om häktning på skälig misstanke vid mycket grova brott inte gälla i dessa fall (jfr avsnitt 2.2.4).

Som förutsättning för anhållande och gripande bör även i fortsättningen som huvudregel gälla att skäl för häktning skall föreligga. Med en regel som innebär att häktning får ske även vid skälig misstanke om brott kan behovet av en särskild bestämmelse om utredningsanhållande i och för sig ifrågasättas. Bestämmelsen torde emellertid i dag i stor utsträckning tillämpas även i sådana fall där det brister i utredning om de särskilda häktningsgrunderna, bl. a. vid anhållande i den misstänktes frånvaro. Som poängterats från åklagarhåll under remissbehandlingen skulle därför ett slopande av bestämmelsen om utredningsanhållande medföra att samhällets möjligheter att effektivt ingripa mot grövre brottslighet allvarligt försämras. Enligt min mening bör reglerna i denna del därför stå kvar i sak oförändrade.

När häktning skett på endast skälig misstanke är det, som utredningen anför, med hänsyn till den misstänktes rättssäkerhet rimligt med en ordning som innebär att häktningsfrågan i dessa fall omprövas inom viss kortare tid och att vid omprövningstillfället den misstänkte skall friges, om inte åklagaren då kan lägga fram häktningsskäl enligt huvudregeln, dvs. att den häktade är på sannolika skäl misstänkt för brottet. Den tid inom vilken omprövningsförhandlingen senast skall hållas bör i enlighet med utredningens förslag bestämmas till en vecka från den dag då den misstänkte häktades. Det bör emellertid betonas att, om åklagaren anser sig ha sannolika skäl redan före denna tidpunkt, omprövningsförhandlingen bör hållas så snart som möjligt.

Vid remissbehandlingen har från några håll framförts åsikten att förslaget om utredningshäktning med omprövningsförhandling riskerar att bli en försämring i förhållande till gällande rätt. Den försämring som kan uppkomma är, hävdar man, längre frihetsberövande på en lägre misstankegrad.

Enligt min uppfattning har denna kritik inte fog för sig. Det är visserligen sant att domstolen genom möjligheten till utredningshäktning kommer att kunna häkta vid en lägre grad av misstanke än för närvarande när det är domstolen som prövar en fråga om frihetsberövande. Men utredningshäktning är närmast att se som en nödvändig följd av att vi anpassar oss till Europakonventionens frister för domstolsprövning och svarar i praktiken mot åklagarens utredningsanhållande. Utredningsanhållande enligt 24 kap. 5 § andra stycket RB ger dessutom utrymme för ett frihetsberövande på en lägre misstankegrad än sannolika skäl under en förhållandevis lång tid, eftersom gällande frister inte är absoluta. Jag vill också framhålla att mitt förslag har utformats så att omprövningsförhandlingen skall hållas så snart som möjligt efter häktningen.

En skillnad i förhållande till nuvarande ordning kan däremot bli att frihetsberövandet i fler fall än nu kommer att hävas först i samband med eller efter en häktningsförhandling. Hävs ett frihetsberövande sedan någon häktats i stället för under anhållandefasen kan det visserligen göras gällande att den misstänkte i onödan utsätts för den ökade offentlighet som är förknippad med en häktningsförhandling. Jag vill inte underskatta det obehag som den misstänkte kan känna vid en häktningsförhandling men kan inte finna att offentligheten är något praktiskt problem; de häktningsfall som väcker uppmärksamhet är erfarenhetsmässigt ytterst få. Mot det ökade obehag för den misstänkte som offentligheten kan medföra i enstaka fall skall ställas de fördelar i rättssäkerhetshänseende som reformen innebär för frihetsberövade brottsmisstänkta personer i allmänhet. Reformen leder ju till att en avsevärt kortare tid än nu kommer att förflyta till dess frihetsberövandet blir prövat av en från förundersökningen fristående domstol.

En viktig fråga vid tillämpningen av reglerna om utredningshäktning är i vad mån denna typ av häktning skall anses ha karaktären av undantag eller ej. Frågan är t. ex. hur åklagaren skall förfara om han vid frihetsberövandet anser att nivån "skälig misstanke" är uppnådd men räknar med att nivån "sannolika skäl" kommer att kunna uppnås först mot slutet av den frist han har till sitt förfogande för att avge häktningsframställning. Enligt min mening måste man här beakta dels det krav på synnerlig vikt av fortsatt frihetsberövande som enligt förslaget uppställs vid utredningshäktning och dels kravet på omprövningsförhandling vid sådan häktning. Dessa båda krav torde medföra att åklagaren i den nämnda situationen snarast bör välja att låta prövningen av häktningsfrågan anstå något om han har grundad anledning att tro att han därefter kan prestera sannolika skäl för misstanken.

2.3.7 Hävande av beslut om häktning

Mitt förslag: Åklagaren skall innan åtal har väckts få besluta att häva en häktning, när skäl för frihetsberövande inte längre föreligger.

Utredningsförslaget: Frågan har inte berörts av utredningen.

Remissinstanserna: Från åklagarhåll har frågan tagits upp när häktning har skett på skälig misstanke.

Skälen för mitt förslag: Det ankommer för närvarande på domstol att besluta om frigivning av den som är häktad. Av 24 kap. 19 § RB följer att rätten omedelbart skall förordna "att den misstänkte skall frigivas" om åtal inte väckts inom föreskriven tid eller om framställning om förlängning av tiden för att väcka åtal inte har kommit in till rätten eller om eljest ej längre skäl för häktning föreligger. Jag återkommer strax till en terminologisk fråga som har med uttrycket "frigiva" att göra.

Innan åtal har väckts förfogar åklagaren över häktningsfrågan. Av 24 kap. 17 § RB framgår nämligen att, innan åtal har väckts, en fråga om häktning endast får tas upp på yrkande av åklagaren. I 24 kap. 17 § RB tas också upp den situationen att åtal har väckts. Även rätten kan då självmant eller på yrkande av målsäganden ta upp en fråga om häktning. Av 24 kap. 19 § RB följer vidare att åklagaren, om han finner att häktningsskälen bortfallit innan åtal hunnit väckas, har att meddela domstolen detta. Rätten meddelar därefter beslut i frågan.

Särskilt om frågan om frigivning blir aktuell efter kontorstid, exempelvis en fredagskväll, kan tidsutdräkten för att få till stånd en frigivning efter domstolsbeslut vara avsevärd, även om det för åklagaren är uppenbart att inga häktningsskäl längre föreligger. Enligt min mening är detta otillfredsställande. Frihetsberövandet skall givetvis omedelbart upphöra då häktningsskäl inte längre föreligger. Mina förslag rörande kortare frister och utredningshäktning, som kan innebära att de fall där häktningsskälen efter någon tid bortfaller blir något fler än de är i dag, påkallar därför överväganden om en nyordning.

Visserligen måste domstolarna ha någon form av beredskap för att mitt förslag om kortare frister skall kunna genomföras. Men det är inte nödvändigt och ekonomiskt knappast försvarligt att kontinuerligt hålla domstolarna öppna under sådan tid som inte är normal tjänstgöringstid för att pröva häktningsfrågor, särskilt inte frågor om frigivande efter anmälan från åklagaren. Närmast till hands ligger därför att överlåta ansvaret i frågan huruvida den misstänkte skall kvarbli i häkte eller inte på åklagaren. Inom åklagarväsendet finns redan ett system med beredskapstjänstgöring under kvällar och tjänstgöringsfria dagar. Att inskränka denna beredskap är mot bakgrund av reformen i övrigt inte aktuell. Ett ytterligare argument för att åklagaren skulle ta över det formella ansvaret för beslutet är, som jag tidigare nämnde, att åklagaren i inledningsskedet rent faktiskt råder över beslutsunderlaget.

Jag anser alltså att en bestämmelse som ger åklagaren möjlighet att fatta det formella beslutet huruvida någon fortsättningsvis skall vara häktad eller inte bör införas i situationer där åtal inte har väckts. En sådan ordning torde inte kunna inge betänkligheter, eftersom häktning på det stadiet får ske endast på yrkande av åklagaren. Principiella skäl talar däremot mot att åklagaren skulle kunna besluta om frigivning av den misstänkte efter det att åtal väckts. Jag är därför inte beredd att nu, innan erfarenheter vunnits av reformen, föreslå en sådan möjlighet för åklagaren.

En särskild fråga i sammanhanget är om man även beträffande andra straffprocessuella tvångsmedel såsom t. ex. reseförbud, beslag och kvarstad skulle införa en möjlighet för åklagaren att, innan åtal har väckts, häva ett beslut som har meddelats av rätten. Jag är emellertid inte heller här beredd att nu föreslå en utvidgad befogenhet för åklagaren innan det finns något underlag för ett ställningstagande till reformbehovet. Jag vill i det sammanhanget påpeka att de nu nämnda tvångsmedlen är av betydligt mindre ingripande art än häktning.

Om åklagaren har hävt domstolens häktningsbeslut skall han självfallet underrätta domstolen om detta. En regel med denna innebörd bör införas.

I detta sammanhang bör man också lösa en fråga, som JO Wigelius har tagit upp i en framställning till regeringen. JO har ifrågasatt om det inte borde införas föreskrifter om skyldighet för domstolar och åklagare att lämna en direkt underrättelse om frigivningsbeslut till den förvarande myndigheten, dvs. i huvudsak allmänt häkte eller vakthavande befäl vid polismyndighet. JO hänvisar till ett av honom upptaget ärende (se JO:s ämbetsberättelse 1986/87 s. 89–96) där det framkommit att anhållna personer inte blivit frigivna trots åklagarens beslut därom. Detta berodde på bristande kommunikationer mellan beslutsfattaren och den som varit ansvarig för förvaringen. I likhet med JO anser jag att det finns skäl för föreskrifter i detta hänseende. Föreskrifterna bör givetvis omfatta alla de fall åklagaren eller rätten beslutat att häva ett straffprocessuellt frihetsberövande. De bör kunna meddelas i förordningsform.

Gällande lagstiftning (24 kap. 10, 16 och 19 §§ RB) ställer beslut om frigivning i motsats till beslut om häktning och anhållande (jfr SvJT 1979 s. 241). Detta finner jag inkonsekvent. Inkonsekvensen i lagen blir uppenbar, när den häktade eller anhållne befinner sig på fri fot. Man kan ju då inte gärna besluta att den misstänkte skall friges. För att få behålla sin frihet har den misstänkte naturligtvis ett intresse av att beslutet om anhållande eller häktning hävs. Ett beslut om frigivning av en anhållen eller häktad låter sig inte heller meddelas, när den anhållne eller häktade ändå skall kvarstanna i anstalt på någon annan grund. I praxis torde man lösa det senare fallet genom att förklara att den misstänkte inte längre skall vara häktad i och för det aktuella målet.

Mot bakgrund av det sagda anser jag att ändringar bör göras i 24 kap. RB så att det i stället föreskrivs att ett beslut om anhållande eller häktning *hävs*, när förutsättningarna för ett frihetsberövande inte längre föreligger.

2.3.8 Frister för åtal och huvudförhandling

Mitt förslag: Några mera genomgripande ändringar när det gäller frister i samband med häktning än dem som gäller före den första domstolsprövningen genomförs inte. Dock avkortas den frist, inom vilken högre rätt skall hålla huvudförhandling i ett överklagat mål där den tilltalade är häktad, med två veckor.

Utredningsförslaget: Överensstämmer i princip med mitt förslag (se betänkandet s. 156–157).

Remissinstanserna: Utredningsförslaget har föranlett yttranden främst från åklagarhåll. De flesta har lämnat förslaget utan erinran. Några remissinstanser, däribland de hovrätter som yttrat sig, har varit kritiska mot utredningsförslaget om en nedkortning av fristen för huvudförhandling i hovrätt.

Skälen för mitt förslag: För att motverka onödigt långa häktningstider föreskrivs i RB att den misstänkte genast skall försättas på fri fot så snart häktningsskäl inte längre föreligger (24 kap. 19 §). En ur praktisk synvinkel viktigare garanti mot alltför långa häktningstider är regeln att rätten, i samband med häktningsbeslutet eller då anmälan sker till rätten om att ett häktningsbeslut har verkställts i den misstänktes frånvaro, utsätter den tid inom vilken åtal senast skall väckas (24 kap. 18 §). Denna tid får inte överstiga vad som är oundgängligen nödvändigt. Någon längsta tid har emellertid inte angetts i lagen. I praktiken är det dock sällan som rätten bestämmer tiden för åtals väckande till mer än två veckor från häktningsbeslutet. Ny häktningsförhandling skall som regel hållas med två veckors mellanrum om åtalstiden från början bestäms till mer än två veckor (24 kap. 18 § andra stycket). Om däremot tiden från början bestäms till två veckor, men den till följd av en begäran om förlängning som har gjorts före tidens utgång kommer att överstiga två veckor, är förhandling inte nödvändig. Har åtal inte väckts eller framställning om förlängning av tiden inte kommit in till rätten inom föreskriven tid, skall rätten genast frige den häktade.

Sedan åtal har väckts i ett mål där den misstänkte är häktad, skall huvudförhandling i målet i princip hållas inom en vecka. Denna frist får emellertid överskridas om det är nödvändigt för att få utredningen fullständig, t.ex. då rätten har förordnat om rättspsykiatrisk undersökning (45 kap. 14 § andra stycket RB).

Min uppfattning är att de bestämmelser jag nu har redogjort för väl svarar mot kravet enligt Europakonventionen om att den som är berövad sin frihet är berättigad till rättegång inom skälig tid. Jag vill emellertid nämna att JO Sverne nyligen (1986/87 års ämbetsberättelse s. 151) har ifrågasatt om Europadomstolen skulle anse att de väntetider som för närvarande förekommer i de svenska häktena i samband med *rättspsykiatriska undersökningar* är förenliga med detta krav. JO:s bedömning grundar sig på den granskning av förhållandena inom den rättspsykiatriska organisationen som han företagit i ett antal ärenden. Han pekar på att de rättspsykiatriska undersökningar som han granskat endast undantagsvis har varit klara inom den enligt 4 § lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål föreskrivna maximitiden på sex veckor samt att det periodvis har varit fråga om mycket långa överskridanden. Enligt JO har tidsutdräkten möjliggjorts genom att undantagsregeln i nyssnämnda lagrum om anstånd i särskilt fall utnyttjats i stor omfattning. I anledning av JO:s uttalanden om de långa väntetiderna för rättspsykiatriska undersökningar har socialutskottet framhållit att förhållandena på de rättpsykiatriska klinikerna är sådana att en lösning av problemen inte kan anstå i

avvaktan på en större och mer tidskrävande reform utan att regeringen omgående måste vidta åtgärder för att avhjälpa de rådande missförhållandena (SoU 1986/87: 15). Riksdagen har helt nyligen givit regeringen till känna vad utskottet anfört (rskr. 1986/87: 109).

Regeringen har i budgetpropositionen 1987 (bil. 7 s. 75) redovisat ett program för åtgärder som socialstyrelsen utarbetat på uppdrag av regeringen. Jag har vidare inhämtat att chefen för socialdepartementet avser att i ett annat sammanhang anmäla frågan om ytterligare åtgärder som kan aktualiseras med anledning av riksdagens uttalanden. Jag vill också nämna att förslag till den av socialutskottet åsyftade större reformen på området, nämligen ny lagstiftning rörande den psykiatriska tvångsvården och behandlingen av psykiskt störda lagöverträdare, för närvarande bereds inom social- och justitiedepartementen. I det sammanhanget övervägs olika frågor om det rättspsykiatriska undersökningsförfarandet. Möjligheterna att åstadkomma ett snabbare undersökningsförfarande har därvid en framskjuten plats. Jag avser alltså att återkomma till frågan om häktningstidernas längd i sådana brottmål där det förordnas om rättspsykiatrisk undersökning.

När det gäller förfarandet i övrigt anser jag att det även fortsättningsvis bör föreskrivas att förhandling i häktningsfrågan (s. k. *omhäktningsförhandling*) skall hållas med i princip högst två veckors mellanrum så länge åtal ännu inte har väckts. Liksom enligt gällande regler är syftet med förhandlingen bl. a. att se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. Detta bör även i fortsättningen framgå av lagtexten. I syfte att öka domstolens möjlighet att övervaka att utredningen sker skyndsamt föreslår jag att omhäktningsförhandling dessutom skall hållas oavsett om tvåveckorsfristen överskrids redan från början eller om detta sker genom en förlängning av åtalstiden. Är det uppenbart att förhandling skulle vara utan betydelse bör i likhet med vad som gäller nu förhandling i häktningsfrågan kunna underlåtas.

Jag vill i detta sammanhang betona vikten av att frihetsberövanden inte fortgår längre än som är absolut nödvändigt. Med hänsyn till detta är det naturligt att domstolen ställer högre krav på att utredningen bedrivs skyndsamt om åtalstiden förlängs upprepade gånger.

I likhet med utredningen finner jag det inte meningsfullt att försöka i lagtexten närmare precisera tiden inom vilken åtal skall väckas. Jag finner det inte heller realistiskt att förkorta gällande frist för att hålla *huvudförhandling i tingsrätt*. Vid denna bedömning har jag tagit hänsyn till att den tid som i vårt land förflyter mellan frihetsberövandet och domen i allmänhet är mycket kort vid en internationell jämförelse.

Som utredningen föreslagit bör, när det är fråga om s. k. utredningshäktning, undantag göras från kravet på att rätten i samband med beslut att häkta någon bestämmer tid för åtals väckande. I sådana fall kan nämligen frågan om åtalstiden utan olägenhet anstå till den omprövningsförhandling som alltid måste hållas inom en vecka, om den misstänkte då ännu är berövad friheten.

Är den tilltalade häktad i ett överklagat brottmål gäller vissa tidsfrister också för *huvudförhandlingen i den högre rätten*. Som regel skall hovrät-

ten påbörja huvudförhandling inom fyra veckor efter utgången av tiden för anslutningsvad mot tingsrättens dom. Tiden för anslutningsvad utgör också fyra veckor, vilket innebär att fristen för hovrätten uppgår till sammanlagt åtta veckor från det att tingsrättens dom meddelades (51 kap. 13 § andra stycket RB). Motsvarande gäller i högsta domstolen (55 kap. 15 § RB). Den lägre rätten skall, om vadetalan inte avvisas, genast sända in vadeinlagan och akten till överinstansen (51 kap. 5 § och 55 kap. 5 § RB). I det fall den misstänkte överklagar domen strax efter det att den har meddelats, kommer högre instans således att kunna utnyttja större delen av åttaveckorsfristen för att förbereda målet. Klagar den misstänkte däremot först mot slutet av vadetiden, förkortas förberedelsetiden för domstolen i motsvarande mån. De två hovrätter som har anmodats inkomma med remissvar i ärendet, Svea hovrätt och hovrätten över Skåne och Blekinge, har påtalat att det redan i dagens läge föreligger svårigheter i hovrätten att hålla tidsfristerna för huvudförhandling i mål med häktade, beroende på bl. a. att det är förhållandevis vanligt att fullföljd sker mot slutet av vadetiden samtidigt som målen ofta är vidlyftiga med många personer, förutom åklagare och försvarare, som skall inställa sig.

För min del håller jag med utredningen om att gällande frist för att hålla huvudförhandling i högre instans kan medföra en oacceptabelt lång väntetid i häkte för den tilltalade. Väntetiden är naturligtvis i många fall svår för den som är häktad. Vid en jämförelse med motsvarande frist för tingsrätten ter sig fristen i högre instans lång. Det är sannolikt att denna långa frist i vissa fall kan avhålla den dömde från att föra talan mot domen. Det är mot den bakgrunden angeläget att fristen såvitt möjligt begränsas.

En lösning vore att anknyta fristen till den dömdes överklagande av domen. Detta skulle emellertid leda till alltför vittgående konsekvenser när det gäller fullföljdsreglerna. Jag anser därför att fristen liksom nu bör anknyta till utgången av tiden för anslutningsvad. Det bör observeras att tingsrätten, som i motsvarande situation alltså har en avsevärt kortare frist för att hålla huvudförhandling, har bättre möjligheter att planera för huvudförhandlingen genom att man får inblickar i det kommande målet i samband med häktningsförhandlingen. De svårigheter som kortare frister för huvudförhandling i hovrätt kan medföra bör enligt min mening till stor del kunna bemästras genom att hovrätterna i större utsträckning än i dag dels får information om pågående större brottmål vid tingsrätterna, dels håller någon form av beredskap för de större mål som kan förväntas bli överklagade. Rutiner för detta förekommer redan nu på vissa håll.

Jag vill också peka på den möjlighet som hovrätten redan nu har att överskrida huvudförhandlingsfristen om det är nödvändigt. Enligt vad jag erfarit utnyttjas denna möjlighet mycket restriktivt för närvarande. Även med en förkortad frist bör principen givetvis vara att överskridande får ske bara om det absolut behövs. Det bör emellertid inte vara något hinder att undantagsregeln utnyttjas till ett kortare överskridande t. ex. i den situationen att den försvarare som den tilltalade haft vid tingsrätten är förhindrad att delta vid huvudförhandling inom fristen.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört delar jag utredningens uppfattning att man för att nedbringa häktningstiderna bör minska fristen för

huvudförhandling i hovrätt och högsta domstolen från åtta till sex veckor från den lägre rättens dom.

Jag avser inte att i detta lagstiftningsärende gå närmare in på den under remissbehandlingen aktualiserade frågan om man bör öppna möjlighet för den högre rätten att hålla *huvudförhandling före vadetidens utgång*, t. ex. med tanke på den situationen att tingsrätten i samband med dom på kortvarigt fängelsestraff förordnar att den tilltalade i häkte skall avbida att domen vinner laga kraft mot honom och frihetsberövandet redan har upphört vid vadetidens utgång. Den frågan kan i stället bli aktuell i samband med den pågående översynen av överrättsförfarandet.

Jag skall i detta sammanhang slutligen beröra den ibland väckta frågan om man i syfte att generellt nedbringa häktningstiderna borde införa en längsta tid för frihetsberövande på grund av misstanke om brott. Jag har kommit till uppfattningen att så ej bör ske. En sådan regel skulle nämligen för det första kräva undantag för t. ex. mycket omfattande utredningar. Vidare finns en risk för att en maximitid skulle kunna motverka sitt syfte på det sättet att frihetsberövandena även i mindre brottsutredningar skulle kunna tendera att närma sig maximitiden utan sakliga skäl. För min del tror jag därför att man med den i gällande rätt och i mitt förslag valda tekniken med särskilda skyndsamhetskrav på olika stadier av förfarandet uppnår tillfredsställande resultat även i fortsättningen.

2.3.9 Häktning i högre rätt

Mitt förslag: Även när frågan om häktning kommer upp först sedan ett brottmål fullföljts till högre rätt, skall samma krav som vid tingsrätten gälla på muntlig förhandling för prövning av häktningsfrågan inom fyra dagar från frihetsberövandet. Om däremot tingsrätten i ett pågående mål ogillat ett yrkande om häktning eller hävt ett häktningsbeslut, får högre rätt efter överklagande besluta om häktning utan att förhandling hålls. I dessa fall skall rätten i stället hålla förhandling sedan beslutet om häktning har verkställts.

Utredningsförslaget: Överensstämmer i allt väsentligt med mitt förslag (se betänkandet s. 157– 159).

Remissinstanserna: Alla som har yttrat sig har i princip lämnat förslaget utan erinran. Svea hovrätt ifrågasätter det nödvändiga i att hålla förhandling i häktningsfrågan i hovrätten sedan verkställighet skett av hovrättens häktningsbeslut i det fall åtal redan väckts vid tingsrätten och huvudförhandling kommer att hållas där inom fyra dagar.

Skälen för mitt förslag: Inledningsvis bör nämnas att de i 24 kap. RB meddelade bestämmelserna gäller även beträffande brott för vilka åtal skall upptas omedelbart av högre rätt. Mitt förslag i detta kapitel om bl. a. obligatorisk förhandling i häktningsfrågan inom fyra dagar från frihetsberövandet kommer således att gälla även i sådana fall.

Även i det fall en fråga om häktning väcks i ett mål som har fullföljts till

högre rätt gäller reglerna i 24 kap. RB. Har en åklagare eller en målsägande fullföljt talan mot lägre rätts dom, kan denne alltså i samband därmed eller sedermera framställa ett yrkande om häktning. Enligt 51 kap. 5 § och 55 kap. 5 § RB skall, om det i vadeinlagan resp. revisionsinlagan har framställts ett häktningsyrkande, inlagan genast sändas in till den högre rätten för att denna utan dröjsmål skall kunna pröva häktningsfrågan. Åklagaren kan också anhålla den misstänkte och skall då inom den tid som anges i 24 kap. 12 § RB avlåta en häktningsframställning till den högre rätten. Beträffande förfarandet i högre rätt vid prövning av häktningsfrågor finns bestämmelser i 20 §, vilka innebär att förhandling inte är nödvändig utan att frågan kan avgöras efter ett helt skriftligt förfarande. Om den misstänkte är anhållen, skall beslut meddelas senast fjärde dagen efter den dag då häktningsframställningen kom in till rätten. Om den högre rätten finner att det är nödvändigt med en förhandling, skall förhandlingen hållas så snart det kan ske. Någon närmare tidsfrist för en sådan förhandling anges inte i lagtexten.

Även om frågan om frihetsberövande väcks först när ett mål har fullföljts till högre rätt torde, som utredningen påpekat, kravet i Europakonventionen på ofördröjlig inställelse för att få frågan om frihetsberövandet prövad gälla. Den nuvarande möjligheten för högre rätt att avgöra häktningsfrågan utan muntlig förhandling i dessa fall måste därför tas bort. Detta kan ske genom att reglerna i 24 kap. 20 § RB upphävs. En sådan ändring innebär bl. a. att, om åklagaren för att säkerställa häktningsbeslutet har anhållit den tilltalade, samma tidsfrister och samma förfarande kommer att gälla som för häktning vid en tingsrätt. Däremot bör hovrätten liksom tingsrätten även i fortsättningen givetvis vara oförhindrad att i samband med dom besluta om häktning av den som är på fri fot utan att särskild häktningsförhandling hålls (jfr 24 kap. 21 § RB).

En reform i enlighet med det sagda får till följd att även hovrätten måste vara beredd att hålla häktningsförhandling också på annars tjänstgöringsfria dagar. Häktningsförhandlingar under sådan tid torde dock i praktiken bli mycket sällsynta i hovrätterna, och när det gäller högsta domstolen kan man på goda grunder ifrågasätta om något fall över huvud taget kommer att aktualiseras. Med hänsyn till de krav som redan i dag ställs på hovrätterna att med kort varsel pröva tvångsmedelsfrågor bör ett system som förutsätter att även hovrätterna undantagsvis skall kunna hålla en häktningsförhandling på tjänstgöringsfri tid inte bli särskilt betungande. Jag vill i det sammanhanget nämna att jag inte finner tillräckliga skäl att nu gå närmare in på frågan om ändrade domförhetsregler i hovrätt vid prövning av häktningsfrågor. Den frågan får tas upp senare om det visar sig påkallat.

Helt andra organisatoriska konsekvenser skulle uppträda, om kravet på att hålla muntlig förhandling i högre rätt skulle generellt utsträckas till mål där talan fullföljts mot ett av underrätten meddelat häktningsbeslut antingen det har meddelats under rättegången eller i samband med dom. Enligt gällande rätt handläggs frågor om häktning som fullföljts från tingsrätten praktiskt taget alltid i ett rent skriftligt förfarande i hovrätten och högsta domstolen. Har häktningsyrkandet ogillats vid tingsrätten, kan det å andra sidan hävdas att det är mindre väl förenligt med Europakonventionens

regler om i ett sådant fall den misstänkte inte får tillfälle att framträda personligen inför den domstol som sedermera beslutar om hans frihetsberövande. En meningsfull muntlig förhandling i den högre rätten i sådana fall skulle emellertid oftast förutsätta att den misstänkte – som ju då befinner sig på fri fot – inställer sig, vilket man kan anta sällan skulle komma att ske. En sådan ordning skulle också medföra avsevärda tidsförluster och olägenheter i övrigt. Något generellt krav på muntlig förhandling i högre rätt i detta skede bör alltså inte ställas upp. För att tillgodose Europakonventionens syfte kan i stället, som utredningen pekat på, en lämplig lösning vara att man, för de fall där den högre rätten beslutar om häktning av en person som är på fri fot, uppställer ett krav på muntlig förhandling senast fyra dagar efter det att häktningsbeslutet har verkställts. Detta bör gälla oavsett om den lägre rättens beslut fattats under rättegången där eller i samband med rättens dom eller slutliga beslut. Förhandlingar av denna typ kommer med all säkerhet att bli mycket sällsynta.

För att den högre rätten i de nu aktuella fallen skall få vetskap om att verkställighet av ett häktningsbeslut har skett krävs att anmälan därom görs till domstolen. En ändring bör vidtas i 29 § förundersökningskungörelsen (1947:948), som för närvarande förutsätter att sådan anmälan görs till den domstol där brottmålet är anhängigt eller skall anhängiggöras. Sådan anmälan kan komma att behöva göras även under icke kontorstid (jfr avsnitt 2.6).

RÅ har i sitt remissvar tagit upp en speciell fråga som aktualiserats i RÅ:s verksamhet, nämligen möjligheten att få tillgripa straffprocessuella tvångsmedel i en resningssituation. RÅ pekar på att det skulle vara värdefullt med en regel som medger högsta domstolen att, på framställning av RÅ i ett resningsärende till men för den tilltalade, besluta om ett straffprocessuellt tvångsmedel i avvaktan på ställningstagandet i resningsfrågan.

Visserligen kan jag i likhet med RÅ konstatera att ett ingripande med anhållande och häktning eller andra straffprocessuella tvångsmedel enligt nuvarande regler torde vara uteslutet i de fall saken rättskraftigt avgjorts, i vart fall till dess resning beviljats. Frågan huruvida man skulle öppna en möjlighet att få använda straffprocessuella tvångsmedel i avvaktan på att högsta domstolen tar slutlig ställning till om resning skall beviljas väcker emellertid andra principiella frågor som inte lämpligen kan tas upp i detta sammanhang. Frågan kan komma att övervägas i samband med kommande reformarbete i fråga om överrättsförfarandet.

2.4 Alternativ till häktning

Mitt ställningstagande: Något ytterligare alternativ till frihetsberövande utöver de nuvarande – övervakning, reseförbud och anmälningsskyldighet – införs inte.

Utredningsförslaget: Som substitut till häktning föreslås dels en villkorlig form av häktning, s. k. rannsakningsövervakning, dels "natthäkte". *Rannsakningsövervakning* är avsedd att vara en mycket ingripande form av övervakning och innebär att den misstänkte blir skyldig att under de tider som åklagaren eller rätten bestämmer vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller på annan anvisad plats. I princip skall samma förutsättningar och frister som för häktning gälla. Institutet *natthäkte* föreslås utformat på så sätt att åklagaren eller rätten får medge att den misstänkte, som betraktas som häktad, under vissa tider och på de villkor som föreskrivs, får vistas utanför häktet. Medgivandet kan när som helst återkallas.

Remissinstanserna: Utredningsförslaget har mött starkt motstånd hos flertalet remissinstanser. Man anser förslaget om rannsakningsövervakning orealistiskt beträffande den kategori misstänkta det är fråga om. Utredningen sägs också ha underskattat de praktiska svårigheterna att administrera en sådan övervakning och de behov av ökade resurser som skulle uppstå. Av dem som uttalat sig om förslaget om natthäkte har praktiskt taget alla varit negativa eller tveksamma till förslaget.

Skälen för mitt förslag: Anhållande och häktning är för den misstänkte synnerligen ingripande åtgärder. Lagstiftaren har därför sökt finna andra medel för att uppnå de syften som dessa tvångsmedel skall tillgodose. De alternativ till frihetsberövande som godtagits i svensk rätt är övervakning (24 kap. 3 § RB) samt reseförbud och anmälningsskyldighet (25 kap. 1 § RB).

Reglerna om *övervakning* är utformade som en begränsning av häktningsmöjligheterna i vissa speciella fall. Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får åtgärden vidtas endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas. Med uttrycket annan liknande omständighet åsyftas t. ex. ett allvarligt handikapp. Bestämmelsen tar också sikte på kvinnor i tiden strax före eller efter en förlossning. I lagrummet anges särskilt att också kvinnor med nyfödda barn omfattas av bestämmelserna, om häktning kan antas medföra fara för barnet.

Med *reseförbud* avses förbud för den misstänkte att lämna den vistelseort som har anvisats honom. Med *anmälningsskyldighet* avses skyldighet för den misstänkte att på vissa tider anmäla sig hos polisen. När det gäller reseförbud och anmälningsskyldighet ställs lägre krav på brottsmisstankens styrka än i fråga om häktning enligt gällande rätt. Det räcker här med skälig misstanke. Även när det gäller brottets svårhetsgrad är kraven lägre. Det räcker med att fängelse kan följa på brottet. Reseförbud och anmälningsskyldighet beslutas av rätten eller åklagaren. Medan övervakning i princip kan ersätta häktning oavsett vilken särskild häktningsgrund som föreligger, är reseförbud och anmälningsskyldighet avsedda som alternativ till häktning främst vid flyktfara.

I sammanhanget bör nämnas att reglerna i 7 § lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare också inskränker häktningsmöjligheten beträffande den som är *under 18 år*. Bestämmelsen ställer som krav för att häktning skall få ske att "synnerliga skäl" föreligger.

Ofta blir det i stället fråga om någon form av åtgärd från socialtjänstens sida, såsom ett omhändertagande enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Att man som alternativ till häktning tillskapar tvångsmedel som inte innebär frihetsberövande ligger i linje också med rekommendationer från Europarådet. Enligt vad häktningsutredningen kommit fram till spelar sådana alternativ emellertid en blygsam roll i det praktiska rättslivet inte bara här i landet utan även utomlands.

Enligt den enkätundersökning utredningen utfört förekommer det mycket sällan att övervakning enligt 24 kap. 3 § RB används. Ett av skälen till detta kan vara att övervakning endast kan komma i fråga beträffande en begränsad krets av personer. För t. ex. ungdomar erbjuder socialtjänstlagen (1980:620) och LVU andra möjligheter att ingripa med tvångsåtgärder än de som finns i RB. Institutet reseförbud användes under år 1982 i omkring 300 fall, vilket skall jämföras med de cirka 30 000 anhållningsfallen. Anmälningsskyldighet beslutades i totalt omkring 150 fall. Inte heller reseförbud eller anmälningsskyldighet har således av åklagare och domstolar i allmänhet bedömts som några realistiska alternativ till anhållande och häktning.

Enligt utredningen är en viktig förutsättning för att antalet anhållanden och häktningar skall kunna minskas i någon utsträckning att dessa frihetsberövanden kan ersättas med realistiska alternativ. För att vara användbart måste ett sådant alternativ vara betydligt mer ingripande än de nuvarande och bygga på någon form av övervakning. Utredningen föreslår mot den bakgrunden ett nytt institut, kallat *rannsakningsövervakning*.

Syftet med rannsakningsövervakning är enligt utredningen främst att fånga upp vissa av de fall som genom den av utredningen föreslagna skärpningen av recidivgrunden (avsnitt 2.2.2) inte bör häktas. Dessa fall kan antas i huvudsak utgöras av dem som gjort sig skyldiga till upprepade egendomsbrott för att skaffa pengar till alkohol eller narkotika. För dessa krävs det enligt utredningen en övervakning som innebär en mycket intensiv kontroll för att förhindra fortsatt brottslighet. Härvid krävs framför allt sådana föreskrifter som går ut på att förhindra att den misstänkte kommer i kontakt med miljöer där han riskerar att dras in i kriminalitet. Övervakningen skall i första hand ta sikte på att kontrollera att den misstänkte följer de villkor som förenats med övervakningen, dvs. att den misstänkte t. ex. uppehåller sig i sin bostad eller befinner sig i hemmet nattetid och inställer sig på sin arbetsplats dagtid.

Enligt min mening är det inte realistiskt att hoppas att man genom övervakning och vissa föreskrifter skulle kunna i någon mer betydande utsträckning avhålla den kategori personer som det nu är fråga om från att begå nya brott utan att de ens har fått den hjälp till avgiftning och stöd i övrigt som en kortare häktningstid brukar medföra. Vidare vill jag peka på att en kontinuerlig övervakning, som det här måste bli fråga om, innebär utomordentliga svårigheter från praktisk synpunkt. Det är t. ex. knappast troligt att denna övervakningsform kan användas i nämnvärd utsträckning för det socialt mest utsatta klientelet, som inte sällan saknar både arbete och fast bostad.

Förslaget om *natthäkte* grundas på ett antagande från utredningens sida om att de personer som ofta häktas på grund av recidivfara är mest brottsaktiva under kvällar och nätter. Jag ifrågasätter i likhet med många av remissinstanserna riktigheten av detta. Många av de vid återfallsbrottslighet särskilt vanliga gärningarna torde i huvudsak begås under dagtid, t. ex. bostadsinbrott, bank- och postrån och kvalificerade bedrägerier. Jag anser därför att institutet natthäkte i många fall skulle visa sig mindre väl ägnat att förhindra återfall.

Mot bakgrund av de betänkligheter som sålunda kan anföras mot de av utredningen föreslagna alternativen till häktning och med hänsyn till att den skärpning av häktningsförutsättningarna, som enligt utredningen utgör huvudskälet till att sådana alternativ bör införas, inte tas upp nu, anser jag att utredningens förslag i denna del inte bör genomföras.

I sammanhanget vill jag nämna att utredningen enligt sina direktiv också haft i uppdrag att överväga behovet av särskilda åtgärder när det gäller häktning av kvinnor med spädbarn och av vårdnadshavare över huvud taget. Direktiven hänvisar i ämnet till riksdagsbehandlingen av propositionen (prop. 1980/81:201) om ändrade bestämmelser om häktning och anhållande (JuU 1981/82:13 s. 26–28). Justitieutskottet diskuterade härvid bl. a. om en motsvarande begränsning i häktningsmöjligheten som anges i 24 kap. 3 § RB även skulle omfatta föräldrar som ensamma har vårdnaden om spädbarn eller barn i krypåldern. Utskottet uttalade härvid att det givetvis är angeläget att man vid prövning av häktningsfrågor alltid i görligaste mån beaktar att barn inte vållas skador genom att dess vårdnadshavare häktas. Utskottet konstaterade att det till stor del är en praktisk fråga i vilken utsträckning detta kan ske.

Det bör framhållas att, när ett frihetsberövande av en person av den nu aktuella kategorin görs, det givetvis blir aktuellt för socialnämnden att se till att barnet får lämplig omvårdnad enligt reglerna i socialtjänstlagstiftningen, om barnet inte kan omhändertas på annat sätt. När det gäller frekvensen av frihetsberövanden av småbarnsföräldrar kan nämnas att, enligt av utredningen inhämtade uppgifter, 23 personer – varav 22 kvinnor – med minderåriga barn blev intagna i häkte under år 1983. Många av dem frigavs utan att ha varit anhållna. Endast två blev häktade och endast ett av barnen, som var ett år gammalt, var intagen tillsammans med modern under häktningstiden. Under år 1984 intogs i landets häkten endast sju personer med minderåriga barn.

Mot bakgrund av det nu sagda anser jag i likhet med utredningen och remissinstanserna, att det inte finns anledning att nu i lag begränsa möjligheterna till häktning av vårdnadshavare och motsvarande.

2.5 Häktning på nya grunder – talan mot häktningsskäl

Mitt ställningstagande: Någon möjlighet att föra talan även mot skälen för ett häktningsbeslut införs inte.

Utredningens ställningstagande: Överensstämmer med mitt ställningstagande (se betänkandet s. 171 och 172).

Remissinstanserna: Endast några få instanser har yttrat sig i denna fråga. RÅ och Sveriges domareförbund anser, mot bakgrund av att åklagarens möjligheter att föreskriva restriktioner för dem som är häktade i princip är knutna till de häktningsskäl rätten grundat sitt häktningsbeslut på, att det finns behov för åklagaren av att kunna få frågan om den särskilda häktningsgrunden prövad av högre rätt.

Skälen för mitt förslag: Enligt 24 kap. 16 § RB i dess nuvarande lydelse skall ett beslut om häktning innehålla uppgift om det brott misstanken avser och kort ange grunden för häktningen. Med brott avses den konkreta gärningen, inte brottstypen i åberopat lagrum. Gärningen skall beskrivas, åtminstone i korthet. Beskrivningen bör bl. a. innehålla uppgifter om tid och plats för den påstådda gärningen (jfr JO:s ämbetsberättelse 1964 s. 106). Med grunden för häktningen menas en eller flera av de övriga häktningsförutsättningar som skall föreligga, alltså flyktfara, kollusionsfara eller recidivfara. Misstanken om brott samt en eller flera häktningsgrunder har i tidigare rättspraxis ansetts utgöra skälen för beslutet om häktning. Detta har medfört att domstolarna har ansett sig förhindrade att – beträffande den som redan är häktad – ta upp till prövning ett yrkande som avsett enbart frågan om vilken eller vilka brott eller vilken eller vilka särskilda häktningsgrunder som häktningsförklaringen bör grundas på, eftersom uttalandet i det ursprungliga häktningsbeslutet såvitt avser det häktningsgrundande brottet och den särskilda häktningsförutsättningen har ansetts utgöra enbart skäl för häktningen.

Denna praxis har medfört olägenheter framför allt i fall då den häktade befinner sig utomlands och utlämning till Sverige har begärts (se NJA 1981 s. 1204). I sådana fall fungerar häktningsbeslutet som bevismedel. För ett utlämningsbeslut i den främmande staten har det stor betydelse vilken gärning som den misstänkte enligt häktningsbeslutet har gjort sig skyldig till.

I ett under år 1983 avgjort mål (NJA 1983 s. 894) har emellertid högsta domstolen intagit en annan ståndpunkt. Genom rättsfallet har det klarlagts att något hinder inte möter mot att den som redan är häktad som misstänkt för ett brott blir häktad även för annan brottslighet eller att en gärning för vilken en misstänkt häktats i ett senare häktningsbeslut blir rubricerad på ett annat sätt än i det urspungliga beslutet.

När det däremot gäller det fallet att en misstänkt har häktats med stöd av en särskild häktningsgrund, t. ex. flyktfara, trots att åklagaren yrkat häktning även på en annan grund, t. ex. kollusionsfara, torde en talan om ändring enbart beträffande häktningsgrunden inte kunna tas upp till prövning (se NJA 1980 s. 444).

Behovet att få en häktningsfråga omprövad i hela dess vidd framträder måhända inte lika starkt i de fall då talan riktar sig mot en särskild häktningsgrund som då frågan avser den brottslighet som skall läggas till grund för häktningen. Vid häktning är emellertid vissa rättsverkningar knutna också till den särskilda häktningsgrund eller de särskilda häktningsgrunder som åberopas för häktningen. Så torde t. ex. åklagarens möjlighe-

ter att föreskriva restriktioner för den häktade vara begränsade enligt gällande ordning i det fall domstolen i sitt häktningsbeslut inte godtar åklagarens påstående om att det föreligger kollusionsfara.

Åklagarens möjligheter att föreskriva restriktioner framgår i och för sig inte av RB utan av lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. Av 1 § framgår att den som är häktad inte får underkastas mera omfattande inskränkningar i sin frihet än som påkallas av ändamålet med häktningen samt ordning och säkerhet. Av 16 § framgår att det ankommer på åklagaren att avgöra om eller i vad mån hinder för häktad att t. ex. motta besök och avsända eller motta brev möter på den grund att åtgärden kan medföra fara för att bevis undanröjs eller utredning om brott eljest försvåras. Vad som sägs beträffande häktade har enligt 17 § motsvarande tillämpning på bl. a. den som har anhållits eller gripits på grund av misstanke om brott. Enligt uttalanden i lagens förarbeten har åklagaren vid sin prövning av tillståndsfrågor i princip att utgå från huruvida domstolen i sitt häktningsbeslut funnit kollusionsfara föreligga. En ändrad bedömning från åklagarens sida sägs kunna vara motiverad om det under brottsutredningens gång uppstår sådana förändringar i utredningssituationen som inte kunnat beaktas i det aktuella domstolsbeslutet (prop. 1975/76:90 s. 54, jfr JO:s ämbetsberättelse 1978/79:90 s. 40 och RÅ:s cirkulär C 87).

Enligt min mening talar starka skäl för att behålla den nyssnämnda kopplingen mellan åklagarens möjligheter att föreskriva restriktioner för den häktade och domstolens ställningstagande till om kollusionsfara föreligger.

När det gäller frågan om behovet av en möjlighet till överprövning av häktningsgrunderna vill jag – utöver vad som tidigare sagts – peka på att, om det efter häktningen inträffar eller uppdagas omständigheter som påverkar häktningsgrunderna, åklagaren givetvis är oförhindrad att t. ex. i samband med en omhäktningsförhandling åberopa de nya omständigheterna och få till stånd ett nytt häktningsbeslut där dessa beaktas.

Mot bakgrund av det nu sagda instämmer jag i utredningens slutsats att behovet av en särskild möjlighet att överklaga häktningsskäl inte är tillräckligt starkt för att man för dessa fall skall medge undantag från den generella principen att det inte är möjligt att överklaga enbart skälen för ett beslut.

2.6 Organisatoriska frågor m. m.

Utgångspunkter

De föreslagna reglerna kommer att medföra organisatoriska konsekvenser inom rättsväsendet. Särskilt är reformens inverkan på frekvensen av anhållanden och häktningar och betydelsen av kortare frister av intresse i sammanhanget. Effekterna av reformen är emellertid svårbedömda. En naturlig utgångspunkt är självfallet den nuvarande nivån på de straffprocessuella frihetsberövandena. År 1985 förekom ca 26 000 anhållanden och ca 9 000 häktningsframställningar.

Den nya ordningen kommer att påverka både antalet häktningsförhand-

lingar och tidpunkten för förhandlingarna. Utredningen har beräknat att de kortare fristerna enligt utredningens förslag kan komma att leda till ungefär 1 500 häktningsförhandlingar på veckoslut och helger. Härtill kommer att de kortare fristerna och möjligheterna till s. k. utredningshäktning leder till att det totalt sett blir fler häktningsförhandlingar än enligt dagens system. Utredningen uppskattar att den samlade effekten av de förändrade reglerna blir en ökning av antalet förhandlingar med omkring 2 000. Denna siffra innefattar även ett antal omhäktningsförhandlingar efter utredningshäktning.

Jag har för egen del ingen grund för att ifrågasätta utredningens beräkningar. Som jag nyss framhöll är emellertid reformens effekter svårbedömda. Så mycket står dock klart att mitt förslag om häktning vid risk för återfall i brott medför en ökning av antalet häktningar jämfört med utredningens förslag.

Polisen

För polisväsendets del blir den viktigaste följden av den nya ordningen att brottsutredningarna i större utsträckning än vad som sker i dag måste bedrivas under icke ordinarie kontorstid, dvs. under nätter och helger. En annan konsekvens blir säkerligen att polismyndigheterna mer än i dag måste prioritera sådana utredningar i vilka det förekommer beslut om frihetsberövanden. Till skillnad från vissa andra verksamhetsområden som berörs av reformen finns emellertid hos polisen en organisation som redan nu är anpassad – eller med relativt små förändringar kan anpassas – till den nya ordningen. Den nyligen genomförda polisreformen möjliggör också för polismyndigheterna att själva anpassa resurser och organisation till de krav som kommer att ställas i framtiden. Jag kan i det sammanhanget hänvisa till 1981 års polisberednings överväganden och förslag i slutbetänkandet (SOU 1985:62) Inriktningen av polisverksamheten. Det är uppenbart att de organisatoriska och administrativa lösningar som myndigheterna kommer att stanna för i betydande omfattning kommer att variera mellan polisdistrikten med hänsyn till främst myndigheternas storlek men också till de lokala förutsättningarna i övrigt.

Åklagarna

Den nya ordningen kommer för åklagarväsendets del först och främst att innebära att arbetet måste organiseras så att åklagare kan medverka vid häktningsförhandlingar under helger. Antalet häktningsförhandlingar under kontorstid kommer också att öka. Vidare måste åklagare, i likhet med vad som kommer att gälla för polismyndigheterna, i ökad utsträckning prioritera och ägna uppmärksamhet åt sådana mål och ärenden i vilka det finns beslut om frihetsberövanden. Av detta följer att åklagarmyndigheterna nu måste bygga upp nya system för jour och beredskap eller utveckla de system som redan förekommer. På samma sätt som för andra myndigheter är det naturligt att den närmare utformningen kommer att variera med hänsyn främst till de lokala förutsättningarna. I de största distrikten

kan det innebära att åklagare bör finnas tillgänglig på myndigheten alla tider under dygnet för att handlägga brådskande frågor. I de mindre distrikten bör det däremot normalt räcka med beredskap för särskilt brådskande ärenden. Det ankommer i första hand på riksåklagaren att besluta i de frågor som nu har redovisats. Till frågan om samordning mellan åklagarnas och domstolarnas beredskap återkommer jag i det följande.

Domstolarna

Den viktigaste följden av den nya ordningen för domstolarnas del är behovet av att ha beredskap under veckoslut och helger för att kunna hålla häktningsförhandlingar, ta emot häktningsframställningar och vid behov förordna offentlig försvarare.

För att den beredskap hos domstolarna som krävs till följd av reformen inte skall bli onödigt kostsam och inte heller alltför betungande för framför allt de mindre tingsrätterna är det ofrånkomligt att någon form av beredskapsorganisation som omfattar större områden tillskapas. Enligt min uppfattning är det mycket som talar för att tingsrätterna delas in i beredskapsområden efter mönster från åklagarväsendet. Flera tingsrätter skulle således kunna ingå i ett beredskapsområde inom vilket tingsrätterna turas om att ha beredskap under veckoslut och helger. Det bör vara en uppgift för domstolsverket att efter samråd med riksåklagaren besluta om indelningen i beredskapsområden samt riktlinjer för verksamheten.

En samordning på lokal nivå av de enskilda domarnas och åklagarnas beredskapstjänstgöring torde också bli nödvändig. Med hänsyn till att åklagarnas beredskap är betydligt mer omfattande och svårare att planera torde domarnas beredskap i stor utsträckning få anpassas till åklagarnas. Inom åklagarväsendet svarar överåklagarna för indelningen till beredskap. För att åstadkomma en erforderlig samordning kan en lösning vara att hovrätterna efter samråd med överåklagarna anger vilken tingsrätt som skall svara för beredskapen vid en viss tidpunkt. Inom storstadsregionerna, där de tre största tingsrätterna och åklagarmyndigheterna har en särskild ställning i administrativt hänseende, kan emellertid andra lösningar te sig mer naturliga.

Den beredskap som behövs vid tingsrätterna under veckoslut och helger kan givetvis organiseras på olika sätt. Det torde i de allra flesta fall vara tillräckligt att den tjänstgörande domaren är anträffbar på telefon (t. ex. i bostaden) mellan vissa klockslag för att ta emot meddelanden om de häktningsförhandlingar som kan behöva hållas under helgen. Däremot torde det knappast behövas någon beredskap på vardagskvällar. Skulle det i något fall vara nödvändigt att hålla häktningsförhandling efter kontorstid en vardag, bör åklagaren förvarna domstolen om att en häktningsframställning är att vänta och att förhandlingen måste hållas samma dag (jfr avsnitt 2.3.1).

När det gäller högre rätt torde det, som jag tidigare har varit inne på, bli utomordentligt sällsynt att man behöver hålla häktningsförhandling utanför ordinarie tjänstgöringstid. Någon form av begränsad beredskap behövs ändå, bl. a. för att domstolen skall kunna ta emot en anmälan om att ett

beslut om häktning har verkställts (se avsnitt 2.3.9). Några svårigheter för överrätterna att klara av den begränsade verksamhet som kan påkallas under veckoslut och helger torde inte föreligga.

När det gäller frågan var en häktningsförhandling lämpligen bör äga rum under veckoslut eller helger bör först konstateras att praktiska skäl kan tala för att förhandlingen inte hålls i domstolens lokaler utan i polisens lokaler eller i anslutning till en lokal där den misstänkte annars förvaras. Så sker redan nu i en del tingsrätter. Under remissbehandlingen har från något håll framförts att det skulle möta hinder av principiell natur att hålla förhandlingar i t. ex. ett polishus. Jag kan inte instämma i den uppfattningen. Det finns inte föreskrivet några generella inskränkningar i domstolarnas möjligheter att hålla förhandling där det är lämpligast, och det skulle enligt min mening vara olyckligt att införa sådana begränsningar i fråga om just den här typen av förhandlingar. En annan sak är att offentlighetsprincipen givetvis måste upprätthållas även om förhandlingen hålls i en annan lokal än i tingshuset. Mot bakgrund härav kan föreskrifterna om tillkännagivanden om domstolssammanträden behöva ses över.

Försvararna

Som jag tidigare har nämnt (avsnitt 2.3.3) innebär de kortare fristerna för prövningen av häktningsfrågor att offentlig försvarare oftare än nu behöver engageras på lördagar, söndagar och helgdagar. Tillgången till försvarare för medverkan vid häktningsförhandlingar under sådana dagar måste säkerställas. Bl. a. med hänsyn till möjligheten av att anhållna i samma mål kan ha motstridiga intressen måste man vid behov kunna ta i anspråk flera advokater. Sveriges advokatsamfund har förklarat sig villigt att medverka till att det nu sagda uppnås.

Mot bakgrund av att domstolarna med den nya ordningen kommer att ha beredskap under veckoslut och helger bör förordnanden som offentlig försvarare för de som är anhållna i allmänhet kunna meddelas utan större dröjsmål. I fråga om rutinerna vid förordnande och entledigande av försvarare torde det lika lite som nu vara nödvändigt med några närmare föreskrifter i lag. Det bör i allmänhet räcka med ett muntligt besked från domaren under icke kontorstid om att ett förordnande har meddelats eller att ett entledigande från ett sådant uppdrag har skett. Det kan ibland vara praktiskt att rättens underhandsbesked om att offentlig försvarare har förordnats förmedlas till försvararen genom åklagaren, t. ex. i samband med att dessa personer ändå har kontakt med varandra. Många gånger torde det säkerligen liksom nu räcka med att försvararen förordnas vid häktningsförhandlingen även om försvararen redan skulle ha påbörjat uppdraget dessförinnan.

Kriminalvården

Inom kriminalvården är det framför allt reformens konsekvenser för transportorganisationen som bör uppmärksammas. Som jag tidigare har nämnt (avsnitt 2.3.2) måste man ha en effektiv transportorganisation för att de

kortare fristerna skall kunna hållas. Personer som anhållits i sin frånvaro och sedan anträffas i ett annat polisdistrikt än det där brottet utreds måste kunna transporteras till utredningsorten betydligt snabbare än i dag. Dessa transporter måste också i större utsträckning äga rum på veckoslut och helger. Motsvarande gäller vid verkställighet av häktningsbeslut som har meddelats i den misstänktes frånvaro.

Kostnaderna

Som framgår av min anmälan till 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87: 100, bil 4, s. 47, 50, 61 och 65) har jag med anledning av de nya reglerna om anhållande och häktning föreslagit att anslagen för polis, åklagare och allmänna domstolar räknas upp.

I fråga om polisväsendet har jag föreslagit att anslaget till statens kriminaltekniska laboratorium och anslaget till den lokala polisorganisationen räknas upp med sammanlagt 1 milj. kr. Jag bedömer att de lokala polismyndigheterna härutöver bör tillföras 30 nya tjänster som polisassistent. Jag avser också att i ett senare sammanhang återkomma till regeringen med förslag som innebär att myndigheterna ges större möjlighet att besluta om uttag av övertid inom de ramar som följer av arbetsrättsliga regler.

När det gäller åklagarväsendet har jag föreslagit att anslaget räknas upp med 2 milj. kr. Jag har därvid beräknat medel för två tjänster som kammaråklagare vid åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt för att tillgodose behovet av en fortlöpande jourverksamhet. Det bör ankomma på riksåklagaren att ta ställning till hur det resterande resurstillskottet bör fördelas på tjänster för åklagare och för att täcka andra kostnader som kan uppkomma.

För anslaget Allmänna domstolarna har jag i budgetpropositionen föreslagit ökat anslag med 2 milj. kr med anledning av det tilltänkta beredskapssystemet. Något tillskott av domartjänster kommer inte att behövas för att den nya ordningen skall kunna fungera.

När det gäller ersättning till offentliga försvarare förutsätter jag att domstolsverket efter samråd med advokatsamfundet med stöd av 21 kap. 10 § andra stycket RB och 3 § förordningen (1975:506) med instruktion för domstolsverket gör erforderliga justeringar av den taxa som tillämpas vid bestämmande av ersättningen till offentliga försvarare.

Som jag tidigare har anfört kan de totala effekterna av reformen inte med någon större säkerhet bedömas nu. Domstolsverket, riksåklagaren, rikspolisstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen bör därför inom sina verksamhetsområden noga följa utfallet av de nya reglerna och till regeringen anmäla de behov som inte nu fullt ut kan överblickas.

3 Ikraftträdande

Den reform jag nu föreslår bör genomföras så snart som möjligt. Med hänsyn till det förberedelsearbete som behövs bl. a. för att bygga upp veckoslutsberedskapen samt för utfärdande eller ändring av åtskilliga för-

fattningar med verkställighetsföreskrifter bör man inte nu låsa sig för tidpunkten. Jag förordar att de föreslagna ändringarna får träda i kraft den dag regeringen bestämmer. Jag har dock siktet inställt på att reformen skall genomföras kring årsskiftet 1987/88.

Beträffande frågan om övergångsbestämmelser får jag hänvisa till specialmotiveringen.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid,
3. lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål samt
4. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

5 Specialmotivering

Förutom ändringar i RB medför förslagen också ändringar i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid, lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål samt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom. Framför allt de nya förfaranderegler som föreslås kräver vidare att åtskilliga författningar med tillämpningsföreskrifter utfärdas eller ändras. Den frågan får emellertid tas upp senare.

Lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m. m. träder i kraft den 1 juni 1987. Genom lagen upphävs militära rättegångslagen (1948:472), som i 29–36 §§ innehåller särskilda bestämmelser om personella tvångsmedel, nämligen gripande, förvarsarrest och tagande i förvar. Dessa bestämmelser får inte någon motsvarighet i den nya lagen. Det finns därför ingen anledning att nu ta upp frågan om ändringar i militära rättegångslagen eller i författningar som ansluter till denna lag.

5.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

19 kap. 12 §

Paragrafen innehåller forumbestämmelser för domstolarnas befattning med förundersökning och tvångsmedel. Förutom språkliga ändringar föreslås, i enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.2), i ett nytt *andra stycke* en regel som gör det möjligt att hålla häktningsförhandling vid annan domstol än sådan där åtal för brottet kan ske.

För att en domstol skall vara behörig enligt den nya regeln krävs att särskilda skäl föreligger. Huvudregeln skall således även i fortsättningen vara att frågor om häktning skall prövas av den domstol där förundersökningen bedrivs, dvs. normalt gärningsorten, eller av rätten på den ort där den misstänkte mera varaktigt uppehåller sig. Med hänsyn till de avsevärt förkortade frister för prövning av häktningsfrågor som nu föreslås kan det ibland vara nödvändigt att sådana frågor prövas av någon annan domstol. Så kan vara fallet när förundersökning inletts på en viss ort, varefter den misstänkte grips på en ort långt från förundersökningsorten och transport dit inte hinns med inom de tidsfrister som anges i 24 kap. RB. Det kan heller inte uteslutas att häktningsfrågan någon gång måste prövas under transporten från gripandeorten till utredningsorten. Vidare behövs en möjlighet att avvika från de vanliga forumreglerna under veckoslut och helger. Som jag redogjort för i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6) skall ju tingsrätterna ha beredskapstjänstgöring växelvis vid sådana tillfällen. Den nu föreslagna forumregeln avser att ge den tjänstgörande tingsrätten behörighet att pröva häktningsfrågor inom hela beredskapsområdet.

Liksom det i dag är åklagaren som prövar om ett åtal skall väckas vid domstolen på gärningsorten eller på den ort där den misstänkte mera varaktigt uppehåller sig, måste det – bortsett från beredskapssituationerna – i första hand ankomma på åklagaren på den ort där förundersökningen bedrivs att avgöra var en fråga om häktning skall anhängiggöras. Är det fråga om en mer komplicerad utredning bör åklagaren, om fristen medger detta, normalt anhängiggöra häktningsfrågan vid domstolen på utredningsorten och se till att den misstänkte transporteras dit. Vid valet av forum bör åklagaren också väga in bl. a. de svårigheter som kan föreligga för den misstänkte att få den försvarare han vill ha och de olägenheter för den misstänkte som ett eventuellt senare försvararbyte kan medföra.

I behörigheten enligt andra stycket att pröva frågor om häktning ingår givetvis behörighet att vid prövning av en fråga om häktning fatta beslut om mindre ingripande tvångsmedel, t. ex. reseförbud, och beslut som är nödvändiga för prövning av häktningsfrågan, t. ex. förordnande av offentlig försvarare. Vidare måste domstolen ha rätt bl. a. att bestämma tid för åtals väckande och att meddela beslut om personutredning.

Ett beslut som rätten fattat med stöd av den nya forumregeln överklagas enligt vanliga regler, dvs. till den hovrätt inom vars domkrets den beslutande tingsrätten är belägen. Under remissbehandlingen har från något håll påpekats att det i vissa situationer kan te sig mer naturligt att någon annan hovrätt överprövar häktningsfrågan, t. ex. därför att häktningsbeslutet verkställts i den hovrättens domkrets. På det föreliggande underlaget anser jag mig inte nu ha tillräckliga skäl att förorda några nya regler om överflyttning av mål mellan hovrätter i de avsedda fallen.

Reglerna i 19 kap. 7 § RB möjliggör också att ett mål om allmänt åtal överlämnas från den domstol där åtalet väckts till den domstol som har prövat häktningsfrågan, om denna är behörig i åtalsfrågan och ett överlämnande av något skäl skulle vara lämpligt. Några remissinstanser har pekat på det önskvärda i en sådan överflyttningsmöjlighet. Jag vill i detta sammanhanget peka på att regeringen på min föredragning nyligen beslutat att

till lagrådet överlämna ett förslag till reformerat tingsrättsförfarande som innefattar bl. a. ökade möjligheter till sådan överflyttning av mål. De nya reglerna avses träda i kraft den 1 januari 1988. En förutsättning för överlämnande är även enligt de föreslagna reglerna att den senare domstolen är behörig att pröva åtalet enligt reglerna i 19 kap. Vidare måste kravet på att det skall röra sig om ett överlämnande mellan domstolar på samma nivå vara uppfyllt. Enligt förslaget räcker det härutöver med att särskilda skäl skall föreligga för överflyttning. Genom den nya regeln torde tillräckliga möjligheter finnas till överflyttning i de nu avsedda situationerna.

Om en domstol med stöd av andra stycket beslutat häkta någon, ankommer det på åklagaren att så snart som möjligt ta ställning till vid vilken domstol målet i fortsättningen skall handläggas. Avser åklagaren att väcka åtal vid en annan domstol, bör åklagaren så snart som möjligt begära att den domstol som prövat häktningsfrågan med stöd av 19 kap. 7 och 12 §§ RB lämnar över målet till den domstol där åtal skall väckas. Fram till dess att målet överlämnas, ankommer det givetvis på den domstol som beslutat om häktningen att bevaka att frister för åtals väckande och för eventuella omhäktningsförhandlingar hålls.

24 kap.

Flera av de centrala bestämmelserna i 24 kap. RB om personella tvångsmedel har i förslaget arbetats om. För att ge kapitlet en någorlunda enhetlig språkdräkt har vissa språkliga justeringar gjorts även i de paragrafer som inte ändrats i sak.

Lagtekniskt innebär ändringsförslagen följande. Nuvarande 3, 4 och 5 §§ föreslås få beteckningarna 4, 5 och 6 §§. I en ny 3 § regleras det föreslagna institutet utredningshäktning. Sakinnehållet i nuvarande 6 §, 7 § tredje stycket och 8 § förs samman till 8 §. 11 § upphävs helt. Nuvarande 19 § får beteckningen 20 § och i 19 § regleras i stället den föreslagna omprövningsförhandlingen efter utredningshäktning. I övrigt följs i förslaget kapitlets nuvarande disposition.

I fråga om 11 och 20 §§, vars sakinnehåll i stor utsträckning föreslås upphävt lämnas följande kommentarer.

När det gäller nuvarande *11 §* kan sägas att det numera i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. finns detaljerade bestämmelser om behandlingen av dem som berövats friheten på grund av misstanke om brott. Lagen innehåller också vissa allmänna principer. I 1 § sägs sålunda att den misstänkte inte får underkastas mer omfattande inskränkningar i sin frihet än som påkallas av ändamålet med frihetsberövandet samt ordning och säkerhet. Vidare skall enligt denna regel den som berövats friheten behandlas så att skadliga verkningar av frihetsberövandet motverkas. I 22 § i förevarande kapitel hänvisas till de nu nämnda reglerna. Med hänsyn till detta tjänar den nuvarande bestämmelsen i 11 § inte längre något självständigt syfte. Den kan därför upphävas. Föreskriften om att den som anhållits skall hållas i förvar finns det däremot skäl att behålla. Den har i förslaget sammanförts med motsvarande regler för den som är gripen eller anhållen och flyttats till 22 §.

Den nuvarande regeln i *20 §* medger högre rätt (hovrätt eller högsta domstolen) att utan förhandling besluta i en häktningsfråga, som väckts i ett dit överklagat mål. Av skäl som redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.9) bör denna särreglering upphävas. I sammanhanget bör framhållas att de i 24 kap. meddelade bestämmelserna också gäller beträffande brott för vilka åtal skall upptas omedelbart av högre rätt. I sådana fall ankommer beslut om häktning på den högre rätten och häktningsförhandlingen skall hållas vid denna.

24 kap. 1 §

I denna paragraf regleras liksom enligt gällande rätt de grundläggande förutsättningarna för häktning.

Som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.1) innebär förslaget i paragrafens *första stycke* i princip ingen förändring när det gäller kravet på brottsmisstankens styrka. Som huvudregel skall således alltjämt gälla att endast den får häktas som är på sannolika skäl misstänkt för brott. I 3 § har dock upptagits en ny bestämmelse, som under vissa förutsättningar medger häktning trots att kravet på sannolika skäl för brottsmisstanken inte helt uppfyllts. Ingen får dock vara häktad med stöd av 3 § längre än en vecka. Sedan måste kravet på sannolika skäl enligt huvudregeln vara uppfyllt för att frihetsberövandet skall få fortsätta (jfr 19 §).

Av skäl som angetts i den allmänna motiveringen föreslås inte någon ändring när det gäller kravet på brottets svårhet som grund för häktning. Som huvudregel gäller således även i fortsättningen att häktning får ske endast om det för det brott som misstanken avser är föreskrivet fängelse ett år eller däröver.

De nuvarande tre särskilda häktningsförutsättningarna fara för avvikande (flyktfara), fara för försvårande av utredningen (kollusionsfara) och fara för fortsatt brottslig verksamhet (recidivfara) har i princip behållits i förslaget men redaktionellt delats upp i tre separata punkter. Som nämnts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.2) har de nuvarande särskilda bedömningsgrunderna för häktningsförutsättningarna – brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande och andra omständigheter – behållits i lagtexten.

Som framgått av den allmänna motiveringen har i paragrafen förts in ett enhetligt beviskrav för de tre särskilda häktningsgrunderna. Enligt förslaget krävs för häktning således att det finns *risk* för avvikande, försvårande av utredningen eller återfall i brott. Som påpekats i den allmänna motiveringen avses den nya lydelsen inte innebära någon minskning av möjligheterna till häktning i förhållande till den nuvarande lagstiftningen. Självfallet måste emellertid även i fortsättningen gälla att risken för avvikande, försvårande av utredning eller återfall i brott med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet framstår som konkret. Den nya formuleringen syftar till att markera bl. a. vikten av att häktning används för att bryta en pågående seriebrottslighet och i övrigt för att motverka återfall i brott. Särskilt bör därvid beaktas om det finns risk för återfall i brott som riktar sig mot eller medför fara för annans liv, hälsa eller egendom eller i övrigt

allvarligt kränker annans personliga integritet. Som exempel på vanliga sådana brott kan nämnas misshandel, olaga hot och bostadsinbrott.

Som angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.3) föreslås nuvarande andra stycket, den s. k. rallarparagrafen, upphävt.

Andra stycket upptar liksom nuvarande tredje stycket en regel om presumtion för häktning vid vissa mycket svåra brott. I stycket har endast gjorts språkliga ändringar. Genom det nya uttryckssättet "skäl till häktning" markeras tydligare än nu att det måste vara uppenbart att inte någon av de särskilda häktningsförutsättningarna flyktfara, kollusionsfara eller fara för återfall i brott föreligger för att häktning skall kunna underlåtas. Detta torde överensstämma med vad som ursprungligen avsetts med bestämmelsen.

I *tredje stycket* , som upptar ett förbud mot häktning när det kan antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter, har bara gjorts språkliga ändringar. Det bör för tydlighets skull påpekas att förbudet mot häktning när påföljden kan förväntas stanna vid böter inte avser de fall som regleras i 2 §.

24 kap. 2 §

I paragrafen har endast gjorts dels en omformulering av beviskravet för flyktfara i konsekvens med de ändringar som föreslagits i 1 §, dels vissa språkliga och redaktionella justeringar. Bl. a. har häktningsförutsättningarna enligt paragrafen delats upp i två punkter.

24 kap. 3 §

Det nuvarande innehållet i paragrafen har förts över till 4 §. I paragrafen har i stället tagits in regler om häktning vid endast skälig misstanke om brott, s. k. utredningshäktning. Bakgrunden till regeln har tecknats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.6).

Förutsättning för häktning enligt den föreslagna regeln är dels att det föreligger skälig misstanke om brott samt att de övriga häktningsförutsättningar som anges i 1 § första stycket resp. 2 § föreligger och dels att det är av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i väntan på ytterligare utredning om brottet. Uttrycket "skälig misstanke" innebär, som anförts i den allmänna motiveringen, en något lägre grad av misstanke än "sannolika skäl". Utredningshäktning är således avsedd att komma till användning i sådana situationer där åklagaren inom den tidsfrist som enligt de nya reglerna kommer att stå till buds för prövning av häktningsfrågan inte kan få fram så mycket bevisning för brottsmisstanken att nivån "sannolika skäl" helt uppnås, men där det finns grundad anledning att tro att fortsatt utredning inom kort kommer att kunna leda till en ökad säkerhet i fråga om misstanken. I praktiken innebär den nya regeln att en del av de s. k. utredningsanhållanden som åklagaren kan göra ersätts med domstolsprövade utredningshäktningar.

Som framgår av lagtexten gäller presumtionen för häktning vid mycket svåra brott inte vid häktning på enbart skälig misstanke. Även vid brott av

denna typ måste således någon av de särskilda häktningsgrunderna – risk för avvikande, försvårande av utredning eller återfall i brott – föreligga för att utredningshäktning skall få ske.

Enligt 19 § i förslaget måste vid häktning på skälig misstanke enligt denna paragraf häktningsfrågan omprövas vid en förhandling senast en vecka efter den förhandling vid vilken häktningen beslutades.

24 kap. 4 §

Paragrafen, som bl. a. innehåller vissa inskränkningar i möjligheterna till häktning med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden, motsvarar med ett par språkliga justeringar nuvarande 3 §.

24 kap. 5 §

Av paragrafens *första stycke*, som motsvarar nuvarande 4 §, framgår att ett beslut om att häkta någon liksom nu alltid skall fattas av rätten. Till första stycket har av redaktionella skäl också överflyttats de nuvarande bestämmelserna i 16 § första stycket om vad som skall framgå av ett häktningsbeslut.

I ett nytt *andra stycke* har tagits in en erinran om reglerna om hävning av häktningsbeslut i 20 §.

24 kap. 6 §

Paragrafen, som innehåller regler om anhållande, motsvarar nuvarande 5 §. Bortsett från en språklig modernisering av paragrafen innebär förslaget att i *andra styckets* regler om s. k. utredningsanhållande tydligare än nu markeras att sådant anhållande får äga rum endast om skälig misstanke om brott föreligger (jfr avsnitt 2.3.6 i den allmänna motiveringen).

24 kap. 7 §

I första och andra styckena, som tar upp förutsättningarna för gripande, föreslås endast språkliga ändringar. Föreskrifterna i nuvarande tredje stycket om s. k. anhållningsförhör har förts över till 8 §.

24 kap. 8 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om anhållningsförhör och om anmälan av frihetsberövanden till åklagaren. De föreslagna reglerna, som genomgått en redaktionell och språklig bearbetning, motsvarar nuvarande 6 §, 7 § tredje stycket och 8 §. Som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.5) föreslås polisen få en generell befogenhet att hålla anhållningsförhör utan formellt uppdrag från åklagaren i varje enskilt fall. Reglerna har utformats i enlighet med detta.

I *första stycket* regleras den situationen att ett beslut att anhålla någon i sin frånvaro verkställs. Anhållningsförhör skall då utan dröjsmål hållas av

polisman eller åklagare. Liksom nu skall åklagaren skyndsamt underrättas om frihetsberövandet om så inte redan skett. Åklagaren skall efter anhållningsförhöret genast besluta om den misstänkte skall förbli anhållen eller om anhållningsbeslutet skall hävas (jfr 10 §).

Om polisen håller anhållningsförhöret kan anmälan till åklagaren om frihetsberövandet i de flesta fall anstå till efter förhöret. Är saken tveksam eller svår kan det emellertid vara nödvändigt att en anmälan om frihetsberövandet görs redan före förhöret för att åklagaren skall kunna antingen själv höra den misstänkte eller lämna instruktioner om vad den misstänkte skall höras om. Om förhöret inte kan genomföras omedelbart, t. ex. på grund av att en tolk måste engageras, bör detta inte fördröja en anmälan till åklagaren. Har verkställighet skett på annan ort än den där utredningen bedrivs behöver åklagaren på utredningsorten besked om verkställigheten omgående mot bakgrund av den begränsade tid som står till förfogande för transport av den misstänkte till utredningsorten och för att åklagaren skall kunna ta ställning till hur utredningen i fortsättningen skall bedrivas. I fall som de nu nämnda bör alltså en anmälan göras till åklagaren så snart anhållningsbeslutet verkställts.

Andra stycket upptar regler om anhållningsförhör, anmälan till åklagare m. m. för det fall att någon gripits utan föregående anhållningsbeslut. Reglerna har utformats efter mönster av bestämmelserna i första stycket. Även i dessa fall har polisman getts en generell befogenhet att hålla anhållningsförhör. Angående frågan i vilka fall en anmälan till åklagaren om frihetsberövandet bör ske redan före anhållningsförhöret hänvisas till vad som sagts i anslutning till första stycket.

När en anmälan om ett gripande har skett åligger det, som framgår av de två sista meningarna i andra stycket, liksom enligt gällande rätt åklagaren att i princip omedelbart besluta om den misstänkte skall anhållas eller om beslutet om gripande skall hävas (angående den sistnämnda termen, jfr avsnitt 2.3.7 i den allmänna motiveringen). Kravet på omedelbar prövning av anhållningsfrågan utesluter givetvis inte att åklagaren i vissa fall genom kompletterande utredning eller genom en kontroll av lämnade uppgifter skaffar sig bästa möjliga underlag för prövningen.

I *tredje stycket*, som motsvarar nuvarande andra stycket och innehåller bestämmelser om efterlysning, föreslås endast språkliga ändringar.

24 kap. 9 §

I paragrafen, som innehåller regler om den anhållnes rätt att få del av brottsmisstanken och om underrättelse till anhöriga m. fl., har endast gjorts språkliga och redaktionella ändringar.

24 kap. 10 §

I paragrafen anges liksom nu att åklagaren skall fatta beslut om att frihetsberövandet skall upphöra när det inte längre finns skäl för ett anhållningsbeslut. I den föreslagna lagtexten har detta uttryckts som att åklagaren

skall *häva* beslutet om anhållande. Bakgrunden till den nya terminologin i denna del har tecknats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.7).

24 kap. 12 §

Paragrafen innehåller liksom nu regler om tidsfristerna för åklagarens häktningsframställning. Reglerna har ändrats i överensstämmelse med vad som angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1 och 2.3.4).

I *första stycket* anges som huvudregel att, om inte beslutet om anhållande hävs, häktningsframställning skall göras samma dag som anhållningsbeslutet eller senast dagen därefter. Framställningen kan göras skriftligen eller muntligen vid rätten. Det bör observeras att det inte som nu räcker med att åklagaren inom fristen postar en häktningsframställning, utan framställningen måste vara domstolen till handa inom den föreskrivna fristen. I framställningen skall anges, förutom den misstänkte, det brott som misstanken avser (jfr JO:s ämbetsberättelse 1964 s. 106), grunderna för häktningsyrkandet samt tidpunkten för det straffprocessuella frihetsberövandet, alltså gripandet eller verkställandet av anhållningsbeslutet.

Om det föreligger synnerliga skäl får enligt *andra stycket* häktningsframställningen göras senast tredje dagen efter anhållandet. Här avses sådana situationer då det föreligger hinder att åstadkomma en snabbare handläggning, t. ex. på grund av att den misstänkte är drogpåverkad eller att tolk måste anskaffas. Också när den misstänkte skall transporteras till utredningsorten kan det finnas behov av att utnyttja hela fristen. Med hänsyn till att domstolen alltid måste hålla förhandling i häktningsfrågan senast fjärde dagen efter det faktiska frihetsberövandet bör åklagaren, om han inte kan göra häktningsframställningen förrän alldeles i slutet av fristen, varsko domstolen om att en häktningsframställning kan komma att göras.

På grund av den föreslagna ändringen i 2 § lagen (1930:137) om beräkning av lagstadgad tid kommer åklagarens frist för att avge häktningsframställning att bli densamma oavsett veckodag.

Reglerna i första och andra styckena tar i första hand sikte på fall där den anhållne var berövad friheten redan vid anhållningsbeslutet. I *tredje stycket* har tagits in en särregel för de situationer där anhållningsbeslutet meddelades i den misstänktes frånvaro. Fristen för häktningsframställning räknas då från den dag då anhållningsbeslutet verkställdes, dvs. då den misstänkte rent faktiskt berövades friheten.

Enligt *fjärde stycket* skall den anhållne eller hans försvarare genast underrättas om att en häktningsframställning gjorts. Ansvaret för underrättelsen bör av praktiska skäl ligga på åklagaren, men det bör givetvis vara möjligt för denne att delegera uppgiften. Underrättelsen måste i de flesta fall med hänsyn till de korta fristerna ske per telefon. Anledningen till att inte en ovillkorlig skyldighet föreskrivits att underrätta både den misstänkte och hans försvarare är att man inte skall behöva lägga ned alltför stor möda på att t. ex. försöka nå en försvarare, som av olika skäl kan vara svår att nå med kort varsel, särskilt under veckoslut och helger. Frågan om möjlighet för åklagaren att låta underrättelsen skötas av annan personal får regleras i administrativ ordning.

Nuvarande skyldighet att överlämna en häktningspromemoria i samband med häktningsframställningen har slopats med hänsyn till den begränsade tid som skall gälla för åklagaren att göra en häktningsframställning. Det bör emellertid framhållas att, om åklagaren har möjlighet att före förhandlingen sammanställa material som kan ha betydelse för häktningsfrågans bedömande, detta givetvis underlättar handläggningen. Tillhandahåller åklagaren protokoll över förhör eller motsvarande är det lämpligt att materialet lämnas till både domstolen och den misstänkte eller hans försvarare.

24 kap. 13 §

Paragrafen upptar regler om inom vilken tid domstolen skall hålla häktningsförhandling beträffande den som är anhållen. Bakgrunden till förslaget har redovisats i den allmänna motiveringen (2.3.1).

Huvudregeln enligt *första stycket* är att domstolen skall hålla häktningsförhandling samma dag som häktningsframställningen görs hos domstolen eller senast dagen därefter. Om synnerliga skäl föreligger kan enligt *andra stycket* förhandlingen hållas senare, dock senast på fjärde dagen efter det faktiska frihetsberövandet. Som tidigare sagts innebär den omständigheten att en lördag, söndag eller helgdag infaller under eller vid utgången av fristen inget giltigt skäl att dröja med förhandlingen. Inte annat än undantagsvis bör den omständigheten att domaren är upptagen av andra förhandlingar eller annan tjänsteförrättning få påverka tidpunkten för förhandlingen i någon nämnvärd grad. Däremot kan synnerliga skäl att dröja med förhandlingen anses föreligga om den misstänkte skall transporteras från den ort där han har gripits till domstolen. Som nämnts i den allmänna motiveringen kan den misstänktes bestämda önskemål om en viss försvarare vid häktningsförhandlingen kunna föranleda att förhandlingen senareläggs något.

Frågan om fristernas beräkning i vissa fall när gripandet föregåtts av någon annan form av frihetsberövande har berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1).

De möjligheter som enligt paragrafens nuvarande lydelse finns för domstolen att uppskjuta häktningsförhandlingen för att kunna hålla en gemensam häktnings- och huvudförhandling har slopats med hänsyn till Europakonventionens krav på en ofördröjlig inställelse för prövning av häktningsfrågan. Inget hindrar naturligtvis att huvudförhandling hålls inom fyradagarsfristen om detta är möjligt.

Det bör påpekas att den absoluta fyradagarsfristen enligt denna paragraf för hållande av häktningsförhandling inte påverkar möjligheterna enligt 15 § att besluta om uppskov med en påbörjad förhandling.

24 kap. 14 och 15 §§

I dessa paragrafer, som behandlar parternas närvaroplikt vid häktningsförhandling och innehåller regler om hur förhandlingen skall gå till och om uppskov, har bara vidtagits språkliga ändringar.

Reglerna i *första stycket* om hur ett häktningsbeslut skall utformas har utan ändring i sak förts över till 5 §. I stycket i övrigt har endast gjorts en språklig ändring.

I *andra stycket* , som behandlar den situationen att häktningsyrkandet ogillas, har endast gjorts språkliga ändringar. Bl. a. har, i enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.7), terminologin ändrats så att lagtexten talar om hävande av ett anhållningsbeslut, inte om frigivande.

24 kap. 17 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om häktning av den som befinner sig på fri fot.

I *första och andra styckena* har endast skett språkliga och redaktionella ändringar.

Enligt *tredje stycket* skall en anmälan göras hos rätten så snart ett häktningsbeslut som fattats i den misstänktes frånvaro har verkställts. Har på grund av en framställning om utlämning av brott ett beslut om häktning verkställts i en främmande stat står det, som nämnts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1), klart att tidsfristen för häktningsförhandlingen i Sverige inte kan bestämmas med hänsyn till tidpunkten för det faktiska frihetsberövandet som föregått utlämningen. Det hinder, som i dessa fall föreligger för den misstänktes närvaro vid rätten, får anses upphöra så snart den misstänkte befinner sig i riket. Också i nu nämnda fall måste, så snart hindret för den misstänktes närvaro vid rätten har upphört, en anmälan om detta göras till rätten.

Den närmare regleringen av en anmälan om ett verkställt häktningsbeslut får ske i förordningsform – jfr 29 § förundersökningskungörelsen (1947:948).

Kravet i Europakonventionen på att den som berövats friheten i avvaktan på rättegång ofördröjligen skall ställas inför en domare eller motsvarande medför att frihetsberövandet måste prövas av en domstol inom den tidsfrist som anges i 13 § också beträffande den som häktats i sin frånvaro. Fristen räknas då från den tidpunkt då häktningsbeslutet verkställdes eller hindret för den misstänktes närvaro vid rätten upphörde. I paragrafens *fjärde stycke* har därför tagits in en ny regel som innebär att rätten i sådana fall åläggs att hålla en förhandling i häktningsfrågan och att sådan förhandling skall hållas samma dag eller senast dagen efter att en anmälan enligt tredje stycket har gjorts. I överensstämmelse med vad som gäller enligt 13 § får rätten, om synnerliga skäl föreligger, dröja med förhandlingen, men förhandlingen måste alltid hållas senast fjärde dagen efter det att häktningsbeslutet verkställdes eller hindret för den misstänktes närvaro vid rätten upphörde.

Forumregeln i 19 kap. 12 § andra stycket innebär att en förhandling enligt fjärde stycket kan hållas också vid en annan domstol än den där häktningsbeslutet fattades.

Enligt paragrafens *första stycke* skall rätten i samband med beslut om häktning sätta ut den tid inom vilken åtal skall väckas. Denna princip behålls i förslaget. De nuvarande reglerna i första stycket innebär vidare att tid för åtal inte behöver bestämmas då rätten beslutar om häktning av någon som inte är närvarande. Denna regel har flyttats till ett nytt *fjärde stycke*, där också intagits en regel om att tid för åtals väckande inte behöver bestämmas vid s. k. utredningshäktning enligt 3 §. Åtalstid skall i dessa fall i stället bestämmas vid den förhandling som enligt 17 § fjärde stycket skall hållas när anmälan skett om att ett häktningsbeslut i den misstänktes frånvaro har verkställts eller att hindret för den misstänktes närvaro har upphört resp. vid den omprövningsförhandling som enligt 19 § skall hållas när utredningshäktning skett.

Enligt 19 kap. 12 § kan häktningsfrågan handläggas vid en annan domstol än den där åtalet kan komma att väckas. Även i dessa fall skall tiden för åtals väckande bestämmas av den domstol som prövar häktningsfrågan.

I övrigt har innehållet i paragrafen disponerats om med hänsyn till vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.8) om att häktningsförhandling i princip alltid skall hållas med två veckors mellanrum. Reglerna i nuvarande tredje stycket om förlängning av åtalstiden har därför flyttats till *andra stycket* i förslaget. Förslaget innehåller i denna del den nyheten att den misstänkte eller hans försvarare om möjligt skall beredas tillfälle att yttra sig över en framställning om förlängd åtalstid.

Tredje stycket motsvarar nuvarande andra stycket med den skillnaden att i förslaget föreskrivs att förhandling som regel skall hållas med två veckors mellanrum oavsett om tvåveckorsfristen överskrids redan från början genom ett beslut om mer än två veckors åtalstid eller om detta sker därefter genom ett beslut om förlängning av åtalstiden. Dock behålls möjligheten enligt gällande ordning att underlåta häktningsförhandling, om det med hänsyn till utredningen eller av annan anledning är uppenbart att förhandling med två veckors mellanrum inte behövs. I undantagsfall kan det vara uppenbart att en häktningsförhandling var fjortonde dag inte skulle tjäna något syfte. Det kan t. ex. vara fallet i mål om grova våldsbrott där åtalet är beroende av teknisk utredning.

24 kap. 19 §

De nuvarande reglerna i paragrafen har flyttats till 20 §. I paragrafen har i stället intagits regler om omprövning av beslut om s. k. utredningshäktning enligt 3 §. Bakgrunden till förslaget har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.6).

Den föreslagna ordningen innebär att omprövningsförhandling alltid måste hållas inom en vecka när någon häktats med stöd av 3 § och att vid denna förhandling sannolika skäl för misstanke om brott måste föreligga för att fortsatt häktning skall kunna ske. Som nämnts i den allmänna motiveringen är det viktigt att häktning på endast skälig misstanke fortgår

så kort tid som möjligt och att utredningen bedrivs med sikte på att så snart som möjligt komma till ökad säkerhet i fråga om den misstänktes skuld. För att markera detta har i den föreslagna lagtexten åklagaren ålagts att göra anmälan till rätten så snart han anser att sannolika skäl föreligger för att den misstänkte begått brottet. Rätten skall när sådan anmälan skett hålla häktningsförhandling i princip enligt den ordning som gäller enligt de allmänna reglerna i 13 §, dock med den skillnaden att tiden i det nu aktuella fallet är en vecka från häktningsbeslutet.

24 kap. 20 §

De nuvarande särreglerna i paragrafen om häktning i högre rätt har, av skäl som angetts under rubriken till 24 kap. i specialmotiveringen, utgått i förslaget. I paragrafens *första stycke* har i stället tagits in regler om när rätten skall häva ett häktningsbeslut. Reglerna motsvarar med en redaktionell och språklig bearbetning nuvarande 19 §. I förslaget talas om "hävande av häktningsbeslut". Någon saklig skillnad i förhållande till gällande rätt är inte avsedd (jfr avsnitt 2.3.7 i den allmänna motiveringen).

I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.7) har i ett nytt *andra stycke* införts en möjlighet för åklagaren att, innan åtal har väckts, själv häva ett beslut om häktning. I samband därmed har också föreskrivits en skyldighet för åklagaren att underrätta rätten om han hävt ett beslut om häktning. Det åvilar åklagaren att också se till att ett av honom fattat hävningsbeslut blir verkställt (se avsnitt 2.3.7).

24 kap. 21 §

I paragrafen, som behandlar frågan om häktning i samband med rättens dom i målet, har endast gjorts dels en omformulering av beviskravet för flyktfara i konsekvens med den ändring som företagits i 24 kap. 1 §, dels språkliga ändringar.

24 kap. 22 §

Paragrafen innehåller i dag regler om förvaringen av den som är häktad. Dessa regler bibehålls i förslaget med en språklig överarbetning. I *första stycket* har dessutom tillagts en uttrycklig regel, enligt vilken den som är gripen, anhållen eller häktad skall tas i förvar. Regeln, som givetvis inte innebär någon saklig nyhet, motsvarar bl. a. inledningen till nuvarande 11 §.

24 kap. 23 och 24 §§

I dessa paragrafer föreslås endast språkliga ändringar.

25 kap. 1 §

I paragrafen har endast gjorts dels en omformulering av beviskravet för flykfara i konsekvens med den ändring som företagits i 24 kap. 1 §, dels språkliga justeringar.

51 kap. 8 §

Paragrafen behandlar frågor om beredande av brottmål i hovrätt. I första och tredje styckena föreslås språkliga ändringar. Andra stycket föreslås oförändrat.

Fjärde stycket är nytt och behandlar frågan när muntlig förhandling måste hållas i hovrätten för att pröva en häktningsfråga i ett vademål. En fråga om häktning kan komma under hovrättens prövning antingen genom att talan förs enbart mot tingsrättens häktningsbeslut som sådant eller genom att talan förs i samband med överklagande av domen i övrigt. Av skäl som redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.9) bör inte heller i fortsättningen ställas upp ett generellt krav på muntlig förhandling i hovrätten för prövningen av frågor om häktning. Om hovrätten före huvudförhandlingen i ett vädjat brottmål häktar en misstänkt som är på fri fot, måste emellertid med hänsyn till Europakonventionens krav den misstänkte inställas inför hovrätten. Detta skall i princip ske samma dag eller senast dagen efter det att häktningsbeslutet har verkställts. Föreskrifter om detta har tagits in i fjärde stycket genom hänvisning till reglerna i 24 kap. 17 § tredje och fjärde styckena.

51 kap. 13 §

Som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.8) har fristen för huvudförhandling i hovrätten i mål med häktad begränsats från åtta till sex veckor. I *andra stycket* har en ändring gjorts i enlighet härmed.

I paragrafen i övrigt har endast vissa språkliga ändringar gjorts.

52 kap. 10 §

Om någon överklagar en tingsrätts beslut som meddelats i en häktningsfråga under rättegången, handläggs frågan i högre rätt som besvärsmål och förfarandet är i regel skriftligt. Av skäl som redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.9) bör det inte heller i fortsättningen ställas upp något generellt krav på muntlig förhandling i hovrätten i en dit överklagad häktningsfråga. Om hovrätten däremot beslutar att häkta någon som är på fri fot måste emellertid, med hänsyn till Europakonventionens krav, på samma sätt som vid tingsrätten den misstänkte inställas inför domstolen. Detta skall i princip ske samma dag eller senast dagen efter det att häktningsbeslutet har verkställts. Föreskrift om detta har tagits in i ett nytt *andra stycke* genom en hänvisning till reglerna i 24 kap. 17 § tredje och fjärde styckena (jfr 51 kap. 8 §).

I detta lagrum har endast språkliga ändringar gjorts, främst genom att uttrycket "frigivit häktad" ersatts med "hävt ett beslut om häktning". Bakgrunden till denna språkliga ändring framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.7).

55 kap. 15 §

I paragrafen har – genom en hänvisning till 51 kap. 8 § fjärde stycket – införts skyldighet för högsta domstolen att hålla förhandling i det fallet att domstolen beslutat om häktning av någon som inte är närvarande vid rätten (jfr specialmotiveringen till 51 kap. 8 §). En tillämpning av regeln torde komma att aktualiseras endast i ytterst få fall.

I övrigt föreslås ett par språkliga ändringar.

Övergångsbestämmelser

Enligt första meningen i övergångsbestämmelserna skall de föreslagna ändringarna, med hänsyn till behovet av förberedelseåtgärder, träda i kraft den dag regeringen bestämmer.

Uppkommer efter det att ändringarna trätt i kraft en fråga om att använda tvångsmedel enligt 24 kap. skall enligt allmänna principer de nya reglerna tillämpas. I andra meningen har införts en regel om att äldre lag skall tillämpas i fråga om ett frihetsberövande som ägt rum före den nya lagens ikraftträdande. Även i de fall där de äldre reglerna formellt skall tillämpas bör givetvis eftersträvas att såvitt möjligt upprätthålla den nya lagens intentioner om ett snabbare förfarande.

5.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid

2 §

I första stycket har endast gjorts språkliga ändringar.

Undantaget i andra stycket från den s. k. söndagsregeln har föranletts av kravet på regler som garanterar en ofördröjlig domstolsprövning av straffprocessuella frihetsberövanden. Undantagsregeln har närmare diskuterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1).

5.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

1952 års lag innehåller tilläggs- och undantagsbestämmelser till den grundläggande regleringen i RB med avseende på dels personella tvångsmedel, dels beslag och telefonavlyssning vid vissa brott mot rikets säkerhet och andra grövre brott. Lagens giltighetstid är tidsbegränsad och gäller efter den senast gjorda förlängningen till utgången av år 1987 (SFS 1986: 1043).

När det gäller de personella tvångsmedlen har i paragrafen tagits in bestämmelser, som avviker från RB:s regler om anhållningstidens längd. I förarbetena till 2 § framhålls att möjligheterna till förlängning av anhållningstiden är nödvändiga med hänsyn till den ofta komplicerade och svårutredda beskaffenheten av de brott som omfattas av lagen. De långa anhållningstider som medges enligt 2 § är emellertid inte förenliga med kravet i Europakonventionen på en ofördröjlig domstolsprövning av ett straffprocessuellt frihetsberövande.

Lagen har sin huvudsakliga betydelse när det gäller beslag och telefonavlyssning. Reglerna om förlängd anhållningstid tillämpas mycket sällan. Det finns dock ingen anledning att nu föreslå några sådana ändringar i lagen som innebär några avgörande försämringar i möjligheterna att utreda de brott som det här är fråga om. Frågan om möjligheterna att genom en permanent reglering föra över reglerna i 1952 års lag till RB har för övrigt övervägts av tvångsmedelskommittén. Kommittén har i sitt slutbetänkande (SOU 1984:54) Tvångsmedel–Anonymitet–Integritet föreslagit att den särskilda regleringen i 1952 års lag behålls och att lagen liksom nu har begränsad giltighetstid och regelbundet omprövas. Betänkandet har remissbehandlats och övervägs för närvarande inom justitiedepartementet.

En fortsatt reglering av fristerna för en häktningsförhandling bör ta sikte på att, med bibehållna möjligheter till utvidgad tid för utredningen vid ifrågavarande brott, tillgodose Europakonventionens krav på en ofördröjlig inställelse av den misstänkte inför en domare eller motsvarande för prövning av frihetsberövandet.

I paragrafen har därför föreslagits att behovet av ytterligare tid för utredning i häktningsfrågan löses genom att rätten i de fall som omfattas av lagen ges möjlighet att, på åklagarens begäran, förlänga den tid inom vilken en ny häktningsförhandling enligt 24 kap. 19 § RB skall hållas då den misstänkte på grund av att utredningen i häktningsfrågan inte är helt klar har häktats med stöd av regeln i 24 kap. 3 § RB. Genom att rätten ges möjlighet att förlänga tiden för en omprövningsförhandling enligt 24 kap. 19 § med högst två eller, om det med hänsyn till utredningen är oundgängligen nödvändigt, högst fyra veckor, kommer i fortsättningen samma tid att stå åklagaren till buds för utredning i häktningsfrågan som enligt de nuvarande reglerna.

Förslaget innebär däremot att det i fortsättningen blir rätten som prövar åklagarens begäran om ytterligare tid för att bedöma häktningsfrågan i stället för som i dag JK. Vid tillkomsten av 1952 års lag diskuterades frågan om kontrollen över åklagarens handhavande av anhållnings- institutet. Lösningen med JK som kontrollorgan kom till på förslag av första lagutskottet. Som skäl för att inte lägga kontrollen hos rätten anfördes bl. a. att domstolarna skulle stå främmande för polis- och åklagarmyndigheternas verksamhet och att det också kunde innebära en viss risk för att förtroendet för domstolarna skulle påverkas ogynnsamt, om rätten gjordes till kontrollorgan när det gällde anhållningsinstitutet. Vidare framfördes att den omständigheten att rätten inte skulle vara skyldig att hålla förhandling väsentligt reducerade värdet av en kontroll från domstolens sida.

Med den lösning som föreslås i paragrafen gör sig de nu anförda skälen mot att rätten prövar åklagarens begäran om ytterligare tid för utredning i häktningsfrågan inte lika starkt gällande som tidigare. Genom att skälen för fortsatt frihetsberövande redan prövats av domstol vid en förhandling tillgodoses den misstänktes rättssäkerhetsintressen t. o. m. bättre än vad som är fallet enligt de nuvarande reglerna.

Utformningen av paragrafen medför att nuvarande andra stycket slopas.

5.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

17 §

I *första stycket* har de allmänna förutsättningarna enligt denna lag för anhållande och häktning i Sverige anpassats till de ändringar i fråga om häktningsförutsättningarna som föreslås i 24 kap. 1 och 2 §§ RB. Ändringarna innebär snarast en starkare markering av Sveriges konventionsåtaganden (jfr prop. 1972:98 s. 122 och 168).

Enligt *andra stycket* skall förfarandereglerna i 24 och 25 kap. RB tillämpas i fråga om tvångsmedel enligt första stycket. I stycket har vidtagits vissa ändringar av redaktionell art. Att reglerna i 24 kap. RB skall tillämpas innebär bl. a. att de frister som där föreskrivs också gäller i fråga om anhållande och häktning enligt denna lag. Givetvis gäller även i dessa fall undantaget från den s. k. söndagsregeln i 2 § andra stycket lagen om beräkning av lagstadgad tid.

6 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid,
3. lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål samt
4. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

7 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Lagrådet

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1987-03-05

Närvarande: justitierådet Mannerfelt, regeringsrådet Voss, justitierådet Broomé.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 12 februari 1987 har regeringen på hemställan av statsrådet Wickbom beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid,
3. lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål samt
4. lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ingegerd Thuresson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om ändring i rättegångbalken

Inledande synpunkter

Det förslag till ändring av reglerna om gripande, anhållande och häktning som läggs fram i lagrådsremissen går till väsentlig del ut på en anpassning till den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och den praxis som har utvecklats vid tolkningen av konventionen.

Genom sin anslutning till Europakonventionen har Sverige åtagit sig att anpassa sin lagstiftning till konventionens bestämmelser och den tolkning av dessa som Europarådets högsta organ kan komma att ge. Om dessa har gjort uttalanden som innebär att vissa svenska bestämmelser inte står i överensstämmelse med konventionen, måste slutsatsen bli att de svenska bestämmelserna inte helt uppfyller de rättssäkerhetskrav som kan härledas ur konventionen. I motsats till vad som sägs i remissförslagets allmänna motivering (avsnitt 2.1) anser lagrådet därför att en anpassning till de normer som kommit fram i praxis vid tolkningen av Europakonventionen är en fråga om rättssäkerhet i egentlig mening och inte i första hand en anpassning till ett formellt system. Lagrådet har i det väsentliga inte något att invända mot innehållet i den föreslagna lagregleringen i denna del.

Vid sidan av de förslag som har inspirerats av Europakonventionen är det främst förslaget i fråga om häktningsförutsättningarna som tilldrar sig intresse i remissen. De centrala bestämmelserna härom finns i 24 kap. 1 § rättegångsbalken (RB). De återspeglar lagstiftarens avvägning mellan, å ena sidan, intresset av effektivitet i brottsbekämpningen och, å andra sidan, den misstänktes intresse av att inte utan starka skäl bli berövad friheten. 1983 års häktningsutredning föreslog ändringar i dessa bestämmelser som innebar en begränsning av möjligheterna att häkta. Departe-

mentschefen har ställt sig avvisande till detta förslag. Han har likväl förordat vissa jämkningar i lagtexten. Syftet synes vara att häktning åtminstone vid recidivfara skall tillgripas i något fler fall än enligt praxis på sina håll under senare tid.

Enligt lagrådets mening kan den föreslagna avfattningen bana väg för en sänkning av kraven för häktning på ett sätt som knappast har varit avsett. Lagrådet tar upp denna fråga i anslutning till 24 kap. 1 § RB.

För närvarande gäller att häktning kan ske endast om det finns sannolika skäl för att den misstänkte har begått det häktningsgrundande brottet. Anhållande kan däremot få stödjas också på svagare brottsmisstanke, om det i övrigt finns starka skäl för frihetsberövande, s. k. utredningsanhållande. Kravet på sannolika skäl behålls i remissförslaget som en huvudregel vid häktning. Enligt remissförslaget införs emellertid nu även "utredningshäktning". Skälig misstanke mot den misstänkte måste föreligga.

Enligt lagrådets mening kan man inte bortse från behovet av att i speciella fall, särskilt när ett allvarligt brott har begåtts, under kortare tid kunna hålla en misstänkt frihetsberövad i väntan på ytterligare utredning, fastän misstanken inte är så väl underbyggd som vanligen krävs. Förslaget att också häktning skall kunna ske redan på skälig misstanke är betingat av den förkortning av fristen för frihetsberövande utan domstols godkännande som är påkallad av anpassningen till Europakonventionen. Allmänt sett innebär förslaget inte någon förlängning av den tidrymd under vilken en person kan vara berövad friheten på grund av brottsmisstanke utan att misstanken har sannolikhetens styrka. Från rättssäkerhetssynpunkt är det en fördel att prövningen härav för framtiden kommer att vila på domstol, när inte frihetsberövandet blir helt kortvarigt. Lagrådet har av anförda skäl inte någon erinran mot förslaget om utredningshäktning.

Avslutningsvis i dessa inledande synpunkter är att beröra ett för flera av 24 kapitlets bestämmelser gemensamt spörsmål, nämligen att i framställningar eller beslut skall anges det "brott" som läggs den misstänkte till last (5, 6 och 12 §§). I remissprotokollet görs i flera sammanhang uttalanden om det angelägna i att berörda myndigheter i sådana sammanhang preciserar vilket konkret handlande som läggs den misstänkte till last (andan i avsnitt 2.3.4, uttryckliga ordalag i avsnitt 2.5 samt i någon mån specialmotiveringen till 24 kap. 12 §).

Lagrådet vill ansluta sig till dessa uttalanden. Sammanfattningsvis bör beträffande de paragrafer vilka ställer kravet att "brottet" skall anges iakttas att den avsedda gärningen blir beskriven på ett individualiserande sätt. Sålunda bör tid, plats, handlingssättet i korthet och vid behov målsägandens identitet anges.

I Europakonventionen uppställs kravet att en misstänkt (på ett för honom begripligt språk) skall underrättas om innebörden av den anklagelse som riktas mot honom (art. 5 2. och 6 3. a). Detta krav torde i tillräcklig mån i häktningssituation bli tillgodosett genom lagrådets förslag nedan under 24 kap. 12 § (åsyftande vad lagrådet skrivit i sitt förslag till 11 § tredje stycket).

1 §

Lagrådet (Mannerfelt och Broomé):

I paragrafen föreslås vissa jämkningar av saklig betydelse. Ett nytt, enhetligt beviskrav införs sålunda i fråga om de särskilda häktningsgrunderna flyktfara, kollusionsfara och recidivfara. Dessutom beskrivs recidivgrunden på ett annat sätt än enligt gällande rätt.

Lagrådet har ingen invändning mot att beviskravet för de olika häktningsgrunderna görs enhetligt. Som framgår av de inledande synpunkterna hyser emellertid lagrådet farhågor för att de nya formuleringarna ger intryck av att kraven för häktning är väl lågt ställda.

Beviskravet har sålunda angetts så att det skall finnas "risk för" häktningsgrundande beteende från den misstänktes sida. Även om avsikten är att det skall handla om en konkret fara, kan man hysa oro för att också en låg risk tas till intäkt för frihetsberövande. För häktning bör emellertid enligt lagrådets mening krävas, om än inte att risken för flykt etc är "påtaglig" – det föreslog häktningsutredningen – så i alla fall att den framstår som beaktansvärd, som något man på allvar har att räkna med. Enligt lagrådets mening är uttrycket "skäligen kan befaras", som nu används i fråga om flyktfara och kollusionsfara, bättre ägnat att rida spärr mot slentrian i prövningen av häktningsvillkoren.

Farhågorna för en alltför häktningsbenägen praxis får ett tillskott, om man ställer samman det föreslagna beviskravet med beskrivningen i remissförslaget av recidivgrunden: återfall i brott. Om detta senare uttryck kan sägas följande.

För att häktning skall kunna ske på grund av recidivfara måste det rimligen vara fråga om en tidsmässigt inte alltför avlägsen risk för återfall. Rätten bör ha hållpunkter för att den misstänkte skäligen kan befaras begå nya brott inom ganska kort tidrymd, i vart fall senast innan en lagföring utan häktning är avslutad. Det bör kunna sägas att den misstänkte antagligen är inne i en brottsaktiv fas. Vidare förhåller det sig naturligtvis inte så att risken för vilket brott som helst är relevant vid recidivbedömningen. Vad som i allmänhet bör beaktas är återfall i brott av liknande slag som det häktningsgrundande brottet, låt vara att det inte rör sig om någon mera formell avgränsning.

Beskrivningen i gällande lydelse av recidivrisken som en risk för att den misstänkte "fortsätter sin brottsliga verksamhet" markerar ett samband med den häktningsgrundande brottsligheten och leder tanken till de avgränsningar som nyss har diskuterats. Detsamma kan knappast sägas om den föreslagna, nya formuleringen. Enligt lagrådets mening är gällande lydelse att föredra med tanke på rättssäkerheten.

Departementschefen framhåller i remissprotokollet att det är viktigt att använda häktning bl. a. för att bryta seriebrottslighet. Att sådan träffas av häktningsbestämmelserna även i den mera restriktiva utformning som har förordats i det föregående är alldeles klart.

Vidare förklarar departementschefen att domstolarna vid tillämpningen av häktningsreglerna särskilt bör beakta, om det finns risk för återfall i brott som riktar sig mot eller medför fara för annans liv, hälsa eller

egendom eller i övrigt allvarligt kränker annans personliga integritet. Hans avsikt torde vara att domstolarna härvidlag skall inta en mera skärpt hållning i förhållande till de misstänkta än för närvarande.

Något hinder mot att utan stöd i uttrycklig föreskrift anlägga ett sådant i viss mån selektivt betraktelsesätt kan i och för sig knappast anses föreligga. Den proportionalitetsprincip som ligger bakom bestämmelserna i 1 § andra och tredje styckena (enligt remissförslaget) bör sålunda kunna färga av sig också inom ramen för tillämpningen av huvudregeln om häktning i paragrafens första stycke. Det är också att märka att denna regel inte är obligatorisk och alltså redan därigenom medger en viss nyanserad bedömning. Slutligen kan erinras om att recidivfaran enligt lagtexten skall bedömas med hänsyn bl. a. till brottets beskaffenhet.

Ett sådant hänsynstagande som departementschefen finner önskvärt är säkert inte heller främmande för domstolarna. Huruvida dessa i dag i otillräcklig grad beaktar skyddet för presumtiva brottsoffer undandrar sig lagrådets bedömning; något belägg för att så skulle vara fallet redovisas inte i remissen och är naturligtvis under alla förhållanden svårt att erhålla. Om det verkligen finns skäl att ge domstolarna signaler till en ändrad praxis – något som lagrådet inte är övertygat om – torde emellertid med utgångspunkt i lagrådets uppfattning om beskrivningen av häktningsrekvisiten fordras en anvisning i lagtexten; lagrådets förslag till enhetligt beviskrav kan nämligen rent språkligt tydas som att utrymmet för häktning vid återfall snarare minskar än ökar.

Anvisningen skulle kunna ges i ett nytt andra stycke i paragrafen och få följande lydelse: "Vid tillämpning av första stycket 3 skall särskilt beaktas faran för återfall i brott som riktar sig mot någon annans liv eller hälsa eller som annars är ägnat att medföra kännbart personligt lidande för annan".

Som framgår anser lagrådet att det skulle föra för långt att generellt särbedöma risken för återfall i egendomsbrott. Vad som härvidlag främst kommer i blickpunkten är, som också framgår av remissförslaget, stölder som sker efter intrång i annans hem. Sådana upplevs ofta som mycket kränkande och kan "medföra kännbart personligt lidande" för de drabbade (jfr Ds Ju 1986: 11 s. 51 ff). Detta uttryck kan träffa också andra brott, t. ex. olaga hot och sexualbrott. Att uttrycket är ganska vagt torde inte vara alltför besvärande i sammanhanget. Det måste nämligen noga fasthållas att förutsättningarna för häktning enligt första stycket alltid skall vara uppfyllda. Å andra sidan medger givetvis detta stycke häktning vid risk för återfall i annan brottslighet än den som utpekas i det av lagrådet skisserade andra stycket.

Sammanfattningsvis tillstyrker alltså lagrådet att beviskravet i fråga om de särskilda häktningsgrunderna görs enhetligt. Lagrådet föreslår att detta krav beskrivs så att det "skäligen kan befaras" att den misstänkte handlar på angivet sätt och att detta handlande såvitt gäller recidivfaran alltjämt anges vara att han "fortsätter sin brottsliga verksamhet". Är avsikten att länka in domstolarna på en något annan praxis än den nuvarande i fråga om häktning vid fara för återfall i brott av viss typ, bör en anvisning härom lämnas i paragrafen efter mönster av lagrådets utkast ovan.

Mannerfelt tillägger:
Vid lagskrivning möter ofta problemet att i träffande uttryckssätt söka precisera vilket beviskrav lagstiftaren åsyftar i det sammanhang som är aktuellt. Inte minst gäller detta när man vill fånga in att något måste vara – på konkreta grunder – övervägande sannolikt men ändå inte, absolut sett, når upp till nivån "sannolikt". Ett för rättstillämparna invant uttryck är, när något negativt ligger i blickfånget, att viss händelse "skäligen kan befaras".

Som ersättning för det sistnämnda uttrycket lanseras i remissförslaget orden att det skall föreligga "risk för att - - -". När nu remissförslaget förordar ett ändrat uttryckssätt, må två förhållanden framhållas. För det första ger uttrycket "risk för att" otvivelaktigt intryck av ett *lägre* beviskrav än det äldre uttrycket; språkkänslan i den delen kan växla men i vart fall ledes inte tanken till att någon sannolikhetsövervikt behöver föreligga för att det negativa fenomenet skall inträffa. För det andra kan noteras att försöken att genom språkvariationer uppnå ökad precision vid beviskravsbestämningar egentligen alltid blir fruktlösa. En exemplifiering av en mångfald dylika försök har – med ironisk underton – redovisats i Boldings redan år 1951 publicerade doktorsavhandling (Bevisbördan och den juridiska tekniken s. 166 ff). Jag kan inte se det som en vinning eller bedrift att utöka den av Bolding redovisade floran av uttryck med den föreslagna lokutionen (låt vara att varianten "påtaglig risk" – med tveksamt värde – redan har influtit i ett par lagstiftningsprodukter).

Det kan tilläggas att en parallell till "skäligen kan befaras/antagas" förefinnes i uttrycket "är skäligen misstänkt", som enligt RB betecknar ett högre beviskrav än "kan misstänkas" och utlöser viktiga rättsföljder, vilka ej får inträda vid lägen där endast det lägre beviskravet är uppfyllt. När denna distinktion, styrd av ordet "skäligen", bibehållits i remissförslaget, måste man ställa sig något skeptisk till det berättigade i att man i remissförslaget skyggar för parallelluttrycket "skäligen kan befaras".

Med det anförda har jag velat ge något ytterligare eftertryck åt lagrådets ovan uttalade åsikt att orden "skäligen kan befaras" bör bibehållas i nu aktuell lagtext.

Voss:
Både av utredningen och i remissen framhålls att innebörden av de båda uttrycken "skäligen kan befaras" och "anledning förekommer" är oklar. Det finns därför goda skäl för att införa ett enhetligt beviskrav för samtliga häktningsgrunder.

I remissförslaget anges beviskravet så att det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden eller någon annan omständighet skall finnas risk för avvikande, försvårande av utredningen eller återfall. I specialmotiveringen understryks att risken i det enskilda fallet måste framstå som konkret. Även om förslaget således inte bör kunna ge utrymme för resonemang av typen att en viss risk för ett häktningsgrundande beteende alltid föreligger, kan man inte bortse från möjligheten att riskbedömningen ibland kan komma att göras på ett sådant slentrianmässigt sätt.

För att undvika en sådan tillämpning kan man antingen kvalificera

riskbegreppet eller använda ett annat uttryck. Om man följer den senare vägen, bör något helt nytt uttryck inte övervägas. Valet bör stå mellan de redan förekommande "skäligen kan befaras" och "anledning förekommer". Det sistnämnda kan rent språkligt anses innebära ett lägre beviskrav och liknande invändningar kan göras mot det som i fråga om ett okvalificerat riskbegrepp. Det bör därför inte användas i detta sammanhang. Om det är så som antyds i lagrådsremissen, nämligen att domstolspraxis skulle betrakta de båda uttrycken som mer eller mindre likvärdiga, lämpar sig emellertid inte heller "skäligen kan befaras" för att uttrycka det enhetliga beviskravet. På vissa håll men inte på andra skulle det kunna uppfattas som en skärpning av beviskravet för recidivfara och en viss osäkerhet i rättstillämpningen skulle kunna bli följden.

Det är därför enligt min mening att föredra om man kan undvika de båda förekommande uttrycken för att ange det enhetliga beviskravet och i stället kvalificera det i remissen föreslagna riskbegreppet. Det bör ske genom att tillfoga ordet "påtaglig" – vilket utredningen föreslog och majoriteten av remissinstanserna godtog eller lämnade utan erinran. Uttrycket "påtaglig risk" förekommer i andra sammanhang där det avses markera att risken skall vara konkret i det enskilda fallet, alltså just vad som understryks i specialmotiveringen till förevarande paragraf. I förarbetena till 4 § lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter sägs t. ex. att risken för att vara påtaglig skall kunna beläggas i det särskilda fallet och att omständigheter som kan knytas till gäldenären måste tala för att det finns risk för att han inte kommer att betala fordringen. Det understryks vidare att en helhetsbedömning av gäldenärens förhållanden skall göras (prop. 1978/79:28 s. 141). En liknande helhetsbedömning skall göras vid tillämpningen av bestämmelserna i 26 kap. 7 § brottsbalken om villkorlig frigivning, för att slå fast om det finns påtaglig risk för återfall i brottslighet (prop. 1980/81:76 s. 60 och 1982/83:85 s. 124). Det sagda leder enligt min mening till att beviskravet för de tre häktningsgrunderna bör vara "påtaglig risk". Det bör betonas, som också skedde vid 1981 års ändring av bestämmelserna i 26 kap. 7 § brottsbalken (prop. 1980/81:76 s. 49), att detta naturligtvis inte får medföra att så höga krav på dokumentation ställs att intresset av samhällsskydd i realiteten inte blir tillgodosett i tillbörlig utsträckning.

I fråga om beskrivningen av recidivfaran är jag ense med lagrådet om att uttrycket "fortsätter sin brottsliga verksamhet" bör behållas.

Departementschefen synes mena att domstolarna till förfång för allmänna rättsskyddsintressen utnyttjar recidivfara som häktningsgrund alltför restriktivt i fråga om vissa former av traditionell brottslighet. Som exempel nämns upprepade inbrottsstölder. Han framhåller att det är viktigt att använda häktning bl. a. för att bryta seriebrottslighet. Vidare menar departementschefen att domstolarna vid tillämpningen av häktningsreglerna bör beakta om det finns risk för återfall i brott som riktar sig mot eller medför fara för annans liv, hälsa eller egendom eller i övrigt kränker annans personliga integritet.

Eftersom uttalandena görs i anslutning till icke endast redaktionella ändringar i 1 § första stycket, bör de tillerkännas betydelse som tolknings-

data vid tillämpningen av lagrummet i dess nya lydelse. Det hindrar naturligtvis inte att man försöker ge uttryck för lagstiftarens kriminalpolitiska intentioner genom att i lagtexten ange vissa brottstyper beträffande vilka recidivfaran skall särskilt beaktas. Svårigheten är emellertid att ange dessa brottstyper så att de blir varken för snäva eller för vida och därför kanske snart behöver formuleras om. Vill man t. ex. särskilt framhålla bostadsinbrotten, varmed i remissen synes avses inbrott i någons permanenta bostad, för ett uttryck som "brott mot annans egendom" alltför långt. Detsamma är enligt min mening fallet med uttrycket "brott som är ägnat att medföra kännbart personligt lidande för annan". Säkerligen kan ett inbrott i den permanenta bostaden många gånger medföra ett kännbart personligt lidande för den bestulne. Men man vågar väl knappast påstå att ett inbrott i t. ex. fritidsbostaden, den egna butiken eller t. o. m. bilen inte typiskt sett kan medföra ett motsvarande lidande.

Mer eller mindre allmänna uttryckssätt för att ange vilka typer av brott som skall särskilt beaktas vid bedömningen av recidivfaran kan också leda till att rättsskyddsintresset inte uppfattas som lika starkt i fråga om andra brott som inte kan hänföras till de avsedda brottstyperna men där det likväl kan finnas en konkret återfallsrisk i det enskilda fallet. Det är ingalunda otänkbart att andra brottstyper än de som i dag står i fokus snart nog kan leda till krav på kraftfulla motåtgärder och att en översyn av de straffprocessuella tvångsmedlen och deras användning då åter blir aktuell.

Min uppfattning är därför att lagtexten inte bör innehålla någon ytterligare anvisning för bedömningen av recidivfaran utöver de som redan finns i förslaget till 1 § första stycket, dvs. att hänsyn skall tas till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden eller någon annan omständighet.

2 §

Lagrådet (Mannerfelt och Broomé):
Men hänvisning till yttrandet under 1 § föreslår lagrådet att orden "det finns risk för" i punkt 2 i förevarande lagrum byts ut mot uttrycket "det skäligen kan befaras".

Voss:
På de skäl som jag har anfört under 1 § föreslår jag att ordet "påtaglig" fogas till ordet "risk" i punkt 2.

3 §

Lagrådet:
I paragrafen anges förutsättningarna för s. k. utredningshäktning. Sådan kan beslutas även om det inte finns sannolika skäl för den misstänktes skuld utan endast skälig misstanke. Som framgår av 19 § kan emellertid det sänkta beviskravet ligga till grund för häktning endast under en kort tid, i allmänhet högst en vecka. Denna inskränkning i tillämpningen av 3 § bör lämpligen anges i texten, t. ex. genom att upptakten formuleras så här: "Även den som endast är skäligen misstänkt för brott får, med den begränsning som följer av 19 §, häktas, om ..."

Enligt punkt 1 i förslaget krävs för utredningshäktning att förutsättningarna "i övrigt" (dvs. bortsett från vad som gäller om brottsmisstankens styrka) är uppfyllda enligt vad som sägs i 1 § första stycket eller 2 §. Meningen har emellertid inte varit att den förutsättning för häktning skall bortfalla som enligt 1 § tredje stycket (i remissförslaget; jfr lagrådets propå ovan om ytterligare ett stycke i 1 §) ligger i kravet på att det inte kan antas att en kommande påföljd stannar vid böter. Hänvisningen bör därför i fråga om 1 § gälla första och tredje (eventuellt fjärde) styckena.

I punkt 2 sägs att det skall vara av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning om brottet. Att man kan räkna med att utredningen inom kort fullständigas så att åtminstone sannolika skäl för den misstänktes skuld kommer att föreligga är alltså en nödvändig förutsättning för utredningshäktning. Men ytterligare, starka skäl måste tillkomma för ett frihetsberövande på endast skälig misstanke. Ett sådant kan vara att risken för flykt, kollusion eller recidiv är särskilt hög. Ett annat kan vara att brottet är allvarligt. En hög sannolikhet för omedelbara framsteg i utredningsarbetet bör också kunna tas med i bedömningen. Huruvida förvarstagandet är av "synnerlig vikt" får avgöras efter en sammanvägning av främst nu nämnda faktorer.

I anslutning till regleringen om utredningshäktning inställer sig frågan hur sådan åtgärd skall anses förhålla sig till utlämningslagstiftningen.

I och för sig kan hinder inte anses möta mot att utredningshäktning tillgrips i ett ärende om utlämning för brott *från* Sverige till annan stat. Därvid måste dock förutsättas att beslutet om utredningshäktning i Sverige följs upp av en hållen förhandling här enligt 19 § i remissförslaget. Först genom förhandling av sistnämnt slag kan ges uttalande att den utlämningshotade är på sannolika skäl misstänkt för utlämningsgrundande gärning, som berättigar till att han hålls i häkte. Sedan blir det beslutsmyndigheternas sak att i utlämningsärendet bedöma om hinder mot utlämning föreligger. Att märka är att utlämningslagarna förutsätter att sannolika skäl skall föreligga för att utlämning skall få äga rum; se 9 § lagen (1957:668) om utlämning för brott och 9 § lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge.

Framställning om utlämning *till* Sverige från någon annan stat av den som här i landet är misstänkt eller tilltalad för brott skall i allmänhet grundas på ett beslut om häktning av den som begärs utlämnad (se 2 och 6 §§ förordningen 1982:306 med vissa bestämmelser om utlämning för brott till Sverige). Hittills har detta inneburit att ett konstaterande om sannolika skäl i skuldfrågan har legat till grund för utlämningsframställningen. Det torde inte komma i fråga att gå ifrån denna princip. Beslut om utredningshäktning, dvs. ett beslut grundat endast på skälig misstanke om skulden, skall alltså inte läggas till grund för utlämningsframställning. Lagrådet vill peka på att detta förhållande möjligen kan behöva klargöras i den nämnda förordningen.

Det remitterade förslaget innebär att 24 kap. RB i dess helhet blir föremål för en översyn, resulterande delvis i ingripande sakliga ändringar, delvis i endast språklig och redigeringsmässig modernisering. En lucka i kapitlets paragrafföljd har uppstått i och med att ingen föreskrift återfinnes på 11 §:s plats. Vid föredragningen inför lagrådet har upplysts att man inom departementet velat undvika en omnumrering av ett flertal paragrafer efter den nu nämnda, då det ansetts vara av värde att det nya kapitlets bestämmelser i paragrafnumreringen såvitt möjligt får samma sifferbeteckning som sina nuvarande motsvarigheter. Enligt lagrådets åsikt har detta resonemang sitt berättigande. Emellertid kan man utan svårighet undvika den skönhetsfläck som frånvaron av en 11 § onekligen utgör, nämligen genom att dela upp den föreslagna, ganska omfångsrika 12 § i två paragrafer varvid den ena inplaceras på 11 §:s plats. En sådan uppdelning torde t. o. m. ha vissa sakliga fördelar i och med att man därigenom kan få *dels* en särskild paragraf som reglerar vad som materiellt skall gälla beträffande häktningsframställning (11 §), *dels* en renodlad frist-paragraf (12 §). Lagrådet har tänkt sig att paragraferna – med anknytning till remissförslagets ordalag men med smärre utbyggnader – kan ges följande lydelse.

"11 §
Om inte anhållningsbeslutet hävs, skall åklagaren inom tid som anges i 12 § muntligen eller skriftligen göra framställning hos rätten om häktning av den anhållne.

I framställningen skall anges det brott som misstanken avser, grunden för häktningsyrkandet samt tidpunkten för frihetsberövandet.

Den anhållne och hans försvarare skall, om möjligt, genast underrättas om häktningsframställningen genom åklagarens försorg.

12 §
Häktningsframställning skall göras samma dag som anhållningsbeslutet meddelades eller senast dagen därefter. Om det finns synnerliga skäl, får framställningen göras senast tredje dagen efter anhållningsbeslutet.

Har anhållningsbeslutet meddelats i den misstänktes frånvaro, räknas tiden från dagen då anhållningsbeslutet verkställdes.

Görs inte häktningsframställning inom föreskriven tid, skall åklagaren omedelbart häva anhållningsbeslutet."

Några kommentarer må göras till vissa av de sålunda föreslagna bestämmelserna.

11 § första stycket andra meningen: Av motiveringen till remissförslaget framgår, att häktningsframställning skall kunna göras muntligen (inbegripet telefonförmedlad framställning). Eftersom RB hittills förutsatt skriftlig häktningsframställning, synes det av värde om möjligheten av muntlighet uttryckligen anges. I administrativ ordning torde böra utfärdas bestämmelser om vad som bör iakttagas för att en muntlig framställnings exakta innebörd skall säkerställas genom skriftliga noteringar av mottagaren.

11 § tredje stycket: Den misstänkte skall underrättas om häktningsframställningen med undantag för det fall att han är på fri fot. Underrättelse till försvarare bör av sådana praktiska skäl som berörs i remissprotokollet inte göras obligatorisk.

12 § tredje stycket: Enligt nu gällande lydelse av 12 § första stycket fjärde meningen skall, om häktningsframställning inte görs inom stadgad frist, den anhållne genast friges. Någon motsvarighet till den bestämmelsen finns inte i det remitterade förslaget. Det måste dock anses vara av värde att lagtexten ger uttryckligt besked om rättsläget i den situationen.

13 §

Enligt andra meningen i andra stycket får häktningsförhandlingen aldrig hållas senare än på fjärde dagen efter det faktiska frihetsberövandet. Denna mening har språkligt utformats som ett undantag till styckets första mening. I sällsynta fall kan den få aktualitet också i relation till huvudregeln i första stycket. I syfte att göra detta klart föreslår lagrådet att paragrafen får en något annan redigering (se nedan).

Utgångspunkten för fristberäkningen i paragrafens andra stycke är alltså tidpunkten för gripandet eller, när anhållningsbeslutet har meddelats i den misstänktes frånvaro, beslutets verkställande. Såsom framhålls i den allmänna motiveringen kan viss tveksamhet uppkomma om hur fristen – för att vara förenlig med Europakonventionens bestämmelser i art. 5 1. c) och 5 3. – skall beräknas när den misstänkte faktiskt var berövad friheten redan då det straffprocessuella tvångsmedlet beslöts.

En sådan situation kan föreligga om gripandet har föregåtts av att den misstänkte har varit berövad sin frihet enligt bestämmelserna i t. ex. lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, lagen (1980: 621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1981: 1243) om vård av missbrukare i vissa fall eller smittskyddslagen (1968: 231). Det kan således tänkas att en på detta sätt omhändertagen person är eller blir misstänkt för ett häktningsgrundande brott och att han grips i direkt anslutning till att tvångsvården upphör. Eftersom den vården kan ha pågått avsevärt längre tid än vad som är tillåtet för straffprocessuellt frihetsberövande, skulle det mycket ofta bli omöjligt att gripa någon, om fristberäkningen skall inkludera tiden för tvångsvården. De nämnda lagarna innehåller emellertid bestämmelser om sådan prövning av tvångsvården som avses i 2 kap. 9 § andra stycket regeringsformen (jfr art. 5 4. i Europakonventionen), varför det inte möter något hinder ur rättssäkerhetssynpunkt att vid fristberäkningen bortse från det administrativa frihetsberövande som har föregått det straffprocessuella.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1) sägs att kvarhållande för förhör enligt reglerna i 23 kap. 7–9 §§ RB eller omhändertagande enligt LOB eller 13 § andra stycket polislagen inte kan anses som frihetsberövande i den mening som avses i art. 5 1. c) i Europakonventionen och därför inte skall räknas med vid fristberäkningen när kvarhållandet resp. omhändertagandet övergår i ett gripande. Skälet härför anges vara att

syftet med kvarhållandet och omhändertagandet inte är att ställa den frihetsberövade inför domstol och att den nämnda artikeln därför inte är tillämplig. Det förda resonemanget föranleder följande kommentarer från lagrådets sida.

Frågan huruvida bestämmelserna om omhändertaganden enligt LOB och 13 § andra stycket polislagen är förenliga med Europakonventionens regler om domstolsprövning aktualiserades vid tillkomsten av polislagen. Departementschefen instämde i ett uttalande av lagrådet att dessa omhändertaganden får anses vara sådana kortvariga frihetsberövanden som inte kräver domstolsprövning enligt bestämmelserna i 2 kap. 9 § regeringsformen; uttalandet avsåg även möjligheten till omhändertagande i tolv timmar enligt 14 § polislagen. Departementschefen tillade att inte heller bestämmelserna om rätt till domstolsprövning i Europakonventionen ger anledning till annan bedömning. (Se prop. 1983/84: 111 s. 155–156 och 162.) Vad departementschefen anfört föranledde ingen erinran från riksdagens sida (JuU 27). Den sålunda intagna ståndpunkten angående kortvariga frihetsberövanden bekräftas i viss mån av ett fall som behandlats av Europakommissionen (ärende 7376/76). Kommissionen fann att det inte förelåg ett brott mot art. 5 4. när ett frihetsberövande hade varat kortare tid än vad som behövts för att få till stånd domstolsprövning. Det saknas enligt lagrådets mening skäl att ge de helt kortvariga frihetsberövandena en annan innebörd vid tillämpningen av art. 5 3.

Mot bakgrund bl. a. av det sagda är lagrådet böjt att instämma i departementschefens slutsats att de av honom berörda kortvariga frihetsberövandena inte är sådana att de för att man skall uppfylla Europakonventionens krav på ofördröjlig judiciell prövning måste tas med i fristberäkningen när de övergår i gripande.

Viss osäkerhet om konventionsorganens framtida bedömning kan man dock hysa, främst för det fallet att gripandet har föregåtts av att den gripne har hållits kvar för förhör enligt 23 kap. RB. Särskilt när den gripne såsom misstänkt för det aktuella brottet har hållits kvar enligt 9 § första stycket i nämnda kapitel mer än sex timmar (upp till tolv timmar) kunde det sägas ligga nära till hands att räkna in hela eller del av kvarhållandetiden i fristen för domstolprövningen. Lagrådet vill dock inte föreslå någon regel om detta. Frågan har med hänsyn till de korta tider det rör sig om liten praktisk betydelse; har vederbörande inte kvarhållits för förhör över dygnsgränsen blir slutdagen för domstolsprövning densamma hur man än räknar. Dessutom torde utan särskild bestämmelse kunna förutsättas att åklagare och domstolar inom ramen för en frist som har gripandet som utgångspunkt tar hänsyn till att den misstänkte under brottsutredningen har förlorat friheten redan dessförinnan. Fristen bör alltså då om möjligt inte utnyttjas fullt ut.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1) uttalar departementschefen beträffande s. k. envarsgripande att av praktiska skäl tidsfristen i dessa fall bör kunna räknas från den tidpunkt då den misstänkte överlämnas till en polisman. Lagrådet vill framhålla, att denna ståndpunkt inte är förenlig med lagtexten i förevarande paragraf. Lagrådet finner beträffande de berörda fallen ej anledning att förorda annan ordning än den som följer av paragrafens ordalydelse.

Ett spörsmål värt att uppmärksamma är vad som händer om en gripen eller en anhållen tas in på t. ex. sjukhus för vård under så lång tid att fyradagarsfristen kan komma att överskridas. Ofta är det väl tänkbart att anhållande inte sker eller att anhållningsbeslutet hävs i en sådan situation och att frihetsberövandet aktualiseras igen när den misstänkte skrivs ut. Men om så inte sker, t. ex. därför att flykt- eller kollusionsfara föreligger trots sjukhusvistelsen, torde det vara ofrånkomligt att häktningsförhandling hålls inom fyradagarsfristen. Därvid kan med stöd av 14 § första stycket dispenseras från den anhållnes närvaro. Så snart den anhållnes förfall har upphört, måste emellertid ny häktningsförhandling i hans närvaro genast hållas enligt vad som föreskrivs i 17 § fjärde stycket (jfr lagrådets yttrande under 16 §). Ett sådant förfarande torde vara förenligt med art. 5 3. i Europakonventionen. Här kan erinras om att Europakommissionen i ett sådant fall har godtagit ett frihetsberövande under fem dagar med hänvisning till att förhållandena legat utanför myndigheternas kontroll (ärende 4960/71).

Av vad lagrådet har uttalat under denna paragraf föranleder alltså endast den inledande synpunkten någon ändring i lagtexten. Denna föreslås få följande utformning:

"Har en – – – i häktningsfrågan. Om det finns synnerliga skäl, får förhandlingen dock hållas senare.

Häktningsförhandlingen får aldrig hållas senare än fjärde dagen efter det att den misstänkte greps eller anhållningsbeslutet verkställdes."

16 §

Häktning kan komma att beslutas i fråga om en anhållen som inte är närvarande vid rätten. Också i ett sådant fall skall självfallet den ordning med ny häktningsförhandling som anges i 17 § enligt remissförslaget iakttas. I tydlighetens intresse bör en erinran om detta införas i 16 §. Den kan placeras som ett nytt andra stycke och ges denna lydelse:

"Beslutas häktning av en anhållen som inte är närvarande vid rätten, tillämpas 17 § tredje och fjärde styckena."

17 §

Av skäl motsvarande dem som har angetts under 13 § förordar lagrådet att fjärde stycket får denna avfattning: "När en – – – i häktningsfrågan. Om det finns synnerliga skäl, får förhandlingen dock hållas senare. Häktningsförhandlingen får aldrig hållas senare än fjärde dagen efter det att häktningsbeslutet har verkställts eller hindret för den misstänktes närvaro vid rätten har upphört."

19 §

Paragrafen, som är ny, innehåller regler om obligatorisk omprövning på strängare villkor inom en vecka av ett beslut om s. k. utredningshäktning, dvs. ett beslut som är baserat på endast skälig misstanke i skuldfrågan.

Lagtexten skiljer inte ut det fallet att den häktade vid det första beslutet är på fri fot. Det är också sannolikt riktigt att en åklagare normalt saknar anledning att utverka ett beslut om utredningshäktning av en person som inte är tagen i förvar. Denne kan ju i vanliga fall berövas friheten med stöd redan av ett anhållningsbeslut, och först sedan detta beslut har blivit effektivt inträder kravet på domstolsprövning. (Angående häktningsbeslut som grund för utlämning från annan stat hänvisas till yttrandet under 3 §.) I åtminstone en speciell situation kan emellertid utredningshäktning av en person på fri fot komma i fråga. Lagrådet tänker på det fallet att tingsrätten har avslagit åklagarens yrkande om utredningshäktning av en anhållen som därvid släppts men hovrätten efter överklagande beslutar om sådan häktning. Efter tingsrättens beslut torde åklagaren vara förhindrad att försäkra sig om den misstänktes person genom ett nytt utredningsanhållande, om inte nya omständigheter tillstöter.

Så länge den häktade är på fri fot, saknas anledning att tillämpa proceduren i 19 §. Lagrummets tillämpning bör därför genom ett förbehåll i första meningen begränsas till fall då den som häktats är närvarande vid rätten. Har nu hovrätten efter besvär häktat en frånvarande med stöd av 3 § blir gången denna. När häktningsbeslutet har verkställts, skall ny häktningsförhandling hållas inför hovrätten i den häktades närvaro (24 kap. 17 § tredje och fjärde styckena samt 52 kap. 10 § andra stycket RB enligt förslaget). Hovrätten är därvid oförhindrad att stödja fortsatt häktning på 24 kap. 3 §. Genom detta andra beslut utlöses emellertid tillämpningen av 19 §. Den där stipulerade omhäktningsförhandlingen skall, såsom lagrådet tolkar bestämmelserna, hållas vid tingsrätten. Beslutas på nytt om fortsatt häktning – något som nu förutsätter att det finns sannolika skäl för att den misstänkte är skyldig – har tingsrätten att sätta ut tid för åtals väckande (18 § första stycket, jämfört med fjärde stycket).

Dispositionsmässigt förefaller det vara en vinst att dela upp lagtexten i 19 § på två stycken. Sista meningen, som gäller de materiella villkoren för fortsatt häktning, bör bilda det andra stycket. Lydelsen av den text som blir första stycket bör jämkas något i förhållande till remissförslaget, utöver vad ovan har sagts.

Med hänvisning till det sagda föreslår lagrådet att 19 § utformas enligt följande:

"Har någon som är närvarande vid rätten häktats med stöd av 3 §, skall åklagaren, så snart – – – i häktningsfrågan. Om det finns synnerliga skäl, får förhandlingen dock hållas senare. Förhandling måste alltid, oberoende av anmälan, hållas inom en vecka från häktningsbeslutet.

Om det – – – omedelbart hävas."

20 §

I paragrafens andra stycke föreslås, att åklagaren, innan åtal har väckts, skall få rätt att häva ett häktningsbeslut. Till stöd för förslaget har i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.7) åberopats särskilt fall då det under eller i anslutning till helger uppkommer fråga om att häva häktningsbeslut och att det då kan uppkomma tidsutdräkt om rättens beslut måste avvak-

tas. Ytterligare åberopas att åklagaren i inledningsskedet – innan åtal väckts – rent faktiskt råder över beslutsunderlaget.

Med hänsyn till RB:s rollfördelning mellan domstol och åklagare framstår det som en inadvertens att åklagare skulle kunna upphäva ett rättens beslut. Förslaget torde dock, med hänsyn till de rent praktiska synpunkter som ligger bakom, kunna godtas trots de principiella betänkligheter som uppkommer.

Den tills vidare avvisade tanken att åklagaren även efter åtals väckande skulle få häva häktningsbeslut hoppas lagrådet inte återkommer. De principiella betänkligheterna får beträffande ett sådant senare läge ökad tyngd med hänsyn främst till att rätten och målsägande då har initiativrätt i häktningsfrågan. Vidare sticker det i ögonen att det för målsägande inte finns någon form för att överklaga åklagarens beslut enligt RB:s besvärsordning.

21 §

Lagrådet (Mannerfelt och Broomé):

Med hänvisning till vad som har anförts under 1 § föreslår lagrådet att beviskravet i fråga om flyktfara i andra stycket i rubricerade paragraf behålls oförändrat.

Voss:

På de skäl som jag har anfört under 1 § föreslår jag att ordet "påtaglig" fogas till ordet "risk" i andra stycket.

25 kap.

1 §

Lagrådet (Mannerfelt och Broomé):

I enlighet med vad lagrådet har förordat i yttrandet under 24 kap. 1 § bör beviskravet angående flyktfara i förevarande paragraf inte ges någon ny formulering.

Voss:

På de skäl som jag anfört under 24 kap. 1 § föreslår jag att ordet "påtaglig" fogas till ordet "risk" i första stycket.

Övergångsbestämmelser

Lagrådet:

De nya reglerna om en snabbare domstolsprövning av straffprocessuella frihetsberövanden syftar till att öka rättssäkerheten för den misstänkte. De bör därför så långt det är praktiskt möjligt tillämpas även i fråga om frihetsberövanden som ägt rum före ikraftträdandet.

Det kan naturligtvis inträffa att en misstänkt vid ikraftträdandet redan har varit berövad sin frihet mer än fyra dagar. Om de nya reglerna för fristberäkning skall tillämpas, kan det då hävdas att frihetsberövandet genast skall hävas (jfr vad lagrådet anfört under 24 kap. 12 §). En lämplig över-

gångsbestämmelse för att förhindra ett sådant ibland stötande resultat och samtidigt låta andan i de nya fristreglerna slå igenom omedelbart kan vara att medge att häktningsförhandling hålls samma dag som ikraftträdandet eller påföljande dag. Om åklagaren inte dessförinnan har gjort en häktningsframställning, bör han underrätta domstolen om att en sådan är att vänta på ikraftträdandedagen.

De organisatoriska förändringar som reformen medför, bl. a. uppbyggnaden av veckoslutsberedskapen, måste förutsättas bli så väl förberedda att de kan börja fungera samtidigt med att de nya reglerna träder i kraft. Några större praktiska problem torde därför inte behöva befaras om reglerna om frist för häktningsförhandling på angivet sätt blir tillämpliga på frihetsberövanden som ägt rum före ikraftträdandet. Inte heller finns det anledning räkna med några olägenheter av att också övriga nyheter görs tillämpliga på sådana frihetsberövanden.

Beträffande förkortningen av tiden för huvudförhandling i hovrätt kan erinras om uppskovsmöjligheten som ges i 51 kap. 13 § andra stycket.

Lagrådet föreslår således att andra meningen i övergångsbestämmelserna utgår och ersätts med följande: "Är någon vid lagens ikraftträdande berövad friheten genom gripande, anhållande eller häktning, får häktningsframställning enligt 24 kap. 12 § göras samt häktningsförhandling enligt 13 och 17 §§ samma kapitel hållas den dag lagen träder i kraft eller följande dag, om äldre rätt medger att så sker."

Förslaget till lag om ändring i lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

2 §

Den lösning som i remissförslaget har valts för att i de ifrågavarande målen bereda åklagaren rådrum för ytterligare utredning medan den misstänkte är berövad friheten trots att sannolika skäl för hans skuld inte kan anses föreligga är från rättssäkerhetssynpunkt väl så bra som den som framgår av gällande lagtext. Emellertid faller det i ögonen att den misstänkte efter häktningsbeslutet av allt att döma kan hållas häktad upp till fyra veckor på endast skälig misstanke om skulden, utan att häktningsfrågan prövas vid någon ny förhandling. Hade häktning skett med stöd av vanliga regler, skulle rätten i allmänhet ha haft att till dess åtal väckts hålla ny häktningsförhandling minst var fjortonde dag, bl. a. för att se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt (24 kap. 18 § RB). Denna bestämmelse torde inte vara tillämplig när häktningen har grundats på 24 kap. 3 § RB, något som för vanliga mål är självklart med tanke på regeln i 19 § i samma kapitel om omhäktningsförhandling redan inom en vecka. Enligt lagrådets mening är det särskilt angeläget att låta domstolen återkommande kontrollera att skälen för häktning kvarstår och att utredningen bedrivs skyndsamt, när frihetsberövandet är grundat på svagare skäl än i normalfallet.

De skilda önskemål som gör sig gällande låter sig förena, om man när det gäller brottmålen enligt 1952 års lag utgår från att utredningshäktning måste omprövas veckovis men medger att häktning på endast skälig misstanke i skuldfrågan får ske i upp till fyra veckor. Förslaget återspeglas i följande text till förevarande paragraf (jfr lagrådets förslag till 24 kap. 19 §):

"På begäran av åklagaren får rätten, om det är nödvändigt, även vid en sådan ny förhandling i häktningsfrågan som avses i 24 kap. 19 § första stycket rättegångsbalken förordna om fortsatt häktning med stöd av 3 § i samma kapitel. I så fall skall ny häktningsförhandling hållas med högst en veckas mellanrum. Vid den förhandling som äger rum under fjärde veckan efter det att det första beslutet enligt nämnda 3 § meddelades får fortsatt häktning beslutas endast om det finns sannolika skäl för att den misstänkte har begått brottet."

Att allt starkare utredningsskäl måste åberopas av åklagaren ju längre tid utredningshäktningen avses pågå ligger i sakens natur och torde inte särskilt behöva markeras i lagtexten.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

17 §

Lagrådet (Mannerfelt och Broomé):

Med hänvisning till yttrandet under 24 kap. 1 § RB föreslår lagrådet att nuvarande lydelse av första stycket behålls oförändrad.

Voss:

På de skäl som jag har anfört under 24 kap. 1 § RB föreslår jag att ordet "påtaglig" fogas till ordet "risk" i första stycket.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 mars 1987

Närvarande: statsrådet Feldt, ordförande, och statsråden Sigurdsen, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson och Lönnqvist

Föredragande: statsrådet Göransson

Proposition om anhållande och häktning, m. m.

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande (beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 12 februari 1987) över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid,
3. lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål samt
4. lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har inte haft något att erinra mot de grundläggande principerna i de remitterade lagförslagen eller mot lagstiftningens allmänna utformning. Lagrådet har också funnit att de regler om snabb domstolsprövning av de straffprocessuella frihetsberövandena som har föreslagits i lagrådsremissen uppfyller de krav som i detta hänseende följer av Europakonventionen till skydd för de mänskliga rättigheterna. De erinringar och ändringsförslag som lagrådet har fört fram avser i huvudsak lagtekniska frågor. Jag vill redan nu förutskicka att jag i de flesta hänseenden kan biträda lagrådets synpunkter och ändringsförslag. Vidare förordar jag att några ändringar av främst redaktionell art görs.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

Med anledning av lagrådets synpunkter på de i remissen föreslagna förutsättningarna för häktning i *24 kap. 1 §* vill jag anföra följande.

Vad först gäller häktningsgrunden recidivfara kan jag instämma i lagrådets uttalanden om att häktning på grund av återfallsrisk förutsätter att det är fråga om en tidsmässigt inte alltför avlägsen risk för återfall. Redan häktningens karaktär av straffprocessuellt tvångsmedel medför att det måste röra sig om risk för återfall inom en ganska kort tidrymd. Det skall föreligga risk för att den misstänkte, om han försätts på fri fot, begår nya brott innan han hunnit lagföras för det första brottet. Och självfallet får

återfallsrisken inte avse vilka brott som helst. Även om det, som lagrådet anfört, inte rör sig om någon mera formell avgränsning bör det i princip vara fråga om brott som i sig skulle kunna grunda häktning, och i allmänhet bör det röra sig om återfall i brott som är besläktade med eller har samband med det häktningsgrundande brottet. Vad jag nu har anfört om det tidsmässiga och sakliga sambandet mellan det häktningsgrundande brottet och återfallsrisken gör att jag delar lagrådets bedömning att den gällande beskrivningen "fortsätter sin brottsliga verksamhet" ger ett bättre uttryck för vad som åsyftas än det i remissprotokollet föreslagna uttrycket "återfaller i brott".

När det sedan rent allmänt gäller beviskravet för de särskilda häktningsgrunderna, alltså fara för avvikande, försvårande av utredningen eller återfall i brott, har lagrådet förklarat sig inte ha någon invändning mot att beviskravet – i enlighet med vad som förordas i lagrådsremissen – görs enhetligt. Lagrådet befarar emellertid att det i remissen föreslagna uttryckssättet "risk" kan ge ett intryck av att kraven för häktning är väl lågt ställda. Lagrådet (majoriteten) förordar i stället att det uttryck som i regelns nuvarande lydelse används i fråga om häktningsgrunderna flyktfara och fara för försvårande av utredningen, nämligen "skäligen kan befaras", får gälla även vid fara för fortsatt brottslig verksamhet.

Som framhölls i remissprotokollet brukar det anses att uttrycket "anledning förekommer", som nu används i fråga om häktningsgrunden fortsatt brottslig verksamhet, åtminstone rent språkligt innebär ett lägre beviskrav än "skäligen kan befaras". Att införa det sistnämnda uttrycket även i fråga om återfallssituationerna framstår därför som mindre konsekvent om man – i enlighet med vad som framgår av remissprotokollet – samtidigt vill understryka vikten av att häktning används i tillräcklig utsträckning för att motverka återfall i brott. Det kan inte uteslutas att lagändringen då i stället kommer att uppfattas som en skärpning av häktningsförutsättningarna vid återfallsrisk.

I denna situation kan ett alternativ vara att, som lagrådets majoritet förordar, i ett särskilt stycke ta in uttryckliga lagregler om att domstolen vid bedömningen av återfallsrisken särskilt skall beakta risken för återfall i vissa typer av brottslighet. Som den tredje av lagrådets ledamöter påpekar har emellertid en sådan lösning svagheter.

För det första är det svårt att en gång för alla på ett uttömmande och tydligt sätt beskriva den brottslighet som framstår som särskilt angelägen att förhindra. En uttrycklig lagreglering kan låsa rättsutvecklingen på ett olyckligt sätt. För att styra praxis i den riktning som förordats i remissprotokollet är det enligt min uppfattning lämpligare att utnyttja motivuttalanden än att använda lagstiftning.

Det är också lätt att missuppfatta innebörden av en sådan lagregel som lagrådet vill införa. På sina håll kan den komma att uppfattas som en begränsning, nämligen som en anvisning att häktning bör inskränkas till i första hand de brottstyper som beskrivs i det tillagda stycket. I utredningens betänkande ingick ett förslag som såvitt jag förstår närmast hade detta syfte. På andra håll kan man tvärtom uppfatta regeln snarast som en presumtion för att häktning skall ske vid dessa typer av brott. Om två så

olika uppfattningar sålunda kan härledas ur samma lagtext kan alltför stora skillnader uppstå i domstolspraxis i fråga om häktning vid olika typer av brottslighet.

Slutligen är det också principiellt tveksamt om man i processuella bestämmelser skall ge uttryck för kriminalpolitiska värderingar av olika gärningars förkastlighet eller straffvärde. Enligt min mening bör man därför såvitt möjligt undvika den av lagrådets majoritet förordade linjen.

Problemet har, som jag ser det, sin kärna i att det nuvarande rekvisitet i fråga om återfallsrisken, "anledning förekommer", inom processrätten av tradition anses uttrycka det relativt sett lägsta beviskravet (se t. ex. 23 kap. 1 § RB enligt dess lydelse före den 1 juli 1982 och prop. 1981/82: 41). Samtidigt har domstolarna enligt min och många andras uppfattning i vissa fall använt häktning i alltför liten utsträckning vid återfallsrisk. Det finns befogade krav från medborgarnas sida att samhället erbjuder ett bättre skydd mot återfall framför allt när det gäller brott som berör människors personliga integritet. Att i denna situation åstadkomma en bättre tillämpning av häktningsreglerna kan inte ske med hjälp av något i RB vedertaget begrepp. I häktningsutredningens betänkande och i lagrådsremissen har föreslagits att man använder rekvisit som bygger på ordet "risk", i betänkandet med tillägg av adjektivet "påtaglig".

Det finns, som jag strax återkommer till, många exempel på att man använt ordet "risk" i dessa och liknande konstellationer i lagstiftningssammanhang. Om det är så att ordet täcker vad lagstiftaren åsyftar, kan det därför enligt min mening i och för sig inte anses föreligga något hinder mot att begreppet används, även om det inte tidigare förekommer i RB.

I remissprotokollet framhölls att den misstänkte bör kunna häktas när det föreligger en konkret fara för att han på fri fot skulle avvika, försvåra utredningen eller fortsätta sin brottsliga verksamhet. Som lagrådet påpekar bör krävas att faran i det enskilda fallet framstår som beaktansvärd, som något man på allvar har att räkna med. Bedömningen av om sådan fara föreligger skall enligt den föreslagna lagtexten, liksom enligt gällande rätt, ske mot bakgrund av brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande och omständigheterna i övrigt. I lagtexten ges alltså närmare anvisningar för hur faran skall uppskattas.

Om jag förstår lagrådets majoritet rätt, delar man den i remissprotokollet framförda bedömningen att beviskravet "påtaglig risk" framstår som alltför strängt i förhållande till den faregrad som man vill uttrycka och som enligt vad jag nyss sagt både lagrådet och jag anser som rimlig. Att som en ledamot av lagrådet förordar införa detta begrepp i lagtexten bör därför inte komma i fråga.

Vid bedömningen av om ordet "risk" räcker för att beskriva den faregrad som förordats i lagrådsremissen kan ytterligare anföras följande.

Bestämningarna "risk" och "påtaglig risk" förekommer på flera håll i gällande lagstiftning. Det sistnämnda uttrycket finns bl. a. i 26 kap. 7 § brottsbalken, som behandlar just en återfallsrisk. Enligt denna bestämmelse får villkorlig frigivning från fängelsestraff efter halva strafftiden inte ske, om det bedöms föreligga påtaglig risk för återfall i allvarlig våldsbrottslighet. Det kan här bli fråga om att med stöd av en sådan riskbedömning

hålla en person berövad friheten under avsevärt längre tid än som förekommer vid häktning. Det är också värt att notera att man i den regeln – till skillnad från den förslagna häktningsbestämmelsen – inte närmare angett efter vilka kriterier riskbedömningen skall ske. Ordet "påtaglig" framstår mot denna bakgrund som en nödvändig bestämning för att göra återfallsrisken konkret. Någon sådan precisering är inte nödvändig i häktningsregeln, där rekvisiten "brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet" uttrycker att risken måste vara konkret.

Ordet "risk" förekommer på flera ställen i den straff- och processrättsliga lagstiftningen. Sålunda får enligt 22 § polislagen (1984: 387) en polisman vidta vissa åtgärder i bl. a. brottsavvärjande syfte, om det "av särskilda skäl kan anses föreligga risk" för att brott av visst slag kommer att förövas på viss plats. Enligt 1 § lagen (1981: 1064) om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar får domstol besluta att säkerhetskontroll skall äga rum, om det "till följd av särskilda omständigheter finns risk" för att brott av visst slag kommer att förövas vid domstolsförhandlingen. Och enligt 32 § vapenlagen (1973: 1176) kan polismyndighet besluta att ett skjutvapen skall omhändertas, om det "föreligger risk" för missbruk av vapnet. Från det exekutionsrättsliga området kan nämnas reglerna i 4 kap. 12 § utsökningsbalken, enligt vilka gäldenären inte behöver underrättas om en förestående utmätning, bl. a. om det "föreligger risk" att han skaffar undan eller förstör egendom. Jag kan också nämna att enligt 4 § bevissäkringslagen för skatte- och avgiftsprocessen (1975: 1027) beslag får beslutas i fråga om räkenskapsmaterial eller annat bevismedel, om "risk föreligger" att materialet kommer att undanhållas eller förvanskas.

Den genomgång jag nu gjort visar att man på flera områden i nyare lagstiftning har godtagit att risk för ett visst oönskat beteende används som rekvisit för ett ingrepp i den enskildes rättssfär, låt vara att det då i allmänhet rör sig om mindre ingripande åtgärder än häktning. Som tidigare framhållits utgör begreppet "risk" ett adekvat uttryck för den farenivå som avses. Mot bakgrund av de hållpunkter för farebedömningen som görs i lagtexten och de uttalanden som gjorts i detta lagstiftningsärende hyser jag för min del ingen tvekan om att domstolarna kommer att tillämpa rekvisitet "risk" på ett riktigt och rättssäkert sätt.

Mot bakgrund av det nu sagda förordar jag sammanfattningsvis att 24 kap. 1 § utformas på samma sätt som i det remitterade förslaget, bortsett från att uttrycket "återfaller i brott" byts ut mot "fortsätter sin brottsliga verksamhet".

Med anledning av vad lagrådets ledamöter uttalat rörande häktning vid risk för egendomsbrott vill jag säga att skälen för häktning bör bli starkare, ju mer den befarade brottsligheten kan antas kränka enskildas personliga sfär. Mot den bakgrunden bör – som framhållits i remissprotokollet – vid prövning av häktningsfrågor särskild hänsyn tas till risk för återfall i t. ex. bostadsinbrott.

Med den nu angivna ståndpunkten i fråga om användningen av begreppet "risk" bör motsvarande uttryck behållas även i *24 kap. 2 och 21 §§* samt *25 kap. 1 §*. Vid riskbedömningen enligt dessa paragrafer bör domsto-

len givetvis ta hänsyn till sådana faktorer som anges i 24 kap. 1 §, alltså brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande och omständigheterna i övrigt. Att göra någon uttrycklig markering av detta i 24 kap. 2 och 21 §§ framstår inte som nödvändigt.

I fråga om *24 kap. 3 §* förordar jag att paragrafens upptakt formuleras på det sätt som lagrådet har föreslagit och att i första punkten i första stycket en hänvisning görs också till 1 § tredje stycket.

Lagrådet har i anslutning till 3 § vidare tagit upp frågan vad som enligt andra punkten bör läggas in i uttrycket "synnerlig vikt" för ett förvarstagande. Lagrådet har därvid uttalat att – utöver att man kan räkna med att utredningen inom kort fullständigas så att sannolika skäl för den misstänktes skuld kommer att föreligga – starka skäl måste tillkomma för ett frihetsberövande på endast skälig misstanke. Med anledning av detta vill jag anföra följande.

Vid avgörande av frågan om häktning skall ske eller inte måste domstolen ta ställning till om flera rekvisit är uppfyllda. Brister något av rekvisiten skall häktning inte ske. Detta gäller givetvis även i fråga om s. k. utredningshäktning, alltså häktning på en lägre grad av misstanke än normalt. Vid utredningshäktning skall, som framgår av det remitterade förslaget, samma krav gälla i fråga om risken för avvikande, försvårande av utredningen eller återfall i brott som vid häktning på sannolika skäl. Härutöver krävs att synnerlig vikt föreligger för ett förvarstagande. Det kan enligt min mening inte komma i fråga att i detta rekvisit lägga in ett generellt krav på att risken för avvikande, försvårande av utredning eller återfall i brott skall vara större än enligt huvudregeln. Inte heller bör man i kravet på synnerlig vikt tolka in att det för utredningshäktning generellt skulle krävas att brottet är av särskilt grov beskaffenhet. En annan sak är att skälen för häktning givetvis blir starkare, ju större risken för flykt etc. är och ju grövre brott som misstanken avser. Det avgörande för frågan om synnerlig vikt för fortsatt frihetsberövande skall anses föreligga eller ej bör emellertid vara om det finns grundad anledning anta att brottsutredningen inom kort tid kommer att kunna drivas så långt att man uppnår ökad klarhet i fråga om misstankegraden, dvs. huruvida sannolika skäl föreligger eller inte.

Vad lagrådet i anslutning till 3 § i förtydligande syfte anfört i fråga om hur utredningshäktning skall anses förhålla sig till utlämningslagstiftningen överensstämmer med min uppfattning.

Jag förordar att *24 kap. 11, 12, 13, 16, 17 och 19 §§* med någon justering utformas i enlighet med vad lagrådet anfört. Jag ansluter mig vidare till vad lagrådet anfört i anslutning till dessa paragrafer. När det gäller tidsfristen för häktningsförhandling efter s. k. envarsgripande bör, mot bakgrund av vad lagrådet anfört under 13 §, sägas att tiden mellan det faktiska gripandet och överlämnandet till polis i praktiken nästan undantagslöst torde vara så kort att frågan om tidsfristens beräkning i dessa fall knappast kommer att ställas på sin spets. Vad lagrådet anfört under 19 § rörande proceduren efter beslut om utredningshäktning i högre rätt överensstämmer med avsikten bakom det remitterade förslaget.

När det gäller *övergångsbestämmelserna* godtar jag lagrådets förslag om

en uttrycklig reglering av fristerna för frihetsberövanden som ägt rum före ikraftträdandet.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Jag ansluter mig till vad lagrådet anfört om att det är särskilt angeläget att låta domstolen återkommande kontrollera att skälen för häktning kvarstår och att utredningen bedrivs skyndsamt, när frihetsberövandet är grundat på svagare skäl än i normalfallet. Jag ställer mig därför bakom lagrådets förslag om att utredningshäktning när det gäller brottmål enligt 1952 års lag i stället omprövas veckovis. Lagtexten bör därför ändras på det sätt lagrådet föreslagit.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Av skäl som jag angett i anslutning till 24 kap. 1 § RB bör uttrycket "risk för" behållas i 17 §.

2 Terminalåtkomst till kriminalregistret

De snävare tidsfrister som enligt förslaget skall gälla i fråga om häktningsförhandling förutsätter att domstolarna snabbt kan få tillgång till utdrag ur kriminalregistret. Jag vill därför i detta sammanhang ta upp en av domstolsverket väckt fråga om de allmänna domstolarnas tillgång till kriminalregistret via dataterminal.

Domstolsverket har i en skrivelse i juni 1985 till justitiedepartementet hemställt att de allmänna domstolarna skall få terminalåtkomst till kriminalregistret. Skrivelsen bör fogas till propositionen som *bilaga 5*.

Skrivelsen har remissbehandlats. Yttranden har avgetts av justitiekanslern, riksåklagaren, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, datainspektionen, hovrätten för Västra Sverige, kammarrätten i Sundsvall, Stockholms och Norrköpings tingsrätter, riksdagens ombudsmän, statskontoret, riksrevisionsverket, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Centralorganisationen SACO/SR, Statsanställdas förbund och data- och offentlighetskommittén (Ju 1984: 06).

Riksåklagaren har bifogat yttranden från överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt och överåklagarna vid regionåklagarmyndigheterna i Göteborg och Härnösand.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till propositionen som *bilaga 6*.

Bestämmelser om kriminalregistret finns i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister och i kriminalregisterkungörelsen (1973: 58). Av 1 § kriminalregisterlagen framgår att registret skall föras hos rikspolisstyrelsen och innehålla de uppgifter som närmare anges i lagen. Domstolarna är

enligt 3 § kriminalregisterkungörelsen skyldiga att i brottmål inhämta utdrag av registret, med undantag dock för fall där påföljden bestäms till böter. Domstolarna är också skyldiga att hämta in utdrag när framställning om häktning görs. Enligt 8 § kriminalregisterlagen skall utdrag av registret meddelas, när framställning därom görs av bl. a. en domstol.

Framställning om utdrag skall göras på särskild blankett. I brådskande fall får en myndighet begära utdrag av registret på telegrafisk väg (4 och 7 §§ kriminalregisterkungörelsen). Utdrag av kriminalregistret skall enligt 8 § kungörelsen också avfattas på en särskild blankett. Sådant utdrag expedieras normalt senast andra arbetsdagen efter det framställningen inkom till registret. På särskild begäran får dock telegrafiskt meddelande lämnas om att registret inte innehåller sådan anteckning som skall framgå av registerutdrag. Enligt 14 § kriminalregisterkungörelsen skall registret med tillhörande handlingar hållas under sådan vård att obehöriga ej får tillgång till registret.

Domstolsverket har framhållit att domstolarna svarar för en stor andel av beställningarna av utdrag av kriminalregistret. Under lagstiftningsärendet har inhämtats att domstolarna beställde nära 50 000 utdrag av de totalt ca 134 000 som expedierades under år 1986. Enligt verket skulle det medföra påtagliga fördelar både för domstolarna och för rikspolisstyrelsen om man kunde skapa mer rationella rutiner för att inhämta kriminalregisterutdrag så att dessa kunde skickas via tråd från rikspolisstyrelsen och tas ut på papper vid domstolen. För domstolarna skulle kansliarbetet underlättas i inte oväsentlig grad och man skulle kunna påskynda handläggningen i vissa fall, vilket är av särskild betydelse i mål där den tilltalade är berövad friheten. Även för rikspolisstyrelsen skulle en sådan reform verka resursbesparande. I skrivelsen påpekas att det inte finns några direkta tekniska hinder för att ge domstol tillgång till kriminalregistret via terminal.

Domstolsverket har i skrivelsen hemställt om författningsändringar för att ge domstolarna tillgång till kriminalregistret via terminal.

De flesta remissinstanser är i huvudsak positiva till framställningen. Flertalet framhåller dock betydelsen av att sekretessfrågorna får en godtagbar lösning. Framställningen avstyrks av datainspektionen och data- och offentlighetskommittén. De pekar därvid främst på risken för missbruk och därmed spridning av ytterst integritetskänslig information.

För egen del vill jag framhålla att det givetvis är betydelsefullt att handläggningen vid domstolarna är så snabb och effektiv som möjligt. Särskilt höga krav på snabb handläggning ställs i mål där den misstänkte är berövad friheten som anhållen eller häktad. Som jag påpekade inledningsvis medför de mycket korta frister för domstolarnas handläggning av häktningsfrågor som nu föreslås att det är nödvändigt att överväga nya handläggningsrutiner och ny teknik. Det bör framhållas att tillgång till uppgifter ur kriminalregistet är av stor betydelse vid prövning av häktningsfrågor inte minst när det gäller att bedöma om det finns risk för fortsatt brottslig verksamhet från den misstänktes sida. Det bör också påpekas att telegrafiskt besked endast kan lämnas om någon anteckning inte finns i registret.

När datatekniken nu successivt tas till hjälp vid domstolarna, öppnas

tekniska möjligheter att ge domstolarna tillgång till kriminalregistret via terminal. Det finns inte tillräckligt underlag för att nu närmare ta ställning till i vilken utsträckning praktiska och ekonomiska förutsättningar finns för att bygga ut ett sådant system. Under alla omständigheter torde en viss försöksverksamhet krävas. Klart är emellertid att en terminalåtkomst kan innebära fördelar från både effektivitets- och rättssäkerhetssynpunkt. Domstolarna skulle få tillgång till mer aktuella kriminalregisterutdrag än vad som för närvarande är möjligt. En snabbare tillgång till sådana utdrag är också ägnad att allmänt sett påskynda handläggningen i mål där den tilltalade är berövad friheten.

De remissinstanser som avstyrkt domstolsverkets framställning har hävdat att en direktåtkomst till kriminalregistret för myndigheter utanför polisväsendet skulle öka faran för integritetsintrång. Självfallet måste ett system byggas upp så att det skapas garantier för att den integritetskänsliga information som finns i registret inte kommer i orätta händer. Enligt vad som upplysts i detta lagstiftningsärende medger tekniken numera att säkerheten görs betryggande. Risken för missbruk kan således minimeras genom att olika kontrollfunktioner byggs in i systemet. Det bör också framhållas att personalen vid domstolarna har stor erfarenhet av att handskas med känslig information.

Mot den angivna bakgrunden anser jag – i likhet med det stora flertalet av remissinstanserna – att lagstiftningen bör öppna möjlighet för de allmänna domstolarna att få terminalåtkomst till kriminalregistret.

Informationen i kriminalregistret är som tidigare sagts mycket integritetskänslig. För närvarande finns ingen uttrycklig författningsmässig inskränkning i domstolarnas rätt att få utdrag ur kriminalregistret men avsikten är givetvis att utdrag skall begäras bara i den mån uppgifterna är nödvändiga som underlag för domstolarna i deras rättskipande och rättsvårdande verksamhet. Den stränga registersekretessen enligt 7 kap. 17 § sekretesslagen (1980: 100) gäller inte utdrag som finns hos domstolen i denna verksamhet (12 kap. 2 § sekretesslagen). Skyldigheten enligt 14 § datalagen (1973: 289) att tillföra akten en ADB-upptagning i läsbar form gör vidare att domstolen inte kan nöja sig med bildskärmsåtkomst utan måste göra ett utdrag utom i de fall man bara vill kontollera att tidigare gjort utdrag inte behöver kompletteras. I så fall bör en anteckning göras på det gamla utdraget om att det överensstämmer med registerinnehållet den senare dagen.

Rätten att via terminal få tillgång till registret bör enligt min mening inte få utnyttjas annat än när det gäller uppgifter som domstolarna enligt kriminalregisterkungörelsen är skyldiga att hämta in. Det betyder uppgifter avseende personer som begärs häktade vid domstolen eller som är tilltalade i mål där annan påföljd än böter övervägs eller kan övervägas. En sådan begränsning i rätten att utnyttja terminaltillgången bör uttryckligen anges i kungörelsen.

I den mån domstolarna har författningsenlig och faktisk möjlighet att via terminal få tillgång till uppgifter anses uppgifterna enligt 2 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen som förvarade hos domstolen. Det innebär att domstolarna kan få anledning att ta ställning till framställningar från allmänheten

om att få ta del av sådana uppgifter på motsvarande sätt som i dag gäller i fråga om de skriftliga utdragen ur kriminalregistret. Sådana uppgifter som domstolarna saknar befogenhet att ta del av anses däremot inte förvarade hos domstolarna även om det i och för sig finns tekniska möjligheter att där ta del av dem. Anslutningen via terminal innebär därmed att uppgifter ur registret i princip inte blir offentliga i större utsträckning än vad som är fallet i dag.

Enligt 15 kap. 10 § första stycket sekretesslagen är myndigheter i princip skyldiga att bereda enskilda möjligheter att använda terminal då allmänna handlingar är tillgängliga på detta sätt. Vid förfrågningar från enskild att via terminal få ta del av uppgifter ur kriminalregistret torde dock undantagsbestämmelsen i styckets andra mening som regel vara tillämplig.

Jag föreslår under åberopande av det anförda att 8 § kriminalregisterlagen kompletteras med ett nytt stycke där det anges att regeringen kan förordna att myndighet som har rätt att få utdrag av kriminalregistret ges terminalåtkomst till registret. Chefen för justitiedepartementet avser att senare för regeringen anmäla de ändringar i kriminalregisterkungörelsen som därmed aktualiseras. För närvarande är det som framgått inte aktuellt att ge andra myndigheter än domstolarna terminalåtkomst och i ett första skede torde det därvid finnas anledning att begränsa den nya ordningen till exempelvis domstolarna i Stockholms län. Om motsvarande fråga framdeles skulle bli aktuell för t. ex. åklagarväsendets del, kan även föreskrifter härom meddelas med stöd av bemyndigandet.

Över propositionsförslaget har yttrande av datainspektionen inhämtats enligt grunderna för 2 a § datalagen. Inspektionen har förklarat att den, mot bakgrund av de uttalanden om sekretesslagens innebörd som nu görs, tillstyrker förslaget. Yttrandet finns tillgängligt i lagstiftningsärendet (dnr 1658–85).

Jag vill slutligen på nytt understryka att jag anser det av synnerlig vikt att rätten till terminalåtkomst knyts till noggranna behörighetsregler. Vidare bör förfrågningar och uttag av utdrag via terminal registreras på sådant sätt att det blir möjligt att i efterhand få veta vem som har gjort dem. Alla tekniska möjligheter att få ett tillfredsställande skydd mot obehörigt utnyttjande av informationen i registret skall givetvis begagnas. Jag förutsätter att datainspektionen kommer att utarbeta sådana föreskrifter efter samråd med rikspolisstyrelsen och domstolsverket. Det finns också anledning i detta sammanhang peka på straffbestämmelsen om dataintrång i datalagen; den som olovligen bl. a. bereder sig tillgång till ADB-upptagning kan dömas till böter eller fängelse i högst två år. Även försök eller förberedelse till dataintrång är straffbart.

Med anledning av det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister.

Den föreslagna lagändringen faller inte inom området för lagrådets granskning enligt 8 kap. 18 § regeringsformen.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid,
3. lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,
4. lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom samt
5. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av utredningens betänkande

Rättegångsbalkens regler om anhållande och häktning har i stort sett varit oförändrade sedan balken trädde i kraft år 1948. Under de nästan fyrtio år som dessa regler har gällt har det skett stora förändringar när det gäller brottsutvecklingen, och det har kommit att ställas allt större krav på de myndigheter som har till uppgift att bekämpa brott. Såväl antalet straffprocessuella tvångsmedel som antalet domar har ökat stadigt. Under 1982 blev omkring 30 400 personer anhållna. Av dessa begärdes en tredjedel eller 9 900 häktade. Enligt enkätundersökning som jag har genomfört blev ungefär 900 av häktningsframställningarna återkallade före häktningsförhandlingen och lika många avgjordes vid en gemensam häktnings- och huvudförhandling. Antalet personer som häktades vid en särskild häktningsförhandling var således omkring 7 200. Av dessa förblev 6 500 häktade till dess tingsrättens dom hade meddelats. De allra flesta hade dömts inom fyra till fem veckor efter frihetsberövandet.

Mot bakgrund av den utveckling som har varit finns det enligt direktiven anledning att se över bestämmelserna om anhållande och häktning. Det har uttalats att översynsarbetet skall bedrivas i syfte att så långt som möjligt begränsa användningen av tvångsmedlen utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsbekämpningen minskar.

En av de frågor som enligt direktiven skall övervägas gäller frister i samband med anhållande och häktning. Frågan om frister i samband med straffprocessuella frihetsberövanden har under utredningsarbetet ytterligare aktualiserats genom två mål mot Sverige som tagits upp till prövning i den europeiska kommissionen och i ett av fallen också i domstolen för de mänskliga rättigheterna i Strasbourg. Enligt art. 5 (3) i Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna skall envar som är berövad friheten i avvaktan på rättegång ofördröjligen ställas inför en domare eller annan ämbetsman som enligt lag har beklätts med domsmakt.

I det ena av målen har kommissionen slagit fast dels att en svensk åklagare inte uppfyller konventionens krav att vara en ämbetsman som har beklätts med domsmakt, dels att en häktningsförhandling sju dagar efter frihetsberövandet inte uppfyller konventionens krav på inställelse ofördröjligen. I tidigare mål har kommissionen godtagit fyra dagar från det faktiska frihetsberövande. I denna tid måste emellertid inräknas även lördagar, söndagar och helgdagar.

Enligt direktiven skall jag överväga regler som medför att bl. a. anhållningstiden förkortas. På ett tidigt stadium av utredningsarbetet stod det emellertid klart att förutsättningarna för arbetet i hög grad ändrats genom målen mot Sverige i Strasbourg och att en anpassning till Europakonventionens regler skulle medföra mer genomgripande förändringar än man hade tänkt sig när direktiven skrevs.

För att möta kravet på en snabbare prövning av häktningsfrågan har jag övervägt ett system med fristående åklagare, som skulle fungera som häktningsdomare. Jag har dock stannat för en lösning som innebär att man

behåller det nuvarande systemet med åklagaren som anhållningsmyndighet och domstolen som häktningsmyndighet men med en nedkortning av de frister som gäller i dag.

Det system som jag föreslår innebär att åklagare så snart som möjligt efter det faktiska frihetsberövandet, dvs. i regel samma dag som gripandet har skett eller dagen därefter, hos rätten måste begära att den misstänkte häktas. Om det med hänsyn till utredningen eller av praktiska skäl är omöjligt för åklagaren att fatta beslut i häktningsfrågan inom denna tid kan han begära den misstänkte häktad senast tredje dagen efter anhållandet. När frågan om häktning har väckts skall domstolen hålla förhandling utan dröjsmål. Förhandlingen skall normalt kunna hållas samma dag som åklagaren har väckt frågan eller dagen därefter. En häktningsförhandling skall alltså i de flesta fall hållas andra dagen efter det faktiska frihetsberövandet. Endast i undantagsfall skall hela den tid om fyra dagar som tillåts enligt Europakommissionens praxis kunna utnyttjas. De maximifrister som jag föreslår skall vidare inte få utnyttjas i samband med lördagar och söndagar eller helgdagar. Detta innebär att domstolarna måste vara beredda på att hålla en viss beredskap för att kunna handlägga mål om häktning på sådana dagar. Även för polis, åklagare och försvarare medför de korta frister som jag föreslår en hel del arbete utanför normal kontorstid.

För att ett system med kortare frister skall fungera smidigt föreslår jag förenklade rutiner bl. a. när det gäller kommunikationen mellan parter och domstolen. De nuvarande reglerna om häktningsframställning ersätts med bestämmelser om att åklagaren muntligen anmäler häktningsfrågan hos rätten. Också nödvändiga uppgifter om brottet och den särskilda häktningsgrund som åberopas kan i detta skede lämnas till rätten per telefon. Protokoll och anteckningar från förundersökningen t. ex. i form av en häktningspromemoria bör i många fall kunna lämnas till rätten och till försvararen. Något krav på att handlingarna skall föreligga före eller ens vid häktningsförhandlingen har jag emellertid inte ställt upp.

För att ytterligare förenkla handläggningen föreslår jag vidare en ändring i forumreglerna som gör det möjligt att alltid hålla en häktningsförhandling på den ort där den misstänkte har gripits. Man undviker genom det olägenheter med transporter av sådana misstänkta som grips utanför den ort där utredningen i allmänhet bedrivs och där enligt de nuvarande reglerna häktningsförhandlingen skall hållas.

Också när det gäller rutinerna i samband med ett gripande föreslår jag vissa ändringar i syfte att göra förfarandet mera smidigt. Liksom i dag skall det alltid hållas ett förhör med den misstänkte omedelbart i samband med att han förs in till polisstationen. Förhöret bör emellertid normalt kunna hållas av polisen utan att åklagaren i det särskilda fallet har uppdragit åt en polisman att hålla förhöret. Om det vid förhöret kommer fram att det inte längre finns skäl för frihetsberövandet skall polisen frige den misstänkte. I annat fall skall frihetsberövandet skyndsamt anmälas till åklagaren, som på grund av vad som kommit fram vid förhöret omedelbart skall besluta om den misstänkte skall anhållas eller friges.

Med de korta frister för den första domstolsprövningen av ett frihetsberövande som jag föreslår finns det en risk att domstolen får ett sämre

underlag för sin prövning av häktningsfrågan än i dag. Det kan vara fallet om t. ex. viss teknisk utredning inte har hunnit slutföras. Jag föreslår mot bakgrund av detta en regel som medger häktning i vissa fall på en lägre misstankegrad än sannolika skäl. Förslaget innebär att den misstänkte kan häktas även om han är endast skäligen misstänkt för brottet men det finns anledning att räkna med att det genom den fortsatta utredningen kan visas sannolika skäl för brottsmisstanken.

För att inte huvudregeln om häktning på sannolika skäl skall komma att bli betydelselös är det uppenbart att den föreslagna regeln om häktning på skälig misstanke måste kompletteras med en bestämmelse som i dessa fall föreskriver omprövning av häktningsfrågan. Jag föreslår att tiden för att hålla en sådan ny förhandling bestäms till högst en vecka efter den förhandling då häktning beslutades. För häktning vid den nya förhandlingen måste alltid finnas häktningsskäl enligt huvudregeln.

Flera av rättegångsbalkens regler bidrar till att lagföringen av frihetsberövade misstänkta sker förhållandevis snabbt. Med hänsyn härtill och mot bakgrund av att det i fortsättningen kommer att gälla mycket korta tider för den första domstolsprövningen av ett frihetsberövande, anser jag att det inte finns anledning att föreslå några mer genomgripande ändringar när det gäller andra frister i samband med häktning. I ett avseende föreslår jag emellertid en avkortning av den frist som gäller i dag, nämligen tiden för en hovrätt att hålla huvudförhandling i ett överklagat mål mot en tilltalad som är häktad. Huvudförhandlingen i hovrätten skall i dag som regel hållas inom åtta veckor efter tingsrättens dom. Jag anser att denna tid bör kunna begränsas till sex veckor.

Med hänsyn till kravet i Europakonventionen på en snabb prövning av ett frihetsberövande kan man knappast behålla den nuvarande regeln att man får vänta med en häktningsförhandling till huvudförhandlingen om huvudförhandlingen hålls inom en vecka efter det att häktningsframställningen kom in till rätten. Jag föreslår att denna regel avskaffas.

Även om ett frihetsberövande sker först när ett mål har fullföljts till högre rätt måste med hänsyn till Europakonventionens regler frihetsberövandet också då prövas senast inom fyra dagar. Detta för med sig att man inte heller kan behålla den särskilda regel som medger att den högre rätten utan förhandling och dessutom åtskilligt senare än fjärde dagen efter frihetsberövandet kan besluta om häktning. Jag föreslår att också denna regel avskaffas.

Enligt gällande rätt förutsätter anhållande eller häktning att det föreligger en misstanke av viss styrka (sannolika skäl) om ett brott av viss svårhet (brott med fängelse i ett år eller mer i straffskalan). Dessutom skall det finnas en risk för att den misstänkte flyr, att han försvårar utredningen eller att han på nytt begår brott.

Direktiven utgår ifrån att en möjlighet att begränsa användningen av de personella tvångsmedlen är att skärpa de legala förutsättningarna för tvångsmedlen.

När det gäller kravet på sannolika skäl som grundförutsättning för häktning i normalfallet föreslår jag inga ändringar. Inte heller när det gäller kravet på minst ett års fängelse i straffskalan som förutsättning för häkt-

ning enligt huvudregeln föreslår jag någon ändring i förhållande till vad som gäller i dag.

I fråga om förutsättningarna i övrigt för att tillgripa häktning föreslår jag däremot vissa ändringar.

Den häktningsgrund som oftast har kritiserats är recidivgrunden. Det statistiska material som jag har tillgång till tyder också på att denna häktningsgrund tillämpas mycket ofta och att den har kommit att användas vid förhållandevis mindre allvarliga brott.

Framför allt med hänsyn till recidivgrundens speciella karaktär anser jag att utrymmet för denna häktningsgrund bör begränsas något. Jag föreslår att detta sker genom att häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet får ske endast om det brott som misstanken avser har riktat sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller brottet är av annan farlig art eller brottsligheten är av stor omfattning och det finns en risk att den misstänkte på nytt begår brott av samma art. Avsikten med denna begränsning är att tillåta häktning endast när det krävs för att skydda enskilda eller samhället från brott som medför allvarliga skador. Det är givet att alla brott som innebär våld mot person och andra brott som allvarligt riktar sig mot den personliga integriteten också i fortsättningen skall kunna grunda anhållande och häktning. Det behöver dock inte alltid vara fråga om särskilt grova brott. Även sådana misstänkta som är särskilt brottsbenägna måste ibland kunna anhållas och häktas, även om deras brott i och för sig inte ligger så högt på straffskalan, men på grund av sin art och omfattning kan medföra stora skadeverkningar. Detta är ofta fallet vid förmögenhetsbrott som sker yrkesmässigt eller i organiserade former och vid seriebrottslighet.

Enligt de nuvarande reglerna krävs för häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet att "anledning förekommer" att den misstänkte på fri fot fortsätter sin brottsliga verksamhet. För häktning på grund av flyktfara eller kollusionsfara krävs att det "skäligen kan befaras" att han flyr eller försvårar utredningen. Det är oklart hur dessa beviskrav förhåller sig till varandra men båda uttrycken anses innebära förhållandevis lågt ställda krav på den risk som skall finnas. För att underlätta tillämpningen av reglerna föreslår jag ett enhetligt beviskrav för samtliga tre häktningsgrunder.

Kritiken mot häktningsreglerna har ofta gått ut på att dessa har tillämpats alltför slentrianmässigt.

Mot bakgrund av denna kritik anser jag att beviskravet när det gäller de särskilda häktningsförutsättningarna bör fomuleras så att det klarare framgår att riskbedömningen skall ske med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Framför allt när det gäller risken för fortsatt brottslighet bör det av lagtexten framgå att risken skall vara konkret med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. I lagtexten har beviskravet formulerats så att det skall finnas påtaglig risk att den misstänkte flyr, försvårar utredningen eller på nytt begår brott.

Enligt gällande rätt kan anhållande och häktning ske i vissa fall även om brottet är av mindre allvarlig art. Om det finns flyktfara kan den som saknar hemvist här i landet häktas för alla brott med fängelse i straffskalan. Det är fråga om sådana brott där en sådan påföljd i normala fall inte döms

ut. Jag anser att det sällan finns skäl att anhålla eller häkta för sådana brott och föreslår att bestämmelsen avskaffas. När det däremot gäller reglerna om häktning vid bötesbrott för att förhindra den som inte har stadigt hemvist här i landet att fly utomlands och för att identifiera den misstänkte, finns det en risk att ett upphävande av häktningsmöjligheterna medför att t. ex. vissa smugglingsbrott inte kan utredas. Möjligheterna att anhålla och häkta i dessa fall bör alltså finnas kvar, även om jag utgår ifrån att polis och åklagare knappast använder dessa möjligheter annat än då det är oundgängligen nödvändigt.

Vid varje avgörande om ett frihetsberövande skall tillgripas måste göras en avvägning mellan behovet av åtgärden och den skada som tillfogas den misstänkte. Jag anser att lagen bör innehålla en uttrycklig regel med anvisningar enligt vilka grunder denna avvägning skall ske. Jag föreslår att det i rättegångsbalken införs en sådan proportionalitetsregel. Enligt denna bestämmelse måste ett frihetsberövande framstå som rimligt med hänsyn till brottet, den påföljd som kan antas komma att utdömas och omständigheterna i övrigt. I stadgandet sägs vidare att häktning får ske endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande tvångsmedel. Regeln innehåller också ett förbud mot häktning om det kan antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter.

En förutsättning för att antalet häktningar skall kunna minskas i någon utsträckning är att frihetsberövande kan ersättas med realistiska alternativ. De nuvarande tvångsmedlen bör därför kompletteras med ytterligare tvångsmedel som utan frihetsberövande kan tillgodose framför allt syftet att förhindra fortsatt brottslighet. Jag föreslår ett sådant tvångsmedel som jag kallar rannsakningsövervakning. Rannsakningsövervakning är avsett att innebära en mycket ingripande form av övervakning. Rannsakningsövervakning innebär skyldighet för den misstänkte att under de tider som åklagaren eller rätten bestämmer vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller på en annan anvisad plats. Den misstänkte kan också åläggas andra villkor som behövs för att tillgodose syftet med tvångsmedlet.

För rannsakningsövervakning skall gälla i huvudsak samma förutsättningar som för häktning. Rannsakningsövervakning skall dessutom kunna åläggas sådana misstänkta som genom skärpta häktningsförutsättningar i fortsättningen inte skall kunna häktas på grund av risk för fortsatt brottslighet. Också i fråga om frister i samband med rannsakningsövervakning skall gälla samma regler som för häktning.

Avgörande för att syftet med rannsakningsövervakning skall uppnås är att den misstänkte följer de föreskrifter som har ställts upp. Om han åsidosätter sina skyldigheter skall han i allmänhet häktas. Det skall för den misstänkte framgå att ett beslut om rannsakningsövervakning i realiteten är en form av villkorlig häktning.

Övervakningens effektivitet kommer också att till stor del bero på vilka insatser man kan begära av övervakaren. För övervakning i denna form krävs det kvalificerad personal, men viktigt är också att övervakaren personligen engagerar sig för den misstänkte och att han kan sätta till den tid som behövs. Så långt som möjligt bör därför som övervakare engageras

någon person som känner den misstänkte, t. ex. någon släkting eller en tidigare övervakare. Jag räknar med att antalet övervakningsfall varje år knappast kommer att överstiga 1 000. Mot bakgrund härav och med hänsyn till att övervakningsuppdraget i allmänhet är kortvarigt bör det gå att rekrytera lämpliga övervakare. För uppdrag som rannsakningsövervakare bör dessutom utgå ersättning enligt generösare grunder än vad som gäller för övervakare inom frivården.

Ett nytt häktningsalternativ i form av rannsakningsövervakning är inte avsett att innebära några förändringar när det gäller de nuvarande tvångsmedlen reseförbud och anmälningsskyldighet. För dessa tvångsmedel bör också i fortsättningen gälla samma förutsättningar som i dag.

Som ett alternativ till häktning i dess nuvarande form förutom rannsakningsövervakning föreslår jag att man genom att medge lättnader under häktningstiden för vissa misstänkta kan anpassa häktningen till förhållandena i varje särskilt fall. Genom att den misstänkte tvingas att vistas på häktet t. ex. endast nattetid skulle han i förekommande fall kunna fortsätta sitt arbete eller sin skolgång och eventuellt besöka sin familj. Bestämmelsen om "natthäkte" har utformats på så sätt att åklagaren eller rätten får medge att den misstänkte, som fortfarande betraktas som häktad, under vissa tider och på de villkor som föreskrivs, får vistas utanför häktet. Medgivandet kan när som helst återkallas.

De lagändringar som jag föreslår i fråga om kortare frister i samband med anhållande och häktning kommer att föra med sig vissa kostnader för det allmänna bl. a. på grund av behov av resursförstärkningar hos polis, åklagare, försvarare och domstolar. Jag räknar emellertid med att dessa kostnader i stort kommer att kompenseras genom de besparingar som kan åstadkommas genom den minskade beläggningen på häktena, som blir en följd av mina förslag om kortare frister och skärpta häktningsförutsättningar.

Om mina förslag skall genomföras kräver detta ett omfattande förberedelsearbete. De föreslagna reglerna torde därför kunna träda i kraft tidigast den 1 juli 1986.

Utredningens lagförslag

1 Förslag till Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 24 kap. skall ha nedan angivna lydelse,
dels att 25 kap. skall ha nedan angivna lydelse och rubrik,
dels att 19 kap. 12 §, 26 kap. 2 och 7 §§, 27 kap. 5 och 14 §§, 51 kap. 13 § samt 52 kap. 10 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
19 kap. 12 §	
Vad i detta kapitel *stadgas äge motsvarande tillämpning* i fråga om *domstols* befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel.	Vad *som sägs* i detta kapitel *skall även tillämpas* i fråga om *domstolarnas* befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel. *En fråga om häktning får tas upp av den domstol där prövningen lämpligen kan ske.*
24 kap. 1 §	
Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, *för vilket är stadgat* fängelse ett år eller *däröver, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras,* att han avviker eller *annorledes undandrager* sig lagföring eller straff eller genom *undanröjande av* bevis eller på annat sätt försvårar sakens ut-	*Den som* på sannolika skäl *är* misstänkt för *ett* brott, *där straffet är* fängelse *i minst* ett år, *får häktas* 1. *om det finns påtaglig risk* att han avviker eller *på annat sätt undandrar* sig lagföring eller straff eller genom *att undanröja* bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, 2. *om brottet har riktat sig mot någon annans liv, hälsa eller frihet el-*

redning, *eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.*

ler är av annan farlig art eller brottsligheten är av stor omfattning och det finns påtaglig risk att den misstänkte på nytt begår brott av samma art.

Är brottet ringare än i första stycket sägs men kan därå följa fängelse och har den misstänkte icke stadigt hemvist inom riket, må han häktas, om det skäligen kan befaras, att han avviker.

Är för brottet icke stadgat lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det *ej* är uppenbart, att *anledning därtill* saknas.

Om straffet för brottet inte är lindrigare än fängelse i två år, skall häktning ske, om det *inte* är uppenbart att *skäl till häktning saknas.*

Om det endast finns skälig misstanke om brott som avses i första stycket, får den misstänkte ändå häktas under de förutsättningar som i övrigt anges där, om det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i väntan på ytterligare utredning om brottet.

Kan det *antagas,* att den misstänkte kommer att dömas *allenast* till böter, *må* häktning icke ske.

2 §

Den som på sannolika skäl *misstänkes* för brott *må,* oberoende av brottets beskaffenhet, häktas, om han är okänd och *undandrager sig att uppgiva namn och hemvist* eller *anledning förekommer, att hans uppgift därom är osann, så ock om han saknar hemvist inom riket och det skäligen kan befaras, att han genom att begiva sig från riket undandrager* sig lagföring eller straff.

Den som på sannolika skäl *är misstänkt* för brott *får* oberoende av brottets beskaffenhet häktas, *dels* om han är okänd och *vägrar att uppge namn och adress eller kan antas ljuga om detta, dels om han inte är bosatt här i landet och det finns påtaglig risk att han genom att fly utomlands undandrar* sig lagföring eller straff.

3 §

Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den

Häktning får inte ske om åtgärden skulle innebära ett oskäligt ingrepp med hänsyn till sakens beskaffenhet, den påföljd som kan antas följa på brottet och omständigheterna i

misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att *betryggande övervakning inte kan ordnas*. Detsamma gäller kvinna som har fött så kort tid förut att häktning kan befaras medföra allvarligt men för barnet. *Vill den misstänkte inte underkasta sig övervakning, skall* häktning ske.	*övrigt. Häktning får vidare ske endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande tvångsmedel.* Kan det *antas* att den misstänkte kommer att dömas *endast* till böter får häktning inte ske.
	Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart *att en åtgärd enligt 25 kap. inte är tillräcklig*. Detsamma gäller *en* kvinna som har fött så kort tid förut att häktning kan befaras medföra allvarligt men för barnet.
Om ytterligare inskränkning i fråga om häktning av den som är under *aderton* år *är särskilt stadgat*.	Om ytterligare inskränkning i fråga om häktning av den som är under *arton* år, *finns särskilda bestämmelser*.
Att reseförbud eller anmälningsskyldighet får träda i stället för häktning, stadgas i 25 kap.	*Om rannsakningsövervakning, reseförbud och anmälningsskyldighet finns bestämmelser* i 25 kap.

4 §

Beslut om häktning *meddelas* av rätten.	*En fråga* om häktning *prövas* av rätten. *I beslut om häktning skall anges det brott som misstanken avser och grunden för häktningen.*

5 §

Förekomma mot någon skäl till häktning, må han i avbidan på rättens beslut därom anhållas.	*Om det finns skäl till att någon häktas, får han anhållas i avvaktan på rättens prövning av häktningsfrågan.*
Äro ej fulla skäl till häktning, må den misstänkte dock anhållas, om det finnes vara av synnerlig vikt, att han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar.	

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. Beslutet skall innehålla uppgift om det brott misstanken avser *samt* ange grunden för anhållandet.	Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. Beslutet skall innehålla uppgift om det brott misstanken avser *och* grunden för anhållandet.
6 §	
Har den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest inte närvarande då beslutet meddelas, skall, så snart beslutet verkställts, anmälan *därom* göras hos åklagaren.	*Om beslut om att anhålla någon har fattats och denne har avvikit eller av annan anledning är frånvarande* då beslutet meddelas, skall, så snart beslutet *har* verkställts, anmälan *om detta* göras hos åklagaren. *Denne skall omedelbart pröva frågan om fortsatt frihetsberövande. Den anhållne skall förhöras så snart det kan ske efter frihetsberövandet.*
Avviker den som misstänks för brott och förekommer skäl till hans anhållande, får åklagaren efterlysa honom.	*Om den som misstänks för brott avviker och det finns skäl att anhålla honom,* får åklagaren efterlysa honom.
7 §	
Förekomma mot någon skäl till anhållande men kan beslut därom icke utan fara avvaktas, må polisman även utan sådant beslut gripa honom.	*Om det finns skäl att anhålla någon, får en* polisman *i brådskande fall* även utan *ett* sådant beslut gripa honom.
Träffas den som begått brott, *vars* fängelse kan följa, *å* bar gärning eller *flyende fot, må* han gripas av *envar. Envar må ock* gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.	*Om* den som *har* begått brott, på vilket fängelse kan följa, *anträffas på* bar gärning eller *på flykt från brottsplatsen, får* han gripas av *var och en. Var och en får också* gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.
Då någon gripits, skall anmälan därom skyndsamt göras hos åklagaren. Denne har att efter förhör, som avses i 8 §, omedelbart besluta, om den gripne skall anhållas eller friges.	

8 §

Den som *anhållits enligt 6 § eller* gripits enligt 7 § skall, *så snart det kan ske, för förhör inställas för åklagaren eller för polisman som har fått i uppdrag att hålla förhöret.*

Den som *har* gripits enligt 7 § skall *förhöras så snart det kan ske. Friges inte den misstänkte i samband med förhöret och har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, skall detta skyndsamt anmälas hos åklagaren.*

Om i andra fall frågan väcks att anhålla någon som finns tillgänglig hos en polismyndighet, skall frågan skyndsamt anmälas hos åklagaren.

Åklagaren skall omedelbart besluta om den misstänkte skall anhållas eller friges. Den misstänkte får hållas kvar i avvaktan på beslutet.

9 §

Då någon anhålls eller då beslut om anhållande *som avses i* 6 § verkställs, skall den anhållne *erhålla* besked om det brott *misstanken avser* samt grunden för anhållandet. Den anhållnes närmaste anhöriga och *annan* som står den anhållne särskilt nära skall, *så snart det kan ske utan men för utredningen,* underrättas om anhållandet. En sådan underrättelse får dock inte utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.

Då någon anhålls eller då *ett* beslut om anhållande *enligt* 6 § verkställs, skall den anhållne *få* besked om det brott *som han är misstänkt för* samt grunden för anhållandet. Den anhållnes närmaste anhöriga och *andra personer* som står den anhållne särskilt nära skall underrättas om anhållandet *så snart det kan ske utan att utredningen försvåras.* En sådan underrättelse får dock inte utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.

10 §

Förekomma ej längre skäl för anhållande, skall den misstänkte omedelbart frigivas.

11 §

Den som är anhållen skall hållas i förvar men må eljest ej underkastas annan inskränkning i sin frihet, än som påkallas av ändamålet med anhållandet, ordningen å förva-

ringsplatsen eller allmän säkerhet. Vid hans förvaring eller förflyttning skall så förfaras, att den ej väcker onödig uppmärksamhet.

12 §

Åklagaren skall, om inte den anhållne friges, senast dagen efter *den, då beslut om anhållande meddelades eller då den anhållne enligt 8 § inställdes till förhör, avlåta framställning till rätten om hans häktande. Behövs det ytterligare utredning för prövning av häktningsfrågan, får åklagaren vänta med framställningen. Den skall dock avlåtas så snart det kan ske och senast på femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den anhållne inställdes för förhör. Görs inte framställning enligt vad som nu har sagts,* skall den anhållne omedelbart friges.

I samband med framställningen skall till rätten samt till den anhållne och hans försvarare överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen i den mån de har betydelse för prövningen av häktningsfrågan. Rätten kan dock medge att överlämnandet får anstå viss kort tid. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall också uppgift lämnas därom.

13 §

Då framställning enligt *12 § inkommit,* skall rätten, *så snart ske kan och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter* hålla förhandling i häktningsfrågan. *Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling*

10 §

Åklagaren skall, om inte den anhållne friges, senast dagen efter *anhållandet eller, vid beslut om anhållande i den misstänktes frånvaro, dagen efter det att beslutet verkställdes, till rätten anmäla frågan om häktning. Om det finns synnerliga skäl, får anmälan göras senast tredje dagen efter den tid som nu angivits. Sker inte detta* skall den anhållne omedelbart friges.

Den anhållne och hans försvarare skall ofördröjligen underrättas om att anmälan enligt första stycket har gjorts.

11 §

Då anmälan enligt *10 § har skett* skall rätten *utan dröjsmål* hålla förhandling i häktningsfrågan. *Sådan förhandling får inte hållas senare än fyra dagar efter det att den misstänkte har gripits, ett beslut om anhållande har verkställts eller en anmälan till åklagare har gjorts enligt 8 § andra stycket.*

böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

14 §

Vid förhandling i häktningsfrågan skall den som yrkat häktning *så ock, om ej synnerligt hinder möter för den anhållnes inställande, denne vara tillstädes.*

Den som yrkat häktning skall ange de omständigheter, varpå yrkandet grundas. Den anhållne och hans försvarare skall få tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehåller samt parterna i övrigt anför får utredning angående brottet inte *förebringas,* om det inte finns särskilda skäl till det.

15 §

Förhandlingen skall *såvitt* möjligt fortgå utan avbrott, till dess frågan kan avgöras. Uppskov *må ej äga rum, med mindre* synnerliga skäl *äro därtill, och utan den misstänktes begäran ej* längre än fyra dagar.

Uppskjutes förhandlingen, *skall, om ej rätten bestämmer annat, anhållandet fortfara.*

16 §

Sedan förhandlingen avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan. *Beslut om häktning skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt kort angiva grunden för häktningen.*

Beslutas ej häktning, *förordne* rätten, att den anhållne omedelbart skall *frigivas.*

12 §

Vid förhandling i häktningsfrågan skall den som yrkat häktning *vara närvarande. Detta gäller också den anhållne om det inte finns synnerliga hinder mot att han inställer sig.*

Den som yrkat häktning skall ange de omständigheter *som han grundar yrkandet på.* Den anhållne och hans försvarare skall få tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehåller samt *vad* parterna i övrigt anför får utredning angående brottet inte *läggas fram* om det inte finns särskilda skäl till det.

13 §

Förhandlingen skall *om* möjligt fortgå utan avbrott, till dess frågan kan avgöras. Uppskov *får inte ske om det inte finns* synnerliga skäl *till det. Uppskovet får inte vara* längre än fyra dagar *om inte den misstänkte begär det.*

Uppskjuts förhandlingen, *skall den misstänkte fortfarande vara anhållen, om inte rätten bestämmer något annat.*

14 §

Sedan förhandlingen avslutats skall rätten omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan.

Beslutas ej häktning, *skall* rätten *förordna* att den anhållne omedelbart skall *friges.*

Nuvarande lydelse

17 §

Fråga om häktning av den som inte är anhållen får tas upp på yrkande av åklagaren. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.

Då fråga om häktning väckts, skall, *så snart ske kan*, förhandling *äga rum* inför rätten. Om sådan förhandling *gälle* i tillämpliga delar vad *i 14—16 §§ är stadgat*. Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller *förekommer anledning*, att han avvikit eller eljest håller sig undan, *utgöre* dock hans utevaro *ej* hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden, *ehuru* han kallats till förhandlingen, må frågan avgöras utan hinder därav.

Har rätten beslutat häktning av någon, som *ej är vid rätten tillstädes*, skall, så snart beslutet verkställts, anmälan *därom* göras hos rätten.

18 §

Då rätten beslutar häktning *enligt 16 § av anhållen eller enligt 17 § av någon, som är vid rätten tillstädes, eller då anmälan om häktningsbesluts verksställande inkom-*

Föreslagen lydelse

15 §

En fråga om häktning av den som inte är anhållen får tas upp på yrkande av åklagaren. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.

Då *en* fråga om häktning *enligt första stycket har* väckts, skall *förhandling* inför rätten *hållas så snart det kan ske*. Om sådan förhandling *gäller* i tillämpliga delar vad *som sägs i 12—14 §§*. Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller *finns det anledning att anta*, att han avvikit eller *på annat sätt* håller sig undan, *utgör* dock hans utevaro *inte* hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden, *trots* att han kallats till förhandlingen, *får* frågan *trots detta* avgöras.

Har rätten beslutat *om* häktning av någon som *inte är närvarande vid rätten* skall, så snart beslutet *har* verkställts *eller hindret för hans närvaro har upphört*, anmälan *om detta* göras hos rätten.

När en anmälan enligt tredje stycket har gjorts skall förhandling i häktningsfrågan hållas utan dröjsmål. Sådan förhandling får inte hållas senare än fyra dagar efter det att häktningsbeslutet har verkställts eller hindret för den misstänktes närvaro vid rätten har upphört.

16 §

Då rätten beslutar *om* häktning *eller om fortsatt frihetsberövande*, skall, om *inte* åtal redan *har* väckts, rätten *sätta ut* den tid, inom vilken åtal skall väckas. *Ti-*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
mer, skall, om *ej* åtal redan väckts, rätten *utsätta* den tid, inom vilken åtal skall väckas. *Denna må ej* bestämmas längre, än som *finnes* oundgängligen erforderligt.	*den får inte* bestämmas längre än *vad* som är oundgängligen nödvändigt. *Tid för åtalets väckande behöver inte bestämmas då rätten beslutar om häktning enligt 1 § tredje stycket eller om häktning av någon som inte är närvarande vid rätten.*
Överstiger den utsatta tiden två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum *ånyo hålla förhandling, som sägs i 14—16 §§,* och därvid särskilt *tillse,* att utredningen bedrives så skyndsamt som möjligt. *Finnes* med hänsyn till *utredningens beskaffenhet* eller av annan *omständighet* uppenbart, att förhandling inom nu angiven tid *skulle vara utan betydelse, må dock* rätten bestämma längre tids mellanrum. *Finnes* den utsatta tiden otillräcklig, *må* rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, *medgiva* förlängning av tiden.	*Är* den utsatta tiden otillräcklig, *får* rätten *medge förlängning av tiden, om framställning görs före tidens utgång. Den misstänkte och hans försvarare skall beredas tillfälle att yttra sig över framställningen om detta är möjligt.* *Väcks inte åtal inom* två veckor skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal *har* väckts, med högst två veckors mellanrum *hålla ny förhandling i häktningsfrågan* och därvid särskilt *se till* att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. *Är det* med hänsyn till *utredningen* eller av annan *anledning* uppenbart att förhandling inom nu angiven tid *inte behövs, får* rätten bestämma längre tids mellanrum.
19 §	17 §
Har ej inom tid, som avses i 18 §, *åtal väckts* eller inte rätten *inkommit* framställning om förlängning av tiden *eller förekomma eljest ej längre skäl för häktning, förordne rätten omedelbart att den häktade skall frigivas.*	*Om inte åtal har väckts inom den tid som anges i 16 §* eller *om det inte har kommit in en* framställning till rätten om förlängning av tiden, *skall beslutet om häktning omedelbart upphävas.* *Beslut om anhållande eller häktning skall vidare omedelbart upphävas, när det inte längre finns skäl för beslutet.*
20 §	18 §
Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om häktning, äge denna utan förhandling besluta	*Har rätten beslutat om häktning med stöd av 1 § tredje stycket, skall rätten hålla ny förhandling i häkt-*

däröver; är den misstänkte anhållen skall beslut meddelas sist å fjärde dagen efter det framställning om hans häktande inkom till rätten. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle vad i 14—17 §§ ör stadgat.

ningsfrågan senast en vecka efter den förhandling då häktningen beslutades. Om det då inte finns sannolika skäl för den misstänktes skuld till brottet eller finns det i övrigt inte längre skäl för häktning, skall den misstänkte omedelbart friges.

21 §

Dömes den misstänkte för brottet och är han häktad, *pröve rätten enligt de* i detta kapitel *angivna grunderna, huruvida han skall* i häkte *avbida, att* domen vinner laga kraft; *är den misstänkte å* fri fot, *må* rätten förordna, att han skall häktas.

Vid tillämpling av första stycket skall bestämmelserna i detta kapitel om häktning *av den, som skäligen kan befaras undandraga* sig straff, gälla även *i fråga om den som skäligen kan befaras undandraga* sig utvisning. Förordnandet om häktning *gäller* dock ej under tid då den dömde avtjänar frihetsberövande påföljd som *har ådömts honom* i målet.

19 §

Om den misstänkte döms för brottet och är han häktad, *skall rätten, enligt de grunder som anges* i detta kapitel, *pröva om han skall stanna kvar* i häkte *tills* domen vinner laga kraft. *Om den misstänkte är på* fri fot, *får* rätten förordna att han skall häktas.

Vid tillämpning av första stycket skall bestämmelserna i detta kapitel om häktning *i de fall där det finns påtaglig risk att den misstänkte undandrar* sig straff, gälla även *i de fall där det finns påtaglig risk att den misstänkte undandrar* sig utvisning. Förordnandet om häktning *skall* dock *inte gälla* under *den* tid då den dömde avtjänar *en* frihetsberövande påföljd *som han har dömts till* i målet.

22 §

Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. Häktad krigsman *må dock* i stället föras till militärhäkte.

20 §

Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. *En* häktad krigsman *får* i stället föras till militärhäkte.

Åklagaren eller rätten kan medge att den häktade under vissa tider och på de villkor som föreskrivs får vistas utom förvaringslokalen. Ändras förutsättningarna för medgivandet får det återkallas. Återkallar åklagaren ett medgivande som har lämnats av rätten, skall detta genast anmälas till rätten.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Är det av synnerlig vikt att den häktade för utredning *angående* det brott, som föranlett häktningen, eller *ett* annat brott, *för vilket han misstänks*, förvaras på en annan plats än som anges i första stycket, får rätten på *yrkande av åklagaren* förordna att *överförandet tills vidare skall anstå*. Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han *överförts* till häkte, *skall* för förhör eller annan åtgärd *inställas på* en plats utom häktet.	*Om det är* av synnerlig vikt att den häktade, för utredning av det brott som föranlett häktningen eller *något* annat brott *som han är misstänkt för*, förvaras på en annan plats än som anges i första stycket, får rätten på *åklagarens begäran* förordna att *den häktade tills vidare inte förs till häkte*. Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han *förts* till häkte, för förhör eller annan åtgärd *skall föras till* en plats utom häktet.
Om förvaring av häktad som undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning *gälla* särskilda bestämmelser.	Om förvaring av *den som är* häktad *och* undergår eller *har* undergått rättspsykiatrisk undersökning *finns* särskilda bestämmelser.
23 §	21 §
Ej må annorledes än i detta kapitel *eller eljest är stadgat någon i anledning av misstanke för brott* hållas i förvar, även om han samtycker därtill. Om skyldighet för den som *misstänkes* för brott att kvarstanna för förhör *stadgas* i 23 kap.	*Ingen som är misstänkt för brott får*, även om han samtycker *till det*, hållas i förvar *på annat sätt än som föreskrivs i* detta kapitel *eller i någon annan författning*. Om skyldighet för den som *misstänks* för brott att kvarstanna för förhör *finns bestämmelser* i 23 kap.
24 §	22 §
Om behandling av anhållen eller häktad *så ock* om ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktad *är särskilt stadgat*.	Om behandling av *den som är* anhållen eller häktad *samt* om ersättning av allmänna medel åt *den som varit* oskyldigt häktad *finns särskilda bestämmelser*.
25 kap.	
Om reseförbud och anmälningsskyldighet	**Om *rannsakningsövervakning*, reseförbud och anmälningsskyldighet**
1 §	
Är någon skäligen misstänkt för brott, på vilket fängelse kan följa,	*Om det finns skäl till att häkta någon, men det kan antas att syftet*

och kan det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff, men finns det i övrigt inte anledning att anhålla eller häkta honom, får, om det är tillräckligt, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort (reseförbud) eller föreskrivas att han på vissa tider skall anmäla sig hos anvisad polismyndighet (anmälningsskyldighet). Oberoende av brottets beskaffenhet får också reseförbud eller anmälningsskyldighet beslutas, om det *skäligen kan befaras att den misstänkte genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.*

Föreligger mot någon skäl till häktning eller anhållande men kan det antas att syftet därmed kan tillgodoses reseförbud eller anmälningsskyldighet, får beslut härom meddelas även i andra fall än som avses i första stycket.

därmed kan tillgodoses genom mindre ingripande tvångsmedel får i stället den misstänkte

1. underkastas rannsakningsövervakning,

2. meddelas reseförbud

eller

3. åläggas anmälningsskyldighet.

Rannsakningsövervakning får även åläggas den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, där straffet är fängelse i minst ett år om det finns påtaglig risk att han på nytt begår brott av samma art.

Reseförbud eller anmälningsskyldighet får även meddelas den som är skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa om det i övrigt finns förutsättningar för rannsakningsövervakning. Oberoende av brottets beskaffenhet får reseförbud eller anmälningsskyldighet också beslutas om det *finns påtaglig risk att den misstänkte genom att fly utomlands* undandrar sig lagföring eller straff.

2 §

Rannsakningsövervakning innebär att den misstänkte är skyldig att under särskilt angivna tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller annan anvisad

plats. Övervakare skall utses för den misstänkte.

Den som ålagts rannsakningsövervakning är skyldig att iaktta skötsamhet och att följa de föreskrifter om läkarvård, nykterhetsvård eller annan behandling som har ålagts honom eller som rätten meddelar. Den misstänkte är även skyldig att underkasta sig andra föreskrifter som behövs för att tillgodose syftet med rannsakningsövervakningen.

3 §

Reseförbud innebär förbud för den misstänkte att utan tillstånd lämna den vistelseort som har anvisats honom.

Anmälningsskyldighet innebär att den misstänkte på vissa tider skall anmäla sig hos anvisad polismyndighet.

I samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet får föreskrivas att den misstänkte *på vissa tider skall vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats.* Det får också ställas upp annat villkor som behövs för *den misstänktes* övervakande. Vidare får reseförbud förenas med anmälningsskyldighet.

I fråga om anmälningsskyldighet gäller vid tillämpning av denna balk i övrigt vad som är föreskrivet om reseförbud.

I samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet får föreskrivas att den misstänkte *skall lämna ifrån sig pass eller annan handling som gäller som pass.* Det får också ställas upp annat villkor som behövs för *hans* övervakande. Vidare får reseförbud förenas med anmälningsskyldighet.

3 §

Reseförbud meddelas av åklagaren eller rätten.

Fråga om reseförbud får tas upp av rätten på yrkande av åklagaren eller då rätten har att besluta om

4 §

En fråga om tvångsmedel enligt detta kapitel prövas av åklagaren eller rätten.

Frågan får tas upp av rätten på yrkande av åklagaren eller då rätten har att besluta om den miss-

den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.

Väckes vid rätten fråga om reseförbud, skall, så snart ske kan, förhandling därom äga rum inför rätten. Om sådan förhandling *gälle* i tillämpliga delar vad *i* 24 kap. *17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart meddela reseförbud att gälla, till dess annorlunda förordnas.*

tänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.

Väcks frågan vid rätten, skall förhandling äga rum inför rätten så snart det kan ske. Om sådan förhandling *gäller* i tillämpliga delar vad *som sägs* i 24 kap. *15 §.*

4 §

Beslut om *reseförbud* skall innehålla uppgift *å* det brott misstanken avser samt *angiva den ort, där den misstänkte skall uppehålla sig, och vad han i övrigt har att iakttaga.* I beslutet skall erinras om påföljden för överträdelse *av förbudet och för underlåtenhet att fullgöra därmed förenat villkor.*

Beslutet skall *delgivas* den misstänkte.

5 §

Beslut om *tvångsmedel enligt detta kapitel* skall innehålla uppgift *om* det brott misstanken avser *samt klart ange de föreskrifter som skall gälla för den misstänkte.* I beslutet skall erinras om påföljden för överträdelse av *vad som åligger honom enligt beslutet.*

Beslutet skall *delges* den misstänkte.

5 §

Har *reseförbud meddelats* av åklagaren, får den misstänkte begära rättens prövning av *förbudet.* Då begäran kommit in, skall rätten, så snart det kan ske och, om *synnerligt* hinder *ej möter,* senast på fjärde dagen därefter hålla förhandling som avses i *3 §.* Utsätts huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, får dock, om inte rätten finner att särskild förhandling bör äga rum, *förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.*

6 §

Har *en åtgärd enligt 1 § beslutats* av åklagaren, får den misstänkte begära rättens prövning av *beslutet.* Då begäran kommit in, skall rätten, så snart det kan ske och, om *det inte finns synnerliga* hinder, senast på fjärde dagen därefter hålla *den* förhandling som avses i *4 §.* Utsätts huvudförhandling att hållas inom en vecka sedan begäran framställdes, får dock *förhandlingen anstå till huvudförhandlingen,* om inte rätten finner att särskild förhandling bör äga rum.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §	7 §
Då rätten meddelar *reseförbud* eller fastställer sådant *förbud*, skall, om *ej* åtal redan väckts, rätten *utsätta* den tid, inom vilken åtal skall väckas. *Denna må ej* bestämmas längre, än *som finnes oundgängligen erforderligt*. I annat fall skall åtal väckas inom en månad, sedan reseförbud meddelades.	Då rätten meddelar *beslut om tvångsmedel enligt 1 §* eller fastställer *ett* sådant beslut, skall, om *inte* åtal redan *har* väckts, rätten *sätta ut* den tid inom vilken åtal skall väckas. *Tiden får inte* bestämmas längre än *vad som är* oundgängligen *nödvändigt*. I annat fall skall åtal väckas inom *två veckor* sedan *beslut om rannsakningsövervakning meddelades och* inom en månad sedan *beslut om* reseförbud *eller anmälningsskyldighet meddelades*.
Finnes tid, som avses i första stycket, otillräcklig, *må* rätten, om framställning *därom göres* före tidens utgång, *medgiva* förlängning av tiden.	*Är den utsatta tiden* otillräcklig, *får* rätten *medge förlängning av tiden om framställning görs före tidens utgång. Den misstänkte och hans försvarare skall beredas tillfälle att yttra sig över framställningen om detta är möjligt.*
7 §	8 §
Har *ej inom tid, som avses i 6 §, åtal väckts* eller till rätten *inkommit* framställning om förlängning av tiden eller *förekomma eljest ej* längre skäl för *reseförbud*, skall *det* omedelbart hävas.	*Om inte åtal har väckts inom den tid som avses i 7 §* eller en framställning om förlängning av tiden har *kommit in* till rätten eller *det i övrigt inte* längre *finns* skäl för *en åtgärd enligt 1 §*, skall *beslutet härom* omedelbart *upphävas*.
Om hävande av reseförbud förordnar åklagaren. Har förbudet meddelats eller fastställts av rätten, förordnar denna om hävande av förbudet. Rätten får överlåta till åklagaren att besluta om tillfälliga undantag från reseförbudet eller från föreskrifter som har meddelats i samband med detta.	*Om beslutet har meddelats av åklagaren får denne upphäva beslutet samt också besluta om undantag från reseförbud eller från andra föreskrifter som har meddelats i samband med en åtgärd enligt 1 §. Även i annat fall får åklagaren besluta om sådant undantag.*
Vad i 24 kap. *21 § är stadgat om häktning äge motsvarande tillämpning beträffande reseförbud.*	*Det som sägs om häktning i* 24 kap. *19 § skall också tillämpas i fråga om tvångsmedel enligt detta kapitel.*

Nuvarande lydelse

8 §

Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om reseförbud, äge denna utan förhandling besluta *däröver. Finnes* förhandling *erforderlig,* skall den hållas, så snart *ske kan.* Om sådan förhandling *gälle* i tillämpliga delar *vad i* 24 kap. *17 § är stadgat.*

9 §

Överträdes reseförbud eller fullgöres ej därmed förenat villkor, skall den misstänkte omedelbart anhållas eller häktas, om det ej är uppenbart, att skäl därtill ej förekomma.

Föreslagen lydelse

9 §

Om en fråga om tvångsmedel enligt 1 § väcks i ett mål som fullföljts till högre rätt, kan denna utan förhandling besluta *om tvångsmedlet. Om förhandling behövs,* skall den hållas så snart *det kan ske.* Om sådan förhandling *gäller* i tillämpliga delar vad *som sägs i* 24 kap. *15 §.*

10 §

Har den som har ålagts rannsakningsövervakning åsidosatt sina skyldigheter enligt 2 § första stycket, skall han häktas.

Har den misstänkte allvarligt åsidosatt sina skyldigheter enligt 2 § andra stycket eller har han överträtt ett reseförbud eller allvarligt åsidosatt ett villkor i samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet, skall han häktas om det inte är uppenbart att det är obehövligt.

I avvaktan på rättens beslut om häktning får den misstänkte anhållas.

Det som sägs i 24 kap. om förfarandet vid prövningen av en fråga om häktning skall också tillämpas i fråga om häktning enligt denna paragraf.

11 §

Om inte annat sägs gäller vid tillämpningen av denna balk i fråga om rannsakningsövervakning vad som är föreskrivet om häktning och i fråga om anmälningsskyldighet vad som är föreskrivet om reseförbud.

26 kap.

2 §

Beslut om kvarstad *meddelas* av rätten.

Fråga om kvarstad får *upptagas* på yrkande av undersökningsledaren, åklagaren eller målsäganden. Efter åtalet får rätten även självmant *upptaga* fråga därom.

En fråga om kvarstad *prövas* av rätten.

Frågan får *tas upp* på yrkande av undersökningsledaren, åklagaren eller målsäganden. Efter åtalet får rätten även självmant *ta upp* frågan.

I anledning av målsägandens anspråk på skadestånd eller annan ersättning får undersökningsledaren eller åklagaren yrka kvarstad endast om anspråket anmälts hos honom. Rätten får endast på yrkande förordna därom.

Väcks *fråga* om kvarstad, *skall, så snart det kan ske, förhandling därom äga rum inför rätten.* Om sådan förhandling gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 24 kap. *17 §. Är det fara i dröjsmål,* får rätten omedelbart *bevilja åtgärden att* gälla till dess *annorlunda förordnas.*

Väcks *en fråga* om kvarstad *skall förhandling äga rum inför rätten så snart det kan ske.* Om sådan förhandling gäller i tilllämpliga delar vad som sägs i 24 kap. *15 §. I brådskande fall* får rätten omedelbart förordna *att åtgärden skall* gälla till dess *något annat bestäms.*

7 §

Bestämmelserna i 25 kap. *8 §* om reseförbud gäller också beträffande kvarstad.

Bestämmelserna i 25 kap. *9 §* om reseförbud gäller också beträffande kvarstad.

27 kap.

5 §

Rätten *må* förordna om beslag *å* föremål, som företes vid rätten eller eljest är tillgängligt för beslag.

Fråga om beslag *må av rätten upptagas* på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet *äge* rätten även på yrkande av målsäganden *så ock* självmant *upptaga* fråga *därom.*

Väckes vid rätten fråga om beslag, skall, så snart det kan ske, förhandling därom äga rum inför

Rätten *får* förordna om beslag *av* föremål som företes vid rätten eller på annat sätt är tillgängligt för beslag.

En fråga om beslag *får tas upp av rätten* på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet *får* rätten även på yrkande av målsäganden *eller* självmant *ta upp* frågan.

Då en fråga om beslag väcks vid rätten skall förhandling inför rätten hållas så snart det kan ske. Om så-

rätten. Om sådan förhandling *gälle* i tillämpliga delar *vad i* 24 kap. *17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må* rätten omedelbart förordna *om* beslag *att* gälla, till dess *annorlunda förordnas.*

dan förhandling *gäller* i tillämpliga delar *vad som sägs i* 24 kap. *15 §. I brådskande fall får* rätten omedelbart förordna att *ett* beslag *skall* gälla till dess *något annat* bestäms.

14 §

Vad i 25 kap. *8 § är stadgat* om reseförbud *äge motsvarande tillämpning* beträffande beslag.

Bestämmelserna i 25 kap. *9 §* om reseförbud *gäller också* beträffande *beslag.*

51 kap.

13 §

Så snart målets beredande avslutats, bestämme hovrätten tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som *må* avgöras särskilt, må huvudförhandling *utsättas,* ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom *fyra* veckor efter utgången av den *i 2 § angivna tiden, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt.* Har den tilltalade häktats efter utgången av den *i 2 § angivna tiden,* skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

Så snart målet *beretts skall hovrätten bestämma* tid för huvudförhandling. För behandling av *en* rättegångsfråga eller *en* del av saken som *får* avgöras särskilt, *får* huvudförhandling *sättas ut* trots att målet i övrigt inte är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade häktad skall huvudförhandling hållas inom *två* veckor efter utgången av den *tid som anges i 2 § om inte längre uppskov är nödvändigt till följd av en åtgärd som avses i 11 § eller någon annan omständighet.* Har den tilltalade häktats efter utgången av den tid *som anges i 2 §,* skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

52 kap.

10 §

Finnes för utredningen erforderligt, att part eller annan höres muntligen i hovrätten, *förordne* hovrätten därom på sätt den finner lämpligt. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, *förordne* hovrätten.

Är det med hänsyn till utredningen nödvändigt att *en* part eller *någon* annan *hörs* muntligen i hovrätten *förordnar* hovrätten därom på *det* sätt den finner lämpligt. Om inställande av *en* tilltalad, som är anhållen eller häktad *förordnar* hovrätten.

I fråga om mål om häktning av

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	någon som inte är närvarande vid rätten gäller bestämmelserna i 24 kap. 15 § tredje och fjärde styckena.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Har någon häktats, meddelats reseförbud eller ålagts anmälningsskyldighet före den nya lagens ikraftträdande skall äldre lag tillämpas i fråga om åtgärden intill dess målet första gången förekommer vid rätten.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Infaller tid, då enligt lag eller särskild författning åtgärd *sist* skall *företagas*, på söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, *må* åtgärden *företagas* nästa *söckendag*.	Infaller *den* tid, då enligt lag eller särskild författning *en* åtgärd *senast* skall *vidtas*, på *en* söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, *får* åtgärden *vidtas* nästa *vardag*. *Första stycket gäller inte i fråga om frister i samband med anhållande och häktning enligt 24 kap. 10 § första stycket, 11 §, 15 § fjärde stycket och 18 § rättegångsbalken.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

3 Förslag till Lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
På begäran av åklagaren får *justitiekanslern medge förlängning av*	På begäran av åklagaren *får rätten bestämma tiden för den för-*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
den tid, inom vilken enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken häktningsframställning senast skall avlåtas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom den i nämnda lagrum föreskrivna tiden. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen erforderlig, får justitiekanslern på begäran, som görs före anståndstidens utgång, meddela ytterligare förlängning med högst femton dagar.	*handling som avses i 24 kap. 18 § rättegångsbalken till högst två, eller om det är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till utredningen, högst fyra veckor. En begäran skall innehålla skälen för förlängning av tiden.*
Görs inte häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, om begäran om förlängning inte bifallits, senast dagen efter den dag då åklagaren mottog meddelande därom, skall den anhållen omedelbart friges.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

4 Förslag till Lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (1957:668) om utlämning för brott skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
23 §	
Den som i främmande stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, får på begäran av behörig myndighet i den främmande staten eller med anledning av en där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas *eller åläggas reseförbud eller anmälningsskyldighet* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag får också ske i sådant fall.	Den som i främmande stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, får på begäran av behörig myndighet i den främmande staten eller med anledning av en där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas *eller underkastas tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag får också ske i sådant fall.

Nuvarande lydelse

Beslut om användning av tvångsmedel skall utan uppskov anmälas hos rätten, som skyndsamt efter förhandling enligt vad om brottmål är stadgat prövar åtgärden samt, om anhållande eller *reseförbud eller anmälningsskyldighet* skall bestå, genast underrättar chefen för justitiedepartementet därom. Finner denne, att hinder mot utlämning föreligger eller att utlämning eljest ej bör ske, har han att utverka regeringens förordnande om upphävande av åtgärden. I annat fall skall den främmande staten genom utrikesdepartementets försorg underrättas om åtgärden. Därvid skall anges viss av chefen för justitiedepartementet bestämd tid, inom vilken framställning om utlämning skall göras. Denna tid får inte vara längre än fyrtio dagar från den dag personen anhölls eller *reseförbud eller anmälningsskyldighet* meddelades enligt första stycket. När en framställning om utlämning kommer in, skall utrikesdepartementet genast underrätta den myndighet som först meddelat beslut om åtgärden. Sådan underrättelse skall även lämnas, om en framställning om utlämning inte kommer in inom utsatt tid.

Talan får inte föras mot rättens beslut. Den som anhållits eller underkastats *reseförbud eller anmälningsskyldighet* får dock för prövning, om åtgärden skall bestå, begära ny förhandling inom tre veckor från det beslut senast meddelats.

Har en framställning om utlämning av den som är anhållen eller

Föreslagen lydelse

Beslut om användning av tvångsmedel skall utan uppskov anmälas hos rätten, som skyndsamt efter förhandling enligt vad om brottmål är stadgat prövar åtgärden samt, om anhållande *eller tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* skall bestå, genast underrättar chefen för justitiedepartementet därom. Finner denne, att hinder mot utlämning föreligger eller att utlämning eljest bör ske, har han att utverka regeringens förordnande om upphävande av åtgärden. I annat fall skall den främmande staten genom utrikesdepartementets försorg underrättas om åtgärden. Därvid skall anges viss av chefen för justitiedepartementet bestämd tid, inom vilken framställning om utlämning skall göras. Denna tid får inte vara längre än fyrtio dagar från den dag personen anhölls eller *beslut om tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* meddelades enligt första stycket. När en framställning om utlämning kommer in, skall utrikesdepartementet genast underrätta den myndighet som först meddelat beslut om åtgärden. Sådan underrättelse skall även lämnas, om en framställning om utlämning inte kommer in inom utsatt tid.

Talan får inte föras mot rättens beslut. Den som anhållits eller underkastats *tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* får dock för prövning, om åtgärden skall bestå, begära ny förhandling inom tre veckor från det beslut senast meddelats.

Har en framställning om utlämning av den som är anhållen eller

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
underkastad *reseförbud eller anmälningsskyldighet* inte gjorts inom den enligt andra stycket bestämda tiden, skall den anhållne friges eller beslutet om *reseförbud eller anmälningsskyldighet* hävas. Detsamma gäller när en framställning avslås enligt 15 §. Om den anhållne i annat fall inte friges, skall framställning avlåtas till rätten om hans häktande senast på åttonde dagen efter den, då riksåklagaren fick del av utlämningsframställningen. Görs inte framställning som nu har sagts, skall den anhållne omedelbart friges.	underkastad *tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* inte gjorts inom den enligt andra stycket bestämda tiden, skall den anhållne friges eller beslutet om *tvångsmedel* hävas. Detsamma gäller när en framställning avslås enligt 15 §. Om den anhållne i annat fall inte friges, skall framställning avlåtas till rätten om hans häktande senast på åttonde dagen efter den, då riksåklagaren fick del av utlämningsframställningen. Görs inte framställning som nu har sagts, skall den anhållne omedelbart friges.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

5 Förslag till Lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §	
Den som är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, får, om för gärningen eller en gärning av motsvarande beskaffenhet enligt svensk lag är stadgat fängelse, på begäran av polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten eller med anledning av en där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas *eller åläggas reseförbud eller anmälningsskyldighet* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag får också ske i sådant fall.	Den som är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, får, om för gärningen eller en gärning av motsvarande beskaffenhet enligt svensk lag är stadgat fängelse, på begäran av polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten eller med anledning av en där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas *eller underkastas tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag får också ske i sådant fall.

Beslut om användning av tvångsmedel enligt denna paragraf skall på begäran av den som beslutet avser prövas av rätten, som i ärendet skyndsamt skall hålla förhandling enligt vad om brottmål är stadgat. Mot rättens beslut må talan ej föras.

Polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten skall ofördröjligen underrättas, då beslut fattats om användning av tvångsmedel enligt denna paragraf. Har icke framställning om utlämning mottagits inom två veckor från det underrättelsen avsändes, skall beslutet omedelbart hävas. Om anhållen i annat fall ej friges, skall framställning om hans häktande avlåtas till rätten sist å femte dagen från den dag anhållningsmyndigheten fick del av utlämningsframställningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

6 Förslag till Lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottsmålsdom

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottsmålsdom skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §	
Har främmande stat som tillträtt brottsmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det skäligen kan befaras, att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller om reseförbud eller anmälningsskyldighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet får beslutas, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan	Har främmande stat som tillträtt brottsmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det skäligen kan befaras, att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller om *rannsakningsövervakning*, reseförbud eller anmälningsskyldighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet får beslutas, även om det svåraste straff

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller underkastas reseförbud eller anmälningsskyldighet, om han saknar hemvist i Sverige och det skäligen kan befaras att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.	som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller underkastas *rannsakningsövervakning*, reseförbud eller anmälningsskyldighet, om han saknar hemvist i Sverige och det skäligen kan befaras att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.
I fråga om *anhållande, häktning, reseförbud och anmälningsskyldighet* enligt denna paragraf tillämpas i övrigt 24 kap. *3—24 §§* och 25 kap. *2—9 §§* rättegångsbalken. Den som anhållits eller häktats skall dock friges senast när den sammanlagda tid han i den främmande staten och här i landet varit berövad friheten med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser uppgår till den tid som bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten i den utländska domen. I fall då den dömde anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall den dömde friges inom arton dagar från dagen för frihetsberövandet, om inte framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.	I fråga om *tvångsmedel enligt denna paragraf* tillämpas i övrigt 24 kap. *3—22 §§* och 25 kap. *2—11 §§* rättegångsbalken. Den som anhållits eller häktats skall dock friges senast när den sammanlagda tid han i den främmande staten och här i landet varit berövad friheten med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser uppgår till den tid som bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten i den utländska domen. I fall då den dömde anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall den dömde friges inom arton dagar från dagen för frihetsberövandet, om inte framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

7 Förslag till Lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §	
Den som har varit häktad på grund av misstanke om ett eller flera brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad reseförbud eller anmälningsskyldighet, intagen på rättspsykiatrisk klinik, tagen i förvarsarrest eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten, om 1. frikännande dom meddelas, 2. åtalet avvisas eller avskrivs, 3. förundersökning avslutas utan att åtal väcks eller, såvitt gäller förvarsarrest, beslutet härom upphävs utan att målet hänskjuts till rättegång eller disciplinstraff åläggs, eller 4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel upphävs eller ersätts av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjs utan förordnande om ny handläggning.	Den som har varit häktad på grund av misstanke om ett eller flera brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad *rannsakningsövervakning*, reseförbud eller anmälningsskyldighet, intagen på rättspsykiatrisk klinik, tagen i förvarsarrest eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten, om 1. frikännande dom meddelas, 2. åtalet avvisas eller avskrivs, 3. förundersökning avslutas utan att åtal väcks eller, såvitt gäller förvarsarrest, beslutet härom upphävs utan att målet hänskjuts till rättegång eller disciplinstraff åläggs, eller 4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel upphävs eller ersätts av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjs utan förordnande om ny handläggning.

Den som på grund av misstanke om flera brott har utsatts för en sådan frihetsinskränkning som avses i första stycket har rätt till ersättning av staten, om det beträffande något av brotten inträffar en omständighet som nämns i första stycket 1—3 och det är uppenbart att frihetsinskränkningen inte skulle ha beslutats endast för den övriga brottsligheten.

Den som har varit häktad eller under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen som misstänkt för ett eller flera brott har också rätt till ersättning, om brottet eller något av brotten i domen hänförs till en

mildare straffbestämmelse och det är uppenbart att frihetsinskränkningen vid en sådan bedömning inte skulle ha beslutats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

8 Förslag till Lag om ändring i passlagen (1978:302)

Härigenom föreskrivs att 7 § passlagen (1978:302) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 §	
Passansökan skall avslås, om	Passansökan skall avslås, om
1. bestämmelserna i 6 § *ej* har iakttagits och sökanden *ej* har efterkommit uppmaning att avhjälpa bristen,	1. bestämmelserna i 6 § *inte* har iakttagits och sökanden *inte* har efterkommit *en* uppmaning att avhjälpa bristen,
2. ansökningen avser pass för barn under *aderton* år och barnets vårdnadshavare *ej* har lämnat medgivande samt synnerliga skäl *ej* föreligger att ändå utfärda pass,	2. ansökningen avser pass för barn under *arton* år och barnets vårdnadshavare *inte* har lämnat medgivande samt *det inte finns* synnerliga skäl att ändå utfärda pass,
3. sökanden är anhållen, häktad eller underkastad *övervakning enligt 24 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken eller reseförbud eller anmälningsskyldighet enligt 25 kap. 1 § samma balk,*	3. sökanden är anhållen, häktad eller underkastad *tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken,*
4. sökanden är efterlyst och skall omhändertagas omedelbart vid anträffandet,	4. sökanden är efterlyst och skall omhändertas omedelbart vid anträffandet,
5. sökanden genom lagakraftvunnen dom har dömts till frihetsberövande påföljd, som *ej* har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att antaga, att han ämnar undandraga sig verkställigheten.	5. sökanden genom lagkraftvunnen dom har dömts till *en* frihetsberövande påföljd, som *inte* har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han ämnar undandra sig verkställigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

Sammanställning av remissyttrandena över betänkandet

Innehållsförteckning

1 Allmänna synpunkter 143

2 Häktning 163
2.1 Brottsmisstankens styrka och brottet som kvalifikationsgrund 163
2.2 De särskilda häktningsgrunderna 168
2.3 Häktning vid lindriga och svåra brott 199

3 Proportionalitetsprincipen 205

4 Frister – förfarandet 208
4.1 En anpassning till Europakonventionen 208
4.2 Utgångspunkt för fristberäkningen 225
4.3 Söndagsregeln 229
4.4 Kommunikation mellan parter och domstolen 233
4.5 Prövningen av anhållningsfrågan 239
4.6 Forumfrågan 244
4.7 Försvararfrågan 254
4.8 Utredningshäktning, omprövningsförhandling och hävande av beslut om häktning 259
4.9 Frister för åtal och huvudförhandling 271
4.10 Gemensam häktnings- och huvudförhandling 274
4.11 Häktning i högre rätt 275

5 Rannsakningsövervakning 276
5.1 Allmänt 276
5.2 Beslutsbefogenheter och avräkning av övervakningstid 297
5.3 Sanktioner 298

6 Natthäkte 299

7 Reseförbud – anmälningskyldighet 305

8 Häktning på nya grunder – talan mot häktningsskäl 305

9 Organisatoriska frågor – kostnadsfrågor 306

10 Övriga frågor 328

11 Närmare synpunkter på de enskilda lagförslagen 331

Remissyttrandena återges i regel i oavkortat skick och utan bearbetning.

RÅ: När det gäller de straffprocessuella tvångsmedlen bör en allmän strävan vara att så långt hänsynen till samhällsskydd och effektivitet medger begränsa användandet av desamma. De får heller aldrig tillåtas tjäna andra syften än att säkra lagföringen eller tjäna vissa i lag särskilt utpekade ändamål. En restriktiv tillämpning är speciellt angelägen beträffande de personella tvångsmedlen. Ett frihetsberövande utgör alltid ett utomordentligt starkt ingrepp i den personliga integriteten. Mot detta står givetvis ett starkt och befogat allmänt intresse att skydda den enskilde mot brott och att skapa förutsättningar för en effektiv brottsbekämpning. I det förra hänseendet gör sig särskilt recidivfaran gällande och i det senare kollusionsfaran eller flyktfaran. Lagstiftaren ställs här inför en svår avvägningsfråga.

Den allmänna målsättningen för utredningsarbetet har enligt direktiven varit att så långt möjligt begränsa användningen av de straffprocessuella frihetsberövandena utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsutredning och lagföring minskar. Särskilt har här pekats på förutsättningarna för häktning p. g. a. recidivfara. Enligt direktiven är en förutsättning för att antalet häktningar p. g. a. recidivfara skall kunna minskas i någon större utsträckning att realistiska alternativ till häktning finns att tillgå. Även utredningen har funnit (se bl. a. avsnitt 12.2) en förutsättning för att antalet anhållanden och häktningar skall kunna minskas i någon utsträckning vara att frihetsberövanden kan ersättas med realistiska alternativ. Utredningen har emellertid enligt min mening – som jag närmare utvecklar i det följande – inte kunnat anvisa några sådana alternativ. Beträffande det huvudalternativ till häktning som föreslås – rannsakningsövervakning – har utredningen själv (s. 165 m) förklarat att det kan förväntas komma att tillämpas i ett förhållandevis litet antal fall. Förutsättningarna för att på underlag av den föreliggande utredningen genomföra en reform som på något mera genomgripande sätt minskar användningen av de straffprocessuella frihetsberövandena är därför inte särskilt goda.

I praktiken har emellertid användningen av anhållande och häktning under senare år relativt sett – i förhållande till en ökad och allt grövre brottslighet – minskat. En bidragande förklaring härtill kan vara att man i praxis i viss mån skärpt beviskravet för de särskilda häktningsgrunderna, dvs. flyktfara etc. Det kan finnas anledning att befästa en sådan utveckling genom att i lagtexten ge de särskilda häktningsgrunderna en sådan utformning att det klart framgår att tillämpningen inte får vara slentrianmässig. Det är enligt min mening en fördel om det därvid, såsom utredningen föreslagit, skapas ett enhetligt beviskrav för de tre särskilda häktningsgrunderna flyktfara, kollusionsfara och recidivfara. Mot det föreslagna uttrycket "påtaglig risk" kan visserligen riktas den invändningen att man inför ett för straffprocessrätten nytt begrepp med de risker detta kan innebära för osäkerhet i fråga om nivån på beviskravet. Jag vill emellertid inte av detta skäl motsätta mig den föreslagna ändringen. Den skärpning av häktningsförutsättningarna som förändringen innebär torde, särskilt i beaktande av hur de nuvarande rekvisiten tillämpas i praktiken, vara relativt begränsad.

En reform som mera direkt är inriktad på att begränsa användningen av den särskilda häktningsgrunden recidivfara får helt andra praktiska konsekvenser och är betydligt svårare att genomföra. Reformintresset ställs här mot väsentliga intressen såsom samhällsskyddet och allmänhetens berättigade krav på att effektiva motåtgärder sätts in mot allvarlig brottslighet. Jag är inte beredd att acceptera utredningens avvägning mellan dessa motstridiga intressen. Varken från praktiska eller kriminalpolitiska utgångspunkter är förslaget i denna del godtagbart. Förslaget rimmar också illa med statsmakternas på senare tid i olika sammanhang uttalade intentioner att mera effektivt bekämpa den s k traditionella brottsligheten (se t. ex. prop. 1984/85 bil. 4 s. 21). Jag återkommer i det följande till frågan om häktning i recidivfall. Mera allmänt vill jag här endast framhålla följande skäl som talar emot en reform som mera påtagligt förändrar förutsättningarna för häktning i recidivfallen.

Sedan direktiven skrevs har förutsättningarna för en reform förändrats genom att en anpassning blivit nödvändig till de krav i fråga om förfarande och tidsfrister som gäller enligt Europakonventionen. En sådan anpassning medför att en markant avkortning måste ske av de tidsfrister som gäller särskilt i inledningsskedet av en förundersökning där tvångsmedel används. I utredningen framhålls (s. 127) att frågan i vilken utsträckning häktningsförutsättningarna bör ändras i hög grad hänger samman med hur möjligheterna att över huvud taget utnyttja de traditionella tvångsmedlen kommer att gestalta sig i framtiden med hänsyn till de avsevärt kortare frister som utredningen föreslår. Enligt min mening innebär redan ett genomförande av den berörda anpassningen till Europakonventionens krav en så genomgripande reform att några mera omfattande lagändringar i övrigt inte bör ske på det aktuella området förrän erfarenheter vunnits av reformen och den praktiska tillämpningen av de nya reglerna stabiliserats.

Regionåklagarmyndigheten i Linköping: Genom innehållet i Europakonventionen torde det vara nödvändigt att de svenska reglerna anpassas till de krav konventionen stadgar. De frister, som föreslagits i utredningen är i överensstämmelse med konventionen varför jag inte har något att anföra mot förslaget på denna punkt. Jag vill dock poängtera att man med hänsyn till den begränsade tid som står till förfogande måste räkna med att man inte i framtiden kan få samma skriftliga dokumentation som idag till häktningsförhandlingar. Man måste därför räkna med mer omfattande kontakter med domstol och försvarare än vad som är fallet idag. Detta torde otvivelaktigt leda till ett merarbete för åklagarna.

Redan idag strävar åklagarna efter att så snart som möjligt fatta beslut i häktningsfrågan. De kortare tiderna kommer därför knappast att innebära några väsentliga ändringar för åklagarnas del.

Domstolar och försvarare måste dock räkna med klart ändrade förhållanden.

Regionåklagarmyndigheten i Jönköping: De föreslagna tidsfristerna har tillkommit för att skapa ett regelsystem, som svarar mot de krav Europakonventionen ställer på snabb domstolsprövning av straffprocessuella frihetsberövanden. Som utredaren framhållit framstår visserligen vid en internationell jämförelse våra frihetsberövanden som korta. Men närmast av

formella skäl måste de svenska lagreglerna anpassas till Europakonventionen. En avkortning av tidsfristerna är således nödvändig. Med hänsyn härtill anser jag att i huvudsak inget finns att erinra mot förslaget härom. De föreslagna friständringarna torde dock komma att få många negativa konsekvenser. Polis och åklagare får arbeta med häktningsärenden under stor tidspress, domstolen får pröva häktningsfrågor på ett ofta mycket tunnare material än i dag. Ur rättssäkerhetssynpunkt torde inget vara att vinna på detta. Kortare tidsfrister, skärpta förutsättningar för häktning främjar knappast effektiviteten i brottsbekämpningen eller förbättrar samhällsskyddet. Det finns vidare anledning fråga sig om förändringarna och de konsekvenser, som dessa måste få vid prövning av frihetsberövanden, kommer att innebära fördelar för den misstänkte. Det kan, som antytts i utredningen, finnas en risk för att antalet häktningar på tveksamt underlag ökar.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Enligt direktiven skulle översynsarbetet bedrivas i syfte att begränsa användningen av tvångsmedel "utan att samhällsskyddet eller effektiviteten i brottsbekämpningen minskar".

Effektivitet i brottsbekämpningen kan måhända mätas på olika sätt, men jag kan inte finna någon bättre måttstock än den som är graderad i uppklarningsprocent. Jag är övertygad om att det inte är möjligt att begränsa användningen av tvångsmedel utan att detta ger vissa negativa effekter. Färre brott kommer att klaras upp. Det är angeläget att detta görs klart för beslutsfattare och allmänhet. Vissa ingrepp i nuvarande system bedömer jag som ofrånkomliga. Vi får göra dem, men samtidigt acceptera, att det ger effektivitetsförluster.

Regionåklagarmyndigheten i Malmö: I yttrandet utgår jag från att Europakommissionens praxis, att tiden från frihetsberövandet till häktningsförhandlingen högst får uppgå till fyra dagar, kommer att läggas till grund för ny lagstiftning. Under denna förutsättning delar jag i allt väsentligt utredningens överväganden och förslag, eftersom dessa inte synes innebära några större nackdelar för åklagarna i det övervägande antalet mål. Särskilt ställer jag mig positiv till att de dagar som står till buds föreslås huvudsakligen reserverade för utredningsarbete. Detta kommer emellertid att kräva en väsentligt större beredskap hos domstolarna än som föreligger för närvarande.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Utgångspunkten är att åstadkomma regler, som motsvarar Europakommissionens och Europadomstolens tolkning av Europakonventionens artikel 5. Häremot finns ingen erinran.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Möjligheten att tillgripa ett tvångsmedel, som innebär ett frihetsberövande av en misstänkt brottslig person, är av mycket stor betydelse för effektiviteten i brottsbekämpningen. Vikten därav får naturligtvis inte överdrivas men inte heller underskattas. Det är även ofrånkomligt att ett frihetsberövande i vissa fall måste tillgripas som ett skydd för enskilda och samhället. Anhållande och häktning är dock inga självändamål. Man skall vara helt på det klara med att det för den enskilde, som utsätts för ett frihetsberövande, ofta är en omvälvande och skakande händelse. Det är därför nödvändigt att förutsättningarna för

provisoriska frihetsberövanden övervägs mycket noggrant och att det sker en rimlig avvägning mellan de motstående intressen som finns. Den nu gällande ordningen har i stort fungerat väl även om viss kritik har anförts mot den.

Statsåklagarmyndigheten för speciella mål: Det torde vara ofrånkomligt att Sverige ändrar sina bestämmelser om fristerna i samband med anhållande och häktning. Detta är då främst föranlett av kravet enligt de båda konventionerna att envar som är berövad friheten i avvaktan på rättegång ofördröjligen ställs inför en domare eller annan ämbetsman som enligt lag har beklätts med domsmakt. Varken i kommissionsuttalandet eller i Europadomstolens dom har gjorts uttalande hänsyftande på att Sverige skulle tillämpa regler som medför för långa frihetsberövandetider innan dom i målet avkunnas eller vinner laga kraft. Det torde i realiteten förhålla sig så, vilket framgår av utredningens statistiska material, att om man lägger samman anhållnings- och häktningstiden visar det sig att Sverige internationellt sett har mycket korta frihetsberövandetider.

Av utredningens direktiv framgår att utredningsarbetet skulle bedrivas i syfte att så långt som möjligt begränsa användningen av tvångsmedel utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsbekämpningen minskar. Enligt min uppfattning uppnås inte detta syfte med utredningens förslag och motiveringar. Förslaget innebär i själva verket ingenting annat än en begränsning av gripandetidens och anhållningstidens sammanlagda maximum. Om förslaget endast leder till flera häktningsbeslut och i motsvarande mån förlängda häktningstider är det från de uppställda förutsättningarnas synpunkt verkningslöst. Skulle det å andra sidan leda till avsevärt färre frihetsberövanden kan man mot bakgrunden av att ingenting framkommit som visar att det med nuvarande regelsystem sker onödiga frihetsberövanden till men för enskild befara att effektivitets- och skyddsbehovet motverkas.

Med det sagda avser jag inte att avstyrka den föreslagna nödvändiga begränsningen av anhållningstiden utan endast att belysa dess förväntade effekter. Jag inskränker i övrigt mitt yttrande till att kommentera några enskilda förslag ur synpunkten om de är praktiskt genomförbara inom rättssystemets ram med hänsyn till åklagarens roll. Ur den synpunkten finner jag ingen anledning att kommentera de ekonomiska konsekvenserna av utredningens förslag.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: Mot bakgrund av vad som föranlett de nya fristregler som är betänkandets huvudinnehåll saknas anledning att närmare ta upp någon diskussion om deras lämplighet. Det finns dock skäl att vid en så övergripande översyn som förekommit peka på det faktum att regler om tvångsmedel i straffprocessen även skall värna om brottsoffrens och samhällets intressen. Det är vidare värt att framhålla att få stater torde ha högre rättssäkerhetskrav till skydd för den misstänkte än Sverige. I många länder fortgår ett frihetsberövande under lång tid på grunder som aldrig skulle accepteras hos oss. Den ändring som nu förelås kan paradoxalt nog komma att medföra att personer som med dagens regelsystem inte skulle ha häktats i fortsättningen kan komma att häktas i en inte helt obetydlig omfattning. Den sammanlagda tiden för frihetsberö-

vande kommer troligen också för vissa att överstiga den tid som nu använts för att kunna konstatera om ett frihetsberövande skall fortsätta.

Det kan sålunda bli så att oviljan att acceptera det förhållandet att den svenske åklagaren från rättssäkerhetssynpunkt innehar en fullt betryggande roll kan komma att drabba de man avser att skydda på ett påtagligt negativt sätt. Det kan dessutom komma att ske till ett pris som resurs- och kostnadsmässigt vida kan överstiga kalkylerna.

Det bör vidare anmärkas att redan då det tidigare utredningsbetänkandet avseende häktnings- och anhållningsbestämmelser framlades år 1977 restes från många remissinstanser invändningar mot de inskränkningar i utredningsarbetets effektivitet som kunde förutses därest de då föreslagna förändringarna genomfördes. Sedan dess har såväl möjligheterna för polis och åklagare att utreda brottslighet som allmänhetens tilltro till dessa möjligheter minskat. Detta är särskilt ifråga om det som i det nu avgivna betänkandet benämns "vardagsbrott" varmed synes avses t. ex. bostads- och affärsinbrott, biltillgrepp, bedrägeribrott och liknande. Det är därför olyckligt att ett av de tyngsta delmomenten i förslaget – de inskränkta möjligheterna att häkta på grund av recidivfara – kommer att slå direkt mot de här ovan angivna typerna av högfrekventa brott. Utredningen har i denna del på ett icke acceptabelt sätt låtit hänsynen till den brottslige skjuta samhällets och i ännu högre grad den brottsdrabbades intressen i bakgrunden. Jag menar att utredningen här tenderar att underskatta de negativa effekter som alltför långt driven nit att minska de rättsutredandes tvångsmedel kan få bl. a. ifråga om medborgarnas benägenhet att agera på egen hand då de uppfattar samhällets skyddsinsatser som otillräckliga. Ifråga om de traditionella brotten uttalades dessutom i årets budgetproposition (prop. 1984/85: 100 bil. 4 s. 18 samt 21) att övriga prioriteringar vid brottsbekämpningar – avseende t. ex. narkotikabrottslighet och ekonomisk kriminalitet – inte får leda till att denna brottslighet underskattas eller tillmäts alltför ringa betydelse.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: Vad gäller utredningens förslag till förkortade anhållningstider och kortare frister i samband med frihetsberövanden är dessa förslag en anpassning till Europakonventionens regler och Europakommissionens utslag. Jag anser det därför uppenbart att föreslagna regler om frister från frihetsberövande till inställelse inför domare bör införas. I denna del ser jag inte anledning att beröra annat än vissa följder av de nya reglerna.

Vad därefter gäller de övriga förslagen om ändringar i häktningsrekvisiten m. m. synes dessa vara dikterade mera av statsfinansiella hänsyn än av straffprocessuella skäl. Detta leder i flera fall till mycket otillfredsställande resultat.

– – – – –

Med hänsyn till Europakonventionens regler kan förväntas att de av utredningen angivna kortare fristerna vid frihetsberövanden kommer att genomföras. Detta kommer att få negativa arbetsmässiga och ekonomiska konsekvenser för polis, åklagare och domstolar. Förslaget till införande av rekvisitet "påtaglig risk" vid häktning anser jag sakna tillräcklig grund. Det är sålunda tveksamt om användningen av det nya rekvisitet skulle

medföra den minskning av antalet frihetsberövanden som utredningen önskar. En sådan minskning står dessutom i stark kontrast till samhällets och medborgarnas krav på att brott uppklaras och leder till påföljd.

Vad gäller utredningens förslag till minskning av möjligheterna att använda anhållande och häktning vid recidivfara är invändningarna av ännu större styrka. De förutsättningar som utredningen i sitt förslag ställt upp för häktning vid recidivfara är alltför snävt utformade. Det kan ifrågasättas om sådana inskränkningar alls bör accepteras. De teoretiska grunder utredningen anfört för att minska antalet häktningar vid recidivfara kan inte dölja att de föreslagna reglerna skulle tillåta vanebrottslingar att i stor utsträckning fortsätta sin verksamhet utan att samhället kan ingripa med anhållande eller häktning. Därmed skulle ett genomförande av förslaget bidra till en ytterligare ökad brottslighet och minska medborgarnas skydd mot främst förmögenhetsbrottslingarna. Att beta samhället möjlighet att ingripa vid seriebrottslighet ter sig inte bara samhällsfarligt utan också inhumant gentemot såväl den misstänkte som målsägandena. Förslaget kan inte accepteras. Såväl effektivitetsskäl som kostnadsskäl talar vidare mot ett upphävande av häktningsmöjligheten vid lindrigare brott avseende misstänkta utan stadigt hemvist i riket. De nu gällande reglerna bör därför bibehållas. Jag ställer mig tveksam till behovet av en särskild proportionalitetsregel inskriven i lag. Jag ansluter mig till utredningens förslag om utredningshäktning och därtill hörande regler om omprövning. Förslagen till rannsakningsövervakning och natthäkte som substitut för vanlig häktning anser jag orealistiska och sakna värde i det praktiska straffprocessuella arbetet. När det slutligen gäller utredningens redovisning av kostnader för ett ev. genomförande av förslagen finner jag uppenbart att utredningen underskattat framför allt kostnaderna för den kraftigt utökade verksamheten under icke tjänstetid.

Åklagarmyndigheten i Danderyds åklagardistrikt: På grund av vad som förevar i det å sidorna 56–60 i betänkandet refererade målet i Europakommissionen är ju en ändring av reglerna i 24 kap. RB om frister och förfarande vid anhållande och häktning ofrånkomlig. Det som anföres under avsnitt 11 i betänkandet, synes vara väl övertänkt och jag kan ej finna något att erinra däremot.

Åklagarmyndigheten i Handens åklagardistrikt: Utredningens huvuduppdrag har varit att lämna ett förslag innebärande att våra häktningsregler överensstämmer med Europakonventionens. En rad konkreta förslag har lämnats, men beträffande den praktiska tillämpningen av dem, finns inget att ta fasta på. Det framgår av direktiven att förslaget inte får innebära ett utökande av de offentliga utgifterna. Alla reformer som föreslagits måste alltså klaras inom nuvarande ramar. Det är helt uppenbart att det liggande förslaget kommer att kräva ökad arbetsinsats från såväl polis som åklagare och domare. Flertalet brott begås under fredag, lördag och söndag och med de korta tider man kommer att ha till förfogande för förberedelser till häktning, måste följaktligen mycket arbete utföras under annars arbetsfri tid. Det innebär, om inte personalstyrkorna ökas, att resurserna måste tas från annan verksamhet. En reform, som inte beaktar detta, går inte att genomföra.

Åklagarmyndigheten i Huddinge åklagardistrikt: Först vill jag endast konstatera att de nuvarande reglerna rörande straffprocessuella tvångsmedel fungerar bra.

Jag utgår från att ett nytt system med en frist på högst fyra dagar för en domstolsprövning av ett frihetsberövande kommer att genomföras.

Åklagarmyndigheten i Solna åklagardistrikt: Betänkandet är välskrivet och tar upp de flesta tänkbara problemställningar som den föreslagna nyordningen innebär. Utredningens förslag accepteras i stora drag.

Åklagarmyndigheten i Södertälje åklagardistrikt: De föreslagna ändringarna i lagstiftningen synes lämpliga och väl underbyggda, varför ingen erinran finns mot att de genomföres.

Åklagarmyndigheten i Visby åklagardistrikt: I huvudsak har jag inte någon erinran mot vad som föreslås i anledning av att fristerna för ingivande av häktningsframställning m. m. nedkortas. I betänkandet har noga redogjorts för de svårigheter som kan uppstå i och med att polis och åklagare har mindre tid till sitt förfogande och man synes väl ha beaktat att ett förenklat förfarande inför domstol på grund härav är nödvändigt. Även i övrigt tycks man så långt som möjligt försökt tillgodose att praktiska synpunkter anläggs på ifrågavarande problem.

Åklagarmyndigheten i Kalmar åklagardistrikt: Genom att utredningen inriktats på att uppfylla Europakonventionens krav på snabbare domstolsprövning av åklagarnas tvångsmedelsbeslut har dess förslag naturligt nog lagts nära vad som gäller i övriga konventionsländer. Vi står inför tvånget att anpassa oss till yttervärlden. Det bör dock sägas att sannolikheten för att det nya systemet skulle medföra totalt sett kortare frihetsberövanden för de misstänkta inte är så stor. Det är i stället mycket möjligt att motsatsen blir fallet. De många fall, där åklagaren f. n. friger den anhållne och alltså underlåter att begära häktning kommer i fortsättningen i stor utsträckning att få drivas till häktning för att möjliggöra erforderlig brottsutredning. Skall effektiviteten i brottsbekämpningen upprätthållas måste häktningsfrekvensen enligt den föreslagna modellen ökas.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Inledningsvis skall konstateras, att det är beklagligt att behöva ändra på en lagstiftning, som sedan lång tid tillbaka är väl fungerande. Om Sverige ej förmår hävda sin suveränitet och värna om sitt nuvarande rättssäkra tvångsmedelssystem utan en anpassning måste ske till Europakonventionens regler, synes det ofrånkomligt att förkorta tiden för frihetsberövandet fram till domstolsprövningen till föreslagna fyra dagar.

Om en ändring så måste ske, skall dock lagstiftaren vara medveten om att detta kommer att medföra avsevärda kostnader och att de beräkningar, som gjorts i förslaget, synes vara alltför optimistiska. De små resursökningar, som skissas av utredningen, är otillräckliga att få poliser, åklagare och domare – mot staten ytterst lojala yrkesgrupper – att utföra de nya ytterst betungande arbetsuppgifterna på obekväm arbetstid och på ett sådant sätt, att rättsförluster icke uppkommer för de misstänkta och ej heller för brottsoffren. Jag förmodar, att respektive fackförbund med skärpa kommer att framhålla, att deras medlemmar måste kompenseras både ekonomiskt och på annat sätt.

Åklagarmyndigheten i Köpings åklagardistrikt: De farhågor, som från polis- och åklagarhåll framfördes mot förslaget (SOU 1977:50) från den 1974 tillsatta utredningen angående översyn av häktningsbestämmelserna, att förkortade anhållningstider skulle medföra en försämring av möjligheterna att utreda och beivra brott, äger fortfarande full giltighet.

Åklagarmyndigheten i Västerås åklagardistrikt: Åklagarmyndigheten anser sig ej ha något att invända mot betänkandet i stort.

Åklagarmyndigheten i Enköpings åklagardistrikt: Till de synpunkter och bedömanden som kommit till uttryck i avsnittet, kan jag i merparten ansluta mig. Några frågor är dock ägnade att böra föranleda särskilda kommentarer.

Åklagarmyndigheten i Tierps åklagardistrikt: Med hänsyn till Europakommissionens och Europadomstolens inställning är det ofrånkomligt att fristerna i samband med anhållande och häktning måste förkortas. Detta kan enligt min mening i allt väsentligt ske på sätt som föreslagits i betänkandet.

Åklagarmyndigheten i Uppsala åklagardistrikt: De principiella utgångspunkterna vad gäller avsnitt 11 i betänkandet får godtas mot bakgrunden av de skäl som föranlett lagförslaget i denna del. Vad gäller vissa enskildheter vill jag lämna några synpunkter.

Åklagarmyndigheten i Lycksele åklagardistrikt: Det är självklart att reglerna måste stå i överensstämmelse med Sveriges åtaganden. De ändringar som erfordras för detta är därför odiskutabla. Huruvida de är bra, nödvändiga, olämpliga osv är därför ointressant. Ostridigt är väl dock att de kommer att medföra en hel del praktiska problem och nya kostnader och tidsutgång. Man kan tyvärr på goda grunder anta att statsmakterna inte ens kommer att ställa de extra medel och den extra personal till förfogande som krävs för de nödvändiga regeländringarna.

De argument som framförs för att därutöver i många avseenden ändra reglerna är inte hållbara.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Vad gäller avkortade tidsfrister för frihetsberövanden torde väl "loppet vara kört" eftersom Sverige är bundet enligt Europakonventionen. Att ändringarna kommer att innebära stora kostnader och försämrad effektivitet i brottsbekämpningen och samhällsskyddet behöver man inte vara särskilt synsk för att inse. Det är bara att fromt hoppas att det ska dröja innan de nya reglerna införs.

I övrigt innehåller betänkandet förslag som är bra, en del mindre bra och några, som måste betecknas som rent dåliga.

Svea hovrätt: Ett frihetsberövande innebär alltid en allvarlig kränkning av den enskildes integritet. Möjligheterna att vidta frihetsinskränkade åtgärder på grund av misstanke om brott måste därför vara starkt begränsade. Det är viktigt att de bestämmelser som reglerar förfarandet vid sådana frihetsingripanden uppfyller högt ställda krav på rättssäkerhet.

Utredningen har sett över de nu gällande reglerna på området. Dess förslag syftar till att begränsa möjligheterna att besluta om häktning och att påskynda förfarandet så att frågan om häktning kan prövas på ett tidigare stadium än som nu är fallet.

Hovrätten anser att utredningen på ett berömvärt sätt har redovisat sina

överväganden. I allt väsentligt kan hovrätten ansluta sig till de framlagda förslagen. Enligt hovrättens mening är det särskilt betydelsefullt att fristerna för anhållande och häktning hålls så korta som möjligt. I den mån detta är en resursfråga är det viktigt att de resurser satsas som är nödvändiga. Hovrätten vill också framhålla att det är lika viktigt att tiden mellan häktning och huvudförhandling inte blir längre än som är nödvändigt. Alltför långa häktningstider kan idag förekomma i de mer komplicerade målen. Dessa långa häktningstider är skadliga för de häktade. Ibland kan den påtvungna isoleringen ha en direkt nedbrytande verkan. Det är därför angeläget att polis- och åklagarmyndigheterna får sådana resurser att utredningarna kan bedrivas snabbt och koncentrerat.

Till hovrätten överklagas varje år ett stort antal häktningsbeslut men det är relativt sällsynt att tingsrätternas beslut ändras. Såvitt hovrätten kan bedöma finns det således inte fog för ett påstående att häktningsinstitutet används i onödigt hög utsträckning. Sådana fall förekommer när hovrätten finner att häktning inte erfordras eller kan ersättas med reseförbud och anmälningsskyldighet. Men detta förekommer dock inte så ofta att det enligt hovrättens mening kan anses föreligga ett behov av att mera avsevärt inskränka häktningsgrunderna.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Grundtankarna i betänkandet går i huvudsak i samma riktning som de förslag som framfördes av 1974 års häktningsutredning i dess betänkande "Häktning och anhållande" (SOU 1977:50). Som hovrätten framhöll i sitt yttrande däröver är det ett vällovligt syfte att försöka begränsa användandet av straffprocessuella frihetsberövanden. Hovrätten ställde sig då i stort bakom de förslag som lämnades i betänkandet, men gjorde vissa påpekanden.

På samma grunder som då kan hovrätten i stort ställa sig bakom de förslag som 1983 års häktningsutredning nu lagt fram. Förslagen om kortare frister vid denna typ av frihetsberövanden ligger i linje med de avgöranden som i dessa frågor träffats i Europakommissionen och Europadomstolen och synes vara nödvändiga att genomföra. Som utredaren pekat på kommer detta att medföra en del problem bl. a. för domstolarna.

Även om hovrätten således i princip tillstyrker förslaget vill hovrätten dock anföra synpunkter på några frågor.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten finner att de förslag som läggs fram i betänkandet i stort är välgrundade och kan läggas till grund för lagstiftning. Vissa invändningar kan dock riktas mot delar av förslaget. I det följande berör tingsrätten förslagen i princip i den ordning de har redovisats i allmänmotiveringen i betänkandet.

Göteborgs tingsrätt: Tingsrätten delar utredningens uppfattning att den straffprocessuella lagstiftningen bör anpassas till de internationella traktater som Sverige har anslutit sig till. Likaså anser tingsrätten att lagstiftningen bör utformas så att den bidrar till en försiktigare användning av de personella tvångsmedlen utan att därför samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsbekämpningen minskar. Tingsrätten ifrågasätter dock om inte vissa av förslagen skulle innebära just sådana icke önskvärda effekter. I synnerhet förslaget att begränsa häktningsmöjligheterna vid risk för fortsatt brottslig verksamhet kan förväntas medföra såväl försämrat

samhällsskydd som minskad effektivitet i brottsbekämpningen. Tingsrätten anser vidare att det föreslagna institutet rannsakningsövervakning inte är något realistiskt alternativ till häktning när det gäller att stävja återfall i t. ex. förmögenhetsbrott.

Domstolsverket: Förslagen i det remitterade betänkandet företer stora likheter med de förslag som 1974 års häktningsutredning lade fram i betänkandet Häktning och anhållande (SOU 1977:50). I remissyttrande 1977–12–23 över betänkandet instämde domstolsverket (DV) i att man borde försöka begränsa användningen av de straffprocessuella frihetsberövandena och förkorta dem till vad som är oundgängligen nödvändigt. DV ansåg dock att häktning borde kunna komma till användning i fråga om vissa misstänkta i betydligt större utsträckning än utredningen tänkt sig. Beträffande fristerna vid anhållande och häktning delade DV utredningens uppfattning att dessa utan olägenhet kunde nedkortas väsentligt.

DV delar alltjämt grundsynen att användningen av de personella tvångsmedlen bör begränsas så långt det är möjligt utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsbekämpningen minskar. Med hänsyn både till de förändrade kraven i anledning av Sveriges konventionsåtaganden och till att det nu framlagda förslaget synes vara mindre långtgående än 1977 års förslag torde förutsättningarna för en lagstiftning i frågan nu också vara större än tidigare.

RPS: RPS tillstyrker förslaget om att förkorta häktningsfristerna. En sådan förkortning är nödvändig med hänsyn till den tolkning, som numera ges åt bestämmelserna om häktning i den Europeiska konventionen 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Förslagets genomförande torde dock komma att kräva mera resurser från polisens sida än vad utredningen har beräknat. RPS har också en del invändningar mot detaljer i förslaget.

Däremot avstyrker RPS förslagen om rannsakningsövervakning, natthäkte och minskade möjligheter att häkta en misstänkt vid fara för fortsatt brottslighet. Av skäl som kommer att närmare utvecklas i det följande anser RPS att förslagen inte är förenliga med intresset av att kunna ingripa mot kriminalitet på ett tillräckligt effektivt sätt.

Kriminalvårdsstyrelsen: Styrelsen instämmer i utredningens grundtankar att användningen av de straffprocessuella tvångsmedel som medför frihetsberövande bör begränsas. Detta står också väl i överensstämmelse med de allmänna kriminalpolitiska strävandena att ge företräde åt åtgärder som innebär minskad användning av frihetsberövande. I likhet med utredningen menar styrelsen också att tvångsmedlen i viss utsträckning kan begränsas utan att därmed nödvändig effektivitet i brottsbekämpningen eftersätts och utan att samhällsskyddet försämras.

När det däremot gäller detaljutformningen i utredningens förslag har styrelsen invändningar, särskilt när det gäller rannsakningsövervakning och natthäkte.

Brottsförebyggande rådet: BRÅ utgår ifrån att innehållet i art. 5 i Europakonventionen, med den tolkning Europakommissionen och Europadomstolen gjort, nu skall transformeras till svensk intern rätt. Mot bakgrund härav tillstyrker rådet att fristerna för anhållande- och häktningstider be-

stäms på sätt som föreslås i betänkandet. BRÅ förutsätter att detaljfrågor i denna del löses i samråd med RPS, RÅ och domstolsverket, varför yttrandet över betänkandet begränsas till övergripande frågor av principiell natur.

Allmänna förutsättningar för straffprocessuella tvångsmedel:

Utredningen framhåller på flera ställen att straffprocessuell lagstiftning ofta innebär en intresseavvägning. BRÅ ansluter sig till detta synsätt. Å ena sidan finns samhällets intresse av effektivitet i brottsbekämpningen, å den andra kraven från medborgarna att rättssäkerhet skall föreligga samt att även lagöverträdare skall tillförsäkras en human behandling.

En konkretisering av denna intressemotsättning till frågan om användning av personella tvångsmedel inom straffprocessen förutsätter att man klart definierar det syfte sådana tvångsmedel skall tjäna. Den grunduppfattning utredningsmannen företräder, att tvångsmedel skall syfta till att säkerställa lagföring väger tungt när det gäller att utforma tvångsmedel som innebär skydd mot att den misstänkte inte avviker eller på annat sätt försämrar polis och åklagares möjligheter att utreda brottet. Däremot måste ett annat syfte; samhällets och enskilda individers skydd mot brottslighet, få en mer framträdande roll än vad utredningsmannen förutsatt när tvångsmedel motiveras med risken för fortsatt brottslighet från den misstänktes sida.

Oavsett vilket syfte man väljer för att motivera förekomsten av straffprocessuella tvångsmedel finns i Sverige ett allmänt accepterat rättssäkerhetskrav. Samma uppfattning går igen i de principer som Europakonventionen bygger på. Tvångsmedel skall endast få tillgripas när lagstöd finns och lagreglerna måste vara så utformade att de endast i undantagsfall ger den tillämpande myndigheten utrymme för skönsmässiga avvägningar. Om inte dessa förutsättningar är uppfyllda kan den enskilde inte förutse hur lagen kommer att tillämpas. Den sistnämnda aspekten är inte minst viktig ur brottsförebyggande synpunkt, särskilt vad gäller tvångsmedelsanvändning som syftar till att hindra fortsatt brottslighet. Dessutom råder enighet om att tvångsmedelsanvändningen skall överprövas av domstol eller myndighet som är fristående från den myndighet som har befogenhet att använda tvångsmedlen. Också för denna prövning samt för den kontroll JO och JK har att utföra av polis och åklagares arbete är det viktigt att reglerna är klara och entydiga.

I den skisserade intresseavvägningen ligger också att tvångsmedlen skall vara humana. Häktning bör därför endast användas i de fall där det intresse som motiverar frihetsberövandet tveklöst har större styrka än den enskildes berättigade krav på att fritt välja uppehållsplats. Givetvis måste liknande avvägningar ske vid användningen av mindre ingripande tvångsmedel, t. ex. den av utredningen föreslagna formen, rannsakningsövervakning.

Det kan på goda grunder antas, att skadeverkningarna till följd av en frihetsinskränkning är större ju längre den pågår. Korta anhållanden och häktningstider under någon vecka kan de flesta individer säkerligen uthärda utan att få bestående men. Samma förhållanden bör också gälla andra begränsningar av den personliga friheten, t ex reseförbud och anmälningsskyldighet.

Med den utgångspunkten torde i de flesta fall samhällets intresse av att få till stånd en snabb och effektiv lagföring väga tyngre än enskildas krav på att vid misstanke om brott fritt få välja sysselsättning och uppehållsplats. Om dessutom sådana frihetsinskränkningar betyder en ökad effektivitet i lagföringen, har tvångsmedelsanvändningen en viktig allmänpreventiv effekt. Allmänheten kan förlita sig på att brott utreds och att lagöverträdare straffas. För vissa grupper, t ex ungdomar och gravida kvinnor får skaderiskerna vid frihetsberövanden anses väga särskilt tungt. I dessa fall får de allmänpreventiva synpunkterna som regel vika för humanitetsaspekterna. Det sagda innebär således att BRÅ anser frihetsinskränkningar vara ett viktigt instrument när det gäller att främja polisens och åklagarnas arbete med att uppdaga och beivra brott. Men självklart bör humanitära hänsyn tas i valet mellan häktning, rannsakningsövervakning och andra former av frihetsinskränkningar, så syftet nås med minsta möjliga tvångsmedelsanvändning.

RRV: RRV beaktar i sitt yttrande i huvudsak ekonomiska aspekter.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Såvitt länsstyrelsen kan finna är det angeläget att reglerna för de straffprocessuella tvångsmedlens användning blir anpassade till den rättspraxis som hävdas av Europakommissionen och Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna i Strasbourg såvitt avser allmänt omfattade tidsfrister för de personella tvångsmedlens användning. Enligt internationell praxis bör tidsfristen för ett frihetsberövande innan den misstänkte ställes inför domstol vara högst fyra dagar.

Utredningsmannens förslag till ny lydelse av 24 kap. 10 § RB har anpassats till angiven internationell praxis. Även om länsstyrelsen förstår de betänkligheter som kan finnas mot en förkortning av nuvarande anhållnings- och häktningstider bör de föreslagna förenklingarna i kommunikationen med bl. a. häktningsdomstolen samt övriga av utredningsmannen framlagda rationaliseringsförslag vara ägnade att kunna reducera handläggningstiderna vid anhållande och kanske framför allt vid häktning.

Polisstyrelsen i Karlskrona polisdistrikt: Enligt betänkandet skall det nuvarande systemet med åklagaren som anhållningsmyndighet och domstolen som häktningsmyndighet behållas med en nedkortning av de frister som gäller idag. Mot detta finns intet att invända då det korresponderar med Europakonventionens krav på en mycket kort frist för första inställelsen inför domstol. De föreslagna fristerna kommer sannolikt att för polisens del innebära en ökad arbetsbelastning på icke ordinarie arbetstid.

Förslaget synes inte innebära några större negativa konsekvenser för distriktet. Betänkandet bör tillstyrkas.

Polisstyrelsen i Karlshamns polisdistrikt: Polismyndigheten konstaterar att ett genomförande av utredningsmannens förslag innebär avsevärda förändringar i rättsväsendets traditionella arbetssätt och kan knappast ske utan att effektiviteten i brottsbekämpningen minskar och att därmed samhällsskyddet försämras.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Med hänsyn till att Sverige ratificerat de aktuella konventionerna är det enligt länsstyrelsens uppfattning ofrånkomligt att de föreslagna reglerna om den tid som får förflyta från frihetsberövande till inställelse inför domare införs.

Allmänna enheten vid länsstyrelsen i Malmöhus län: Med hänsyn till att Sverige ratificerat de aktuella konventionerna är endast att konstatera att anhållningstiderna måste kortas drastiskt eller därhän att aldrig mer än fyra dagar förflyter från gripandet till dess den misstänkte ställs inför en häktningsdomare. Målet är således givet. Att bedöma är endast hur det skall uppnås. Häktningsutredningens förslag i den delen synes väl kunna läggas till grund för lagstiftning.

Polisstyrelsen vid Helsingborgs polisdistrikt: Polismyndigheten har inledningsvis den uppfattningen att utredningsmannen icke helt lyckats i sin uppgift att föreslå begränsningar i användningen av de frihetsberövande tvångsmedlen utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsutredningen minskar.

Polisstyrelsen vid Malmö polisdistrikt: Antalet anmälda brott mot Brottsbalken i Malmö polisdistrikt har sedan 1977 ökat med 35–40 %. Ökningen enbart under de två senaste åren uppgår till ca 20–25 %. Det är framförallt stöldbrottsligheten, den vardagsnära brottsligheten som har ökat och alltjämt ökar. Som det framgår av bil. analys från Malmö polisdistrikt har antalet misstänkta som gripits för brott ökat, i ungefärligen samma takt som brottsligheten har ökat. Andelen av de gripna som anhålles har emellertid under år 1984 minskat i en sådan omfattning att medan nästan hälften (45,9 %) av alla gripna anhölls 1983 anhölls endast var tredje gripen (33,4 %) år 1984. Analysen ger inte svar på frågan varför det skett en så drastisk förändring under en så kort tidsperiod. Kan det möjligen vara så att bl. a. utredningsmannens skrivelse den 13 januari 1984 till samtliga åklagare med begäran om vissa uppgifter haft en sådan påtryckningseffekt att antalet anhållanden och häktningar redan nu bringats ned på en mycket låg nivå? Om dessa förändringar i sig har bidragit till att den vardagsnära brottsligheten ökat under 1984 och 1985 torde vara oklart men erfarenheten säger att det i första hand är gärningsmännen som begår den vardagsnära brottsligheten som har undgått frihetsberövande efter gripandet. Att fortsätta denna utveckling i den omfattning som utredningen föreslår kan enligt polismyndighetens uppfattning endast ske på en väsentlig bekostnad av samhällsskyddet och effektiviteten i brottsbekämpningen. Polismyndigheten är därför av den bestämda uppfattningen att häktningsgrunden recidivfara vid bl. a. förmögenhetsbrott måste vara kvar i nuvarande huvudsakliga utformning. En vidare konsekvens av förslaget om det genomförs är också att ett allt större ansvar för brottsbekämpningen läggs på den enskilde. Upplever den enskilde att han inte får ett rimligt rättsskydd från samhället kan detta leda till en utveckling som motsvarar den i USA där privata polisbevakningar inte bara tillåts i betydande omfattning utan också uppmuntras. Erfarenheten från praktisk polisiär verksamhet säger att det redan i dag är svårt att förklara för målsäganden och folk i allmänhet varför tjuven så snart är på fri fot eller varför polisen inte har tid att ägna sig åt målsägandens "vanliga" brottslighet. Polismyndigheten kan i dessa avsnitt ansluta sig i huvudsak till vad som framförts av Folke Ljungwall och Hans Wranghult.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet: Juridiska fakultets-

nämnden får härmed genom dess forskningsnämnd anföra följande. Yttrandet grundar sig på förslag, utarbetat av professorn Carl M Elwing.

– – – – –

Forskningsnämnden har ej funnit anledning gå genom utredningsmannens betänkande för granskning i dess helhet. Vad som här tas upp till bedömning är dels vissa grundläggande spörsmål av övergripande betydelse av typen häktningsgrunden o. d. och dels vissa delproblem eller incidensfrågor, vilkas behandling nämnden ansett förtjäna större uppmärksamhet än övriga med hänsyn till frågans principiella betydelse eller påtagligt teoretiska valör. I enlighet därmed sker redovisningen dels under rubriken Allmänt, avseende vissa iakttagelser och bedömningar av mer generell räckvidd, och dels under rubriken Vissa incidensfrågor.

När forskningsnämnden – som framgår av det följande – ej accepterar eller reservationslöst accepterar allt vad utredningsmannen föreslår, hänger detta samman jämväl med nämndens grundinställning, att alltför många nydaningar och ändringar icke bör, av principiella men även av praktiska skäl, vidtas vid ett och samma tillfälle i sådant slags lagstiftning som har särskilt stor betydelse för brottsbekämpningen och därmed för straffrättsordningens upprätthållande. De framlagda förslagen företer en rik provkarta på åtgärder. Nämnden menar, att bättre vore att blott successivt realisera dem – även om de givna direktiven går i motsatt riktning – och låta fortsatta ändringar bero av de sålunda vunna resultaten.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet finner förslaget till ändring av reglerna väl underbyggt och tillstyrker att det läggs till grund för lagstiftning.

Sveriges domareförbund: Nuvarande regler om anhållande och häktning bygger till största delen på den ordning som utbildades före RB:s tillkomst. Vissa smärre förändringar har genomförts främst baserade på det förslag som framlades av 1974 års häktningsutredning. Antalet anhållna och häktade har under årens lopp alltmera ökat fram till och med 1982. Sistnämnda år uppgick antalet anhållna till 30 400 och antalet häktningsframställningar till 9 900. Därefter har en betydande minskning skett trots att antalet anmälda brott ej visat någon nedgång. För år 1984 uppgick antalet anhållna till 26 388 och antalet häktningsframställningar till 8 855. För första halvåret 1985 var motsvarande siffror 12 454 resp. 4 516. Denna minskning, som inträffat efter det att häktningsutredningen tillsattes, måste ses som ett uttryck för att man från åklagarhåll är väl medveten om de kännbara verkningar som ett frihetsingripande medför för den enskilde och därför försökt begränsa antalet anhållna och även antalet häktningsframställningar.

Domareförbundet delar helt departementschefens uttalande i direktiven att det måste krävas starka skäl för att beröva en människa friheten under en längre tid och att det är angeläget att så långt som möjligt begränsa användningen av tvångsmedlen. Förbundet vill emellertid redan nu framhålla att förbundet inte delar de omfattande begränsningar i möjligheten att häkta vid recidivfara som utredaren föreslår. Förbundet ansluter sig i den delen helt till vad som i ett särskilt yttrande framförts av de sakkunniga Folke Ljungwall och Hans Wranghult. Ett genomförande av förslaget i

dessa delar kommer att ske på bekostnad av samhällsskyddet och effektiviteten i brottsbekämpningen. Den begränsning av antalet frihetsberövanden som eftersträvas bör – utöver vad som redan skett sedan direktiven skrevs – uppnås genom införandet av en del andra av utredarens förslag.

– – – – –

Justitiedepartementet har endast anmodat två hovrätter och fyra tingsrätter att avge yttrande över betänkandet. Då de förslag som behandlas i betänkandet har mycket stor betydelse för samtliga allmänna domstolar i Sverige har förbundet – för att få ett bättre underlag för sitt ställningstagande – inhämtat synpunkter på betänkandet från domare i ytterligare sex, större tingsrätter.

Föreningen Sveriges åklagare: Ett genomförande av förslaget att förhandling i häktningsfrågan skall hållas senast inom fyra dagar efter det att den misstänkte gripits och därmed sammanhängande förslag om tidsfrister kommer, enligt föreningens mening, att få många negativa konsekvenser för alla berörda utan att rättssäkerheten förbättras i motsvarande grad. Utredaren har själv ifrågasatt om en så pressad utredningstakt som mycket kortare frister förutsätter alltid innebär fördelar för den misstänkte. Med nuvarande regler kan domaren ställa relativt stränga krav på åklagarens utredning och försvararen har ofta goda möjligheter att sätta sig in i målet före häktningsförhandlingen. Idag kan åklagaren oftast frige den misstänkte utan att häktningsinstitutet behöver tillgripas. Den föreslagna förkortningen av anhållningstiden sker enligt förslaget på bekostnad av att domstolen under vissa förutsättningar kan förklara en misstänkt häktad på lägre misstankegrad än idag. Kortare tidsfrister kommer att kräva väsentligt förändrade arbetsmetoder, vilka får negativa återverkningar på det vardagliga arbetet; detta gäller inte minst åklagarna. Ett genomförande av förslaget kommer sannolikt att medföra betydligt större kostnader än vad utredningsmannen förutsatt. Med hänsyn till att Sverige måste anpassa sig till Europakonventionens regler får föreningen acceptera förslagen rörande nedkortade tidsfrister på i huvudsak de grunder som utredaren anfört. Däremot är föreningen i allt väsentligt avvisande till övriga förslag som inte har direkt samband med kravet på kortare anhållningstider. Sålunda avstyrker föreningen de förslag som syftar till att väsentligt begränsa risk för fortsatt brottslighet samt häktningsgrund. Rannsakningsövervakning kan enligt föreningens mening inte utgöra något realistiskt alternativ i recidivfallen. Ej heller kan föreningen finna att "natthäkte" utgör ett verklighetsförankrat häktningssurrogat. Ett genomförande av förslaget i denna del skulle enligt föreningens mening väsentligt försämra samhällsskyddet och minska effektiviteten i bekämpningen av den s. k. vardagsbrottsligheten.

Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polischefer: Polischefsföreningarna kan ej finna annat än att Sverige på sikt måste anpassa sig till sina internationella åtaganden inom nu aktuellt sakområde. Europakonventionens regler angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna innebär att en svensk lagändring blir nödvändig.

Enligt föreningarnas erfarenhet har det alltid varit en grundläggande princip att olika slag av tvångsmedel endast får komma till användning i de

fall polisverksamheten nödvändigtvis kräver det. Vidare tillåts de bestå under en så begränsad tidsrymd som möjligt. Det verkar för föreningarna därför inte vara möjligt – i vart fall inte inom ramen för nuvarande resurser – att minska användningen av personella tvångsmedel utan att det sker på bekostnad av samhällsskyddet och effektiviteten i brottsbekämpningen.

I direktiven påtalas särskilt att både häktning och andra personella tvångsmedel har så kännbara verkningar för den enskilde att det måste krävas starka skäl för att sådana åtgärder skall få tillgripas. Vidare sägs att även samhällsekonomiska skäl talar för en reform. Föreningarna hoppas dock att sist nämnda skäl inte tillåts få sådana konsekvenser att det ytterst blir den stora allmänheten – tredje man – som kommer att mera påtagligt drabbas av en ökad s. k. vardagskriminalitet i form av t. ex. villa- och lägenhetsinbrott.

Det kan för övrigt i detta sammanhang framhållas, att regeringen – efter en s. k. hearing i justitiedepartementet under hösten 1984 med företrädare för ett fyrtiotal olika myndigheter och organisationer – anslaget 1 000 000 kronor för brottsbekämpande åtgärder i hela riket. Åtgärden vidtogs just därför att vardagskriminaliteten ökat oroväckande. Det synes föreningarna för övrigt inte osannolikt att det finns ett direkt samband mellan den ökade brottsligheten och den reform som med vissa undantag medförde en halvering av strafftiden. Det är vidare föreningarnas åsikt, att inskränkningar av de personella tvångsmedlen, som betänkandet föreslagit, riskerar att ytterligare bidra till en ökad kriminalitet.

Föreningarna är medvetna om, att utredningen ej haft till uppgift att kartlägga målsägandens olika reaktioner vi brott. Skälen för att inskränka de personella tvångsmedlen har därför utvecklats väl medan målsägandenas intressen endast tagit två rader i anspråk av den totala texten i avsnittet. Av dessa två textrader framgår att inskränkningarna i de straffprocessuella tvångsmedlen kan innebära risk för att de laglydiga medborgarna utsätts för brott. Denna risk utvecklas emellertid inte närmare. Det nämns inte ett ord om de personella tragedierna som kan följa av ett brott, där många gånger oersättliga affektionsvärden går till spillo. Inte ett ord nämns om den ångest och rädsla för nya brott, fruktan för repressalier osv. som de flesta personer tvingas genomlida efter ett brott.

Av avsnittet framgår att antalet domar för grövre brott under åren 1965–1984 nästan fördubblats. Vid en avvägning mellan den enskildes krav på rättssäkerhet och human behandling och samhällets intresse av effektivitet i brottsbekämpningen kan föreningarna inte bortse från känslan av att den breda allmänheten tycks bli mer eller mindre utlämnad åt sitt öde.

Svenska polisförbundet: Inledningsvis vill Polisförbundet betona att de ställningstaganden vi gör enbart är baserade på de förslag som finns i betänkandet. Samtidigt som detta utredningsarbete har pågått har ett antal andra utredningar bedrivits, som på olika sätt har samband med varandra, bl. a. Tvångsmedelskommitténs betänkande Tvångsmedel – Anonymitet – Integritet, Översynen av lagstiftningen om förmögenhetsbrott och Fängelsestraffkommitténs arbete.

Genom den osäkerhet som råder om de sammantagna effekterna av de olika lagstiftningsförslagen om de genomförs är det nödvändigt att göra en

tidsmässig samordning mellan förslagen och ett samlat grepp om alla förändringar vid ett tillfälle, eventuellt förenat med ett nytt remissvarv. Endast på det sättet ges remissinstanserna en möjlighet att få en samlad bild av konsekvenserna vid de olika lagändringarna.

När nu en reform förestår av bestämmelserna om anhållande och häktning är det självfallet av absolut avgörande betydelse att dessa med beaktande av starka grundläggande krav på rättssäkerhet ges en sådan utformning, att de rättsvårdande organen – polisen, åklagarna och domstolarna – på ett effektivt och rationellt sätt kan fullgöra brottsbekämpningen. Utvecklingen på brottsområdet har inneburit att det växt upp en allt starkare organiserad brottslighet – en växande skara mot vårt samhälle illojala människor, som yrkesmässigt begår och lever på brott.

I den brottsbekämpningen måste de rättsvårdande organen ges klara befogenheter att tillgripa tvångsåtgärder. Vid en omarbetning av nuvarande regler för anhållande och häktning måste därför dessa ges en sådan utformning, att frihetsberövanden får bestå så länge att polisen rimligen kan dokumentera primäruppgifterna, säkra bevisningen och i övrigt göra en ur rättssäkerhetssynpunkt godtagbar utredning. Speciellt då det gäller den mer organiserade återfallsbrottsligheten måste anhållande och häktning kunna tillgripas utan alltför stor restriktivitet. En annan mycket viktig del av de rättsvårdande organens arbete är att snabbt och resolut bryta en farlig utveckling på brottets bana av de personer – främst ungdomar – som debuterar som lagöverträdare. Beträffande dessa personer spelar upptäcktsrisken en avgörande återhållande roll. En hög uppklarningsprocent måste således eftersträvas. Också härvidlag är det nödvändigt att tillåta frihetsberövande åtgärder i den utsträckning, att polisen ges en rimlig möjlighet att klara upp brotten. En alltför stor släpphänthet blir på sikt inhuman och ödesdiger – lockar brottsdebutanter till att fortsätta, om samhällets reaktion inte sätts in från början.

De ändringar som föreslås förändrar på ett påtagligt sätt polismännens brottsbekämpande arbete. Möjligheterna till ett effektivt och snabbt ingripande minskas, speciellt beträffande de mera triviala brottstyperna. Vardagsbrott av typ bostadsinbrott, bilstölder, åldringsbrott, som i och för sig inte rör så stora värden, men drabbar dem som utsätts hårt, kan komma att bli brottsområden där polisresurserna minskas, och där intresset från personalens sida minskas på grund av att man inte ser några effekter av sina arbetsinsatser.

Svenska polisförbundet accepterar huvuddragen i betänkandet. Vi gör detta främst mot bakgrund av att vi anser det självklart att gällande regler anpassas till Europakonventionens krav på en snabbare prövning av häktningsfrågan. Beträffande förslagen i övrigt förutsätter vi att det sker en grundligare analys av effekterna av förslagen samt en samordning enligt vad vi nämnt inledningsvis innan förslagen läggs som grund för lagändringar. Vi vill återigen påpeka vikten av att detta sker samtidigt med en utredning av kompetensfrågan mellan polis och åklagare beträffande ledning av förundersökning. Enligt vår uppfattning bör förundersökningsledningen i sin helhet överföras till polisen. I detta bör ingå processföringen vid häktningsförhandlingen.

Vi beklagar att utredningsmannen inte har ansett att det ingått i hans uppdrag att utreda kompetensfördelningen mellan åklagare och polis. Därigenom har en naturlig och intressant aspekt fallit utanför betänkandet. Det hade varit välgörande med en belysning av bl. a. befälsförhållandena i praktiken mellan myndigheternas personal. Gällande bestämmelser ger ju t. ex. åklagaren rätt att uppdra åt därtill lämplig polisman att hålla anhållningsförhör och lämna direktiv för hur den fortsatta utredningen ska bedrivas. Det vore av stort intresse att få utrett om polisen inte skulle kunna få ansvaret för hela förundersökningen och tvångsmedel fram till dess utredningen färdigställts. Åklagaren skulle då också få en mer fristående ställning till bevismaterialet i förundersökningen. Vidare talar mycket ur rationell synpunkt för att polisen lika gärna skulle kunna få ett frihetsberövande prövat av en domstol som av en åklagare.

Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm: Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet. Av de förslag till förändringar som behandlas i betänkandet är det frågan om alternativ till häktning som rör Skyddsvärnets verksamhet. Skyddsvärnet begränsar därför sitt yttrande till utredningsmannens förslag i dessa delar.

Svenska röda korset: Internationella rödakorskommittén bedriver utifrån kommitténs grundprinciper om humanitet, opartiskhet och neutralitet en omfattande besöksverksamhet, dels i olika fängelser i länder där individer fängslats av politiska skäl, dels enligt Genèvekonventionerna även i krigsfångeläger. Svenska röda korsets besöksverksamhet på kriminalvårdsområdet är en del av detta världsomspännande arbete.

Svenska röda korset (SRK) bedriver sedan 1965 besöksverksamhet på häkten och anstalter. Idag har vår organisation 21 besöksgrupper som upprätthåller en kontinuerlig regelbunden verksamhet på såväl häkten som riks- och lokalanstalter. Besöksformerna skiftar allt ifrån enskilda besök till gruppbesök och aktiviteter utom anstalt enligt § 14 Kval. Röda korsets besöksverksamhet inom kriminalvården utgår ifrån vår humanitära grundidé och syftar till att minska isoleringens skadliga effekter på individen. Det stora antalet frivilliga oavlönade besökare som deltar i denna verksamhet erbjuder sitt medmänskliga engagemang för den intagne. Då endast sju av landets 27 häkten över huvud taget har någon form av besöksverksamhet, är det just besöksverksamheten på häkten som Röda korset vill prioritera. Tiden som häktad är den mest pressande och osäkra tiden då osäkerheten är som störst och isoleringen är mest påtaglig. Inte sällan är rödakorsbesökaren den enda utomstående kontakt den intagne har, speciellt intagna som kanske inte i första hand begärt besök men som sitter med restriktioner och befinner sig i ett destruktivt resignerat tillstånd. Denna grupp kan ofta rödakorsbesökaren, efter tips från personalen, erbjuda ett avbrott i isoleringen och en chans att vidga vyerna och se framåt. Vi har i häktesgrupper i Sverige, träffat intagna som suttit häktade mer än tre år i avvaktan på dom.

SRK vet genom erfarenheter från sin besöksverksamhet att varje frihetsinskränkande är mycket allvarligt ingrepp för varje individ. Om en människa ändå måste berövas friheten, bör det ske på mycket saklig grund och ske under så korta tider och humanitära förhållanden som är möjligt.

SRK vill uttrycka tillfredsställelse med utredarens ansträngningar att korta tiderna för frihetsberövande, att skärpa skälen för häktning samt att föreslå alternativ till tvångsmedlens former. SRK anser att lämnade förslag i huvudsak är lämpliga.

– – – – –

Avslutningsvis välkomnar SRK alla de förändringar som kan göras för att minska antalet anhållna och häktade, och för att förkorta tiden för de som ändå kommer att omfattas av anhållande respektive häktning. Vidare är det vår önskan att anhållnings- och häktningstiden i framtiden skall kunna användas på ett för den intagne mer meningsfullt och uppbyggligt sätt.

Ett frihetsberövande är för varje individ ett allvarligt ingrepp i den personliga friheten och bör så långt det är möjligt undvikas.

LO: LO tillstyrker häktningsutredningens betänkande med följande påpekanden.

- En noggrann precisering måste ske för var gränsen allvarlig brottslighet är vid recidivfara.
- Att kvinnomisshandelsproblematiken beaktas vid fastställandet av grunderna för recidivfara.
- LO ifrågasätter värdet av rannsakningsövervakning.
- LO avstyrker förslaget till natthäkte.

LO anser att ett tillgodoseende av konventionens krav på det sätt som utredningen föreslår, ligger i linje med rättssäkerhetsuppfattningen i vårt land. LO anser det självklart att svensk lagstifning har att följa en av Sverige godkänd konvention.

TCO: TCO har inga invändningar mot förslagens principiella inriktning. Åtgärder för att förkorta tidsfristerna från anhållande till häktning framstår från många utgångspunkter som väl motiverade. TCO utgår ifrån att en samordning sker när det gäller de olika utredningsförslag som berör dessa frågor och som f. n. övervägs i departementet.

Medborgarrättsrörelsen: RBs frister i samband med anhållande och häktning är icke anpassade till kraven i art. 5 i Europakonventionen. Medborgarrättsrörelsen finner det synnerligen angeläget att konventionens minimistandard upprätthålls också i Sverige. Utredningens förslag på denna punkt väcker tillfredsställelse. Medborgarrättsrörelsen hoppas att förslaget är att se som ett första steg på väg mot ökat svenskt intresse att i lagstiftningen upprätthålla Europakonventionens minimistandard.

Utredningens förslag i övrigt syftar allmänt till att begränsa användningen av anhållande och häktning utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsbekämpningen minskar. Syftet är givetvis gott. Det är möjligt att det kan uppnås i huvudsaklig enlighet med vad utredningen föreslår, dvs. dels genom en något stramare utformning av häktningsrekvisiten, dels genom ökad användning av mindre ingripande tvångsmedel som alternativ till häktning.

För närvarande torde RB:s häktningsrekvisit tillämpas rätt olika i domstolarna. Utredningens förslag om stramare rekvisit torde motsvara vad många domare, med beaktande av proportionalitetsprincipen, anser motsvara redan nu gällande rätt.

Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen: Avdelningen anser att betänkandet genomgående präglas av en klok avvägning av de intressen som är av särskild vikt vid reglering av frihetsberövanden inom straffprocessen och kan i huvudsak ansluta sig till de framlagda förslagen.

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare: Per 100 000 invånare häktas i Sverige idag i runda tal 125. 1975 var siffran i runda tal 90. Under den här tiden har två häktningsutredningar verkat. Den första tillsattes 1974 och ambitionen var, förutom att få ner häktningstiderna till en rimlig nivå, att även minska antalet häktade. 1974 års utredning hade också föreslagit ändringar när det gällde häktningsskälen så tillvida som att den s. k. obligatoriska häktningen för brott där minsta straffet är två års fängelse föreslogs slopad. Vidare skulle häktningsskälet risk för fortsatt brottslighet, endast få användas om brottsmisstanken avser brott för vilket är stadgat 4 års fängelse eller mer. Inget av detta förverkligades emellertid. 1983 tillsatte justitieministern en ny utredning där han i direktiven satte bromsar för alltför radikala förslag: "När det gäller förslagen från 1974 års utredning till åtgärder för att minska tvångsmedlen anser jag i likhet med många remissinstanser att flera av förslagen är alltför långtgående ..." 1983 års utredning är mycket hovsam i sina förslag.

RFHL vill också peka på en filosofisk förskjutning som skett mellan 1974 års och 1983 års utredning. Den tidigare utredningen satte som mål att sänka antalet häktade. Även 1983 års utredning har det målet, men där 1974 års utredning såg en uppstramning av häktningsskälen som ett instrument för detta ser 1983 års utredning de kortare tidsfristerna som den reform som skall lösa problemet. Detta innebär inte att antalet häktade kommer att minskas, utan att beläggningstrycket på häktena kommer att minska på grund av att det blir snabbare omsättning. För övrigt beräknar utredningen att det kommer att handla om samma antal personer, men till en del i mildare former av tvångssituation. Den betänkliga rättsfilosofiska bakgrunden till detta är att medan 1974 års utredning slår fast att " ... häktning vid grova brott av allmänpreventiva skäl står i strid med den allmänt vedertagna principen att häktning inte får innebära förtida straffverkställighet ..." ser 1983 års utredning helt skamlöst häktning som ett instrument för brottsbekämpning. Därför föreslår *inte* utredningen att den s. k. obligatoriska häktningen, dvs. 24 kap. 1 § tredje stycket RB, "Är för brottet icke stadgat lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas," tas bort. Paragrafen har enligt RFHLs erfarenhet kommit att användas som ett led i brottsbekämpning, snarare än ett instrument för att säkerställa en god rättsskipning, vilket senare bör slås fast som häktningens enda legitima raison d'être. Polis och åklagare agerar ofta för att pressa upp de i ett narkotikamål aktuella mängderna narkotika över den gräns som praxis satt som gränsen för grovt narkotikabrott för att sedan genom den s. k. obligatoriska häktningen ta den misstänkte ur cirkulation. Advokaten Peter Nobel har i den här frågan påpekat att den står i strid med såväl den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna som FN-konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna. FN-konventionen förbjuder uttryckligen en allmän regel om att personer som avvaktar rättegång hålls i

förvar. RFHL kräver att 24 kap. 1 § tredje stycket RB tas ur lagen. RFHL hoppas att justitiedepartementet skärper sitt tänkande i rättsfilosofiska frågor så att tveksamheter när det gäller häktningens funktion inte behöver uppstå.

Sveriges Villaägareförbund: Allmän lagstiftning som reglerar t. ex. gripande, anhållande, häktning kan tyckas ligga utanför Sveriges Villaägareförbunds prioriterade intressen. Så är det också vad avser den avlönade delen av organisationen. Vi som arbetar ideellt har större frihet att gå in i frågeställningar av den här arten. En anledning till vårt intresse är att vi känner en ökande risk att bli utsatta för brott.

Heurgrenkommissionen formulerade en innovation vad beträffar rättssäkerhet, nämligen att den skulle kännetecknas av att man inte borde behöva utsättas för brott (eller ökande brottslighet). Återgivningen av idén är här bristfällig, men det lär kunna överses med. Idén togs upp i ett TV-program för några dagar sedan där bl. a. justitieministern medverkade. Det var en tillfredsställelse att han tog avstånd från nyssnämnda idé och istället hyllade högvärdigare och mera beprövade förutsättningar för rättssäkerhet, nämligen välgenomtänkta, klart formulerade lagar och en kunnig, omdömesgill och oavhängig rättsskiparkår. Justitieministern vitsordade också att det är långt viktigare att ingen oskyldig döms än om någon skyldig går fri. Vi kräver också att de huvudprinciperna hyllas och eftersträvas.

– – – – –

Vi konstaterar att ändring av lagar ofta orsakar osäkerhet om den nya praxis som skall gälla "på fältet". Om redan praxis mjukat upp tillämpningen av gällande lag kan t. ex. en ny lag återställa anslutningen till praxis om så önskas. En ny lag kan också skapa förväntningar eller irritation genom förmodanden om ytterligare uppmjukning av praxis som återställer relationerna mellan jämförelsevis strikt lag och mjukare praxis. Tveksamheter av det slaget måste minimeras.

– – – – –

Våra synpunkter på det aktuella lagförslaget är som synes på ett undantag när av allmän natur. Dessutom berör synpunkterna influerande områden utanför den aktuella texten. Vi menar att det aktuella ändringsförslaget inte är något tillräckligt gott exempel på justitieministerns första förutsättning för rättssäkerhet. Dessutom påpekar vi att genomförande av intentionerna fordrar kompletterande åtgärder beträffande utredningskapacitet, straffutmätnings- och straffverkställighetspraxis, fängelsernas kvalitet, m. m. för att ökning av brottsligheten skall undvikas.

2 Häktning

2.1 Brottsmisstankens styrka och brottet som kvalifikationsgrund

Remissinstanserna stöder över lag utredningens förslag om att kravet på sannolika skäl, när det gäller brottsmisstankens styrka som villkor för

häktning, bör kvarstå samt att avgränsningen, när det gäller brottet som kvalifikationsgrund, också fortsättningsvis bör hänföra sig till strafflatituderna.

JK: Vad utredaren har anfört i fråga om brottsmisstankens styrka och brottet som kvalifikationsgrund (avsnitt 9.2 och 9.3) föranleder ingen erinran från min sida.

RÅ: Jag tillstyrker förslaget att bibehålla kravet på sannolika skäl som villkor för häktning enligt huvudregeln i RB 24:1. Som jag återkommer till i det följande är det emellertid med den nyordning i fråga om frister och förfarande som torde bli följden av en anpassning till Europakonventionens krav nödvändigt att införa en regel som medger häktning på en lägre grad av misstanke i vissa undantagsfall (''utredningshäktning'').

Jag tillstyrker också att den nuvarande abstrakta begränsningsregeln med anknytning till strafflatituderna bibehålls som kvalifikationsgrund för häktning. Avgränsningen enligt huvudregeln i RB 24:1 till brott för vilket är stadgat fängelse ett år eller däröver är väl avvägd och har visat sig fungera bra i den praktiska tillämpningen.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Häktningsutredningen har i sitt betänkande i vissa fall funnit skäl föreslå, att den nu rådande ordningen skall bestå och i andra fall kommit med förslag till ändringar. Beträffande de grundläggande bestämmelserna om häktning i RB 24:1 föreslår utredningen att kraven beträffande misstankesgraden och brottets kvalitet skall bestå. Detta är bra. Begreppet ''sannolika skäl'' har genom åren blivit väl inarbetat samtidigt som det kan sägas utgöra en rimlig avvägning av de intressen som talar för och emot användningen av ett tvångsmedel, som innefattar ett frihetsberövande. Det är också av stor vikt att den allmänna ramen, som uttrycks genom kravet på att fängelse i minst ett år skall ingå i straffskalan, inte görs alltför snäv genom att man begränsar möjligheten till anhållande och häktning till endast vissa brottstyper eller ställer krav på mycket höga minimistraff etc. Önskvärda begränsningar görs lämpligen genom utformningen av de särskilda häktningsskälen och genom en särskild proportionalitetsregel, som utredningen också har föreslagit.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: Utredningens förslag att nuvarande regler vad gäller både brottsmisstankens styrka och avgränsningen med avseende på strafflatituder skall bibehållas i oförändrat skick är tillfredsställande.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: Inledningsvis anmärker utredningen att det ifrågasatts om inte misstankegraden borde sättas högre, särskilt vid recidivfara. Med hänsyn till att man i åtskilliga europeiska länder – utan att detta strider mot Europakonventionen – tillåter häktning vid lägre misstankegrad än sannolika skäl framstår kritik mot de nuvarande reglerna som ogrundad. Som utredningen konstaterat utvisar också antalet fällande domar avseende häktade att misstankegraden vid häktning i praxis sätts högt. I likhet med utredningen anser jag därför att misstankegraden vid häktning normalt skall vara sannolika skäl.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Att grundförutsättningen för häktning fortfarande skall vara sannolika skäl och ett års fängelse i straffskalan är bra. Enhetliga och väl inarbetade begrepp bibehålles därmed.

Svea hovrätt: Hovrätten delar utredningens uppfattning att i normalfallet sannolika skäl för brottsmisstanke alltjämt bör gälla som grundförutsättning för häktning. Hovrätten biträder vidare förslaget att kravet på minst ett års fängelse i straffskalan behålls som förutsättning för häktning enligt huvudregeln.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Att förverkliga önskemålet om en snabb domstolsprövning av straffprocessuella frihetsberövanden är förenat med flera olika svårigheter. Möjligheterna att få fram ett underlag för en någorlunda säker bedömning i häktningsfrågan måste bli mindre än de är idag. Med de skärpta häktningsrekvisit som utredningen dessutom föreslår kommer utrymmet för häktning att avsevärt begränsas.

Utredningens förslag att som huvudregel kräva att åklagaren visar *sannolika skäl* för att den misstänkte begått brottet är viktigt. Det kan emellertid befaras att det mest frekventa förfarandet blir s. k. utredningshäktning, vilken enligt förslaget medger häktning på en lägre grad av misstanke (skälig misstanke). Åklagaren kommer troligen inte på den korta tid som står till buds att hinna prestera den ofta omfattande utredning som är nödvändig för att visa att sannolika skäl föreligger.

Några större svårigheter torde inte finnas att i det läget visa att det från utredningssynpunkt är av synnerlig vikt att den misstänkte häktas. Detta innebär en påtaglig risk för att häktningsframställningar bifalles på denna grund i större omfattning än som avsetts och att denna grund kommer att åberopas i huvuddelen av de framställningar som görs, åtminstone reservationsvis. I praktiken blir det nu tillämpade utredningsanhållandet förändrat till ett beslut i domstol om häktning. Att detta kommer att leda till en ökad belastning på domstolarna torde vara ställt utom tvivel. Vidare måste en häktning på denna grund omprövas inom en vecka vilket alltså innebär dubbla förhandlingar vid domstol. Enligt hovrättens mening bör alltså förutsättningarna för "utredningshäktning" begränsas. I vart fall bör ytterligare understrykas att detta institut bara skall tillämpas undantagsvis. Om utredningshäktning blir huvudregel innebär reformen en försämring av rättssäkerheten. Hovrätten vill även framhålla att skillnaden mellan begreppen "sannolika skäl" och "skälig misstanke" inte belysts på ett tillfredsställande sätt i betänkandet.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten ansluter sig till utredningsmannens bedömning när det gäller brottsmisstankens styrka som grundförutsättning för häktning, nämligen att det nuvarande kravet på sannolika skäl för att den misstänkte gjort sig skyldig till brottet enligt huvudregeln i 24 kap. 1 § RB bör stå kvar.

När det sedan gäller brottet som kvalifikationsgrund anser tingsrätten också, att ett kvalifikationskrav konstruerat som en abstrakt begränsningsregel knuten till straffflatituderna är att föredra. Denna lagstiftningsteknik är inte bara enkel utan har även den fördelen att utesluta skönsmässiga värderingar och därmed osäkerhet i rättstillämpningen. Den nuvarande gränsen på fängelse i minst ett år fångar i huvudsak på ett tillfredsställande sätt upp de fall, där häktning bör kunna aktualiseras.

Södra Roslags tingsrätt: Vi befarar att de förkortade fristerna i samband med häktningar kan leda till fler häktningar på lösare grunder under längre

tid. Det nya institutet utredningshäktning bör särskilt uppmärksammas, eftersom det innebär att en misstänkt kan vara frihetsberövad på svagare misstanke än "sannolika skäl". Häktningsgrunderna bör därför noga analyseras för att den misstänktes rättssäkerhetskrav skall tillgodoses.

Av siffermaterialet i betänkandet framgår att av totalt drygt 30.000 anhållna år 1982 kvarstod ca 6.500 häktade tills domen fallit. Nästan 80 % av dem som någon gång anhölls släpptes alltså på fri fot. Statistiken visar också att totalt 21 % av de anhållna över huvud inte blev lagförda. Av de häktade var det 1982 endast 2 % för vilka åtalet blev ogillat eller nedlagt. Den sistnämnda siffran visar att "sannolika skäl" som krav på brottsmisstankens styrka för häktning i huvudsak kan godtas från rättssäkerhetssynpunkt. I det praktiska livet får man räkna med att ett mindre antal häktade kommer att frikännas vid den slutgiltiga prövningen. Däremot kan det inte anses vara godtagbart att omkring 20 % av de anhållna över huvud inte blev lagförda. Mot denna bakgrund borde utredningsmannen närmare ha granskat och analyserat den viktiga rättssäkerhetsfrågan hur man bäst skall undvika frihetsberövanden, som sker på alltför lösa grunder. Sannolika skäl är grundrekvisitet för såväl anhållande som häktning. Utredningsanhållande kan dock ske vid en lägre grad av misstanke, eller "skälig misstanke" om brott. Detta är samtidigt minimikravet för frihetsberövande enligt traktaträtten. Utredningen ställer inte alls frågan om "sannolika skäl" kan anses vara godtagbart från rättssäkerhetssynpunkt som beviskrav för anhållande och häktning. Vad som sist och slutligt skall anses vara sannolika skäl för en brottsmisstanke avgörs av beslutsfattarens fria skön. Utredningen konstaterar endast att formuleringen "sannolika skäl" genom rättspraxis har getts ett närmare preciserat innehåll, som väl täcker det krav på misstankens styrka som bör ställas. Eftersom utredningen vid häktningsförhandlingen kommer att vara ofullständig enligt förslaget på grund av den korta handläggningstiden, kan kravet på misstankens styrka komma att sänkas. Enligt gällande lag måste åklagaren ta ställning till om sannolika skäl föreligger inom fyra dagar; därefter måste den misstänkte släppas om inte häktning begärs. Följden av förslaget kan bli att fler personer kommer att vara häktade i onödan fram till dagen för huvudförhandlingen. Utredningsmannen har inte närmare analyserat denna konsekvens av de kortare fristerna.

– – – – –

I övrigt har vi ingen erinran mot att brottets svårhet enligt straffskalan för brottet, i normalfallet straffminimum minst ett år, skall vara avgörande för om häktning skall få ske.

Luleå tingsrätt: Utredaren har inte föreslagit någon ändring när det gäller kravet på brottets svårhet som grund för häktning. Tingsrätten har inget att erinra häremot.

RRV: RRV har ingen erinran mot utredningens förslag.

Riksdagens ombudsmän: Jag har inte något att erinra mot att det fortfarande som huvudregel skall föreligga "sannolika skäl" som förutsättning för att häktning skall få tillgripas. Detta innebär att man med viss styrka kan anta att en person har gjort sig skyldig till ett brott. Utredaren har (s. 76) anfört att kravet på "sannolika skäl" endast torde avse beviskravet

beträffande skuldfrågan medan det inte skulle finnas något utrymme för sannolikhetsbedömning när det gäller rättsfrågan, dvs. frågan om gärningen är brottslig eller hur kvalificerad den är. Det är beklagligt att utredaren inte har gjort någon närmare analys av det problemkomplex som här föreligger. Jag vill här endast framhålla att det i praktiken inte alltid är alldeles lätt att hålla isär personfrågan (vem är misstänkt?), sakfrågan (vad avser misstanken?) och rättsfrågan (hur skall gärningen bedömas?). Den nuvarande konstruktionen innebär strikt språkligt att det måste vara klart att det föreligger en gärning som utgör ett brott och att det endast är fråga om vilken styrka ett antagande om gärningsman måste ha för att häktning skall få ske. Detta stämmer in på enklare slag av brottslighet, där det ganska lätt kan fastställas att det föreligger ett brott. I det moderna samhället förekommer det dock mycket komplicerade förfaranden, ibland inom eller under täckmantel av olika slags bolagskonstruktioner, där man i början av en utredning endast har kännedom om en viss effekt. Ett exempel bland flera på detta är när det uppkommer misstanke om skattebedrägeri i en större verksamhet. Där kan det vara så att det råder oklarhet på alla tre punkterna eller på någon eller några av dem. Det måste således göras antaganden om vad som egentligen har skett, hur förfarandet skall bedömas, inte minst från skatterättslig synpunkt, samt om vem som är att betrakta som gärningsman. I praxis torde det inte vara ovanligt att en person, som är misstänkt för skattebedrägeri, anhålls och häktas i inledningen av en förundersökning på grund av kollusionsfara, varefter han försätts på fri fot, förundersökningen avslutas och åtal väcks. Därefter får målet vila i avvaktan på utgången av förvaltningsdomstolarnas prövning av skattefrågan.

Som utredaren har anfört måste, på grund av den abstraktionsnivå det här är fråga om, bedömningen alltid till slut bero på domarens fria skön. Lagstiftaren kan dock inte, när det gäller så allvarliga ingrepp i den personliga friheten som häktning, slå sig till ro med att helt och hållet överlämna problemen till domarna utan att ge dem en ordentlig vägledning för de ofta mycket svåra avvägningarna. Detta är nu av särskild vikt, eftersom domstolarnas prövning av frågor om frihetsberövande kommer att ske på ett tidigare stadium än som f. n. är fallet och betydligt fler svårbedömda frågor kommer att dyka upp. Det är också av vikt för att åstadkomma en likformig rättstillämpning att domarna har tillräckliga principiella riktlinjer att gå efter vid sina prövningar. Utredaren har i detta sammanhang hänvisat till att åtalet lagts ned eller ogillats endast beträffande 2 % av samtliga häktade. Denna siffra synes vara mindre intressant för framtiden. Detta kommer fortsättningsvis inte att föreligga omkring en veckas utredningsresultat vid häktningsförhandlingen. Antalet anhållna personer som inte blivit lagförda har angivits till 21 % av det totala antalet för 1982. Detta är enligt min mening en betänkligt hög siffra som i vart fall ger anledning att framhålla det angelägna i en ordentlig analys av hur beviskraven bör hanteras i rättstillämpningen.

Jag har ingenting att erinra mot vad utredaren har anfört om brottet som kvalifikationsgrund.

Sveriges domareförbund: Förbundet instämmer i utredarens ståndpunkt

att formuleringen "sannolika skäl" skall behållas som huvudregel för att ange brottsmisstankens styrka och att avgränsningen av de brott, vid vilka häktning skall kunna ske, skall hänföra sig till strafflatituderna för brottet.

Föreningen Sveriges åklagare: Föreningen delar utredningens uppfattning när det gäller brottsmisstankens styrka att kravet på sannolika skäl som villkor för häktning i normalfallet bör kvarstå och att skälig misstanke skall utgöra en tillräcklig misstankegrad vid s. k. utredningshäktning. När det gäller brottet som kvalifikationsgrund bör också, enligt föreningens mening, som utredaren föreslagit, avgränsningen i princip hänföra sig till strafflatituderna. Utredaren har bl. a. undersökt förutsättningarna för att skapa en begränsningsregel som tar hänsyn till den förväntade påföljden men avstått från ett sådant förslag. Föreningen vill för sin del understryka att svårigheterna att vid en häktningsförhandling bedöma påföljden kommer att bli väsentligt större med de korta tidsfrister som föreslagits. Som ytterligare argument mot en sådan metod vill föreningen erinra om att såväl polisen som åklagaren i princip nödgas göra samma bedömning av brottet som kvalifikationsgrund vid gripandet resp. anhållningsbeslutet.

Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen: Avdelningen ansluter sig till utredarens åsikt att formuleringen "sannolika skäl" bör bibehållas (med visst undantag). Det kan vara befogat att i motiven understryka att kortare tidsfrister inte får fresta till lägre krav på misstankens styrka än vad som nu gäller enligt rättspraxis.

Sveriges Villaägareförbund: Skäl för gripande, etc. har nära anknytning till tyngden av straffet för aktuell förmodad brottslighet liksom till att välgrundade förmodanden föreligger om brott och att den aktuella personen är förövaren. Så bör det vara, men det får inte leda till att gripande, etc. blir sällsyntheter på grund av att de faktiskt avtjänade straffen i motsvarande fall blir allt kortare eller i stor utsträckning villkoras.

2.2 De särskilda häktningsgrunderna

JK: Beträffande de särskilda häktningsgrunderna (avsnitt 9.4–9.6) har utredaren förordat en viss skärpning av beviskravet genom att föreslå att det skall föreligga en "påtaglig risk" att den misstänkte flyr, försvårar utredningen eller på nytt begår brott. Jag har i och för sig ingen erinran häremot även om jag är tveksam till om detta kan få någon nämnvärd praktisk betydelse. Det är dock en fördel att samma beviskrav skall gälla oavsett vilken särskild häktningsgrund som åberopas.

I övrigt har utredaren inte funnit skäl att föreslå några förändringar beträffande tillämpningen av häktningsgrunderna flyktfara och kollusionsfara. I fråga om recidivfara som grund för häktning har emellertid föreslagits skärpta regler i syfte att minska användningen av denna häktningsgrund.

Jag är inte beredd att acceptera förslaget härom. Enligt min bedömning vore det mycket stötande om t. ex. en dokumenterad återfallsförbrytare inte skulle kunna häktas om han gör sig skyldig till ett villainbrott tämligen omgående efter det att han blivit frigiven från straffverkställighet. Jag kan helt ansluta mig till vad de sakkunniga ledamöterna Ljungwall och

Wranghult har anfört om förslaget i denna del. Proportionalitetsregeln i 24 kap. 3 § torde innebära tillräckliga garantier mot att häktning vid recidivfara sker i icke önskvärd omfattning.

RÅ: Som framgått av vad jag anfört inledningsvis ställer jag mig bakom införandet av en ny enhetlig utformning av beviskravet för de tre häktningsgrunderna flyktfara, kollusionsfara och recidivfara. Någon anledning att ha olika beviskrav för de olika häktningsgrunderna finns enligt min mening inte. Genom uttrycket "påtaglig risk" markeras såsom utredningen framhållit klart att riskbedömningen skall ske med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet och inte får vara slentrianmässig. Härigenom befästs den ordning som i stort redan torde ha etablerats i praxis.

Som jag tidigare framhållit anser jag inte att några inskränkningar bör göras i möjligheterna till häktning p. g. a. recidivfara utöver den som kan följa av att den nuvarande lokutionen "anledning förekommer" byts ut mot det nyssnämnda enhetliga uttrycket "påtaglig risk" som beviskrav för fortsatt brottslig verksamhet. Av underremissyttrandena framgår att utredningens förslag till nya regler för häktning i recidivfallen har mött ett kompakt motstånd bland åklagarna. Ett par underremissinstanser har t o m karakteriserat utredningens förslag i denna del som stötande. Även de övriga är genomgående starkt kritiska. Också utredningens sakkunniga Folke Ljungwall och Hans Wranghult har i särskilt yttrande förklarat att förslaget såvitt gäller recidivfallen leder till stötande resultat och har, enligt min mening på goda grunder, sammanfattningsvis gjort bedömningen att häktning på grund av recidivfara inte bör vara begränsad till vissa brottstyper utan bör kunna komma i fråga vid varje typ av brott för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver.

Bland bedömare med särskild erfarenhet av brottsbekämpande och brottsbeivrande verksamhet har sålunda förslaget rörande begränsning av utrymmet för häktning i recidivfallen väckt allvarliga betänkligheter. Reaktionen påminner här om den som mötte 1974 års häktningsutrednings förslag i motsvarande delar. Detta är inte särskilt överraskande eftersom förslagen till sina praktiska konsekvenser synes ha mycket gemensamt. När det gäller seriebrottslighet eller annan brottslighet som sker vanemässigt eller eljest i stor omfattning är det i praktiken mera undantagsvis som en hel brottsserie avslöjas samtidigt. Oftast är det i stället så att misstanke först uppkommer om ett enstaka brott eller ett fåtal brott. Som typexempel på fall där detta är vanligt kan nämnas bostadsinbrott. Först efter ett flertal återkommande ingripanden skulle i sådana fall, med den utformning häktningsreglerna fått i förslaget, häktning på grund av recidivfara kunna ske. Den brottsliga verksamhet som det varit angeläget att förhindra genom häktning skulle då behöva avvaktas innan ett frihetsberövande kan ske och detta oavsett hur stor återfallsrisken bedömts vara redan vid det första ingripandet. Varje mellankommande lagföring skulle därjämte tillskapa immunitet från häktning på grund av recidivfara för ytterligare ett antal brottstillfällen. Den föreslagna möjligheten till häktning i fall då den misstänkta brottsligheten är av "stor omfattning" framstår av anförda skäl inte som särskilt användbar i praktiken.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Som utredningen påpekar (s. 131)

sker bevisvärderingen från olika utgångspunkter när det gäller de särskilda häktningsgrunderna. Att det ska föreligga en "påtaglig risk att" etc. torde vara ett alltför långtgående krav. Det räcker med lokutionen "sannolikhet för" ...

Jag är starkt kritisk till tanken på att begränsa möjligheterna till häktning vid recidivfara. Det kommer att få återverkningar på samhällsskyddet. Jag vill i den här delen hänvisa till det särskilda yttrande, som utredningens sakkunniga, Folke Ljungwall och Hans Wranghult, avgivit. Jag instämmer helt i deras yttrande. Jag vill för egen del peka på följande. Det finns en mängd brott utanför vålds- och fridsbrottens område, som av brottsoffren upplevs lika integritetskränkande, lika oroande och lika starkt rädsleframkallande, som ett våldsbrott. Jag kan nämna som exempel brott av typen lägenhetsinbrott eller brott som stöld eller bedrägeri hos äldre, ofta ensamboende personer. Gärningsmännen är här ofta personer, som återkommer i brott och det är fråga om brottslingar med en viss specialisering. Det vore från samhällssynpunkt olyckligt om häktning inte skulle kunna ske enligt huvudregeln. Alternativreglerna som medger häktning vid misstanke om brott "av annan farlig art" eller "om brottsligheten är av stor omfattning" är inte utan vidare tillämpliga. Häktning bör kunna ske, oberoende av brottets art, vid sannolik recidivfara. Spärren mot häktning ska vara rekvisitet "sannolik risk att den misstänkte på nytt begår brott av samma art", inte brottstypen i sig. Jag har i övrigt ingen erinran mot förslaget i denna del.

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: (24 kap. 1 § 1 stycket 1 p RB) Häktningsutredningens beskrivning av dagens tillämpning av häktningsgrunderna är, enligt min uppfattning, inte helt i överensstämmelse med verkligheten. Generellt sett tolkas rekvisitet "skäligen befaras" med återhållsamhet.

Under angivna omständigheter bör ifrågavarande rekvisit ej ändras till "påtaglig risk". Även om termen avses som en beskrivning av den konkretisering som bör fordras i varje enskilt fall, kan ändringen, i strid med utredningens avsikter, leda till en avsevärd skärpning av förutsättningarna för häktning och anhållande och därigenom leda till ökade svårigheter i brottsbekämpningen.

(24 kap. 1 § 1 stycket 2 p RB) Det tillstyrkes att beviskravet flyttas upp till samma nivå som vid flyktfara och kollusionsfara, men "påtaglig risk" bör i konsekvens med vad som sagts ovan under 24 kap. 1 § 1 stycket 1 p RB ändras till "skäligen kan befaras".

De s.k. traditionella brotten, bl.a. våldsbrottslighet, inbrottsstölder i bostäder, bilar och på andra platser, butikstillgrepp och olika former av bedrägerier mot privatpersoner vid försäljningsverksamhet, skadegörelser, har ökat. Medborgarna har rätt att kräva effektiva motåtgärder. Det bör till yttermera visso betonas att t.ex. ett bostadsinbrott innebär en kraftig fridskränkning för den drabbade oavsett om något har tillgripits eller ej. Det föreliggande förslaget innebär som det utformats, en alltför långtgående inskränkning i möjligheten att effektivt och framgångsrikt bekämpa just den vardagsbetonade brottsligheten. Vid utformningen av bestämmelsen bör beaktas att det, som Folke Ljungwall och Hans

Wranghult påpekar i sitt särskilda yttrande på sid 201–202, redan idag inom ramen för gällande rätt i praxis pågår en utveckling mot att antalet häktningar på grund av recidivfara begränsas. Genom att därutöver, som nämnts ovan, höja beviskravet till "skäligen befaras", samt genom den proportionalitetsregel som föreslås införd i 24 kap. 3 § RB, begränsas möjligheterna till tillämpning av recidivfara som häktningsgrund på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. En brottskatalog, som i förslaget, blir därvid överflödig och bestämmelsen kan i princip – med ovan nämnt undantag – behålla dagens utformning.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Jag ansluter mig till det särskilda yttrande, som avgivits av Folke Ljungvall och Hans Wranghult, såvitt avser recidivfaran.

Regionåklagarmyndigheten i Gävle: Någon bärande invändning kan inte göras mot skärpningen av beviskraven för de olika häktningsgrunderna. Däremot ställer jag mig tveksam till begränsningen av häktningsmöjligheterna vid recidivfara till vissa typer av brott. Denna min betänklighet åskådliggöres väl av de synpunkter som på ett övertygande sätt framförts i det av utredningens sakkunniga Ljungwall och Wranghult avgivna särskilda yttrandet. Om strängare krav på riskbedömningen när det gäller häktningsgrunderna och en uttrycklig proportionalitetsregel på föreslaget sätt införes, kan det säkert förväntas att utredningen och dess förslag kommer att leda till en mer observant och restriktivare tillämpning med inriktning på verkligt angelägna fall samt att den eftersträvade begränsningen av frihetsberövandena i recidivfallen därigenom åstadkommes. Utifrån övertygelsen att det även i framtiden kommer att vara nödvändigt att kunna tillgripa effektiva personella tvångsmedel vid bekämpning av den vardagsbetonade brottsligheten delar jag de sakkunnigas uppfattning att häktning på grund av recidivfara även fortsättningsvis bör få användas i fråga om alla typer av brott, för vilka straffet är fängelse i minst ett år.

Regionåklagarmyndigheten i Härnösand: I fråga om en väsentlig inskränkning av recidivfaran som häktningsgrund vid förmögenhetsbrott av uppenbart brottsbenägna personer men utan att brottslighetens art och omfattning måhända kan i det enskilda fallet betecknas som särskilt farlig eller av stor omfattning, delar jag helt den uppfattning som Folke Ljungwall och Hans Wranghult angivit i särskilt yttrande.

För bekämpningen av de s. k. vardagsbrotten torde det bli förödande om notoriska återfallsförbrytare, ofta med missbruksproblem, inte genom frihetsberövande kan bli föremål för snabba och effektiva motåtgärder.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Beträffande de särskilda häktningsskälen föreslår utredningen att dessa alltfort skall utgöras av flyktfara, kollusionsfara och recidivfara. En nyhet är att utredningen beträffande dessa föreslår ett nytt rekvisit – "påtaglig risk" – samt att recidivfaran begränsas till vissa brottstyper (brott mot person) eller fall av brottslighet av annan farlig art eller brottslighet av stor omfattning. Utredningen har uttalat att man med sin formulering av beviskravet velat ge uttryck för att risken för flyktfara etc. skall vara konkret med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Utredningen anger vidare att en ofta återkommande kritik när det gäller tillämpningen av häktningsreglerna har varit att dessa

tillämpats alltför slentrianmässigt. Enligt min mening är det en självklarhet att en fråga om häktning och om det föreligger häktningsskäl alltid måste avgöras vid en noggrann prövning av omständigheterna i det enskilda fallet sådana de framstår vid prövningstillfället. Sådana är också kraven enligt nu gällande ordning. Det är enligt min mening också helt klart att beviskravet inte får sättas för lågt beträffande de särskilda häktningsskälen. Omständigheterna bör vara sådana att man vid prövningen finner att det föreligger en konkret fara för flykt etc. Beviskravet får å andra sidan inte heller sättas för högt så att det i praktiken blir nästan omöjligt att åstadkomma en häktning. Jag är inte övertygad om att begreppet "påtaglig risk" är det som bäst uttrycker ett krav på konkret fara. Begreppet kan medföra att kraven ställs alltför höga. Enligt min mening kan det starkt ifrågasättas om man alls behöver utmönstra begreppet "skäligen kan befaras" i detta sammanhang. Huruvida häktning skall ske i det konkreta fallet får slutligen avgöras med en tillämpning av den proportionalitetsregel som utredningen föreslår i RB 24:3. Enligt min mening är införandet av denna regel i lagtexten tillräcklig för att åstadkomma en önskvärd uppstramning av tillämpningen av reglerna om anhållande och häktning. Utredningen föreslår vidare att häktning vid fall av recidivfara endast skall få ske i vissa närmare angivna fall vilket innebär en inskränkning i förhållande till nu gällande ordning. Utredningen anför att häktning på denna grund inte bör ske när den befarade brottsligheten är av mindre allvarlig art utan häktning bör endast komma i fråga för att skydda enskilda och samhället från allvarlig brottslighet. Det har vidare anförts att då häktning i första hand skall vara ett straffprocessuellt tvångsmedel och inte en kriminalpolitisk åtgärd, är det inte i första hand genom anhållande och häktning som samhället skall skydda sig mot vissa lagöverträdare och försöka hindra dem från att begå nya brott. Jag kan hålla med om detta så långt man inskränker sig till att betrakta endast brottslingen själv. Med den begränsning av möjligheterna till häktning som utredningen föreslår i dessa fall, kommer emellertid många brott, som utgör allvarliga angrepp mot den enskilde att falla utanför ramen för möjlig häktning. Situationen kommer att bli sådan att man inte ens när omständigheterna är sådana att man med praktiskt tagen intill visshet gränsande sannolikhet kan förutse att en person som gripits för ett brott, genast kommer att begå nya brott, exempelvis bilstöld, lägenhetsinbrott etc., om han försätts på fri fot, kan förhindra detta genom ett beslut om anhållande. Den som utsätts för ett sådant brott tycker nog inte att brottet är mindre allvarligt och det är en klen tröst för honom att avsaknaden av möjligheter att bereda honom skydd i detta fall har sin grund i ett filosofiskt resonemang om vad som är straffprocessuella tvångsmedel respektive kriminalpolitiska åtgärder och om hur sådana instrument skall användas. Vad det här är fråga om är naturligtvis att tillse, att samhället har resurser och medel att bereda den enskilde skydd i situationer då det framstår som helt naturligt att ett sådant skydd ges. Även om en brottsling av nyss skisserade slag i första hand skall behandlas och återföras till ett laglydigt leverne genom kriminalpolitiska åtgärder får samhällsapparaten inte ställa sig utan praktisk möjlighet att ingripa i akuta skeden om nu detta är nödvändigt av andra skäl. Man

måste ha klart för sig att polisen är den instans i samhället som många gånger kommer i den första kontakten med missförhållanden av olika slag även om det inte primärt tillkommer polisen att åtgärda dessa. När det rör sig om förhållanden som har sin grund i brottsliga förfaranden är det emellertid ett oavvisligt krav att polisen bereds rimliga möjligheter att agera på ett sätt som ger skydd åt andra och som förhindrar ytterligare brott till dess en mer akut situation har retts upp och eventuellt andra instanser såsom kriminalvården eller sociala myndigheter har kunnat kopplats in på fallet. Enligt min mening bör därför möjligheten till anhållande och häktning på grund av recidivfara kvarstå för all brottslighet som faller inom den allmänna ramen som är uppställd för häktning. Huruvida detta sedan skall ske i det konkreta fallet får avgöras mot bakgrund av den föreslagna proportionalitetsregeln.

Åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt: Jag avstyrker den föreslagna begränsningen av recidivfara som grund för häktning. På denna punkt instämmer jag i vad Ljungwall och Wranghult anfört i sin reservation. Jag vill särskilt framhålla att ett krav på att den aktuella brottsligheten skall vara av stor omfattning kommer att medföra att t. ex. den som vid flera tillfällen tidigare dömts för inbrottsstöld ånyo gör sig skyldig till *ett* sådant brott kort tid efter det han villkorligt frigivits och genast avslöjas, inte kan häktas hur påtaglig risken för återfall än är. Om han strax återfaller igen skulle han fortfarande inte kunna häktas eftersom två inbrottsstölder knappast kan anses vara brottslighet av stor omfattning. För mig framstår det som orimligt att brottsbekämpning skall vara tvingad till en sådan passivitet. Som ett annat exempel på följderna av de föreslagna reglerna kan anföras, att dessa inte torde medge häktning vid överträdelse av näringsförbud om inte annan grund än fortsatt brottslig verksamhet kan åberopas som grund för ett frihetsberövande.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: Jag finner ej heller anledning att rikta invändningar i och för sig mot förslaget att införa ett gemensamt beviskrav i fråga om de särskilda häktningsgrundernas förekomst. Utredningsmannen föreslår därvid att detta skall formuleras så att påtaglig risk för aktuell häktningsgrund skall föreligga. Enligt min uppfattning kommer detta ordval – oavsett vad som sägs i förslaget – att leda till en skärpning av de beviskrav som uppreses för att leda till beslut om häktning. En sådan skärpning synes omotiverad, detta särskilt med hänsyn till det statistiska materialet i utredningen vilket entydigt pekar på att den nuvarande skrivningen tillämpas med betydande försiktighet och omsorg. Den föreslagna lokutionen skulle möjligen kunna accepteras därest man i stället underlät att inskränka häktningsmöjligheterna vid risk för fortsatt brottslig verksamhet på det ingripande sätt som föreslagits och vartill jag senare återkommer. Redan genom att införa krav på en påtaglig risk i det särskilda fallet uppnår man i så fall en tillräcklig skärpning i dessa fall.

Utredningsförslaget i fråga om inskränkningar då recidivfara utgör skäl för häktning är stötande. Det särskilda yttrande som avgivits av utredningssakkunniga Folke Ljungwall och Hans Wranghult biträdes av mig. Denna högfrekventa typ av brottslighet kostar samhället betydande belopp (om än fördelade på olika kostnadsbärare), varför det från samhällsekono-

misk synpunkt förefaller föga välbetänkt att på ett så genomgripande sätt försämra möjligheterna att beivra den. Det resultat vid avvägningen mellan den brottsliges intressen kontra den brottsdrabbades till vilket utredningsförslaget leder är inte rimligt. Det strider dessutom mot de intentioner som i andra sammanhang uttalats i fråga om både resurstilldelning och resursfördelning vid brottsbekämpningen. Jag vill i detta sammanhang också avvisa utredningens resonemang om att de aktuella brottslingarna i många fall kan åläggas rannsakningsövervakning som ersättning för den borttagna häktningsmöjligheten. Med tanke på det kvalificerade klientel som avses, förefaller detta medföra en onödig och kostsam omgång. Det finns grundad anledning att befara att övervakningen inte kommer att fungera på avsett sätt varför häktning åter blir aktuell efter någon tid, under mellantiden har ytterligare brott sannolikt tillkommit, vilka utöver nya brottsoffer även medför att utredningsarbetet betungas och fördyras.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt:

Flyktfara

Beträffande häktningsgrunden flyktfara uttalar utredningen (sid. 130) att "häktning inte får ske för att tillgodose myndigheternas och domstolarnas i och för sig berättigade intresse av att kunna nå även personer som lever under oordnade sociala förhållanden och försäkra sig om deras inställelse vid rättegång". Liknande argument framfördes i betänkandet (SOU 1977:50) angående översyn av häktningsbestämmelserna. I denna utredning föreslogs att undanhållandet skulle vara av viss varaktighet innan det skulle få utgöra häktningsgrund. Som åklagarmyndigheten i yttrande till riksåklagaren då anförde torde effektivitetssträvandena inom rättsväsendet inte gagnas av att man i större utsträckning än tidigare underlättar för misstänkta personer att undandra sig det rättsliga förfarandet. Den nu föreliggande utredningen har med anledning av remisskritiken avstått från att föreslå ett varaktighetsrekvisit. Istället anser utredningen att beviskravet för risken för flykt bör skärpas. Detta skall ske genom att den nuvarande grunden "skäligen kan befaras" ändras till "påtaglig risk". Utredningen anser att därmed uttryckes ett strängare krav, vilket skall förhindra att flyktfara slentrianmässigt användes som häktningsgrund. Det av utredningen presenterade statistiska materialet ger emellertid knappast grund för något antagande att domstolarna skulle tillämpa flyktfarerekvisitet slentrianmässigt. Den inskränkning som utredningen föreslår vad gäller häktning vid flyktfara synes som grund främst ha ett allmänt önskemål om färre frihetsberövanden. En skärpning av rekvisiten enligt förslaget skulle leda till att antalet avvikanden och undanhållanden ökar. Följderna därav blir sämre effektivitet och ökade kostnader. Lagändring bör därför ej ske.

Kollusionsfara

Även beträffande detta rekvisit har utredningen föreslagit en skärpning genom att "påtaglig risk" skall föreligga. I likhet med vad utredningen här anför (sid. 133) kan jag inte se att den språkliga ändringen innebär någon större förändring i förhållande till gällande rätt. Jag anser därför att det saknas skäl att genomföra den föreslagna ändringen.

Den främsta möjligheten att minska antalet häktningar anser utredningen föreligga vid häktningsgrunden recidivfara. Denna uppfattning framförde även utredningen i 1977 års betänkande. Då föreslogs att häktning vid recidivfara skulle kunna ske endast om det var oundgängligen nödvändigt, samt föreslogs också högre straffminimum som förutsättning. Det nu framlagda förslaget innefattar inte någon höjning av straffminimum som förutsättning för häktning vid recidivfara. Däremot skall sådan häktning endast kunna ske vid vissa uppräknade typbrott samt om det finns "påtaglig risk" att den misstänkte på nytt begår brott av samma art.

Utredningen uttalar att recidivhäktningens huvudsakliga syfte är individualpreventivt och kriminalpolitiskt. Därmed anser utredningen att häktningsgrunden recidivfara är systemfrämmande, vilket skulle tala för en restriktiv tillämpning. Utredaren anför att det inte är genom anhållande och häktning som samhället skall skydda sig mot vanebrottslingarna och försöka hindra dem från att begå nya brott. Några förslag till hur detta på annat sätt skall ske lämnas dock ej av utredningen. Jag har liten förståelse för denna typ av teoretiserande. Som utredaren anför är det oundgängligen nödvändigt att samhället har något redskap för att bereda medborgarna skydd till liv och egendom. Det är detta skydd i form av anhållande och häktning som nu föreslås kraftigt minskat. Utredningen uttalar att vid de brott som inte upptas som särskilda undantag de processekonomiska och sociala motiven bör träda i bakgrunden, något som står i stark kontrast till uttalanden från statsmakterna om att kampen mot den s. k. vardagsbrottsligheten skall intensifieras.

De brottstyper som skall kunna föranleda häktning vid recidivfara är brott riktade mot annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art. Mot detta finns i och för sig ingen invändning. Vidare skall häktning kunna ske då brottsligheten är av stor omfattning. Jag vill då peka på att det ofta först efter vidlyftiga utredningsåtgärder går att binda den misstänkte vid omfattande brottslighet. Inte sällan sker gripande – anhållande efter ett eller ett fåtal kända brott. Omfattningen av ytterligare brottslighet kan i detta inledningsskede många gånger inte bedömas. Det föreslagna rekvisitet framstår som teoretiskt och är föga ägnat för praktisk användning. Därtill anför utredningen att rekvisitet "brottslighet av stor omfattning" endast skall avse brott för vilka den misstänkte ännu inte lagförts. Konsekvenserna av detta har utredningen själv utvecklat (sid. 135). De föreslagna begränsningarna kan enligt utredningen "i någon mån inverka på effektiviteten i bekämpningen av de mera vardagsbetonade brotten". I själva verket skulle förslaget i denna del medföra en helt oacceptabel brist på möjligheter för samhället att hindra vanebrottslingarnas verksamhet vad gäller t. ex. stölder och bedrägerier och medföra en drastisk minskning av skyddet för medborgarna. Utredningen har enligt min mening inte kunnat visa något godtagbart skäl att på ett sådant sätt inskränka möjligheterna att förhindra pågående vanemässig brottslighet. Inte heller föreligger, vilket kommer att beröras nedan, något användbart alternativ till häktning i dessa fall. En sådan uppgivenhet gentemot de vanemässigt kriminaliserade måste betraktas som stötande och kan inte godtas.

Åklagarmyndigheten i Handens åklagardistrikt: De speciella häktningsskälen föreslås ändrade. Beträffande flyktfaran föreslår utredningen att det skall finnas påtaglig risk för avvikande. Vad som menas med påtaglig risk anges icke närmare och är måhända svårt att definiera. Det är ändock uppenbart att man lätt får bevisproblem och i och med detta måste alltså utredningen inriktas på att fastställa om det föreligger en påtaglig risk.

Utredningen föreslår att häktningsskälet recidivfara skall få tillämpas endast vid våldsbrott och vissa grövre former av andra brott samt vid tillfällen när brottet präglats av avancerad teknik, planering eller systematik. Utanför faller uppenbarligen vardagstjuven, vilken försörjer sig på brott och begår flera brott i veckan. Här rör det sig ingalunda om planerade eller raffinerat utförda gärningar. Våra bostäder är numera obevakade under kontorstid och någon större försiktighet eller teknik krävs inte från gärningsmännens sida. På sid. 135 skriver utredningen, att sådana brott "inte innebär några påtagliga risker för allvarligare skador för samhället eller enskilda". Den som regelbundet träffar offren för sådan brottslighet kan ingalunda dela denna i mitt tycke oriktiga synpunkt. Ett inbrott upplevs mycket ofta som en grov integritetskränkning. Vårt påföljdssystem är dessutom sådant, att begås ett större antal brott så påverkar varje därefter tillkommet brott påföljden endast i obetydlig utsträckning. Reglerna för åtalsunderlåtelse har dessutom ändrats så, att man inte ens skall behöva utreda dem. Det är orimligt om man inte ens tillfälligt får stoppa sådan verksamhet med häktning. I utredningen anger man som ett exempel, att en person, som dömts upprepade gånger för viss brottslighet, mer eller mindre direkt efter senaste straffets avtjänande begår nytt brott av samma slag. Att inte få tillgripa häktning i ett sådant fall är en orimlig kriminalpolitik.

Åklagarmyndigheten i Kalmar åklagardistrikt: Den föreslagna inskränkningen av den särskilda häktningsgrunden recidivfara innebär en klar försämring av samhällsskyddet gentemot vanebrottslingarna (vilka förorsakar en stor del av främst förmögenhetsbrotten) och bör därför ej genomföras. Att förhindra att sådana brottslingar genom snara återfall ytterligare fixeras i brott är naturligen till gagn för dessa.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Att skriva in "påtaglig" risk innebär enbart en kodifiering av nuvarande praxis. Den ändring jag vill motsätta mig, är att så starkt minska möjligheterna till häktning vid recidivfara. 24 kap. 1 § RB måste skrivas om så, att häktning vid recidiv tillåts om påföljden kan antas bli fängelse eller sluten psykiatrisk vård.

Åklagarmyndigheten i Sala åklagardistrikt: Då det gäller recidivfaran delar vi helt Folke Ljungvalls och Hans Wranghults åsikter som de framfört i särskilt yttrande. Ja, vi finner det rent av horribelt att ändra på förutsättningarna för häktning av våra "gråtjuvar". Det kommer att bli en kraftig reaktion från hela svenska folket om inte våra vanliga tjuvar frihetsberövas omedelbart sedan de belagts med nya brott mot allmän och enskild egendom.

Åklagarmyndigheten i Västerås åklagardistrikt: Utredningens restriktiva förslag skulle bli förödande för möjligheten att bekämpa allvarlig

vardagsbrottslighet. Av exemplet på sid. 135 sista stycket jämfört med vad tidigare sagts skulle alltså åklagaren få lägga brottsanmälningarna på hög tills det kunde sägas att den misstänkta brottsligheten var omfattande. Först då skulle kvarhållande och häktning kunna aktualiseras.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Det nya uttrycket "påtaglig risk" torde i praktiken knappast få annat innehåll än det idag gällande begreppet "skäligen kan befaras". Vidare är det tillfredsställande att de särskilda häktningsförutsättningarna enligt 24 kap. 2 § föreslås vara kvar.

Häktningsgrunden vid recidivfara föreslås ändrad så att utrymmet för användning av den grunden begränsas betydligt. Detta förslag är minst sagt betänkligt. Jag delar helt de synpunkter på förslaget som reservanterna Ljungvall och Wranghult framför.

Åklagarmyndigheten i Umeå åklagardistrikt: Som häktningsgrund bör som hittills recidivfara kvarstå. Det är absolut nödvändigt att kunna häkta den som upprepade gånger begår även mindre förmögenhetsbrott. Utredningens förslag innebär exempelvis att den som erkänner brott undgår häktning om han inte på fri fot kan försvåra utredningen eller avvika.

Svea hovrätt: Hovrätten tillstyrker att det för häktning skall krävas att det föreligger "påtaglig risk" för att den misstänkte undandrar sig lagföring, försvårar utredningen eller återfaller i brott. Den skärpning av förutsättningarna för häktning som förslaget på denna punkt innebär bör kunna godtagas.

– – – – –

De nu berörda förslagen innebär en inte obetydlig skärpning av de legala häktningsförutsättningarna. Mot den bakgrunden kan hovrätten inte finna att en särreglering i restriktiv riktning av häktningsgrunden recidivfara är motiverad. Utredningen är medveten om att en begränsning av häktningsmöjligheterna på föreslaget sätt kan inverka på effektiviteten i kampen mot de mera vardagsbetonade brotten. Enligt hovrättens mening har utredningen på denna punkt i alltför hög grad gett principiella synpunkter företräde framför allmänhetens berättigade krav på effektiva åtgärder mot vardagsbrotten. Det kommer säkert att framstå som stötande om den som har dömts till fängelsestraff ett flertal gånger och som efter villkorlig frigivning visas ha förövat ytterligare några inbrottsstölder inte skall kunna häktas, därför att brotten inte kan anses vara "av farlig art" och ännu inte heller kan anses ha förekommit "i stor omfattning". Därmed blir det möjligt för den frigivne att fortsätta att begå brott och att, vilket ofta blir fallet, i accelererad takt missbruka alkohol eller narkotika. Både för samhället och den misstänkte är det i sådana fall lämpligast att brotts- och missbrukskurvan bryts genom ett frihetsingripande.

Hovrätten ansluter sig således i denna fråga till vad som anförs i det särskilda yttrandet av Folke Ljungwall och Hans Wranghult. Hovrätten förordar att bestämmelserna om häktning på grund av recidivfara samordnas med vad som enligt förslaget skall gälla för de båda övriga häktningsgrunderna. Om utredningsförslaget likväl läggs till grund för lagstiftning, bör av motiven klart framgå, när brottsligheten skall anses vara av "stor omfattning".

Hovrätten över Skåne och Blekinge: När det gäller de särskilda häkt-

ningsgrunderna flyktfara, kollusionsfara och recidivfara föreslår utredningen att ett enhetligt beviskrav införs. I stället för rekvisitet "att det skäligen kan befaras" respektive "att anledning förekommer" skall krävas att det föreligger "påtaglig risk". Detta avses innebära en skärpning av de nu gällande kraven på särskild häktningsgrund och samtidigt i lagtexten ange att risken skall vara av konkret natur. Huruvida denna ändrade terminologi i praktiken innebär en skärpning av rekvisiten är oklart. Hovrätten vill dock inte motsätta sig ändringen. Att samma uttryck användes för alla tre häktningsgrunderna kan tjäna klarhetens syfte. Emellertid framgår inte klart av lagförslaget att "påtaglig risk" gäller också för kollusionsfara. Detta bör kanske tilläggas i lagtexten.

Speciellt beträffande den särskilda häktningsgrunden recidivfara är det enligt förslaget angeläget att begränsa häktningsanvändningen. 1974 års häktningsutredning föreslog att häktning på denna grund skulle få ske endast för brott med straff på fyra år eller mera i straffskalan. Den nu föreslagna formuleringen är mindre långtgående än den tidigare föreslagna skärpningen av kraven för häktning på grund av recidivfara. Den omständigheten att förmögenhetsbrotten inte nämns i paragrafen bör enligt hovrättens mening inte utesluta att t. ex. vanemässiga inbrottsstölder och mer eller mindre systematiskt inträngande hos åldringar omfattas av regeln. Detta bör komma till uttryck i exemplifieringen i förarbetena. Med den föreslagna utformningen ges utrymme för en individuell bedömning. Att vid bedömningen av om risk för fortsatt brottslig verksamhet föreligger bortse från brottslighet av likartat slag som den misstänkte tidigare dömts för synes vara svårt. Hovrätten instämmer dock i kritiken av en praxis som går ut på att slentrianmässigt anse recidivfara föreligga då den misstänktes kriminalregister upptar en omfattande brottslighet. Vad som nu sagts gäller också vid bedömningen om man skärper kravet till att påtaglig risk föreligger för fortsatt brottslig verksamhet.

Stockholms tingsrätt: Vad gäller de särskilda häktningsskälen flykt-, kollusions- och recidivfara ställer sig tingsrätten bakom förslaget såvitt gäller *flykt- och kollusionsfara* . För häktning på grund av flyktfara krävs enligt nuvarande regler, att "det skäligen kan befaras" att den misstänkte avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Samma beviskrav gäller för häktning på grund av kollusionsfara. Förutsättning för häktning på grund av risk för fortsatt brottslig verksamhet är att "anledning förekommer" att den misstänkte begår nya brott. De olika beviskraven torde av domstolarna tolkas och tillämpas på i princip samma sätt. Mot denna bakgrund finner tingsrätten det vara välbetänkt att utforma lagtexten så, att även formellt ett enhetligt beviskrav för de tre häktningsgrunderna ställs upp. Den föreslagna lokutionen "påtaglig risk" tillgodoser väl önskemålet om att risken för flykt etc skall vara konkret med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. I sammanhanget kan nämnas att uttrycket "påtaglig risk" kommit till användning i 26 kap. 7 § 1 st brottsbalken när det gäller villkorlig frigivning för den som dömts till ett längre frihetsstraff för särskilt allvarlig brottslighet, som har riktats sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa, och fara bedöms föreligga att han efter frigivningen begår brott av samma slag.

Vad som har sagts nu senast knyter an till hur häktningsgrunden *recidivfara* närmare bör utformas. I dag förutsätts för häktning att "anledning förekommer att" den misstänkte "fortsätter sin brottsliga verksamhet". Utredningsmannen föreslår en skärpning av förutsättningarna på det sättet att, förutom att uttrycket "påtaglig risk" får ersätta "anledning förekommer", nuvarande möjlighet till häktning begränsas genom kravet att åtgärden skall vara nödvändig för att förhindra sådan fortsatt brottslighet, som riktat sig mot annans liv, hälsa, eller frihet eller är av annan farlig art eller brottsligheten är av stor omfattning. En bestämmelse med denna innebörd finns i 24 kap. 1 § första stycket 2 förslaget till ändrad lydelse av RB.

I motiven (s. 135) framhålls, att en utgångspunkt vid bedömningen av brottsligheten i dessa fall skall vara, att de sociala och processekonomiska motiven bör träda i bakgrunden och häktning komma i fråga endast för att skydda enskilda och samhället från allvarlig brottslighet. Vidare förutsätter den föreslagna regeln att den misstänkte ännu inte lagförts för brottsligheten. Den som dömts för flera förmögenhetsbrott och därefter gör sig skyldig till ytterligare brott, kanske omedelbart efter straffverkställighet, skall inte utan vidare kunna häktas enligt bestämmelsen även om det finns risk för att han skall begå ytterligare brott.

Enligt tingsrättens mening blir möjligheten till häktning vid recidivfara enligt förslaget för snäv. Som framhålls i betänkandet (s. 133) är denna häktningsgrunds nuvarande huvudsakliga syfte individualpreventiv och kriminalpolitiskt. Häktningsgrunden tillgrips inte sällan för att bryta en pågående brottsperiod ofta bottnande i drogmissbruk, som finansieras genom stölder och andra förmögenhetsbrott av i och för sig okomplicerad beskaffenhet. Man kan där inte säga att brottsligheten är satt i system eller på annat sätt av stor omfattning. Även om institutet rannsakningsövervakning skall kunna tillgripas i den angivna situationen anser tingsrätten, att också möjligheten till häktning bör stå kvar. Enligt tingsrättens erfarenhet är häktning nämligen många gånger det enda realistiska alternativet för att bryta en brottsperiod av detta slag. Även samhällsskyddet talar för att häktning skall kunna tillgripas i dessa fall. Härtill kommer att allmänhetens förtroende för de rättsvårdande myndigheternas förmåga att upprätthålla rättsordningen kan rubbas med en regel, som inte tillåter häktning för den mer "vardagsbetonade" brottsligheten. Vidare finns risk för att polis och åklagare uppfattar sitt arbete som meningslöst ifall man tvingas att släppa en misstänkt, som man mer eller mindre vet inom en snar framtid kommer att gripas för nya brott av samma slag.

Tingsrätten vill inte heller ställa sig bakom en regel, där häktning inte utan vidare kan ske med hänsyn till tidigare lagförda brott. Att frigöra sig från den misstänktes tidigare brottslighet låter sig svårligen göras och tingsrätten är övertygad om att domstolarna även i fortsättningen tar hänsyn till den misstänktes antecedentia sådant detta kommit till uttryck i kriminalregistret. Med hänsyn till vad som sagts ovan anser tingsrätten att häktningsgrunden recidivfara bör finnas kvar väsentligen oförändrad. Genom den nya lokutionen "påtaglig risk" sker ju ändå en viss höjning av häktningströskeln i förhållande till vad som gäller nu. Utredningsmannens förslag medför enligt tingsrättens mening sammanfattningsvis att sam-

hällsskyddet försämras, att allmänhetens förtroende för myndigheternas förmåga att beivra brott kan rubbas negativt och att effektiviteten i brottsbekämpningen minskar på ett inte godtagbart sätt.

Södra Roslags tingsrätt: Angående häktningsskälen "flyktfara" och "kollusionsfara" innebär förslaget snarare en precisering av rådande praxis än någon förändring i sak. Vi godtar därför förslaget att uttrycket "påtaglig risk" införs som beviskrav.

Däremot finns det skäl till invändningar mot utredningens förslag till skärpning av kraven för häktning vid recidivfara. Förslaget grundas i denna del på direktiven att antalet häktningar totalt skall nedbringas, men löser inte det av oss antydda problemet med obefogade anhållanden och häktningar. Antalet häktningar är en produkt av brottsutvecklingen i samhället. Brottsbalksbrotten har under det senaste året ökat med sex procent och förmögenhetsbrotten, 75 % av alla brott, ökar mest. Förslaget tar också sikte på de allra vanligaste förmögenhetsbrotten, vid vilka återfallsrisken erfarenhetsmässigt är mycket hög. Vi anser att utredningsmannen inte tillräckligt beaktat behovet av skydd mot återfall i förmögenhetsbrott till förmån för mera individualpreventivt färgade hänsyn. Halvtidsfrigivningen har inneburit att återfallsbrottslingar ofta släpps ut från fängelset kort tid efter domen. Brottsstatistiken visar att riskerna är mycket stora att dessa begår nya brott av typen villa- eller lägenhetsinbrott, bilstölder, tillgrepp ur parkerade bilar och butiksstölder. Mot sådan kriminalitet har samhället svårt att skydda sig. En annan kategori som erfarenhetsmässigt är mycket brottsbenägen är personer som finansierar narkotikamissbruk o. d. med olika former av "vardagskriminalitet". På grund av den låga uppklarningsprocenten vid sådan brottslighet vågar man på goda grunder anta att om en återfallsbrottsling ertappas med exempelvis ett lägenhetsinbrott, detta normalt inte kan antas vara en enstaka företeelse. Ofta kan säkert flyktfara kunna konstateras, men det effektivaste sättet att stoppa seriebrottslighet torde vara häktning. Samhället bör inte avhända sig häktningsvapnet i dessa situationer. Utredningsmannen har i vart fall inte lyckats övertyga oss om att förslaget om större restriktivitet med häktningar på grund av recidivfara är genomtänkt och välgrundat. Rannsakningsövervakning, som föreslås utgöra något slags skyddsnät när häktning inte kan tillgripas vid återfall (25 kap. 1 § andra stycket) kan inte anses vara ett realistiskt alternativ till häktning vid återfall annat än i begränsad omfattning. Vi instämmer alltså i huvudsak i reservanterna Ljungwalls och Wranghults synpunkter. Därtill vill vi framhålla att avgränsningen av kategorierna brottslighet av "farlig art" eller "stor omfattning" är alltför vag för att kunna användas i den praktiska rättstillämpningen. Vi anser alltså att recidivgrunden bör behållas som häktningsskäl ungefär i samma omfattning som enligt gällande rätt.

Göteborgs tingsrätt:

Flyktfara

När det gäller tolkningen av de båda beviskraven "skäligen kan befaras" och "anledning förekommer" torde närmare ledning visserligen kunna hämtas ur rådande rättspraxis, men tingsrätten delar ändå uppfattningen

att innebörden kan förefalla oklar och att fråga kan uppstå hur beviskraven förhåller sig till varandra. Det finns därför skäl att skapa ett enhetligt beviskrav för samtliga häktningsgrunder, i syfte att både förtydliga rättsläget och underlätta tillämpningen.

Tingsrätten anser inte att utredningen ger belägg för synpunkten att häktningsreglerna tillämpas alltför slentrianmässigt. Icke desto mindre förefaller det lämpligt med en formulering av beviskravet så att det framgår att risken för t. ex. flykt skall vara konkret med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Uttrycket "påtaglig risk" motsvarar väl detta krav.

Beträffande påståendet att denna häktningsgrund har en social slagsida är det förmodligen svårt att helt undvika den effekten. En person som saknar bostad och arbete har ju lättare att hålla sig undan än den som lever under mer ordnade och etablerade sociala förhållanden. Även med betoning av omständigheterna i det särskilda fallet är det därför troligt att risken för flykt fortfarande oftare framstår som påtaglig beträffande den socialt utslagne än andra personer.

Kollusionsfara

Häktning på grund av risk för att den misstänkte försvårar utredningen av medmisstänktas brott är såsom utredningen framhållit helt främmande för svensk rätt. Särskilt hänsynen till den misstänktes personliga integritet och den allmänna strävan att såvitt möjligt begränsa frihetsberövande tvångsmedel medför att de fördelar som en ändring av lagstiftningen härvidlag sannolikt skulle innebära för bekämpningen av den organiserade brottsligheten inte kan tillmätas någon avgörande betydelse. Någon ändring bör alltså ej komma i fråga.

Såsom anförts ovan under föregående rubrik tillstyrker tingsrätten att ett enhetligt beviskrav beträffande de särskilda häktningsgrunderna införs och att detta får formuleringen "påtaglig risk". Det bör emellertid på ett klarare sätt framgå av lagtexten att påtaglig risk krävs inte bara för flyktfara utan även för kollusionsfara.

Liksom utredningen anser tingsrätten inte att formuleringen innebär några avgörande förändringar i förhållande till vad som gäller idag i fråga om kollusionsregelns praktiska tillämpning. Några avgörande förändringar är inte heller önskvärda.

Recidivfara

Tingsrätten motsätter sig förslaget att begränsa möjligheterna till häktning på grund av fara för fortsatt brottslig verksamhet. Tingsrätten ansluter sig istället till de synpunkter Folke Ljungwall och Hans Wranghult anfört i sitt särskilda yttrande. Denna ståndpunkt bedömer tingsrätten vara mer realistisk och stå i bättre samklang med det allmänna rättsmedvetandet. I sammanhanget bör särskilt framhållas att redan förslagen om kortare tidsfrister, högre tröskel i fråga om risken för fortsatt brottslighet och proportionalitetsregeln kan förväntas medföra begränsningar av häktningar på grund av recidivfara. Ytterligare begränsningar skulle inte vara till fördel för rättssamhället.

För att undvika en ojämn rättstillämpning bör i vart fall en annan formulering än "annan farlig art" väljas för att ange begränsningskriteriet i fråga om häktning på grund av recidivfara. Lagtexten bör vara formulerad så att den på ett klarare sätt anger vid vilka brott häktning får tillgripas.

Däremot delar tingsrätten utredningens åsikt att recidivregeln i fortsättningen bör formuleras så att det klart framgår att det skall föreligga fara för likartad brottslighet. Likaså att det även beträffande denna häktningsgrund skall vara fråga om "påtaglig risk".

Luleå tingsrätt: Tingsrätten instämmer i utredarens förslag om skärpning av beviskravet för fara för flykt, kollusion och fortsatt brottslighet.

Tingsrätten ansluter sig i huvudsak till vad som anförs i det särskilda yttrandet av Folke Ljungwall och Hans Wranghult. Tingsrätten delar alltså bedömningen att häktning på grund av recidivfara inte bör vara begränsad till vissa brottstyper utan kunna komma ifråga vid varje typ av brott för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver. Tingsrätten avstyrker alltså utredarens förslag i denna del.

Domstolsverket: Förslaget att begränsa möjligheterna att tillgripa häktning på grund av recidivfara kan – om det genomförs – antagas medföra negativa konsekvenser för bekämpningen av framförallt förmögenhetsbrotten. Utredningen har i någon mån sökt mildra dessa konsekvenser dels på så sätt att häktning skall kunna ske i de fall brottsligheten är av stor omfattning, dels genom tillskapandet av ett nytt häktningsalternativ, den s. k. rannsakningsövervakningen. Om rannsakningsövervakningen kunde förutses bli ett användbart alternativ till häktning är DV överens med utredaren att häktningsförutsättningarna vid recidivfara kan begränsas på det föreslagna sättet. Som även framgår längre fram ifrågasätter DV dock om inte utredaren har knutit alltför stora förhoppningar till rannsakningsövervakningen, åtminstone på det sätt den föreslås bli utformad. Man kan således hysa farhågor för att en stor del av dem som i dag häktas på grund av recidivfara, sedan de gjort sig skyldiga till ett eller flera förmögenhetsbrott, inte kommer att rätta sig efter de villkor som knyts till en övervakning utan i stället fortsätter med sin brottsliga verksamhet. Just när det gäller kategorien återfallsförbrytare är DV tveksam till om inte den föreslagna begränsningen är alltför långtgående. Å andra sidan har DV förståelse för svårigheterna att i lagtexten mer i detalj ange de brott vid vilka häktning på grund av recidivfara får ske. DV vill ändock förorda att häktningsförutsättningarna beträffande recidivfara formuleras så att häktning, särskilt vid fall av upprepad brottslighet, skall kunna ske i något större utsträckning än vad som föreslagits.

Lars Bentelius, domstolsverket är av skiljaktig mening och tillstyrker att häktningsförutsättningarna i recidivfallen ändras helt i enlighet med utredningens förslag.

RPS: RPS är starkt kritisk till förslaget om att inskränka möjligheterna att häkta vid risk för fortsatt brottslighet och ansluter sig därvid till de synpunkter, som framförts av utredningens sakkunniga Folke Ljungwall och Hans Wranghult i bilaga till betänkandet. Till utvecklande av sina synpunkter får RPS anföra följande.

I utredningsförslaget åberopas ingen utredningsdokumentation till stöd

för att det finns något behov av den föreslagna inskränkningen. Utredningen anför visserligen att lagrummets nuvarande betydelse i praktiken har kommit att fylla processekonomiska behov snarare än att tillgodose de skyddsaspekter som lagstiftare avsett (s. 133). Enligt RPS:s mening saknas dock fog för detta påstående, som inte stöds av något utredningsmaterial. Inte heller stöds förslaget av den i betänkandet presenterade statistiken, som tvärtom utvisar att den aktuella häktningsgrunden åberopats i allt mindre utsträckning i åklagarnas anhållningsbeslut under senare år (s. 98).

Att genomföra utredningens förslag skulle innebära en minskning av möjligheterna att häkta framför allt personer, som gjort sig skyldiga till olika slag av vardagsbetonad brottslighet, t. ex. bostadsinbrott. Utredningen förefaller inte att ha tagit tillbörlig hänsyn till de senare årens oroande ökning av brottsligheten. Inte minst har denna utveckling drabbat allmänheten just i form av en ökad vardagsbrottslighet, bland vilken bostadsinbrotten ökat med ca 25 procent under en tioårsperiod. Det är svårt att tro att en minskning av skyddet mot sådan vardagskriminalitet verkligen kan ha stöd i det allmänna rättsmedvetandet. Förslaget går också stick i stäv med statsmakternas på senare tid uttalade intentioner om en ökad satsning på att bekämpa vardagsbrottsligheten.

Häktning i anledning av fara för fortsatt brottslighet skall enligt förslaget alltså kunna ske bl. a. om brottsligheten är av stor omfattning. Vid bedömningen av om så är fallet får man dock enligt utredningen inte ta hänsyn till tidigare brottslighet, som den misstänkte redan har lagförts för (s. 135). I betänkandet exemplifieras detta med en person, som tidigare dömts för flera förmögenhetsbrott och som därefter, kanske direkt efter straffavtjänandet, gör sig skyldig till ytterligare brott. Denne person skulle alltså inte utan vidare kunna häktas på grund av risk för fortsatt brottslighet. Utredningen anför själv att denna konsekvens kan vara svår att acceptera. RPS instämmer i detta.

Det bör här påpekas, att rannsakningsövervakning visserligen skulle kunna användas i en situation som den nyss nämnda. Om den övervakade därvid missköter sig skulle han kunna häktas enligt den föreslagna bestämmelsen i 25 kap. 10 § RB. Enligt RPS:s uppfattning fyller det dock ingen förnuftig mening att gå en sådan omväg över rannsakningsövervakning i fall, då man redan från början med stor sannolikhet kan förutse att övervakningen inte kommer att avhålla den misstänkte från att begå nya brott. En sådan omgång vore olycklig både för allmänheten, som drabbas av brottsligheten, och för den misstänkte själv, som får dra på sig ytterligare brottslighet som han sedan skall dömas för. Omgången innebär också en påtaglig misshushållning med de rättsvårdande myndigheternas resurser.

Utredningen har, utan närmare motivering, utformat förslaget så att faran för den fortsatta brottsligheten skall avse brott av samma slag som omfattas av den redan aktuella misstanken (s. 136). Så tillämpas säkert bestämmelserna redan i dag i de flesta fall, och på goda grunder. Det är dock svårt att förstå varför man helt skall avhända sig möjligheten att förhindra brottslighet av annat slag i de sällsynta fall, då detta kan vara befogat.

Med hänsyn till det anförda får RPS med skärpa avstyrka förslaget att

minska möjligheterna till häktning vid fara för fortsatt brottslighet.

Beviskravet för de olika häktningsgrunderna uttrycks för närvarande på olika sätt (se 24 kap. 1 § och 2 § RB). Utredningen föreslår att det för samtliga häktningsgrunder skall krävas en "påtaglig risk" för att häktningsgrunden föreligger (s. 130 f). Förslaget är avsett att innebära en skärpning av beviskravet för att respektive häktningsgrund verkligen föreligger i det konkreta fallet. Enligt RPS:s mening finns det dock inget stöd för att en skärpning av beviskravet är behövlig. Utredningens mening att rättspraxis ställt allt för låga krav när det gäller häktningsgrunden flyktfara motsägs sålunda snarast av utredningens egen statistik, som utvisar att användningen av denna häktningsgrund minskat sedan 1975. Det ligger enligt RPS:s uppfattning i sakens natur att domstolarna alltid måste bedöma häktningsgrunderna med hänsyn till omständigheterna i det konkreta fallet. En omformulering av lagtexten för detta ändamål är därför knappast nödvändig. Snarare kan ordet "påtaglig" leda tanken till ett hårdare beviskrav än vad utredningen egentligen avsett. Förslaget avstyrks därför. Om man ändå vill införa en enhetlig formulering av beviskravet för de olika häktningsgrunderna förefaller uttrycket "skäligen kan befaras" vara det mest adekvata.

Kriminalvårdsstyrelsen: Styrelsen har inga erinringar mot förslaget till skärpningar i de legala förutsättningarna för häktning utom i ett avseende. Styrelsen är nämligen ytterst tveksam när det gäller utredningens förslag om reducering av möjligheten att häkta vid recidivfara. En sådan begränsning kommer enligt styrelsens mening att påverka situationen för bl a missbrukarna. För dessa personer med täta återfall i oftast mindre allvarlig kriminalitet har häktningen inneburit att en missbruksperiod i förening med brottslig aktivitet har avbrutits. Om man väsentligt minskar domstolarnas möjlighet att tillgripa häktning i dessa fall kommer däremot gruppen i avvaktan på rättegång och anstaltsomhändertagande i stor utsträckning att fortsätta med en kriminalitet som – även om den inte är direkt samhällsfarlig – i allmänhetens ögon reducerar tilltron till rättsväsendets förmåga att skydda enskildas egendom.

Styrelsen delar utredningens uppfattning att ett enhetligt beviskrav bör gälla för samtliga häktningsgrunder. Emellertid är styrelsen tveksam till huruvida uttrycket påtaglig risk tillräckligt preciserar kravet på bevisningens styrka. Uttrycket återfinns också i 26 kap. 7 § brottsbalken. Erfarenheterna från tillämpningen av detta lagrum ger enligt styrelsens mening anledning att ifrågasätta om detta uttryck även bör införas när det gäller förutsättningen för häktning. Enligt styrelsens mening bör därför beviskravet ytterligare preciseras när det gäller riskbedömningen.

Brottsförebyggande rådet: Den andra huvudfrågan vid utformningen av de straffprocessuella tvångsmedlen är om och under vilka förutsättningar recidivfara är en acceptabel grund för frihetsinskränkningar.

Utredningen har, under åberopande av att häktning huvudsakligen kan motiveras som ett medel för att säkerställa lagföring, valt att begränsa möjligheterna till frihetsberövanden med stöd av recidivgrunden. Samtidigt föreslås att rannsakningsövervakning skall få användas som tvångsmedel i de flesta fall där recidivfara i dag är grund för häktning. BRÅ

menar att samhällsskyddet kräver en regel om häktning på grund av recidivfara. Särskilt viktigt är denna möjlighet för att komma till rätta med seriebrottslighet. Såväl allmänhetens förtroende för samhällets brottsskydd som allmänprevention vilar till stor del på att snabba ingripanden av dessa slag sker.

Det är självfallet av största vikt, att förutsättningarna för häktning resp rannsakningsövervakning noga preciseras i lagtexten för att minska riskerna för misstanke om godtyckliga häktningar på denna grund. Förutsättningarna för när den ena eller andra åtgärder skall vidtas för att hindra fortsatt brottslighet måste självfallet bedömas utifrån effektivitets- och humanitetssynpunkt.

Sett ur de intressen BRÅ har att bevaka måste samhällsskyddet få företräde framför humanitetsaspekter. Häktning bör därför komma i fråga också vid recidivrisk för samtliga kategorier misstänkta utom för t. ex. ungdom, vårdnadshavare till små barn och då den enskilde är psykiskt störd, dvs sådana grupper då det står utom allt tvivel att skadorna vid ett frihetsberövande klart överväger framför intresset av ett effektivt samhällsskydd.

I betänkandet argumenteras för att såväl flyktfara, kollusionsfara som recidivfara skall vara konkret. Av det skälet föreslås en omformulering av beviskravet så att det skall föreligga en "påtaglig risk" i stället för "skäligen kan befaras" resp "anledning förekommer" för den misstäktes handlingssätt. En sådan formulering leder tanken till, att åklagaren förutsätts att inför domstolen visa upp ett konkret handlande för att rekvisitet skall kunna tillämpas. Utredningsmannen synes dock i sin motivering (s. 130 f) ha utgått från att det är tillräckligt för häktning på t. ex. flyktfara att domstolen i det enskilda fallet bedömer att den misstänkte har benägenhet att undandra sig lagföring. På samma sätt uttunnas konkreteriseringen av recidivfara (s. 136) från att det skall vara påtaglig risk för brottslighet av samma art som misstanken avser, till att det med brott av samma art skall förstås en artlikhet i vidare bemärkelse.

Rådet vill med dessa exempel sätta i fråga om några förbättringar uppnås genom att använda orden "påtaglig risk" som beviskrav när det erfarenhetsmässigt är så vid häktningar att åklagaren ofta har svårt att konkret visa på t. ex. kollusions- och recidivfara. Det kan därför befaras att den föreslagna utformningen av lagtexten leder till att sådana svårigheter hindrar häktning, när det eljest är befogat för att skydda enskilda och samhället i övrigt mot lagöverträdelser. På samma sätt kan lagföringen försvåras.

Om den föreslagna ändringen inflyter i lagtexten, är det nödvändigt att på sätt skett i motiven till lagen (1978:800) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter, se prop. 1978/79:28 s. 141 f, ange typsituationer för när denna påtagliga risk föreligger. Till skillnad mot betalningssäkringsfallen, där enbart betalningsviljan hos den enskilde skall bedömas, är misstanke om flykt, kollusions- och recidivbenägenhet en mycket mer mångfasetterad verklighet att bedöma.

Reservation till BRÅ:s yttrande av Magnus Sjöberg , som anför att avsnittet "Beviskravet" i yttrandet bort ha följande lydelse:

I betänkandet – – – handlingssätt. Under senare år har antalet anhål-

landen och häktningar gått ned. Det är angeläget att den restriktivitet i användandet av personella tvångsmedel, som denna tendens är ett uttryck för, kan vidmakthållas. Ett införande av ett gemensamt rekvisit "påtaglig risk" kan antas få den effekten att nuvarande restriktivitet i användandet av personella tvångsmedel befästs. BRÅ vill därför förorda utredningens förslag i denna del.

RRV: RRV har ingen erinran mot utredningens förslag.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Som kritik mot de föreslagna förkortade tidsfristerna i samband med anhållande och häktning har framförts att uppklarningsprocenten av brott blir lägre samt att antalet häktningar kan komma att öka bland annat på grund av s. k. större kollusionsfara. Påståendena kan ha fog för sig. För egen del får länsstyrelsen icke minst framföra en allvarlig erinran mot föreslagen begränsning av häktningsgrunden recidivrisk. Länsstyrelsen anser därvid att häktning på grund av recidivfara ej bör vara begränsad till vissa brottstyper utan bör kunna komma i fråga vid alla typer av brott för vilket är stadgat fängelse i ett år eller därutöver. Länsstyrelsen förstår de allvarliga betänkligheter som framförts från länets polismyndigheter om en ändring enligt utredningens förslag genomföres beträffande häktningsgrunden recidiv. En konsekvens av utredningens förslag skulle bli att ingripande med tvångsmedel mot brottslingar som utövar s. k. mobil seriebrottslighet – stöld, bedrägeri- och rånturnéer – skulle bli svårare än hittills. Länsstyrelsen anser därför att utredningens förslag till ändring av häktnings- och anhållningsgrunden recidivfara ej bör genomföras. Om det föreligger påtaglig risk för återfall i brott måste detta också innebära en påtaglig risk för att lagföringen fördröjes – saboteras!

Polisstyrelsen i Ronneby polisdistrikt: Att det införs ett gemensamt beviskrav för de tre särskilda häktningsgrunderna torde enbart vara ägnat att underlätta den enskilde polismannens bedömning huruvida gripande skall ske eller ej. Den av utredningen föreslagna lydelsen för beviskravet (påtaglig risk) innebär – som utredningen själv framhåller och som ligger i linje med utredningens direktiv – en begränsning av nuvarande häktnings- och gripandemöjligheter. Skärpningen förmodas dock icke i nämnvärd utsträckning försvåra polisens arbete. Den ytterligare skärpning som följer av angivandet av vissa typbrott för den särskilda häktningsgrunden recidivfara, kan dock förväntas försvåra polisens arbete. I denna del ställer sig polismyndigheten helt bakom det särskilda yttrandet av Folke Ljungwall och Hans Wranghult.

Polismyndigheten vill vidare beklaga att utredningen icke tagit fasta på möjligheten att utöka kollusionsfara till att omfatta fall där den misstänkte försvårar brottsutredningen för andra misstänkta i samma brott. Den organiserade brottsligheten kan i nuläget dra stora fördelar av att en misstänkt försvårar utredningen för övriga inblandade. Det förefaller polismyndigheten aningen statiskt och föga offensivt att utredningen bara konstaterar att sådan rättstillämpning är främmande för svensk rätt. Rättstillämpningen borde rimligen anpassas efter "brottstillämpningen" och beträffande sistnämnda är – ur historisk synpunkt – organiserad narkotikabrottslighet väldigt främmande men dock en realitet med oerhörda konsekvenser.

Polisstyrelsen i Karlshamns polisdistrikt: I fråga om de föreslagna ändringarna i häktningsreglerna vill polismyndigheten endast framhålla de negativa konsekvenserna ur brottsbekämpningssynpunkt som sannolikt blir följden om reglerna ändras för häktning på grund av recidivfara.

Polismyndigheten ansluter sig till det särskilda yttrande som de sakkunniga i utredningen avgett. Häktning på grund av risk för återfall i brott skall alltså inte vara begränsad till vissa brottstyper utan skall kunna komma ifråga vid varje typ av brott för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Länsstyrelsen får ansluta sig till den skiljaktiga mening som framförts i det särskilda yttrandet av de sakkunniga, länsåklagaren Folke Ljungwall och polisöverintendenten Hans Wranghult.

I detta sammanhang vill länstyrelsen framhålla att den begränsning som innefattas i rekvisitet att det skall finnas en påtaglig risk för att den misstänkte på nytt begår brott av *samma art* kan få stötande och oönskade följder. Det kan t ex inträffa att polisen vid husrannsakan hos en anhållen inbrottstjuv påträffar föremål som ger vid handen att ett förfalsknings- eller bedrägeribrott förbereds. Det vore då orimligt om inte också denna planerade brottslighet skulle kunna beaktas i häktningsfrågan. Enligt länsstyrelsens mening bör därför häktning på grund av recidivfara inte vara begränsad till vissa brottstyper utan kunna komma ifråga vid varje typ av brott för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver.

Allmänna enheten vid länsstyrelsen i Malmöhus län: Utredningen föreslår att det i stället skall krävas "påtaglig risk" för att den misstänkte flyr, försvårar utredningen eller på nytt begår brott. Det kan ifrågasättas om inte rekvisitet "skäligen kan befaras" redan idag har getts den innebörd som "påtaglig risk" avsetts få. Då "skäligen kan befaras" i praktiken synes vara synonymt med "påtaglig risk" finns det inte anledning införa den nya terminologin att användas vid sidan om den i RB redan existerande "kan skäligen befaras".

Utredningen föreslår i 24 kap. 1 § 1 stycket RB den ändringen att häktning vid recidiv endast skall få ske då brottet riktar sig mot någon annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art eller brottsligheten är av stor omfattning och det finns påtaglig risk att den misstänkte begår brott av samma art. Beträffande denna inskränkning, vilken omöjliggör häktning vid t. ex. upprepade inbrottsstölder, kan man helt instämma i vad Folke Ljungwall och Hans Wranghult i sitt särskilda yttrande framhåller om att detta förslag leder till ett stötande resultat. I övrigt instämmes i vad Ljungwall och Wranghult framfört i sitt särskilda yttrande.

Polisstyrelsen vid Helsingborgs polisdistrikt: Vid recidivfara får häktning enligt förslaget ske om brottet riktar sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art eller om brottsligheten är av stor omfattning och det finns påtaglig risk att den misstänkte på nytt begår brott av samma art. Polismyndigheten kan icke acceptera utredarens begränsning till nu nämnd brottslighet. Enligt myndighetens uppfattning kommer denna begränsning att menligt påverka effektiviteten vid bekämpandet av den s. k. vardagsbrottsligheten. Chefen för justitiedepartementet har i uttalan-

de särskilt betonat medborgarnas rätt till effektiva åtgärder vid bekämpandet av denna brottslighet och då bl. a. inbrottsstölderna. Förslaget rimmar illa sett mot departementschefens deklaration. Det kan också ifrågasättas om det kan anses humant att underlåta att ingripa med anhållande och häktning för att bryta en kriminell livsföring om fortsatt brottslighet inte kan hindras på annat sätt. Polismyndigheten ansluter sig i denna del till det särskilda yttrandet till betänkandet. Utredningsmannen föreslår vidare att häktning vid recidivrisk endast skall få ske beträffande *brott av samma art*. Myndigheten har svårt att inse varför denna begränsning skall vara nödvändig. Om det t. ex. vid husrannsakan hos en anhållen inbrottstjuv påträffas föremål som ger vid handen att förfalskningsbrott eller narkotikaförsäljning förberedes, bör ju ett beslut om häktning kunna innefatta även denna befarade brottslighet.

Polisstyrelsen vid Malmö polisdistrikt: Angående förutsättningarna för häktning på grund av recidivfara ansluter sig polismyndigheten i huvudsak till det särskilda yttrandet härom.

Riksdagens ombudsmän: Jag har ingenting att erinra mot vad utredaren har anfört om de särskilda häktningsförutsättningarna flyktfara och kollusionsfara.

Häktning på grund av recidivfara grundas främst på att samhället ansetts böra skyddas från brottslig verksamhet av personer som visat särskild benägenhet att begå kriminella handlingar. Utredaren har betraktat denna häktningsgrund som systemfrämmande, vilket synes mig vara riktigt. Det är alltså fråga om vad 1974 års häktningsutredning kallade en temporär kriminalpolitisk åtgärd. Man skulle kunna kalla det för en kortsiktig eller provisorisk inkapacitering av brottslingen. För min del skulle jag vilja ifrågasätta om en sådan grund för frihetsberövande bör kunna åberopas i andra fall än när det praktiskt sett råder visshet om att den aktuella personen har utfört gärningen eller gärningarna. Enligt den statistik som utredaren redovisat är det dock vanligt med anhållande på grund av både kollusionsfara och recidivfara. Detta synes mig från logiska utgångspunkter knappast vara fullt försvarbart, eftersom det innebär att en person frihetsberövas med syftet att hindra honom att upprepa något som man inte är säker på att han har gjort. Endast vid mycket grov brottslighet bör enligt min mening avvägningen mellan personlig integritet och samhällsskydd utfalla så att frihetsberövande kan tillgripas trots att "visshet" inte föreligger. I sådana fall torde dock förutsättningar för s. k. obligatorisk häktning finnas.

Från principiella utgångspunkter skulle man därför kunna tänka sig att lagtekniskt skilja de olika häktningsgrunderna åt så att bedömningen av om recidivfara föreligger skulle ske alldeles fristående från överväganden angående tillämpligheten av de båda andra särskilda häktningsgrunderna. I 24 kap. 1 § RB skulle man kunna först ta upp häktning på grund av påtaglig risk för fortsatt brottslig verksamhet om det framstår som klart att den misstänkte begått brottet. Därefter skulle föreskrivas möjligheten att häkta en misstänkt person på grund av flykt- och/eller kollusionsfara, om det föreligger sannolika skäl för att han har begått gärningen. En häktning på grund av recidivfara skulle då inte kunna kombineras på sätt som sker nu

med de andra grunderna utan utgöra ett självständigt häktningsinstitut. En sådan uppdelning behöver inte utesluta att åklagaren eller domstolen i sina beslut anger flera grunder för frihetsberövandet, men den skulle markera den principiella skillnaden mellan de olika situationerna och erinra om att de prövningar som kommer i fråga inte sker från samma utgångspunkter.

I fråga om vilka brott som skall kunna föranleda häktning på grund av recidivfara finns det åtskilligt som talar för utredarens förslag. Jag vill dock för min del anföra att det inte bör spela någon roll om den omfattande brottslighet som ligger till grund för riskbedömningen ligger före eller efter en dom. Det kan finnas lika stor anledning till häktning när någon, efter att ha avtjänat straff för ett flertal brott, strax efter frigivandet begår ytterligare något brott inom samma brottskategori som när mellankommande lagföring och straffavtjänande inte har ägt rum.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet: Kritiken mot hittillsvarande ordning går, framhålls det, ofta ut på att häktningsgrunderna (flyktfara etc) tillämpas slentrianmässigt (att säga "alltför slentrianmässigt" torde knappast vara klartänkt kritik, jfr förslaget s. 40 n). Att stor sanning ligger i ett sådant påstående lär ej kunna förnekas.

En förklaring till praxis härvidlag får antas vara att söka i lagens i varje fall formellt disparata beviskrav, som talar om att "anledning förekommer" resp. att det "skäligen kan befaras". Även om bägge uttrycken anses innehålla förhållandevis lågt ställda krav på förefintlig risk (flyktfara etc), synes en sådan likformig specificering som den utredningsmannen föreslår vara välmotiverad, oaktat den för med sig en viss skärpning vid jämförelse med nuläget (se särskilt s. 131 ö, 133 m och 136 m).

Det valda uttryckssättet är, att det skall föreligga en "påtaglig risk" för den ifrågavarande effekten. Det antas, att härigenom skall framgå klarare än hittills, att riskbedömningen skall ske med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Att den konkreta faran alltid ansetts normerande hindrar ej, att det kan bli av värde, inte minst, såsom utredaren understryker, i fall av recidivfara, att lagtexten ges denna nya formulering. Med all respekt för svårigheterna att i formler fånga den större eller mindre styrkan hos ett önskvärt beviskrav, så att en generell bedömningsnorm kan ställas upp, biträder nämnden vad sålunda föreslagits.

Vad i övrigt angår häktningsgrunderna är en viktig föreslagen nyhet den, att en materiell skillnad görs mellan, å ena sidan, flykt- och kollusionsfallen, och, å andra, recidivfallen. Hittillsvarande jämställdhet upphävs; föreligger det påtaglig risk, att den misstänkte på nytt begår brott – och därvid skall fråga vara om brottslighet av samma slag som den misstanken avser – förutsätts för häktning, bl. a., att det aktuella brottet riktat sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art eller att brottsligheten ifråga är av stor omfattning. Avsikten sägs vara att – med hänsyn till recidivgrundens speciella karaktär – åstadkomma en begränsning av häktningen till fall, där den behövs för att skydda enskilda eller samhället från brott, som medför allvarliga skador.

Som synes blir följden av en nyreglering, att, när det ifrågavarande brottet ej riktar sig mot annans liv, frihet eller hälsa, recidivfara föranleder häktning, endast då fråga är om brottslighet av farlig art eller stor omfatt-

ning. Exempelvis faller förmögenhetsbrott, som ej är kvalificerade på sätt senast sagts, utanför lagstadgandet. Utredningsmannen är medveten om svårigheterna att avgränsa den brottslighet som faller utanför resp. inom undantagsregelns tillämpningsområde. Den som begått flera förmögenhetsbrott, för vilka han dömts, och därefter kanske omedelbart efter utståndet straff gör sig skyldig till ytterligare brott kan till följd av regeln ej häktas utan vidare även vid risk för fortsatta brott. Detta förhållande kan vara svårt att acceptera. Medveten säger han sig vidare vara om att den föreslagna begränsningen av häktningsmöjligheten kan "i någon mån inverka på effektiviteten i bekämpningen av de mera vardagsbetonade brotten" (s. 135). Som häktning enligt honom skall främst ses som ett tvångsmedel, anser han emellertid ej, att recidivfara bör mötas i första hand medelst anhållande och häktning.

I särskilt yttrande har två av de sakkunniga fronderat på denna punkt. Vardagsbetonade brott såsom inbrottsstölder är, som dessa framhållit, en form av brottslighet, där medborgarna har rätt att kräva effektiva motåtgärder. Till dylika hör att en återfallsförbrytare, som upptagit sin brottsliga verksamhet, skall så snart han ertappas kunna hejdas genom frihetsberövande. Avskaffas möjligheten till häktning vid detta slags brott, följer härav lägre prioritet även såtillvida att regler om förtur, frister m. m. inte längre gäller därvidlag.

Forskningsnämnden finner anmärkningarna beaktansvärda och delar dessa sakkunnigas uppfattning, att den föreslagna beskärningen vid recidivfara stämmer illa överens med statsmakternas uttalade intentioner, att en reduktion av tvångsmedlens användningsområde ej får medföra att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten minskar ifråga om brottsutredning och lagföring. Önskad begränsning i förevarande avseende kommer att i ej ringa mån ses tillgodo redan genom övriga restriktioner (kortare tidsfrister m. m.) som proponeras. Nämnden avstyrker därför utredningsmannens förslag i denna del.

Det kan i sammanhanget anmärkas, att dessa sakkunniga generellt uttalat uppfattningen, att det synes starkt kunna sättas ifråga, om det över huvud är möjligt att "i nämnvärd omfattning" minska bruket av personella tvångsmedel utan att detta medför just sådana negativa verkningar som nyss nämndes. Ett genomförande av utredningsmannens förslag kan enligt dem ej ske utan en försämring därvidlag.

Sveriges domareförbund: Förbundet accepterar vidare att beviskravet för samtliga tre häktningsgrunder anges med orden "påtaglig risk" i stället för de nuvarande uttrycken "skäligen kan befaras" och "anledning förekommer".

– – – – –

Förbundet finner angeläget att framhålla att även en abstrakt kollusionsfara bör kunna anses innebära "påtaglig risk" för undanröjande av bevis i det fall, att det finns ett eller flera mycket viktiga vittnen som ännu inte hörts under förundersökningen men som står den misstänkta så nära, att han lätt skulle kunna påverka deras utsaga på ett avgörande sätt, utan att han dock företagit sig något som direkt pekar på att han tänker göra något sådant.

Vidare må också anmärkas att, eftersom förutsättningarna för gripande skall vara desamma som för häktning, polisens arbete kan komma att försvåras enligt förslaget genom att flyktfara, kollusionsfara eller recidivfara skall vara "påtaglig" för att sådan åtgärd skall få företagas. Förbundet känner sig inte övertygat om att en försiktigare användning av gripandeinstitutet verkligen är önskvärd.

Utredaren anför att häktning kommit att användas i relativt stor omfattning också vid brottslighet som är av förhållandevis mindre allvarlig art (s. 126 ö) och att det inte är motiverat att enbart på grund av recidivfara tillgripa häktning i den utsträckning som sker idag (s. 134 ö). Det är en allvarlig brist i betänkandet att det inte innehåller några konkreta exempel på att häktning tillgripits i onödan, och än mindre någon statistisk undersökning härav. Man får ingen uppfattning om vad utredaren menar med mindre allvarlig brottslighet och påståendet att häktning idag sker alltför ofta hänger därför i luften.

Utredaren föreslår att häktning på grund av recidivfara skall kunna ske "om brottet har riktat sig mot någon annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art eller brottsligheten är av stor omfattning", allt under förutsättning att det finns påtaglig risk att den misstänkte på nytt begår brott "av samma art". Som exempel på brott som riktar sig mot annans liv, hälsa eller frihet nämner utredaren brott enligt 3 kap. brottsbalken, t. ex. misshandel, inte minst kvinnomisshandel, men även brott enligt 4 kap. brottsbalken, t. ex. olaga hot i sådana fall där det bedöms att hotet kan komma att sättas i verket. I specialmotiveringen anger utredaren också vissa sexualbrott samt narkotikabrott när det är fråga om försäljning. Förbundet anser att även andra former av narkotikabrott bör räknas hit och vill även tillägga rån. Utredaren nämner vidare förmögenhetsbrott som sker yrkesmässigt eller i organiserade former och seriebrottslighet.

Förslaget syftar till en inskränkning av häktningsmöjligheten vid recidivfara. Enligt utredaren skall sålunda den som begått flera förmögenhetsbrott för vilka han dömts och därefter gör sig skyldig till ytterligare brott, kanske omedelbart efter det att straffet har avtjänats, inte utan vidare kunna häktas även om det finns risk för att han skall begå ytterligare brott (s. 135 n).

Till skillnad från utredaren anser förbundet att de rättstillämpande myndigheterna är restriktiva med att tillgripa häktning på grund av recidivrisk. I ett mycket stort antal fall där häktningsförutsättningar i och för sig föreligger avstår åklagaren från att begära häktning. Vidare är det ej ovanligt att en domstol lämnar ett häktningsyrkande utan bifall med motiveringen att tillräckliga skäl för häktning ej föreligger. En ytterligare inskränkning av häktningsförutsättningarna måste få till följd att flera brottslingar får ökade möjligheter att fortsätta brottslig verksamhet. De brott som berörs av lagförslaget är ofta svåra och medför stora skadeverkningar och kan knappast anses vara av mindre allvarlig art. Förbundet vill som exempel nämna lägenhets- och villainbrott, biltillgrepp, fick- och väskstölder, checkbedrägerier och förfalskningsbrott. Många av dem drabbar den enskilde hårt, såsom lägenhetsinbrott och väskstölder. Välkänt är att sömnsvårigheter och andra psykiska besvär ej sällan följer i spåren på

bostadsinbrott. Det bör i detta sammanhang erinras om att frågan om brottsoffrets ställning av justitiedepartementet nyligen förklarats vara av stor betydelse och att den bör ägnas större uppmärksamhet framgent. Brottet drabbar också medborgarna kollektivt genom höjda försäkringspremier. Förbundet finner det stötande att en person, som dömts flera gånger tidigare för denna typ av brott och som anträffas på bar gärning, inte skulle kunna häktas för brottet. Konsekvensen blir att han inte kan anhållas och häktas förrän han på nytt har begått så många brott att brottsligheten kan anses ha fått "stor omfattning". Detta måste vara fel. Det är bättre att stämma i bäcken än i ån.

En stor del av dem som häktas för förmögenhetsbrott, t. ex. för inbrott och biltillgrepp, med recidivrisk som häktningsgrund, lever under oordnade förhållanden och har ofta missbruksproblem. Häktningen medför för dem ett avbrott i en kriminell verksamhet, vilket kan ge skyddskonsulentorganisationen eller socialtjänsten en möjlighet att initiera någon form av behandling. Häktningen kan i sådana fall jämföras med de omhändertaganden som förekommer inom frivården. Detta är ytterligare ett skäl till att det även i fortsättningen bör finnas en möjlighet att häkta på grund av recidivrisk vid förmögenhetsbrott även om brottsligheten inte är av organiserat slag eller seriebrottslighet.

Som tidigare anförts vill förbundet på denna punkt ansluta sig till det särkilda yttrandet av Folke Ljungwall och Hans Wranghult och avstyrka att häktningsmöjligheten vid recidivfara inskränks i den omfattning som utredaren föreslår.

Förbundet har däremot inget att invända mot att det nuvarande uttrycket "fortsätter sin brottsliga verksamhet" preciseras på något sätt. Eftersom det häktningsgrundande brottet skall ha fängelse ett år i straffskalan kan det vara följdriktigt att även den fortsatta brottsligheten är av motsvarande svårhetsgrad. Däremot finns det ingen anledning att den skall vara av "samma art" som utredaren föreslår. Man bör beakta att återfallsrisken i praktiken bedöms inte bara mot bakgrund av det häktningsgrundande brottet utan i lika hög grad mot bakgrund av de brott som den misstänkte tidigare har dömts för.

Föreningen Sveriges åklagare: Den föreslagna skärpningen av beviskravet för risk för flykt är snarast en kodifiering av den praxis som utvecklats under senare år. Föreningen anser emellertid att formuleringen "påtaglig risk" kan leda till att för stor bevisbörda kan komma att läggas på åklagaren. Utredaren synes ej heller ha avsett att beviskravet skall skärpas. I likhet med utredaren finner föreningen inget skäl att dessutom införa ett varaktighetskrav ("avviker eller på annat sätt varaktigt undandrar sig") på sätt som föreslogs i 1974 års häktningsutredning.

Föreningen delar utredarens uppfattning att kollusionsfara som häktningsgrund förutsätter aktiva åtgärder från den misstänkte och att kollusionsfaran bara kan hänföra sig till den misstänktes eget brott. Den föreslagna formuleringen "påtaglig risk" innebär i praktiken ingen större skillnad i förhållande till vad som gäller idag. Mot begreppsförändringen talar emellertid samma skäl som redovisats under rubriken flyktfara. Som utredaren påpekat är möjligheterna för den misstänkte att undanröja bevisning-

en mindre sedan alla inblandade hörts. Föreningen vill understryka att kollusionsfaran i sådana situationer kan vara mycket stor ända fram till huvudförhandlingen – det gäller inte minst narkotikamål.

Risk för fortsatt brottslighet är idag den mest åberopade häktningsgrunden. Föreningen kan inte ställa sig bakom utredarens uppfattning att bestämmelsen "kommit att fylla processekonomiska behov snarare än att tillgodose de säkerhetshänsyn och skyddsaspekter som lagstiftaren har avsett". Stölder och andra förmögenhetsbrott har ökat kraftigt under senare år och statsmakterna har i olika sammanhang aviserat krafttag mot denna brottslighet. Ett genomförande av förslaget att begränsa möjligheterna till anhållande och häktning på recidivgrund till brott som riktat sig mot någons annans liv, hälsa eller frihet, till annan farlig brottslighet och till brottslighet som är av så stor omfattning att den kan sägas vara yrkesmässig eller organiserad skulle få mycket negativa effekter vid bekämpningen av den s. k. vardagsbrottsligheten. Föreningen vill ge exempel på en typisk situation där anhållande och häktning inte utan vidare skulle kunna tillgripas med den föreslagna begränsningen av möjligheterna att åberopa recidivgrund. En 25-årig yngling har efter ett par skyddstillsynsdomar för tillgreppsbrott ånyo dömts till sex månaders fängelse för ett stort antal stölder och biltillgrepp. Ett par veckor efter frigivningen begår han fem villainbrott med omfattande skador som följd. Han saknar arbete och är beroende av narkotika. Hans brottslighet är i och för sig inte av så stor omfattning att brottsligheten kan sägas ha skett yrkesmässigt eller i organiserade former eller att det är fråga om en seriebrottslighet i egentlig bemärkelse. Enligt föreningens mening skulle samhällsskyddet och effektiviteten i brottsbekämpningen påtagligt försämras om man i den beskrivna situationen inte kunde inskrida med frihetsberövande mot en person som visat så stor brottsbenägenhet. Föreningen *avstyrker* bestämt förslaget att häktning på grund av recidivfara skall begränsas till vissa brottstyper. Enligt föreningens mening skall häktning kunna komma ifråga vid varje typ av brott för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver. Förslaget att det skall vara fråga om en påtaglig recidivrisk överensstämmer med den praxis som utvecklats under senare år. Mot begreppsförändringen talar dock samma skäl som redovisats under rubrikerna flyktfara och kollusionsfara. Föreningen har ingen erinran mot att lagtexten utformas så att recidivfaran skall avse brottslighet av samma art som den som misstanken avser.

Om den föreslagna begränsningen i möjligheterna att åberopa recidivrisk i princip godtas, bör rätten enligt föreningens mening, ges en möjlighet att förordna att en dom på fängelse skall gå i verkställighet utan hinder av att den inte vunnit laga kraft. Då målet prövats i sak, kan de skäl som talar mot en häktning inte väga lika tungt mot en sådan regel, som är jämställd med häktning. Föreningen vill i detta sammanhang hänvisa till de möjligheter till förordnande om omedelbar verkställighet som finns i 28 kap. 3 § andra stycket BrB. Till belysande av behovet av en sådan regel om omedelbar verkställighet hänvisas till det ovan beskrivna exemplet med den 25-årige återfallsförbrytaren som begick fem nya villainbrott. Då anhållande och häktning inte kan ske blir målet inget förtursmål. I avvaktan på huvudförhandlingen hinner ynglingen begå nya brott – kanske tillsam-

mans med ytterligare personer – med åtföljande fördröjning. Verkställigheten av fängelsestraffet kan uppskjutas ytterligare genom ett överklagande till hovrätten. Det är allmänt känt i åklagarkretsar att den som dömts till fängelsestraff ofta inte hyser några betänkligheter mot att begå nya brott, eftersom han kan räkna med att dessa inte ger en strängare påföljd. Det skulle vara direkt stötande om samhället inte omedelbart kunde bryta ett sådant livsmönster. Självfallet avser inte föreningen härmed att häktning skulle tillgripas i stället för sociala åtgärder. Även om häktning i första hand skall vara ett straffprocessuellt tvångsmedel, så kan man, enligt föreningens mening, inte helt underlåta att ta individualpreventiva hänsyn. Det vore i den beskrivna situationen inhumant mot återfallsförbrytaren att inte hindra honom från att begå nya brott.

Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polischefer: Beträffande avsnittet om recidivfara har två av de sakkunniga i utredningen skrivit sig skiljaktiga genom särskilt yttrande. Föreningarna ansluter sig helt till den uppfattning, som givits tillkänna av länsåklagaren Folke Ljungwall och polisöverintendenten Hans Wranghult.

Om förslaget genomförs uppstår mycket stora svårigheter vid utredandet av vardagsbrotten, särskilt då stöldbrotten. Till polisen anmäls att det stjäls för cirka 700 miljoner kronor om året i Sverige. Uppklarningsprocenten i Stockholm är så låg som sju procent. Stöldutredningarna visar sig ofta vara en s. k. ingång till utredningar rörande svårare brottslighet, exempelvis narkotikabrott. Utredningsarbetet försvåras onekligen om man inte kan varken anhålla eller häkta dessa brottslingar. Det kan i framtiden bli svårt att entusiasmera polisens stöldutredare.

Svenska polisförbundet: Beträffande beviskravet för häktningsgrunderna anser vi det fördelaktigt att ha ett gemensamt uttryck för detta. Vi kan också i och för sig acceptera det föreslagna "påtaglig risk", men detta får då inte ges en sådan innebörd att det allmänt sett blir en skärpning av beviskraven, däremot en utjämning så att den sociala slagsida som utredningen tar upp i inledningen av avsnitten 9.4 jämnas ut, så att mindre avseende fästs vid avsaknad av arbete och bostad och mera vid intresset av att hålla sig undan rättvisan och ekonomiska, sociala och andra möjligheter att göra det.

Kollusionsfaran bör bedömas med beaktande av den kortare handläggningstiden, och därmed följande kortare tiden för utredning. Detta innebär att risken för undanröjande av bevis eller annat försvårande av utredningen allmänt sett måste anses vara större, även med det nya uttrycket "påtaglig risk". Vi motsätter oss en skärpning av beviskravet beträffande kollusionsfara.

En inskränkning i möjligheten att åberopa recidivfara som skäl för häktning, kommer att allvarligt störa samhällets möjlighet att skydda sig mot kriminalitet. Det är svårt att förstå resonemanget i utredningen om att häktningsgrunden ifrågasätts "ur principiella synpunkter" och att häktning "tillgodoser andra syften än som gäller för tvångsmedel" eller att "institutets systemfrämmande karaktär" kommit att "fylla processekonomiska behov snarare än säkerhetshänsyn och skyddsaspekter".

Det är ingen tillfällighet att recidivrisken blivit den mest frekventa häkt-

ningsgrunden. Anledningen står att finna i det förhållandet att de flesta brotten, åtminstone bland anmälda egendomsbrott begås av ett relativt litet antal ytterst brottsbenägna individer. Detta gäller även narkotikahanteringen, där samma personer ständigt återkommer. Orsaken är att det i båda fallen är relativt enkelt att tjäna pengar på häleriverksamhet och narkotikalangning. Från social och mänsklig synpunkt måste det te sig angeläget att snabbt kunna avbryta en brottskarriär innan den får katastrofala följder för förövaren.

Det är svårt att inse varför det skulle vara betänkligt att samhället har ett instrument att avbryta ett kriminellt beteende, som uteslutande drabbar den lojala delen av befolkningen. Det torde inte rimma med svenskt rättsmedvetande att människor begår brott mer eller mindre kontinuerligt utan att de som utsätts för brottsligheten kan skyddas ifrån den. Det är svårt att bibehålla trovärdigheten för ett rättssystem som inte utrustar sig med verktyg för att skydda samhällsmedborgarna mot kriminalitet, även om det i utredningens ögon inte betraktas som om den "innebär några påtagliga risker för allvarliga skador för samhället och enskilda". Ett synsätt som inte torde delas av den som utsatts för brott. Risken för uppgivenhet inom rättsväsendet ökar liksom risken för att medborgargarden uppstår bland olika grupper i samhället som vill skydda sin egendom.

Vi instämmer i Wranghults och Ljungvalls särskilda yttrande i detta avseende.

Övervakares och kontaktpersoners riksförbund: Enligt vår mening finns det inte anledning att skärpa förutsättningarna för häktning. Däremot har vi den uppfattningen att recidivfara som häktningsgrund måste tillämpas mycket mer restriktivt än vad som hittills varit fallet. En överarbetning av lagtexten för att komma ifrån nuvarande vagheter och direkta oklarheter anser vi som ofrånkomlig. Härigenom skulle antalet häktningar kunna minskas i icke föraktlig omfattning.

Svenska Röda korset: SRK anser att förslaget att skärpa häktningsskälen när det gäller risk för fortsatt brottslighet är bra.

LO: Enligt LOs uppfattning är det givetvis allvarligt om häktning på grund av recidivfara sker slentrianmässigt utan noggrann prövning i det enskilda fallet. Av statistiken framgår att recidivfara är den vanligaste häktningsgrunden. Därmed är dock inte bevisat att häktningarna skett slentrianmässigt. LO har ingen erinran mot att häktning inte längre på denna grund skall kunna användas vid mindre allvarliga brott. Vad som skall anses vara allvarliga brott måste i lagförarbetena preciseras. Om avgränsningen görs alltför snäv finns det en risk att allmänheten uppfattar reglerna så att samhället inte reagerar mot personer som gång på gång begår allvarliga brott. Detta kan i sin tur leda till reaktionära kriminalpolitiska strömningar.

Utredningen nämner att kvinnomisshandel fortfarande ska kunna utgöra recidivgrund vid häktning. LO vill understryka vikten av att företeelsen kvinnomisshandel uppmärksammas. Vad LO har erfarit av socialarbetare och kvinnojourer är uppfattningen att det är vanligt att den som utför misshandeln varken anhålls eller häktas för brottet utan släpps efter förhör. Detta medför i många fall att övrig familj känner sig tvingade att fly

hemmet för att ta sin tillflykt på kvinnojourer eller jourlägenhet hos socialförvaltningen.

TCO: Vissa ändringar av grunderna för häktning föreslås innebärande bl a att recidivgrunden som skäl för häktning begränsas. Enligt TCOs mening bör dock häktning på grund av recidivfara inte i lagen vara begränsad till vissa brottstyper utan kunna komma ifråga vid varje typ av brott för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver. Lagtexten i 24 kap. 1 § första stycket är på denna punkt oklar och bör enligt TCOs mening justeras i överensstämmelse med vad vi ovan sagt. I denna del vill TCO särskilt understryka utredningens förslag att alla brott som innebär våld mot person och andra brott som allvarligt riktar sig mot den personliga integriteten ska utgöra grund för anhållande och häktning.

TCO vill samtidigt konstatera att de minskade möjligheter till häktning vid recidivfara som föreslås delvis förändrar förutsättningarna för kriminalvårdens arbete. I vissa fall kan t. ex. en häktesvistelse innebära att en missbruksperiod bryts. En mycket stor del av recidivisterna är missbrukare eller kriminalvårdsklientel med pågående påföljder. En ändring av häktningsgrunderna i detta avseende medför behov av bättre behandlingsresurser för att begränsa återfallsrisken.

JUSEK: Förbundet delar utredningens uppfattning att kravet på att det skall föreligga misstanke om ett brott som kan medföra minst ett års fängelse bör bibehållas i normalfallet och att formuleringen "sannolika skäl" därvid bör bibehållas som krav på brottsmisstankens styrka. Förbundet tillstyrker utredningens förslag om införande av ett enhetligt beviskrav för samtliga häktningsgrunder.

JUSEK avstyrker utredningens förslag att det inte längre skall vara möjligt att häkta på grund av recidivfara då brottsmisstanken endast avser brott som inte riktar sig mot någon annans liv, hälsa eller frihet såvida brottsligheten inte är av farlig art eller av stor omfattning.

Kritik, sägs det i utredningen, har riktats mot att anhållande och häktning har använts i sådana fall som enligt en restriktiv tolkning av regeln egentligen inte borde ha lett till frihetsberövande. Denna kritik har enligt utredningen visst fog för sig. Samtidigt noteras att statistiken tyder på att anhållande och häktning under senare år har kommit att användas i mindre omfattning vid mindre allvarliga brott samt att den kartläggning av tvångsmedelsanvändningen som utredningen genomfört visar att anhållanden på grund av risk för fortsatt brottslighet utnyttjas mera sällan än tidigare. I betänkandet redovisas dock inte några konkreta exempel på att häktning tillgripits i onödan. Inte heller har presenterats någon statistisk utredning härav.

Den föreslagna begränsningen kommer huvudsakligen att få till följd att det inte längre blir möjligt att häkta på grund av föreliggande misstanke om förmögenhetsbrott i många situationer där behovet av frihetsberövande enligt nuvarande praxis ter sig uppenbart på grund av risken för återfall i sådan brottslighet. Det är sålunda antagligt att häktning t. ex. inte kommer att ske av den narkotikamissbrukare som nyligen dömts och avtjänat straff för flera bostadsinbrott och som nu misstänks för ett nytt bostadsinbrott där risken för att finansieringen av det fortsatta missbruket kommer att ske

genom nya inbrott framstår som uppenbar. Denna konsekvens av den föreslagna regeln är stötande för den allmänna rättskänslan. Även om det inte rör sig om bostadsinbrott, som regelmässigt bedöms som grov stöld, utan om andra mot enskilda riktade enklare tillgreppsbrott, t. ex. stöld av bilar eller av egendom ur bilar ter det sig stötande att inte kunna besluta om ett frihetsberövande där misstanke föreligger om något eller några enstaka brott men där den misstänktes tidigare brottsliga förflutna i förening med hans nuvarande levnadsvillkor indikerar en överhängande risk för att han kommer att göra sig skyldig till en serie brott av samma art.

Utredningen konstaterar att syftet med recidivfara som häktningsgrund är individualpreventivt och kriminalpolitiskt och att institutet därför är systemfrämmande och borde tillämpas restriktivt. Med utgångspunkt från att häktning skall vara ett straffprocessuellt tvångsmedel och inte en kriminalpolitisk åtgärd anser utredningen att det inte i första hand är genom anhållande och häktning som samhället skall skydda sig mot dessa lagöverträdare och försöka hindra dem från att begå nya brott. Förbundet delar utredningens uppfattning att stor restriktivitet bör iakttas vid användandet av anhållnings- och häktningsinstituten i syfte att hindra återfall i brottslighet. Självklart bör andra verksamma instrument prövas innan en så drastisk åtgärd som ett frihetsberövande tillgrips. Emellertid kan konstateras att anhållande och häktning på grund av recidivfara redan idag sker med stor återhållsamhet och att möjligheter till andra verksamma åtgärder saknas i dessa fall. Den föreslagna begränsningen kommer därför att leda till en allvarlig urholkning av samhällsskyddet avseende främst s. k. vardagsbrottslighet mot vilken statsmakterna i annat sammanhang aviserat krafttag. Förslaget framstår som särskilt betänkligt mot bakgrund av de under senare tid uppmärksammade allvarliga personliga konsekvenser som ett förmögenhetsbrott kan medföra för brottsoffret.

Utredningen föreslår införande av rannsakningsövervakning som ett alternativ till häktning. Såvitt avser sådan brottslighet som normalt inte kommer att få åberopas som grund för häktning vid recidivfara får istället rannsakningsövervakning tillgripas. Förbundet anser att utredningen knyter alltför långtgående förhoppningar till rannsakningsövervakningsinstitutet. Såsom nyss nämnts används den nuvarande möjligheten till anhållande på grund av recidivfara mycket restriktivt. Denna restriktivitet har sin grund bl. a. i allmän återhållsamhet från åklagarnas sida att begagna sig av personella tvångsmedel. Restriktiviteten har lett till det förhållandet att när anhållande i dag sker på grund av recidivfara så rör det sig om situationer där risken för återfall i allvarlig brottslighet framstår som överhängande. Denna tillämpning är t. o. m. mer återhållsam än vad som skulle behöva följa om beviskravet rörande risken för återfall skärps såsom utredningen föreslår. I den nu åsyftade kategorin av misstänkta torde återfinnas ytterligt få som skulle kunna avhållas från fortsatt brottslighet genom övervakning. Flertalet kommer inte att följa uppställda föreskrifter varvid häktning ändå skulle komma att ske. Det enda som man därvid uppnått är en fördröjning av handläggningen varjämte tillskapats ett utrymme för den misstänkte att begå nya brott.

Förbundet vill också peka på risken för återfall ofta stegras kraftigt

sedan den misstänkte erhållit del av en dom på fängelse. I synnerhet under tiden från domen till dess straffet går i verkställighet föreligger därför behov av en möjlighet till häktning.

Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen: Avdelningen tillstyrker förslaget att skärpa beviskravet genom formuleringen "påtaglig risk". Såsom utredaren framhåller innebär detta att risken skall vara konkret med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet (s. 131 och 133). Avdelningen vill också erinra om möjligheten att i stället för häktning besluta om reseförbud och anmälningsskyldighet.

Metoden att ange vilken slags brottslighet som kan medge häktning på grund av recidivrisk är i sig tilltalande. Svårigheten att på så sätt avgränsa tillämpningsområdet är dock stor. Beaktansvärd invändning kan riktas mot kravet att misstanken skall gälla brottslighet av stor omfattning, när det ej är fråga om brott mot annans liv, hälsa eller frihet etc. Möjligheten att på grund av recidivrisk häkta exempelvis yrkesmässiga inbrottstjuvar bör inte begränsas så hårt.

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare: RFHL välkomnar utredningens förslag till skärpning av häktningsskälen, speciellt när det gäller risk för fortsatt brottslighet, men avvisar förslaget om häktning på lägre misstankenivå med senare prövning.

Sveriges Villaägareförbund: På ett ställe i ändringsförslaget anges att grund för häktning kan vara att brottsligheten är av stor omfattning och att det är påtaglig risk att den misstänkte på nytt begår brott av samma art. Vi anser att detta snarare ökar än minskar risken för vida variationer i bedömning och att risken för fortsatt brottslighet av redan starkt misstänkta ökar på ett oacceptabelt sätt. I synnerhet ökar brottsligheten om nyssnämnda förutsättning kombineras med en annan tendens som redan berörts nämligen att vid straffutmätning bortse från "försörjningsbrottslighet" under tiden på fri fot. Det är svårt att kortfattat formulera klara och lämpliga regler om häktning, etc för all slags brottslighet. När kortare strafftider motiveras även med hänvisning till interneringskostnader per dag, eller när fängelsernas kapacitet anpassas till högsta möjliga beläggning, syns det bli helt bortglömt att brottslig försörjning ställer sig mycket dyrbar både materiellt och emotionellt för oskyldiga människor som får betala den. Även om vi är öppna för andra alternativ än fängsligt förvar tror vi att strafformen måste finnas kvar under överskådlig tid och att eventuella alternativ måste innehålla påtagliga element av tvång och olägenhet. Fängelserna måste upphöra att vara marknader för debuter och återfall i knarkmissbruk.

Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige: Vi har intresserat oss främst för en fråga i utredningen, nämligen häktningsgrunden recidivfara. Det är mycket viktigt att det finns möjlighet att häkta en gärningsman vid fortsatt brottslighet när det gäller sådana brott som riktar sig mot annans liv, hälsa eller frihet som bl. a. kvinnomisshandel. Kvinnojourernas erfarenhet i fråga om våld mot kvinnor är att det är nödvändigt att den misshandlande mannen tas om hand. Risken är annars att kvinnan måste ta sin tillflykt till en plats där mannen inte kan nå henne.

Riksorganisationen instämmer alltså i utredarens förslag att häktning

p. g. a. recidivfara fortfarande måste kunna tillgripas vad gäller kvinnomisshandel, om förutsättningarna i övrigt finns.

Svenska sparbanksföreningen: Sparbanksföreningen konstaterar att utredningen föreslår vissa inskränkningar vad gäller möjligheterna att tillgripa häktning vid risk för fortsatt brottslig verksamhet. Enligt förslaget får häktning på denna grund ske endast då brottet riktar sig mot annan persons liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art eller brottsligheten är av stor omfattning och det finns påtaglig risk att den misstänkte på nytt begår brott av samma art. Avsikten med nu angivna begränsning sägs i betänkandet vara att häktning skall ske endast när det krävs för att skydda enskilda eller samhället från brott som medför allvarliga skador.

Sparbanksföreningen har i och för sig inget att invända mot att möjligheterna att tillgripa häktning begränsas på sätt nyss angivits. Föreningen vill å andra sidan kraftigt understryka angelägenheten av att brott som allvarligt riktar sig mot den personliga integriteten också fortsättningsvis skall kunna utgöra grund för anhållande och häktning. Brottsutvecklingen i landet inger stora betänkligheter. Detta gäller inte minst den grövre brottsligheten – särskilt rån och andra våldsbrott – som berör banker och andra liknande inrättningar. De straffprocessuella tvångsmedlen får enligt Sparbanksföreningens mening inte utformas så att brottsbenägenheten, särskilt vad gäller brott mot den personliga integriteten, riskerar att öka.

2.3 Häktning vid lindriga och svåra brott

När det gäller häktning vid lindriga brott är remissutfallet i huvudsak positivt. Kritiska synpunkter – främst mot förslaget att avskaffa den s. k. rallarparagrafen – har framförts av åklagarmyndigheterna i Malmö och Skellefteå åklagardistrikt, Stockholms tingsrätt, Södra Roslags tingsrätt, RPS, länsstyrelsen i Malmöhus län, Föreningen Sveriges åklagare och Svenska polisförbundet.

JK: Jag har ingen erinran mot att bestämmelser i 24 kap. 1 § andra stycket RB avskaffas. Vad utredaren i övrigt har anfört beträffande häktning vid lindriga och svåra brott föranleder inte heller någon erinran från min sida.

RÅ:

Häktning vid lindriga brott:

Jag har ingen invändning mot att bestämmelsen i RB 24:1 andra stycket (den s. k. rallarparagrafen) upphävs.

I likhet med utredningen anser jag att det finns skäl att behålla stadgandet i RB 24:2 om häktning i vissa fall oberoende av brottets beskaffenhet.

Häktning vid svåra brott:

Jag delar uppfattningen att den nuvarande presumtionsregeln för häktning i fall där för brottet inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år bör finnas kvar.

Vad gäller bestämmelsens lydelse bör dock till undvikande av missförstånd anknytningen till strafflatituden för brottet formuleras på vedertaget sätt (jfr vad jag anfört om formuleringen av RB 24:1).

Regionåklagarmyndigheten i Gävle: Några bärande invändningar kan enligt min mening ej göras mot avskaffandet av häktningsmöjlighet enligt 24 kap. 1 § andra stycket RB.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Utredningens förslag att avskaffa det nuvarande andra stycket i RB 24:1 lämnas utan erinran.

Åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt: Jag tillstyrker att bestämmelserna i nuvarande 24 kap. 1 § andra stycket upphävs. Dessa har saknat praktisk betydelse sedan brottsbalken infördes.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: Förslaget att avskaffa rallarparagrafen är invändningsfritt liksom utredningens resonemang vad gäller behovet av de nuvarande reglerna om obligatorisk häktning och möjligheterna att häkta såväl den som saknar hemvist i riket som den som söker dölja sin identitet.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: Utredningen föreslår att häktning av den som saknar stadigt hemvist i riket och som skäligen kan befaras avvika framdeles inte skall kunna ske. Som skäl för förslaget anförs dels att denna häktningsgrund blivit allt mindre använd, dels att det genom reseförbud och anmälningsplikt finns alternativ till häktning i dessa fall. Samma förslag framlades i 1977 års betänkande. Då deklarerades dock öppet att det för återfinnandet av sådana personer (som häktningsgrunden kan avse) krävs "omfattande insatser och stora resurser". Så är fortfarande i hög grad fallet. Det framstår som uppenbart att reseförbud och anmälningsskyldighet vanligen inte utgör något alternativ av värde. Detta är särskilt påtagligt när det gäller medborgare i de nordiska länderna, mellan vilka passkontroll inte äger rum. Jag anser att det främst av effektivitetsskäl är nödvändigt att de nuvarande reglerna kvarstår.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Möjligheten till häktning enligt 24 kap. 1 § 2 stycket RB föreslås avskaffad. Enligt min mening har utredaren icke presterat någon hållbar motivering till förslaget. Nuvarande bestämmelser fyller otvivelaktigt ett ändamål och anledning att ta bort dem föreligger icke.

Stockholms tingsrätt: När det gäller häktning vid lindriga brott föreslår utredningsmannen, mot bakgrund av den proportionalitetsregel som bör finnas, ett avskaffande av bestämmelsen i 24 kap. 1 § 2 stycket RB. Även om tingsrätten i och för sig ställer sig bakom proportionalitetsprincipen och ett lagfästande av denna är tingsrätten tveksam till förslaget på denna punkt. Bakgrunden till förslaget är att söka i att häktning i dessa fall dels fått en allt mindre betydelse i rättstillämpningen, dels att en så ingripande åtgärd skulle stå i missförhållande till brottets lindriga beskaffenhet, där fängelse visserligen ingår i straffskalan men normalt inte döms ut. Tingsrätten ifrågasätter detta resonemang. Att häktning sällan tillgrips i den angivna situationen kan knappast tas till intäkt för att häktningsmöjligheten bör slopas. För de fall det kan antas att påföljden kommer att stanna vid böter får häktning redan enligt gällande lag inte ske (24 kap. 1 § fjärde stycket RB). Förslaget tar alltså sikte på brott där påföljden kan antas bli fängelse eller någon annan motsvarande påföljd. Det synes inte acceptabelt att domstolarna i dessa fall inte skulle kunna försäkra sig om en misstänkt trots att det finns en påtaglig risk att han avviker. Visserligen

står enligt förslaget möjligheten till buds att meddela honom reseförbud eller anmälningsskyldighet och, om den misstänkte inte rättar sig efter vad som åligger honom, att tillgripa häktning. Även om det kan antas att reseförbud eller anmälningsskyldighet i en del fall skulle kunna säkerställa en rättegång torde i flera fall avsaknaden av en häktningsmöjlighet i inledningsskedet omintetgöra en lagföring eller i allt fall på ett inte godtagbart sätt fördröja den genom att den misstänkte håller sig undan. Att begränsa möjligheten till häktning på ett tidigt stadium är närmast liktydigt med att samhället beträffande vissa personer avstår från ett domstolsförfarande. Detta är inte acceptabelt.

Södra Roslags tingsrätt: En konsekvens av att den s. k. rallarparagrafen föreslås bli avskaffad är att möjligheten att lagföra personer som åtalats för brott med lägre straff än fängelse i ett år försvåras. Ofta är nämligen den enda effektiva möjligheten att få tag på en åtalad, som undandrar sig delgivning av stämning eller kallelse till förhandling, att häkta honom i hans utevaro. När den som är häktad i sin utevaro sedan grips går det mycket fort att avgöra målet. Enligt förslaget bortfaller denna möjlighet och målet får ligga i avvaktan på preskription. Vid brott som exempelvis rattonykterhet, undanhållande, egenmäktigt förfarande, bedrägligt beteende och skadegörelse, vilkas straffminimum understiger ett år, bör det enligt vår mening finnas möjlighet att häkta en åtalad i dennes utevaro, om han undanhåller sig delgivning av stämning eller kallelse till förhandling. Med utredningens förslag minskas effektiviteten i domstolsarbetet med ökade kostnader för onödigt efterspaningsarbete som följd.

Göteborgs tingsrätt: Tingsrätten har inget att erinra mot utredningens förslag i fråga om häktning vid lindriga resp. svåra brott.

Luleå tingsrätt: Tingsrätten ansluter sig till utredarens bedömning, att särskilda häktningsmöjligheter bör föreligga vid allvarliga brott och att ändring av nuvarande regler inte bör ske. Den fråga som rests av Peter Nobel i särskilt yttrande om stadgandets förenlighet med den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och FN-konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna bör emellertid ytterligare uppmärksammas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Domstolsverket: DV biträder förslaget att den s. k. rallarparagrafen avskaffas men att den särskilda bestämmelsen om häktning i 24 kap. 2 § RB å andra sidan behålls. Även den nuvarande bestämmelsen om häktning vid grövre brott bör som utredaren föreslagit behållas.

RPS: Enligt bestämmelser i 24 kap. 1 § andra stycket RB finns för närvarande möjlighet att häkta även för vissa mindre kvalificerade brott om den misstänkte inte har hemvist i landet och det skäligen kan befaras att han avviker. Utredningen har föreslagit att bestämmelsen upphävs (s. 137). RPS vill påpeka att förslaget i praktiken innebär att man avstår från lagföring i åtskilliga av dessa fall, som enligt statistiken (s. 90) utgör två procent av alla häktningar. Man skulle visserligen kunna använda reseförbud, som efter misskötsamhet kan skärpas till häktning. Risken är dock stor att den misstänkte hinner avvika utomlands innan häktningen kunnat verkställas. Förslaget avstyrks därför.

RRV: RRV har ingen erinran mot utredningens förslag.

Polisstyrelsen i Ronneby polisdistrikt: Gripande och häktning med stöd av 24 kap. 1 § andra stycket RB är ytterligt sällsynt vid Ronneby polismyndighet och lagrummet saknar praktisk betydelse. Möjligen kan andra polismyndigheter med livligare turism och utlänningsförekomst ha annan uppfattning.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Utredningen föreslår att häktning av den som saknar stadigt hemvist i riket och som skäligen kan befaras avvika framdeles inte skall kunna ske. Som skäl för förslaget anförs dels att denna häktningsgrund blivit allt mindre använd, dels att det genom reseförbud och anmälningsplikt finns alternativ till häktning i dessa fall. Samma förslag framlades i betänkandet (SOU 1977:50) angående översyn av häktningsbestämmelserna. Då deklarerades dock öppet att det för återfinnandet av de personer, som häktningsgrunden avser, krävs omfattande insatser och stora resurser. Så är fortfarande i hög grad fallet. Det framstår som uppenbart att reseförbud och anmälningsskyldighet vanligen inte utgör något alternativ av värde. Detta är särskilt påtagligt när det gäller medborgare i de nordiska länderna, mellan vilka passkontroll inte äger rum. Länsstyrelsen kan därför inte tillstyrka förslaget i denna del.

Polisstyrelsen vid Helsingborgs polisdistrikt: Polismyndigheten ansluter sig till utredningsmannens resonemang att osäkerhet om gärningsmannens identitet alltjämt skall vara häktningsgrund, eftersom det vore olyckligt om allmänheten fick den uppfattningen att man genom att vägra att uppge namn och adress helt kunde undandra sig lagföring och straff. Utredningsmannen tar dock icke steget fullt ut då han därefter – under hänvisning till proportionalitetsregeln – icke vill tillämpa denna häktningsgrund vid bagatellartade förseelser. I konsekvens härmed skulle gripande då ej heller få ske, om gärningsmannen är okänd, vid t. ex. ringa misshandel, åverkan eller snatteri. Enligt myndighetens uppfattning vore det stötande för rättskänslan om icke ens ett kortvarigt frihetsberövande kunde ske för att fastställa identiteten, i vart fall då skadelidande finnes. Om avsikten är att i stället utvidga tillämpningen av polisieringsrätten enligt 14 § polislagen eller möjligheten att medta någon till förhör enligt 23 kap. 8 § RB bör detta klargöras i den kommande propositionen.

Riksdagens ombudsmän: Jag har inte några invändningar i sak mot utredarens förslag.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet: Häktning är aldrig obligatorisk. Men man kan säga, att den är "halvobligatorisk" vid grova brott. Härom stadgas i 24 kap. 1 § tredje stycket RB. Med denna benämning avses att säga, att, under förutsättning av erforderlig brottsmisstanke, häktning skall ske, om för brottet ej stadgas lindrigare straff än fängelse två år; dock förutsätts jämväl, att det ej är uppenbart att anledning till häktning saknas. Vederbörande undgår alltså åtgärden, om han kan visa, att flyktfara etc. ej föreligger. Den bakomliggande tanken för denna stränga ordning är, att vid brott med så högt minimum i straffskalan häktning bör ske, eftersom den misstänktes fortsatta vistelse på fri fot vid mord o. d. skulle verka utmanande på allmänheten och stötande för den allmänna rättskänslan (se t. ex. Olivecrona, Rättegången i brottmål enligt RB, 1968, s. 222). Säkerligen är denna bedömning av samhällsmedlemmarnas reaktion i ge-

men minst lika verklighetsbetonad idag som tidigare.

När utredningsmannen behållit det ifrågavarande häktningsfallet (24 kap. 1 § andra stycket RB i förslaget) – utan att vilja skärpa beviskravet på den misstänktes skuld men företagit den omformuleringen, att "anledning" bytts ut mot "skäl" i syfte att klarare markera kravet på att särskild häktningsgrund uppenbart skall saknas – ser nämnden ej anledning till anmärkning.

Mot bibehållandet har visserligen en sakkunnig riktat den gensaga, att han på anförda skäl finner tvivelaktigt, huruvida regeln är förenlig med den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och med 1966 års FN- konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna. Det synes honom, att häktning i fall av detta slag kan komma under internationell jurisdiktion med för riket ofördelaktig påföljd. Forskningsnämnden finner sig ej kunna ta ställning till frågan, i vad mån denna tolkning av konventionerna är korrekt, ej heller till frågan, huruvida Sveriges tillträde till dessa konventioner skulle hindra rikets lagstiftare att i detta rent materiella avseende föreskriva en skydds- och ordningsregel som, enligt samma lagstiftares bedömning, bärs upp av ett av medborgarna allmänt omfattat, fundamentalt rättvisekrav. Man kan fråga, hur motsvarande problem lösts i vissa andra länder som är väl kända för rigorösare såväl brottsundersöknings- som brottsbekämpningsmetoder än vårt ganska toleranta svenska samhälle (i betänkandet redogörs summariskt för förhållandena i några europeiska stater, utanför Norden förekommer England, Västtyskland och Nederländerna); att exempelvis den misstänkte ges fri mot (hög) borgen även vid mycket grova brott, såsom förekommer på många håll, torde vi knappast anse acceptabelt.

Det säger sig självt, att varje bedömning av frågan, om ett tvångsmedel bör tillgripas, bör ske med beaktande även av det men som åsamkas vederbörande genom åtgärden; en avvägning fordras mellan denna skaderisk och intresset av att brottsbekämpningen blir effektiv. Självklart är vidare, att tvångsmedelsläran behärskas av principen, att vid valet mellan olika i och för sig relevanta tvångsmedel det för den enskilde lindrigaste skall väljas.

Sveriges advokatsamfund: Den särskilda fråga som advokat Peter Nobel rest om ändring av reglerna för s. k. obligatorisk häktning finner samfundet kunna anstå för att prövas på nytt, sedan de nu föreslagna reglerna fått verka en tid.

Sveriges domareförbund: Förbundet kan godtaga utredarens förslag om att upphäva den särskilda regeln om häktning av den som saknar stadigt hemvist inom riket, 24 kap. 1 § 2 stycket RB. Även vad som i övrigt sägs om häktning vid lindrigare brott lämnar förbundet utan erinran.

Beträffande häktning vid svåra brott ansluter sig förbundet till utredarens åsikt att häktning som huvudregel liksom nu skall ske om minimistraffet för brottet är två år eller däröver. Förbundet tar således avstånd från det särskilda yttrandet av Peter Nobel.

Föreningen Sveriges åklagare: Föreningen tillstyrker på av utredaren anförda skäl att den s. k. rallarparagrafen (24 kap. 1 § 2 stycket RB) avskaffas.

Det vore, som utredningsmannen framhållit, otillfredsställande att behöva släppa den misstänkte trots att man inte har lyckats identifera honom och därför nästan helt saknar möjligheter att vidare utreda brottet. Bestämmelsen i 24 kap. 2 § RB bör därför kvarstå oförändrad. Enligt föreningens mening tillämpas häktning på denna grund mycket sällan. När det gäller bagatellartade förseelser nedlägger åklagaren ofta förundersökningen mot en utlänning på den grunden att gärningsmannen lämnat landet och inte förväntas återvända hit. Möjligheterna till lagföring i hemlandet har kommit att utnyttjas alltmer.

Föreningen delar utredarens uppfattning att regeln om obligatorisk häktning bör kvarstå. Det vore stötande för det allmänna rättsmedvetandet om personer som misstänks för grova brott skulle försättas på fri fot före lagföring. Föreningen delar också utredarens uppfattning att nuvarande tvåårsgränsen inte bör höjas. Vissa allvarliga brott med ett straffminimum på fängelse två år kräver av olika skäl en snabb handläggning. Föreningen tänker i första hand på mål rörande våldtäkt och mordbrand, där bevismöjligheterna snabbt försvagas med tiden och påfrestningarna för offren i väntan på huvudförhandling ofta är mycket stora.

Svenska polisförbundet: Möjligheten att använda häktning vid misstanke om brott där maximistraffet är under ett år och den misstänkte inte har stadigt hemvist i riket och det föreligger flyktfara, dvs. 24 kap. 1 § andra stycket försvinner i den nya utformningen av 1 §. Enligt vår uppfattning bör denna möjlighet till häktning finnas kvar.

Svenska Röda korset: Vidare stöder SRK advokaten Peter Nobels påpekande att den s. k. obligatoriska häktningen dvs. 24 kap. 1 § RB står i strid mot såväl den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter som FN-konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna. FN-konventionen förbjuder uttryckligen en allmän regel om att personer som avvaktar rättegång hålls i förvar. Det är viktigt att poängtera att denna paragraf mer kommit att användas som ett led i brottsbekämpningen än att säkerställa en god rättsskipning. SRK begär därför att bestämmelsen tas ur lagen.

JUSEK: Förbundet tillstyrker utredningens förslag att den nuvarande presumtionen bör bibehållas för häktning då misstanke föreligger om brott för vilket inte kan följa lindrigare straff än fängelse i två år.

Förbundet tillstyrker vidare utredningens förslag om upphävande av den s. k. rallarparagrafen i 24 kap. 1 § 2 stycket RB.

Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen: Avdelningen anser i likhet med utredaren att presumtionsregeln om häktning vid svåra brott bör kvarstå. Det är dock angeläget att denna bestämmelse – liksom andra – överses sedan en ny lagstiftning grundad på betänkandet varit i kraft någon tid.

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare: RFHL kräver att den s. k. obligatoriska häktningen utmönstras ur RB. Angående motiveringen härför se under avsnitt Allmänna synpunkter.

Förslaget om ett lagfästande av en proportionalitetsregel har tillstyrkts av flertalet av de remissinstanser som har berört frågan. Av dessa har följande utan närmare kommentarer tillstyrkt eller lämnat förslaget utan erinran. Regionåklagarmyndigheten i Gävle, åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt, domstolsverket, kriminalvårdsstyrelsen, riksrevisionsverket och Sveriges domareförbund. Flera remissinstanser har ifrågasatt behovet av en uttrycklig bestämmmelse.

RÅ: I praktiken torde redan vid all straffprocessuell tvångsmedelsanvändning tillämpas en proportionalitetsprincip av det slag som avses i förslaget. En lagstiftning skulle här närmast innebära en kodifiering av den ordning som etablerats i praxis. Jag har ingen invändning mot att detta sker. Det kan vara en fördel att en princip som allmänt tillämpas också kommer till klart uttryck i lagtexten. Det kan emellertid diskuteras om det är lämpligt att införa en uttrycklig proportionalitetsbestämmelse vars räckvidd är begränsad till de i utredningsförslaget aktuella tvångsmedlen. Även om någon risk för motsatsslut vid tillämpningen av de tvångsmedel som faller utanför den formella regelns räckvidd knappast behöver befaras skulle det vara bättre om en proportionalitetsregel när den lagfästs ges en sådan utformning att det klart framgår att den avser all straffprocessuell tvångsmedelsanvändning.

Bland de omständigheter som enligt den föreslagna regeln skall beaktas anges särskilt den påföljd som kan antas följa på brottet. Det är enligt min mening önskvärt att stadgandet i denna del nyanseras något, åtminstone genom uttalanden i motiven. Det kan ofta vara svårt att på ett tidigt utredningsstadium bedöma vilken påföljd som kan komma att bli aktuell i det enskilda fallet. Från principiell synpunkt är det enligt min mening också viktigt att understryka att tvångsingripanden som på utredningsstadiet framstår som motiverade måste få användas även om den förväntade påföljden är villkorlig dom eller annan kriminalvård i frihet. Till skillnad från utredningen anser jag detta gälla även häktning på grund av recidivfara. Behovet av att genom frihetsberövande kunna avbryta en pågående brottslighet är ett helt annat i omedelbar anslutning till det första polisingripandet än senare när påföljdsfrågan avgörs. Vid det senare tillfället har gärningsmannen ofta fått viss kurativ hjälp, han har i förekommande fall tillnyktrat eller avgiftats och kontakter kan ha etablerats med bl a sociala myndigheter.

Beträffande utformningen av förbudet mot häktning i fall då det kan antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter vill jag här erinra om vad jag ovan anfört under avsnittet rörande häktning vid lindriga brott.

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: Proportionalitetsregeln tillstyrks. I motiven bör erinras om att principen bör gälla för tillämpningen av alla tvångsmedel.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Förslaget tillstyrks. Avgörandet av en anhållnings- och häktningsfråga måste ske med beaktande av sådana förhållanden som regeln uttrycker. Enligt min mening är lagfästandet av en

sådan regel i stort sett det enda man behöver göra för att tillförsäkra sig om en enligt direktiven önskvärd uppstramning av tvångsmedelsanvändningen.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: I praktiken sker redan nu en avvägning av den art förslaget avser, varför regeln synes sakna egentlig funktion. Det kan emellertid hävdas att det är en fördel – särskilt då fråga är om tvångsmedel – att de regler som tillämpas också verbaliseras. Dessutom finns motsvarande regel i såväl dansk, norsk som finsk lagtext. Jag vill emellertid ifrågasätta det befogade i att uttryckligen i lagtexten ange att den förväntade påföljden skall tillmätas självständig betydelse för utgången av häktningsfrågan. Det är systematiskt oriktigt att på detta sätt låta den förmodade straffmätningen påverka nyttjandet av utredningsmässigt motiverade tvångsåtgärder och svårt att redan på så tidigt stadium avgöra vilken påföljd som kommer att väljas i det enskilda fallet. Därtill kommer att påföljdsvalet inte sällan på ett avgörande sätt påverkas just av att den tilltalade varit häktad.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: – – – I själva verket tillämpas denna regel vid varje beslut om tvångsmedel, oavsett om detta fattas av polis, åklagare eller domstol. Utredningen föreslår en mer allmänt hållen bestämmelse som lämnar visst utrymme för myndigheternas fria bedömning. Med hänsyn till att en sådan regel med nödvändighet blir tämligen vag till sitt innehåll och till att praxis väl synes följa lagstiftarens intentioner ifrågasätter jag om behov av en särskild proportionalitetsregel föreligger.

Svea hovrätt: Det kan ifrågasättas om det finns egentligt behov av den föreslagna proportionalitetsregeln i 3 §. Bestämmelsen är för övrigt så allmänt hållen att den knappast kan ge någon egentlig ledning för rättstillämpningen. Hovrätten tillstyrker emellertid ändå förslaget, eftersom bestämmelsen understryker vikten av att domstolarna alltid använder det minst ingripande tvångsmedlet.

Stockholms tingsrätt: Som har framgått tidigare ställer sig tingsrätten bakom förslaget att en uttrycklig proportionalitetsregel lagfästs. Tingsrätten har heller inte något att invända mot den närmare utformning som regeln fått i förslaget. För att ge den ett konkret innehåll har angetts att avvägningen skall ske med hänsyn till den påföljd som kan antas komma att utdömas. Emellertid uttalas i motiven (s. 142) att, om det kan förväntas att påföljden i det enskilda fallet kommer att bli villkorlig dom eller skyddstillsyn, utrymmet för häktning på grund av recidivfara dock torde vara mycket begränsat. Tingsrätten delar i princip denna uppfattning. Emellertid har den inte samma styrka i skyddstillsynsfallen som i de fall då villkorlig dom ligger närmast till hands. Som har sagts tidigare kan just häktning vid recidivfara vara det enda realistiska alternativet för att bryta en pågående brottsperiod hos den misstänkte. Det kan t. o. m. vara så att det frihetsberövande som häktningen innebär skapar förutsättningar för kriminalvård i frihet. Allmänpreventionens krav på en kraftig reaktion från samhällets sida blir tillgodosett genom häktningen (jfr 28 kap. 3 § BrB).

Södra Roslags tingsrätt: Lagfästandet av proportionalitetsprincipen innebär knappast någon ändring av gällande rättstillämpning, eftersom en

avvägning mellan mål och medel alltid ligger i botten vid prövningen av en häktningsframställning. Vi har inga invändningar mot att denna praxis kommer till uttryck direkt i lagtexten. Det kan få en viss betydelse som skydd mot obefogade frihetsberövanden. Proportionalitetsprincipen sätter häktningsalternativen i blickfånget. Vi har i vårt yttrande gått emot utredningsmannens förslag att minska antalet häktningar genom att skärpa kraven för häktning vid återfallsrisk. En naturligare väg att försöka minska antalet frihetsberövanden vore att effektivisera häktningsalternativen. För att rätten skall få tillgång till ett underlag för bedömningen om det kan finnas förutsättningar för ett lindrigare tvångsmedel än häktning, bör denna fråga undersökas redan i samband med anhållandet. För att understryka vikten av att frågan om häktningsalternativ övervägs redan i initialskedet av förundersökningen bör 24 kap. 10 § tillföras en bestämmelse om att åklagaren redan i samband med sin anmälan av häktningsfrågan eller senast vid häktningsförhandlingen skall ange vilka förutsättningar som finns att utnyttja något annat tvångsmedel än häktning.

Göteborgs tingsrätt: Det kan ifrågasättas om inte en proportionalitetsprincip av angivet innehåll redan nu allmänt beaktas i praxis. Med hänsyn till att de personella tvångsmedlen i möjligaste mån bör begränsas har tingsrätten dock inget att invända mot att den föreslagna allmänt hållna regeln intas i lagtexten. Någon saklig förändring torde den dock knappast innebära.

Brottsförebyggande rådet: Se under avsnittet om rannsakningsövervakning.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Motsvarande bestämmelse finns i en del andra länders processlagstiftning. Länsstyrelsen anser att regeln är förnuftig och kan vara ett bra avvägningsinstrument i svåra bedömningssituationer.

Riksdagens ombudmän: Tvångsmedelskommittén föreslog i sitt betänkande med förslag till bl. a. en tvångsmedelslag att behovs- och proportionalitetsprinciperna skulle tas in i lag. I mitt yttrande över förslaget förklarade jag mig ha intet att erinra däremot men tillade att detta också borde ske beträffande de personella tvångsmedlen i 24 och 25 kap. RB. Jag förutsätter att en samordning sker så att det blir likformiga bestämmelser i fråga om tillämpningen av angivna principer på de skilda tvångsmedelsområdena.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet: Forskningsnämnden är inte övertygad om behovet av nya uttryckliga lagregler i detta stycke. Hittillsvarande ordning synes ej vara behäftad med så påtagliga brister och mot densamma synes ej kritik av sådan omfattning ha riktats, att tillräckliga motiv för kompletteringen föreligger. Därtill kommer, att den föreslagna formuleringen verkar svårtolkad och därför kan medföra tidsödande procedere i domstolarna i det konkreta fallet. Hur företas bedömningen av ingreppets oskälighet contra den beräknade påföljdens tyngd? På vilka "omständigheter" utöver dem som hänför sig till oskäligheten och påföljden har förslagsställaren tänkt; och finns överhuvud sådana? Är den misstänktes personliga förhållanden – och i så fall vilka av dem – en sådan? (utöver vad som anges i den föreslagna paragrafens andra och tredje

stycken.) Regleringen, som åtminstone formellt är vittomfattande, övergår närmast till en ickereglering. I förslagets 25:1 ges en bestämmelse om vissa alternativ till häktning (rannsakningsövervakning, reseförbud, anmälningsskyldighet) och därvid görs ett uttalande om det mindre ingripande tvångsmedlets prioritet; borde ej detta anses tillfyllest?

Sveriges Advokatsamfund: Samfundet tillstyrker varmt förslaget till införande av en uttrycklig proportionalitetsregel.

Föreningen Sveriges åklagare: Utredaren har föreslagit en allmänt hållen regel, som lämnar stort utrymme för myndigheternas fria bedömning vid avvägningen mellan intresset av och effektiviteten i brottsbekämpningen och den skada som uppkommer för den drabbade. Utredaren betonar att den valda formuleringen inte innebär något förbud mot en häktning ens då det står klart att påföljden kommer att bli villkorlig dom eller vård i frihet. Föreningen vill för sin del ifrågasätta om en så allmänt hållen regel som endast innebär en erinran om en intresseavvägning som alltid måste göras fyller någon större funktion. Det finns dock inget att erinra mot att proportionalitetsprincipen skrivs in i RB.

Medborgarrättsrörelsen: I och för sig följer proportionalitetsprincipen redan av reglerna i 2 kap. 12 § regeringsformen. Det är nedstämmande att utredningen finner det behövligt att i rättegångsbalken upprepa denna för alla ingripanden mot den enskildes frihet fundamentala grundsats. Utredningens bedömning på denna punkt är troligen realistisk och förslaget kan därför tillstyrkas.

Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen: Det är självfallet av central betydelse att ha klara principer och riktlinjer vid avvägning av de olika intressen som måste beaktas vid beslut om straffprocessuella frihetsberövanden. Avdelningen har ingen erinran mot den utformning proportionalitetsprincipen fått i betänkandet. Det kan möjligen ifrågasättas om principen – som ju ingår bland våra allmänna rättsgrundsatser – skall lagfästas just på detta område.

4 Frister – förfarandet

4.1 En anpassning till Europakonventionen

JK: Mot bakgrund av vad den europeiska kommissionen har uttalat är det nödvändigt att ändra gällande regler om frister för anhållande och häktning. De förslag som utredaren har presenterat härom föranleder inte någon erinran från min sida.

RÅ: Förslaget till avkortning av de tidsfrister som gäller i inledningsskedet av ett frihetsberövande är en följd av en nödvändig anpassning till Europakonventionens krav och måste därför godtas. Dock kan det förväntas leda till ökade kostnader och svårigheter både av organisatorisk art och vid den praktiska hanteringen av anhållnings- och häktningsinstituten. Utredningen har enligt min mening utformat anpassningen till de kortare tidsfristerna på ett i huvudsak ändamålsenligt sätt. Med reservation för

viss kritik på enskilda punkter tillstyrker jag därför förslaget rörande nya tidsfrister.

Emellertid bör frågan hur åklagaren respektive domstolen får utnyttja fristerna ytterligare utvecklas genom motivuttalanden. Får exempelvis rätten låta anstå med utsättande av häktningsförhandling därför att åklagaren i samband med att han anmäler en häktningsfråga förklarat sig av utredningsskäl behöva viss ytterligare respit? Eller skall i ett sådant fall åklagaren fullt ut utnyttja sin frist, med vad detta kan innebära för rättens möjligheter till ändamålsenlig planering inför häktningsförhandlingen? Kan åklagaren för att underlätta rättens planering lämna upplysning om att han eventuellt inom kort avser att anmäla en häktningsfråga? Hur skall gränsen dras mellan en sådan upplysning och en anmälan som medför skyldighet enligt 24:11 för domstolen att utan dröjsmål hålla förhandling i häktningsfrågan?

Regionåklagarmyndigheten i Stockholms och Gotlands län: Utredningen borde enligt min mening närmare ha utrett frågan angående möjligheten att bekläda åklagaren med domsmakt och därigenom på ett enklare sätt lösa föreliggande frågor. Europakommissionens uttalande tycks medgiva en sådan lösning. Detta förslag skulle enligt min mening medföra väsentligt lägre kostnader än utredarens förslag.

Regionåklagarmyndigheten i Jönköping: Utredaren har diskuterat frågan om polisen i stället för åklagaren borde hantera frågorna om tvångsmedel t o m häktningsförhandling men ej funnit skäl föreslå någon sådan förändring. Detta anser jag välgrundat. Ur rättssäkerhetssynpunkt anser jag det vara angeläget att frågan om ett frihetsberövande skyndsamt prövas av en åklagare. Anhållningsinstitutet bör därför vara kvar.

De föreslagna fristerna för häktningsanmälan till rätten och förhandlingar i häktningsfrågan får accepteras. Däremot avstyrkes förslaget att åklagaren till rätten skall anmäla frågan om häktning. Enligt utredaren är avsikten att åklagaren skall kunna göra en häktningsanmälan även om han ännu inte har kunnat ta definitiv ställning i frågan om han skall begära den anhållne häktad eller inte. Något praktiskt behov av en sådan rutin torde ej finnas. Jag anser att åklagaren inom angivna tidsramar skall göra framställning till rätten om häktning och då även angiva grunderna härför.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Med hänsyn till våra internationella åtaganden är det nödvändigt att anpassa regelsystemet i enlighet därmed. Utredningsförslaget måste därför godtas. Jag delar utredningens uppfattning, att häktningsfråga också fortsättningsvis ska prövas av allmän domstol. Jag anser likaså att det inte finns anledning att i övrigt göra ingrepp i det system som rör kompetensfördelningen mellan polis och åklagare. Polisen ska inte vara anhållningsmyndighet (s 144).

Regionåklagarmyndigheten i Göteborg: Då Sverige förbundit sig att anpassa sina regler om anhållande och häktning till den tolkning av Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna som nu fastslagits, saknas anledning att argumentera mot en sådan anpassning. Det är emellertid uppenbart att de regler för snabb domstolsprövning av frihetsberövande som kan tyckas självklara i de tättbefolkade centraleuropeiska länderna föranleder spe-

ciella svårigheter i vårt glest befolkade och geografiskt utsträckta land. Det måste därför betonas, att en sådan förkortning av fristerna, som nu föreslås, medför praktiska problem och kommer att innebära ett avsevärt merarbete för bland andra polis, åklagare och domstolar utan att några säkra vinster för den frihetsberövades rättssäkerhet är att vänta.

Beträffande frågan hur den tillgängliga fyradagarsfristen skall fördelas mellan åklagare och domstol tillstyrks utredningens förslag.

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: Häktningsutredningen har presenterat bl a ett förslag till ändring av rättegångsbalken vari regler om främst fristberäkning har anpassats till konventionens innehåll. Förslaget innebär i detta avseende en god lösning utifrån de givna förutsättningarna. Utredningen synes något ha övervägt ett system med fristående häktningsdomare. Det kunde ha varit av värde om man närmare hade uppehållit sig vid och belyst en sådan alternativ lösning. Åtskilligt talar för att en sådan hade kunnat bli lika effektiv men mindre kostsam. Då detta ej är utrett tillstyrkes det framlagda förslaget i denna del.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Utredningen har avvisat ett system av fristående åklagare, som enbart prövar frågor om frihetsberövande, med ett konstaterande att en sådan ordning vore systemfrämmande och kostnadskrävande. Den av utredningen föreslagna lösningen torde inte bli mindre kostnadskrävande. På grund av den korta tidsfristen måste man räkna med att åklagaren utom i de allra enklaste målen, vilka för övrigt vid borttagande av recidivfaran som häktningsgrund inte blir frekventa, måste närvara vid förhören. I stor utsträckning torde även försvarare bli tvungna att närvara, enär några häktningspromemorior eller motsvarande icke hinner bli utskrivna. Förhör och utredningsåtgärder måste i stor utsträckning pågå utom kontorstid såväl vardag som helgdag. Enligt avsnitt 14.5 skall förhandling åtminstone delvis hållas i tingshus, vilket kräver transportpersonal, som drar kostnad utöver angivna domstolskostnader.

Vid ett system med "häktningsåklagare" såsom särskilda tjänster i regionerna, kan dessa vid sidan av häktningsfunktionen ha administrativa uppgifter inom regionen och gå utanför det hierakiska systemet. Häktningsförhandlingarna kan hållas i anslutning till anhållningsavdelningarna, "häktningsåklagaren" ges befogenhet att förordna om offentlig försvarare m. m. Häktningsbeslut skulle anmälas närmaste söckendag till den tingsrätt, som är behörig domstol. Denna handlägger fortsättningsvis målet. Ett system av denna typ torde ur ekonomisk synpunkt vara att föredraga samtidigt som det torde medföra en smidigare och effektivare handläggning av häktningsfallen.

Regeln att häktningsfrågan skall anmälas till domstol snarast möjligt, d. v. s. i regel samma dag som anhållandet har skett eller dagen efter, kommer att medföra anmälningar, som inte leder till häktningsförhandling, enär häktningsskälen bortfallit, men också till fall där efter häktningsbeslut framställningar om frigivning blir frekventa. Sådant beslut måste i den misstänktes intresse fattas såväl utom kontorstid som lördagar och söndagar. Utredarens ståndpunkt i avsnitt 14.5 om beredskap för domstolarna arbetsfria dagar under en begränsad tidsrymd av några timmar är således verklighetsfrämmande. Även anmälningar om tilltänkta häktningar och

frigivning av häktade måste få göras under andra tider än ett par förmiddagstimmar, förslagsvis 08.00 – 22.00 alla dagar.

Enligt förslaget skall rätten pröva häktningsfrågan senast fyra dagar efter det den misstänkte faktiskt frihetsberövats, d. v. s. gripits eller i visst fall anhållits. I det icke ovanliga fallet, att gripande skett en dag före klockan 24.00 men anhållandet skett påföljande dag efter klockan 00.00 uppstår en skillnad mellan beräkning av fristerna enligt föreslagen lydelse av 24 kap 10 § och 11 § rättegångsbalken. Denna diskrepans bör undanröjas.

Regionåklagarmyndigheten i Gävle: Vilken mening man än må ha om nuvarande ordningens tidsfrister är det bara att konstatera att de ej står i överensstämmelse med Europakonventionens krav samt att en anpassning efter dem nu måste ske.

Regionåklagarmyndigheten i Härnösand: YZ-regionen utgör ett beredskapsområde och beredskapen fördelas mellan regionens fem åklagarmyndigheter enligt en av regionåklagarmyndigheten årligen fastställd beredskapslista. Inom varje beredskapsmyndighet fastställer chefsåklagaren beredskapstjänstgöringen för respektive myndighets åklagare.

Systemet medför att varje åklagare, som ej befriats av åldersskäl, fullgör omkring 3–4 veckors beredskapstjänstgöring per år.

Systemet fungerar överraskande väl med hänsyn till regionens geografiska omfattning.

Även anhållningsbeslut under lördagar–söndagar som ej häves redan av beredskapsåklagaren kan i allmänhet fullföljas med häktningsframställning av på målet lottad "ordinarie" åklagare under nästföljande måndag. Vid s. k. långhelger måste däremot längre anhållningstider utnyttjas. Det förekommer endast undantagsvis att jouåklagaren gör häktningsframställningar i annat distrikt än det egna under beredskapstjänstgöring.

De nu framlagda förslagen om frister för anmälan av häktningsfråga (§ 10) och för förhandling (§ 11) skulle ur åklagarsynpunkt sålunda i de flesta fall kunna godtagas utan ändring av tillämpade rutiner, om "synnerliga skäl" (§ 10) också omfattar den fördröjning, som oundvikligen uppkommer under lördags–söndagsdygnen innan kommunikation kan upprättas med ordinarie åklagare vid den myndighet som skall handlägga målet fortsättningsvis.

Jag föreställer mig att denne skall hinna informera sig så att anmälan om häktningsfråga kan ske till domstolen samma dag. Alla gripanden under jourtid fredag–lördag–söndag skulle i så fall kunna hanteras utan att beredskapstjänstgörande åklagare måste inträda i målet med häktningsanmälan till behörig domstol på annan ort.

För långhelger skulle frågan i denna region kunna lösas genom att åtminstone åklagare i Sundsvalls- och Östersunds åklagardistrikt har någon form av s. k. bakjour med skyldighet att inträda vid häktningsfall som icke medger uppskov till nästkommande arbetsdag.

Om "synnerliga skäl" ej skall innefatta uppskov på grund av kommunikationshinder den tid som erfordras för att ordinarie åklagare skall hinna övertaga målet i samband med vanliga veckoslut måste vårt beredskapssystem ändras väsentligt. En återgång till tidigare ordning med indelning

av regionen i tre beredskapsområden kan övervägas. Beredskapstjänstgörande åklagare i regionen får då emellertid 7–9 veckors beredskap under året. En annan möjlighet kan vara regelmässig "bakjour" av annan åklagare, som kan övertaga beredskapen om kollegan blir upptagen av visst ärende. Även i detta fall ökar beredskapstiden för regionens åklagare avsevärt.

Vilka konsekvenser de korta fristerna kan medföra för polisarbetet kan ej överblickas. Att väsentligt ökade utredningsresurser måste tillhandahållas som kriminaljour eller liknande än vad som är fallet enligt nuvarande ordning i denna regions polisdistrikt förefaller uppenbart om inte anspråken på utredningsunderlag för prövning av häktningsfrågorna i allt för hög grad skall eftersättas.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Några kommentarer bör även göras beträffande utredningens framlagda förslag beträffande förkortning av nu gällande tidsfrister i samband med handläggningen av anhållnings- och häktningsfrågor. Mot bakgrund av anledningen till de framlagda förslagen torde det inte vara annat att göra än att acceptera dem. Konsekvenserna av den nya ordningen för polis- och åklagarväsendets del kan emellertid inte överblickas för närvarande. Det torde dock redan nu stå helt klart att de nya reglerna kommer att kräva resursförstärkningar i en eller annan form samt att detta i sin tur kommer att medföra kostnadsökningar. Om sådana förändringar inte skulle genomföras skulle med all säkerhet oacceptabla effektivitetsförluster uppstå.

Regionåklagarmyndigheten i Luleå: Låt mig först deklarera att det nuvarande systemet med anhållande – häktning enligt min mening fungerar fullt tillfredsställande och att det tillgodoser den enskildes intresse av en snabb domstolsprövning. Huvudregeln är ju att åklagaren skall avge häktningsframställning dagen efter anhållandet och domstolen håller sedan ofta häktningsförhandling ytterligare någon dag därefter. I ett relativt litet antal fall behöver tiden utsträckas och då sker det i den enskildes intresse. De skäl som framfördes av kritikerna till 1974 års utredningsförslag såsom de framkommer på sid. 145 i SOU 1985:27 synes alltjämt relevanta.

Om man sedan accepterar att Europakommissionens praxis skall vara utgångspunkt måste domstolsprövning ske inom fyra dagar från frihetsberövandet. Jag delar utredarens uppfattning att större delen av den tiden bör disponeras av polis – åklagare. Däremot kan ifrågasättas om det bara är vid synnerliga skäl som tiden för häktningsframställning får utsträckas utöver en dag. Det skulle ge åklagaren mer tid att bedöma häktningsfrågan i svårbedömda fall och det skulle innebära att man i betydligt mindre utsträckning skulle behöva begära någon häktad om man använder sig av den nuvarande lydelsen och sade att om det behövs ytterligare utredning för prövning av häktningsfrågan får åklagaren göra anmälan senast å tredje dagen.

Statsåklagarmyndigheten för speciella mål: I den allmänna motiveringen (sid 146) anför utredningen att åklagarens frist för att anmäla häktningsfrågan bör vara absolut och att om anmälan inte görs skall den misstänkte omedelbart friges (naturligtvis av åklagaren). I samma stycke anför utredningen vidare: "Har däremot anmälan skett inom den föreskrivna tiden,

men förhandlingen inte kunnat hållas inom fyradagarsfristen på grund av oförutsedda omständigheter av force majeure-karaktär bör det inte ställas upp någon motsvarande regel. Frågan om frihetsberövandets bestånd får i sådana situationer prövas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall och mot bakgrund av proportionalitetsprincipen."

Jag har svårt att förstå dessa uttalanden av utredningen. Såvitt jag kunnat finna har uttalandet om att domstolens fyradagarsfrist för hållande av förhandling inte skulle vara absolut inte stöd i den föreslagna lagtexten. Om meningen är att domstolsfristen skulle vara relativ borde det även klart framgå vad som kan förlänga denna frist, vad som skall ske om fristen inte hålls, hur långt den kan utsträckas och vem som eventuellt skall fatta nytt beslut i anhållningsfrågan (jfr vad som skall ske, om åklagaren inte håller tredagarsfristen enligt 10 §).

Åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt: Jag tillstyrker förslaget för den erforderliga anpassningen av fristerna till Europakonventionen. Jag vill understryka att de nya bestämmelserna i detta hänseende kommer att ställa ökade krav på att åklagarna fullgör sina arbetsuppgifter utanför ordinarie arbetstid. En ändring av den nuvarande beredskapstjänstgöringen blir nödvändig. För Stockholms del synes en övergång till jourtjänstgöring behövas, ett system som också från andra synpunkter har betydande fördelar inte minst från rättssäkerhetssynpunkt. Emellertid kan en jourhavande åklagare inte i alla fall ersätta den ordinarie åklagaren. I vissa komplicerade mål krävs t ex att åklagaruppgiften vid en häktningsförhandling utförs av den ordinarie åklagaren även när förhandlingen hålls under en helg. För Stockholms del torde detta säkerligen komma att inträffa inte så sällan. Härigenom ändras de förpliktelser som följer med en åklagartjänst i inte oväsentlig grad.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: Med hänsyn till Europakommissionens och Europadomstolens avgöranden kan några invändningar inte resas mot utredningsförslaget vad gäller såväl maximal tidsrymd från gripandet till domstolsprövningen som fördelningen av den tillgängliga tiden mellan polis, åklagare och domstol. Däremot är jag kritisk till den så gott som totala bristen på diskussion med alternativa förslag till lösningar vad gäller de många och svåra praktiska handläggningsfrågor som uppkommer. Denna till stora delar helt nya verksamhet kräver omsorgsfull planering med hänsyn till såväl kraven på god funktion och rimliga arbetsförhållanden för alla inblandade parter som kostnadsaspekten. Den saknad av djup i praktiska frågor som betänkandet genomgående visar tyder på viss obekantskap med hur arbetet kan komma att gestalta sig i åklagardistrikt med en pressad arbetssituation. Det är av största vikt att dessa frågeställningar omgående penetreras. Härvid bör givetvis även en överarbetning ske ifråga om nödvändiga ändringar i det nu fungerande systemet för åklagarnas beredskapstjänstgöring vilken med nuvarande uppbyggnad inte minst i storstadsområden redan har nått maximal utnyttjandegrad.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: De frister som utredningen föreslår för bl. a. domstols prövning av häktning kommer uppenbarligen inte alltid att gagna den misstänktes intressen. Det främsta problemet blir,

som utredningen konstaterat, att utredningstakten kommer att bli mycket pressad och att domstolen på grund av den korta utredningstiden inte sällan kommer att ha ett mindre omfattande beslutsunderlag vid häktningsförhandlingen än vad som är fallet med nuvarande regler. Detta torde emellertid bli en oundviklig följd av de nya reglerna. Även om huvuddelen av fyradagarsfristen kommer att användas av polis och åklagare får man räkna med ett mindre utredningsmaterial vid häktningsförhandlingen.

Tidspressen ökas också av att fristerna beräknas utan hänsynstagande till helgdagar. Med hänsyn till att de föreslagna reglerna grundar sig på Europakommissionens uttalanden finner jag inte anledning att ytterligare beröra reglerna om tidsfristerna och deras beräkning. Jag har inte heller någon synpunkt på utredningens förslag till beräkning av tidsfristerna.

Åklagarmyndigheten i Handens åklagardistrikt: Utredningen går helt förbi att förberedelserna till en häktningsförhandling kräver en inte obetydlig arbetsinsats. I inledningsskedet av en utredning arbetar ofta ett flertal personer från flera sektioner och deras insamlade uppgifter skall sammanställas. Materialet skall nedskrivas och kopieras och tillställas åklagaren. Detta är häktningspromemorian. Finns åklagaren på samma ort kräver distributionen ingen nämnvärd tid, men annars måste den gå med bud kanske flera mil. Åklagaren måste läsa över, värdera samt informera sig. När det gäller frihetsberövanden är det alltid brådskande men i nuläget vet åklagaren att någon PM inte behövs förrän efter flera dagar, varför han och utredningspersonalen kan helt koncentrera sig på brottsutredningen. Detta resulterar, vilket häktningsutredningen också funnit, i att häktning ofta underlåts. Genom att tvinga fram en aktivitet i första hand för frågan om frihetsberövandet och icke brottet kommer den misstänkte i betydligt sämre läge. Ger man utredning något mer tid även inom ramen för Europakonventionens krav, så kan man säkerligen hålla nere antalet häktningsförhandlingar. Det är bland annat i detta sammanhang man måste beakta kvaliteten på åklagarbeslutet.

– – – – –

Det är naturligtvis viktigt att häktningsförhandling hålles snarast möjligt. Häktningsutredningen har satt den fjärde dagen som absolut sista dag för förhandling. Jag menar, att ur rättssäkerhetssynpunkt borde det kunna finnas en möjlighet med ett kortare uppskov. Detta skall naturligtvis inte ske på åklagarens begäran utan på försvarets. Mången anhållen med sociala problem och som sysslat med brott under en längre tid har fått en försvarare i tidigare mål, som han har förtroende för och som känner hans situation. Det kan vara ett väsentligt intresse för honom att få sin försvarare med vid häktningsförhandlingen. Jag menar, att det absoluta kravet på fjärde dagen som sista dag för häktningsförhandling borde kunna på försvarets begäran förlängas med ytterligare någon eller några dagar.

Åklagarmyndigheten i Sollentuna åklagardistrikt: Beträffande dispositionen av den snäva tid inom vilken domstolsprövning av ett straffprocessuellt frihetsberövande måste ske enligt Europakommissionen, delar jag utredningens uppfattning. Dock anser jag mig redan inledningsvis böra framhålla, att den, som kommissionen värnar om, nämligen den misstänkte, är den, som drabbas av den föreslagna ändringen. Såsom utredningen

också berör kommer säkerligen antalet häktade personer att öka. Med de nuvarande bestämmelserna kan ofta utredningen ge till resultat, att den misstänkte kan friges efter tre– fyra dagar. Enligt de föreslagna ändringarna är då den misstänkte redan häktad. En viss tröghet att ändra häktningsbeslut innebär kanske då att detta består tills åtal väckts.

Åklagarmyndigheten i Kalmar åklagardistrikt: Vad gäller kärnpunkten i utredningen, de förkortade tidsfristerna är med hänsyn till styrningen från Europadomstolen knappast något att säga.

Åklagarmyndigheten i Köpings åklagardistrikt: Utredningen har stannat för att föreslå att den nuvarande kompetensfördelningen i beslutförfarandet skall bibehållas. Den alternativa lösningen att avdela självständiga åklagare med uppgift att som "förundersökningsdomare" pröva frågor om frihetsberövanden, avvisas kortfattat med motivering att en sådan ordning är systemfrämmande för svensk rätt och skulle medföra avsevärda kostnader. Det måste befaras, att även den av utredningen föreslagna lösningen kommer att avsevärt fördyra brottmålsprocessens inledningsskede förutom att den kommer att innebära väsentliga förändringar i arbetsrutinerna inom berörda delar av rättsväsendet.

Åklagarmyndigheten i Sala åklagardistrikt: Först får medgivas att vi på grund av kraven i Europakonventionen tvingas avkorta tiden för inställande av misstänkt inför domare vid frihetsberövande.

– – –

Varför skall den som har det mest betungande jobbet i målens inledning, nämligen åklagaren, vara den som skall fara och flänga för att häktning skall kunna ske inom förelagd tid. Det måste finnas enklare och ändamålsenligare sätt att lösa dessa problem. Som förundersökningsledare i dessa brott måste åklagaren alltid finnas till hands för att kunna hålla i utredningen och ge polisen direktiv angående utredningsverksamheten.

Det skulle mycket väl i konventionens anda kunna tillsättas vissa häktningsdomare inom varje åklagarregion, vilka fick uppsöka de platser där häktningsförhandlingen lämpligen kan hållas. Dessa domare kan mycket väl placeras hos regionåklagarmyndigheterna, dit åklagarna ringde och beställde tid för häktning. Helgjour skulle ej bli svår att anordna. Det är tveksamt om jour behövs för häktningsdomaren vid vanliga helger. Åklagaren kan ringa på måndag morgon så kan nog alla häktningar hållas senast måndag eftermiddag. Endast då gärningsmannen gripits långt från brottsorten kan problem uppstå men även detta bör kunna lösas. Skall inställelsen t ex alltid ske fysiskt inför häktningsdomaren eller kan konferenstelefon användas? Om detta vore möjligt skulle ju de flesta problem vara undanröjda. Kostnaderna behöver ej bli större. Att skicka åklagare och försvare till olika platser, ha jour för flera personer på domstolarna och advokatbyråerna blir inte billigt.

Vi föreslår således att förnyad utredning verkställs angående häktningsdomare. Vi finner att utredaren avfärdat detta institut på tok för lättvändigt. Ny utredare bör tillsättas. Den nuvarande skulle ej på rätt sätt kunna utföra detta uppdrag objektivt, då han helt bundit sig för sitt förslag.

Åklagarmyndigheten i Tierp: Se under allmänna synpunkter.

Åklagarmyndigheten i Uppsala åklagardistrikt: Förslaget om att häkt-

ningsfrågan skall anmälas senast dagen efter anhållandet (s 145 st 6) torde i de flesta fall inte vålla några mera betydande svårigheter. Den längre tidsfristen kan dock bli nödvändig, förutom i de exemplifierade fallen, när för häktningsfrågan nödvändig utredning är särskilt komplicerad eller omfattande. Med hänsyn till att åklagarens anmälan om häktningsfråga förutsätts i de flesta fall komma att ske muntligen bör det till och med vara möjligt för åklagaren att anmäla häktningsfråga tidigt på fjärde dagen under förutsättning att åklagaren dessförinnan förvarnat tingsrätten om att häktningsförhandling kan komma att bli aktuell den fjärde dagen. Det bör således övervägas om RB 24: 10 inte skall ändras i enlighet därmed.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten anser för sin del, att utredningsmannens förslag när det gäller frister och förfarandet är väl genomtänkta och att det knappast går att tillskapa ett smidigare förfarande med iakttagande av kravet i Europakonventionen på en snabb prövning. Tingsrätten ställer sig alltså bakom de lösningar, som läggs fram vad avser frågan hur man praktiskt skall kunna åstadkomma en domstolsprövning senast fyra dagar efter gripandet. Också när det gäller konsekvenserna för bl. a. prövningen av häktningsfrågan, som så korta tider innebär, har tingsrätten ingen erinran mot utredningsmannens förslag. Detta innebär bl. a. ett tillstyrkande av förslaget om häktning på skälig misstanke, s. k. utredningshäktning, och en omprövningsförhandling efter senast en vecka (24 kap 1 § 3 stycket och 18 § förslaget till ändrad lydelse av RB). Den föreslagna ordningen kan med de korta frister som ställs upp inte undvaras. En konsekvens av häktning på skälig misstanke torde emellertid bli att häktningstiderna drar ut längre än f. n. Visserligen blir anhållningstiderna kortare med förslaget men tingsrätten kan inte befria sig från tanken, att tiden för det faktiska frihetsberövandet före huvudförhandlingen i dessa fall kan tendera att dra ut något i förhållande till vad som gäller nu.

Södra Roslags tingsrätt: Vi anser att det inte skall möta några större praktiska svårigheter att hålla häktningsförhandlingen samma dag eller dagen efter åklagarens häktningsanmälan. Häktningsförhandlingar kan också tänkas i ökad omfattning än hittills komma att hållas på polisstationen även på normal arbetstid.

Göteborgs tingsrätt: Med hänsyn till de internationella traktater Sverige har anslutit sig till och med beaktande av hur Europakommissionen anser att art. 5 (3) i Europakonventionen bör tillämpas framstår den föreslagna fyradagarsfristen som närmast ofrånkomlig. Det bör rimligen inte sättas i fråga att Sverige ej skall följa sina internationella åtaganden. Detta innebär dock inte att tingsrätten anser att förslaget innebär enbart fördelar. Det finns en klar risk att häktningsfrågan kommer att bli sämre utredd, vilket i sin tur kan leda till fler häktningar.

Tingsrätten delar utredningens uppfattning att någon ändrad kompetensfördelning mellan domstol, åklagare och polis inte är lämplig.

När det gäller hur fristtiden skall fördelas mellan domstol, åklagare och polis bör största delen av tiden kunna utnyttjas av åklagaren och polisen för att uppnå bästa möjliga utredningsresultat. Därav följer att domstolen får mycket kort tid på sig för att hålla häktningsförhandling. Enligt tingsrättens bedömning krävs det ingripande förändringar i domstolarnas rutiner

för att motsvara detta krav. Särskilt som antalet häktningsförhandlingar sannolikt kommer att öka.

För Göteborgs tingsrätts del kan nämnas följande exempel: Nuvarande bruk att häktningsförhandlingarna hålls på polishuset istället för på rådhuset kommer inte att kunna bibehållas med oförändrad personalstyrka. Tidsförlusten i samband med att domarna till fots skall bege sig till polishuset är redan nu besvärande. Eftersom utredningarna i allmänhet kan förväntas bli bristfälligare och häktningspromemoriorna knapphändigare kommer större krav att ställas på tingsrättens protokollering av vad som framkommer vid häktningsförhandlingen. Det blir därför inte möjligt att behålla det nuvarande systemet med att domaren själv för protokollet vid häktningsförhandlingen. Vidare torde det med hänsyn till övriga arbetsuppgifter inte vara praktiskt möjligt för varje brottmålsdomare att ständigt stå beredd att samma dag eller ens påföljande dag kunna sätta av tid för en eller flera häktningsförhandlingar. Det kommer därför att uppstå behov av särskilda häktningsdomare.

Domstolsverket: Som redan nämnts har DV redan tidigare ställt sig positiv till att de olika fristerna vid anhållande och häktning nedkortas i stor utsträckning. Med hänsyn till den ställning som europeiska kommissionen numera intagit i fråga om tiden för domstolsprövning efter ett straffprocessuellt frihetsberövande torde det vara ofrånkomligt att en nedkortning av fristerna nu verkligen kommer till stånd. Någon annan metod att uppfylla europakonventionens krav än den utredaren föreslagit bör inte komma i fråga. Utgångspunkten blir alltså att domstolen skall kunna hålla en häktningsförhandling senast på fjärde dagen efter frihetsberövandet.

För domstolarnas del innebär förslaget att häktningsförhandling i regel måste hållas samma dag som häktningsanmälan gjorts eller dagen därefter. Denna snäva tidsfrist kommer onekligen många gånger att medföra svårigheter för domstolarna. Eftersom det som nämnts nu torde vara ofrånkomligt att väsentligt nedkorta ifrågavarande frister är det nödvändigt att även domstolarna anpassar sig till det nya synsättet. Den nya ordningen förutsätter dock att flera praktiska frågor får en tillfredsställande lösning. Bl. a. torde det vara nödvändigt att domstolarna alltid har möjlighet att omedelbart och utan svårigheter förordna försvarare för den misstänkte. DV återkommer till denna och andra frågor av organisatorisk art längre fram i yttrandet.

RPS: Utredningsförslaget om förkortade häktningsfrister har tillkommit mot bakgrund av Sveriges folkrättsliga åtaganden enligt Europakonventionen. RPS vill framhålla att redan Sveriges nuvarande bestämmelser på området får anses fylla höga krav på rättssäkerhet. De ansågs också stå i god överensstämmelse med reglerna i Europakonventionen då denna konvention tillkom. På senare år har dock konventionen kommit att ges en tolkning som ställer krav på kortare häktningsfrister än som tillämpas enligt svensk lag. RPS delar utredningens uppfattning att det är nödvändigt att anpassa de svenska bestämmelserna efter den nya tolkningen av konventionen.

Det centrala i utredningens förslag är att ett anhållningsbeslut skall överprövas vid häktningsförhandling inför domstol inom fyra dagar från gripandet. RPS tillstyrker detta.

Den föreslagna ordningen medför i vissa avseenden krav på snabbare handläggning av förundersökning och andra åtgärder hos polismyndigheter, åklagarmyndigheter och domstolar. Utredningen har tagit fram en rad förslag för att möjliggöra detta. RPS kan i väsentliga delar ansluta sig till dessa följdförslag. På en del punkter föranleder emellertid förslagen vissa invändningar eller andra uttalanden.

Kriminalvårdsstyrelsen: Styrelsen har inga principiella invändningar mot förslaget att korta ned tiden mellan det faktiska frihetsberövandet och häktningsförhandlingen så att hela den tid om fyra dagar som tillåts enligt Europakommissionens praxis skall kunna utnyttjas endast i undantagsfall. Styrelsen delar utredningens uppfattning att ett undantag från den s k söndagsregeln är nödvändigt för att kravet på en snabb domstolsprövning skall kunna uppfyllas. Styrelsen noterar att utredningen uppmärksammat att ökade kostnader i så fall kan uppstå inom kriminalvården för transporter och bevakning vid förhandlingar under veckoslut och helger. Enligt styrelsens mening torde nämligen en oundviklig ökning av antalet transporter på s k obekväm arbetstid inte kunna klaras enbart genom omfördelning av befintliga resurser och inom befintliga ekonomiska ramar. En kostnadsökning, som dock torde bli relativt marginell – styrelsen har inte funnit skäl ifrågasätta utredningens beräkning i denna del – får emellertid enligt styrelsens mening inte utgöra något hinder mot att förslaget om begränsade frister genomförs.

Brottsförebyggande rådet:

Reservation till BRÅ:s yttrande av Knut Sveri:

Utgångspunkten för bedömningen av vilka tvångsmedel staten bör ha rätt att tillgripa mot personer som misstänks för brott bör rimligen vara att vederbörande skall betraktas som oskyldig tills en kompetent myndighet som tillagts domstolsfunktion har förklarat vederbörande skyldig till brottet. Med denna utgångspunkt följer, att staten måste ålägga sig själv betydande restriktioner beträffande de tvångsmedel som skall kunna tillgripas mot misstänkta.

Frihetsberövande i form av gripande, anhållande och häktning utgör de tyngsta och för individen de mest plågsamma ingrepp som finns i svensk lagstiftning. Av betänkandet framgår, att varje femte anhållen inte blev övertygad om något brott (s. 237), vilket rimligen måste betyda att många av de över 5 000 personer som det här är fråga om måste vara anhållna på mycket svaga grunder och att kravet på "sannolika skäl" enligt RB 24 kap. 1 § knappast kan vara uppfyllda. Utredningen lägger inget förslag som kan tänkas minska användningen av det man kan beteckna som okynnesanhållanden.

Beträffande häktning berör heller inte utredningen det förhållandet, att åtskilliga personer sitter häktade chockerande långa tider. Beklagligtvis belyses heller inte denna fråga i det statistiska materialet. Den enda information jag har kunnat hitta om detta allvarliga problem finns i DS Ju 1985:1 (Lyxfångar) av vilken framgår att det vecka 40, 1984 enbart bland kategorin lyxfångar fanns 2 som varit häktade i 5 månader, 5 i 6 månader, 1 i 7 månader, 1 i 8 månader och 1 i 9 månader. Rekordet slogs emellertid av

en person som varit inspärrad i hela 666 dagar i avvaktan på dom. Det är givetvis helt otillfredsställande för en rättsstat att tillåta detta fortsätta.

En snabbare domstolsprövning skulle troligen leda till kortare inspärrningstider för den majoritet av de anhållna som idag släpps utan häktningsframställning. Den 4-dagars frist som föreslås är enligt mitt förmenande inte tillfredsställande – jag anser det obegripligt varför man inte i Sverige kan införa en 24-timmarsregel när detta tycks fungera utmärkt i Danmark och Norge. Och vad beträffar de långa häktningstiderna förefaller det mig rimligt att det införes en regel om att en häktad skall släppas om inte stämningsansökan inkommit till rätten senast tre månader sedan frihetsberövandet tog sin början – i undantagsfall 6 månader.

RRV: De svenska bestämmelserna om fristberäkning vid personella tvångsmedel har av Europakommissionen inte ansetts anpassade till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Den svenska regeringen har i ett förlikningstal åtagit sig att tillse att berörda regler bringas i överensstämmelse med konventionen. Mot denna bakgrund har RRV ingen erinran mot att nuvarande ordning ändras.

RRV anser emellertid att utredaren inte tillräckligt har beaktat att det var åklagarens partsroll i efterkommande process som gjorde att Europakommissionen inte accepterade denne som domare. Såvitt RRV kan bedöma strider ett system med fristående häktningsdomare inte mot konventionens uttalande. Den fortsatta beredningen borde därför – och då särskilt med tanke på kostnaderna – närmare kunna överväga en sådan ordning.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Från länets polismyndigheter har bland annat framförts vissa synpunkter på möjligheten av att företrädare för polisen – som förhållandet är i Danmark med flera andra europeiska länder – fungerar som anhållnings- och häktningsmyndighet i stället för åklagare. Åklagaren bör då bättre kunna koncentrera sig på sin huvuduppgift – åtalets väckande samt att vara part i domstolsprocessen. Rent objektivt och sakligt sett bör en sådan ändrad arbetsfördelning mellan polis och åklagare ha uppenbara fördelar och bättre kunna passa in till de föreslagna snävare tidsramarna för anhållande och häktning. I Danmark, Norge m.fl. andra länder handhar som framhållits polismyndigheten frågan om anhållande och häktning. Av utredningsmannens redovisning framgår att systemet i utlandet med polischefspersonal i anhållnings- och häktningsskedet fungerar mycket väl. Förr var den begränsade tillgången på jurister hos polismyndigheterna ett hinder för en sådan ändrad arbetsfördelning mellan polis- och åklagarmyndighet. Nu är förhållandet annorlunda. Polischefspersonal har numera samma utbildning som åklagare och domare. Såvitt länsstyrelsen kan finna bör det därför vara angeläget att mera effektivt utnyttja polischefspersonalen för frågor rörande användning av de straffprocessuella tvångsmedlen. Polisen har redan nu likartade uppgifter vid ett flertal administrativa tvångsmedelsbeslut. Något i sak svårt problem att lösa denna kompetensfråga mellan polis och åklagare bör icke finnas. Ett system – som för närvarande – att i varje län eller region ha både jourhavande polischef och jourhavande åklagare har uppgivits vara både ineffektivt och kostsamt. En undersökning såvitt avser länets

polisdisktrikt angående frekvensen av anhållande och häktningsframställningar m m ger ett visst statistiskt underlag för en sådan uppfattning.

En sammmanställning beträffande anhållna och häktade i Blekinge län under år 1984 återspeglar ganska väl riksgenomsnittet. Antal häktningsframställningar var cirka 1/3 av anhållandena. Mer än tre dagars anhållningstid var det endast i Karlskrona polisdistrikt samt ett fall i Ronneby polisdistrikt. I Karlshamns polisdistrikt fanns inget fall över tre dagars handläggning. Sammanställningen ger vid handen att polis- och åklagarmyndigheterna i länet kunnat handlägga anhållande- och häktningsärendena snabbt.

Antalet anhållnings- och häktningsärenden synes icke vara fler än att uppgiften – som tidigare framhållits – bör kunna förenas med övriga polischefsuppgifter.

I sammanhanget vill länsstyrelsen understryka samhällsansvaret mot brottsoffren. Det är angeläget att icke glömma bort alla dessa människor. Det är många gamla, sjuka och ensamboende personer som upplever lägenhetsinbrott och bedrägerier mycket kränkande och oroande.

Såvitt länsstyrelsen kan bedöma bör det i de flesta fall vid anhållande och häktning vara angeläget att den omhändertagne får tillfälle att träffa företrädare för social myndighet och där så kan anses befogat även medicinsk expertis. Genom avbrott i pågående kriminalitet – som anhållande och häktning innebär – kan snabbare och effektivare kontakter för rehabilitering och resocialisering av individen uppnås. Denna rehabilitering och resocialisering bör enligt länsstyrelsens mening efter ålagd påföljd mindre ta sikte på fortsatt vård än beredande av adekvat sysselsättning, utbildning samt ordnade hem- och bostadsförhållanden.

Polisstyrelsen i Ronneby polisdistrikt: Den i direktiven uttalade ambitionen, att fristen för häktningsförhandling skall avkortas, är lovvärd och en sådan förkortning påverkar polisens arbete i liten utsträckning. Utredningens förslag i övrigt innebär i huvudsak att nu tillämpade rutiner fastställs.

Det kunde dock ligga i linje med polisens ökade intresse av att aktivt leda förundersökningar att föreslå en ändring såtillvida att hela anhållningsansvaret överföres till polismyndigheten. En sådan ordning stämmer väl överens med byråchefen Esbjörn Esbjörnsons ofta framförda tanke att ansvaret för förundersökning odelat borde ligga på polismyndigheten.

Polisstyrelsen i Karlshamns polisdistrikt: Polismyndigheten vill, även vid ett genomförande av de kortare tidsfristerna för häktning, föreslå att "en ordning som kunde innebära ett bättre utnyttjande av tiden vore att organisera verksamheten hos polis och åklagare på så sätt att *polisen* – liksom fallet är på många håll utomlands" – helt och hållet svarar för frågor rörande användningen av tvångsmeddel och att åklagarens roll kom att omfatta själva åtalsdelen. De positiva erfarenheter som redovisats bl.a. från Norge och Danmark har till mycket stor del sin förklaring i polisens funktion när det gäller tvångsmedlen. Tyvärr avvisar utredningsmannen den heta frågan om kompetensen med det formella påpekandet att ett sådant förslag till nyordning skulle ligga utanför utredningsmannens uppdrag. Det borde finnas starka skäl till att snarast utreda denna kompetensfördelning.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: En oundviklig följd av de nya reglerna är att utredningstakten kommer att bli mycket pressad och att domstolarna på grund av den korta utredningstiden ofta kommer att ha ett sämre beslutsunderlag vid häktningsförhandlingen än vad som är fallet med nu gällande regler. Tidspressen ökas dessutom ytterligare av att fristerna beräknas utan hänsynstagande till helgdagar. De frister, som utredningen föreslår, kommer således inte alltid att vara till gagn för den misstänkte. Med hänsyn dock till att de föreslagna reglerna grundar sig på Sveriges internationella åtaganden saknar länsstyrelsen anledning att närmare gå in på reglerna om tidsfristerna och deras beräkning.

Polisstyrelsen vid Helsingborgs polisstyrelse: Polismyndigheten har intet att erinra mot vad som föreslagits under avsnittet Frister – förfarandet utöver synpunkterna under avsnitten 11.2, 11.4 och 11.6.

Polisstyrelsen vid Malmö polisdistrikt: Mot bakgrund av Europakonventionens åläggande tillstyrker polismyndigheten förslagen till hur lagregleringen av de nedkortade fristerna skall tillämpas.

Riksdagens ombudmän: Beträffande avsnitt 11 i betänkandet (Frister – förfarandet) har jag särskilda synpunkter endast i fråga om prövningen av anhållningsfrågan och forumfrågan.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet: Vad gäller fristförkortningarna står lagstiftaren tydligen inför s a s ett fait accompli: till uppfyllelse av vissa rikets internationella förpliktelser måste tidsreduktioner genomföras. Forskningsnämnden anser, att utredningsmannens förslag på samtliga punkter i detta sammanhang är väl grundade och väl utformade.

Sveriges domareförbund: 1974 års häktningsutredning ansåg att anhållnings- och häktningstiderna borde avkortas och föreslog att domstolen skulle hålla förhandling i häktningsfrågan senast andra dagen efter den då häktningsframställningen ingavs till domstolen. Många av remissinstanserna kritiserade förslaget och ansåg att kortare frister skulle leda till att häktningsfrågan blev sämre utredd vilket i sin tur skulle medföra onödiga häktningsframställningar. Den statistik som då fanns tillgänglig visade också att två tredjedelar av de anhållna släpptes utan att anhållandet ledde till häktningsförhandling eftersom häktningskälen bortföll efter några dagar. Invändningen om sämre underlag vid kortare frister för bedömning av häktningsfrågan liksom en del andra tungt vägande invändningar kvarstår fortfarande. Mot bakgrund av Sveriges förpliktelser enligt Europakonventionen är det emellertid nödvändigt med en domstolsprövning av frihetsberövandet inom mycket kort tid efter gripandet. Förbundet delar därför utredarens åsikt att det är bättre med en nedkortning av de frister som gäller idag än att tillskapa ett system med fristående åklagare vilka endast som ett slags "förundersökningsdomare" skulle pröva frågan om frihetsberövande.

Föreningen Sveriges åklagare: Som nämnts inledningsvis accepterar föreningen förslagen rörande nedkortade tidsfrister på i huvudsak de grunder som utredaren anfört. Den modell som valts för att tillgodose Europakonventionens krav på att den misstänkte skall ställas inför en domare senast fyra dagar efter det faktiska frihetsberövandet är bättre än övriga

alternativ som diskuterats. Föreningen vill inte direkt ta avstånd från ett system enligt vilken en självständig åklagare tilldelas uppgiften att såsom en slags undersökningsdomare pröva frågan om frihetsberövande. Frågan är emellertid inte tillräckligt belyst. Föreningen avstyrker den modellen som går ut på att polisen helt och hållet skall svara för frågor rörande användning av tvångsmedel och föra talan i häktningsmålet. Föreningen är dock starkt medveten om att ett genomförande av utredarens förslag kommer att medföra många problem för såväl polis, åklagare, försvarare och domare. Betydligt större krav kommer att ställas på den polisman som skall hålla första förhöret med den gripne, särskilt som polismannen enligt förslaget ges rätt att själv frige den misstänkte utan anmälan till åklagaren. Det kommer sannolikt inte att bli möjligt att i samma utsträckning som idag låta vakthavande befäl hålla första förhören, enär denna personalkategori i allmänhet inte har samma utredningserfarenhet som kriminalpolismännen. På åklagarna kommer att ställas betydligt större krav som förundersökningsledare. Åklagaren måste i allt större omfattning personligen infinna sig hos polisen för att tillräckligt snabbt kunna ta ställning i häktningsfrågan. Utredaren har själv antytt att det åtminstone i de tre storstadsdistrikten blir nödvändigt att åklagarnas beredskapstjänst förläggs i direkt anslutning till kriminalpolisens lokaler. Enligt föreningens uppfattning blir det sannolikt nödvändigt att i alla regioner omvandla åklagarnas beredskapstjänstgöring till jourtjänstgöring och att inrätta s.k. bakjour, eftersom de åklagare som har den ordinarie jourtjänstgöringen kan tvingas att vara borta under längre tider för tjänsteresor, utredningsverksamhet hos polisen eller förhandling i domstolen. Enligt föreningens uppfattning kommer ett genomförande av förslaget att medföra större organisatoriska förändringar och kostnader än vad utredaren antagit. Man kan inte utesluta att åklagarna från fackligt håll kommer att kräva reglerad arbetstid och ekonomisk ersättning för sin tjänstgöring efter den ordinarie arbetstiden istället för som idag tidskompensation – en ledighet som åklagarna utan kostnad för statsverket själva måste arbeta in.

Enligt förslaget är huvudregeln den att häktningsfrågan skall anmälas till domstolen så snart som möjligt – som regel samma dag som anhållandet har skett eller dagen därefter. När det gäller fördelningen av den tid på fyra dagar efter det faktiska gripandet som enligt Europakonventionen medges för att ställa den misstänkte inför en domare måste dock åklagaren i vissa situationer kunna utnyttja större delen av fristen. Utredaren föreslår en ändring i forumreglerna i 19 kap. RB som går ut på att det skall vara möjligt att hålla häktningsförhandling även på den ort där den misstänkte har gripits. Föreningen anser för sin del att häktningsförhandling i gärningsorten ofta är att föredra. Detta gäller framförallt kvalificerade EKO- och narkotikamål, där åklagaren anhållit den misstänkte i sin frånvaro och före gripandet hunnit att göra rättsliga bedömningar och i övrigt sätta sig in i målet. I sådana fall bör huvudregeln vara den att häktningsförhandlingen om möjligt hålls i gärningsorten, varvid åklagaren utnyttjar större delen av den frist som står till förfogande. Föreningen har inget att erinra mot vad som anförts om den frist som enligt förslaget skall gälla för domstolen.

Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polis-

chefer: Föreningarna hade önskat att utredningen något undersökt frågan om en organisation, där åklagarmyndighetens förundersökningsfunktion helt och hållet överfördes till polisen, skulle kunna innebära att åklagaren hade uppfyllt kriteriet att vara en ämbetsman beklädd med domsmakt. En sådan organisation skulle sannolikt innebära en rationalisering som reducerat utredningskostnaderna och ökat effektiviteten i brottsutredningarna. En dylik organisation skulle inte vara systemfrämmande för svensk rätt, som utredningen befarat. Fram till 1948 kunde åklagaren häkta och fram till 1982 kunde polisen anhålla.

Svenska polisförbundet: Vi kan acceptera att fristen till häktningsförhandlingen sätts till 4 dagar efter det faktiska frihetsberövandet under förutsättning att det skapas möjligheter att utnyttja tiden från frihetsberövandet till häktningsförhandlingen effektivare än idag.

Ett viktigt led i detta vore att, som utredaren också tar upp, polisen helt och hållet svarar för frågor rörande användningen av tvångsmedel och även gör häktningsframställning och för talan i häktningsmålet. Utredaren anser emellertid detta ligga utanför utredningsuppdraget och att det dessutom skulle medföra behov av ingripande organisatoriska förändringar av såväl åklagar- som polisväsendet.

Enligt vår uppfattning skulle en sådan ordning, där polisen är förundersökningsmyndighet, innebära en betydligt större rättssäkerhet för den enskilde eftersom åklagaren då helt opartiskt kan pröva åtalsfrågan utan tidigare inblandning i målet.

Nämndemännens riksförbund: NRF välkomnar en lagstiftning som innebär att häktningsförhandling äger rum senast fjärde dagen efter gripandet.

Svenska Röda korset: SRK anser att förslaget om att korta tiderna för frihetsberövande är lämpligt. SRK vill betona vikten av att praxis blir att häktning sker inom 24 timmar efter gripande.

TCO: Som TCO redan tidigare framhållit (se TCOs yttrande över SOU 1983:50 och Ds Ju 1983:17) bör ett fortsatt överförande till polismyndigheten ske av ledningen av förundersökningar.

JUSEK: Det är allmänt accepterat att kraven på effektivitet i brottsbekämpningen och berättigade krav på rättssäkerhet för de enskilda bäst låter sig förena genom att åklagaren inledningsvis beslutar om en misstänkt skall anhållas eller ej. Utredningen har inte heller funnit anledning att föreslå någon annan organisationsform.

Mot bakgrund av Sveriges internationella åtaganden biträder JUSEK utredningens förslag att den judiciella prövningen för att uppfylla Europakonventionens krav, bör ske genom att fristen för häktningsförhandling nedkortas och att domstol således bibehålls som häktningsmyndighet.

Förbundet vill emellertid framhålla att en minskning av denna tidsfrist inte automatiskt leder till att också den totala tiden från gripande till dess den misstänkte kan friges minskas. Tvärtom kan en alltför drastisk minskning leda till en risk för att det faktiska frihetsberövandet förlängs. Dessa risker kan främst uppstå beträffande sådana fall där de misstänkta med tillämpning av nuvarande regler skulle ha frigivits på fjärde och femte dagen efter anhållandet. Med den regel som utredningen föreslår kommer flertalet av dessa i fortsättningen att bli häktade varvid en tidrymd för åtals väckande kommer att bestämmas.

Inledningsvis efter frihetsberövandet vidtas en rad utredningsåtgärder som ofta var och en för sig tar tämligen kort tid i anspråk. Det rör sig här om tidrymder på någon eller några timmar. Efter varje sådan utredningsåtgärd omprövar åklagaren frågan om fortsatt frihetsberövande. Genom att beredskapsåklagare alltid finns tillgängliga kan den misstänkte omedelbart försättas på fri fot så snart häktningsskäl ej längre föreligger oavsett vilken tid på dygnet som detta står klart.

Sedan den misstänkte häktats kan frigivande endast ske under kontorstid. Allteftersom tiden går blir det emellertid de utredningåtgärder som måste företas medan den misstänkte alltjämt är frihetsberövad totalt sett mer tidskrävande och låter sig i allmänhet planeras på sådant sätt att det inte framstår som lika angeläget att bibehålla möjligheten till frigivande under dygnets alla timmar. Erfarenheten visar att något sådant behov knappast längre föreligger sedan en vecka förflutit. De nuvarande tidsfristerna för häktningsframställning och häktningsförhandling står i samklang med dessa erfarenheter.

Den rådande höga arbetsbelastningen inom såväl åklagar- som polisväsendet kräver en hård prioritering av arbetet. Sålunda måste akuta åtgärder inom ramen för ett anhållande regelmässigt prioriteras framför åtgärder rörande mål där häktningsbeslut fattats och viss längre tid för åtals väckande återstår. Ersätts på ett tidigt stadium anhållandet med ett beslut om häktning innebär detta att utredningsarbetet oftast kommer att prioriteras och planeras på sådant sätt att hela fristen för åtals väckande utnyttjas med åtföljande risk för förlängd total tid för frihetsberövande jämfört med situationer där den misstänkte förblivit anhållen ytterligare några dagar och därefter blivit frigiven.

När åklagaren enligt de föreslagna reglerna fattar beslut om anhållande skall fulla häktningsskäl föreligga. De värden som ligger i den efterföljande domstolsprövningen kan sägas bestå av att prövningen sker genom en befattningshavare som inte kommer att vara part i målet, att prövningen sker efter muntlig förhandling mellan parterna samt att förfarandet utmynnar i att åklagarens beslut omprövas av en annan instans. För att prövningen ur de två senare aspekterna inte enbart formellt utan också reellt skall innebära en stärkt rättssäkerhet för den misstänkte krävs att så lång tid förflyter mellan åklagarens inledande beslut och domstolens prövning av häktningsfrågan att det material som legat till grund för anhållningsbeslutet kunnat ytterligare kontrolleras och fördjupas och att försvararen haft möjlighet att sätta sig in i omständigheterna bl. a. genom samtal med sin klient. Den föreslagna begränsningen av tidsfristen för häktningsförhandling kommer i normalfallet att leda till att inte ens en häktningspromemoria kommer att kunna inges till domstolen. Kravet härpå skall också enligt förslaget slopas.

De nu antydda farhågorna rörande vissa begränsningar i rättssäkerheten för den misstänkte som kan inträda som en följd av de förkortade fristerna för häktningsanmälan och häktningsförhandling skulle i någon mån kunna begränsas dels genom att åklagaren ges behörighet att försätta även häktade på fri fot, dels genom att den föreslagna regeln i 24 kap. 11 § modifieras på sådant sätt att möjligheter finns – måhända genom formuleringen "så

snart ske kan" istället för "utan dröjsmål" – att förfoga över hela fyradagarsfristen oavsett när häktningsanmälan sker.

Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen: Avdelningen hälsar med särskild tillfredsställelse att ändringarna beträffande frister i samband med anhållande och häktning medför att svensk lag utan någon som helst tvekan kommer att uppfylla de krav som ställs av Europakonventionen angående skydd av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. De praktiska svårigheter som kan följa av starkt förkortade frister bör kunna övervinnas utan nämnvärda olägenheter.

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare: RFHL anser naturligtvis att det är viktigt att korta ner tidsfristen mellan gripande och dom och biträder förslaget i denna del.

Sveriges Villaägareförbund: I det föreliggande lagändringsförslaget beträffande gripande, etc stöder vi att tidsramarna minskar. För att inte rättssäkerheten skall bli lidande genom förhastade utredningar till beslut om kvarhållande är det mycket önskvärt att kvalificerad jourtjänst upprätthålls för utredningar.

4.2 Utgångspunkt för fristberäkningen

JK: Förslaget bör kunna leda till att en del av de rutiner som nu tillämpas av polis och åklagare ses över och ändras. Så har t.ex. förhör enligt 24 kap. 8 § RB enligt den hittills rådande uppfattningen regelmässigt hållits på den ort där åklagaren hör hemma trots att åklagaren så gott som alltid uppdrar åt polisen att ombesörja dessa förhör. Detta har i flera fall lett till att ett frihetsberövande har dragit ut onödigt långt i tiden med tanke på de problem som en transport över längre sträckor alltid innebär. Jag har också i min tillsynsverksamhet haft anledning att reagera mot detta förfarande och ser med tillfredsställelse på att fristerna alltid skall räknas från den tid då frihetsberövandet faktiskt ägde rum.

RÅ: Det är som utredningen framhållit viktigt att de tillämpande myndigheterna utan svårighet kan fastställa utgångspunkten för fristberäkningen. Jag delar utredningens uppfattning att fristberäkningen i fall, som inletts med att någon hämtats, medtagits eller kvarhållits för förhör bör räknas från den tidpunkt då åtgärden övergår i ett straffprocessuellt gripande. Beträffande de omhändertagandeformer som utredningen i övrigt tar upp (s 146) kan det vara tveksamt om man utan att komma i konflikt med Europakonventionen kan räkna med en separat frist för det första frihetsberövandet. Under alla förhållanden kommer en ordning där man har separata utgångspunkter för fristberäkningen att medföra stora krav på att de myndigheter som hanterar de olika instituten gör klart för sig vilken typ av omhändertagande som från tid till tid föreligger och att relevanta tidpunkter noggrant dokumenteras.

Regionåklagarmyndigheten i Stockholms och Gotlands län: Viktigt blir att kunna klart och enkelt bestämma, när fristen skall börja räknas. Jag delar utredarens förslag, att fristen skall räknas från det straffprocessuella gripandet.

Regionåklagarmyndigheten i Linköping: Enligt 24 kap 10 § rättegångsbalken i förslaget skall häktningsanmälan enligt huvudregel ske senast dagen efter anhållandet eller vid synnerliga skäl senast tredje dagen efter anhållandet. Förhör med den gripne kan hållas av polis utan föregående anmälan till åklagare. Det torde inte bli ovanligt att gripandet sker ett dygn medan resultatet av det förhör som hållits i anledning av gripandet anmäles först påföljande dygn. Anhållningsbeslutet kommer således dygnet efter gripandet. I dessa fall kan tiden för frihetsberövandet bli ett dygn längre än om fristen, vilket kan te sig naturligt, istället räknades från det faktiska frihetsberövandet. Det är därför enligt min uppfattning erforderligt med ett klarläggande på denna punkt.

Regionåklagarmyndigheten i Göteborg: I förslagets 24 kap 10 § och 11 § laboreras med olika utgångspunkter för fristberäkningen för åklagarens häktningsanmälan och domstolens häktningsförhandling. Denna olikhet, som inte är närmare belyst i utredningen, är olycklig då den kan leda till missförstånd. I klarhetens intresse vore det bättre med samma utgångspunkt för fristberäkningen. Det bör övervägas att i en särskild paragraf reglera hur denna punkt skall bestämmas i särskilda fall. Förundersökningskungörelsens föreskrifter om anhållningsliggarens innehåll (13 §) kan i detta sammanhang behöva ses över.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: I detta avsnitt upptages frågan om hur fristerna skall beräknas när ett frihetsberövande kan stödjas både på bestämmelser av icke straffrättslig karaktär och på de straffprocessuella reglerna. Enligt såväl 18 § polislagen (1984:387) som 9 § LOB (1976:511) har gripande enligt 24 kap RB företräde. Bortsett från den tekniska skillnaden mellan omhändertagande och gripande, som i dagligt tal ofta icke ens inom poliskretsar upprätthålles, kommer här att uppträda svårigheter. Icke sällan sker ett frihetsberövande i form av omhändertagande. Vid utredningen om detta skall bestå framkommer t.ex. att den omhändertagne är anhållen i sin frånvaro eller kan misstänkas för brott. I praktiken har därvid hitintills såsom gripandetid angivits tidpunkten för omhändertagandet (jämför den i anhållningsliggare icke ovanliga anmärkningen: "Berusad vid gripandet. Icke hörbar"). Med hänsyn till de frister, som nu kommer att gälla, bör övervägas om i vart fall icke omhändertagande enligt 9 § LOB (1976:511) bör ha företräde före gripande enligt 24 kap RB. Det är ur rättssäkerhetssynpunkt väsentligt att de uppgifter som den misstänkte avkräves, lämnas då denne är så opåverkad av droger som möjligt.

För misstänkt, som utlämnas för brott till Sverige, föreslås att tidsfristen skall räknas från den tidpunkt då den misstänkte sätter sin fot på svensk jord. Enär häktning beslutats av domstol, om än i den misstänktes frånvaro, ifrågasättes om inte tidsfristen bör räknas från den tidpunkt, då den misstänkte införts till det häkte, som är det sedvanliga för häktningsdomstolen. I dessa fall måste finnas så mycket utredning, att åklagaren kan påkalla häktning samma dag, som den misstänkte anlänt till häktet. Osäkerhet om tidpunkten för fristberäkningen undvikes av den föreslagna regeln.

Regionåklagarmyndigheten i Luleå: De utgångspunkter för fristberäkningen som utredaren anger för olika situationer finns inget att erinra mot.

Ej heller finns någon erinran mot att fristen räknas i kalenderdygn från dagen för frihetsberövandet.

Statsåklagarmyndigheten för speciella mål: Också när åklagaren måste utnyttja den maximala anhållningstiden kan problem uppkomma. Enligt huvudregeln (11 §) skall häktningsförhandling hållas senast fyra dagar efter det att den misstänkte gripits. Mot detta skall ställas bestämmelser i 10 § att åklagaren kan vänta längst till tredje dagen efter anhållandet med att göra anmälan om häktning till rätten. I samma paragraf har tillagts: "Sker inte detta skall den anhållne omedelbart friges". Detta kan som utredningen påpekar (sid 189 f) få till konsekvens att domstolen måste hålla häktningsförhandling samma dag (även en söndag) som anmälan görs.

En sådan ordning är inte tillfredsställande. Om åklagaren av transport- eller andra skäl tvingas utnyttja hela sin frist kan han komma i ett läge där han får slutföra sin utredning i häktningsfrågan vid häktningsförhandlingen i domstolen eller kanske först där får tillfälle att höra den misstänkte. Detta i sin tur torde kunna medföra att han i många fall vid domstolen återkallar sitt häktningsyrkande, vilket ur alla synpunkter ter sig förvirrande. Med hänvisning till vad ovan anförts om nödvändigheten att anpassa svensk lagstiftning till konventionerna är det dock icke realistiskt att föreslå att fristerna förlängs av särskilda skäl utöver vad utredningen föreslagit.

Åklagarmyndigheten i Handens åklagardistrikt: Utredningens regler beträffande från vilken tidpunkt man har att beräkna tiden när det gäller anhållande och häktning är tydliga och klara. Problemen dyker upp när någon som är anhållen i sin frånvaro grips på annan ort eller icke talar något allmänt känt språk. I flertalet fall när någon är anhållen i sin frånvaro är utredningen respektive brottet inte allvarligare än att vilken lokal åklagare som helst kan ingripa och ta över själva utredningen. Rör det sig om ett komplicerat ärende är situationen en helt annan. Då kan det bli nödvändigt för såväl åklagare som polis att åka till gripandeorten. Detta kan medföra en inte obetydlig tidsåtgång. Rör det sig om en gripen från ett svåröversatt språkområde så kan det mången gång ta avsevärd tid innan tolk står att erhålla. I storstockholmsregionen är väl detta inget större problem, men jag förutsätter att på många distrikt kan svårigheterna att få fram en tolk vara nästan oöverstigliga. Utredningen ger ingen anvisning hur man skall förfara i ett sådant läge.

Åklagarmyndigheten i Sollentuna åklagardistrikt: I stort delar jag utredningens synpunkter. Möjligen kan ifrågasättas om inte utgångspunkten för fristberäkningen, när någon hämtas till förhör som misstänkt för ett brott, bör räknas från hämtningstiden. Rent faktiskt är föga skillnad mellan att verkställa ett hämtningsbeslut eller ett anhållningsbeslut fattat i någons utevaro.

Åklagarmyndigheten i Solna åklagardistrikt: Att ett straffprocessuellt gripande läggs till grund för fristberäkningen framstår som en lämplig ordning. Problem med de förkortade anhållningsfristerna uppkommer särskilt i de fall då den misstänkte på grund av t.ex. narkotikapåverkan inte är hörbar förrän kanske två dygn efter det faktiska gripandet. I dessa fall måste kanske hela fristen löpa innan en häktningsframställning kan göras.

Åklagarmyndigheten i Visby åklagardistrikt: I betänkandet på sidan 147

uttalas att det är självklart att med tidpunkten för gripandet vid beräkning av fristerna i samband med häktningsförhandlingen alltid avses tidpunkten för gripandet för det brott som ligger till grund för häktning. Vissa problem kan här uppstå i det fallet då en person gripes för ett brott till vilket han sedermera befinns vara oskyldig men att det under tiden för frihetsberövandet tillkommer misstanke om nytt eller nya brott som föranleder framställning om häktning. I detta fall skulle således i enlighet med ovanstående uttalande fristen räknas från den tidpunkt då nytt brott konstateras, vilket förefaller något opraktiskt.

Åklagarmyndigheten i Västerås åklagardistrikt: Se under avsnittet närmare synpunkter på de enskilda lagförslagen (24 kap 10 § RB).

Åklagarmyndigheten i Uppsala åklagardistrikt: I denna del finns intet att erinra mot vad som anföres i betänkandet.

Svea hovrätt: Enligt 24 kap. 11 § i utredningsförslaget får häktningsförhandling inte hållas senare än fyra dagar efter det att den misstänkte har gripits. Såvitt gäller misstänkt som häktats i sin frånvaro och sedan utlämnas från annan stat skall enligt motiven (s 147 y) tidsfristen räknas från den tidpunkt då den misstänkte sätter sin fot på svensk jord. Hovrätten har ingen erinran mot ett sådant beräkningssätt som emellertid bör komma till klarare uttryck i lagtexten.

Polisstyrelsen vid Helsingborgs polisdistrikt: Om fristen för åklagarens häktningsanmälan räknas från dagen för gripandet och icke från dagen för anhållandet behöver det aldrig inträffa att förhandling i häktningsfrågan måste hållas samma dag som anmälan sker, vilket senare ger minimal tid till förberedelser och måste inverka störande i domarens och försvararens planering av den dagliga verksamheten.

Sveriges domareförbund: När det gäller utgångspunkten för fristberäkningen finner utredaren att viss tveksamhet kan råda om rätta beräkningssättet men föreslår att fristen skall räknas från den tidpunkt då tvångsåtgärden övergår i ett straffprocesuellt gripande.

Häremot har förbundet intet att erinra.

Däremot föreslår utredaren att den tid som åklagaren har på sig för att till rätten anmäla frågan om häktning skall räknas från anhållandet medan tiden för domstolen att hålla häktningsförhandling skall räknas från gripandet. Detta förslag kan få mycket märkliga konsekvenser. Om en person grips sent en kväll och anhålls nästa morgon har åklagaren – om han utnyttjar regeln i 24:10 RB om synnerliga skäl – tre dagar på sig att till rätten anmäla frågan om häktning. En sådan anmälan kan alltså ske sent den fjärde dagen efter gripandet eller samma dag som domstolen är skyldig att hålla häktningsförhandling. Med den arbetssituation som råder på domstolarna torde det vara nästan undantagslöst omöjligt att hålla häktningsförhandling samma dag som anmälan härom görs. Vid en mindre domstol t.ex. kan samtliga domare, när anmälan görs, vara upptagna av en huvudförhandling i tvistemål och vid de större domstolarna är brottmålsdomarna flera dagar varje vecka upptagna av huvudförhandlingar. Enligt förbundets uppfattning bör alla frister räknas från gripandet.

Föreningen Sveriges åklagare: Föreningen delar utredarens uppfattning att beträffande den som medtagits eller hämtats till förhör fristberäkningen

skall räknas från den tidpunkt då åtgärden övergår i straffprocessuellt gripande, att beträffande den som omhändertagits enligt RB eller polislagen fristen skall räknas från den tidpunkt omhändertagandet övergår i ett straffprocessuellt gripande, att vid s.k. envarsgripande tidsfristen skall räknas från överlämnandet av den gripne till polismannen och att beträffande den som utlämnas till Sverige tidsfristen räknas från det den misstänkte sätter sin fot på svensk jord.

Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polischefer: Föreningarna framhåller angelägenheten av att det klart framgår i lagtexten från vilken tidpunkt fristerna skall räknas. Föreslagna bestämmelser synes något diffusa i detta avseende.

JUSEK: Förbundet delar utredningens utgångspunkter beträffande beräkningen av fristerna för häktningsanmälan och häktningsförhandling.

4.3 Söndagsregeln

Regionåklagarmyndigheten i Göteborg: Det är svårt att göra exakta beräkningar beträffande konsekvenserna av att söndagsregeln slopas. Att åtskillig resursförstärkning krävs för att klara åklagaruppgifterna under helgerna är emellertid klart. Man torde inte kunna arbeta med geografiskt utsträckta beredskapsområden och måste ändå, med tanke på inställelser i domstol, resor m.m. förstärka beredskapen genom dubblering eller någon form av bakjour.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Såsom utredningen anger förutsätter förslaget handläggning av häktningar på tjänstgöringsfria dagar, helg eller inte. Då något statistiskt underlag inte redovisats om frekvensen av häktningsfallens fördelning på orter i landet, är det svårt att förutsäga lämplig storlek på beredskapsområdet för domstolarna. Blir detta stort och det förutsättes att parterna skall inställa sig på domstolens stationeringsort, uppkommer transportproblem för häktesavdelningarna eller polisen. Ur denna synpunkt är det lämpligast att häktningsförhandlingen hålles på den ort, där den misstänkte hålles i förvar, i regel i anslutning till polishus.

För åklagarna innebär det, oavsett var förhandlingen hålles, att denne under viss tid inte är tillgänglig som jour- eller beredskapsåklagare. Även om man bortser från att sådan åklagare kan få läsa in mål, i vilket han icke tidigare äger någon kännedom, är det därför synnerligen tveksamt, om med nuvarande beredskapsområden för åklagarna, det är tillräckligt med en åklagare i bakjour. Man måste också räkna med att åklagare på grund av de korta fristerna måste närvara vid förhör under och utom kontorstid i en utsträckning som hitintills inte förekommit. Det må även här erinras om de mer komplicerade mål, i vilka vare sig jourhavande åklagare eller kriminalpolisman äger den kännedom att de kan utan tidsödande inläsning driva en meningsfull utredning.

Regionåklagarmyndigheten i Luleå: Jag är införstådd med att söndagsregeln icke synes vara förenlig med Europakommissionens krav på domstolsprövning inom viss tid. Om söndagsregeln icke beaktas kommer det att medföra svårigheter att genomföra häktningsförhandlingar i t.ex. Norrbotten. Med de stora avstånden här uppe – över 40 mil mellan Piteå och

Kiruna exempelvis – kan man mycket väl tänka sig att vid beredskapstidpunkter domstolen finns i Piteå, åklagaren i Haparanda och den anhållne med advokat i Kiruna, vilka alla skall inställa sig till häktningsförhandling. Om man då tänker sig att fråga är om en "enkel" häktningsförhandling blir spilltiden och kostnaderna mycket stora. Dessutom klarar nuvarande typ en beredskapstjänstgöring för åklagarna icke detta utan åklagardubblering måste övervägas. Emellanåt fungerar dessutom transportväsendet dåligt i Norrbotten på grund av vädrets makter. Jag målar här upp en något extrem situation men ändock en fullt möjlig sådan. Med anledning av vad ovan sagts vill jag föra in till diskussion frågan om man skulle kunna hålla telefonförhandling i häktningsfrågan då så finnes lämpligt.

Åklagarmyndigheten i Handens åklagardistrikt: Utredningen har icke beaktat kvaliteten på åklagarna i Sverige. Det var icke bristerna härvidlag, som gjorde att åklagarna i Sverige inte kunde betraktas som domare av Europakommissionen utan åklagarnas partsroll i efterkommande process. Detta menar jag, måste beaktas vid frågan om hur snart en domstol måste pröva häktningsfrågan. Ju högre kvalitet på åklagaren desto längre bör man kunna avvakta domstolens prövning. Beaktar man detta kan man undvika att hålla häktningsförhandlingar på helger i flertalet fall.

Åklagarmyndigheten i Norrtälje åklagardistrikt: Beträffande avsnittet på sidan 148 sista stycket som börjar med meningen "I de större åklagardistrikten" vill jag göra ett påpekande. Det problem som aktualiseras gäller numera efter ökningen i storlek av jourområdena i de flesta åklagardistrikt i riket. Jourområdena omfattar flera åklagar- och polisdistrikt. Särskilt kan anmärkas förhållandena i Stockholms län och Gotlands län, som utgör två jouområden. Det är där praktiskt ogenomförbart att åklagare genom att uppehålla sig på ordinarie tjänsteställe eller hos polisen aktivt skall kunna gå in i förundersökningarna på olika platser inom jouområdet.

Åklagarmyndigheten i Sollentuna åklagardistrikt: Det föreslagna systemet innebär såvitt jag förstår att åklagarnas beredskapstjänstgöring inte kan ordnas som hittills, i varje fall inte i Stockholms och Gotlands län. Det förefaller omöjligt att kunna klara av den ökade aktivitet, som förväntas och är nödvändig från åklagarnas sida, med de stora jouområden, som nu finns. Inom Norra jouområdet finnes säkerligen uppemot 15 polisdistrikt som påkallar personlig inställelse samt 6 tingsrätter, varav en på Gotland, där häktningsförhandlingar under helger kan ifrågakomma. Inte heller kan man rimligen begära att en åklagare, som tvingats till flera nattliga personliga inställelser under jouren, skall kunna tjänstgöra under dagtid på sin ordinarie arbetsplats. Jag tror att just tillämpningen av söndagsregeln kommer att innebära stora problem för åklagarna, som kan bli svåra att lösa.

Åklagarmyndigheten i Solna åklagardistrikt: Problem att få fram tillräcklig bevisning accentueras särskilt i samband med helger då få utredningsmän är i tjänst och de flesta myndigheter har stängt.

Åklagarmyndigheten i Köpings åklagardistrikt: I förslaget angiven ambition att en maximitid, som enligt förslaget kommer att stå till buds fram till tidpunkten för häktningsförhandlingen, skall utnyttjas endast då det är omöjligt att vidtaga de nödvändiga förberedelserna på kortare tid, ställer

onödigt stränga krav på snabbhet i förfarandet. Den måste befaras leda till även för den misstänkte icke önskvärda konsekvenser i form av bristande underlag för domstolens ställningstagande i häktningsfrågan. Inte heller synes det som utredningen anger vara nödvändigt att i normalfall underskrida den i förslaget stipulerade maximitiden, då lördag eller helgdag infaller mellan anhållandebeslut och häktningsförhandling. Om man inskränker kravet på att häktningsförhandling skall hållas på lördag eller helgdag till de fall, där 4-dygnsfristen eljest skulle komma att överskridas, torde avsevärda besparingar beträffande personalresurser och kostnader i övrigt kunna göras. En häktningsförhandling utom ordinarie arbetstid måste antagas engagera åtskilliga personer utöver parterna, t ex för bevakning och transporter.

Utredningens uttalade antagande, att åklagarna med föreslagna frister tvingas att mera aktivt än nu engagera sig i förundersökningen redan från början för att kunna bedöma häktningsfrågan, är befogat. Flertalet frihetsberövanden sker nu erfarenhetsmässigt på icke kontorstid. Anhållningsbesluten meddelas till övervägande antalet av åklagare i beredskap. F.n. kan denne i allmänhet låta anstå med ytterligare förhör och eventuella tvångsåtgärder, tills målet har lottats i vanlig ordning. Detta torde inte bli fallet i framtiden. Åklagare i beredskap får antagas bli tvungna att personligen närvara vid förhör och platsundersökning för att kunna registrera resultatet och ha detaljerna "i huvudet" åtminstone fram till tidpunkten för häktningsförhandlingen resp frigivandet och för att vid behov efter hand kunna fatta de erforderliga besluten. Detta förhållande får till följd, att en åklagare i beredskap näppeligen kan vara engagerad i huvudförhandling i andra mål vid tingsrätt och hovrätt under beredskapsperioden. Likaså blir det svårt för åklagare i beredskap att under veckoslut och långa helger hinna med att närvara vid förhör som måste hållas på skilda platser i de polisdistrikt, som ingår i beredskapsområdet. Detta leder till att flera åklagare måste engageras i s k bakjour vid sådana tillfällen.

Åklagarmyndigheten i Uppsala åklagardistrikt: Någon avgörande erinran mot den föreslagna jourverksamheten finns inte. En aktiv jourverksamhet finns inom andra betydelsefulla yrkesgrupper. För Uppsala åklagardistrikt räknar jag med att jouråklagaren (uttrycket beredskapsåklagare bör utgå) vistas å tjänstestället. För en aktivare undersökningsledning krävs intensivare kontakt med polisens utredningspersonal och med jouråklagare i andra åklagarregioner eller åklagare i andra distrikt. I dessa avseenden kommer även domstolspersonalen in i bilden. Jag förutsätter att det tillskapas jourdomstolar, en jourdomstol inom varje jouråklagares jurområde. – Från centralt håll måste till varje åklagarmyndighet översändas förteckning över vilka åklagare och domstolar som upprätthåller jouren.

Åklagarmyndigheten i Umeå åklagardistrikt: Anhållningstiderna kan kortas. Sedan maj 1984 har i samarbete med tingsrätten vissa åtgärder vidtagits för att få tiden mellan frihetsberövandet och häktningsförhandlingen så kort som möjligt. Det har därvid visats sig att en tidrymd på 4–5 dygn i de flesta fall varit möjlig. De frister som föreslås bör som hittills få utnyttjas i samband med lördagar och söndagar eller helgdagar. Ett system med jourdomstolar avstyrks.

Göteborgs tingsrätt: Regelns avskaffande är en konsekvens av att lagstiftningen anpassas till Europakonventionens krav på snabb domstolsprövning av ett frihetsberövande. En följd därav blir att en häktningsdomare samt viss kanslipersonal måste tjänstgöra – eller i vart fall hålla viss beredskap – under tjänstgöringsfria dagar. Flera domstolar bör med fördel kunna samarbeta i denna fråga.

Sveriges domareförbund: Som utredaren framhållit måste i den tid inom vilken en häktningsförhandling skall hållas inräknas även sådana dagar som för närvarande faller utanför på grund av den s.k. söndagsregeln. Detta medför att domstolarna kommer att hålla häktningsförhandlingar och handlägga häktningsärenden även under veckoslut och helger. Förbundet anser sig inte böra i detalj ingå på frågan hur denna jourtjänstgöring för domstolarna skall ordnas men vill redan nu peka på en del praktiska problem som kommer att uppstå om flera domstolar skall samarbeta då det gäller sådan tjänstgöring. Om den misstänkte begått brott inom en tingsrätts område och jourdomaren tillhör en annan tingsrätt måste bestämmas om häktningsförhandlingen skall hållas på jourdomarens vanliga arbetsplats eller på den tingsrätt dit målet rätteligen hör. Det måste även avgöras om målet skall läggas upp vid jourdomarens tingsrätt och sedan överflyttas till den tingsrätt dit det rätteligen hör eller om det från början skall diarieföras vid sistnämnda tingsrätt. Ett annat problem som också bör uppmärksammas är om häktningsförhandlingen skall hållas i tingsrättens lokaler eller på polishuset.

Föreningen Sveriges åklagare: Föreningen är införstådd med att den s.k. söndagsregeln inte är förenlig med Europakonventionens krav på snabb domstolsprövning av ett frihetsberövande. Härav följer att det enligt föreningens uppfattning sannolikt blir nödvändigt att omvandla åklagarnas beredskapstjänstgöring till jourtjänstgöring och att inrätta s.k. bakjour. Beträffande effekterna i övrigt av ett slopande av den s.k. söndagsregeln i kombination med de mycket korta frister som föreslås hänvisas till vad som anförts inledningsvis under rubriken Frister i samband med häktningsförhandlingen.

Svenska polisförbundet: Undantagen i lagen om beräkning av lagstadgad tid orsakar problem, speciellt i samband med storhelger. Erfarenhetsmässigt är det stora svårigheter att bedriva förundersökning under de tider då folk i allmänhet, företag och myndigheter har lediga dagar. Även om de förändringar som föreslås i betänkandet genomförs, föreligger svårigheter att under helger driva en förundersökning så att ett underlag för häktning föreligger.

Ytterligare undersökningar bör göras för att få klarhet i om Europakonventionens krav på snabb domstolsprövning inte går att förena med den nuvarande utformningen av lagen om lagstadgad tid. Om inte detta är möjligt måste en utvidgning av möjligheten att utredningshäkta ske. I annat fall kommer utredningspersonalen att få en synnerlig besvärlig arbetssituation beträffande ärenden där misstänkta gripits under torsdag/fredag under normala veckor och under storhelger över huvud taget.

Remissinstanserna delar över lag utredningens uppfattning om att en häktningsfråga skall kunna anmälas i muntlig form. Däremot är man kritisk till utredningsförslaget i den del det inte uppställs krav på precisering av häktningsgrunderna. RÅ har dock uttryckt en annan uppfattning när det gäller precisering av häktningsgrunderna.

RÅ: Med de korta tidsfrister som i fortsättningen kommer att gälla i fråga om inställelsen inför domstol är det nödvändigt att häktningsfrågan kan anhängiggöras genom ett enkelt och snabbt förfarande. Det bör som föreslagits lämpligen kunna ske muntligen, som regel per telefon, genom en formlös anmälan från åklagaren. Den främsta funktionen hos en sådan anmälan blir att hos domstolen initiera utsättande av en häktningsförhandling. Enligt min mening är det därför rimligt att endast de uppgifter som är erforderliga i detta syfte behöver överlämnas till rätten i samband med anmälan. Genom att inget krav ställs på att grunden för det kommande häktningsyrkandet behöver preciseras vid anmälningstillfället befrämjas ett snabbt förfarande. Man undviker också den irritation som skulle kunna uppkomma till följd av frekventa ändringar i fråga om åberopade häktningsgrunder. Man torde kunna utgå ifrån att åklagaren ändå så snart det är möjligt lämnar försvaret uppgift om vilken häktningsgrund han avser att åberopa.

I betänkandet lämnas många frågor rörande det närmare förfarandet i samband med telefonanmälan av häktningsfrågan obesvarade. Jag har i det föregående i avsnittet om tidsfrister berört några frågeställningar som även anknyter hit. Det är också önskvärt att praktiska frågor såsom på vilken nivå anmälan skall ske, hur anmälan skall dokumenteras m.m. utvecklas närmare i samband med ett genomförande av förslaget. Jag vill här hänvisa till vad överåklagaren i Vänersborg anfört i detta hänseende.

Avslutningsvis vill jag i detta avsnitt ta upp ytterligare en fråga som bl.a. rör kommunikationen mellan åklagaren och domstolen. Beslut om frigivning av den som är häktad meddelas av rätten. Detta medför att åklagaren, om han finner att häktningsskälen bortfallit, har att meddela domstolen härom, varefter denna kan besluta om frigivning av den häktade. Särskilt om saken aktualiseras utanför kontorstid, exempelvis en fredagskväll, kan tidsutdräkten för att få till stånd en frigivning vara avsevärd, även om det för åklagaren är uppenbart att inga häktningsskäl längre föreligger. Till undvikande av sådana situationer skulle det behövas en bestämmelse som ger åklagaren möjlighet att häva en häktning. Åklagaren skulle sedan i efterhand kunna underrätta domstolen om beslutet. I vart fall i situationer där åtal inte har väckts skulle en sådan ordning enligt min mening inte inge några betänkligheter eftersom häktning då får ske endast på yrkande av åklagaren (RB 24:17, enligt förslaget 24:15). Om förslaget rörande kortare frister och det nya institutet utredningshäktning genomförs torde de fall, där häktningsskälen efter någon tid bortfaller bli betydligt mera frekventa än de är i dag. En ändring i frigivningsrutinerna blir då än mer angelägen.

Regionåklagarmyndigheten i Stockholms och Gotlands län: Utredaren har även berört problemet med häktningspromemorior med hänsyn till den

förkortade fristen. Alla berörda parter vid en häktningsförhandling skulle ha stor glädje och fördel av att kunna utnyttja modern teleteknik genom t.ex. telefax eller telex. När polismannen skrivit ut sin promemoria, kan den sändas genast till åklagare via telenätet. Åklagaren kan efter granskning sända den vidare till domstol och försvarare.

Regionåklagarmyndigheten i Jönköping: Sådan framställning skall kunna göras muntligen. För den misstänkte och hans försvarare är det angeläget att skyndsamt få besked om en häktningsframställning och häktningsgrunderna.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: – För domstolens planering är det erforderligt att den skyndsamt får underrättelse om att en häktning aktualiseras. Jag har här den uppfattningen, att åklagaren kan och bör (s. 149) delge såväl domstol som den misstänkte och hans försvarare grunden för sitt yrkande. Åklagaren är visserligen inte bunden av det, men han har redan vid sitt anhållningsbeslut angett och dokumenterat sitt motiv för detta.

Regionåklagarmyndigheten i Malmö: För att underlätta för domstolarna att utsätta häktningsförhandling anser jag det vara lämpligt att åklagaren, när han överväger att begära någon häktad, omedelbart bör underrätta domstolen om detta och då även ange hur stor del av fristen han avser att utnyttja.

Regionåklagarmyndigheten i Göteborg: Förslagen att häktningsanmälan skall göras muntligt och att slopa kraven på häktningspromemoria tillstyrks. Däremot kan man mycket väl kräva av åklagaren att han i samband med häktningsanmälan preciserar grunderna för häktningsyrkandet. Någon svårighet torde detta inte bereda åklagaren då denne redan vid anhållningsbeslutet skall ange grunden för anhållandet. Kritik kan emellertid riktas mot förslaget (10 § 2 st) att den anhållnes försvarare ofördröjligen skall underrättas om att häktningsanmälan har gjorts. Det ligger betydligt närmare till hands att ålägga försvararen att fortlöpande hålla sig underrättad om sin anhållne klients förhållanden. Som regeln är utformad, kan man fråga sig, vilka resurser åklagaren skall lägga ner för att söka etablera kontakt med en försvarare vars kontor är stängt. En praktisk fråga, som är otillräckligt belyst i utredningen, är hur sent på dagen häktningsanmälan skall kunna göras. Frågan har särskilt stor betydelse om åklagaren varit tvungen att utnyttja hela sin tredagarsfrist. Skall anmälan kunna göras efter ordinarie kontorstid på vardagar? Om, såsom antyds, domstolens beredskap under tjänstgöringsfria dagar skall begränsas till tiden 10.00 – 12.00 (s.179), innebär detta en ytterligare kraftig inskränkning av den tid som står till åklagarens förfogande. Kan frågan kanske lösas genom att häktningsanmälan under obekväm tid görs till automatisk telefonsvarare? Då den anhållne skall friges, om anmälan inte görs i rätt tid, måste denna fråga få en för alla inblandade godtagbar lösning. Med denna fråga sammanhänger möjligheterna att få fram beslut om frigivning av häktad. Bland annat på grund av att häktning skall kunna ske vid lägre grad av misstanke än för närvarande, kan förutses att frågan om frigivning av häktade kommer att aktualiseras oftare än för närvarande. Även för att fatta sådana beslut måste domstolarna upprätthålla viss beredskap.

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: Det accepteras att frågan om häktning skall anmälas per telefon. Det hade dock varit önskvärt att utredningen i sitt betänkande mer ingående hade redogjort för hur detta praktiskt skall genomföras, såsom på vilken nivå anmälan skall ske (domare, notarie eller kanslipersonal), hur anmälan skall dokumenteras m.m. Samma frågor uppstår naturligtvis beträffande försvararen och dennes kansli. Rättegångsutredningen har i sitt delbetänkande "Processen i tingsrätt" (SOU 1982:25–26) i specialmotiveringen till 24 kap. 12 § RB (SOU 1982:26 s 418–419) berört en del av de praktiska frågorna vid telefonanmälan av en häktningsframställning.

Se även under avsnitt 9.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Utredaren framhåller, att något krav på att handlingar skall föreligga före häktningsförhandling icke uppställes och att det ej heller krävs, att åklagaren före förhandlingen preciserar grunderna för häktningsyrkandet. Eftersom ett anhållande normalt föregått häktningsanmälan och skälen för detta beslut måste vara dokumenterade såväl såvitt avser brott som särskilda häktningsskäl, finns inget skäl att underlåta ålägga åklagaren att muntligen meddela dessa vid anmälan till domstol och till försvaret. En annan sak är att till förhandlingen nya grunder kan ha tillkommit eller viss grund bortfallit.

Om tiden kommer att medge upprättande av häktningspromemoria eller ens utskrifter av förhör eller anteckningar under förundersökningen är tveksamt om inte polisen ges resurser att utom kontorstid få inspelningar av förhör m.m. utskrivna. Det torde bli avsevärda kostnader på både enkel och kvalificerad övertid.

Enligt förslaget skall åklagaren – om inte synnerliga skäl hindrar det – göra häktningsanmälan dagen efter anhållandet och rätten, då sådan anmälan skett utan dröjsmål hålla förhandling. I sista stycket i detta avsnitt gör utredningen en skillnad mellan häktningsanmälan och att åklagaren påkallar utsättande av häktningsförhandling. En anmälan är enligt lagtexten ett påkallande av häktningsförhandling. Åklagaren disponerar inte över när sådan skall hållas. Han kan inte på annat sätt än genom att frige den misstänkte, varom han givetvis skall underrätta domstolen, förhindra förhandling.

Regionåklagarmyndigheten i Gävle: Om nedkortningar av de frister som gäller i dag skall kunna genomföras måste självfallet alla möjligheter att effektivt utnyttja den korta tid som står till buds tillvaratas. Det nödvändiggör att på föreslaget sätt en förenkling sker av kommunikationerna mellan parter och domstol och av hanteringen av protokoll och anteckningar från förundersökningen.

Regionåklagarmyndigheten i Luleå: Utredarens förslag till kommunikation mellan parter och domstol är nödvändigt med tanke på de korta fristerna. Det hälsas med tillfredsställelse.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: För att de föreslagna korta tidsfristerna skall kunna fungera praktiskt har utredningen föreslagit att kommunikationen mellan parterna skall kunna ske betydligt mera formlöst än f.n. Jag delar utredningens uppfattning att detta blir nödvändigt. En följd av det föreslagna systemet med anmälan om häktningsfråga blir dock

att det för den misstänkte utgör en nackdel att i åtskilliga fall först vid häktningen få del av de skäl som åklagaren åberopar.

Åklagarmyndigheten i Huddinge åklagardistrikt: Enligt min mening skall åklagaren till tingsrätten göra en skriftlig ansökan om häktning av en person med angivande av grunderna för häktningen.

Ett telefonsamtal till en befattningshavare vid en domstol kan lätt ge upphov till missförstånd och medföra helt onödiga tidsförsluster.

Åklagarmyndigheten i Sollentuna åklagardistrikt: Någon erinran mot förslaget i detta avseende finns ej. Möjligen vore av värde att det preciserades i lagtexten att en sådan anmälan kan göras muntligen per telefon för att undvika konflikter med formella domare.

Åklagarmyndigheten i Solna åklagardistrikt: De förkortade anhållningsfristerna leder oundvikligen till att domstolarna framledes tvingas att fatta beslut angående häktning på väsentligt mera bristfälligt material än vad den hittillsvarande ordningen inneburit. I många fall kommer häktningspromemoria att saknas vid häktningsförhandlingen. Förhör med målsägande, medmisstänkta, vittnen m.fl. kanske pågår samtidigt som förhandlingen. Åklagarna kommer att bli mer beroende av att ha en utredningsman från polisen närvarande vid förhandlingen för att kunna redogöra för förundersökningens förlopp. Att en utredningsman tvingas närvara medför naturligtvis att denne hindras i sina ordinarie arbetsuppgifter.

– – – – –

Angående kommunikationen mellan parterna och domstolarna synes den föreslagna ordningen med ökad användning av telefon och telex som lämplig.

Åklagarmyndigheten i Visby åklagardistrikt: I betänkandet sägs vidare på sidan 149 att åklagaren vid kommunikation med domstolen i samband med att häktningsfrågan anmäls skall ange hur lång tid förhandlingen kan beräknas ta. Det förefaller svårt för åklagaren att lämna preciserade uppgifter i detta hänseende, möjligen kan åklagaren uppge om förhandlingen kan beräknas ta längre tid än normalt. Det sägs vidare på samma sida att det icke finns anledning att kräva att åklagaren före förhandlingen preciserar på vilken grund han yrkar häktning. Det förefaller praktiskt och ej förenat med svårigheter att åklagaren vid anmälan om häktningsfrågan även anger i korthet misstänkta brott och häktningsgrunder.

Åklagarmyndigheten i Västerås åklagardistrikt: Se under avsnitt 11 Närmare synpunkter på de enskilda lagförslagen (24 kap 10 § RB).

Åklagarmyndigheten i Enköpings åklagardistrikt: Utredningen föreslår att en skriftlig häktningsframställning skall ersättas av en formlös anmälan – t.ex. per telefon – att en fråga om häktning uppkommit. Denna anmälan skulle så kompletteras med att åklagaren påkallar att en förhandling sätts ut, när åklagaren bestämt sig för att begära den anhållne häktad.

Då ju anhållningsbeslut förutsätter häktningsskäl, skulle ju de flesta anhållningsbeslut föranleda häktningsanmälan med viss aktivitet hos domstolen som följd. Många anhållningsbeslut följs av att åklagaren efter kort tid försätter den anhållne på fri fot sedan anhållningsskälet fallit bort och många mål, där sådana anhållningsbeslut förekommit, resulterar heller inte i att åtal väcks. Enligt den föreslagna lagtexten skall rätten efter erhållen

häktningsanmälan utan dröjsmål hålla förhandling i häktningsfrågan; detta torde åligga domstolen utan att åklagaren påkallar förhandling.

Enligt mitt förmenande är åklagarens häktningsanmälan liktydig med en begäran om häktningsförhandling, och jag kan inte inse det vettiga i att åklagaren skall kunna göra en häktningsanmälan även om han inte har kunnat ta definitiv ställning i frågan om han skall begära den anhållne häktad eller inte. Om skäl för häktning bortfallit före häktningsförhandlingen torde ju åklagaren – inom fristen – ha möjlighet att sätta den anhållne på fri fot och återkalla det häktningsyrkande som får anses ligga i häktningsanmälans avgivande.

Märkligt synes mig uttalandet, att det inte finns anledning att kräva att åklagaren före förhandlingen preciserar på vilken grund han yrkar häktning.

Åklagarmyndigheten i Uppsala åklagardistrikt: Annat än en muntlig kontakt mellan åklagare och tingsrätt vid anmälan om häktning kan med hänsyn till de korta tidsfristerna knappast komma ifråga. Trots detta bör kunna krävas att åklagaren redan på detta stadium anger vilka häktningsskäl som åberopas. – När det gäller kommunikationen mellan olika myndigheter, som är involverade i detta sammanhang, kommer man osökt att tänka på frågan: "Hur skall jag få ett kriminalregisterutdrag så snart som möjligt?" Kommer rikspolistyrelsens domsenhet att vara bemannad dygnet runt och tillhandahålla sådant utdrag via telex? I nuläget får utdrag ur rikspolisens Person- och belastningsregister användas för internt bruk. Kan måhända sådana utdrag i framtiden få användas i initialskedet, på häktningsstadiet.

Stockholms tingsrätt: Förslaget ligger i linje med en ordning som redan nu inte sällan kommer till användning vid tingsrätten. Sålunda förekommer det att åklagaren tar kontakt med tingsrätten per telefon och anmäler att en häktningsframställan är att vänta. Uppgift lämnas om den misstänkte, dvs. namn och personnummer, samt om vilket brott vederbörande är misstänkt för. Önskemål om viss försvarare framställs också; många gånger ges flera försvararalternativ. Även preliminära tider för en häktningsförhandling bestäms med åklagaren. Tingsrätten tar per telefon kontakt med föreslagen advokat och ombesörjer förordnande av försvarare. Häktet underrättas om försvararförordnandet. I de fall som sagts nu har alltså försvararinträdet skett snabbt och en häktningsförhandling preliminärt bokats redan innan den skriftliga häktningsframställningen kommit in till domstolen.

Södra Roslags tingsrätt: De förenklade handläggningsrutiner som kan komma ifråga, dvs. huvudsakligen muntlig kommunikation mellan åklagare–domstol–försvarare, får emellertid inte ske med åsidosättande av kravet på offentlighet. Allmänheten skall inte få intrycket att häktningar är omgärdade med något slags hemlighetsmakeri. Sålunda måste även muntliga anmälningar diarieföras och registreras, mål uppläggas, uppropslistor framställas, muntlig kommunikation dokumenteras genom officialanteckningar osv. Protokollföringen vid häktningsförhandlingen kan också väntas bli mer omfattande än den nuvarande. Frågor om frihetsberövanden är så viktiga att allmänheten skall ges möjlighet till samma insyn och kontroll som hittills. De kortare frister som skall tillämpas enligt förslaget innebär

bl.a. att underlaget för rättens prövning av häktningsfrågan inte alltid kommer att vara materialiserad i form av en häktningspromemoria. Detta aktualiserar frågan vilken typ av utredning som skall få förebringas vid häktningsförhandlingen. Utredningsmannen vill behålla den nu gällande regeln att utöver vad handlingarna från förundersökningar innehåller samt vad parterna i övrigt anför får utredning angående brottet inte läggas fram, om det inte finns särskilda skäl till det. Genom att utredningen ofta kommer att befinna sig i sin linda vid första inställelsen inför häktningsdomaren, förutser vi att det kan finnas behov av att få förebringa utredning i form av förhör med utredningspersonal, målsäganden och vittnen. Huvudregeln bör alltjämt vara att någon förtida bevisupptagning till styrkande av den misstänktes skuld ej skall få föras vid en häktningsförhandling. Vissa lättnader i möjligheterna för förebringande av sådan utredning bör dock övervägas. Detta kan ske genom att bestämmelsen i 24 kap. 12 § andra stycket sista meningen får följande lydelse: Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehåller samt vad parterna i övrigt anför får utredning angående brottet läggas fram, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Polisstyrelsen i Karlskrona polisdistrikt: Enligt utredningens förslag kommer det att bli förenklade rutiner i samband med kommunikationen mellan parter och domstolen. Åklagaren skall muntligen anmäla häktningsfrågan hos rätten. Nödvändiga uppgifter om brottet och den särskilda häktningsgrund som åberopas kan lämnas per telefon. Några krav på att protokoll och anteckningar i form av en häktningspromemoria skall föreligga före eller ens vid en häktningsförhandling har inte ställts. Detta innebär en avsevärd förenkling och kommer att underlätta polisens utredningsarbete i inledningsskedet.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: För att de föreslagna korta tidsfristerna skall kunna fungera i praktiken erfordras – som utredningen föreslagit – att kommunikation mellan parterna och domstolen kan ske betydligt mer formlöst än för närvarande. Länsstyrelsen vill i detta sammanhang påpeka att i de fall den anhållne förvaras i allmänt häkte bör även häktesföreståndaren underrättas om anmälan enligt 24 kap. 10 § andra stycket RB för att ge personalen tillräckligt rådrum att planera inställelsen till häktningsförhandlingen.

Polisstyrelsen vid Helsingborgs polisdistrikt: Praktiska skäl talar självfallet för att muntlig kommunikation mellan polis–åklagare–domstol i tidsbesparande syfte får ske vid beslut om tvångsåtgärd eller vid upphävande av sådant beslut. Med tanke på de konsekvenser för den enskilde som dessa beslut medför synes det dock lämpligt att de i efterhand skriftligen dokumenteras och överlämnas med uppgift om vem som fattat beslutet och när detta skett.

I de fall den anhållne förvaras i allmänt häkte bör givetvis även häktesföreståndaren underrättas om anmälan enligt 24 kap. 10 § andra stycket RB för att ge personalen erforderligt rådrum att planera inställelse till häktningsförhandlingen.

Sveriges domareförbund: Utredaren föreslår att det nuvarande kravet på skriftlig häktningsframställan skall tas bort och ersättas med en bestämmelse om att åklagaren skall hos rätten anmäla att en fråga om häktning uppkommit. Mot detta förslag har förbundet ingen erinran.

Det föreslås vidare att något krav på att en häktningspromemoria skall föreligga före häktningsförhandlingen inte ställs upp. Med de korta frister som föreslås gälla i fortsättningen är det givetvis svårt att före förhandlingen få fram skriftligt underlag för bedömning av häktningsfrågan men bristen på en promemoria måste komma att försvåra arbetet för försvararen och rätten och förlänga tiden för häktningsförhandlingen.

Det föreslås vidare att åklagaren inte före förhandlingen skall behöva precisera på vilken eller vilka grunder han yrkar häktning. I denna del har förbundet en avvikande åsikt och menar att det främst för den misstänkte och hans försvarare men även för domstolen är angeläget att åklagaren redan vid anmälan om häktning anger på vilken eller vilka grunder som den misstänkte begärs häktad.

Föreningen Sveriges åklagare: Föreningen tillstyrker ett slopande av kravet på en skriftlig häktningsframställan till rätten. Enligt utredarens uppfattning är det inte nödvändigt att handlingar i form av protokoll, anteckningar eller häktningspromemoria skall föreligga före häktningsförhandlingen. Regelmässigt har i vart fall en anmälan och ett protokoll över RB 24:8- förhöret upprättats då åklagaren tar ställning i häktningsfrågan. Enligt föreningens mening skall dessa handlingar överbringas till såväl domstolen som försvararen före eller i samband med häktningsförhandlingen. Enligt förslaget ställs inget krav på att åklagaren före förhandlingen preciserar grunden för häktningsyrkandet eller att åklagaren vid en häktningsanmälan tar definitiv ställning till om han skall begära den anhållne häktad eller inte. Såväl enligt gällande rätt som enligt förslaget är åklagaren skyldig att vid anhållningsbeslutet ange grunden för frihetsberövandet. Föreningen anser att åklagaren också före häktningsförhandlingen till såväl domstolen som försvararen skall ange grunden för häktningsyrkandet. Försvararen skulle därigenom få större möjligheter att förbereda sitt försvar av den misstänkte och domstolen skulle inte uteslutande bli hänvisad till de uppgifter som åklagaren lämnar muntligen vid förhandlingen.

JUSEK: Förbundet avstyrker utredningens förslag om slopande av kravet på precisering av häktningsskälen före häktningsförhandlingen. Åklagaren har redan i samband med anhållningsbeslutet angivit viss eller vissa grunder för beslutet. Dessa grunder har också delgivits den misstänkte. Något hinder föreligger inte för att i samband med häktningsanmälan ange vilken eller vilka av grunderna som kvarstår och om ytterligare grunder tillkommit. Självklart skall detta ej inskränka åklagarens möjlighet att under häktningsförhandlingen såväl utvidga som inskränka grunderna.

JUSEK tillstyrker att anmälan om häktning sker på enklaste och snabbaste sätt företrädesvis per telefon.

4.5 Prövning av anhållningsfrågan

Förslaget om att lagfästa de rutiner som nu förekommer i storstadsdistrikten i samband med det s. k. anhållningsförhöret har utan närmare kommentarer lämnats utan erinran av regionåklagarmyndigheterna i Malmö och Göteborg samt åklagarmyndigheterna i Danderyds, Norrköpings, Södertäljes och Uppsalas åklagardistrikt.

Regionåklagarmyndigheten i Stockholms och Gotlands län: Jag delar utredningsmannens förslag att anhållandeinstitutet även i fortsättningen skall utövas av åklagare och inte av polis.

Enligt gällande regler skall polisen skyndsamt anmäla ett gripande till åklagaren, som – efter beordrat förhör – skall besluta om anhållande eller frigivning. Utredaren föreslår, att polisen utan att ha erhållit formellt uppdrag, skall hålla förhöret, vilket redan sker i framför allt storstäderna. Jag tillstyrker detta förslag. Ett gripande skall i princip alltid anmälas till åklagare, som gör bedömningen om vidare tvångsåtgärd eller inte.

Regionåklagarmyndigheten i Jönköping: Jag ställer mig tveksam till förslaget att ett gripande inte längre skall skyndsamt anmälas till åklagaren. Förslaget innebär att polisförhör kan fortgå med en av polisen gripen upp till maximala tolv timmar utan åklagarkontakt. Detta finner jag otillfredsställande även med tanke på att gripandetiden är utgångspunkt för fristberäkningen.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Gripande ska enligt förslaget inte behöva anmälas till åklagare om det senast i samband med förhöret framkommer att skäl till häktning inte föreligger. Bedömningen om behov av häktning, eller snarare anhållande föreligger eller ej bör göras av åklagare, inte av den enskilde polismannen.

När någon hålls kvar i avvaktan på beslut från åklagare om anhållande eller frigivning bildar (§:s sista stycke) detta utgångspunkt för eventuell tidsavräkning. Tidpunkten för kvarhållandebeslutet måste därför dokumenteras. Likaså måste dokumentation ske av beslut om gripande eller frigivning från sådant om och då beslut meddelas av polis utan att åklagare kopplats in.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Jag delar utredningens uppfattning i sakfrågorna med ett undantag. Annan polisman än kriminalpolisman skall icke få besluta att frige gripen, varom det vid förhöret framkommer att skäl till anhållande (häktning enligt utredningen) icke föreligger. Annan än kriminalpolisman har inte den erfarenhet av praxis som gäller för anhållande – häktning. Genomförs utredningens förslag kan det förutsättas att kriminalpolispersonal särskilt informeras om och tillägnar sig de grunder, som skall gälla. Motsvarande torde inte gälla för ordningspolismän.

I mer komplicerade ärenden torde åklagare undantagslöst få närvara vid förhören med följder, som redan berörts ovan. Vid anmälan om gripande måste det vidare vara åklagaren obetaget att kunna kräva ytterligare utredning i form av förhör eller annat. Något omedelbart – i ordets egentliga betydelse – beslut kan inte fattas. Omedelbarhetsrekvisitet i förslaget – 24 kap. 8 § tredje stycket RB – måste således tidsmässigt ges samma om inte vidare tolkning som i gällande 24 kap. 7 § tredje stycket RB.

Regionåklagarmyndigheten i Gävle: För att inte i onödan betunga arbetet för polis och åklagare, bör givetvis också i praxis gjorda positiva erfarenheter av t.ex. anmälan om gripande endast när det uppkommer fråga om anhållande och av ersättningsförhör godtas som handlingsregler.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: Utredningsförslaget avseende ersättningsförhör är bra. På detta sätt får ett i praktiken prövat förfarande stöd i lagtext.

Åklagarmyndigheten i Handens åklagardistrikt: Häktningsutredningen föreslår att ersättningsförhör skall hållas före åklagaren informeras. Det anser jag är en bra lösning. Nuvarande formella regler enligt 24 kap. 8 § RB saknar praktisk funktion. Åklagaren kan inte rimligen besluta förrän han har ett grundmaterial och det är samtidigt lämpligt att polisen införskaffar det innan anmälan sker till åklagaren. Har däremot åklagaren fattat ett beslut om komplettering av utredningen eller ytterligare förhör innan beslut om anhållande avgörs så kan polismyndigheten aldrig få besluta om frisläppande utan hörande av åklagaren.

Åklagarmyndigheten i Huddinge åklagardistrikt: En polisman skall icke avgöra om skäl till häktning föreligger eller ej och alltså ha rätt att frige en misstänkt utan att anmäla gripandet till åklagaren. Det skall ankomma på åklagare att avgöra denna fråga, annars blir risken stor att orutinerad polispersonal försätter gripna personer på fri fot, där en erfaren åklagare omedelbart skulle besluta om anhållande.

Åklagarmyndigheten i Sollentuna åklagardistrikt: Såsom redovisas i utredningen tillämpas i vart fall i storstadsdistrikt numera s.k. ersättningsförhör, m.a.o. att polisen har hållit ett förhör med den misstänkta, innan åklagaren kopplas in. Detta är ett praktiskt förfarande som bör lagfästas som utredningen föreslår. Däremot är jag tveksam till förslaget att polisen efter ett sådant förhör skall göra bedömningen om häktningsskäl finnes eller ej. Polisen kommer då att fatta ett negativt anhållningsbeslut, vilket jag inte tror varit lagstiftarens mening. Jag kan inte se några olägenheter att polisen låter åklagare fatta detta beslut. Visserligen förekommer att polisen släpper gripna personer utan att kontakta åklagare i bagatellartade mål, men har man hållit ett förhör anser jag att åklagare bör fatta beslut om anhållande eller ej.

Åklagarmyndigheten i Solna åklagardistrikt: Att systemet med de s.k. "ersättningsförhören" föreslås få stöd genom en lagändring förefaller både praktiskt och lämpligt. Emellertid måste starkt ifrågasättas förslaget att polisen i vissa fall skall ges möjlighet att frige en misstänkt person utan att anmäla gripandet till åklagare. Det är en rättssäkerhetsfråga att alla polisens ingripanden prövas av en fristående och opartisk myndighetsperson. Den enskilda polismannen bör under alla omständigheter inte ges denna rätt. Den nuvarande ordningen innebärande att alla gripanden skall underställas en åklagares prövning bör således behållas.

Åklagarmyndigheten i Uppsala åklagardistrikt: I denna del har jag inte några särskilda synpunkter.

Åklagarmyndigheten i Lycksele åklagardistrikt: Anpassningen av 24 kap. 8 § RB till verkligheten tillstyrks varmt.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Det är välbetänkt att den åtminstone på vissa håll rådande praxis, att ersättningsförhör skall hållas innan anmälan om gripande göres hos åklagare, lagfästes. Förhoppningsvis ska vi då slippa den minst sagt ofruktsamma dialog mellan polis och åklagare, som så ofta förekommer särskilt nattetid då gripande anmäles, åklagaren får ett nekande svar på frågan om den gripne hörts, åklagaren beordrar 24:8-förhör varpå åklagaren får sin nattro förstörd i väntan på besked om utfallet av förhöret. Självfallet är det att föredra att

anmälan görs först sedan förhör hållits så att underlag för åklagarens beslut i anhållningsfrågan föreligger redan vid den första kontakten.

Likaså hälsas med tillfredsställelse förslaget att lagfästa polisens rätt att själv frige en misstänkt utan åklagarkontakt om skäl för frihetsberövande ej längre finns. Idag förekommer otaliga onödiga kontakter polis- åklagare i liknande situationer men där polisen förvånande nog icke tror sig kunna frige den misstänkte utan lov av åklagaren.

Polisstyrelsen i Karlskrona polisdistrikt: I betänkandet föreslås ett smidigare förfarande i samband med gripandet. Liksom nu skall förhör hållas med den misstänkte i samband med gripandet. Förhöret skall normalt hållas av polisen utan att åklagaren i det särskilda fallet uppdragit åt polisen att hålla förhör. Efter förhör avgör polisen om den gripne skall friges eller om åklagaren skall underrättas.

Riksdagens ombudmän: Utredaren har (s. 150 f.) redogjort för nuvarande praxis vid gripande och anhållande på ett sätt som enligt min mening inte helt överensstämmer med de verkliga förhållandena. När en polisman för in en gripen person rapporterar han ingripandet till sin förman. Det ankommer på förmannen att göra en prövning av grunderna för ingripandet. Denna överprövning kan leda till en bedömning att gripandet skett på felaktiga faktiska grunder eller att polismannen misstagit sig i annat hänseende. Förmannen häver då gripandet. Denna prövning sker inom ramen för det polisiära systemet med polislagens regler som grund. Det torde inte finnas något som hindrar att förmannen omrubricerar ett frihetsberövande till att avse t.ex. omhändertagande enligt 13 § polislagen. Om förmannen godkänner gripandet träder RB:s regler om anmälan till åklagare, 24:8-förhör etc. i tillämpning. De "ersättningsförhör" som utredaren talar om är något som i praxis utbildats främst för de fall, då omständigheterna är sådana vid ett nattligt gripande att åklagaren inte behöver väckas enligt de regler som utbildats i praxis. Med det nya förfarandet som förutsätter att en jourhavande åklagare ständigt skall finnas tillgänglig lär det inte finnas behov av ersättningsförhör i tillnärmelsevis så många fall som nu, om ens några.

Anmälan till åklagare har huvudsakligen två funktioner. Det från mina utgångspunkter väsentligaste är att anmälan utgör ett led i den rättsliga kontrollen av dels att polisen på rätt sätt tillämpat reglerna om gripande och dels att frihetsberövandet inte skall bestå längre än absolut nödvändigt. Därutöver har åklagaren ett starkt intresse från utredningssynpunkt att så snart som möjligt få utöva sin funktion som förundersökningsledare. Båda dessa intressen leder mig till ståndpunkten att anmälan om gripande skall ske så snart som det över huvud taget är möjligt. Utredaren har anfört att polisen vid behov bör vända sig till åklagaren för att få instruktioner etc. Det måste enligt min mening ankomma på åklagaren att bestämma i vilka fall sådana behov föreligger. På grund av det anförda bör de föreslagna bestämmelserna i 24 kap. 6 och 8 §§ RB förtydligas på denna punkt.

När en misstänkt har inställt sig på kallelse eller hämtats eller medtagits till förhör får han utan att vara anhållen eller häktad enligt 23 kap. 9 § RB kvarhållas i högst sex timmar och därutöver, om det är av synnerlig vikt att han är tillgänglig för fortsatt förhör, i ytterligare sex timmar. Enligt min

erfarenhet har detta inte vållat några svårigheter i tillämpningen så att det, som utredaren föreslagit i 24 kap. 8 § tredje stycket RB, skulle vara befogat att medge förlängning av denna tid i avvaktan på åklagarens beslut i anhållningsfrågan. Den tid som polisen nu har till sitt förfogande för förhör är enligt min mening fullt tillräcklig. Jag avstyrker därför från rättssäkerhetssynpunkt förslaget.

Föreningen Sveriges åklagare: Med den föreslagna ordningen att åklagaren som huvudregel hos rätten skall anmäla häktningsfrågan redan samma dag eller dagen efter det faktiska gripandet har utredaren ifrågasatt behovet av ett anhållningsbeslut under mellantiden men stannat för att en sådan prövning bör ske av en i förhållande till polisen fristående myndighet. För föreningen framstår behovet av ett åklagarbeslut av frihetsberövandet såsom självklart, eftersom åklagaren i sin egenskap av förundersökningsledare har direktkontakt med polisen och därmed kontinuerligt kan bedöma behovet av ett fortsatt frihetsberövande. Visserligen kan åklagaren när som helst före en häktningsförhandling frige den misstänkte och återkalla sin anmälan till rätten om att få häktningsfrågan prövad, men det framstår som naturligt att ett fortsatt frihetsberövande efter gripandet dokumenteras med ett beslut, i vilket åklagaren anger grunden för frihetsberövandet. Som framgår av närmast föregående avsnitt anser föreningen för sin del att åklagaren också till rätten och försvararen skall ange grunden för häktningsyrkandet före häktningsförhandlingen. – Föreningen tillstyrker förslaget att polismannen får hålla första förhöret med den gripne utan att ha anmält gripandet till åklagaren. Inte heller har föreningen något att erinra mot att polismannen ges rätt att frige den misstänkte utan föregående anmälan till åklagaren.

Svenska polisförbundet: Den praxis med ersättningsförhör som under ett antal år prövats i vissa polisdistrikt föreslås nu bli lagfäst. Förslaget är positivt och underlättar hanteringen av ärenden i initialskedet. Vi tillstyrker förslaget i detta avseende.

JUSEK: Förbundet tillstyrker en kodifiering av nuvarande praxis med s.k. ersättningsförhör.

Förbundet avstyrker däremot utredningens förslag att om det vid polisförhöret kommit fram att skäl för häktning inte längre föreligger skall polisen, varmed utredningen i första hand avser förhörsledaren, få frige den misstänkte utan att anmälan sker till åklagaren. Detta skulle enligt förslaget endast få ske i mål där åklagaren inte inträtt som förundersökningsledare.

Inom vissa polisdistrikt tillämpas i praktiken den ordningen att det vakthavande polisbefälet i uppenbara fall friger gripna personer utan att anmälan sker till åklagaren. En generell tillåtelse för polisen att försätta gripna på fri fot utan anmälan till åklagaren innebär en betänklig inskränkning i åklagarens rådighet över ett av de viktigaste personella tvångsmedlen. Det gäller för åklagaren att bl.a. sätta gripandebrottet i samband med redan föreliggande misstankar och tidigare dokumenterad brottslighet. Åklagaren kan också önska höra den misstänkte kompletterande innan frigivande sker.

Förbundet menar att det kan godtas att polisen ges behörighet att frige i

uppenbara fall. Det är dock inte givet att den polisman som har tillräckliga kvalifikationer för att hålla förhör i en viss situation också äger tillräckliga kunskaper för att bedöma om den misstänkte skall anhållas eller ej. Det bör därför närmare klargöras vilken polispersonal som skall ges sådan behörighet.

4.6 Forumfrågan

Förslaget om en ändring i forumreglerna har utan närmare kommentar lämnats utan erinran av åklagarmyndigheterna i Danderyds, Norrtäljes och Södertäljes åklagardistrikt.

JK: Däremot kan jag inte ansluta mig till vad utredaren anfört på s. 151 om att en transportsituation bör vara skäl för tillämpning av undantagsregeln. Att så kan vara fallet i vissa situationer där det bedöms som angeläget att den misstänkte inställs hos polisen på den ort där gärningen har ägt rum för t.ex. konfrontation bestrids inte. I de flesta fall torde dock åtminstone de inledande förhören kunna hållas av polisen på den ort där den misstänkte har gripits. Detta bör kunna leda till att åklagaren kan ta ställning till anhållnings- och häktningsfrågan betydligt snabbare än vad som nu är fallet.

RÅ: De kortare tidsfristerna i förening med att transporttid kommer att räknas in i den frist inom vilken häktningsfrågan skall prövas av rätten medför att helt andra krav än hittills måste ställas på effektiviteten i transporterna av misstänkta från gripandeorten till utredningsorten. Det måste förutsättas att en översyn av transportorganisationen kommer till stånd och att erforderliga resurser för en effektivisering ställs till förfogande. I sammanhanget bör framhållas att den i det följande närmare berörda möjligheten att låta en domstol på gripandeorten pröva häktningsfrågan ofta torde få ses som en nödlösning på grund av de olägenheter från bl.a. utredningssynpunkt som ett sådant förfarande kan innebära. Detta måste enligt min mening beaktas vid dimensioneringen av det framtida transportväsendet.

Även om transportmöjligheterna radikalt effektiviseras torde emellertid de nya fristerna göra det ofrånkomligt att häktningsfrågan ibland måste kunna underställas domstolen på gripandeorten. Jag tillstyrker därför den föreslagna forumregeln i RB 19:12 andra stycket.

I förevarande sammanhang måste uppmärksammas följande. För att den nya forumregeln skall bli meningsfull förutsätts det att även åklagarnas behörighet vidgas. Även om talan i häktningsfrågan emellanåt bör kunna utföras av en åklagare med behörighet i domstolen på gripandeorten är det för att en effektiv handläggning skall kunna ske av mera komplicerade utredningar ett oeftergivligt krav att åklagare från anhållningsmyndigheten också kan agera i rätten i häktningsfrågan. Den mest rationella lösningen synes här vara att ge åklagarna "riksbehörighet" i häktningsärenden.

I detta sammanhang vill jag föreslå att man inför en möjlighet att till en domstol som har häktat den misstänkte även överföra handläggningen av brottmålet i övrigt om detta framstår som lämpligt.

Jag förutsätter att det får ankomma på åklagaren att avgöra om en

häktningsfråga skall anhängiggöras i domstolen på anhållandeorten eller gripandeorten.

Regionåklagarmyndigheten i Stockholms och Gotlands län: För att utnyttja den korta tidsfristen på bästa sätt har utredaren föreslagit, att forumregeln skall ändras så att häktningsförhandlingen skall kunna ske vid domstol i gripandeorten. Jag anser emellertid, att huvudregeln, när det gäller mer komplicerade mål, bör vara den, att häktningsförhandling i gärningsorten skall eftersträvas. Om fristerna förkortas enligt förslaget, bör transporterna av gripna organiseras så, att de sker betydligt snabbare, än vad som är fallet idag. Sedan uppkommer frågan i vad mån åklagare på gärningsorten skall föra talan vid häktningsförhandling på gripandeorten. Bör en åklagare från Trelleborg verkligen resa till Haparanda för en häktningsförhandling? Huvudregeln måste vara, att åklagare i gripandeorten utför talan.

Regionåklagarmyndigheten i Linköping: I flertalet fall är brotts- och anträffandeort desamma. I dessa fall uppstår därför inte några problem ur forumsynpunkt. I de fall det är skilda brotts- och anträffandeorter kan dock problem uppstå. Man torde inte kunna räkna som en huvudregel att polisen på anträffandeorten kan hålla erforderliga förhör för att få underlag till beslut i häktningsfrågan eftersom det många gånger är nödvändigt att man har kännedom om bakomliggande förhållanden för att ett förhör skall vara meningsfullt. Enligt min uppfattning bör brottsforum gälla i första hand och anträffandeforum i andra hand. Den av utredningen föreslagna lydelsen kan innebära tveksamheter var en förundersökning skall bedrivas och vilken åklagare som skall vara förundersökningsledare. Det är nödvändigt att sådan tveksamhet undanröjs eftersom den begränsade tid som kommer att stå till förfogande bör kunna användas bättre än till diskussion om forumfrågor.

I detta sammanhang vill jag peka på ett särskilt problem som kan uppstå i samband med att en i sin utevaro anhållen anträffas på en plats långt från brottsplats. I några fall torde det inte vara möjligt för polis på anträffandeorten att hålla erforderliga förhör eftersom brottsutredningen kan kräva ingående kännedom om många stundtals komplicerade frågor. Det kan därför vara nödvändigt att transportera den misstänkte till brottsorten. Genom de långa avstånden i vårt land kan detta innebära att man får svårt att inom tidsfristen hinna med erforderliga utredningsåtgärder. Det skulle därför vara önskvärt – om det nu är möjligt inom konventionens ram –att ha någon form av förlängningsmöjlighet, som skulle kunna få användas i undantagsfall och under lämplig kontroll.

Regionåklagarmyndigheten i Jönköping: Förslaget om ändring i forumreglerna för att göra det möjligt hålla häktningsförhandling även på den ort där den misstänkte gripits tillstyrkes. Det kan vara praktiskt att sådan möjlighet finns. I mer komplicerade fall är dock lämpligast att den gripne regelmässigt transporteras till det distrikt, där utredningen bedrives. De problem, som i dag finns med långa transporttider måste dock lösas. Några egentliga svårigheter ordna snabba transporter inom landet kan inte finnas. Däremot kan det i jämförelse med nuvarande förhållanden bli ett mer kostsamt förfarande.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Jag motsätter mig förslaget.

Det kan i förstone te sig ändamålsenligt att tillskapa forumregler, som gör varje tingsrätt behörig att pröva häktningsfråga. Den som gripits på annan ort, sedan han anhållits i sin frånvaro, kan därigenom, relativt snabbt, utan en tidskrävande transport, ställas inför häktningsdomare. En snabb inställelse är nödvändig. Föreslagna tidsfrister i samband med anhållande och häktning – jag förutsätter att nuvarande regler kommer att ändras i enlighet med utredningsförslaget i den delen – kräver detta.

Emellertid skulle prövning av häktningsfråga på gripandeorten ge problem, som utredningen inte uppmärksammat; i varje fall har de inte diskuterats eller beaktats. Det är inte lämpligt att häktningsfrågan prövas vid annat forum än åtalsforum. Den åklagare, som fattat beslut om tvångsmedel, måste svara för åklagaruppgiften också vid en häktningsförhandling. Det bör inte ske av en för tillfället inlånad, i målet ny åklagare. Redan anhållningsbeslutet förutsätter att åklagaren satt sig in i målet. Häktningsfrågan kan knappast bli prövad på ett från samhällssynpunkt rimligt sätt om häktningsåklagaren inte kan målet i alla dess detaljer. Det är knappast tänkbart att åklagaren på gripandeorten ska kunna tränga in i målet på det sätt som förhandlingen kräver. Det förutsätter bland annat att han får tillgång till allt utredningsmaterial. Ansvarsfördelningen blir oklar. – Det andra alternativ, som diskuterats, nämligen att åklagaren åker till häktningsförhandling på gripandeorten, är visserligen rimligare från handläggningssynpunkt, men knappast effektivt. I varje fall ger det inte någon tidsvinst. – Försvararfrågan skapar också problem. Ett system med underombud på gripandeorten, som ska biträda den misstänkte vid häktningsförhandlingen, men inte därefter, är inte godtagbart, sett bland annat ur den misstänktes synpunkt.

Förslaget synes mig inte tillräckligt genomtänkt. Jag är självfallet medveten om, att det förekommer mål av sådan beskaffenhet att de olägenheter, som jag sökt beskriva, inte kommer att uppstå, men det förändrar inte min principiella ståndpunkt. – Det är, som tidigare sagts, nödvändigt, att den gripne skyndsamt ställs inför häktningsdomare. Det måste ske vid åtalsforum. – Med ett väl fungerande transportsystem bör en gripen kunna inställas inför anhållningsmyndigheten senast dagen efter gripandet. Det system vi har idag är inte så effektivt. Det finns flerfaldiga exempel på transporttider på två, tre och flera dagar. Det är emellertid, tekniskt sett, enkelt att förbättra det. Det är uteslutande en kostnadsfråga.

Jag är således negativ till tanken på ett allmänt häktningsforum. Jag är av den uppfattningen, att utredningsförslaget om kortare tidsfrister i samband med anhållande och häktning kommer att bli lag. Vid sådant förhållande måste det vara ett absolut åklagarkrav, att inställelse till anhållningsmyndighet av en på annan ort gripen person, sker senast dagen efter gripandet. Klockan börjar att ticka redan då och den knappa tid, som står till förfogande fram till häktningsförhandlingen, måste kunna utnyttjas för bland annat förhör. Det får inte bli så att utredningsutrymmet – på grund av ett ineffektivt transportssystem – krymps till ett minimum eller helt försvinner. Då uppstår betydande effektivitetsförluster i brottsbekämpningen och en omöjlig situation för polis och åklagare.

Regionåklagarmyndigheten i Göteborg: Förslaget till friare forumregel för prövning av häktningsfråga tillstyrks. Det bör emellertid betonas, att huvudregeln bör vara att den misstänkte transporteras till ordinarie forum. Jag har egentligen svårt att tänka mig omständigheter som skulle motivera att åklagaren reser utanför sin egen region för att inställa sig vid häktningsförhandlingar, men vill inte utesluta möjligheten. En sådan ordning torde emellertid kräva ändring i de regler som gäller för åklagarnas lokala kompetens (38 § och 38 a § åklagarinstruktionen).

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: En möjlighet att anhängiggöra fråga om häktning av en misstänkt även vid den s.k. "gripandedomstolen" är väl motiverat främst med tanke på de nya tidsfrister som kommer att gälla. Det måste emellertid betonas att en handläggning långt ifrån brottsplatsen eller den misstänktes hemvist kan medföra svårigheter vid val av försvarare samt även då frågan om alternativa personella tvångsmedel skall prövas. Av den anledningen kan man räkna med att lagrummet får en begränsad tillämpning. Emellertid är regeln nödvändig om ej ordningen för transport av frihetsberövade personer radikalt förbättras (vilket hittills visat sig omöjligt trots ofta framförd kritik) eller tiden för transport får räknas utöver föreslagna tredagars- resp. fyradagarsfrister, vilket dock antagas ej kunna ifrågakomma.

En förutsättning för att den föreslagna utvidgningen av domstolarnas behörighet skall få någon reell betydelse är att även åklagarens behörighet vidgas. Riksbehörighet i häktningsärendena synes mig därvid vara lämpligast. I detta sammanhang vill jag även ifrågasätta om det inte vore lämpligt att införa en möjlighet att, i mål där den misstänkte har häktats även överföra den slutliga handläggningen av ärendet, till den domstol som prövat häktningsfrågan, om detta är lämpligt och kan ske utan olägenhet för någon av de berörda parterna.

Jag utgår slutligen ifrån att det precis som det i dag är åklagaren som prövar om ett ärende skall anhängiggöras i "brottsplatsdomstolen" eller "hemvistdomstolen", även måste vara åklagarens sak att avgöra om ett häktningsärende skall anhängiggöras vid gripandedomstolen.

Det förtjänar att därvid påpekas att erfarenheten av nuvarande transportorganisation gör att jag som ovan antytts ställer mig tveksam till om denna är tillfyllest under de föreslagna omständigheterna. En utbyggnad blir kostsam.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Utredningen har inte närmare behandlat när det är lämpligt att inledande förundersökning och häktningsförhandling hålls på gripandeorten. I de enklare okomplicerade fallen är detta givetvis möjligt. Annat är förhållandet, när utredningsläget är mera komplicerat. Det är inte så lätt att överföra ett komplicerat material till mottagaren, som utredningen föreställer sig. Dessutom binds både polis- och åklagarpersonal upp i ett mål, som de inte kommer att fullfölja. Enligt min uppfattning får man räkna med att såväl förhörsledare som åklagare på gärningsorten måste snabbt bege sig till gripandeorten, om man inte kan räkna med en minst lika snabb transport till gärningsorten. Vid bedömningen var häktningsförhandlingen skall hållas, skall också beaktas frågan om det material som skall tillhandahållas rätten i enlighet med vad som anförts

i remissammanställningen under avsnitt 4.4 Kommunikation mellan parter och domstolar.

Jag delar utredningens uppfattning att forumfrågan bör lösas enligt dess förslag för domstolarnas del. Men frågan om åklagarnas kompetens utom den egna regionen, som utredningen icke berört med ett ord, måste också regleras. Denna reglering måste enligt min mening innebära, att samtliga åklagare, som är behöriga att erhålla distriktsåklagartjänst samt åklagare som fullgör beredskaps- eller jourtjänst äger att utföra talan i hela riket.

En komplikation, som kan drabba domstolarna, är inställda förhandlingar på grund av att åklagaren blir upptagen av häktningsförhandling. Planeringen av huvudförhandlingar kan helt slås i spillror. Jag vill här även peka på att transportkapaciteten av anhållna och häktade måste avsevärt stärkas i förhållande till vad som gäller i dag.

Någon möjlighet att låta någon sitta och avvakta transport på grund av turlista medger inte de nya tidsfristerna ens efter den första häktningsförhandlingen.

Regionåklagarmyndigheten i Gävle: Väl är det tänkbart i transportfallen att den föreslagna forumregeln är en lösning i enkla fall men andra sådana kommer säkert att finnas, där det på grund av sakens komplicerade beskaffenhet behövs mer utförliga sakuppgifter än som kan förmedlas genom telex eller per telefon och där det på grund av reseavstånden blir svårt för polis och åklagare på brottsorten att medhinna sina respektive arbetsuppgifter i tid.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Utredningens förslag i 19:12 att en fråga om häktning får tas upp av den domstol där prövningen lämpligen kan ske bör inte genomföras. Det är förenat med mycket stora svårigheter att informera och engagera personal i andra distrikt på ett sätt att en adekvat utredning och handläggning åstadkommes. Erfarenheten från de fall då man hos utomstående polisdistrikt hemställer om förhör med personer på annan ort talar sitt tydliga språk. Personer som grips på annat håll bör även fortsättningsvis transporteras till den myndighet som handhar utredningen och häktningsfrågan avgöras av den "ordinarie" domstolen. Detta ställer naturligtvis krav på en större snabbhet än vad som är fallet i dag sett mot bakgrund av det förslag om nedkortning av tidsfrister som utredningen framlägger. Man får för framtiden tillse att man alltid använder det bästa till buds stående transportmedlet oavsett vad det kan kosta.

Regionåklagarmyndigheten i Luleå: När det gäller forumfrågan vill jag i högre grad än utredaren gjort betona att man i första hand bör hålla förhör och häktningsförhandling på den ort där utredningen sker, om den misstänkte grips på annan ort. Vad som framförallt då krävs är en effektivisering av transporterna jämfört med nuvarande ordning. Strävan att polisen på gripandeorten skall hålla förhör kan ifrågasättas. Risken för misstag och missbedömningar ökar ju eftersom man inte har djupare kunskap om målet. Att häktningsdomstol och huvudförhandlingsdomstol är densamma är till fördel bl.a. när domstolen har att bilda sig en uppfattning om den tilltalade och hans lämnade uppgifter. Därför bör utredarens forumregel tillämpas undantagsvis men självklart bör den finnas.

Statsåklagarmyndigheten för speciella mål: Enligt utredningen skall den maximala fristen räknas från gripandetiden. Detta leder till problem om någon som är anhållen i sin utevaro långt från den ort där åklagare och polispersonal uppehåller sig. Man frågar sig hur ett meningsfullt förhör skall kunna hållas i t.ex. ett stort eko-mål av annan personal än den som kanske under en längre tid förberett ärendet och studerat omfattande skriftligt material. Risk föreligger i ett sådant fall att hela eller större delen av fyradagarsfristen går åt för transport i endera riktningen – antingen utredningspersonal och åklagare till gripandeorten eller den gripne till utredningsorten. Utredningens förslag om häktning vid en lägre grad av misstänke än sannolika skäl kan måhända i dessa sammanhang komma till användning.

– – – – –

Utredningen föreslår ändring av forumreglerna i 19 kap. RB så att häktningsförhandling kan hållas på gripandeorten. I samband härmed uttalas (s. 152) att frågan om vilken åklagare som skall hantera häktningsfrågan och inställa sig vid den domstol där gripandet skett, får avgöras genom överenskommelse mellan de båda åklagarna. Skulle utredningens förslag genomföras torde det även bli nödvändigt att reglera frågan om åklagares behörighet vid domstol utanför den egna regionen eller det egna distriktet såvida målet icke handlägges av åklagare med behörighet i hela landet. Om dessa fall inte blir alltför frekventa torde frågan enklast kunna lösas genom särskilt förordnande i varje enskilt mål.

I övrigt har jag inte någon erinran mot föreslagna lagändringar och gjorda uttalanden såvitt avser anhållningstiden och därmed sammanhängande frågor.

Åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt: Den ordinarie åklagaren torde inte enligt den nu tillämpade ordningen vara behörig vid annan tingsrätt än "sin" tingsrätt. En särskild bestämmelse som ger denna erforderlig behörighet synes därför behövas.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: Det förefaller tveksamt huruvida den föreslagna ändringen i forumreglerna kommer att få någon större praktisk betydelse – så synes t.ex. en motsvarande regel i norsk straffprocesslagstiftning ha fått begränsad tillämpning. Det förvånar också något att utformningen av 19 kap. 12 § RB getts ett i fråga om forumval så generöst innehåll. En konsekvens av de föreslagna inskränkningarna vad gäller häktningsmöjligheterna torde bli att de utredningar där anhållande och häktning förekommer är av sådan omfattning och komplexitet att hela handläggningen bör äga rum på den ursprungliga utredningsorten oavsett var den misstänkte grips. Trots det anförda kan lagändringen vara befogad genom att den öppnar möjlighet att laga efter läglighet i det enskilda fallet. Bestämmelsen bör av praktiska skäl kombineras med att åklagares behörighet blir riksomfattande.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: Vid häktning på annan ort än den där tidigare material, i ärendet insatt utredningsman och åklagare finns, ger de föreslagna reglerna till följd att risken för brister i det material som skall ligga till grund för häktningsförhandlingen blir avsevärd. Den föreslagna ordningen är därför behäftad med svagheter, vilka i sämsta fall även skulle kunna vara till nackdel för den misstänkte.

Åklagarmyndigheten i Sollentuna åklagardistrikt: Jag är skeptisk till förslaget om en ändring av forumreglerna för att möjliggöra att hålla häktningsförhandling på gripandeorten. Ett sådant förfarande kommer säkerligen att innebära tvistefrågor mellan åklagarna på de olika orterna. Praktiska frågor som snabba inställelser för åklagarna på andra orter liksom översändande och föredragande av materialet för kollegan talar också mot en sådan ändring. Jag tror att det nuvarande systemet är att föredra, men att man då måste se över möjligheter till snabbare transporter med de misstänkta. Med nuvarande system, där ofta kriminalvårdens reguljära transportorganisation utnyttjas, kan en transport från t.ex. Umeå till Stockholmstrakten ta flera dagar. Inrikesflyget måste kunna anlitas i större utsträckning för sådana transporter. Visserligen innebär detta ökade kostnader, men jag menar att detta ändå är att föredra framför förslaget om häktningsförhandlingar på gripandeorten, vilket förutom vad jag ovan anfört självklart innebär ett dubbelarbete för åklagare och domstol.

Åklagarmyndigheten i Solna åklagardistrikt: Den föreslagna ändringen i 19 kap. RB väcker vissa betänkligheter. Att hålla häktningsförhandling på t.ex. den ort där den misstänkte har gripits måste under alla omständigheter begränsas till ett absolut minimum. En mängd praktiska problem uppkommer med nödvändighet om förhandling skall hållas utanför det egna distriktet. Föremål som skall företes inför rätten finns på annan ort. Akten på den misstänkte och hans eventuella medmisstänkta finns i hemdomstolen osv. Att såsom det föreslås låta åklagaren i vissa fall åka till annan ort för att hålla häktningsförhandling är i de flesta fall en omöjlighet. En åklagare har alltid flera andra mål på gång samtidigt. En "resande" åklagare är till men för misstänkta och tilltalade i åklagarens övriga mål. I många fall är åklagaren förhindrad att åka på grund av att han är upptagen i rätten med ordinarie tingsdagar.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Jag kan inte finna några som helst fördelar med att häktningsförhandling skall kunna hållas på den ort, där den misstänkte har gripits. Detta kommer i stället att medföra betydande merarbete, varjämte risk finns för att ärendet inte blir behandlat på samma omsorgsfulla sätt, som skulle ske på gärningsorten, där ärendet skall slutbehandlas. I stället måste transporterna av de frihetsberövade organiseras på sådant sätt, att häktningsförhandling kan hållas inom föreskriven tid på i normalfallen brottsorten, även om detta innebär betydande merkostnader.

Åklagarmyndigheten i Västerås åklagardistrikt: Utredningen behandlar ej alls i vilka fall det kan tänkas "vara lämpligt eller i vissa fall t.o.m. nödvändigt" att häktningsförhandling hålls på gripandeorten i stället för på utredningsorten. Dock säger man att det kan vara lämpligt om utredningsläget är mera komplicerat (s. 152). Mig synes det som om det då vore mindre skäl än någonsin att hålla förhandlingen på gripandeorten oavsett vilken åklagare som skulle drabbas. Jag utgår ifrån att det i sådana fall är avsevärda avstånd mellan orterna. I princip måste en anhållen kunna förflyttas lika snabbt som en åklagare, dock inte med kriminalvårdens ordinarie turer. Redan nu gäller enligt kriminalvårdsstyrelsens anvisningar att polismyndigheten hänvisas att själv ombesörja brådskande transporter

(RPS skrivelse 1985–02–08). Om en åklagare skall resa lång väg förloras åtskilligt under utredningen. Skall åklagaren på gripandeorten ta förhandlingen hinner han med dagens postgång inte få några handlingar från utredningsorten. Kvaliten på utredningen blir lidande av att flera åklagare hanterar ärendet.

Åklagarmyndigheten i Enköpings åklagardistrikt: Förslaget, att häktningsförhandling skall kunna hållas på gripandeorten – om denna inte är identisk med den ort, där förundersökningen bedrivs – syns mig dåligt underbyggt. Det torde vara lika lätt att – inom fristen – transportera den anhållne till förundersökningsorten som att låta åklagaren inställa sig på gripandeorten.

Åklagarmyndigheten i Uppsala åklagardistrikt: Ändringen i forumreglerna i 19 kap. RB så att möjlighet ges att hålla häktningsförhandling även på den ort där den misstänkte gripits är rationellt. Behörighet att hålla häktningsförhandling bör tillkomma varje jourdomstol. Exempel: En person är anhållen i sin frånvaro av åklagare i Enköpings åklagardistrikt och grips i Lycksele. Jouråklagare i Västerbotten är en åklagare i Umeå åklagardistrikt. Umeå tingsrätt är jourdomstol. Då bör Umeå tingsrätt få behörighet att hålla häktningsförhandling på arbetsfridagar som lördag, söndag och helgdagar i övrigt.

Det kan uppkomma tveksamma situationer där två åklagare på goda grunder anser att den andre bör utföra talan vid häktningsförhandlingen. Frågan bör hänskjutas till överåklagare. Kommer överåklagare eller statsåklagare att vara anträffbar, att ha så kallad bakjour, för frågans slitande?

I åklagarinstruktionen bör kanske införas bestämmelser som reglerar nu och andra aktuella spörsmål i dessa delar.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Forumreglerna föreslås ändrade så att häktningsförhandling kan hållas på den ort där en misstänkt grips. På vilket underlag ska han häktas, frågar man sig. Det sägs att materialet får överbringas med telefon och telex. Det låter sig sägas men hur blir det i praktiken. Personer anhållna i sin frånvaro grips månader och år senare på annan ort, ofta på helgtid. För att då kunna få underlag för häktningsförhandling på gripandeorten måste man få tag i den eller de utredare hos polisen i anhållningsorten, som vet vad saken gäller. Hur får man tag i dessa personer under de korta tider, som kommer att gälla, under helger och annan ledig tid? Och även om man skulle få fram tillräckligt underlag för häktning måste den häktade ju transporteras till anhållningsorten för vidare utredning och åtal. Tidsmässigt vinner man ingenting jämfört med om transporten som idag sker genast efter gripandet. Och den domstol, som ska besluta i häktningsfrågan, måste rimligtvis ha betydligt sämre underlag för beslutet än enligt förfarandet i dag. Förslaget är långt ifrån bra.

Åklagarmyndigheten i Umeå åklagardistrikt: Utredningens förslag att åklagare på ort där misstänkt gripits skall föra talan vid häktningsförhandling för annan myndighets räkning, bör – icke minst – av rättssäkerhetsskäl ej godtagas. Misstänkt bör transporteras till utredande myndighet. Tidsförlust kan avsevärt minskas om snabbaste färdsätt används. Transporttiden avräknas. Hur kommer vid utredningens förslag, försvararfrågan att ordnas? Kan häktningsförhandling per telefon hållas?

RPS: Utredningen har föreslagit att häktningsfrågan skall kunna tas upp av den domstol där prövningen lämpligen kan ske (s. 151). RPS anser att detta får godtas. Huvudregeln bör dock fortfarande vara att häktningsfrågan tas upp av den domstol som skall pröva åtalet, med hänsyn till de praktiska problem för polisen och andra myndigheter som annars kan bli följden.

Kriminalvårdsstyrelsen: En ändring i forumreglerna torde innebära en viss lättnad för kriminalvårdens transportorganisation genom att en del transporter från gripandeorten till utredningsorten, som med nuvarande regler måste genomföras skyndsamt och inte sällan på obekväm arbetstid, kan undvikas.

Polisstyrelsen vid Helsingborgs polisdistrikt: Polismyndigheten vill inte motsätta sig den föreslagna ändringen i forumreglerna, vilken gör det möjligt att hålla häktningsförhandling på den ort där den misstänkte har gripits. Detta i förening med den förkortade fristen för anhållandet kommer emellertid att innebära en ökad belastning på främst den polispersonal som har sin arbetstid förlagd utom normal kontorstid. Utredaren har antagit att nödvändiga utredningsuppgifter etc. kan utväxlas genom telex eller per telefon. Polismyndighetens uppfattning är att dessa båda kommunikationsmedel inte klarar uppgiften. Det blir därför nödvändigt att utrusta polisdistrikten med telefotoanläggningar, liksom att medge övertidsuttag i större omfattning än för närvarande.

Riksdagens ombudmän: I forumfrågan har utredaren ansett att en fråga om häktning skall få tas upp av den domstol där prövningen lämpligen kan ske. Jag vill för min del ifrågasätta om inte denna regel, som jag i och för sig lämnar utan erinran, bör utformas på ett sätt som klart anger att häktningsfrågor vanligen skall prövas vid normalt brottmålsforum och att det endast undantagsvis får förekomma att annan domstol anlitas.

Utredaren synes inte ha beaktat att det med den nya forumregeln kan uppstå vissa praktiska problem i fråga om fullföljden. Om häktningsfrågan prövas inom en annan hovrätts domkrets än där brottmålsforum är beläget kan det uppstå komplikationer, i vart fall när häktningsdomstolen ogillar åklagarens yrkande. Om åklagaren får bifall i hovrätten synes de föreslagna reglerna innebära att den häktade måste inställas inför den hovrätten även om beslutet verkställs i någon helt annan del av landet. Hur sådana situationer skall hanteras måste enligt min mening övervägas innan lagstiftningen genomförs.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet: Den föreslagna forumregeln i 19 kap., på grund av vilken det blir möjligt att väcka häktningsfråga även vid domstol, där sådan prövning "lämpligen kan ske" är väl grundat och väl utformat.

Att häktningsförhandling sålunda kan utan annan forumförutsättning förläggas till rätten i den ort, där exempelvis den misstänkte gripits, måste mången gång innebära en välkommen förenkling i det förprocessuella procederet.

Sveriges domareförbund: Se under avsnitt 4.3 Söndagsregeln.

Föreningen Sveriges åklagare: Förslaget att ändra forumreglerna i 19 kap. RB så att det blir möjligt att hålla häktningsförhandling på gripandeor-

ten tillstyrks. Som anförts tidigare anser föreningen emellertid att huvudregeln när det gäller mer komplicerade mål bör vara den att häktningsförhandling i gärningsorten skall eftersträvas. Den transportcentral som i dag svarar för transporter av bl.a. gripna från gripandeorten till gärningsorten samordnar transporter av olika slag med tidsfördröjningar som är oförsvarliga redan idag när det gäller gripna personer. Om fristerna förkortas enligt förslaget bör enligt föreningens mening transporterna fortsättningsvis organiseras så att de sker betydligt snabbare, även om kostnaderna härför blir avsevärt högre än idag. De rättsvårdande myndigheterna bör ges möjlighet att påverka prioriteringen av transporter beträffande straffprocessuellt frihetsberövade personer.

Svenska polisförbundet: Under denna rubrik föreslås att häktningsförhandling ska kunna hållas på den ort där gripandet skett och inför domstolen på orten. Det förutsätts att ärendet då handläggs av polis och åklagare på orten. Detta skulle i och för sig kunna fungera vid brott där omständigheterna runt brottet är enkla. Huruvida så är fallet har oftast inget samband med brottets svårighetsgrad.

Förslaget till ändrade forumregler innebär att i de fall den misstänkte anträffas i annat polisdistrikt förhör måste hållas på många gånger bristfälligt underlag. Besked om uppgifter på telefon kan fungera dagtid, men knappast kvälls- och nattetid eller sön- och helgdagar eftersom utredningsmannen då inte är tillgänglig. Telex har också sina begränsningar då det gäller att överföra stora textmassor. En bättre lösning är att utnyttja telefax, där hela sidor med text kan överföras. Detta är emellertid dyrbart både vad gäller drift och installation, eftersom det inte finns i alla polisdistrikt idag. Denna kostnadsaspekt har inte utredaren tagit hänsyn till.

Detta problem finns oberoende om det avser förhör enligt RB 24:6 eller RB 24:8 eller de fortsatta förhören inför ett häktningsmål på gripandeorten i stället för på utredningsorten. Tillräckliga medel måste därför beräknas för ny teknik och dyrare telefon- och resekostnader i dessa fall för att framförallt trygga rättssäkerheten.

Enligt vår mening är dock förhållandena ofta sådana att handläggningen måste ske av personal som är väl insatta i ärendet. I dessa fall går det knappast mycket fortare att förflytta en utredningsman än den misstänkte. Förslaget skulle innebära stora kostnader i resor och traktamente för poliser och åklagare. Det bör här understrykas att det är en polisman och inte en åklagare som har den bästa detaljkunskapen i inledningsskedet av en förundersökning. Det är därför viktigare att polismannen som kan ärendet snarast får påbörja utredningen så att så mycket uppgifter som möjligt finns tillgängliga vid häktningsförhandlingen.

De praktiska problemen med att driva förundersökningen fram till häktningsförhandling på gripandeorten är stora. Förfarandet innebär också rättssäkerhetsproblem i många avseenden, t.ex. kommunikation i flera led, vid konfrontationer, hanteringen av teknisk bevisning, förnyade förhör med målsägare och vittnen.

Handläggning på annan plats än enligt nuvarande regler bör därför bli undantagslösning när transport av den misstänkte av någon anledning inte kan ske. Detta bör i lagtexten markeras med att fråga om häktning får tas

upp av annan domstol än vad som sägs i 19 kap. om särskilda skäl föreligger.

TCO: Utredningens förslag till lösning av forumfrågan avstyrks. Även i fortsättningen bör det regelmässigt vara så att den misstänkte transporteras till den ort där förundersökningen skall ske. Efter kontakter mellan polis/åklagare på utrednings- och gripandeort bör ett inledande förhör som underlag för anhållande/häktningsframställan kunna hållas på gripandeorten.

För mera ingående förhör torde i de flesta fall krävas att personal från utredningsorten reser till gripandeorten och övertar ärendet. Ett alternativ är att polisdistrikten utrustas med telefax eller annan teknisk utrustning för överförande av handlingar. De praktiska problemen med dessa förfaranden och risken att rättssäkerheten eftersätts är ändock så stor att de bör bli undantagslösningar, t.ex. när transport av den misstänkte inte kan ske.

JUSEK: Utredningen anser att strävan bör vara att gripna personer skall höras på gripandeorterna och att "häktningsfrågan bör tas upp vid den domstol som är lämplig utifrån praktiska och rationella synpunkter och med den åklagare som utifrån dessa synpunkter ligger närmast till".

Utredningen utgår uppenbarligen från tanken att förfarandet intill dess häktningsfrågan avgjorts inte får fördröjas av att den misstänkte transporteras från gripandeorten till annan ort där den fortsatta förundersökningen skall bedrivas och målet i övrigt slutligen handläggas. I allmänhet skall detta ske på gärningsorten. Bortsett från de helt okomplicerade fallen där förhör redan idag oftast sker på gripandeorten kan det starkt ifrågasättas om ett genomförande av utredningens grundsyn kommer att leda till förkortade totala frihetsberövandetider.

Ett bedrivande av förundersökning inom annat åklagardistrikt och polisdistrikt än där målet fortsättningsvis skall handläggas innebär alltid ett större eller mindre dubbelarbete för såväl åklagare som polis. Antingen måste information överföras mellan befattningshavarna på de skilda orterna eller så måste åklagare och polis bege sig till gripandeorten. Under den tid som informationsöverförandet alternativt transporterna pågår kan, om inga nya utredningsresurser tillförs, inga nya utredningsåtgärder vidtas. Transporteras istället den misstänkte kan tiden utnyttjas för utredning vilket kan innebära en förkortning av den totala tiden för frihetsberövandet. Det bör också understrykas att överföring av en misstänkt från en ort till en annan alltid kan ske inom loppet av några få timmar om snabbast möjiga transportsätt anlitas i varje enskilt fall.

Förbundet ställer sig inte avvisande till införandet av en möjlighet att hålla häktningsförhandling på gripandeorten men anser att ett fullt genomförande av utredningens grundsyn i själva verket kan leda till förlängda frihetsberövandetider och innebära slöseri med dyrbara personella utredningsresurser.

4.7 Försvararfrågan

Förslaget har lämnats utan erinran av regionåklagarmyndigheten i Malmö samt åklagarmyndigheterna i Danderyds, Norrtäljes och Södertäljes åklagardistrikt.

Regionåklagarmyndigheten i Stockholms och Gotlands län: Jag tillstyrker, att den misstänkte även i fortsättningen får själv välja den offentlige försvarare, som han önskar. Den misstänkte skall alltid ha rätt till advokat. Advokatjour måste därför inrättas. Utredarens förslag, om att en biträdande jurist skulle kunna anförtros sådant uppdrag, avstyrkes.

Regionåklagarmyndigheten i Linköping: Samma regler som idag gäller för förordnande av offentlig försvarare bör gälla även i framtiden. Genom den begränsade tid som står till buds bör det finnas möjlighet att alltid kunna få en offentlig försvarare förordnad snabbt. Många misstänkta vägrar att yttra sig utan närvaro av försvarare och det krävs då att man utan dröjsmål får en försvarare förordnad. Domstolarna bör därför ha beredskap i större utsträckning än vad utredningen föreslagit. Det bör vara samma regler för domstolarnas beredskap som för åklagare.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Det är viktigt att försvarare kopplas in i ett tidigt skede. Så sker också i denna region i stor utsträckning genom initiativ från åklagare. Svårigheter uppstår naturligtvis vid frihetsberövande under eller i anslutning till helg.

Regionåklagarmyndigheten i Göteborg: Utredningen besvarar inte frågan hur man vid ett system med jouradvokat skall kunna tillgodose behovet av försvarare vid brottslighet med flera inblandade. Det kan självfallet inte komma i fråga att samma försvarare förordnas för flera inblandade i samma brottslighet när kollusionsfara föreligger. Joursystemet bör därför vara så konstruerat att det blir möjligt att nå kontakt med flera advokater.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Det torde med de korta tidsfristerna bli vanligt, att av den misstänkte önskad försvarare icke har tillfälle att närvara vid den första häktningförhandlingen. Bortsett från kostnadsökningen, som utredningen observerat, kan ifrågasättas om byte av försvarare är till gagn ur rättssäkerhetssynpunkt. Vid häktningsförhandling utom gärningsorten uppkommer ökade kostnader, därest önskad försvarare på gärningsorten finner sig ha tillfälle att biträda vid häktningsförhandlingen på gripandeorten. Det kan knappast komma ifråga att tvinga fram försvararbyte. Noteras bör också konsekvenserna som följer av de misstänktas allt vanligare inställning att icke yttra sig om inte försvarare är närvarande.

Regionåklagarmyndigheten i Luleå: I försvararfrågan vill jag nämna att förutom av skäl som utredaren kommit fram till bör även ur rättstrygghetssynpunkt en advokat utses till "tillfällig" försvarare vid häktningsförhandling.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: Beträffande den misstänktes försvar anser jag att de föreslagna korta tidsfristerna kan komma att medföra negativa följder för den misstänkte personligen, liksom vad avser samhällets kostnader. Byte av försvarare och jävsproblem därefter kommer oundvikligen att bli aktuella och kostsamma problem med de nya reglerna.

I det särskilda yttrandet av Peter Nobel anförs (s. 207) att jävsförhållande lätt kan uppstå då flera misstänkta finns och jouradvokater skall användas för att tillgodose de misstänktas önskemål om försvarare. Jag anser det vara synnerligen angeläget att sådana "risksituationer" för försvararna undvikes och att detta problem noga övervägs. Om en lösning

sker genom försvarare som inte hunnit förordnas av rätten måste erinras om de problem som då uppstår t.ex. vad gäller den misstänktes rätt till enskilt samtal med försvararen.

Åklagarmyndigheten i Sollentuna åklagardistrikt: Ett system med advokatjour måste införas. Jag föreställer mig att det i fortsättningen med de korta fristtider, som gäller, blir svårt att tillmötesgå den misstänktes önskemål om viss advokat. Detta gäller inte bara veckoslut och helger. Även under vardagar kan bli svårt att få kontakt med de mest upptagna advokaterna och bestämma tider för häktningsförhandling, nästa eller påföljande dag. Jag är också mycket tveksam till den föreslagna ordningen med byte från jouradvokat till annan advokat så fort den misstänkte begär det. En förutsättning för att systemet skall fungera tillfredsställande i varje fall i storstadsområdena är att samtliga advokater, som är intresserade av offentliga försvar, tvingas ingå i advokatjouren samt att det finns god tillgång på advokater.

Göteborgs tingsrätt: Med hänsyn till att det enligt den föreslagna ordningen kommer att uppstå behov av att förordna offentliga försvarare med mycket kort varsel och under helgdagar är det risk att principen om den misstänktes fria försvararval ej kan upprätthållas i önskad utsträckning. Tingsrätten ansluter sig därför till utredningens förslag att byte av offentlig försvarare generellt bör tillåtas i de fall då en försvarare har förordnats men det från början stått klart att en annan, av den misstänkte föreslagen person, skulle ha förordnats om det varit praktiskt möjligt. Tingsrätten kan i likhet med utredningen inte finna några bärande skäl för att annan än advokat i normalfallet skulle förordnas som offentlig försvarare enbart för häktningsförhandlingen.

Domstolsverket: DV delar helt utredarens uppfattning att försvararbehovet måste tillgodoses genom någon form av advokatjour. Eftersom det alltid måste kunna gå att förordna en försvarare som med mycket kort varsel kan inställa sig till en häktningsförhandling är det sannolikt nödvändigt att ett jouradvokatsystem även måste fungera under normal kontorstid.

RPS: I betänkandet förutsätts ett system med advokatjour för kvällar och helger (s. 152 f, 205 ff). Oavsett hur domstolarnas jour- eller beredskapstjänstgöring utformas torde det enligt RPS mening bli väl betungande för domstolarna att hålla en så hög beredskap att offentlig försvarare kan förordnas vid alla tidpunkter då detta kan bli aktuellt. Det kan därför finnas skäl att överväga om inte offentlig försvarare exempelvis skulle kunna förordnas interimistiskt av jourhavande åklagare. Detta borde inte vålla några principiella betänkligheter, särskilt inte om åklagaren därvid utgick från en vid domstolen eller inom advokatsamfundet upprättad förteckning över beredskapstjänstgörande advokater.

I betänkandet anförs att det relativt ofta kan bli aktuellt att byta ut en offentlig försvarare som har förordnats inför en häktningsförhandling (s. 153). Inledningsvis skulle den misstänkte alltså få nöja sig med "jourhavande advokat", men snarast därefter skulle denne i förekommande fall bytas ut mot en advokat som den misstänkte själv begärt. En sådan ordning är en följd av den förkortade häktningsfristen och får enligt RPS:s

mening godtas. Utredningen har emellertid inte föreslagit någon lagändring utan menar att förfarandet ryms inom ramen för nuvarande bestämmelser i 21 kap. 6 § RB. Enligt detta lagrum får ett förordnande av offentlig försvarare återkallas bl.a. om giltigt skäl för återkallelse föreligger. RPS vill för sin del påpeka att den föreslagna ordningen radikalt strider mot nuvarande tillämpning av lagrummet. Det kan redan av denna anledning finnas skäl att låta den tilltänkta utvidgningen av möjligheterna till försvararbyte komma till uttryck i lagtexten.

Brottsförebyggande rådet: Jag instämmer i advokaten Nobels särskilda yttrande.

Sveriges advokatsamfund: Om förslaget antas är samfundet berett att medverka till organiserandet av en jourtjänst för advokater, så att de rättssäkerhetsgarantier förslaget avser att tillgodose genom ett tidigt försvararinträde kan uppfyllas.

Sveriges domareförbund: Det är i första hand i den enskildes intresse som reglerna i internationella konventioner om rätten till snabb domstolsprövning av ett frihetsberövande tillkommit. Om den misstänkte själv uttryckligen begär en förlängning av fyradagarsfristen med en eller ett par dagar för att t.ex. få en viss försvarare borde en sådan begäran enligt förbundet undantagsvis kunna medges. En dylik förlängning torde enligt förbundets uppfattning inte strida mot internationella konventioner och skulle vara till fördel för den misstänkte.

– – – – –

Även om förbundets ovan redovisade förslag om en förlängning av tidsfristen i de fall där den misstänkte begär det för att kunna erhålla den försvarare som han önskar biträdes, kommer det förhållandevis ofta att inträffa att till försvarare måste utses annan än den misstänkte begärt. Fråga om byte av offentlig försvarare under målets fortsatta handläggning kommer i så fall att aktualiseras. Förbundet har ingen erinran emot förslaget att byte av offentlig försvarare generellt skall tillåtas i de fall då det inte varit praktiskt möjligt att till försvarare utse den som den misstänkte begärt, dock givetvis med tillämpning av 21 kap. 5 § 2 stycket RB.

Förbundet ställer sig däremot tveksamt till utredarens tanke att även en juris kandidat som är anställd hos en advokat med erfarenhet av brottmål skall kunna anförtros försvararuppdrag och få medverka i ett system med beredskaps- och/eller jouradvokater. Risk föreligger att det snabbt utbildas en praxis innebärande att advokaterna regelmäsigt sätter juris kandidater i sitt ställe i samband med jourverksamhet. I detta sammanhang vill förbundet påpeka vikten av att åklagaren, så snart det kan bli aktuellt med att göra en framställan till domstol om häktning, omedelbart anmäler behovet av offentlig försvarare.

Föreningen Sveriges åklagare: Föreningen delar utredarens uppfattning att det inte finns skäl att föreslå regler, som öppnar större möjligheter än f.n. att förordna annan än advokat som offentlig försvarare enbart för häktningsfrågan.

I bilaga 3 redovisas Peter Nobels förslag till ett jouradvokatsystem. Under rubriken Advokatinträde säger Nobel att "det är allmänt bekant, att det dröjer med polisens anmälan av försvararönskemål till åklagare eller

domstol och från åklagare till domstol i regel till dess att häktningsframställning avges eller talan väcks". Föreningen, som inte vill ställa sig bakom Nobels generalisering, delar dock dennes uppfattning att det med de föreslagna korta tidsfristerna är än angelägnare att försvarare kommer in i bilden på ett så tidigt stadium som möjligt. Även i övrigt delar föreningen de synpunkter som redovisas av Nobel och anser att hans förslag till ett jouradvokatsystem bör övervägas.

JUSEK: JUSEK understryker vikten av att offentlig försvarare förordnas på ett tidigare stadium än som sker f. n.

Utredningen uttalar å ena sidan att rätten för den misstänkte att själv välja offentlig försvarare är en viktig princip men å andra sidan att försvararfrågan aldrig kan tillåtas att nämnvärt påverka tidpunkten för häktningsförhandlingen.

JUSEK anser att den misstänktes önskemål om viss försvarare bör tillgodoses i så stor utsträckning som möjligt och att detta måste tillåtas inverka på tidpunkten för häktningsförhandlingen så länge denna kan äga rum inom fyradagarsfristen. Transport av den misstänkte för att möjliggöra förordnande av viss försvarare bör också tillåtas inom denna tidsram.

Advokaten Peter Nobel föreslår att ett jouradvokatsystem inrättas. Genomförs utredningens förslag avseende förkortning av fristerna för häktningsanmälan och häktningsförhandling anser förbundet att advokater måste finnas tillgängliga även utanför kontorstid. Kadern av jouradvokater måste dimensioneras så att det med kort varsel också blir möjligt att tillhandahålla försvarare för envar misstänkt i mål där flera anhållits för samma brott.

Förkortade tidsfrister innebär att kraven på en intensiv förundersökningsverksamhet drastiskt ökar. Det kommer inte att vara möjligt att låta utredningsverksamheten ligga nere under tiden från midnatt till klockan 06.00. Till skillnad från Nobels förslag anser JUSEK därför att viss tillgång till försvarare måste finnas även under dessa timmar. Inte minst gäller detta insatser beträffande gripna och anhålla ungdomar under 18 år.

Nobel anser att anmälan bör göras från åklagaren till domstolen om behov av försvarare så snart någon anhållits såvida "det inte föreligger en övervägande sannolikhet för att han kommer att friges senast dagen efter gripandet". Förbundet delar Nobels uppfattning att obligatorisk anmälan av behov av offentlig försvarare bör ske så snart någon anhållits. Detta bör dock ske oberoende av när frigivande kan förväntas ske. Bedömningen av frågan om tidpunkten för ett frigivande är alltid förknippad med ett visst mått av osäkerhet. Ett misstag vid bedömningen leder här till en praktisk inskränkning i skyddet för den misstänkte.

Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen: Angeläget är att offentlig försvarare kan erhållas snarast möjligt efter frihetsberövande på grund av brottsmisstanke. Ett flexibelt joursystem bör inrättas. Avdelningen instämmer i princip med det förslag som framlagts av Peter Nobel (bil. 3).

4.8 Utredningshäktning, omprövningsförhandling och hävande av beslut om häktning.

Förslaget om utredningshäktning har utan närmare kommentarer lämnats utan erinran av regionåklagarmyndigheterna i Kalmar och Malmö samt av åklagarmyndigheterna i Danderyds, Norrtälje och Södertälje åklagardistrikt.

Förslaget om omprövningsförhandling har utan närmare kommentarer lämnats utan erinran av regionåklagarmyndigheterna i Stockholms och Gotlands län, Linköping, Jönköping, Kalmar, Malmö, Göteborg samt åklagarmyndigheterna i Danderyds, Norrtälje, Sollentuna, Södertälje och Växjö åklagardistrikt.

JK: Med tanke på de kortare frister som föreslås bli gällande är det nödvändigt med en kompletteringsregel som medger att ett frihetsberövande får bestå under viss tid även om fulla skäl till häktning inte föreligger. Jag tillstyrker vad utredaren har föreslagit angående utredningshäktning.

RÅ: I gällande rätt får en misstänkt enligt 24 kap. 5 § andra stycket RB anhållas även om det inte föreligger fulla skäl till häktning, om det är av synnerlig vikt att han i avbidan på ytterligare utredning tas i förvar. Bestämmelsen torde i praxis tillämpas så att den dispenserar både från kravet på sannolika skäl till misstanke om brottet och från de beviskrav som ställts upp beträffande förhandenvaron av särskild häktningsgrund. Som överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt framhållit torde bestämmelsen i mycket stor utsträckning tillämpas när det brister i utredning om de särskilda häktningsgrunderna. Det i hans yttrande som exempel berörda fallet av olaga hot, där anhållande sker enbart för att få närmare utrett risken för att den misstänkte sätter sitt hot i verket, belyser väl behovet av en bestämmelse som den aktuella. Detsamma gäller vad som i samma yttrande anförts om möjligheterna att anhålla en misstänkt i hans utevaro. Jag anser sammanfattningsvis att de nuvarande möjligheterna till anhållande i fall som avses i 24 kap. 5 § andra stycket RB måste bibehållas för att inte möjligheterna till effektivt ingripande mot grövre brottslighet allvarligt skall försämras. Med de korta frister för anhållande som torde komma att gälla i framtiden är det nödvändigt att undantagsregeln såsom utredningen föreslagit utformas som en dispens som är direkt inriktad inte på förutsättningar för anhållande utan på förutsättningarna för häktning. Vad gäller brottsmisstanken tillstyrker jag förslaget att i de aktuella undantagsfallen tillåta häktning vid skälig misstanke. Av skäl som jag nyss anfört anser jag det emellertid också angeläget att bestämmelsen ger möjlighet till häktning även om det ännu inte kan anses utrett att "påtaglig risk" för någon av de särskilda häktningsgrunderna föreligger. Med den anknytning som enligt 24 kap. 5 § RB föreligger mellan förutsättningarna för anhållande och häktning är en undantagsbestämmelse i häktningsreglerna av det slag som här förordats nödvändig för att inte det i dag gällande utrymmet för anhållande alltför mycket skall inskränkas. Det måste emellertid också starkt betonas att, med de nya och betydligt kortare frister som fortsättningsvis kommer att gälla för anhållande, en stor del av det ansvar som i

dag vilar på åklagarna när det gäller att på ett mycket preliminärt och ofta bristfälligt utredningsunderlag ta ställning i frågor som rör straffprocessuella frihetsberövanden i fortsättningen kommer att vila på domstolarna. Ett institut av typ "utredningshäktning", där ingripande kan ske i ett mera preliminärt utredningsläge än det som normalt förutsätts för tillämpning av häktningsinstitutet, är därför oundgängligen erforderligt. Detta gäller inte endast för att tillskapa tillräckligt utrymme för anhållande utan även för att ge domstolarna möjlighet att fylla sin efter reformen delvis nya funktion i förundersökningsförfarandet. Jag tillstyrker därför att bestämmelsen om utredningshäktning, med de modifikationer jag ovan förordat, genomförs.

Ang. möjlighet för åklagaren att häva en häktning se under 4.4 Kommunikation mellan parter och domstolen.

Regionåklagarmyndigheten i Linköping: Den föreslagna utredningshäktningen motsvarar i princip reglerna i nuvarande 24 kap 5 § andra stycket RB. Idag kan åklagare besluta om frigivning men domstol skall besluta om den misstänkte är häktad. Eftersom en domstol inte utan besked från åklagare torde kunna häva en utredningshäktning och det således är åklagaren som i stor utsträckning förfogar över det reella beslutet synes det vara ändamålsenligt att åklagaren även skall ha möjlighet att fatta ett formellt frigivningsbeslut vid utredningshäktning. Onödiga dröjsmål undviks vilket är till fördel för den frihetsberövade och domstolen behöver inte störas med sådana beslut, som ju kan bli aktuella även utanför kontorstid. Åklagaren skulle sedan i efterhand kunna underrätta domstolen om sitt beslut.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Inledningsvis gav jag uttryck för den uppfattningen, att det inte går att göra ingrepp i vårt nuvarande system utan att detta ger vissa effektivitetsförluster. Det är viktigt att dessa inte blir större än nödvändigt. Redan en förkortad tidsfrist i samband med anhållande och häktning får återverkningar av det här slaget. Det är till och med sannolikt att de blir allvarligare än vad man till en början kan tro. En förkortning av tiden mellan anhållande och häktning ger troligen vissa effekter av den typ man ibland kallar dragspelseffekter. Färre brott kommer att klaras upp. Jag ser det på det här sättet.

Anhållande sker ofta på grund av kollusionsfara. Det kan med generell giltighet sägas, att i början av en brottsutredning föreligger alltid en viss kollusionsfara, mindre eller större. Den undanröjs relativt snabbt i flertalet mål; i varje fall är den inte så uttalad efter några dagars utredning att den påkallar eller aktualiserar häktning. Det här vet varje åklagare. Förhållandet sätter tydliga spår i handläggningen av anhållningsärendena. Efter några dagars anhållande kan den misstänkte friges. I ett antal fall kan en avlåten häktningsframställning återkallas, sedan den ytterligare utredning, som kunnat ske i väntan på häktningsförhandlingen, eliminerat kollusionsfaran. De flesta återkallade häktningsframställningar kan säkerligen förklaras på det här sättet. – Situationen vid en häktningsförhandling, som äger rum bara en eller ett par dagar efter gripandet, blir annorlunda. Kollusionsfaran bör rimligen kvarstå i många fall. Den har inte kunnat undanröjas. Det har inte funnits tid att göra den utredning som i och för sig varit påkallad och som kunnat undanröja den. Detta i sin tur motiverar en

häktning. En rimlig tillämpning av häktningsinstitutet borde därför leda till att fler misstänkta häktas på grund av kollusionsfara än vad som nu är fallet. Emellertid är det inte troligt att en sådan effekt inträder. Sannolikt kommer färre misstänkta att häktas, vilket i så fall måste bero på att den materiella tillämpningen förändrats. Jag tror att man kan förutse en sådan effekt.

Utredningen har uppmärksammat problemet. Dess förslag om häktning vid skälig misstanke om brott anses kunna minska olägenheter av en tidigarelagd häktningsförhandling. Jag har dock den uppfattningen, att häktning vid sådan misstankegrad kommer att ske sällan och bara i mycket speciella situationer. Häktningsmöjligheten kommer inte att tillämpas på sådant sätt att de olägenheter jag pekat på undanröjs.

Regionåklagarmyndigheten i Göteborg: Möjligheten till häktning utan att "sannolika skäl" föreligger är en uppenbart nödvändig konsekvens av de förkortade tiderna. Förslaget tillstyrks därför.

Ang. frigivning av häktad se under 4.4 Kommunikation mellan parter och domstolen.

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: 24 kap. 1 § 3 stycket RB: I nuvarande 24 kap. 5 § 2 stycket RB stadgas att misstänkt må anhållas trots att ej fulla skäl till häktning föreligger om det finnes vara av synnerlig vikt att han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar. Enligt Gärde m.fl. i Nya rättegångsbalken innebär detta:

"Enligt förevarande – – – annan häktningsanledning."

Enligt förevarande förslag skall häktning – och således anhållande – ej kunna ske om inte något av de särskilda häktningsskälen redan föreligger. Frågan om när sådana föreligger kan tolkas olika. För att det brottsbekämpande arbetet dock inte skall ytterligare försvåras bör anhållande kunna ske i enlighet med vad som relaterats ovan även i fortsättningen. Detta kan ske genom att 24 kap. 5 § andra stycket bibehålles men omredigeras.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Europakonventionen anger skälig misstanke som grund för frihets berövande. Utredningens förslag om ny häktningsförhandling inom en vecka för dem, som häktats med stöd av 24 kap 1 § tredje stycket, går således längre än vad konventionen kräver. Enligt min mening kan denna regel utgå. Omhäktningsförhandling inom två veckor – huvudregeln – är ur rättssäkerhetssynpunkt helt tillfredsställande. Ser åklagaren under denna tid att han icke kan stärka misstanken – i de enklare målen till tillräckliga skäl för åtal och i de mer komplicerade till sannolika skäl – torde han icke vidbli häktningsyrkandet.

Enligt förslaget kan gripande och anhållande ske endast då samtliga förutsättningar för häktning är uppfyllda. Genom att häktning icke medges i de fall som avses i 24 kap. 2 § RB på annat än sannolika skäl, är gripande och anhållande uteslutet i dessa fall, då endast skälig misstanke föreligger. I vissa situationer krävs att frågan om misstankens styrka utreds, varvid hitintills utredningsanhållande tillgripits. Genomföres utredningens förslag kommer dessa brott att förbli obeivrade. Detta synes vara utredningens avsikt. Den föreslagna flyttningen av nuvarande 24 kap. 1 § fjärde stycket till 24 kap. 3 § RB, varom mera nedan, leder nämligen till samma effekt.

Uppenbarligen blir, som utredningen förutser, underlaget för domstolar-

nas prövning mer bristfällig än tidigare. Speciellt blir detta fallet, när det gäller misstänkta, som vid gripandet är påverkade av ett eller annat medel eller eljest mycket nedgångna. Enligt min mening bör häktning alltid kunna ske på skälig misstanke om något av de särskilda häktningsskälen föreligger. Vare sig hitintills eller om förslaget genomförs torde alla i och för sig häktningsbara misstänkta komma att begäras häktade.

Uttalandet i sista meningen i avsnittet om förutsättningar för gripande och anhållande synes märkligt för att inte säga uppseendeväckande mot bakgrund av den statistiska redovisningen på sid. 225 tabell 3.2 med kommentarer.

Genomförs omhäktningsförhandling enligt utredningens förslag uppkommer frågan på vad sätt rätten skall få kännedom om att sannolika skäl föreligger. I utredningen sägs inte heller något om när tidpunkten för omhäktningsförhandlingen skall bestämmas. I den mån häktning kommer att ske på skälig misstanke kan förutses att åklagaren, sedan bevisningen säkrats kommer att finna att häktningen icke behöver bestå (jfr de fall, där idag häktningsframställningen återkallas eller anhållningstidens fjärde och femte dag utnyttjas utan att häktningsframställning inges). I den misstänktes intresse av snabb frigivning bör åklagaren ges möjlighet att häva häktning. Det torde inte ha förekommit att en domstol vägrat häva en häktning, när åklagaren begärt den misstänktes frigivande. En regel av nu angiven innebörd synes än mer befogad, eftersom åklagaren kan medge att häktad vistas utom häktet enligt utredningens förslag till lydelse av 20 kap.20 § andra stycket RB. Friger åklagaren häktad skall han på närmaste arbetsdag anmäla detta till rätten.

Regionåklagarmyndigheten i Gävle: Om tänkta avkortningen av tidsfristerna skall kunna genomföras i bl.a. dessa fall, är det ofrånkomligt att nu gällande möjligheter till utredningsanhållande får finnas kvar i form av förslagets utredningshäktning.

Regionåklagarmyndigheten i Härnösand: Nuvarande regel om utredningsanhållande enligt 24 kap. 5 § andra stycket RB torde i allmänhet utnyttjas med stor försiktighet, vanligen för att skaffa rådrum för t.ex. teknisk undersökning, alibikontroll eller liknande utredningsåtgärder på grund av uppgifter från den misstänkte. Vid spaning och utredning av grövre våldsbrott av okänd gärningsman är det inte ovanligt att utredningen i inledande skeden kan komma att inriktas mot oskyldiga personer som av något skäl ådragit sig misstanke. Meningsmotsättningar mellan polisens utredare och åklagaren om misstankens styrka och bärkraft som arbetshypotes är icke ovanliga. Möjligheten av ett kortvarigt frihetsberövande genom utredningsanhållande kan då vara en tillgång utan att frågan behöver ställas på sin spets.

Jag kan inte se att förslaget om utredningshäkte på lägre misstankegrad än "sannolika skäl" kan fylla något praktiskt behov utöver nu gällande ordning eftersom det enligt min mening inte bör komma ifråga att dessa frihetsberövande, om inte den fortsatta utredningen snabbt ger fulla häktningsskäl, bör vara annat än mycket kortvariga.

Den i förslaget upptagna bestämmelsen om utredningshäkte på mindre än sannolika skäl, ger snarast intryck att vilja legalisera någon form av

bekännelsehäkte som press på den misstänkte, något som emellertid knappast kan vara utredningens avsikt.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Förslaget att i ett nytt sista stycke i 24 kap. 1 § införa regler om s.k. utredningshäktning lämnas också utan erinran. Det kan dock anmärkas att möjligheterna till ett frihetsberövande inskränks i jämförelse med nuvarande regler om s.k. utredningsanhållande jämlikt 24 kap. 5 § andra stycket därest utredningens tolkning av gällande rätt (s. 81 andra stycket) är korrekt.

Regionåklagarmyndigheten i Luleå: Den i utredningen föreslagna lösningen med utredningshäktning och därpå följande omprövningsförhandling tillgodoser väl kravet på effektivitet vid brottsbekämpandet. Vad jag tidigare angående avsnitt 11.1 framfört om utvidgad anhållningstid för åklagarens handläggning bör kunna genomföras utan att därför någon ändring av utredningens förslag om utredningshäktning och omprövningsförhandling behöver ske.

En fråga som icke berörts i utredningen men som borde tas upp till behandling framförallt ur tidsbesparingssynpunkt är den om inte åklagaren skall kunna fatta beslut och se till att en häktad friges, då åklagaren finner att häktningsskälen bortfallit. Domstolens beslut skall således icke behöva avvaktas.

Åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt: Nuvarande bestämmelser i 24 kap. 5 § andra stycket föreslås utvidgade på så sätt att ett sådant anhållande vid endast skälig misstanke skall kunna fullföljas med häktning. Förslaget innebär att den, mot vilken endast skälig misstanke föreligger, skall kunna vara berövad friheten under elva dagar mot fem dagar enligt gällande regler. Jag ställer mig tveksam till om det finns tillräckliga skäl för en sådan utvidgning. Förslaget synes utgå från att i dag i många fall sannolika skäl inte föreligger vid tiden för häktningsframställning men att åklagarna antar att sådana skall framkomma till häktningsförhandlingen. Denna utgångspunkt är enligt min mening inte riktig. Emellertid kan ytterligare en, mera avgörande invändning riktas mot förslagets utformning. Såsom utredningen redovisat dispenserar nuvarande 24 kap. 5 § andra stycket både från kravet på sannolika skäl och från de särskilda häktningsgrunderna. Enligt förslaget efterges kravet på fulla häktningsgrunder endast såvitt gäller misstankens styrka. Däremot skall någon av de särskilda häktningsgrunderna föreligga. På grund av anhållningsgrundernas direkta anknytning till häktningsgrunderna skulle detta såvitt jag kan förstå få till följd att anhållande endast kommer att kunna ske då redan från början någon av de särskilda häktningsgrunderna kan visas föreligga. Den nuvarande bestämmelsen i 24 kap. 5 § andra stycket torde i mycket stor utsträckning tillämpas i fråga om de särskilda häktningsgrunderna. Ett inte ovanligt exempel utgör fall av olaga hot, där anhållande sker enbart för att närmare få utrett risken för att den misstänkte sätter sitt hot i verket. Det förefaller dessutom bli mycket begränsade möjligheter till anhållande i utevaro om det inte är fråga om brott med s.k. obligatorisk häktning. Att med den säkerhet som förslaget kräver konstatera en särskild häktningsgrund torde mera sällan vara möjligt innan man fått tillfälle att tala med den misstänkte, särskilt om han inte ens är till namnet säkert identifierad.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: För att effektivt kunna driva en förundersökning krävs i vissa mål en möjlighet till personella tvångsmedel på en nivå där bevisningen ännu inte är av samma styrka som i de normala häktningsfallen. Den föreslagna regleringen av omhäktningsförhandlingar föranleder ingen invändning från min sida.

Förslaget om utredningshäktning, som är avsett för sådana fall, får anses fylla de krav som från rättssäkerhetssynpunkt är rimlig.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: Liksom utredningen föreslår anser jag det rimligt att en utredningshäktning av denna art lämpligen bör omprövas efter viss tid, varvid ny utredningshäktning inte får beslutas. Motivet för den sistnämnda regeln torde snarast vara att svensk lag hittills normalt krävt sannolika skäl för häktning. Då utredningen argumenterar från den utgångspunkten att det överhuvud inte kan accepteras några längre frihetsberövanden grundade endast på skälig misstanke finns det anledning påminna om att Europakonventionen inte har något att erinra därvidlag. Jag har dock inte någon erinran mot förslaget om omhäktning efter utredningshäktning.

Åklagarmyndigheten i Handens åklagardistrikt: Omhäktningsförhandling föreslås ske var fjortonde dag. Nuvarande regler med omhäktningsförhandling efter begäran från försvaret måste ur rättssäkerhetssynpunkt vara helt tillfredsställande. Den föreslagna ordningen kan endast ha som effekt att utredningen försinkas. Jag skulle i detta sammanhang bedöma det till minst en dag. Detta kan aldrig vara i den häktades eller rättssäkerhetens intresse.

Åklagarmyndigheten i Huddinge åklagardistrikt: Med de korta tidsfrister, som kommer att stå till förfogande för polis och åklagare när det gäller gripna och anhållande, är det självklart att man i rättegångsbalken måste föra in en regel, som fastställer att en person kan häktas, då endast skälig misstanke om brott föreligger.

Åklagarmyndigheten i Sollentuna åklagardistrikt: Ingen erinran finns mot förslaget om en möjlighet till häktning vid endast skälig misstanke. Jag är dock benägen att tro att denna bestämmelse kommer att utnyttjas i betydligt större utsträckning än vad utredningen förutspår.

Åklagarmyndigheten i Solna åklagardistrikt: Om domstolarna vidhåller sina idag förhållandevis höga beviskrav kommer antalet häktningar sannolikt att minska på grund av att åklagarna på ett så tidigt stadium får svårare att visa att "sannolika skäl" för misstanke om brott föreligger. För att kunna vidmakthålla effektiviteten i brottsbekämpningen bör domstolarna tvingas att sänka sina beviskrav för häktning. Den föreslagna ordningen att häktning framledes i ett stort antal fall kan ske med stöd av en lägre grad av misstanke – "skäligen misstänkt" – framstår som lämplig.

Åklagarmyndigheten i Visby åklagardistrikt: Om ett stadgande skall införas som medger häktning på skälig misstanke bör det enligt min mening uttryckligen betonas att stadgandet endast bör tillämpas undantagsvis.

Åklagarmyndigheten i Tierps åklagardistrikt: Till följd av den korta anhållningstid som kommer att stå till buds för utredning och med hänsyn till föreslagna bestämmelse i 24 kap. 1 § 3 stycket RB kan det förutses att det kommer att bli vanligare än för närvarande att beträffande häktad

skälen för häktning upphör före åtalet och huvudförhandlingen. Eftersom det är angeläget att någon inte berövas friheten längre än absolut nödvändigt, anser jag att åklagaren bör få befogenhet att besluta om frigivning av häktad person och att åklagaren därefter endast skall behöva underrätta rätten om beslutet. Föreslagna befogenhet för åklagaren torde särskilt vid veckoslut och helger kunna minska tiden för frihetsberövandet eftersom det är tänkt att rätten endast skall ha beredskap för beslut mellan klockan 10.00–12.00 på dagen.

Åklagarmyndigheten i Uppsala åklagardistrikt: När en häktad bör frigivas, ankommer det f.n. på domstol att häva häktningen. För att nedbringa tidernas längd för frihetsberövande bör åklagare få behörighet att besluta om frigivande, exempelvis då kollusionsfara upphört. Åklagaren skall sedan meddela vederbörande tingsrätt om beslutet och tidpunkten för frigivandet.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Jag ställer mig minst sagt skeptisk till förslaget att införa s.k. utredningshäktning. Institutet tycks till sin karaktär vara att i viss mån jämställa med dagens utredningsanhållande enligt 24 kap. 5 § 2 stycket, som utredningen tyvärr vill ha bort. Men dagens maximala anhållandetid fem dagar kan med utredningshäktning komma att förlängas. Till den visserligen nedkortade anhållningstiden skall läggas utredningshäktning i högst en vecka. Kontentan av förslaget blir att man, bara för att tillgodose kravet på att en frihetsberövad person inom viss kort tid ställs inför domare, kan komma att förlänga tiden för frihetsberövandet jämfört med dagens regler.

Möjligheten till s.k. utredningsanhållande enligt 24 kap. 5 § 2 stycket vill man ta bort. Därmed skulle man vrida ett idag ofta använt och oumbärligt vapen ur händerna på de brottsbekämpande organen. Förmodligen avses den s.k. utredningshäktningen att träda i stället för nuvarande anhållningsinstitut. Men med den tungroddhet, som måste följa av att ytterligare en instans kopplas in och häktningsförhandling måste ske, blir dagens utredningseffektivitet med nödvändighet naggad i kanten till men för brottsbekämpningen. Behåll dagens regel!

Svea hovrätt: Enligt 24 kap. 18 § skall omprövningsförhandling vid s.k. utredningshäktning ske senast en vecka efter den förhandling då häktningen beslutades. Som framgår av 24 kap. 1 § stycket 3 i förslaget krävs för utredningshäktning endast skälig misstanke om brott, vilket emellertid svarar mot rekvisitet för frihetsberövande enligt art. 5 i Europakonventionen (jfr betänkandet s. 55–56). Med hänvisning härtill vill hovrätten ifrågasätta om inte tidsfristen för omprövningsförhandling kan bestämmas till exempelvis tio dagar, detta för att möjliggöra att den kombineras med huvudförhandlingen i målet.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Se under 2.1 Brottsmisstankens styrka och brottet som kvalifikationsgrund.

Södra Roslags tingsrätt: Frågan om ett bättre skydd mot obefogade frihetsberövanden blir mer angelägen genom att utredningsmannen föreslår att häktning skall kunna ske vid en lägre grad av misstanke än "sannolika skäl", s.k. utredningshäktning. Förslaget innebär att en misstänkt kan vara frihetsberövad som anhållen eller häktad under elva dagar på svagare

brottsmisstanke än sannolika skäl. Vi anser inte att förslaget i denna del tillgodoser rättssäkerhetskravet och avstyrker att det läggs till grund för lagstiftning. En konsekvens av förslaget som inte har beaktats är att åklagarens prövning om brottsmisstanken är hållbar överförs på rätten efter en eller två dagar. Enligt gällande lag prövar åklagaren kontinuerligt anhållandegrunden och måste på fjärde dagen ta ställning till om den misstänkte skall släppas eller om en häktningsframställning kan göras. Enligt förslaget kan den misstänkte hållas häktad på svagare misstanke än sannolika skäl under en vecka till omprövningsförhandlingen. Därefter måste sannolika skäl föreligga. Vi anser att man alltid måste kräva "sannolika skäl" för ett anhållande eller en häktning.

Ang. upphävande av häktningsbeslut se under avsnitt 9 Organisatoriska frågor – kostnadsfrågor.

Göteborgs tingsrätt: Tingsrätten tillstyrker utredningens förslag att man bör införa en möjlighet att häkta på skälig misstanke om det vid häktningsförhandlingen inte finns sannolika skäl för den misstänktes skuld, men det finns skäl att räkna med att sådana omständigheter kommer fram genom det fortsatta utredningsarbetet. Såsom även utredningen framhållit utgör detta inte någon ändring i sak eftersom bestämmelsen ersätter den nuvarande regeln om utredningsanhållande i 24 kap 5 § andra stycket RB. Möjligheten att hålla den som skäligen misstänks för häktningsgrundande brott i förvar i avvaktan på fortsatt utredning är en förutsättning för att effektiviteten i brottsbekämpningen ej skall minska eller skyddet för medborgarna försämras. Det förhållandet att tagandet i förvar nu föreslås ske under det att den misstänkte är häktad i stället för anhållen får väl närmast ses som en anpassning till internationell praxis. Såvitt framgår är det bland de övriga av Europarådets medlemsstater brukligt att häktningsinstitutet kommer in i det straffprocessuella skeendet på ett tidigare stadium än hittills varit vanligt i Sverige. På de skäl utredningen anfört tillstyrker tingsrätten förslaget om omprövningsförhandling.

Domstolsverket: Som utredaren påpekat finns det en risk för att en nedkortning av tidsfristerna i överensstämmelse med europeiska kommissionens praxis leder till att underlaget för domstolens prövning av häktningsfrågan blir mer bristfälligt än för närvarande i vissa fall. Mot bakgrund av detta föreslås att häktning i sådana fall skall kunna ske på en lägre misstankegrad än sannolika skäl – s.k. utredningshäktning – och att häktningsfrågan omprövas inom högst en vecka.

DV avstyrker att en särskild bestämmelse om utredningshäktning införs. Enligt DVs mening innebär möjligheterna till utredningshäktning först och främst ett diskutabelt avsteg från principen att det för häktning skall föreligga sannolika skäl för att den misstänkte begått brottet. Vad som kanske ändå är viktigare är att anpassningen till Europakonventionens krav till följd av förslaget riskerar att i stället bli en försämring jämfört med vad som för närvarande gäller. I dag kan en misstänkt såsom anhållen vara berövad friheten under nio dagar trots att det vid en domstolsprövning framkommer att det inte finns sannolika skäl för att han begått gärningen. Enligt förslaget kan en misstänkt vid samma låga beviskrav däremot bli berövad friheten som anhållen och häktad under längre tid, sammantaget

elva dagar. Det förhållandet att en domstol under tiden prövat graden av misstanke bör inte medföra att frihetsberövandet kan vara längre vid en lägre misstankegrad. Vid jämförelsen har bortsetts från det undantagsfallet att domstolen kan förordna om uppskov enligt 24 kap. 15 § RB.

Syftet med utredningshäktningen är att ge åklagaren längre tid att presentera fulla häktningsskäl. DV delar uppfattningen att en nedkortning av fristerna gör det nödvändigt att i vissa fall kunna ge åklagaren denna möjlighet. DV förordar emellertid i stället en lösning som är mer lik det i Danmark använd institutet "oprethold anholdelse". Domstolen skulle därvid enligt DVs förslag på yrkande av åklagaren kunna förordna om uppskov med häktningsfrågan under viss kortare tid för att bereda åklagaren möjlighet att fullständiga utredningen. Härigenom skulle man slippa att införa en möjlighet till häktning på lägre misstankegrad än sannolika skäl samtidigt som huvudregeln med korta tidsfrister inte uppluckrades mer än nödvändigt.

En bestämmelse om att domstolen kan besluta om uppskov i nu ifrågavarande fall kan regleras i 24 kap. 13 § RB. Eftersom den i betänkandet föreslagna bestämmelsen om utredningshäktning i 1 § tredje stycket därvid bortfaller bör den nuvarande lydelsen i 5 § andra stycket om anhållande utan fulla häktningsskäl behållas.

RPS: Förkortningen av häktningsfristen kommer att medföra, att en domstol ibland kommer att få ta ställning till häktningsfrågan på ett bristfälligare utredningsmaterial än hittills. I betänkandet föreslås därför att domstolen i vissa fall inledningsvis skall kunna häkta på en lägre grad av misstanke, s.k. utredningshäktning (s. 154). RPS tillstyrker detta och vill särskilt framhålla vikten av att förslaget genomförs. Om man inte har möjlighet att i ett inledande skede av en brottsutredning försäkra sig om en misstänkts person fastän fulla häktningsskäl inte föreligger skulle säkert inte så få kvalificerade brottslingar, beträffande vilka utredningen är besvärlig, gå fria.

Däremot motsätter sig RPS att – som följer av den föreslagna lydelsen av 24 kap 1 § tredje stycket RB – utredningshäktning inte skulle kunna ske i fall som avses i 24 kap 2 § RB. Lagrummet avser häktning oberoende av brottets beskaffenhet i vissa fall, nämligen då den misstänkte är anonym eller det finns risk att han flyr utomlands. Förslaget innebär en inskränkning i förhållande till vad som f.n. gäller, eftersom anhållande kan ske med stöd av detta lagrum i dess nuvarande lydelse utan särskilda begränsningar (24 kap. 5 § nuvarande lydelse). Inskränkningen har inte närmare motiverats i betänkandet. Den skulle i praktiken innebära att samhället avstår från lagföring i åtskilliga av dessa fall, som enligt presenterad statistik utgör fyra procent av häktningsfallen (s. 90). Detta kan knappast godtas. Att en bestämmelse inte används alltför ofta är inte skäl att avskaffa den, om det faktiskt finns fall där den fyller en funktion.

Utredningens förslag innebär också att utredningshäktning inte skall kunna tillgripas i fall som avses i 24 kap 1 § andra stycket RB i dess nuvarande lydelse, dvs. vissa fall av kvalificerad flyktfara. Nämnda lagrum bör nämligen enligt utredningen upphävas. Som närmare utvecklats (i remisssammanställningen under avsnitt 2.2 De särskilda häktningsgrun-

derna) motsätter sig RPS dock att lagrummet upphävs. Mot bakgrund härav, och på motsvarande skäl som anförts i föregående stycke, anser RPS att utredningshäktning skall kunna äga rum även i dessa fall.

Riksdagens ombudmän: Utredaren har utgått ifrån att nuvarande anhållningsregel i 24 kap. 5 § andra stycket RB innefattar krav på endast skälig misstanke. Detta synes vara en utbredd uppfattning, inte minst inom polisväsendet. JO Sverne har i ett beslut[1] pekat på att lagstiftaren inte har använt uttrycket "skälig misstanke" i detta sammanhang medan det förekommer i fråga om andra tvångsmedel, t.ex. som förutsättning för reseförbud, kroppsvisitation, kroppsbesiktning och husrannsakan. Detta kunde enligt Svernes mening ses som att man föreställt sig en misstankegrad mellan skälig misstanke och sannolika skäl. Det skulle således kunna krävas konkreta omständigheter av sådan styrka att mer än skälig misstanke föreligger. Jag kan ansluta mig till denna uppfattning. Det är viktigt när det är fråga om bedömningar av denna abstrakta natur på ett från rättssäkerhetssynpunkt så känsligt område att beviskraven inte sätts för lågt. Eftersom abstraktionsnivån är så hög innebär de i lagen utsatta kraven delvis en markering av hur omsorgsfull prövningen skall vara och vilken allmän kvalitet det måste vara på de omständigheter som talar för den misstänktes skuld. Med hänsyn härtill kan jag inte tillstyrka förslaget om s.k. utredningshäktning. Den tid som åklagaren har till sitt förfogande fram till häktningsförhandlingen bör vara tillräcklig för att en ordentlig bedömning skall kunna göras om de "normala" häktningsgrunderna föreligger. Den nuvarande regeln i 24 kap. 5 § andra stycket bör kunna kvarstå oförändrad.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet: Förkortningen av frister kan antas medföra, att domstolarna i häktningssaker föreläggs ett bristfälligare prövningsunderlag än hittills förekommande. Utredningsmannen räknar tydligen med att häktningsframställningar avslås i fall, där de i rättsordningens intresse helst bort bifallas – och skulle ha bifallits, om ett fullständigare material hunnit införskaffas. Han föreslår nämligen en möjlighet till häktning vid lägre bevisstyrka än grundförutsättningens sannolika skäl: är vederbörande blott skäligen misstänkt (för brott enligt normalfallet för häktning) men finns anledning räkna med att den fortsatta utredningen resulterar i sannolika skäl för brottsmisstanken, får häktning ske, om det är av "synnerlig vikt", att förvarstagande sker i avvaktan på ytterligare utredning (24 kap. 1 § sista stycket i förslaget).

Regeln om sådan "utredningshäktning" innebär, att erforderliga sannolika skäl i "normalfallet" av häktningsgrundande brott anteciperas. Den är såtillvida en parallell till icke blott reglerna i 24 kap. 5 § andra stycket om s.k. utredningsanhållande utan även den tankegången inom åtalsläran, att åtal må understundom väckas även vid blott sannolika skäl, när principiellt erforderliga tillräckliga skäl beräknas bli framtagna under förundersökningens fortsatta gång och till huvudförhandlingen.

Det innebär sålunda, att häktning görs möjlig redan på det tidiga stadium av brottsutredningen, att bevisningen ännu ej indicerar sannolika skäl för

[1] JO:s ämbetsberättelse 1985/86 s. 100.

den misstänktes skuld till brottet (men anledning är att anta sådana skäl skola komma fram sedermera – ett bevisläge, som visserligen, såsom bekant, ej i och för sig konstituerar någon åtalsplikt). I förslaget kombineras den nya principen med den uppenbart behövliga föreskriften, att omprövning av en sålunda beslutad häktning måste företas vid särskild förhandling inom senast en vecka (24 kap. 18 § i förslaget).

I och för sig hyser forskningsnämnden starka principiella betänkligheter mot en häktning (lika väl som mot ett åtal) som sker på anteciperade data, vartill kommer nackdelen med de praktiska oformligheter som en antecipation nödvändigtvis drar med sig. Emellertid är det tydligt, att fristförkortningen nödvändiggör ett arrangemang som inom rimliga gränser vidmakthåller tvångsmedlets effektivitet enligt allmänhetens berättigade anspråk, varför nämnden icke kan ställa sig avvisande på denna punkt.

Sveriges advokatsamfund: Utredningen föreslår i 24 kap. 1 § tredje stycket RB en ny grund för häktning. För denna s.k. utredningshäktning krävs enbart skälig misstanke om brott och att det är av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avbidan på ytterligare utredning.

Utredningen exemplifierar ej de situationer som kan vara aktuella då det är av synnerlig vikt att den sålunda misstänkte tas i förvar. För att "synnerlig vikt" skall föreligga krävs tydligen ej heller särskilt mycket. Förslaget till denna nya häktningsgrund inger enligt samfundet vissa farhågor. För att motverka effekten av de föreslagna korta fristerna för frihetsberövande ges här åt åklagaren ett nytt instrument i form av utredningshäktning. Utredningen har inte enligt samfundet på ett tillräckligt övertygande sätt klargjort förutsättningarna för häktning på denna nya grund. Risk föreligger att många häktningsbeslut på grund av ofullständig utredning grundas enbart på s.k. skälig misstanke. En sådan utveckling inger enligt samfundet oro. I utredningen förutsätts dock, att utredningshäktning endast får ske i det fall det är oundgängligen nödvändigt och att brottets svårhet har stor betydelse vid bedömningen. Vidare föreslås att omhäktningsförhandling skall avhållas inom en vecka och att fulla häktningsskäl då skall föreligga för fortsatt frihetsberövande. Endast under dessa uttalade förutsättningar är samfundet berett att tillstyrka förslaget om häktning på skälig misstanke.

Sveriges domareförbund: Utredaren föreslår att häktning skall få ske även om det endast föreligger skälig misstanke i de fall då det finns anledning räkna med att tillräckligt underlag för ett påstående om sannolika skäl framkommer under det fortsatta utredningsarbetet. Undantagsregeln får enligt förslaget endast tillämpas under de förutsättningar som i övrigt anges i 24 kap. 1 § RB. Då det inte finns någon markerad gräns mellan sannolika skäl och skälig misstanke kan förslaget medföra att gränsen generellt sett förskjuts nedåt. Enligt förbundets uppfattning måste den av utredaren föreslagna häktningsmöjligheten utnyttjas restriktivt, t.ex. i de fall då man avvaktar resultatet av en teknisk utredning och det skulle kännas otillfredsställande att släppa den misstänkte bara för att resultatet av denna undersökning ej föreligger.

Om utredarens förslag genomförs bör häktningsmöjligheten ej vara begränsad till de förutsättningar som uppställs i 1 § av 24 kap. I de fall den

misstänkte kan antas vilja fly utomlands för att undandra sig lagföring eller straff eller det är fråga om en utländsk medborgare som tillfälligt vistas här måste det vara lika angeläget att kunna häkta vid skälig misstanke om brott. Häktningsmöjligheten bör därför även omfatta de förutsättningar som anges i förslagets 2 §.

Förslaget om omprövningsförhandling kommer att medföra betydande merarbete för domstolarna men förbundet anser det angeläget att den föreslagna bestämmelsen införs.

Föreningen Sveriges åklagare: På av utredaren anförda skäl tillstyrkes förslaget att häktning skall kunna ske på skälig misstanke om det är av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i väntan på ytterligare utredning om brottet och de förutsättningar som i övrigt anges i 24 kap. 1 § RB är uppfyllda. Föreningen har inte heller något att erinra mot vad som anförs när det gäller förutsättningar för gripande och anhållande och s.k. omprövningsförhandling.

Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polischefer: Föreningarna vill särskilt framhålla att förslaget om s.k. utredningshäktning tillstyrkes. Härigenom får polisens utredningsavdelningar – liksom i dag under anhållningstiden – en möjlighet, att på ett effektivt sätt slutföra till exempel en teknisk undersökning. Åklagaren kan sedan presentera bevisningen i ett sammanhang. Det är ett rättssäkerhetskrav att inledda förundersökningar blir så noggrant genomförda som möjligt.

Svenska polisförbundet: Förslaget om häktning på en lindrigare grad av misstanke tillstyrkes, men bör inte begränsas till brott av viss svårhet. I sådant fall riskeras en stor effektivitetsförlust beträffande en stor grupp av brott där maximistraffet ligger under 1 år, där tidigare utredningsanhållande kunnat ske enligt RB 24 kap. 5 §.

Svenska Röda korset: SRK anser att det är olyckligt med en särskild häktesform där kraven på misstanke sänks. Trots sin undantagskaraktär kan regeln feltolkas till den anhållnes nackdel. SRK motsätter sig denna regel.

JUSEK: JUSEK tillstyrker utredningens förslag men anser att möjligheten till utredningshäktning bör utsträckas till att omfatta även fall enligt 24 kap. 2 § där påtaglig risk föreligger för att den misstänkte genom att fly utomlands undandrar sig lagföring eller straff.

Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen: Avdelningen inser det praktiska behovet att i vissa fall kunna häkta på lägre grad av brottsmisstanke än "sannolika skäl". Avdelningen tillstyrker därför förslaget i denna del och instämmer i utredarens ståndpunkt att utredningshäktning endast skall ske när det är oundgängligen nödvändigt. Domstolens granskning skall inriktas på att bedöma om det finns tillräckligt starka skäl att antaga att utredningen inom mycket kort tid leder fram till "sannolika skäl" för brottsmisstanken.

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare: Det är betänkligt med en särskild häktningsform där kraven på misstanke sänks, allra helst som detta lägre krav ger åklagaren uppenbara vinster i form av en förlängd tidsfrist. RFHL motsätter sig därför detta förslag från utredningen.

Förslaget under avsnitt 11.11 i betänkandet har utan närmare kommentarer lämnats utan erinran av regionåklagarmyndigheterna i Stockholms och Gotlands län, Jönköping, Malmö och Luleå samt av åklagarmyndigheterna i Danderyds, Norrtälje, Södertälje och Växjö åklagardistrikt.

Av de få remissinstanser som har kommenterat förslaget om en nedkortning av fristen för huvudförhandling i hovrätt har fem remissinstanser – regionåklagarmyndigheten i Göteborg, åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt, Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge och Sveriges domareförbund – varit kritiska mot förslaget.

Regionåklagarmyndigheten i Göteborg: Förslaget att förkorta hovrättens frist för huvudförhandling från fyra till två veckor ifrågasätts. Det torde innebära en ytterligare svårighet för hovrätterna att planera sin verksamhet och få till följd att utsatta förhandlingar i mål utan förtur i ökad utsträckning måste ställas in.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Mot utredningens förslag i denna del finnes ur åklagarsynpunkt ingen erinran. Formuleringen av förslagets RB 24:16 tredje stycket är såvitt jag kan se en kodifiering av den praxis som gäller. Åklagaren måste utan lagstöd vara berättigad och skyldig att väcka åtal så snart detta är möjligt även om detta kan förrycka rättens planering.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: Den föreslagna regleringen av handläggningstiden i hovrätt föranleder inga invändningar från min sida.

Åklagarmyndigheten i Sollentuna åklagardistrikt: Jag anser det inte nödvändigt med en ändring av reglerna om omhäktningsförhandling.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Förslaget att avkorta tiden för huvudförhandling med häktad i hovrätt från åtta till sex veckor efter tingsrättens dom synes mig något diskutabelt. Redan dagens åtta veckor innebär svårigheter för åklagarmyndigheterna i synnerhet under semestertider med starkt reducerad personal på alla nivåer eftersom processen i hovrätten kräver förhållandevis mycket skrivande. En avkortning av tiden skulle medföra än större svårigheter att hinna producera tillförlitligt material för processen.

Svea hovrätt: Utredningen föreslår att fristen enligt 51 kap. 13 § RB för huvudförhandling i hovrätt i mål, där den tilltalade är häktad, skall förkortas från åtta till sex veckor. Enligt hovrättens mening har utredningen väsentligt underskattat de olägenheter en sådan reform skulle innebära. I Svea hovrätt förekommer ganska många omfattande brottmål, i vilka flera tilltalade är häktade, t. ex. narkotikamål. Redan den nu gällande tidsfristen är ofta otillräcklig för planeringen av huvudförhandlingen i sådana mål eftersom det är förhållandevis vanligt att fullföljd sker först mot slutet av vadetiden. Målet skall beredas plats för huvudförhandling bland andra, sedan länge planerade huvudförhandlingar. Med förkortad frist löper man risk att ny försvarare måste förordnas därför att den tidigare försvararen inte kan ställa upp med kort varsel. Utredningen har enligt hovrättens mening inte anfört bärande skäl för sitt förslag, och hovrätten kan inte

finna att det men hänsyn till rättssäkerheten eller eljest finns anledning att frångå den nuvarande ordningen. Hovrätten avstyrker förslaget.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Utredningens förslag att förkorta fristen med två veckor för hovrätt att hålla huvudförhandling i ett överklagat mål mot en häktad tilltalad kan inte tillstyrkas. Hovrättens erfarenhet visar att det även med nu gällande frister uppstår stora svårigheter att finna lämplig tid för huvudförhandling. Det är inte ovanligt att överklagandet sker ganska sent och att den disponibla tiden för förberedelse av målet därigenom reduceras. Målen är ofta vidlyftiga och många personer, förutom åklagare och försvarare, skall med kort varsel inställa sig. Hovrättens program för huvudförhandlingar är i regel fastlagt åtskilliga veckor framåt. Att nödgas ändra på detta för att släppa fram ett mål mot en häktad som kanske bara gäller nedsättning av ett långt straff är inte särskilt angeläget. Om det verkligen är särskilt betydelsefullt att få fram ett mål inom en tvåveckorsfrist gör hovrätten ändå särskilda ansträngningar härför. Man bör undvika att utforma lagen så att domstolen på grund av sin svåra arbetssituation tvingas göra undantag till huvudregel.

Stockholms tingsrätt: Enligt 24 kap. 16 § tredje stycket förslaget till ny lydelse av RB skall, om åtal inte väcks inom två veckor, rätten så länge den misstänkte är häktad och åtal inte har väckts, med högst två veckors mellanrum hålla ny förhandling i häktningfrågan. Möjlighet att underlåta häktningsförhandling varannan vecka finns dock, om det med hänsyn till utredningen eller av annan anledning är uppenbart, att förhandling inom angiven tid inte behövs. I motiven (s. 157) framhålls, att en sådan förhandling skall hållas oavsett om tvåveckorsfristen överskrids redan från början eller om detta sker genom en förlängning av åtalstiden. I specialmotiveringen (s.190) modifieras uttalandet till att en dylik förhandling "som regel" skall hållas med två veckors mellanrum. Tingsrätten vill peka på att en sådan omhäktningsförhandling, som sagts nu och vilken syftar till att tillse att utredningen bedrivs skyndsamt, inte är obligatorisk, vilket uttalandet i allmänmotiveringen ger intryck av. Lagtexten lämnar utrymme för att förhandling underlåts, vilket är välbetänkt. Många gånger, t.ex.i stora narkotikamål eller mål om grova våldsbrott där åtalet är beroende av teknisk utredning, kan det stå klart att en obligatorisk omhäktningsförhandling var fjortonde dag inte tjänar något syfte.(Se även under 4.1 En anpassning till Europakonventionen.)

Göteborgs tingsrätt: De skäl utredningen anfört för att införa en bestämmelse om obligatorisk häktningsförhandling varannan vecka verkar inte särskilt övertygande. Den som är häktad bistås regelmässigt av en offentlig försvarare. Man bör med fog kunna förutsätta att försvararen bevakar att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt och att han vid behov påkallar ny häktningsförhandling. Om å andra sidan den misstänkte och hans försvarare är införstådda med att ytterligare utredningstid behövs förefaller det inte särskilt motiverat med en förnyad häktningsförhandling.

Sveriges domareförbund: Utredaren föreslår att förhandling i häktningsfrågan i regel skall hållas med två veckors mellanrum så länge åtal ännu inte väckts och att sådan förhandling skall hållas oavsett om tvåveckorsfristen överskrids redan från början eller om detta sker genom en förläng-

ning av åtalstiden. Mot detta förslag har förbundet ingen erinran men vill understryka att antalet omhäktningsförhandlingar härigenom kommer att öka avsevärt.

Av bilaga sju till utredningen framgår att i 21 procent av målen med häktade 1982 förflöt 43 dagar eller mera från anhållandet till domen. Av samma bilaga framgår att det 1982 för 1000 häktade förflöt mera än fyra veckor från häktningsförhandling till åtal. De långa häktningstiderna beror antingen på att förundersöknigen tar lång tid eller att beslut fattats om rättspsykiatrisk undersökning. I bilaga sju framhålls att det finns en tydlig tendens till längre utredningstider. Särskilt gäller detta i narkotikamålen. Även om fristen för hållande av häktningsförhandling nedkortas kommer ändå frihetsberövandet vid bifall till häktningsbegäran att pågå under alltför lång tid, om intet görs. Det är enligt förbundets uppfattning ett vitalt rättssäkerhetsintresse att polisens utredningsavdelningar förstärks liksom de rättspsykiatriska klinikerna och stationerna så att de långa häktningstiderna nedbringas.

Utredaren föreslår att hovrätt skall hålla huvudförhandling inom sex veckor från tingsrättens dom i stället för nuvarande åtta veckor. Om vadeinlagan inkommer till tingsrätten mot slutet av vadetiden – ett förhållande som inte är ovanligt idag – kommer hovrätten att ha mindre än tre veckor på sig att hålla huvudförhandlingen. Redan idag föreligger stora svårigheter för hovrätterna att hålla huvudförhandling inom åtta veckor då många avdelningar är uppbundna av stora mål under flera veckor. En minskning med två veckor torde få till följd att utsatta mål oftare måste ställas in vilket i sin tur medför betydande merarbete. Enligt förbundets uppfattning bör den föreslagna begränsningen av fristen för att hålla huvudförhandling kompletteras med en regel av innebörd att hovrätten alltid skall ha fyra veckor på sig från det vadeinlagan inkom till hovrätten.

Även en sådan omständighet att den offentlige försvararen på grund av engagemang i andra mål har förhinder bör, liksom redan nu kan vara förhållandet, medföra att huvudförhandlingen får ske senare.

Föreningen Sveriges åklagare: Föreningen delar utredarens uppfattning att det inte finns anledning att föreslå ändring av nuvarande regler rörande den tid, inom vilken åtal skall väckas. Inte heller har föreningen något att erinra mot förslaget att förhandling i häktningsfrågan skall hållas med två veckors mellanrum oavsett om tvåveckorsfristen överskridits redan från början eller om detta sker genom förlängning av åtalstiden. Föreningen delar utredarens uppfattning att det inte finns anledning att förkorta den tid, inom vilken huvudförhandling skall hållas i mål mot häktad. – Förslaget att korta ned fristen som gäller för hovrätt att hålla huvudförhandling i ett överklagat mål om den tilltalade är häktad till sex veckor tillstyrks.

Svenska Röda korset: Vidare stöder Svenska Röda korset förslaget om kortare tid mellan överklagande och hovrättsförhandling.

JUSEK tillstyrker en nedkortning av fristen för huvudförhandling i hovrätt till sex veckor.

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare: RFHL tillstyrker också förslaget om kortare tid mellan överklagande och hovrättsförhandling.

Förslaget om att avskaffa möjligheten till gemensam häktnings- och huvudförhandling har utan närmare kommentarer lämnats utan erinran av regionåklagarmyndigheterna i Stockholms och Gotlands län, Malmö, Göteborg och Luleå samt åklagarmyndigheterna i Göteborgs, Danderyds, Norrtälje, Sollentuna och Södertälje åklagardistrikt.

Regionåklagarmyndigheten i Linköping: Genom förslaget kan gemensam häktnings- och huvudförhandling inte längre bli aktuell. Detta innebär en nackdel för en misstänkt eftersom detta kan leda till ett längre frihetsberövande än vad som är fallet idag. Det skulle därför vara önskvärt att pröva om man inte kunde ha kvar nuvarande gemensamma häktnings- och huvudförhandling i någon form.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Förslaget lämnas utan erinran. Har åtal väckts innan en omhäktningsförhandling torde domstolen vara oförhindrad att hålla huvudförhandling den bestämda dagen.

Åklagarmyndigheten i Västerås åklagardistrikt: Utredningen har föreslagit att regeln avskaffas med hänsyn till förslaget om fristerna (sid 157). Jag delar inte den uppfattningen. Det torde fortfarande finnas visst utrymme för att kunna hålla gemensam förhandling inom 4 dagar t ex vid brott av utlänning på tillfälligt besök, där reseförbud ej är lämpligt.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Ett annat förslag, som skulle försvåra arbetet för åklagare och domstolar i betydande grad, är borttagandet av möjligheten till gemensam häktnings- och huvudförhandling. Detta mycket smidiga, tidsbesparande och för alla inblandade förmånliga förfaringssätt vill man ta bort. Effekten skulle bli ett omständligare och dyrbarare förfarande och någon tidsvinst kan icke påräknas. Snarare kommer den sammanlagda handläggningstiden att bli längre än idag om bestämmelsen tas bort. Vad har man då vunnit?

Södra Roslags tingsrätt: Möjligheten att ta upp en häktningsfråga direkt vid huvudförhandling utnyttjas för närvarande tämligen ofta. Detta leder till en tidsvinst för den misstänkte och nedbringar kostnaderna för rättegången. Enligt förslaget kan direkt huvudförhandling endast komma ifråga, om det kan ske inom fyra dagar från det faktiska frihetsberövandet. Denna tid är dock vanligen för kort för att en huvudförhandling skall kunna genomföras, annat än i helt okomplicerade fall. Möjligheten att hålla en gemensam häktnings- och huvudförhandling kommer därför att försvinna i praktiken med utredningens förslag. Vi har funnit att möjligheten att sätta ut en direkt huvudförhandling har fungerat väl samt att förfarandet är smidigt och kostnadsbesparande. Då en direkt huvudförhandling kan vara till fördel för den misstänkte, bör det övervägas att denna möjlighet fortfarande bör hållas öppen, om en huvudförhandling kan hållas inom en vecka från det faktiska frihetsberövandet. Vi anser att man bör undersöka om inte en sådan möjlighet kan förenas med traktaträttens krav på en snabb handläggning av häktningsfrågan.

Föreningen Sveriges åklagare: Möjligheterna till en förlängning av fristen för *gemensam häktnings- och huvudförhandling* enligt gällande rätt försvinner om Europakonventionens regler skall efterföljas. Utredarens

förslag att avskaffa gemensam häktnings- och huvudförhandling tillstyrks därför.

4.11 Häktning i högre rätt

Förslaget har utan närmare kommentarer lämnats utan erinran av regionåklagarmyndigheterna i Stockholms och Gotlands län, Jönköping, Malmö, Göteborg och Luleå samt av åklagarmyndigheterna i Danderyds, Norrtälje, Sollentuna, Södertälje och Växjö åklagardistrikt.

Fyra remissinstanser har kommenterat förslaget varav tre pekat särskilt på några praktiska konsekvenser av förslaget.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Någon erinran mot vad utredningen anför i detta avsnitt finns icke. Utredningen har emellertid inte närmare angivit hur åklagare på helg- och fridagar skall anmäla anhållande till hovrätt. Även om störningsfrekvensen blir synnerligen liten måste uppenbarligen varje hovrätt ha något slags beredskapssystem, varom åklagarmyndigheterna i hovrättsområdet underrättas.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Regeln att högre rätt kan besluta om häktning utan förhandling föreslås avskaffad. Detta skulle i synnerhet för oss i norra delen av landet med våra stora avstånd medföra långa och brådskande resor till häktningsförhandlingar. En risk som jag ser det om förslaget skulle genomföras är att man med hänsyn till tidsödande resor och andra olägenheter kanske skulle dra sig för att begära häktning i hovrätten i mål där den misstänkte borde häktas och där han också skulle ha häktats utan förhandling enligt nuvarande regler.

Svea hovrätt: När hovrätten i besvärsmål beslutar om häktning av den som befinner sig på fri fot, skall för närvarande enligt 29 § förundersökningskungörelsen anmälan om att beslutet verkställts göras till tingsrätten. Eftersom hovrätten enligt det framlagda förslaget (24 kap. 15 § fjärde stycket) skall hålla förhandling i häktningsfrågan senast inom fyra dagar efter gripandet måste sådan anmälan göras även till hovrätten. Ändring i enlighet härmed bör ske i förundersökningskungörelsen. Om vid gripandet åtal redan har väckts vid tingsrätten, vilket ej är ovanligt, kan praktiska svårigheter att i hovrätten hålla förhandling i häktningsfrågan uppstå. Tingsrätten har nämligen i sådant fall att hålla huvudförhandling inom en vecka från gripandet. Skulle huvudförhandling vid tingsrätten komma att äga rum inom fyra dagar synes det över huvud taget inte behövligt att hålla häktningsförhandling i hovrätten.

Föreningen Sveriges åklagare: Föreningen accepterar utredarens förslag rörande häktning i högre rätt som bl. a. går ut på att RB 24:20 upphävs och att hovrätten måste hålla förhandling i häktningsfrågan inom samma tider som gäller för tingsrätten. Föreningen delar också utredarens uppfattning att muntlig förhandling inte skall krävas i de fall när ett häktningsyrkande vid en förhandling i underrätten har ogillats och åklagaren överklagat beslutet. Att muntlig förhandling däremot skall hållas senast fyra dagar efter det att ett sådant häktningsbeslut verkställts överensstämmer med de regler som gäller för tingsrätten.

5 Rannsakningsövervakning

5.1 Allmänt

Utredningens förslag om rannsakningsövervakning har mött motstånd hos flertalet remissinstanser. Följande remissinstanser har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Luleå tingsrätt, länsstyrelsen i Blekinge län, polisstyrelsen i Ronneby polisdistrikt, länsstyrelsen i Malmöhus län, riksdagens ombudsmän, Sveriges advokatsamfund, Nämndemännens riksförbund, Svenska Röda korset, TCO, riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare och åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt.

JK: Under årens lopp har åtskilliga alternativ till frihetsberövande presenterats. Flertalet av dessa förslag har det gemensamt att de teoretiskt sett har inneburit eleganta lösningar på ett svårt problem men att de i praktiken har fungerat sämre eller varit ogenomförbara. Enligt min uppfattning får förslaget om rannsakningsövervakning anses tillhöra nämnda kategori. Vad som framför allt brister är möjligheterna att rent faktiskt ordna sådan övervakning som förutsätts i förslaget. Skulle en sådan tillsyn någon gång kunna ordnas kan häktning ändå underlåtas med stöd av den s.k. proportionalitetsregeln utan att något formellt beslut om rannsakningsövervakning behöver fattas. Så sker säkerligen i praxis redan nu. Ytterligare en erfarenhet som har vunnits genom åren är att de sanktioner som kan komma i fråga mot den som bryter mot en meddelad föreskrift i samband med övervakning ytterst sällan har kommit till användning. Sammanfattningsvis finner jag att förslaget i denna del inte bör genomföras främst på grund av de praktiska svårigheter som kommer att uppstå.

RÅ: Som jag anfört inledningsvis anser jag inte att utredningen har lyckats framlägga förslag till något alternativ till frihetsberövande som fyller sådana krav på effektivitet att de i någon nämnvärd omfattning kan ersätta häktning. Detta resultat är inte ägnat att förvåna. Det framgår av vad utredningen anfört att häktningssurrogaten, trots den möda som man har lagt ned på att försöka skapa alternativ till frihetsberövande, även utomlands spelar en blygsam roll i den praktiska tillämpningen. Här i landet har de alternativ som för närvarande finns att tillgå fått endast rent marginell betydelse. Av utredningens uttalanden (se bl.a. s. 165) framgår att enligt utredningens egen bedömning antalet fall av rannsakningsövervakning väntas bli förhållandevis litet.

Som framgår av de bifogade yttrandena har underremissinstanserna nästan genomgående varit starkt kritiska mot förslaget till rannsakningsövervakning. Jag kan i allt väsentligt instämma i kritiken och skall här endast i korthet anföra följande. Det är uppenbarligen utredningens mening att rannsakningsövervakning skall kunna användas för att förhindra fortsatt brottslighet av personer som begår egendomsbrott för att skaffa pengar till alkohol eller narkotika (se avsnitt 12.4). Det är enligt min uppfattning en helt orealistisk tanke att man genom övervakning och vissa föreskrifter skulle kunna avhålla denna kategori brottslingar från att begå nya brott utan att de ens fått den hjälp till avgiftning och stöd i övrigt som

en kortare häktningstid brukar kunna medföra. Även med en lägre ambitionsnivå i fråga om vad som kan åstadkommas genom ett institut som rannsakningsövervakning är det uppenbart att för övervakning i fall som kan bli aktuella skulle krävas utomordentligt kvalificerad personal. Utredningen synes emellertid i första hand räkna med att man som övervakare skall engagera personer i den misstänktes närmaste omgivning, t.ex. släktingar, eller utomstående personer från olika frivilliga organisationer. Även i denna del är förslaget enligt min mening helt orealistiskt.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: De materiella skillnaderna mellan natthäktning och rannsakningsövervakning med stränga föreskrifter är inte stora. Det är möjligt att det kan finnas behov av ett häktningssubstitut i rannsakningsövervakningens form.

Begreppet "rannsakningsövervakning" är emellertid inte väl valt. "Rannsakning" är ett föråldrat uttryck med flera betydelser. Det är föga upplysande för en bred allmänhet. Det bör inte användas vid en ändring av rättegångsbalken. Jag uppfattar vidare sammansättningen "rannsakning" och "övervakning" som inte helt adekvat.

Utredningen betonar på flera ställen institutets karaktär av en villkorlig häktning. Det här framträder tydligt i kapitlets 10 §, som föreskriver häktning vid överträdelse av föreskrift. Varför inte ge institutet ett namn, som såväl för allmänheten som – och framför allt – för den misstänkte talar om att det är fråga om en villkorad häktning. Jag föreslår namnet "Villkorlig häktning".

Utredningen föreslår att lämpliga övervakare bör kunna återfinnas bland dem som står den misstänkte nära. Det kan vara en släkting, som är beredd att ta sig an den misstänktes sak. Det kan vara någon ur hans bekantskaps- eller arbetskamratskrets. I den här delen uppfattar jag förslaget som märkligt, närmast verklighetsfrämmande. – Det kan inte begäras av den, som står den misstänkte nära genom blods- eller kamratband, att han – om den misstänkte bryter mot en föreskrift – vidtar sådana åtgärder, att häktningens villkorliga moment faller bort och det blir en reell häktning. Om institutet ska bli effektivt, trovärdigt och i längden användbart måste det kunna krävas av en övervakare, att han omedelbart – vilka konsekvenser det än må ha för den misstänkte – anmäler överträdelse av en föreskrift; det får inte ankomma på övervakaren att bedöma allvaret i överträdelsen. En sådan övervakning kan bara utföras av den som står fri i förhållande till den misstänkte. Övervakaren måste därför vara professionell. Han måste handla under tjänstemannaansvar. Det är en svår och känslig uppgift att kontrollera en villkorligt häktad. Uppgiften kan lämpligen anförtros kriminalvårdstjänstemän. Tvärtemot vad utredningen tycks mena måste kontrollfunktionen vara det väsentliga. Det sociala momentet måste träda åt sidan. Den biten måste läggas på annan. Uppgifterna är överhuvudtaget inte förenliga.

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: Förslaget om rannsakningsövervakning avstyrkes.

En minsta förutsättning för institutet vore att övervakningen sköttes av professionella övervakare. Förutsättningar att rekrytera och utbilda sådana saknas. Förslaget är inte heller i övrigt organisatoriskt underbyggt, utan saknar en realism som utredaren säger sig eftersträva.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Utredningen föreslår införande av ett nytt institut, rannsakningsövervakning. I sak synes detta institut innebära ett reseförbud med villkor av hittills icke nyttjad stränghet, vartill kommer övervakningsdelen.

Jag tvivlar på att effektiv övervakning kan anordnas och att den föreslagna ersättningen tillräckligt kompenserar det arbete och den tid övervakaren måste ägna uppdraget. Realismen i förslaget är sålunda tvivelaktig. Vill man införa ett tvångsmedel av denne typ, synes det bättre att utforma lagen så att de villkor, som skall gälla för "rannsakningsövervakning", kan meddelas vid reseförbud. Någon svårighet att lagtekniskt åstadkomma detta synes inte föreligga.

Regionåklagarmyndigheten i Gävle: Om någon begränsning av recidivfaran till vissa brottskategorier inte genomförs, bortfaller enligt min mening till stor del behovet av att införa ett häktningssurrogat med föreskrifter av typ som föreslagna rannsakningsövervakningen utgör. Det kvarstående användningsområdet framstår då som så ringa att tvångsmedels försumbarhet måste sättas i fråga. Skulle däremot häktningsmöjligheterna vid recidivfara begränsas på föreslaget sätt, motsätter jag mig inte att man prövar detta nya tvångsmedel.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Utredningen lägger även fram förslag om alternativ till häktning. I motiveringen har utredningen framhållit att en förutsättning för att antalet anhållanden och häktningar skall kunna minskas är att frihetsberövanden kan ersättas med realistiska alternativ. Som ett sådant framförs förslaget om s.k. rannsakningsövervakning. Realismen i det förslaget måste emellertid sättas allvarligt i fråga. Enligt min mening kan det inte genomföras på nuvarande stadium. Det kan möjligen tjäna som ett idéunderlag för fortsatta överväganden. Om förslaget genomförs innan en genomtänkt och klart utformad organisation finns som kan hantera detta institut riskerar man att hela idén förfuskas. Det är inte realistiskt att framlägga det här förslaget och som anvisning för förverkligandet av det hänvisa till att åklagarmyndigheter och tingsrätter skall verka för att få fram lämpliga övervakare samt att man bör ta till vara på kunskaper inom vissa frivilliga organisationer. Så lätt är det inte.

Åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt: Jag ställer mig kritisk till förslaget. Detta nya institut synes främst vara avsett att tillämpas på dem, som kan befaras återfalla i brottslighet men som inte kan häktas enligt vad som förslås om häktning på grund av recidivfara. I stor utsträckning skulle det därvid komma att gälla personer med missbruksproblem. Detta klientel är svårövervakat och i de flesta fall skulle en övervakning av den intensitet som vore påkallad rimligen inte kunna genomföras av praktiska skäl. Villkor om läkarvård eller liknande behandling synes dessutom till stor del bli omöjlig att följa upp med hänsyn till sjukvårdssekretessen. Över huvud taget blir institutet svåradministrerat och förenat med en sådan omgång i olika hänseenden att det på grund härav endast skulle få en högst begränsad användning. Möjligen skulle också en övervakning förenat med villkor, vilka i och för sig vore påkallade men som den misstänkte inte kunde förväntas följa, kunna uppfattas enbart som ett medel till häktning när detta enligt de föreslagna reglerna eljest inte var möjlig.

Beträffande den föreslagna beteckningen på det nya institutet vill jag anmärka, att ordet "rannsakning" enligt min mening är föråldrat och inte hör hemma i en modern processordning. Ett lämpligare uttryck torde vara "lagföring".

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: Utredningens förslag om rannsakningsövervakning är enligt min uppfattning visserligen principiellt intressant men så vagt utformat att det inte kan läggas till grund för lagstiftning i befintligt skick. Som jag tidigare anfört är det oacceptabelt att häktningsmöjligheterna vid risk för fortsatt brott inskränks i den omfattning utredningen föreslagit. Därest denna inskränkning inte skulle komma att genomföras synes det inte heller föreligga något egentligt behov av ett nytt övervakningsinstitut. Om inskränkningen får stå som den föreslagits är det nya tvångsmedlet föga ägnat att få någon brottsavbrytande funktion. De misstänkta det här gäller bör helt bryta med sin normala miljö. En aldrig så intensiv övervakning åstadkommer inte detta. Jag vill också framhålla att utredningsförslaget förefaller både orationellt och onödigt kostsamt genom att man ej tänkt göra bruk av den organisation som redan finns uppbyggd inom kriminalvårdens ram vad gäller såväl utseende av övervakare, tillsyn över dennes verksamhet som utanordnande av ersättning. De lojalitetskonflikter utredningsmannen berör skulle enkelt kunna lösas genom att de inom påföljdssystemet nyttjade övervakarna i huvudsak undantages från denna typ av verksamhet, vilken i stället kan anförtros åt en särskild, speciellt kvalificerad, grupp övervakare. Det förefaller under alla förhållande orimligt att lägga kontrollen över ett så tungt belastat klientel, som det aktuella, på inom området helt oerfarna personer. Ett alternativ som har såväl principiella som kostnadsmässiga fördelar vore att låta denna nya typ av övervakning omhändertas av antingen polisen eller häktets personal.

Det klientel som skulle bli aktuellt i detta sammanhang utgörs till största delen av människor med kvalificerade missbruksproblem och en dokumenterad brottsbenägenhet, vilket medför att en seriös övervakning måste bli mycket ingripande och personalintensiv för att ha en möjlighet att fungera, vilket i sin tur medför att utredningsförslagets kostnadsöverslag inte synes realistiskt.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: Som inledningsvis anförts kan en minskning av de straffprocessuella frihetsberövandena inte ske utan att realistiska alternativ föreligger. Om en sådan minskning genomförs utan möjligheter till användande av verkningsfulla alternativa åtgärder leder detta till omedelbara och negativa följder för samhället och den enskilde. Utredningen konstaterar (sid. 162) att häktningssurrogaten såväl här i landet som utomlands spelar en blygsam roll i den praktiska tillämpningen.

Utredningens förslag om rannsakningsövervakning ger enligt min mening inte anledning tro att den ovan nämnda begränsade användningen av häktningssurrogaten kommer att ändras. Tvärtom framstår förslaget om rannsakningsövervakning föga ägnat för praktisk tillämpning. Det är helt riktigt att det för dem som idag häktas på grund av recidivfara krävs en mycket långtgående kontroll för att förhindra dem att begå brott. Att

kontinuerligt övervaka en person i sådan grad att hans rörelser i samhället i detalj kontrolleras – t.ex. att han inställer sig på sin arbetsplats eller uppehåller sig i sin bostad – framstår som orealistiskt. Från praktisk synpunkt blir det utomordentligt svårt att genomföra sådana kontroller som exemplifieras. Därtill kommer att kostnaderna för en sådan övervakning måste bli avsevärda, samtidigt som svårigheten att hitta villiga och kompetenta övervakare torde bli stor. Slutligen får det anses tveksamt om man i svensk rättstraditionen bör införa husarrest och föreskrifter om privatlivet i sådan omfattning som utredningen är inne på. Jag är benägen tro att man knappast är beredd att acceptera ett sådant intrång i medborgarnas privatliv, utan i sådant fall finner att ett frihetsberövande i form av häktning framstår som betydligt mera konsekvent och inte minst effektivt från brottspreventiv synpunkt.

Åklagarmyndigheten i Handens åklagardistrikt: Rannsakningsövervakning skall vara en intensivövervakning med ett krav på uppehållsort och så vidare. Detta förslag är naturligtvis mycket bra men lider av den bristen att sådan övervakare icke står att erhålla. Redan idag har man stora svårigheter att klara ens enkla övervakningssituationer och tro att någon närstående skulle kunna ställa upp på den här formen av övervakning är orimligt, då de inte klarat av brottsförhindrande aktivitet tidigare. När det gäller ungdomar finns ju redan nu möjligheter inom den sociala ramen att ha en förhållandevis intensiv övervakning och kontaktverksamhet.

Åklagarmyndigheten i Kalmar åklagardistrikt: Beträffande de nya alternativ till häktning, som föreslås, så framstår dessa som mer eller mindre orealistiska. Antagligen kommer de liksom fallet är i Danmark och Norge att utnyttjas i mycket liten utsträckning. Det framstår inte som rimligt att åklagaren skall ha ansvaret för att skaffa lämpliga personer som övervakare. Kriminalvården som omhänderhar verkställigheten av straff borde ligga närmast till för denna uppgift. Åklagaren bör dock få yttra sig, innan övervakarfrågan avgörs.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran bortsett från att rannsakningsövervakning enligt min mening i framtiden kommer att användas lika lite som reseförbud och anmälningsskyldighet används för närvarande. För en åklagare finns sällan något användbart alternativ till häktning. Det skall inte åvila rätten eller åklagaren att skaffa fram övervakare. Sådan måste kunna erhållas genom hänvändelse till skyddskonsulenten. Annars motverkas redan från början möjligheterna att använda institutet rannsakningsövervakning.

Åklagarmyndigheten i Sala åklagardistrikt: Rannsakningsövervakning tror vi inte kommer att kunna verkställas. Vi har det ju svårt med övervakare nu. Det finns i båda Sala och Fagersta flera personer som fått skyddstillsyn och vilkas övervakare är en assistent vid skyddskonsulenten i Köping mellan 7–8 mil från orterna. Detta för att ingen lyckad övervakning har kunnat ske med övervakare på orten. Vi tror att det kommer att bli samma förhållande som då fylleriet avkriminaliserades. Var finns alla de fina alkoholmottagningarna som skulle mottaga de berusade? På några större orter men oftast är det på polisarresten vederbörande får sova ruset av sig.

Åklagarmyndigheten i Västerås åklagardistrikt: Bestämmelsen förefaller obsolet redan innan den antagits. Billig (50 kr/dagen, s. 181) i alla avseenden. Orealistisk som surrogat för häktning i recidivfall.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Man har vidare konstruerat ett missfoster benämnt "rannsakningsövervakning". Detta kan rimligen icke bli något alternativ till häktning. Vem eller vilka organ finns att tillgå för effektiv övervakning av en misstänkt? Ljungvall och Wranghult är mycket skeptiska till förslaget. Mina dubier är än större än deras. Jag skulle bli mycket förvånad om förslaget skulle överleva remissomgången.

Åklagarmyndigheten i Umeå åklagardistrikt: Utredningens förslag om rannsakningsövervakning och natthäkte är orealistiskt. För den som är brottsaktiv gäller ej några som helst övervakningsföreskrifter. Föreligger recidivfara eller flyktfara är alternativen ej alls tillämpliga. Jag ifrågasätter huruvida lämpliga övervakare kan rekryteras. För s.k. övervakningsfall bör anmälningsskyldighet kunna utnyttjas.

Svea hovrätt: Rannsakningsövervakning skall enligt förslaget innebära en mycket intensiv övervakning, t ex i form av husarrest. Även andra villkor ska kunna uppställas för den misstänkte. Dessa måste vara klart utformade för att effektivt kunna övervakas. Bland exempel på sådana villkor anger utredningen krav på att den misstänkte underkastar sig läkarvård eller annan behandling.

Svensk rätt bygger på principen att så länge den misstänkte inte är dömd skall han betraktas som oskyldig. Hovrätten anser det därför inte möjligt att domstolen på detta stadium av rättegången med stöd av regler i rättegångsbalken skall kunna besluta föreskrifter om behandling. Vad som återstår i form av föreskrifter ryms under redan nu gällande regler om reseförbud och anmälningsskyldighet varför något nytt institut enligt hovrättens mening inte behöver införas.

Institutet rannsakningsövervakning synes vidare sakna praktisk betydelse vid kollusionsfara. Det kan inte heller anses utgöra ett realistiskt alternativ till häktning i sådana fall där återfallsrisken framstår som betydande. Hovrätten avstyrker därför förslaget.

Skulle förslaget genomföras vill hovrätten göra följande påpekanden. Till övervakare bör inte förordnas nämndemän eller nära släkting. För en nämndeman kan uppstå jäv, och en släkting är ofta inte lämplig med hänsyn till den rapporteringsskyldighet som förutsätts. Enligt innehållet i den föreslagna 25 kap. 8 § får åklagaren besluta om undantag från meddelade föreskrifter. Hovrätten anser att åklagaren även bör få besluta om ändring av och tillägg till meddelade föreskrifter.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Om möjligheterna att häkta inskränks, är det av vikt att finna realistiska alternativ. Förslaget om rannsakningsövervakning inger dock viss skepsis. Det kan befaras att det uppkommer betydande svårigheter då det gäller att finna övervakare och former för en sådan verksamhet som fyller de uppställda kraven. Förslaget är kanske ändå värt att pröva. Enligt hovrättens mening bör institutet benämnas villkorlig häktning vilket bättre uttrycker vad det är fråga om. För införandet av denna nya form av övervakning krävs det stora resurser.

Och dessa måste, för att institutet skall kunna få någon praktisk användning, finnas tillgängliga den dag då reformen träder i kraft.

Stockholms tingsrätt: Framförallt mot bakgrund av de strängare förutsättningarna för häktning vid recidivfara föreslås ett nytt häktningsalternativ nämligen rannsakningsövervakning. Enligt tingsrättens mening är själva benämningen väl vald och ägnad att inge respekt. Tingsrätten anser som förut sagts att rannsakningsövervakning många gånger inte är ett realistiskt alternativ till häktning. Det innebär emellertid inte att ett försök med det föreslagna institutet inte bör komma till stånd. Det kan, även med den nästan oförändrade utformning av reglerna för häktning vid recidivfara som tingsrätten förordar, finnas utrymme för en användning av institutet. En förutsättning härför kan uttryckas på det sätt utredningsmannen föreslagit, dvs. att det finns skäl att häkta någon men det kan antas att syftet därmed kan tillgodoses genom ett mindre ingripande tvångsmedel (se 25 kap. 1 § 1 stycket förslaget till ändrad lydelse av RB). De brottsmisstänkta som enligt tingsrättens mening i första hand bör komma i fråga för rannsakningsövervakning vid recidivfallen är sådana, som lever under något så när ordnade förhållanden. Faktorer som bör spela in är t.ex. bostads- och arbetsförhållanden. Har den misstänkte fast bostad och/eller arbete synes förutsättningarna för institutets effektivitet vara betydligt större än om arbete och bostad saknas. En annan faktor är intensiteten av alkohol- eller narkotikamissbruk. Över huvud synes i första hand den sociala situationen vara avgörande för om effektiv övervakning kan anordnas och därmed också utslagsgivande för om rannsakningsövervakning bör tillgripas i stället för häktning. När det gäller övervakarfrågan delar tingsrätten utredningsmannens uppfattning att övervakningen inte bör läggas på kriminalvården. Rannsakningsövervakningen är ett rent straffprocessuellt institut och väsensfrämmande för skyddskonsulentorganisationens vård- och behandlingsinriktning. Härtill kommer att frivårdens resurser redan nu är hårt ansträngda. Med hänsyn till övervakningens inriktning och skyldigheten för övervakaren att anmäla överträdelser av meddelade föreskrifter – häktning skall enligt 25 kap. 10 § 1 stycket förslaget till ändrad lydelse av RB ske om den som har ålagts rannsakningsövervakning åsidosatt sina skyldigheter – synes det mindre lämpligt att till övervakare utse någon som står den misstänkte nära. Utomstående personer bör regelmässigt anlitas. En förutsättning för att rannsakningsövervakning skall kunna användas i praktiken är att det finns tillgång till övervakare, som verkligen har kraft och förmåga att övervaka att den misstänkte iakttar de villkor, som är förenade med beslutet om rannsakningsövervakning. Det kan knappast tänkas att en domstol skulle lita på att – som utredningsmannen tänker sig – ett sådant uppdrag skall kunna fullgöras av en närstående eller en bekant, vilken skulle kunna råka i en mycket brydsam situation om han måste meddela rätten att den misstänkte inte rättar sig efter villkoren. Om institutet rannsakningsövervakning skall ges en reell chans att användas av domstol måste man se till att professionella resurser används för övervakningen. Sådana resurser måste tillskapas, eventuellt i anknytning till polisväsendet.

Av den i betänkandet föreslagna lagtexten följer att rannsakningsöver-

vakning kan tillgripas inte bara vid recidivfara utan även i samtliga fall där häktning kan ske. Institutet kan alltså formellt sett komma till användning också vid kollusionsfara och som alternativ till s.k. utredningshäktning. Detta berörs inte närmare i betänkandet, varken i allmän- eller specialmotiveringen. Det ligger emellertid i sakens natur att detta häktningsalternativ praktiskt sett har ett utomordentligt smalt om ens något tillämpningsområde i de fall som har sagts nu. Det kan t.o.m. sättas i fråga om rannsakningsövervakning överhuvud bör kunna komma till användning i dessa fall. De tankar som ligger bakom rannsakningsövervakning och vad man vill uppnå med det institutet ligger knappast i linje med rekvisiten för utredningshäktning såsom dessa kommit till uttryck i 24 kap. 1 § 3 stycket förslaget till ändrad lydelse av RB, nämligen bl.a. att det är av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning om brottet. Enligt tingsrättens mening bör man vid det fortsatta lagstiftningsarbetet överväga frågan närmare och i allt fall beröra den motivledes.

En förutsättning för att rannsakningsövervakning skall kunna godtas i dessa fall i stället för häktning är att övervakningen kan antas ha en tillräcklig brottsavhållande effekt. Den kontroll, som den misstänkte blir föremål för, skulle emellertid i huvudsak inskränka sig till att han är skyldig att under särskilt angivna tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller annan anvisad plats (se 25 kap 2 § 1 stycket förslaget till ändrad lydelse av RB). En på detta sätt anordnad övervakning torde inte hindra en missbrukare från att fortsätta begå brott. Det lär heller inte vara svårt för vederbörande att dölja sin brottsliga verksamhet för övervakaren. Rannsakningsövervakning kan med hänsyn härtill knappast anses vara ett tvångsmedel lämpat för dem som har en mera markerad brottslig läggning eller befinner sig i en akut missbruksperiod. Visserligen skall anhållande och häktning få ske, om den som ställts under rannsakningsövervakning återfaller i brott. Detta skulle emellertid i praktiken innebära, att åklagaren eller rätten i många fall nödgas besluta om rannsakningsövervakning, som redan från början framstod som verkningslös, för att först då den misstänkte återfallit i brott och detta uppdagats kunna inskrida med anhållande eller häktning. En sådan omgång är utan förnuftig mening. Härtill kommer följande. I många fall är den som misstänks för brott villkorligt frigiven eller dömd till skyddstillsyn. Som regel står den misstänkte då redan under övervakning, något som i det enskilda fallet inte hindrat honom från att ånyo begå brott. Att då ingripa med rannsakningsövervakning i stället för häktning torde många gånger vara ett slag i luften. Vad som har sagts nu innebär emellertid inte att tingsrätten ställer sig avvisande till institutet rannsakningsövervakning.

Södra Roslags tingsrätt: Begreppet rannsakning förpassades till rättshistorien genom nya RB. Rannsakningen innebar att rätten ledde förundersökningen enligt den s.k. inkvisitoriska principen. Genom processreformen fick brottmålsprocessen en helt annan inriktning. Vi anser att det är olämpligt och föga framåtsträvande att återuppliva detta förlegade begrepp i det otympliga uttrycket rannsakningsövervakning. Även i sak har vi erinringar mot förslaget i denna del. Den nuvarande övervakningsmöjligheten har inte kommit till praktisk användning. Vi ifrågasätter också att

övervakning kan vara ett realistiskt alternativ till häktning annat än i rena undantagsfall, eftersom det fordras att den misstänkte har en fast punkt i tillvaron i form av arbete och bostad. Övervakning kan exempelvis bli aktuell om den misstänkte bereds plats på ett behandlingshem för missbrukare, men i sådana fall bortfaller häktningsskälen i regel utan att någon särskild övervakning behöver sättas in. Om någon form av övervakning skall framstå som ett realistiskt och användbart alternativ, fordras att man får fram en kader av stabila övervakare. Den intensiva form av övervakning som det är fråga om innebär att uppdragen som övervakare blir mycket krävande. Vi anser därför att det måste vara en uppgift för kriminalvården att rekrytera lämpliga övervakare. Helt veklighetsfrämmande är utredningsmannens ståndpunkt att åklagare och domstolar skulle påläggas uppgiften att skaffa fram övervakare. En sådan ordning strider mot domstolens opartiska ställning och åklagarens roll som den misstänktes motpart. En första förutsättning för att ett system med övervakare skall fungera är att det finns ett förslag på lämplig och villig person som kan åta sig uppdraget, innan en domstol eller åklagare förordnar om övervakning. Vi ställer oss också frågande till utredningsmannens förhoppning att släktingar till den misstänkte skall kunna utnyttjas som övervakare eller att ideella organisationer såsom Svenska Röda Korset eller facket kan stå som faddrar för ett övervakningsstysem som ett led i processuella tvångsåtgärder i brottmål. Tingsrätterna har under alla förhållanden inga möjligheter att ta upp samråd med släktingar eller med ideella organisationer i syfte att rekrytera lämpliga övervakare. Nämndemän kan exempelvis endast undantagsvis vara villiga att åta sig sådana betungande och ansvarsfulla övervakningsuppdrag som det är fråga om här. Vi anser sammanfattningsvis att utredningsmannens förslag till rannsakningsövervakning inte kan läggas till grund för lagstiftning.

Göteborgs tingsrätt: Det ligger i linje med såväl strävandena inom svensk kriminalpolitik som Europarådets rekommendationer att häktning kan ersättas med realistiska alternativ. Enligt tingsrättens uppfattning är emellertid rannsakningsövervakning i den föreslagna formen inte något sådant alternativ. Tingsrätten anser i stället att behovet av häktningssurrogat är tillräckligt tillgodosett med de alternativ till frihetsberövande som redan finns. Övervakning i dess nuvarande form bör därför behållas.

För det fall förslaget om rannsakningsövervakning skulle genomföras vill tingsrätten göra vissa reservationer rörande användningsområdet. Det förefaller således verklighetsfrämmande att tänka sig att rannsakningsövervakning skulle komma till användning vid kollusionsfara, eftersom en misstänkt som verkligen vill försvåra utredningen knappast låter sig hindras av att han står under övervakning. Samma betänkligheter gör sig beträffande många återfallsbrottslingar gällande vid recidivfara, särskilt om det finns missbruk med i bilden.

Varken åklagarväsendet eller domstolarna är organiserade så att de har lämpliga förutsättningar att skaffa fram bra övervakare eller ge denna verksamhet en effektiv organisation. Tingsrätten avstyrker därför bestämt att dessa myndigheter ges uppgiften att administrera rannsakningsövervakningen.

Beträffande vilka personer som bör anlitas som övervakare anser tingsrätten att det i allmänhet är olämpligt att anförtro denna uppgift åt den misstänktes anhöriga. Samhället bör inte annat än undantagsvis överlasta denna grannlaga uppgift på enskilda personer som ofta kan förväntas befinna sig i ett redan utsatt läge. Det kan inte vara lämpligt att äventyra det förtroende som kan finnas mellan den misstänkte och hans anhöriga. Det finns också en uppenbar risk att en sådan övervakare känner större solidaritet med den misstänkte än med myndigheterna och därför på ett otillbörligt sätt håller den misstänkte om ryggen. Övervakningen skulle då förfela sin avsedda verkan.

Luleå tingsrätt: Tingsrätten ställer sig positiv till det nya institutet och har inget att erinra mot de föreslagna bestämmelserna härom.

Domstolsverket: Som utredaren påpekat förutsätter den föreslagna begränsningen av häktning vid recidivfara att det finns ett användbart häktningsalternativ. DV är dock som redan framgått tveksam till om den föreslagna rannsakningsövervakningen är ett sådant användbart alternativ.

Vad först gäller benämningen av ett nytt övervakningsinstitut ifrågasätter DV om termen rannsakningsövervakning hör hemma i modernt språkbruk. DV föreslår i stället att institutet kallas tillsyn.

Syftet med den föreslagna övervakningen är att fånga upp de fall som genom att häktningsförutsättningarna skärps inte kommer att häktas. Dessa fall kan antagas i huvudsak utgöras av dem som gjort sig skyldiga till upprepade förmögenhetsbrott och vilka även i övrigt har en instabil social situation, t. ex. genom att de är hemfallna åt drogmissbruk. DV ifrågasätter om en rannsakningsövervakning enligt den föreslagna modellen verkligen kan utgöra ett användbart häktningsalternativ beträffande dessa personer.

Utredaren har uttalat att det varken inom eller utanför kriminalvården behövs någon särskild organisation för att administrera rannsakningsövervakningarna. DV delar inte denna uppfattning. Enligt DVs mening är det i stället så att en av de viktigaste förutsättningarna för att en övervakning skall fungera är att den står under fast tillsyn av en myndighet eller annan organisation. En av anledningarna till att den nuvarande möjligheten till övervakning inte används mer än vad som sker är sannolikt att lagstiftaren inte givit institutet en tillräckligt stram utformning.

En annan viktig förutsättning för att en rannsakningsövervakning skall fungera är att den misstänkte kan kontrolleras effektivt. Utredaren har anfört att den egentliga övervakningen i första hand bör läggas på intresserade lekmän, gärna den misstänktes släktingar eller andra bekanta. I motsats till den till frivården knutna övervakningen är målsättningen vid rannsakningsövervakning dock inte att bistå den misstänkte med råd och hjälp för att främja hans anpassning till samhället. I stället skall övervakaren i första hand kontrollera att den misstänkte följer de villkor som förenats med övervakningen, dvs. att den misstänkte t. ex. befinner sig i hemmet under nattetid osv. Övervakaren skall alltså i rent egentlig mening övervaka den misstänkte. Det kan inte undgås att man känner en tveksamhet inför en sådan ordning. Det är ett stort ansvar som läggs på övervakaren, särskilt om han står den misstänkte nära och denne inte rättar sig efter de föreskrivna villkoren. Riskerna för att övervakaren av olika skäl under-

låter att anmäla att villkoren inte efterlevs är sannolikt betydande. Med hänsyn till övervakarens uppgifter kommer det troligen också visa sig svårt att rekrytera lämpliga övervakare.

Sammanfattningsvis vill DV uttrycka sin tveksamhet till användbarheten av den föreslagna rannsakningsövervakningen. DV vill emellertid inte motsätta sig att en rannsakningsövervakning prövas i praktisk tillämpning. Även om det är svårt att finna ett användbart alternativ till häktning bör alla försök i den riktningen välkomnas. Mot bakgrund av det tidigare sagda föreslår DV emellertid att ett beslut om rannsakningsövervakning skall stå under tillsyn av behörig skyddskonsulent. Därvid bör övervakarna i första hand utses bland tjänstemännen inom skyddskonsulentorganisationen eller bland de övervakare som frivården redan nu anlitar.

RPS: RPS vill till en början slå fast, att häktning är ett ingripande tvångsmedel som naturligtvis inte bör användas om det inte är påkallat av starka skäl. Det finns därför all anledning att försöka skapa tvångsmedel, som kan användas som alternativ till häktning i vissa fall. Det är dock inte helt lätt att få sådana alternativa tvångsmedel så effektiva, att de verkligen kan fylla sitt ändamål.

För att få en övervakning av en misstänkt, brottsbenägen person i frihet tillräckligt effektiv torde enligt RPSs mening fordras en större insats från övervakare och myndigheter än som är möjligt enligt utredningens förslag. Den misstänkte måste besökas flera gånger per dygn, inte minst kvällstid. Åtminstone en del av besöken bör ske vid tidpunkt som inte har meddelats i förväg. Det förefaller mindre realistiskt att, som utredningen avsett, tänka sig att den misstänktes släktingar och andra frivilliga lekmän skulle kunna åta sig en så intensiv övervakning i någon större utsträckning. Släktingarna skulle dessutom lätt kunna råka i en lojalitetskonflikt, som vore olycklig för dem själva och menlig för övervakningens effektivitet.

I betänkandet föreslås att rannsakningsövervakning skall administreras av domstolar och åklagarmyndigheter. RPS vill påpeka att en övervakning, bedriven med tillbörlig intensitet, fordrar ett betydande stöd från de administrerande myndigheterna. Sålunda måste övervakare rekryteras med omsorg och ges en viss utbildning eller instruktion. Utförandet av övervakningsuppdragen måste planeras och följas upp. Inte minst måste övervakarna kunna vända sig till myndigheten för att få råd och instruktioner i olika uppkomna situationer. Det förefaller inte realistiskt att tänka sig att domstolar och åklagarmyndigheter skall kunna ta på sig sådana uppgifter, åtminstone inte utan men för den övriga verksamheten.

På anförda skäl anser RPS att rannsakningsövervakning enligt den modell som utredningen föreslagit inte har praktiska förutsättningar att bli ett alternativ till häktning. Förslaget avstyrks därför.

För tydlighetens skull vill RPS tillägga, att man naturligtvis inte på föreliggande material kan uttala sig om möjligheten att införa rannsakningsövervakning i någon annan form än den som utredningen har föreslagit. För detta krävs ytterligare utredning.

Kriminalvårdsstyrelsen: Styrelsen är ytterst tveksam till institutet rannsakningsövervakning så som det presenteras i utredningen. Rannsakningsövervakning skulle enligt utredningen vara tänkt för bl.a. de recidivfall,

som enligt den ändrade häktningsgrunden i fortsättningen inte bör häktas. Som styrelsen anfört i det föregående är det ofta fråga om personer med missbruksproblem. För denna grupp krävs kontrollåtgärder, som, man inte kan begära av den personkrets utredningen har ansett lämplig som övervakare. Det är sålunda tveksamt om under en brottsutredning t. ex. en nära anhörig skall knytas till ett uppdrag som direkt innefattar en frihetsberövande sanktion – häktning – vid brott mot givna föreskrifter. Enligt styrelsens mening är beskrivningen av rannsakningsövervakningen sådan att den i första hand är att betrakta som en polisiär uppgift. Av den anlidningen torde som övervakaren i första hand polisens tjänstemän komma i fråga men också i vissa fall andra grupper såsom kriminalvårdens tjänstemän och socialtjänstens fältarbetare.

Styrelsen delar såtillvida utredningens uppfattning att rannsakningsövervakningen inte skall administreras av kriminalvården.

Mot bakgrund av styrelsens tveksamhet vad avser den föreslagna rannsakningsövervakningen och de kritiska synpunkter styrelsen anfört i det föregående föreslås att i stället för rannsakningsövervakning de befintliga instituten övervakning, reseförbud och anmälningsplikt utvidgas så att dessa bättre än för närvarande framstår som alternativ till häktning.

Styrelsen tillstyrker utredningens förslag att en generös ersättning skall utgå vid rannsakningsövervakning. Övervakningen av en frivårdsklient torde ofta kräva minst lika stor arbvetsinsats som vid den rannsakningsövervakning utredningen föreslår. Enligt kriminalvårdsstyrelsens uppfattning bör kriminalvårdens övervakare därför ersättas enligt samma gurnder som övervakarna vid rannsakningsövervakning. Styrelsen hänvisar i detta avseende till vad som anförts i anslagsframställningen för budgetåret 1986/87.

Brottsförebyggande rådet: När det gäller den närmare avvägningen mellan häktning och alternativa tvångsmedel vid recididvfara får, som BRÅ utvecklar i yttrande över betänkandet "Häktning och anhållande" (SOU 1977:50), proportionalitetstänkandet inte drivas för långt. Samhällsskyddet kan bli urholkat om tvångsmedlens art och omfattning skall stå i viss proportion till den påföljd som i det enskilda fallet kan tänkas för ett brott. I stället bör, som föreslagits, det aktuella brottets art och svårighetsgrad vara en viktig omständighet vid prövningen av om sådan recidivrisk föreligger att häktning bör komma i fråga.

Reservation till BRÅ:s yttrande av Knut Sveri:

Jag avvisar helt utformningen av förslaget till rannsakningsövervakning. Beträffande detsamma anser jag att staten givetvis inte bör kunna ålägga personer, som ej är dömda, skyldigheter av den art som föreslås i betänkandets nya utformning av RB 25:3.

RRV: RRV ställer sig tveksamt till förslaget om rannsakningsövervakning. RRV menar att utredaren underskattat de praktiska svårigheterna att få ett rannsakningsinstitut att fungera tillfredsställande.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Enär vi redan har tvångsmedlen reseförbud och anmälningsskyldighet i RB som alternativ till häktning framstår måhända utredningsmannens förslag om rannsakningsövervakning och natthäkte som onödiga. Länsstyrelsen motsätter sig dock inte de föreslag-

na instituten. I undantagsfall kan instituten komma till praktisk användning.

Polisstyrelsen i Ronneby polisdistrikt: Systemet med rannsakningsövervakning ter sig enligt utredningens förslag positivt. Det föresvävar dock polismyndigheten visst tvivel då det gäller att omsätta tanken i praktisk verksamhet. Möjligheten att få handlingskraftiga övervakare med mod och vilja att övervaka, kontrollera och vid överträdelse anmäla, synes polismyndigheten utomordentligt liten.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: För rannsakningsövervakning skall enligt utredningen gälla i huvudsak samma förutsättningar som för häktning. Rannsakningsövervakning skall dessutom kunna åläggas sådana misstänkta som genom skärpta häktningsförutsättningar i fortsättningen inte skall kunna häktas på grund av recidivfara. Framför allt när det gäller recidivbrottslingar torde det emellertid komma att röra sig om en mycket svårövervakad, brottsbenägen personkrets, ofta utan stadigvarande bostad eller fast anställning och med olika slag av missbrukarproblem. Att kontinuerligt övervaka en sådan person så att hans rörelser i samhället kontrolleras i tillräckligt hög grad – t ex att han uppehåller sig i sin bostad eller avhåller sig från missbruk – torde i praktiken bli utomordentligt svårt. Därtill kommer att kostnaderna för en sådan övervakning måste bli betydande, samtidigt som svårigheterna att hitta villiga och kompetenta övervakare kan förväntas bli avsevärda.

Länsstyrelsen vill dock inte helt avvisa förslaget utan anser att rannsakningsövervakning bör kunna komma till användning som en ersättning för häktning – utom såvitt avser recidivfallen.

Om det framlagda förslaget likväl genomförs måste – som utredningen framhåller – brott mot meddelade föreskrifter i samband med rannsakningsövervakningen omedelbart resultera i en kraftig sanktion i form av häktning för att institutet skall mötas med förtroende från polis, åklagare och domare. Detta bör inte vålla svårigheter i de fall övervakningen har trätt i stället för häktning. Utredningen nämner dock inte något om vilken reaktion som skall träda in när det ej är möjligt att som sanktion häkta vederbörande. Länsstyrelsen avser det fallet där rannsakningsövervakningen har tillgripits "då häktning inte är möjlig" dvs. i de recidivfall som faller utanför de nya häktningsreglerna. I denna del måste det finnas klara regler för att inga tveksamheter skall råda och institutet skall få önskad effekt.

Rannsakningsövervakning kommer som ovan nämnts att ställa stora krav på övervakaren. För att i någon mån underlätta rekryteringen av kompetenta övervakare bör ersättningen sättas väsentligt högre än den av utredningen föreslagna, 50 kr/dag.

Polisstyrelsen vid Helsingborgs polisdistrikt: Polismyndigheten ställer sig tveksam till förslaget om rannsakningsövervakning. Det kan ifrågasättas om övervakning går att anordna på ett tillfredsställande sätt. Det måste beaktas att flertalet av de anhållna som kan komma ifråga för detta substitut har missbruksproblem, liksom att en anhörig, som skall fungera som övervakare, lätt kommer i en konfliktsituation när den övervakade överträder givna regler.

Polisstyrelsen vid Malmö polisdistrikt: Vad gäller förslaget om rannsakningsövervakning är det polismyndighetens uppfattning att detta institut inte är praktiskt genomförbart. En sådan övervakning som förutsätts går inte att arrangera.

Riksdagens ombudsmän: Utredaren har presenterat två förslag till tvångsmedel som alternativ till den vanliga häktningen, nämligen rannsakningsövervakning och "natthäkte". Från principiella utgångspunkter finns det inte mycket att invända mot dessa förslag. Det förefaller mig dock som om utredaren har underskattat de praktiska svårigheterna att administrera sådana alternativa tvångsmedel och de behov av ökade resurser som skulle uppstå.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet: Forskningsnämnden förklarar sig – avslutningsvis – inse, att de alternativa åtgärder som f. n. finns till häktning inte visat sig motsvara förväntningarna. Det låter sig också sägas, att nya former måste finnas ut, för att det skall bli möjligt att nedbringa antalet häktningar. Utredningsmannen har befunnit sig i en svår siutation. Som idé finner nämnden i varje fall modellen rannsakningsövervakning god. Men fråga är, om fördelarna med sådan övervakning, liksom med modellen natthäkte, står i rimlig proportion till de uppenbara nackdelarna; att de ej överväger, är nämndens uppfattning.

För en rättslig reglering av vad slag det vara må är uppenbarligen enkelhet och frånvaron av komplicerad teknik ett mycket stort plus; till förmån härför torde nästan alla andra intressen böra stå tillbaka. Särskilt framträdande förefaller denna intressevärdering bli vid den legala utformningen av tvångsåtgärder. De nu framlagda förslagen innebär, att floran av tvångsmedel skall ytterligare berikas med tvenne exemplar med sina speciella karakteristiska och sina speciella förutsättningar. Särskilt de ena, övervakningen, har fått en komplicerad utformning som måste kräva en stor arbetsinsats från berörda befattningshavare och från övervakaren. Är det överhuvud realistiskt att anta, att lekmän finns som ställer sig till förfogande i erforderlig utsträckning? Uppgiften måste bli allt annat än enkel. Man kan ställa frågan, om det ej är en bättre utväg att i stället söka forma om institutet reseförbud (även om detta givetvis innebär, att förbudsreglerna blir något mer komplicerade).

Trots att forskningsnämnden i princip ställer sig avvisande till båda de alternativa modellerna, vill den icke motsätta sig det föreslagna övervakningsinstitutet; dess införlivande med lagstiftningen kan i varje fall ses som ett försök, till dess vunna erfarenheter ger en säkrare bedömningsgrund för ett fortsatt bestånd. Vad gäller natthäkte är detta tydligen inte något alternativ till häktning utan till formen för verkställighet av häktning. Alternativets omsättning i praktiken minskar inte antalet häktningar: däremot ökas uppenbarligen arbetsuppgifterna för berörda tjänstemän. Nämnden tror ej att något beaktansvärt intresse kan tillgodoses medelst denna ordning för s. a. s. halvhäktade personer och ställer sig kallsinnig till förslaget.

Sveriges advokatsamfund: Som alternativ till häktning föreslår utredningen bland annat s. k. rannsakningsövervakning. Denna term är enligt samfundets mening tung, och den överensstämmer inte med modernt

språkbruk. Det kan vidare starkt ifrågasättas om allmänheten verkligen förstår dess innebörd. Samfundet föreslår att man istället kallar institutet för "villkorlig häktning", vilket också i utredningen omnämns som synonymt med rannsakningsövervakning.

Vad gäller de båda föreslagna substituten till häktning – rannsakningsövervakning och natthäkte – ställer sig samfundet positivt till att man i vart fall prövar dessa.

Sveriges domareförbund: Utredaren föreslår som ett alternativ till häktning ett nytt institut benämnt rannsakningsövervakning. Förutsättningarna härför skall vara desamma som vid häktning men därjämte skall åtgärden kunna sättas in för de misstänkta som genom den föreslagna skärpningen av häktningsförutsättningen recidivfara i fortsättningen inte bör häktas. Avsikten är att genom föreskrifter och intensiv övervakning få den misstänkte att ej längre begå brott. Liknande tankegångar har tidigare framförts men ej gått att genomföra främst beroende på den uppenbara svårigheten att övervaka en persons förehavanden under hela dygnet men även på möjligheten att få tag i lämpliga övervakare. De personer som utredaren omnämner som tänkbara övervakare är säkerligen lämpade för detta ändamål men förbundet har svårt att tro att de är beredda att ställa upp i den omfattning som erfordras för att rannsakningsövervakning skall bli ett alternativ till häktning.

Utredaren föreslår att övervakare skall förordnas av åklagaren eller av domstol och att dessa myndigheter även skall skaffa fram lämpliga övervakare. Förbundet motsätter sig bestämt förslaget i denna del och menar att ansvaret för övervakningen skall läggas på frivården som redan har erfarenhet av övervakningsinstitutet och kännedom om personer som är villiga att tjänstgöra som övervakare. Slutligen föreslår förbundet att en annan term än rannsakningsövervakning bör väljas. Uttrycket rannsakning leder tankarna till den ordning som gällde enligt den äldre RB.

Sammanfattningsvis ställer sig förbundet mycket tveksamt till förslaget men vill inte motsätta sig att institutet under ett annan namn än det utredaren föreslagit införs som ett alternativ till häktning.

Föreningen Sveriges åklagare: Som framgår under rubriken Allmänna synpunkter har föreningen inte övertygats om att rannsakningsövervakning och natthäkte är realistiska alternativ eller komplement till häktning. Föreningens inställning sammanhänger delvis med att föreningen inte kan acceptera förslaget att häktning på grund av recidivfara skall begränsas till vissa brottstyper. Tidigare försök att finna realistiska häktningssurrogat har i stort sett misslyckats. De ändringar i RB som tillkom 1981 och som medgav större möjligheter att tillgripa övervakning fick, såvitt föreningen har sig bekant, ingen större praktisk betydelse.

Rannsakningsövervakning skall i första hand fånga upp de recidivfall som inte omfattas av den brottskategori som enligt förslaget skall kunna leda till häktning på recidivgrund. Föreningen delar inte utredarens uppfattning att det är relativt lätt att kontrollera att den misstänkte efterlever de villkor som uppställts. Utredaren har själv redovisat tveksamhet om föreskrifter som innefattar krav på skötsamhet eller förbud mot missbruk. Övervakningen skall enligt förslaget inte ligga på kriminalvården eller

annan offentlig myndighet utan på exempelvis fackliga organisationer, Svenska Röda Korset, personer i den misstänktes omgivning, hans släktingar osv. Enligt föreningens mening skulle en övervakare som förordnats av åklagare resp. rätten och fått sitt arvode bestämt av den förordnande myndigheten komma i lojalitetskonflikter med den övervakade, om övervakaren exempelvis är en nära anhörig, en arbetskamrat eller på annat sätt har nära relationer till den misstänkte. Om förslaget om rannsakningsövervakning godtas bör, såsom utredaren föreslagit, inte bara rätten utan även åklagaren ges *beslutsbefogenheter*.

Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polischefer: Föreningarna har ingen erinran i sak mot förslaget att tillskapa alternativ till häktning så som dessa beskrivits i avsnittet.

Dock är föreningarna tveksamma till om rannsakningsövervakningen kommer att fungera om inte utredningen klarare anger vem/vilka som kan eller får anlitas för uppdraget. Enligt föreningarnas uppfattning skulle det sannolikt i avsevärd grad öka såväl aktuella myndigheters som allmänhetens tilltro till rannsakningsövervakning som häktningssurrogat om till exempel skyddskonsulentorganisationen hade ansvaret för organisationen. Det är föreningarnas övertygelse att det inom skyddskonsulentorganisationen finns såväl kunskaper som erfarenheter att tillvarata övervakningsinstitutets organisation och förverkligande på ett effektivt sätt. Föreningarna vill således i denna del av anförda skäl ej acceptera utredningens förslag i sin nuvarande utformning.

Utredningen anser att, för att institutet skall mötas med förtroende från polis, åklagare och domstolar, brott mot meddelade föreskrifter i samband med rannsakningsövervakningen omedelbart måste resultera i en kraftig sanktion i form av häktning. Detta går naturligtvis bra när övervakningen har trätt i stället för häktning. Utredningen nämner dock inget om vilken reaktion som skall träda in när det ej är möjligt att som sanktion häkta vederbörande. Föreningarna avser alltså det fallet där rannsakningsövervakningen har tillgripits "då häktning inte är möjligt". I denna del måste det finnas klara regler för att inga tveksamheter skall råda och institutet skall få önskad effekt.

Svenska polisförbundet: Vi motsätter oss förslaget på det sätt det är utformat och föreslår att dessa regler omarbetas. En utgångspunkt bör vara att de samlas under en gemensam beteckning "Villkorlig häktning" samt att åklagaren ges befogenhet att under vissa förutsättningar fatta beslut om sådan, eller om lättnader i av rätten fattat beslut om häktning.

Till denna mer allmänna syn på förslaget vill vi anföra följande beträffande detaljerna i utredningens förslag.

Enligt utredningen är det ett förhållandevis litet antal som kan väntas bli aktuella för rannsakningsövervakning.

Vi delar denna uppfattning och tror att det rent praktiskt torde bli svårt att redan vid en häktningsförhandling ha underlag för ett beslut om en lindrigare form av häktning, däremot kan det bli aktuellt i ett mindre antal fall under pågående häktning. Befogenheten att fatta beslut om lättnader bör därför ligga hos åklagaren, eller efter talan av den misstänkte, hos rätten.

Ansvaret för ett underlag för beslut om någon lindrigare form av häktning förutsätter ett aktivt agerande från den misstänkte eller hans försvarare. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det därför viktigt att försvarare förordnas i ett tidigt skede. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det enligt vår uppfattning stötande om möjligheten att anskaffa övervakare skulle vara en förutsättning för att kunna medge en lindrigare form av häktning. Det måste alltså finnas en fungerande organisation av övervakare som måste vara beredda att mer eller mindre på heltid ägna sig åt övervakningen under den tid den pågår. De ska också ha en ersättning som är anpassad till en sådan arbetsinsats.

Utredningens förslag att någon anhörig skulle sköta denna övervakning anser vi helt orealistisk. Den övervakande måste ju ha en form av rapporteringsskyldighet hur den misstänkte sköter sig i avseende på flyktfara, kollusionsfara eller recidivfara och vi har svårt att se hur detta ska kunna ske i ett släktskapsförhållande utan att övervakaren råkar i lojalitetskonflikt.

Nämndemännens riksförbund: Förbundet ser positivt på de alternativa häktningsformer som föreslås: natthäkte och rannsakningsövervakning.

– – – – –

Förbundet är även positivt till nämndemäns möjlighet att mot rimlig ersättning åta sig uppdrag som övervakare för dem som ålagts rannsakningsövervakning.

Förbundsstyrelsen har slutligen diskuterat frågan om borgen som lämpligt häktningsalternativ. Alltför mycket talar emot denna form av villkorlig häktning, inte minst rättviseskäl.

Övervakares och Kontaktpersoners Riksförbund: Utredningsmannen dokumenterar en nästintill häpnadsväckande okunnighet genom att vara totalt ovetande om såväl vårt förbunds existens under 17 år som den verksamhet vi hittills bedrivit. Menar utredaren allvar med sitt förslag om att engagera frivilliga lekmän i det straffprocessuella uppdraget "rannsakningsövervakning" finner man självklart de presumtiva uppdragstagarna lättast i deras egen organisation – Övervakares och Kontaktpersoners/familjers Riksförbund.

Utredarens ambitioner att nedbringa häkteskostnaderna är naturligtvis lovvärda men därmed inte sagt att alla åtgärder som är ekonomiskt lönsamma automatiskt också är politiskt försvarbara. Vill man undvika häktesinstitutets skadliga effekter och därmed också minska kostnaderna är naturligtvis den effektivaste modellen att avstå från häktningen.

– – – – –

Mot bakgrund av de häktessurrogat som redan finns är det förvånande att utredaren föreslår ytterligare ett straffprocessuellt tvångsmedel. Innan de straffprocessuella tvångsmedlen antalsmässigt byggs ut anser vi det angeläget att redan tillskapade möjligheter kommer till användning i en helt annan omfattning än vad som nu är fallet. Det är angeläget ur såväl rent humanitära skäl som ur trovärdighetssynpunkt mot bakgrund av de konventioner vi ställt oss bakom.

Vad vi främst vänder oss emot i institutet "rannsakningsövervakning" är att det substansiella innehållet är av rent kontrollerande natur. Vi

övervakare är naturligtvis medvetna om att övervakningen är ett led i straffverkställigheten, men vi är också medvetna om att en övervakares uppgift är dubbel, nämligen dels att ge den övervakade det stöd och den hjälp han kan behöva och dels att kontrollera att han inte återfaller i brott. Det är denna dubbla roll vi tar på oss när vi ställer upp som övervakare. Om man verkligen, som utredaren här gör, menar, att en övervakares enda uppgift i vissa övervakningsuppdrag skall vara den, att enbart kontrollera, då finns det ingen anledning att förordna någon övervakare. I sådana fall får man söka finna någon annan form för kontroll. Övervakningsinstitutet är då direkt olämpligt.

Vi föreslår att de straffprocessuella tvångsmedlen inte utökas med institutet "rannsakningsövervakning".

Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm: Häktning är, inte minst till följd av de regler som gäller om verkställigheten, en djupt ingripande åtgärd. Redan humanitära skäl talar för att detta tvångsmedel bör användas sparsamt. Att det likväl användes i den utsträckning som sker beror säkerligen till icke ringa del på att något realistiskt alternativ till häktning i praktiken inte står till buds.

Utredningsmannen föreslår att man skall införa ett nytt alternativ till häktning, kallat rannsakningsövervakning. Rannsakningsövervakning avses bli använd i stället för häktning av framför allt alkohol- eller narkotikaberoende personer beträffande vilka det finns recidivfara. Övervakningen skall innebära bl. a. skyldighet för vederbörande att vissa tidpunkter eller tider vistas i sin bostad eller på sin arbetsplats. Därutöver skall den misstänkte kunna åläggas att följa föreskrifter, t. ex. angående läkarvård eller behandling, "väsentligen" i syfte att kunna kontrollera den misstänkte.

Skyddsvärnet vill för sin del instämma i uppfattningen att vi i dag inte har realistiska häktningsalternativ. Det beror enligt Skyddsvärnets åsikt inte så mycket på att vi saknar behövliga regler. Bristen är i stället att det i varje fall för något äldre lagöverträdare inte finns möjligheter att ta hand om dem i annan form än förvaring på allmänt häkte. I 25 kap. 2 § RB stadgas att domstolen i samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet får föreskriva att den misstänkte på vissa tider skall vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats. Det får också ställas upp villkor som behövs för den misstänktes övervakande. Utredningsmannens förslag innebär det positiva att man kan tänkas komma att organisera en speciell övervakning avsedd för detta ändamål. Nu finns det nämligen så långt Skyddsvärnet känner till, inte någon övervakningsorganisation till domstolens förfogande. Det är säkert en av anledningarna till att detta häktningsalternativ inte fungerar i praktiken. Förslaget om rannsakningsövervakning är dock från principiell synpunkt tveksamt åtminstone på en punkt. Skyddsvärnet pekar på uttalanden i avsnitt 12.4, st 4–6. Så t. ex. tycks den misstänktes samtycke inte behöva vara en förutsättning för en föreskrift om skyldighet undergå viss behandling. Hur motiverad viss behandling änter sig för häktningsdomaren måste av rättssäkerhetsskäl ett minimum vara att den misstänkte samtycker till behandlingsföreskrift innan den meddelas och att samtycket inte ges endast för att slippa häktningen.

Även om bestämmelserna om rannsakningsövervakning införs, förefaller de praktiska möjligheterna att använda detta institut begränsade. Det är knappast troligt att det kommer att kunna användas i särskilt stor utsträckning för det socialt mest utsatta klientelet. Dessa saknar inte sällan både arbete och fast bostad. Värdet från kontrollsynpunkt – eller brottsförebyggande synpunkt – att en misstänkt åläggs att vid vissa tider finnas tillgänglig i en bostad som inte är hans egen är också ringa. Till detta skall påpekas att misstänkta många gånger inte själva råder över var de kan bo: missbrukaren blir utslängd från föräldrarna, flickvännen eller kvarten från en dag till en annan. Det gör att man måste räkna med att föreskrifter kommer att överträdas, även om föresatserna från början var goda. I så fall återstår häktningen. Rannsakningsövervakning tycks följaktligen bli ett reellt alternativ främst för tämligen väletablerade lagöverträdare.

Enligt Skyddsvärnets uppfattning kan ett rimligt häktningsalternativ tillskapas redan inom ramen för nuvarande lagbestämmelser. Man kan tänka sig att inrätta övervakningshem där misstänkta placeras. På hemmet bör viss vård kunna tillhandahållas. Motivationsarbete och utredningen om fortsatt behandling kan företas under den tid den misstänkte är intagen. I fall vederbörande har fast arbete kan möjlighet öppnas för honom att sköta det. Fasta regler om tider då man måste vistas på hemmet tillämpas. Det är knappast troligt att platser på sådant hem skulle ställa sig så dyrbara som platser på allmänt häkte.

På sid 162–163 behandlar utredningsmannen det system med borgen som förekommer i England. Det bör i detta sammanhang påpekas att man där inrättat s. k. bail hostels vilket gör det möjligt att även socialt mycket utsatta klienter får ett alternativ till häktning. Vid sidan av den kontroll av klienten som det innebär ges denne också möjlighet att från en fast punkt i tillvaron försöka ordna upp sin sociala situation, t. ex. söka arbete eller utbildning. Ett icke obetydligt inslag av motivationsarbete för fortsatt vård förekommer vilket icke sällan resulterar i att klienten sedan accepterar en föreskrift att under viss tid vistas på s. k. probation hostels (en skyddstillsynsdom kombineras med föreskrift att vistas på probation hostel, som antingen drivs av "skyddskonsulentorganisation" eller frivilliga organisationer) för att mera långsiktigt komma till rätta med sina problem. Vistelse på bail hostels är ofta kombinerat med anmälningsplikt hos polisen, oftast någon gång i veckan. Skyddsvärnet har erfarenhet av systemet med bail hostel och probation hostel och anser för sin del att de utgör värdefulla kriminalpolitiska medel. De fungerar väl som alternativ till såväl häktning som frihetsstraff och ställer sig för övrigt billigare än både häkte och anstalt.

Skyddsvärnet vill nämna att föreningen sedan ett halvår tillbaka för samtal med företrädare för kriminalvårdsstyrelsen om Skyddsvärnets möjligheter att ta på sig utredningsuppgifter som blir aktuella om påföljden kontraktsvård införs. Det skulle gälla klienter inom storstockholmsområdet och framför allt sådana med grava missbruksproblem och rätt allvarlig kriminalitet i bakgrunden. Det har från Skyddsvärnets sida framhållits att ett betydande praktiskt problem vid det utredningsarbetet är att dessa klienter regelmässigt är häktade. De korta tidsfrister RB ger kan inverka

menligt på utredningens kvalitet och därmed på värdet av den vård som kommer i fråga. Ett sätt att lösa de därmed sammanhängande problemen vore, har det förefallit, att inrätta och driva ett övervaknings- och utredningshem. I ett sådant skulle klienter kunna placeras före rättegången, inte som häktade utan som underkastade reseförbud med föreskrifter. Skyddsvärnets styrelse har ställt sig bakom dessa överväganden och man är intresserad av att i former som nu skisserats som huvudman ta ansvaret för utredningsarbetet med kontraktsvården.

Skyddsvärnet anser alltså att det praktiskt sett är av närmast marginellt värde för de socialt mest utsatta klienterna om man nöjer sig med att införa bestämmelser om rannsakningsövervakning. Reell betydelse som alternativ till häktning skulle det ha, om övervaknings- och utredningshem organiserades efter vad Skyddsvärnet antytt i det föregående. Det kan ske i huvudsak inom ramen för nu gällande bestämmelser. Skyddsvärnet vill därför föreslå att man utreder frågan om inrättande av övervaknings- och utredningshem att användas enligt ovan skisserad modell.

Svenska Röda korset: SRK anser att det är mycket angeläget att utveckla alternativ till nuvarande förvaringsformer. Varje möjlighet att undvika att låsa in människor bör tas. De alternativa förslag som lämnas bör prövas snarast. SRK är berett att medverka inom ramen för organisationens resurser med övervakning m. m.

LO: De skärpningar av häktningsförutsättningarna som föreslås kommer att medföra att alternativ till häktning förmodligen kommer att öka. Idag finns möjlighet att meddela reseförbud och anmälningsskyldighet. LO ifrågasätter värdet med införandet av institutet rannsakningsövervakning.

TCO: Utredningens förslag om rannsakningsövervakning är enligt TCOs uppfattning intressant och värt att pröva. I vissa avseenden förefaller det emellertid i sin praktiska utformning tveksamt om det går att genomföra. Sålunda är det svårt att se hur det ska vara möjligt att för detta ändamål använda sig av släktingar till den misstänkte eller aktiva inom olika organisationer. Den föreslagna övervakningen är i huvudsak kontrollerande och skiljer sig därmed från nuvarande övervakningsform. Dessutom finns det redan i dag svårigheter – särskilt i storstäderna – att rekrytera tillräckligt antal kvalificerade övervakare. Det förefaller därför vara mest realistiskt att bygga på och utveckla nuvarande frivårds- och övervakningsorganisation.

Ur rättssäkerhetssynpunkt är det enligt TCOs uppfattning stötande om möjligheten att anskaffa övervakare skulle vara en förutsättning för att kunna medge en lindrigare form av häktning. Det måste alltså finnas en fungerande organisation av övervakare som är beredda att mer eller mindre på heltid ägna sig åt övervakningen under den tid den pågår. Dessa övervakare ska också ha en ersättning som är anpassad till en sådan arbetsinsats.

JUSEK anser att utredningens förslag om införande av rannsakningsövervakning och natthäkte är orealistiska.

Såsom redan nämnts i anslutning till frågan om begränsningen av möjligheterna till häktning vid recidivfara kan det förväntas förekomma mycket få fall som kan jämföras med fall där anhållande och häktning sker enligt

nuvarande regler och praxis men där en övervakning, sådan utredningen tänkt sig den, leder till en minskad risk för återfall i brott.

Utredningen anser att personer i den misstänktes omgivning skall kunna förordnas som övervakare och att någon särskild organisation inte behöver byggas upp för denna verksamhet. Mot bakgrund av den lojalitetskonflikt som den övervakare som är den misstänktes arbetsgivare eller närstående måste råka in i då den misstänkte inte följer uppställda villkor för övervakningen och fråga därför uppkommer om häktning, anser förbundet det olämpligt att andra än rent professionella övervakare förordnas i normalfallet. För att verksamheten överhuvudtaget skall kunna fungera krävs att en särskild organisation tillskapas, något som måste anses mycket kostnadskrävande.

Förbundet ställer sig inte helt avvisande till att åklagare och domstol får medge en häktad att vistas utanför häktet. Emellertid kan det konstateras att misstänkta i situationer då riskerna för vissa effekter varå ett häktningsbeslut kan grundas inte föreligger under dagtid överhuvudtaget inte blir häktade med tillämpning av nuvarande praxis. Ett införande av "natthäkte" kommer därför knappast att minska antalet frihetsberövanden utan snarare leda till en ökad användning av personella tvångsmedel.

Medborgarrättsrörelsen: Övervakning som alternativ till häktning, eventuellt i förening med särskilda villkor, behandlas av utredningen som en nyhet men är det egentligen inte. I 24 kap. 3 § RB stadgas det redan nu om övervakning som alternativ till häktning, och i 25 kap. 2 § anges att reseförbud eller anmälningsskyldighet kan förenas med villkor som behövs för den misstänktes övervakande. Som exempel på sådana villkor angav redan processlagberedningen skyldighet för den misstänkte att på vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats. Och 25 kap. 9 § RB stadgar om omedelbar häktning för det fall att sådana villkor inte fullgörs. Vad utredningen kallar rannsakningsövervakning finns alltså redan i gällande rätt som alternativ till häktning men används av någon anledning praktiskt taget aldrig. Det är naturligtvis möjligt att de lagändringar utredningen föreslår i sådant hänseende kan leda till att rannsakningsövervakning kommer till ökad användning. Frågan är närmast om den ringa användningen nu sammanhänger med brist på kunskap om att möjligheten finns eller beror på brist på tilltro till institutets effektivitet.

Utredningen föreslår att villkor vid rannsakningsövervakning skall kunna avse läkarvård eller annan behandling. Förslaget härom kommer inte till uttryck i lagtexten utan endast i motivtexten på s. 165 i betänkandet. I realiteten är det fråga om tvångsvård. Sådan kan anordnas endast med klart stöd i lag. I sak är det fråga om en principiellt betydelsefull nyhet. Medborgarrättsrörelsen kan självfallet inte godta detta sätt att försöka med vår rättsordning införliva en ny form av tvångsvård. Men också själva tanken att införa tvångsvård bland RB:s tvångsmedel är oacceptabel. Det bör inte komma i fråga att ålägga någon tvångsvård annat än enligt de kriterier och under de rättssäkerhetsgarantier som är i lag stadgat för de olika formerna för tvångsvård.

Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen: Önskvärt

är att ha olika, realistiska alternativ till häktning. Avdelningen kan inte se att tillräckliga skäl framförts till stöd för förslaget.

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare: RFHL välkomnar förslag om lättnader i de tvångsmedel som används mot häktade och tillstyrker förslagen om rannsakningsövervakning och möjlighet att sköta arbete eller studier under häktningstiden.

Sveriges Villaägareförbund: I detta sammanhang vill vi konstatera att fängsligt förvar bör minimeras så långt det är möjligt av humanitära skäl: Det innebär inte att det är humanitärt mot brottslingar att enbart villkora, eller förkorta eller avstå från att utmäta straff. Vi hävdar att straff skall utmätas och verkställas, eller ifråga om debutanter och speciella fall villkoras i rimlig utsträckning, i så omedelbar anslutning till brottet som möjligt. Den som försatt på fri fot eller i avvaktan på överklagande fortsätter brottslig verksamhet skall inte kunna göra detta "gratis" vad gäller den kommande strafftidens längd.

5.2 Beslutsbefogenheter och avräkning av övervakningstid

Domstolsverket: Ett beslut om rannsakningsövervakning innebär ett betydande ingrepp i den misstänktes personliga integritet. I vissa fall kan ett sådant beslut komma att innebära att den misstänkte placeras i "husarrest" under ett par veckors tid. Enligt DVs uppfattning möter principiella betänkligheter mot att låta åklagaren själv besluta om så ingripande tvångsmedel. Även om det medför ytterligare svårigheter för domstolarna i deras arbete bör därför en fråga om rannsakningsövervakning underställas domstolen i samma ordning som gäller beträffande häktning. Av samma anledning föreslår DV att det beträffande rannsakningsövervakning skall gälla samma bestämmelser om tid för åtals väckande som gäller för häktning.

I 25 kap. 8 § andra stycket RB har föreslagits en bestämmelse av innebörd att åklagaren får besluta om ändring även beträffande sådan rannsakningsövervakning som beslutats av rätten. Lika lite som åklagaren får ändra rättens beslut beträffande häktning bör han enligt DVs mening tilläggas befogenhet att ändra rättens beslut om rannsakningsövervakning. DV avstyrker förslaget i denna del.

Sveriges domareförbund: anser att det skulle te sig stötande om en person som erhållit av utredaren föreslagna lättnader i häktningen ändå skulle få helt avräkna häktningstiden.

Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polischefer: Föreningarna vill vidare uttala sitt fulla stöd för förslaget att det inte tillskapas något system med särskilda avräkningsregler beträffande övervakningstid.

Nämndemännens riksförbund: Utredningen pekar på att "Rannsakningsövervakning innebär avsevärda inskränkningar i den misstänktes rörelsefrihet. Detta talar för att domstol bör besluta i frågan. Utomlands förekommer också relativt sällan att annan än domstol fattar beslut om häktningssurrogat".

Ansvaret för övervakningsinstituten läggs dock enligt utredningens förslag på åklagaren med rätt för den misstänkte att begära rättens prövning

av besluten. Denna prövning förutsätter enligt förbundets mening medverkan av nämndemän. Detta är ytterst angeläget bl. a. med tanke på de villkor och föreskrifter som ska ställas för övervakningen.

5.3 Sanktioner

RÅ: För att övervakningen skall kunna utgöra ett realistiskt alternativ till häktning måste brott mot meddelade föreskrifter enligt utredningen i allmänhet omedelbart leda till häktning. Jag förutsätter att detsamma måste gälla vid åsidosättande av de med institutet förbundna allmänna reglerna – t. ex. kravet på skötsamhet. Ny brottslighet skulle sålunda medföra automatisk häktning. Institutets karaktär av villkorlig häktning framträder här tydligt. Utredningen framhåller också att det, inte minst för att institutet skall mötas med förtroende från polis, åklagare och domstolar krävs att brott mot föreskrifter i samband med övervakning föranleder en omedelbar reaktion i form av häktning. Dessa uttalanden, liksom till synes även den föreslagna lagtexten i RB 25: 10, motsägs emellertid av ett uttalande i den allmänna motiveringen (s.167 ö) enligt vilket i fall då misstanke om nya brott uppkommer häktning som regel bör ske "om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda". Det sistnämnda synes innebära att rannsakningsövervakning som ålagts enligt RB 25: 1 andra stycket enligt förslaget skulle stå helt utan sanktion om överträdelse sker genom återfall i brottslighet som inte i sig är häktningsgrundande. Ett klargörande av förslagets innebörd erfordras här.

Om avsikten, som synes framgå av RB 25: 10, är att häktning skall vara den normala sanktionen vid åsidosättande av rannsakningsövervakning skulle detta innebära att åklagaren, som enligt RB 25:4 själv kan besluta om rannsakningsövervakning, genom att meddela sådant beslut och därefter avvakta överträdelse i form av återfall i brott skulle kunna få till stånd häktning i recidivfall trots att häktningsbestämmelserna i sig inte ger laga stöd därför. Rannsakningsövervakning skulle sålunda snarare fungera som ett medel att befordra återfallsbrottslingar till häkte än som ett meningsfullt självständigt tvångsmedel. Enligt min mening bör i stället recidivproblematiken lösas genom en adekvat utformning av de direkta häktningsreglerna i enlighet med vad jag i det föregående förordat.

Oavsett vilken av de ovan berörda tolkningarna av förslaget som är riktig ger det anledning till betänkligheter i fråga om införande av institutet rannsakningsövervakning. Förslaget avstyrks.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Den övervakning, som ingår som ett nödvändigt moment i institutet, måste vara effektiv. Den ska syfta till att kontrollera om givna föreskrifter följs. Överträdelse, som inte är bagatellartad, ska normalt leda till häktning.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: Vad avser överträdelser m. m. som regleras i 25 kap. 10 § RB bör ändras så att institutens form av villkorlig häktning klart kan utläsas. Enda undantaget bör sålunda vara som i nuvarande 25:9 RB att det ej är uppenbart att skäl saknas.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: Såvitt framgår av utredningens motivering och förslag skall misstanke om nya brott eller brott mot

givna föreskrifter under rannsakningsövervakning leda till anhållande och häktning. Utredningens förslag överensstämmer i denna del med vad som i 1977 års utredning föreslogs om s. k. tillsynshem och utfärdande av föreskrifter för där intagna. De nu givna förslagen innebär på samma sätt ett svårgenomförbart alternativ till häktning, vid vilket antalet överträdelser och därpå följande häktningar kan förväntas bli stort. Ett sådant dyrbart och resurskrävande institut, som i många fall kan förväntas bli endast en förberedelse för häktning anser jag omotiverat.

Svea hovrätt: För att syftet med övervakning som alternativ till häktning skall uppnås föreslår utredningen i 25 kap. 10 § att brott mot meddelade föreskrifter omedelbart skall föranleda häktning. Hovrätten anser att detta skall gälla även vid misstanke om nya brott.

Föreningen Sveriges åklagare: Föreningen tillstyrker förslaget att överträdelse av meddelade föreskrifter i allmänhet omedelbart skall leda till häktning.

Utredaren har givit uttryck åt en uppfattning att reseförbud bör utnyttjas i större utsträckning än vad som sker idag – inte bara vid flyktfara utan även vid recidivfara och kollusionsfara. Föreningen kan för sin del inte finna att de förslag som i övrigt läggs fram ger anledning till en utvidgad användning av nämnda institut.

6 Natthäkte

Av de som har uttalat sig över förslaget har alla utom en remissinstans – polisstyrelsen vid Helsingsborgs polis – intagit en negativ hållning eller ställt sig tveksam till förslaget om natthäkte.

JK: Jag ställer mig också tveksam till förslaget om natthäkte. Jag kan dock tänka mig att det i något enstaka fall kan utgöra ett realistiskt alternativ till ordinär häktning under förutsättning att den misstänkte har ordnade arbetsförhållanden eller eljest har ordnad sysselsättning under dagtid. Jag vill därför inte definitivt avstyrka förslaget i denna del.

RÅ: Förslaget till natthäkte har bland underremissinstanserna mött ett om möjligt än mer negativt mottagande än det nyssnämnda institutet. Jag delar i stort den kritiska inställningen till förslaget. Institutet torde ha alla förutsättningar att bli utomordentligt svåradministrerat samtidigt som man kan diskutera nyttan av att låsa in en misstänkt – i den mån han vid utsatt tid ställer sig till förfogande härför – över natten. Många av de vid återfallsbrottslighet särskilt vanliga gärningarna torde för övrigt i huvudsak begås under dagtid, t. ex. bostadsinbrott, bank- och postrån och kvalificerade bedrägerier. Jag avstyrker förslaget till natthäkte.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Jag är tveksam till förslaget, som ju närmast tar sikte på "natthäktning", men det är uppenbart att det bara i undantagsfall bör komma ifråga att ge en häktad medgivande att vistas utom häktet. Brott begås på alla tider av dygnet. I den mån en häktad kan ges sådana förmåner, som förslaget syftar till, är det tveksamt om det överhuvudtaget föreligger behov av häktning.

Av främst ett skäl, låt vara kanske något irrationellt, är jag tveksam till

åklagarens befattning med frågan om häktads vistelse utom förvaringslokal. Det är en svår uppgift att bedöma om en häktad kan anförtros frihet av sådant slag. Åklagaren har visserligen de bästa möjligheterna att göra bedömningen, men om den häktade skulle svika förtroendet och missbruka det är jag övertygad om att åklagaren skulle få kritik av ett slag som aldrig skulle riktas mot domstol.

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: Förslaget, som ej är realistiskt utformat och drar med sig onödiga kostnadsökningar – avstyrkes.

Regionåklagarmyndigheten i Gävle: Av samma skäl som anförts i fråga om rannsakningsövervakningen ställer jag mig också tveksam till införandet av s. k. natthäkte som mindre ingripande häktningsform.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Förslaget om s. k. natthäkte framstår i jämförelse med förslaget om rannsakningsövervakning som ett mycket mer realistiskt alternativ. Det är åtminstone praktiskt genomförbart på nuvarande stadium. Man skall dock vara på det klara med att det troligen inte är särdeles många fall där situationer kommer att vara sådan att natthäkte kan komma ifråga.

Åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt: I fråga om förslaget *natthäkte* kan samma invändning resas mot detta förslag som mot förslaget om rannsakningsövervakning. Institutet blir svår administrerat och kommer inte till användning. Utredningen utgår från att de personer som ofta häktas är mest brottsaktiva under kvällar och nätter. Jag vill ifrågasätta riktigheten av denna tes särskilt mot bakgrund av de föreslagna reglerna om begränsning av häktning på grund av recidivfara. Vissa brottstyper begås inte alls eller mera sällan annat än på dagtid, t. ex. bank- och postrån och kvalificerade bedrägerier. Under alla omständigheter förefaller det kunna ställa sig mycket svårt att i det enskilda fallet gradera en häktad persons återfallsbenägenhet med hänsyn till tid på dygnet. Jag avstyrker förslaget.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: Utredningsförslaget om natthäkte avstyrks. Med hänsyn till de valmöjligheter som redan nu finns genom reglerna om anmälningsskyldighet och reseförbud är det svårt att se något behov av ett dylikt institut. Att under den relativt korta tid som det här gäller finna ett behov av att ha någon inlåst under nätterna som samtidigt måste vara fri på dagarna förefaller utomordentligt teoretiskt. Med hänsyn till omfattningen av de praktiska problem som måste följa med institutet bör nyttan av detsamma vara helt försumbar.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: Vad gäller förslaget om s. k. natthäkte är detta enligt min mening verklighetsfrämmande. Att tro att vanemässigt kriminella skulle begå färre brott om de nattetid vistas på anstalt är minst sagt orealistiskt. Under alla omständigheter saknar det s. k. natthäktet förutsättningar att tjäna som ersättning för häktning. Förslaget avstyrkes.

Åklagarmyndigheten i Handens åklagardistrikt: Utredningen har föreslagit att en häktad skall kunna vistas utom häktet vissa tider på dygnet och i kommentaren har man framställt ett förslag om natthäkte. Jag har försökt att tänka igenom de häktningsfall jag haft under senare år med undran om natthäkte hade kunnat haft någon som helst funktion i sammanhanget.

Natthäkte kan inte rimligen nyttjas vid kollusionsfara. Det är sällsynt att häktade har sin sociala situation så ordnad att natthäkte har någon funktion. Reseförbud med anmälningsplikt synes då vara en adekvat åtgärd. Man får ett intryck av att utredningen menar, att brott begås nattetid liksom alkohol- och narkotikamissbruk. Detta är helt felaktigt. Brott begås alla tider på dygnet och speciellt bostadsinbrott begås numera i stor utsträckning dagtid. Missbruk av alkohol och andra droger sker dygnet runt utan beaktande av arbetstider eller vad som är dag eller natt. En målgrupp som dock skulle kunna bli aktuell för detta institut är ungdomarna. Visserligen bör man, när det gäller denna grupp, undvika häktning, men för att bryta en brottslig trend kan det kanske vara motiverat med natthäkte. Ungdomarna är ju dessutom mer än andra benägna att begå brott nattetid.

Åklagarmyndigheten i Kalmar åklagardistrikt: Institutet är dåligt ägnat att förhindra återfall. Vissa typer av brott sker företrädesvis på dagtid (butiksstölder, bostadsinbrott, bedrägerier o. s. v.).

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Förslaget att införa s. k. natthäkte har jag svårt att ta på allvar. Det förefaller vara något av en skvader där man på samma gång vill ha en misstänkt häktad och icke häktad. Hugskottet lär knappast ha utsikt till framgång i remissomgången.

Åklagarmyndigheten i Umeå åklagardistrikt: Se under avsnittet Rannsakningsövervakning.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Hovrätten har svårt att tro att s. k. natthäkte skulle vara ett lämpligt institut. Det kan ju knappast användas vid flykt- och kollusionsfara. Att vid recidivfara medge den misstänkte att vistas utanför häktet viss tid av dygnet synes bara kunna ske i sällsynta undantagsfall.

Stockholms tingsrätt: "Natthäkte" (24 kap. 20 § 2 st förslaget till ändrad lydelse av RB) kan i sin mån ses som ett mellanting mellan "full" häktning och rannsakningsövervakning. Tingsrätten ställer sig emellertid högst tveksam till den föreslagna ordningen och avstyrker denna. Möjligheten att låta den häktade under vissa tider vistas utanför förvaringslokalen står i bjärt kontrast till häktningens syfte, nämligen att ha den häktade i säkert förvar i avvaktan på rättegång, låt vara att häktningsgrunderna kan variera. Som utredningsmannen framhåller (motiven s. 168) kan "natthäkte" också medföra den risken, att häktning beslutas också i sådana fall då den misstänkte annars skulle ha frigetts.

Södra Roslags tingsrätt: Natthäkte kan uppenbarligen inte komma ifråga vid häktningsgrunderna flykt- eller kollusionsfara. Vid häktning på grund av återfallsrisk torde risken för att den häktade begår nya brott vara lika stor under dagtid som nattetid. Vi avstyrker därför att förslaget läggs till grund för lagstiftning i denna del.

Göteborgs tingsrätt: Anser man att det krävs att en person häktas för att det t. ex. finns påtaglig risk för att han fortsätter sin brottsliga verksamhet, men man samtidigt anser att denna person kan vistas i frihet underdagtid utan att syftet med häktningen omintetgörs är det svårt att förstå varför man inte istället sätter personen under rannsakningsövervakning. Tvivlar man å andra sidan på att rannsakningsövervakning är en tillräckligt ingripande åtgärd för att förebygga fortsatt brottslighet av en misstänkt verkar

det inte särskilt troligt att man i den praktiska tillämpningen skulle bedöma "natthäkte" som mer ändamålsenligt.

Tingsrätten vill emellertid inte utesluta att "natthäkte" i enstaka undantagsfall framstår som det lämpligaste alternativet. Det är dock tveksamt om man bör införa en bestämmelse som kan förväntas komma till användning endast undantagsvis. Härtill kommer att eftersom man samtidigt tänkt skärpa förutsättningarna för häktning borde det inte behövas så många häktningsalternativ. Dessutom underlättas knappast rättstillämpningen om man inför alltför många alternativa tvångsmedel. Tingsrätten anser det därför inte vara tillräckligt motiverat att införa natthäkte.

Luleå tingsrätt: Tingsrätten ifrågasätter om behov av denna häktningsform föreligger.

Enligt förslaget skall såväl rätten som åklagaren kunna medge att den häktade under vissa tider får vistas utanför häktet. Om förutsättningarna för medgivandet ändras får det återkallas av rätten eller åklagaren. Ett medgivande av rätten om vistelse utanför häktet kan således enligt förslaget återkallas av åklagaren. Tingsrätten håller före att invändningar kan göras mot den valda utformningen av bestämmelserna som gör att både rätten och åklagaren kan disponera över medgivande och återkallelse. Ett sådant medgivande kan jämställas med restriktioner i fråga om att läsa tidningar och medgivande att tillfälligt vistas utanför häktet. Undersökningsledaren eller åklagaren disponerar enligt 16 § lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. över frågor om inskränkning av häktads rätt och om hinder för medgivande till vistelse utom häktet. Tingsrätten anser att – om nya möjligheter till vistelse utanför häktet införs – medgivande och återkallelse av medgivande bör disponeras endast av åklagaren.

Tingsrätten vill påpeka att ett införande av "natthäkte" med stor sannolikhet kommer att medföra ökade kostnader för det allmänna.

Domstolsverket: DV avstyrker förslaget.

Häktning skall i princip tillgripas endast när det föreligger en påtaglig risk för att den misstänkte – om han försätts på fri fot – flyr, undanröjer bevis etc. eller fortsätter sin brottsliga verksamhet. Häktning får vidare endast ske om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande tvångsmedel. Under nu nämnda förutsättningar har DV svårt att se i vilka fall det kan finnas skäl att medge att en häktad under vissa tider får vistas utanför häkteslokalen. Om förutsättningarna för ett sådant undantag skulle vara för handen torde den misstänkte lika väl kunna underkastas övervakning eller anmälningsskyldighet. (Däremot skulle man möjligen kunna tänka sig en ordning som innebar att den som står under rannsakningsövervakning i vissa fall kunde åläggas att nattetid vistas i häkte.)

I likhet med vad som anförs beträffande rannsakningsövervakning avstyrker DV i vart fall att åklagaren ges rätt att ensam medge undantag från ett av rätten fattat häktningsbeslut.

RPS: Förslaget om natthäkte går i huvudsak ut på att den häktade på dagarna skall kunna sköta arbete eller skola, men därefter återvända till häktet för att tillbringa natten där. Med hänsyn till häktesmiljön och den

påfrestning som en misstänkt är utsatt för under förundersökning kan man enligt RPS ifrågasätta, om inte natthäkte skulle utsätta en misstänkt för större psykisk press än många skulle kunna bära. Förmodligen skulle de flesta ha svårt att kunna sköta ett vanligt socialt liv på dagtid med vetskap om att de måste återvända till häktet för inlåsning i en cell till kvällen. Risken är stor att många inom kort skulle undandra sig natthäktet och kanske hålla sig undan och begå nya brott. Natthäkte skulle på så sätt kunna bli en otjänst mot de misstänkta. I motsvarande mån skulle natthäkte givetvis också innebära ett minskat skydd för allmänheten mot brottslighet, inte minst den vardagsbetonade. Polisresurser skulle komma att tas i anspråk för att efterspana och återföra misstänkta efter avvikande. En ytterligare nackdel med natthäkte vore att det skulle öka riskerna för att t. ex. narkotika eller meddelande från medbrottslingar smugglas in i häktena.

Med hänsyn till det anförda anser RPS att förslaget om natthäkte är förenat med sådana olägenheter, att det inte bör genomföras.

Kriminalvårdsstyrelsen: Förslaget om natthäkte avstyrker styrelsen bestämt. Häkten/häktesavdelningar finns endast på ett 30-tal orter i landet. Natthäkte skulle i princip kunna komma ifråga endast för personer som bor på eller i relativ närhet till de orter där det finns ett häkte. En sådan begränsning, som också måste uppfattas som en olikhet inför lagen, är inte acceptabel. Utredningen har inte heller närmare angett hur de natthäktade skall kontrolleras under utevistelsen t. ex. på arbetsplatsen, i skolan eller i hemmet. Vid frigång, som ligger närmast i jämförelse, finns normalt flera personer (frigångsansvariga, kontaktmän och frivårdens tjänstemän) som har ansvar för både stöd och kontroll av frigångaren.

Styrelsen föreslår däremot en ändring i 13 § häkteslagen, som ökar möjligheterna för häktesföreståndarna att medge vistelse utanför förvaringslokalen. En sådan ändring skulle ge kriminalvården bättre möjlighet att förbereda häktade, som kommer att friges direkt från häktet, för frigivningen. Om den av frivårdskommittén föreslagna påföljden villkorligt fängelse införs skulle ett förberedelsearbete inför en eventuell kontraktsvård kunna underlättas. Ändringen skulle även medföra ökade möjligheter att minska skadeverkningarna för dem som är häktade under lång tid.

Brottsförebyggande rådet: Se under avsnittet Rannsakningsövervakning.

RRV: RRV ställer sig tveksamt till förslaget om natthäkte. Natthäkte kan enligt RRVs bedömning tillämpas i ett ytterst litet antal fall. Som utredaren berör kan natthäkte även komma att tillämpas i svårbedömda fall och då medföra att användningen av tvångsmedel ökar.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Se under avsnittet Rannsakningsövervakning.

Polisstyrelsen i Ronneby polisdistrikt: Natthäkte måste bygga på förutsättningen att den häktade har en välordnad socialmiljö under dagtid. Det är dock – tyvärr – polismyndighetens erfarenhet att så är normalt icke fallet. Institutet torde bli ganska sparsamt använt och innebär därför troligen inga negativa effekter för polisens arbete.

Polisstyrelsen vid Helsingborgs polisstyrelse: Förslaget om "natthäkte"

innebär, som utredningsmannen framhåller, en nyanserad övergång mellan häktning och alternativ till häktning och synes vara värt att pröva, t. ex. i de fall då ingen påtaglig flykt-, kollusions- eller flyktfara kan påvisas, men där obligatorisk häktning ändock skall ske. Polismyndigheten förutsätter att arbetsgivaren hålles informerad om den häktades situation.

Polisstyrelsen vid Malmö polisdistrikt: Polismyndigheten är tveksam till att införa natthäkte. Många av förmögenhetsbrotten utförs numera på dagen. När det är möjligt bör reseförbud eller anmälningsplikt användas i stället för natthäkte.

Riksdagens ombudmän: Se under avsnittet Rannsakningsövervakning.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet: Se under avsnitt 5 Rannsakningsövervakning.

Sveriges advokatsamfund: Se under avsnitt 5 Rannsakningsövervakning.

Föreningen Sveriges åklagare: Förslaget som går ut på att en häktad av domstolen eller av åklagaren skall medges rätt att under vissa tider få vistas utanför häktet i kombination med föreskrifter om anmälningsskyldighet eller andra villkor *avstyrks* . Den som är häktad på grund av kollusionsfara eller risk för flykt kan sällan eller aldrig ges rätt att lämna häktet. Den som är häktad på recidivgrund har som regel gjort sig skyldig till brott som riktat sig mot någon annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art eller brottslighet som är av stor omfattning. Denna kategori är enligt föreningens mening oftast benägen att begå brott under alla tider av dygnet.

Svenska polisförbundet: Beträffande begreppet natthäkte delar vi inte den uppfattningen som framförs att personer som blir häktade på grund av recidivfara skulle vara mest brottsaktiva under kvällar och nätter. De exempel som redovisas i avsnittet om hur personer med frigivningspermission sköter sig ser vi mer som ett resultat av att övervakningen inte fungerat nattetid.

Natthäkte bör av de skäl vi anfört ovan inte införas som ett begrepp. Dessutom kan vi inte acceptera att den pågående utredningen för sådana personer regelmässigt ska skötas utanför ordinarie arbetstid. Misstänkta som inte är frihetsberövade får i stor utsträckning finna sig i att kallas till förhör under kontorstid. Motsvarande måste naturligtvis gälla för dem som är villkorligt häktade.

Nämndemännens riksförbund: Se under avsnitt 5 Rannsakningsövervakning.

Svenska Röda korset: Se under avsnitt 5 Rannsakningsövervakning.

LO: När det gäller natthäkte föreslår utredningen att häktad person skall under tiden få vistas utanför häktet. Enligt LOs uppfattning föreligger det stor risk att en sådan lagstiftning medför att socialt väletablerade personer misstänkta för t. ex. ekonomisk brottslighet skulle komma i åtnjutande av denna häktningsform, medan personer som saknar arbete och bostad aldrig skulle kunna komma ifråga för detta. En sådan ordning har karaktären av klasslagstiftning. LO avstyrker således förslaget om natthäkte.

JUSEK: Se under avsnitt 5 Rannsakningsövervakning.

Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen: Utredarens

argumentering för "natthäkte" har inte övertygat avdelningen om att härigenom skulle skapas en i praktiken tillräckligt ofta användbar tvångsmedelsform. Förslaget i denna del avstyrkes därför.

7 Reseförbud – anmälningsskyldighet

JK: Reseförbud – anmälningsskyldighet bör finnas kvar i dess nuvarande form och utgör ytterligare ett skäl mot att införa institutet med rannsakningsövervakning.

Åklagarmyndigheten i Handens åklagardistrikt: Beträffande frihetsinskränkningar i övrigt har utredningen föreslagit en viss uppspaltning av nu gällande regler om reseförbud, men då det i sak icke innehåller något nytt finns ej skäl att här ingå på detta.

Södra Roslags tingsrätt: Det bästa sättet att nedbringa antalet häktningar är att tillskapa effektiva och realistiska alternativ till häktningen. Redan idag tillämpas enligt vår erfarenhet reseförbud och/eller anmälningsskyldighet i ett icke ringa antal fall. Dessa alternativ har också kommit till flitigare användning på senare år och vi anser att det finns utrymme för en viss ökning. Utredningsmannen har framhållit häktningssubstitutens karaktär av en form av villkorlig häktning. Vi anser att detta bör komma till uttryck direkt i lagtexten. Vi föreslår därför att 25 kap. erhåller rubriken "Villkorlig häktning" samt att 24 kap. 3 § sista stycket formuleras om i enlighet härmed. Begreppet "villkorlig häktning" visar direkt vad det är frågan om och sambandet med häktningen framhävs, bl.a. på det viset att äventyret för åsidosättande av ett villkor är häktning.

Göteborgs tingsrätt: Förslaget att reseförbud skulle tillgripas vid kollusionsfara framstår som än mer verklighetsfrämmande än tanken att rannsakningsövervakning då skulle vara till nytta.

8 Häktning på nya grunder – talan mot häktningsskäl

RÅ: Utredningen har övervägt men avvisat tanken på att införa en särskild regel som medger att åklagaren för talan mot skälen för ett häktningsbeslut eller att den som är häktad förklaras häktad på annan grund. Även om behovet av en sådan regel minskat sedan det genom rättsfallet NJA 1983 s. 894 blivit klart att "utbyte" kan ske i fråga om den brottslighet som en häktning avser finns det enligt min mening ändå skäl för en lagändring. Som utredningen framhållit torde nämligen en talan om ändring enbart beträffande en särskild häktningsgrund (t.ex. kollusionsfara) inte tas upp till prövning (jfr NJA 1980 s. 444). Detta medför, med hänsyn till de av utredningen exemplifierade rättsverkningar som kan vara knutna till särskild häktningsgrund, risk för att allvarliga olägenheter från utrednings- och effektivitetssynpunkt kan uppkomma.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Det finns i vissa situationer ett

klart behov av att kunna meddela restriktioner även för den som inte häktats på grund av kollusionsfara. Sådan fara kan uppkomma under en pågående utredning. – Jag delar utredningens uppfattning, att talan inte ska föras mot skälen för en häktning och jag delar dess uppfattning att en förutsättning för sådan talan är en ändring av rättegångsbalken. Sådan ändring behöver emellertid inte ske för att ge åklagaren möjligheten att meddela restriktioner. Reglerna härom är inte rättegångsbalkens. Det vore rationellt att ge åklagaren den här befogenheten.

Göteborgs tingsrätt: Tingsrätten har inget att erinra mot förslaget.

Riksdagens ombudmän: Jag har inte något att tillägga till vad utredaren har anfört i detta avsnitt.

Sveriges domareförbund: Utredaren har berört vissa frågor om möjlighet till häktning på nya grunder och om möjlighet för åklagare att få frågan om häktningsgrunder prövad i högre rätt och har uttalat att en särskild regel för de avsedda fallen inte är tillräckligt uttalad för att en särreglering bör införas. Som utredaren påpekat är vissa rättsverkningar knutna till häktningsskäl, t. ex. restriktioner för den häktade att ta kontakt med utomstående, brevcensur. Förbundet anser att när nu hela häktningslagstiftningen tas upp till omprövning även de frågor som berörs i detta avsnitt inte bör lämnas oreglerade.

9 Organisatoriska frågor – kostnadsfrågor

JK: Det kan finnas skäl att överväga om inte hovrätt vid prövning av en där uppkommen fråga om häktning skulle vara domför med två ledamöter, varav en ordinarie. En sådan domförhetsregel borde göra det avsevärt lättare att organisera den jourverksamhet som framtvingas av de föreslagna reglerna.

RÅ: Ett genomförande av förslaget till kortare frister och därmed sammanhängande förfaranderegler kommer att kräva omfattande administrativa reformer inom hela rättsväsendet. Inte bara åklagar- och polisväsendena kommer att beröras utan också de allmänna domstolarna och i viss mån kriminalvården. Stora krav kommer att ställas på advokatkåren. Vid sidan av dessa mera centrala funktioner torde, för att nämna endast ett par lösryckta exempel, den snabbare handläggningen av utredningarna ställa stora krav på organ som statens kriminaltekniska laboratorium, rättsläkarorganisationen m fl.

Utredningen har på ett utomordentligt knapphändigt sätt behandlat de organisatoriska frågorna och därmed sammanhängande resursproblem. Jag finner det inte meningsfullt att på det föreliggande underlaget närmare gå in på dessa frågor.

Underhand har jag inhämtat att åklagarkommittén kommer att ta upp de aktuella följdfrågorna till behandling. Enligt min mening kan det ifrågasättas om denna lösning är den bästa med hänsyn till de återverkningar av organisatorisk art som reformen måste få långt utanför åklagarväsendet. För att de hithörande frågorna skall kunna genomlysas i hela sin vidd kan

det vara befogat att bereda dem i en särskild organisationsutredning med bredare sammansättning.

Oavsett hur det fortsatta utredningsarbetet sker är det utomordentligt angeläget att de hithörande frågorna får sin lösning i god tid före ett ikraftträdande av reformen. För åklagarväsendets del kommer denna att kräva omfattande förberedelser bl.a. för samordning med polisen, de allmänna domstolarna, advokaterna m.fl. Särskilda informations- och utbildningsinsatser torde bli erforderliga osv. Allt detta förutsätter förutom att de organisatoriska och resursmässiga frågorna förberetts väl också en god marginal mellan antagandet av nya bestämmelser på området och ikraftträdandet.

Regionåklagarmyndigheten i Stockholms och Gotlands län: Den korta utredningstid som enligt förslaget står åklagaren till buds måste kunna utnyttjas effektivt. Detta ställer stora krav på polisens utredningsavdelningar. Jag delar utredarens på sid 176 framförda uppfattning, att "det kommer att i större utsträckning än idag bli nödvändigt att bedriva utredningar under icke- kontorstid, fram för allt under lördagar och söndagar". Likaså delar jag den på sid 178 anförda slutsatsen, att bl.a. de kortare fristerna ställer "större krav på aktivitet hos åklagarna under beredskapstjänstgöringen". Det torde bli nödvändigt att åklagarens beredskapstjänst förlägges i direkt anslutning till kriminalpolisens lokaler och att minst en åklagare samtidigt har s.k. bakjour för att rycka in om beredskapsåklagaren blir upptagen av komplicerade förundersökningar och av häktningsförhandlingar.

Genomförs utredarens förslag, kommer det att orsaka staten väsentligt ökade kostnader. Domare, åklagare och poliser måste utföra kvalificerat arbete under lördag – söndag och de två senare grupperna även under kvälls- och nattetid.

Om förslaget skall genomföras, måste planeringsarbetet inledas i god tid.

Regionåklagarmyndigheten i Linköping: I Peter Nobels kostnadsberäkning saknas uppgift om de kostnadsfördyringar som kan bli aktuella genom försvararbyten samt för själva "jourhållningen". Sådana kostnader måste även tas med i kostnadskalkylen vid ändrade regler.

Regionåklagarmyndigheten i Jönköping: Utredaren har uttalat att personella tvångsmedel, som innebär frihetsberövande skall utnyttjas med mycket stor försiktighet och att förutsättningarna för att tillgripa tvångsmedlen skall begränsas så mycket som möjligt utan att rimliga krav på effektivitet eftersätts. Ingen kan ha något att invända mot detta. Enligt min erfarenhet hanterar åklagarna tvångsmedlen med återhållsamhet. I utredningen redovisad statistik tyder också på detta. Några väsentliga anmärkningar mot här rådande förhållanden kan ej framställas. För uppfyllande av Europakonventionens krav måste ändå de föreslagna lagändringarna göras. Enligt min uppfattning underskattar utredaren de praktiska svårigheter, som blir en följd av de förkortade fristtiderna. De kalkyler, som utredaren redovisar, enligt vilka förslaget skulle kunna genomföras utan ökade kostnader totalt sett för det allmänna verkar föga övertygande eller realistiska. Den s.k. söndagsregeln blir ej tillämplig i framtiden. För att kunna handlägga ärenden med frihetsberövanden med den skyndsamhet,

som krävs enligt förslaget, måste polisens utredningsresurser avsevärt förstärkas inte minst under veckoslut och helger. Det blir nödvändigt i de flesta distrikt att ha kriminalpolismän i tjänst dygnet om. Beredskapsåklagaren blir tvungen agera mer aktivt, närvara vid förhör både inom beredskapsområdet och utom på platser där någon misstänkt gripits; häktningsförhandlingar under helger kan förekomma; för varje region måste någon form av s.k. bakjour för beredskapsåklagaren ordnas. Det är ogörligt bedöma i vad mån den ökade arbetsbördan på beredskapsåklagarna kommer att påverka deras arbetssituation i övrigt. Det är möjligt att en resursförstärkning för åklagarväsendet blir nödvändig. Förslaget förutsätter att domstolar håller beredskap och att advokater ingår i ett joursystem. Tolkmedverkan är ofta nödvändig under utredningen, vilket förutsätter någon form av tolkberedskap. De föreslagna lagändringarna kommer att skapa mycket stora problem för framförallt polis och åklagare. Det finns anledning befara att de kommer att försämra effektiviteten i brottsbekämpningen. Förändringarna torde bli avsevärt mer kostnadskrävande än utredaren antagit.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar:
Konsekvenser för polis och åklagare

Den kortare tid, som nu kommer att stå till förfogande för utredning efter ett gripande gör det nödvändigt att kriminalpolisens beredskaps- eller jourverksamhet byggs ut. Det måste alltid finnas utredningsresurser tillgängliga.

Med hänsyn till min inställning till utredningsförslaget om ett allmänt häktningsforum menar jag, att det inte finns något egentligt behov av åklagare i bakjour. Visserligen kommer beredskapsåklagare då och då nödgas inställa sig under lördags- och söndagstid för häktningsförhandling, men hans resor för sådan inställelse begränsas till det egna beredskapsområdet. Han måste då kunna nås. Lämpligen bör mobil telefonutrustning anskaffas till honom.

Utredningens bedömning är, som det påpekas, endast ett räkneexempel. Jag har den uppfattningen att kostnaderna väsentligt kommer att överstiga de som skissats. Kostnadsökningen blir betydande.

Regionåklagarmyndigheten i Malmö: Den föreslagna nyordningen kommer att få stora konsekvenser för beredskapsåklagarna men även i vissa fall för övriga åklagare, som bl.a. kan tvingas resa till annan ort i landet för att leda förundersökning och hålla häktningsförhandling. Jag utgår från att dessa frågor kommer att bli föremål för ytterligare överväganden, varför jag inte tar upp frågeställningarna i detta sammanhang.

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: Trots att förslaget i aktuell del (avsnitt 11.6) tillstyrkes måste följande enligt min mening påpekas. Den kortade tidsfristen kommer att medföra märkbart ökade svårigheter att i tid få fram handlingar i ärendena. Risken att många häktningsförhandlingar kommer att få genomföras utan tillgång till skriftligt underlag är stor. I många fall kan detta eventuellt uppvägas av att utredningsmannen biträder vid häktningsförhandlingen. Då emellertid föreliggande förslag till ändring av bestämmelserna om tvångsmedel förutom att det innebär en påtagligt

pressad handläggningstakt, även medför att personutredningen kommer att ta mer tid än idag, kommer polisens resurser att belastas och splittras i sådan utsträckning att det speciellt utanför ordinarie kontorstid kan bli omöjligt för utredningsmannen att deltaga vid en häktningsförhandling. Nämnda ökning av tidsåtgången för personutredning kommer naturligtvis även att påverka omfattningen – och därigenom kvaliteten – av det brottsutredande arbetet. Det synes mig omöjligt att upprätthålla ens dagens standard utan att polisens resurser påtagligt ökas. Utredningens uppskattning av kostnadsökningarna för polisväsendet till 3 mkr är ej realistisk.

De ökade kraven på personutredningar och de kortade tidsfristerna kommer sannolikt att i förlängningen medföra att de sociala myndigheterna tvingas utöka eller inrätta jourverksamhet. Detta medför självfallet kostnadsökningar.

De kortare fristerna innebär även en avsevärt ökad belastning på åklagarorganisationen och domstolarna. Beredskapen måste avse både ordinarie och ickeordinarie arbetstid. Den ökade tjänstgöringen under icke kontorstid vid beredskapen kommer att medföra ökad tidskompensation för berörd personal. Vidare kommer sannolikt antalet beredskapsperioder för varje åklagare att öka. För att under nämnda omständigheter kunna upprätthålla i vart fall nuvarande standard på det övriga arbetet erfordras tillskott av personal. Hur stora dessa blir och vilka de slutliga kostnaderna därför blir kan inte avgöras förrän ett förslag om beredskapens organisation presenteras, men utredningens uppskattning till 3 mkr för åklagarväsendet och 2 mkr för tingsrätterna är uppenbarligen ej realistisk.

Förslagen kan vidare komma att medföra en viss beredskap för tolkar med därå följande kostnadsökningar.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Utredningens beräkningar i kostnadshänseende är mycket optimistiska. Kostnadsökningen torde bli avsevärt större. Så synes resekostnader endast ha beräknats för vid domstol anställd personal med reglerad arbetstid. Jag har vidare påpekat (4.6 i remissammanställningen) att kriminalvårdens nuvarande transportsystem mellan olika orter i landet icke kan kvarstå. Jag erinrar även om de kostnader som måste uppstå av skäl som angivits under avsnitt 11.1. (4.1 i remissammanställningen).

Vid beräkningen av antalet veckoslutsförhandlingar – här bortses från de tre storstadsdistrikten – kan man inte ta ett genomsnitt av ett per vecka. Uppenbarligen kommer flera sådana förhandlingar att förekomma i vissa av de distrikt, som ingår i Stockholms län, och i de distrikt, som omfattar större städer. Verkligheten följer inte heller ett statistiskt medeltal. På tider, som inte kan förutses, kommer antalet veckoslutsförhandlingar att vara stort, under andra perioder att vara sällsynta. Enligt förslaget måste ju dessutom förhandling hållas, när åklagaren vill frige häktad.

I avsnitt 11.1 (4.1 i remissammanställningen) har jag påpekat att den i 14.5 angivna tiden för domstolarnas beredskap är otillräcklig. Även om ett anhållande skett på fredags- eller lördagskvällen är sannolikheten för att utredningen klockan 11.45 kommit så långt, att åklagaren kan fatta beslut om häktningsanmälan, icke stor, om reglerna om nattvila m.m. skall

upprätthållas. Praktiken talar för att om någon tidsbegränsning av domstolarnas beredskap skall ske, denna förlägges till eftermiddagen, förslagsvis 15.00 – 18.00.

Regionåklagarmyndigheten i Gävle: När det slutligen gäller *konsekvenserna* av de kortare tidsfristerna för åklagarväsendets del är det uppenbart att större krav på aktivitet kommer att ställas på åklagarna både under beredskapstjänstgöring och på vanlig kontorstid. När det gäller landsortsförhållanden och vidsträckta beredskapsområden som t.ex. inom härvarande åklagarregion, där Gävleborgs län och Kopparbergs län utgör var sitt sådant område, måste man vidare utgå från nödvändigheten av att beredskapstjänstgöringen kompletteras med någon form av bakjour vid förhandlingsinställelser för den åklagare som har beredskapstjänstgöring vid tingsrätter långt borta från vederbörandes tjänstgöringsort. Hur dessa och andra konsekvenser skall mätas ur kostnadssynpunkt och om utredningsmannens räkneexempel är hållbara är det svårt att bilda sig en någorlunda säker uppfattning om. Vad man däremot med säkerhet vet är att åklagarpersonalens arbetsbörda på de flesta orter är alltför tung redan i nuläget samt att den kommer att bli ännu tyngre genom den ökning av tidspressade förtursärenden som blir en ofrånkomlig följd av den nya ordningen. Av allt att döma kommer dessa förhållanden att påkalla betydande och kostnadskrävande förstärkningsinsatser från statsmakternas sida.

Regionåklagarmyndigheten i Härnösand: Sammanfattningsvis anser jag att de krav förslagen kan komma att ställa på åklagarväsendet bör kunna bemästras framför allt om synnerliga skäl för anstånd med häktningsanmälan i vissa fall till senast tredje dagen efter frihetsberövandet också under vanliga veckoslut får inrymma nödvändigt rådrum för kommunikation mellan berörda åklagare så att handläggningen av häktningsfrågorna på ett rimligt och praktiskt sätt kan fördelas mellan beredskapsåklagaren och berört distrikts ordinarie åklagare.

I annat fall torde en genomgripande ändring av vårt joursystem icke kunna undvikas med avsevärt ökad belastning för de beredskapsskyldiga åklagarna i regionen som följd.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt: Vad gäller de ekonomiska beräkningarna framhåller utredningen att dessa skall läsas som räkneexempel och inte som en faktisk kalkyl över förslagens konsekvenser. Utredningen har synbarligen insett att förslagens ekonomiska konsekvenser inte bara är svåra att överskåda, utan också att mycket tyder på att förslagen kan bli utomordentligt kostsamma om de genomförs.

Redan vad gäller den av utredningen beräknade minskningen av antalet frihetsberövanden finns det anledning att tvivla. Den starkt ökande brottsligheten och ökningen av antalet grova brott ger knappast skäl för antagande om ett minskat antal frihetsberövanden. Därmed faller enligt min mening också följdberäkningarna över besparingar till följd av minskad beläggning vid anstalter och häkten. De nya reglerna torde emellertid under alla förhållanden leda till en väsentlig ökning av antalet häktningsförhandlingar, inte minst i storstadsdistrikten. Kostnaderna för ökade polisinsatser samt för åklagare och domstolspersonal torde härvid bli avsevärda. Jag är vidare av den uppfattningen att den på statistik grundade uppfattningen om

antalet s.k. helgförhandlingar är alltför optimistisk. Såväl kostnaderna avseende övertid för polis och viss domstolspersonal som de slutliga kostnaderna för kompensation vad gäller åklagare och domare torde med de nya reglerna bli stora. För storstadsdistrikten framstår det som uppenbart att fler åklagare måste tas i anspråk under varje beredskapsperiod och att beredskapstjänsten får karaktär av jourtjänst. Det ligger i öppen dag att kompensation, oavsett i vilken form denna skall lämnas, kommer att krävas i betydligt större utsträckning än f.n. I detta sammanhang vill jag anmärka att utredningens förslag (sid 179) att begränsa domstolens beredskap till två timmar knappast kan vara förenligt med de korta tidsfrister och det krav på snabb handläggning som de föreslagna reglerna innebär. Det finns därför anledning att domstolen får acceptera en beredskap som omfattar större delen av dygnet.

Vad gäller utredningens syn på förslagens konsekvenser i övrigt kan konstateras att den beräknade kostnaden för övervakare vid rannsakningsövervakning ter sig orealistiskt låg. Slutligen framstår de uppskattade kostnaderna för en advokatjour som alltför låga.

Åklagarmyndigheten i Danderyds åklagardistrikt: De föreslagna ändringarna kommer att innebära betydande förändringar av åklagararbetet. Framför allt kommer de att innebära ändringar av beredskapstjänstgöringen under veckoslut och helger, eftersom beredskapsåklagaren då skall göra anmälningar till rätten om häktningar och i en inte obetydlig omfattning inställa sig vid domstolar för häktningsförhandlingar.

Åklagarmyndigheten i Handens åklagardistrikt: Inledningsvis har jag antytt att utredningen icke går att genomföra utan omfattande ändringar av nuvarande tjänstgörings- och personalförhållanden. För att klara förslaget måste en kraftig omprioritering av resurserna ske och utan någon anvisning om detta är det svårt att komma med någon positiv kritik.

Åklagarmyndigheten i Huddinge åklagardistrikt: I Huddinge åklagardistrikt med nio distriktsåklagare och fyra åklagare som förstärkningspersonal kommer arbetsbördan att öka betydligt. 800–900 personer anhölls årligen och av dessa begärs omkring fyrtio procent häktade.

Under helger måste därför två åklagare vara i tjänst som jouråklagare; en för att fatta anhållningsbeslut och en för att tjänstgöra som åklagare i tingsrätten i samband med häktningsförhandlingar.

Jag utgår från att detta kommer att medföra att ytterligare åklagartjänster tillföres myndigheten, att åklagarnas löner kommer att höjas, och att kompensationen för jourtjänstgöring i form av lediga dagar ses över för i åklagarna positiv riktning.

Ett särskilt rum skall finnas disponibelt vid varje polismyndighet för jouråklagaren.

Åklagarmyndigheten i Solna åklagardistrikt: För närvarande är åklagarna indelade i beredskapsområden omfattande flera åklagardistrikt. Om åklagarna tvingas delta i förundersökningen på ett mer aktivt sätt och ställa upp vid häktningsförhandlingar under jourtid kommer nuvarande jourområden troligen inte att kunna behållas i framtiden. Det stöter på en mängd praktiska problem om åklagaren skall röra sig över större geografiska områden. Under den tid som åklagaren är på resande fot eller upptagen

med häktningsförhandling är han inte tillgänglig för nya beslut rörande misstänkta i andra mål. I framtiden kommer detta sannolikt leda till att varje distrikt utgör ett jouområde. Ett system med regionala häktningsdomstolar framstår mot bakgrund av vad som ovan anförts som mindre lämpligt.

Angående försvararfrågan bör anmärkas att det kommer att krävas ett mycket stort antal advokater i ett joursystem då medmisstänkta i samma mål i de allra flesta fall måste få varsin försvarare förordnad.

Åklagarmyndigheten i Södertälje åklagardistrikt: Vissa icke oväsentliga praktiska problem är enligt vårt bedömande förenade med genomförandet, t.ex. hur åklagarnas jourtjänstgöring därefter skall fullgöras. Dessa problem saknas dock anledning att här närmare beröra.

Åklagarmyndigheten i Visby åklagardistrikt: I fråga om de frister som nu diskuteras kan också anmärkas att det inom vår region torde bli nödvändigt att återgå till ett system med mer begränsade jouområden.

Åklagarmyndigheten i Kalmar åklagardistrikt: Beträffande det praktiska genomförandet av förslaget bör sägas att bakjour för tjänstefri åklagare på ort, där misstänkt gripits och där häktningsförhandling sker enligt de ändrade forumreglerna inte rimligen kan genomföras. Den mest realistiska lösningen torde vara att beredskapsåklagaren alltid uppträder vid häktning under helgledighet, oberoende var förhandlingen äger rum inom beredskapsområdet.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Avslutningsvis önskar jag framhålla, att de föreslagna ändringarna kommer att medföra konsekvenser utöver de ekonomiska. Jag tror inte att rättssäkerheten kommer att förbättras och det finns stor risk för att antalet uppklarade brott kraftigt sjunker om inte polis och åklagare ges utomordentliga resursökningar. Dessutom kommer de berörda yrkena polis, åklagare, domare och advokater att bli mindre attraktiva både ur rekryteringssynpunkt och för de nu yrkesverksamma, om ej kompensation för natt- och helgarbete kan lämnas på ett godtagbart sätt. Vad särskilt gäller åklagarna kan ändringarna även komma att innebära att radikala förändringar måste ske vad gäller utformningen av åklagardistriktens och beredskapsområdenas storlek. De senare bör döpas om till jouområden, då ett joursystem måste inrättas i stället för nuvarande beredskap. Ett stort antal biltelefoner måste anskaffas, då arbetssättet måste ändras från ett telefonsvarande hemma till ett ytterst aktivt deltagande i förundersökningarna – vilket ju är positivt – och de personsökare, som nu används, blir helt otillräckliga. Ändringar kan även tänkas vara behövliga vad gäller arbetsordningar, då det i vissa distrikt kan vara nödvändigt att jouåklagare handlägger huvudparten av mål med anhållna fram till häktningen, varefter lottning sker.

Slutligen vill jag framhålla att man på ansvarigt håll måste tänka om och sluta spara på områden som gäller rättssäkerhet och brottsbekämpning.

Åklagarmyndigheten i Köpings åklagardistrikt: Utredningen har förutsett krav på ökad aktivitet hos åklagarna under beredskapstjänstgöringen, som kan leda till att denna tjänstgöring får förläggas i direkt anslutning till kriminalpolisens lokaler åtminstone i vad gäller de tre storstadsdistrikten. När det gäller landsortsdistrikten torde antalet störningar för åklagare i

beredskap komma att öka avsevärt, vilket innebär ökade påfrestningar även för övriga medlemmar av åklagarens familj, om beredskapstjänsten skall fullgöras i bostaden. Det synes därför lämpligast att beredskapstjänstgöringen åtminstone under tiden kl 22.00 – 06.00 förlägges i anslutning till kriminalpolisens lokaler även i landsortsdistrikten.

Åklagarmyndigheten i Uppsala åklagardistrikt: Samtliga åklagare ingående i joursystemet bör få använda egen bil vid tjänsteresor i samband med jourtjänstens fullgörande. Vidare bör en expenskassa finnas tillgänglig för kostnaders bestridande i tjänsten för jouråklagare.

Åklagarmyndigheten i Skellefteå åklagardistrikt: Utredaren har försökt göra en beräkning av kostnaderna för en reform enligt utredningsförslaget. Han har kommit fram till att saldot skulle bli plus minus noll. Enligt min bedömning är han alldeles för optimistisk på denna punkt. Ska vi inte ge mer eller mindre avkall på effektiviteten i brottsbekämpningen måste en ändring enligt förslaget kräva avsevärda resursförstärkningar hos berörda samhällsorgan. Detta måste kosta pengar till betydande belopp.

Vad skulle man då vinna totalt sett om utredningsförslaget genomföres? Som jag ser det skulle den enda "vinsten" vara att man tillgodoser Europakonventionens krav att en frihetsberövad person får möta en domare kanske något tidigare än i vissa fall idag. Alla övriga effekter måste bokföras på minussidan. Polis, åklagare, försvarare och domare får med de avkortade tidsfristerna otillförlitligare material att arbeta med. Domstolarna måste besluta om häktning på bristfälligt underlag. Antingen häktas då inte den misstänkte till men för brottsbekämpningen och samhällsskyddet. Eller också blir han häktad på bristfälligt underlag till men för honom själv. Och ändå kostar allt detta stora pengar. Varför inte behålla ett väl inarbetat och fungerande system, måhända med smärre justeringar inom ramen för gällande bestämmelser. Detta var väl också den ursprungliga avsikten då utredningsdirektiven gavs. Men målen mot Sverige i Strasbourg ställde begreppen på huvudet.

Internationella konventioner kan nog vara bra i många fall. Och det står ju varje enskilt land fritt att ansluta sig eller ej. På samma sätt måste det väl stå ett land fritt att säga upp sin anslutning. Har man på allvar övervägt den möjligheten i detta fall?

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Då det gäller jourtjänstgöring i domstolarna talar utredningsmannen endast om behovet av dömande personal och expeditionsvakt. Det torde emellertid vara nödvändigt att ha tillgång även till kanslipersonal för expediering av beslut och annan service som kan behövas i sammanhanget. Skyldigheten att avgöra häktningsfrågor under icke ordinarie arbetstid kommer naturligtvis att medföra praktiska och organisatoriska svårigheter. Man måste också vara införstådd med att reformen kommer att medföra ekonomiska konsekvenser och samtidigt ta i anspråk en icke ringa del av de krympande resurser som står till förfogande.

Stockholms tingsrätt: De föreslagna reglerna kommer med all sannolikhet att innebära merarbete för domstolarna. Redan möjligheten att häkta på skälig misstanke, dvs. utredningshäktning, som i och för sig är en nödvändig följd av de korta fristerna, medför ett ökat antal häktningsan-

mälningar och även fler häktningsförhandlingar. Också omprövningen av häktningsfrågan enligt 24 kap. 18 § förslaget till ändrad lydelse av RB ger en ökning. Härtill kommer att föreskriften om ny förhandling i häktningsfrågan med högst två veckors mellanrum sådan den kommit till uttryck i 24 kap. 16 § verkar i samma riktning. Att närmare ange hur stor ökningen av antalet häktningsförhandlingar kommer att bli är omöjlig men man får räkna med att anmälningar om häktning på skälig misstanke många gånger kommer att göras i fall, där enligt nuvarande regler anhållande skett men någon häktningsframställning aldrig kommer till stånd därför att skäl för häktning fallit bort under anhållningstiden. Ytterst torde det ökade antalet häktningsförhandlingar få negativa konsekvenser när det gäller tid för handläggning och avgörande av fria mål. I sammanhanget kan nämnas, att enligt statistik som tingsrätten erhållit från riksåklagaren gjordes 1984 i Stockholm 4 077 anhållanden och ingavs till Stockholms tingsrätt 1 246 häktningsframställningar. Under de tre första kvartalen 1985 ingavs till tingsrätten 1 064 framställningar om häktning och prognosen för hela året pekar mot drygt 1 400.

De korta fristerna och inte minst institutet utredningshäktning kommer också att många gånger ställa större krav på protokollföringen vid häktningsförhandlingen. Utredningen vid förhandlingen torde inte sällan bli knapp och okontrollerad och häktningspromemoriorna mer summariska än i dag. Med ytterst kortfattade promemorior reduceras möjligheten att i protokollet hänvisa till promemorian och protokollföraren tvingas att skriva utförligare.

Den viktigaste följden av utredningsmannens förslag för domstolarnas del är dock nödvändigheten att kunna hålla förhandlingar under veckoslut och helger. Förslaget förutsätter någon form av joursystem. Även om antalet anhållanden i Stockholm och därmed också antalet häktningsanmälningar kanske kan motivera ett joursystem för enbart tingsrättens vidkommande torde det ligga närmast till hands att tänka sig en "domarjour" för hela Stockholmsområdet. Vid den närmare utformningen av domarjouren bör den ordning som förekommer i Danmark kunna tjäna som förebild. Ett praktiskt spörsmål blir hur lokal- och bevakningsfrågorna lämpligen bör lösas. Enligt tingsrättens mening synes det mest ändamålsenligt att de förhandlingar, som blir nödvändiga, hålls på häktet dvs. för Stockholmsregionens del på Kronoberg. Här finns uppvärmda lokaler, vaktpersonal o s v. Att hålla förhandlingarna i tingsrättens lokaler kan av praktiska skäl inte komma i fråga.

Ytterligare en konsekvens av förslaget med kortare frister är att offentlig försvarare kan behöva engageras på ett tidigare stadium än i dag och att man måste se till att försvarare också finns att tillgå i samband med veckoslut och helger. En annan följd som den föreslagna ordningen kan medföra är att den misstänkte då inte får den försvarare som han i första hand önskar. Utredningsmannen förordar någon form av joursystem hos försvararkåren och advokaten Peter Nobel har i en bilaga till betänkandet närmare utvecklat hur ett system med advokatjour kan utformas. Enligt tingsrättens mening för Nobels tankar väl långt; bl.a. medför de att en jouradvokat kan behöva ersättas med en annan jouradvokat (betänkandet

s. 209). Tingsrätten tror för sin del att frågan kan lösas på ett smidigare sätt. I likhet med utredningsmannen anser tingsrätten att ett joursystem kan tillskapas inom ramen för gällande regler om offentlig försvarare, låt vara med utökade möjligheter till försvararbyte. En uppgift för "jourdomaren" blir då, vid sidan av att hålla häktningsförhandlingar, att förordna offentlig försvarare för den misstänkte. I Stockholmsområdet torde det inte föreligga några svårigheter att få advokater, som är intresserade av att ställa upp också under icke kontorstid. Tingsrätten vågar också på goda grunder utgå från, att den som förordnats till offentlig försvarare under anhållningstiden eller till häktningsförhandlingen som regel också kommer att kvarstå som försvarare under målets fortsatta handläggning. Slutligen bör framhållas att åklagare med de korta tidsfristerna får ett särskilt ansvar att noga beakta eventuella säkerhetsfrågor i samband med häktningsförhandlingen.

Södra Roslags tingsrätt: Häktningsbestyren utgör inte någon mera betungande del av vårt arbete. År 1984 kom det in 100 häktningsframställningar till tingsrätten, vilket motsvarar ca 80 häktningsförhandlingar. Antalet häktningar i år uppgår hittills till ca 50. Dessa fördelas jämt på nio rotlar, varför varje rotel har ungefär en häktning varannan månad. Om man utgår från utredningsmannens beräkningar på sid 261 f i betänkandet, uppskattar vi att högst 30 häktningsförhandlingar per år kommer att beröra veckoslut och helger. Då har vi inte tagit hänsyn till den minskning i antalet häktningar som kan väntas enligt förslaget, om recidivgrunden ändras. Vi förutser inte heller att den vidgade behörigheten enligt 19 kap. 12 § RB i förslaget kommer att få någon större betydelse för vår del. Med utgångspunkt i dessa siffror anser vi att den beredskap som blir en följd av förslaget i första hand bör kunna upprätthållas inom tingsrätten. Vi utgår då från att kontakterna mellan tingsrätten och jourhavande åklagare skall kunna skötas per telefon av domare, notarier eller kontorspersonal samt att det fåtal häktningsförhandlingar som måste hållas utom ordinarie arbetstid normalt kan förläggas till polisstationen. Därigenom slipper man också kostnader och besvär med transporter och bevakning av den misstänkte på obekväm arbetstid, och tingshuset skall inte behöva hållas öppet särskilt för en enstaka häktningsförhandling. Vi förutsätter vidare att en sådan förenklad hantering låter sig förena med kravet på offentlighet vid domstolarna.

Omfattningen av beredskapen från domarpersonalens sida kommer att bli beroende av vilka domarinsatser som kommer att krävas utom normal kontorstid vid sidan av den tid som åtgår för själva häktningsförhandlingen. Förslaget är otydligt på denna punkt. Sålunda skall enligt 24 kap. 17 § 2 stycket i lagförslaget ett häktningsbeslut omedelbart upphävas, när det inte längre finns skäl för beslutet. Vid s.k. utredningsanhållande gäller idag att anhållningsbeslutet kontinuerligt prövas av åklagaren. Denna prövning kommer att flyttas över på rätten, om förslaget om s.k. utredningshäktning enligt 24 kap. 1 § 3 stycket genomförs. Om häktningsskälet bortfaller under icke-ordinarie arbetstid, krävs uppenbarligen att en behörig domare finns tillgänglig för att upphäva häktningsbeslutet (se sid 191 ö i betänkandet). En begäran om upphävande av ett häktningsbeslut kan också komma

från den misstänkte, om nya förhållanden inträffat, och en sådan prövning skall ske omedelbart. I förslaget berörs inte frågan i vilken utsträckning beredskap måste finnas för beslut om upphävande av häktning. För att den misstänkte inte skall vara frihetsberövad under längre tid än nödvändigt måste man kanske kräva att domare finns tillgänglig inte bara under veckoslut och helger utan även efter den vanliga arbetstidens slut på vardagar. Ett förtydligande på denna punkt är alltså nödvändig för att man skall kunna bedöma vilken domarberedskap som krävs. En tänkbar lösning är att jourhavande åklagare får befogenhet att besluta att frihetsberövandet ej längre skall bestå och den misstänkte frisläppas eller överföras till kriminalvården, om han är frihetsberövad på annan grund, även om det finns ett häktningsbeslut. Om klarhet kan vinnas på den punkten förutser vi att den nödvändiga beredskapen i första hand kan upprätthållas inom tingsrätten. Vi är medvetna om att förhållandena kan vara annorlunda vid andra tingsrätter som är tyngre belastade med häktningar, och vi är inte främmande för att några tingsrätter kan behöva samarbeta med beredskapen. Storleken av domstolarnas beredskapsområden bör också anpassas till åklagarnas beredskapsområden. De mindre tingsrätterna måste kanske inordnas i större beredskapsområden, exempelvis länsvis. Vi har dock inget underlag för att bedöma hur detta skall ordnas i praktiken. En tumregel kan dock vara att 10 domare får bevaka ett område med ett beräknat antal av 100–150 häktningsframställningar per år. En stor del av beredskapen (mottagande av häktningsanmälan, kontakt med åklagare och försvarare, förberedelse för och efterarbete efter häktningsförhandling) bör kunna ombesörjas av notarier eller kontorspersonal. Vi vill framhålla att protokolleringen vid häktningsförhandlingen måste bli mer omfattande är f.n., eftersom utskrivna häktningspromemorior och förhörsprotokoll normalt inte kommer att finnas tillgängliga vid häktningsförhandlingen.

En nödvändig förutsättning för att en smidig domstolsberedskap skall kunna upprätthållas är att ett system med jouradvokater kommer att införas. Därvidlag kan de riktlinjer som Peter Nobel anvisat i bilaga 3 till betänkandet vara vägledande. En väl fungerande advokatjour kommer att tillgodose önskemålet om att försvararen kommer in på ett tidigare skede av utredningen. Detta kan vara ägnat att påskynda förundersökningen och förbättra dess kvalitet, vilket kan antas minska behovet av häktningar och förkorta tiderna för frihetsberövande överlag. Avkall får inte ges på nu gällande kompetenskrav på försvarare, dvs. att även jourförsvararen normalt skall vara advokat. Vi förutser att försvararbyte kommer att bli vanligare med jouradvokater, eftersom den önskade försvararen inte alltid kan väntas ställa upp på kort varsel. Även om ett försvararbyte är förenat med merkostnader, bör det tillåtas, när hindret för den önskade försvararen har upphört. Vi utgår från att bestämmelserna i 21 kap. 6 § RB inte hindrar försvararbyten i sådant fall. Ett motivuttalande bör räcka för att klargöra att jourförsvararen skall kunna bytas ut mot annan försvarare, om den misstänkte begär det. Utredningsmannen har uppskattat kostnaderna för advokatjouren till 2 milj kr. Vi anser att denna kostnad ligger i underkant. Kostnaderna för jouradvokaterna kommer att bli väsentligt högre.

Behovet av tolkservice under jourtid måste också uppmärksammas.

– – – – –

Vi har utgått från att erforderlig domstolsberedskap skall kunna upprätthållas på ett enklare sätt än vad utredningsmannen föreslagit, om hinder inte möter av hänsyn till offentlighetsprincipen. Kostnaderna kommer bl.a. att bero på hur personal med icke reglerad arbetstid skall kompenseras. Någon beredskap från tingshuset skall inte behöva vara nödvändig enligt vår mening och häktningsförhandlingar kan i stor utsträckning hållas hos polisen. Detta kommer att medföra vissa kostnadsbesparingar för transporter och bevakning.

Domstolsverket: Om förslaget att nedkorta fristerna vid anhållande och häktning genomförs blir det nödvändigt att tillskapa någon form av beredskapsorganisation så att domstolarna kan hålla förhandlingar under veckoslut och helger. Innan man kan komma fram till en lämplig form för en sådan beredskap måste ett flertal inte så enkla frågor lösas.

DV kan inte i detta remissyttrande lämna förslag på hur en beredskapsorganisation bör se ut. DV vill emellertid peka på ett par av de problem som måste lösas om det remitterade förslaget genomförs.

Som utredaren föreslagit bör sannolikt flera tingsrätter samarbeta inom ett beredskapsområde. Avgörande för vilka domstolar som skall ingå i ett beredskapsområde bör inte endast vara avstånden mellan de olika domstolarna utan även sådana faktorer som antalet domare vid respektive domstol, åklagarnas beredskapsorganisation, belägenheten av allmänna häkten osv. Det är möjligt att de häktningsförhandlingar som måste äga rum under veckoslut och helger i regel bör äga rum vid den domstol där den jourhavande domaren tjänstgör. Å andra sidan kan sådana situationer förutses där det kanske vore bättre om rätten i varje särskilt fall överenskom med åklagaren om på vilken ort förhandlingen med minst olägenhet kan hållas. Av betydelse är även sådana till synes triviala frågor som att det vid varje domstol där det kan bli aktuellt att hålla förhandling utanför ordinarie kontorstid, måste finnas en särskild beredskap för att t.ex. under vinterhalvåret höja den inomhustemperatur i lokalerna som annars är neddragen, låsa upp lokalerna osv. I norra Sverige kan särskilda problem förutses med hänsyn till de långa avstånden. – Frågan om hur domstolarnas personal bör kompenseras för tjänstgöring under veckoslut och helger fordrar särskilda överväganden.

Enligt DVs uppfattning bör de organisatoriska frågorna bli föremål för en särskild utredning. DV utgår från att en sådan utredning får en bred sammansättning. Med hänsyn till det utredningsarbete som måste ske ifrågasätter DV om de föreslagna ändringarna kan genomföras före den 1 januari 1987.

När det slutligen gäller kostnadsfrågorna finns det för närvarande endast små möjligheter att bedöma effekterna av utredningens olika förslag. Utredaren har antagit att de kostnadsökningar som uppkommer till följd av i första hand förslaget om en nedkortning av tidsfristerna kan kompenseras genom besparingar på grund av färre och kortvarigare frihetsberövanden. Med hänsyn bl.a. till att DV anser att utredningens förslag till skärpning av häktningsförutsättningarna vid recidivfara är alltför långtgående vill DV ifrågasätta om frihetsberövandena kommer att kunna minskas i den antagna utsträckningen.

Beträffande tingsrätterna har utredaren räknat med att förslagen skall medföra en årlig kostnadsökning på 3 milj. kronor. Innan de organisatoriska frågorna utretts närmare vill DV inte uttala sig om skäligheten av denna siffra.

RPS: Utredningen förutsätter att man inför jour- och beredskapstjänstgöring vid tingsrätterna. Domstolarna skall under helger kunna företa åtskilliga åtgärder i anslutning till användningen av tvångsmedel, såsom att förordna offentlig försvarare, ta emot häktningsanmälan från åklagare och hålla häktningsförhandling. Även RPS anser att en viss sådan jour- och beredskapstjänstgöring blir nödvändig som en följd av att häktningsfristerna förkortas. Detta kommer dock att vålla betydande olägenheter och ta i anspråk stora resurser hos såväl domstolar som andra berörda myndigheter. Det finns därför skäl att överväga hur omfattningen av jour- och beredskapstjänstgöringen skall i görligaste mån kunna begränsas.

En sådan begränsning skulle kunna uppnås om man inom ramen för fyradagarsfristen godtog att åklagaren i vissa fall dröjde till efter mellankommande helg med att anmäla häktningsfrågan till domstol. Enligt förslaget till ny lydelse av 24 kap. 10 § rättegångsbalken skall åklagaren göra sådan anmälan senast dagen efter gripandet eller, vid synnerliga skäl, inom tre dagar därefter (dvs. på fjärde dagen). Utredningen synes mena att mellankommande helg inte är skäl för åklagaren att dröja med anmälan längre än till dagen efter gripandet (s. 145). Ståndpunkten har dock inte närmare motiverats. Enligt RPS bör man överväga saken ytterligare. Om en person exempelvis grips på fredag eller lördag skall häktningsförhandling hållas senast på tisdag respektive onsdag. Dessa frister kan hållas även om åklagaren dröjer till på måndag med att anmäla häktningsfrågan till domstolen. Häktningsförhandlingar på helger skulle då endast behöva komma i fråga vid långhelger samt då en misstänkt gripits tidigare under veckan men häktningsförhandling av olika skäl inte hunnits med före arbetstidens slut på fredag. I övrigt skulle domstolarnas helgtjänstgöring i stort sett kunna begränsas till att förordna offentlig försvarare, vilket förmodligen skulle kunna skötas genom beredskapstjänstgöring i hemmet.

En förkortning av fristerna enligt utredningsförslaget kommer att medföra betydande konsekvenser för inblandade myndigheter. Brottsutredning måste i större utsträckning än hittills bedrivas på kvällar och helger. Detta betyder visserligen mindre utredning på kontorstid. Totalt kan ändå utredningarna bli mera arbetskrävande med hänsyn till de praktiska svårigheterna att bedriva utredning på tider, när människor, företag och myndigheter är svåra att få kontakt med. Arbete på sådana tider kräver också särskilda resurser till följd av t.ex. regler om kompensation för övertid och obekväm arbetstid. En hel del resurser torde också komma att gå åt till resor och transporter till och från de orter, där domstolsjour för tillfället upprätthålls.

För att närmare beröra konsekvenserna för polisväsendet kan till en början sägas, att större polisdistrikt givetvis redan nu har en jourorganisation för brottsutredningar. Jourrotel (motsv) finns för närvarande i Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg, Uddevalla, Karlstad, Umeå, Motala och Jönköping. I distrikt som inte har eller inrättar utredningsjour får utredning utom kontorstid skötas av beredskapstjänstgörande personal. I

sju distrikt är dock kriminalpolispersonalen alltför fåtalig för att kunna upprätthålla en sammanhängande beredskap. Detta gäller polismyndigheterna i Arvidsjaur, Vilhelmina, Storuman, Malung, Sveg, Älmhult och Rättvik. För att få möjligheter till en sådan beredskap skulle dessa distrikt behöva tillföras 15 kriminalpoliser, vilka dock knappast behövs för kriminalpolistjänsten i övrigt i nämnda distrikt. I vissa distrikt kan en del utredningsverksamhet förmodligen skötas av vakthavande befäl inom ordningspolisen. I de nämnda sju små distrikten saknas dock dygnstäckning även när det gäller vakthavande befäl. Antagligen måste samordning mellan ordningspolis och kriminalpolis ske för att klara behövlig beredskap inom dessa polisdistrikt.

I betänkandet har beräknats att förkortningen av häktningsfristerna kommer att medföra en kostnadsökning för poliser med 3 mkr, utgörande övertidsersättning för utredningsarbete utom kontorstid i distrikt utan kriminaljour (s. 176). Dessa jourlösa distrikt svarar, som framgår av betänkandet, för omkring hälften av alla anhållanden eller ca 15 000 per år. Därav sker omkring en tredjedel eller ca 5 000 under helgerna. På dessa 5 000 anhållanden har utredningen beräknat sex timmar extra övertid vardera, vilket alltså ger en total kostnad av 3 mkr. Utredningen har emellertid inte tagit hänsyn till de 10 000 anhållanden per år, som de jourlösa distrikten redovisar under vardagar. Av dessa sker omkring 3 000 utom kontorstid. Vid sex timmars övertid även för dessa utredningar ökar kostnaderna redan av denna anledning med 1,8 mkr utöver vad utredningen beräknat.

Utan ytterligare undersökning kan man inte närmare bedöma personalåtgång, kostnader och konsekvenser i övrigt för polisväsendet. RPS har beslutat att genomföra en sådan undersökning. Redan nu kan man dock, mot bakgrund av det tidigare anförda, slå fast att brottsutredningarna naturligtvis kommer att kunna genomföras även med förkortade häktningsfrister, men att detta kommer att kräva större resurser än utredningen har beräknat. Dessa resurser måste antingen tillföras polisväsendet eller föras över från annan verksamhet inom polisen. I de minsta polisdistrikten kan de organisatoriska problemen bli svåra att lösa på ett tillfredsställande sätt.

Här kan även påpekas att det slutliga resultatet av de föreslagna förändringarna för polisens del även hänger samman med andra process- och straffrättsliga frågor, som inte är föremål för prövning i detta ärende. Ett exempel härpå är frågan om vilken myndighet som skall leda förundersökningar, ett annat är de eventuella justeringar av straffskalorna som kan bli följden av fängelsestraffkommitténs arbete.

Kriminalvårdsstyrelsen: Utredningen pekar särskilt på svårigheten att beräkna vilka besparingar som kan uppnås genom en kortare förvaringstid. Enligt utredningen skulle, om förslagen genomförs, den genomsnittliga beläggningen vid häktena minska med 160, samtidigt som beläggningen kommer att öka vid kriminalvårdsanstalterna motsvarande 120 platser på grund av reglerna om avräkning av anhållnings- och häktningstiden. Även om det, som utredningen påpekar, finns skäl till stor försiktighet har styrelsen inga principiella invändningar mot sättet att beräkna den sammanlagda besparingen vid häktena, vilken skulle uppgå till 20 Mkr. Styrel-

sen vill emellertid varna för en alltför stor optimism när det gäller både minskningen av medelbeläggningen vid häktena och möjligheten att ta bort så många som ca 80 platser genom en indragning av avdelningar vid några av de större häktena. Det bör här noteras att efter det utredningen presenterat sitt betänkande har styrelsen på regeringens uppdrag stängt 63 platser vid allmänna häktet i Stockholm.

Utredningen utgår vidare från att det finns ett visst överskott på anstaltsplatser. Den stängning av anstaltsplatser, som styrelsen enligt utredningen planerar, pågår sedan anslagen för kriminalvårdsanstalterna räknats ned med 16 Mkr för bå 1985/86 och regeringen under våren 1985 beslutat att sammanlagt 219 platser skall stängas. Av dessa platser är nu 159 stängda.

En ökning av medelbeläggningen i storleksordningen drygt 100 platser medför enligt styrelsens mening behov av ytterligare anstaltsplatser, varför som tillkommande kostnader inte kan beräknas enbart vårdkostnader. Enligt styrelsens mening torde man, med utgångspunkt från att förhållandet mellan antalet tillgängliga platser och medelbeläggningen hålls oförändrat, få räkna med att det kommer att uppstå en kostnad nästan motsvarande den beräknade besparingen på häktessidan för att det uppkomna behovet av anstaltsplatser skall täckas.

RRV: Enligt RRVs bedömning har utredaren underskattat de organisatoriska och personalmässiga konsekvenser ett genomförande av förslagen kan ge. Detta gäller särskilt polisen och åklagarorganisationen. Vid sina kostnadsberäkningar synes utredaren inte ha tagit tillräcklig hänsyn till att häktningsfrågan enligt huvudregeln skall anmälas samma dag som anhållandet eller dagen efter. Enligt förslaget skall en utsträckt frist inte få utnyttjas enbart med hänsyn till veckoslut eller helger.

Mot bl.a. denna bakgrund bedömer RRV att utredarens förslag kan komma att kosta avsevärt mera än denne beräknat. De organisatoriska lösningarna bör därför ytterligare prövas. RRV anser vidare att möjligheterna att tillämpa en utsträckt frist i samband med veckoslut och helger bör övervägas. Detta under förutsättning att häktningsförhandlingen inte sker senare än fyra dagar efter frihetsberövandet.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Utredningsmannens beräkningar av kostnader beträffande polis, åklagare, advokater och domstolar har uppfattats som orealistiska av länets polismyndigheter. För polisens del torde de kortare tidsfristerna och viss ökad tjänstgöring med beredskap och jour – även på söndagar och helgdagar – medföra merkostnader. Hur stora merkostnaderna kan bli är däremot svårt att utan närmare analys kunna uppskatta. En sådan uppskattning bör komma till stånd.

Polisstyrelsen i Karlskrona polisdistrikt: Inom distriktet har kriminalpolisen haft beredskap i bostaden över veckoslut och helgdagar. Tre kriminalpolismän har enligt lista sådan beredskap. Vid sjukdom, semester etc kan antalet minskas dock aldrig mindre än till två. Hittills i år har distriktet haft 80 personer anhållna, vilket är en minskning i förhållande till föregående år.

I år har 21 personer anhållits från fredagar klockan 16.30 – söndagar klockan 24.00. Med de relativt fåtagliga frihetsberövanden i vårt polisdistrikt över veckosluten beräknas distriktet att klara detta arbete med den personal vi idag har tillgänglig.

Då det gäller konsekvenserna för polisen sett bl. a. ur kostnadssynpunkt kan det förväntas tillkomma ökade kostnader som följd av förslaget. Beredskapspersonalen kan under en del veckoslut få tjänstgöra i något större omfattning än i dag, men osäkerhetsfaktorn är stor. Personalresurserna torde dock vara tillräckliga i vårt polisdistrikt genom den beredskapstjänstgörande kriminalpolispersonal vi i dag har.

Polisstyrelsen i Ronneby polisdistrikt: Då Ronneby polismyndighet icke har jourrotel blir en effekt – om utredningens förslag kommer till praktisk tillämpning – att övertidsuttaget kommer att öka något för de beredskapshavande kriminalpoliserna. Hur stort detta uttag blir är svårt att uppskatta, men det torde knappast påverka polismyndighetens ekonomiska förutsättningar annat än i marginell omfattning. Den förväntade ökningen av övertiden torde inte motivera införande av jourrotel.

Polisstyrelsen i Karlshamns polisdistrikt: De största negativa verkningarna uppstår sannolikt till följd av den förändrade jour- och beredskapstjänst som måste bli följden för såväl polis, åklagare och domstol. Utredningsmannens beräkningar, som ju slutar med att reformen inte skulle kosta något alls, verkar vara konstruerade med just denna utgångspunkt. Polismyndigheten vill starkt ifrågasätta beräkningssättet och den ekonomiska uppskattning som skett av kostnader och besparingar.

Utredningen konstaterar vidare att de distrikt som nu inte har någon form av jourverksamhet (märk skillnaden mellan jour och beredskap) svarar för drygt hälften av anhållandena. Ungefär en tredjedel av anhållandena görs under veckohelgerna. Detta motsvarar ungefär 5 000 anhållanden i distrikt utan kriminaljour. Alltför mycket i dagens polisverksamhet styrs tyvärr av ekonomiska faktorer och man befarar att de ökade utgifterna för helgtjänstgöring m. m. kan medföra att antalet gripanden/anhållanden minskar under aktuell tid och då knappast på grund av en bättre laglydnad.

Polisstyrelsen vid Malmö polisdistrikt: För polisens del innebär förslagen att polisens handläggning i ärende med frihetsberövande måste ökas i initialskedet. En sådan ändring bör kunna ske både metodiskt och organisatoriskt utan större svårighet men till ökade kostnader för övertid, obekväm arbetstid och arbetstidsförkortningar. Skall förslaget genomföras måste det föregås av en noggrann genomgång av kostnaderna för polisväsendet. En förutsättning för förslagets genomförande är givetvis att motsvarande verkligen kommer till stånd inom domstolsväsendet och bland advokaterna. De ekonomiska och organisatoriska konsekvenserna för åklagarväsendet blir förmodligen enligt polismyndighetens uppfattning mer omfattande än som redovisats.

Åklagarkommittén (Ju 1984:04): I åklagarkommitténs uppgifter ingår enligt direktiven att beakta de organisatoriska förändringar som häktningsutredningens förslag kan komma att ge upphov till. Åklagarkommittén beräknar att slutföra sitt arbete under första kvartalet 1986. Häktningsutredningens förslag kräver ingående överväganden med hänsyn till de väsentliga förändringar som förslagen kan innebära för åklagarnas arbete. Kommittén har kommit fram till preliminära ställningstaganden i de frågor

som aktualiseras genom häktningsutredningens förslag. Det är emellertid inte möjligt att nu redovisa några slutliga förslag från kommitténs sida.

Kommittén vill framhålla att konsekvenserna av häktningsutredningens förslag för åklagarväsendet bara har belysts summariskt i häktningsutredningens betänkande. Åtskilliga problem följer med framför allt den förkortning av fristerna som föreslås. Utan att gå in i några detaljer vill kommittén här peka på några punkter.

Den viktigaste frågan när det gäller konsekvenserna för åklagarväsendet är om häktningsutredningens förslag kan genomföras utan att det nuvarande beredskapssystemet för åklagare behöver förändras. Om så inte är fallet måste olika lösningar övervägas, t.ex. jourtjänstgöring eller ett system med "bakjour". Det är också av avgörande betydelse vilka lösningar man väljer inom polisen när det gäller att lösa problemen med de kortare fristerna. En annan viktig fråga är hur man skall kunna tillgodose behovet av snabba transporter av misstänkta som varit anhållna eller häktade i sin frånvaro och som grips på annan ort än den där utredningen om brottet sker.

Om häktningsfrågor skall kunna tas upp av domstolar som enligt de nuvarande forumreglerna inte har forum för att handlägga själva brottmålet måste man också lösa frågan om åklagarnas behörighet. Åklagarna måste dels kunna anmäla häktningsfrågor, dels genomföra häktningsförhandlingar, såväl inom som utanför beredskapsområdet.

Åklagarkommittén vill när det gäller de organisatoriska frågorna hänvisa till sitt kommande betänkande där effekterna av häktningsutredningens förslag behandlas utförligt.

Även i fråga om kostnadsberäkningarna vill åklagarkommittén framhålla att man måste göra en mera ingående analys av effekterna än som har gjorts av häktningsutredningen.

Vad först gäller bedömningen av behovet av nya tjänster och de kostnader som är förenade med en förändrad beredskapstjänstgöring för åklagare vill åklagarkommittén peka på att frågorna om arbetstid och beredskapstjänstgöring i dag regleras genom avtal. Det är därför vanskligt att göra några uttalanden. Att de nya uppgifterna inte kan klaras inom ramen för nuvarande resurser anser åklagarkommittén vara uppenbart. Kommittén vill emellertid hålla öppet om inte behovet av resurstillskott kan vara större än som har förutsatts av kommittén. Bl.a. är det av betydelse vilka lösningar lagstiftaren väljer när det gäller recidivfallen och hur stor betydelse ett nytt häktningssurrogat kan få.

En typ av kostnad som av allt att döma inte har beaktats av häktningsutredningen är de ökade reskostnaderna. Både det ökade antalet häktningsförhandlingar och det förhållandet att häktningsförhandlingar i fortsättningen mera sällan kan hållas i samband med andra förhandlingar innebär att man i många åklagardistrikt får betydligt fler resor till domstol. Den nya forumregeln och de kortare fristerna kan vidare leda till att åklagare i viss utsträckning måste delta i utredningsarbete och genomföra häktningsförhandlingar på orter som kan ligga långt från det ordinarie tjänstgöringsstället. Veckoslutsförhandlingarna kan, beroende på vilka organisatoriska lösningar man väljer, i stor utsträckning medföra resor för åklagarna.

Åklagarkommittén avser, som har nämnts inledningsvis, att behandla bl.a. dessa frågor i sitt betänkande.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet: Förenklade rutiner – även beträffande rutiner i samband med gripande – blir nödvändiga i ej ringa utsträckning, om fristförkortningar skall kunna genomföras på smidigt sätt. Hit hör även frågor om resursförstärkningar och kostnadsfrågor. Vad utredningsmannen här föreslår, saknar forskningsnämnden praktisk erfarenhet att bedöma; teoretiskt finner den ej anledning till invändningar.

Sveriges domareförbund: Utredaren beräknar att hans förslag kan medföra en minskning med totalt 58000 dagar på häktena eller en sammanlagd besparing på 20 milj. kr. Samtidigt konstateras att av den totala besparingen kan beräknas att 44000 dagar kommer att verkställas i anstalt vilket dock endast leder till en ökad kostnad för kriminalvården på 2,5 milj. kr.

Även om utredarens förslag om en skärpning av recidivgrunden skulle genomföras – vilket förbundet bestämt motsätter sig – framstår utredarens kostnadsberäkningar som svårbegripliga. Inga förslag framläggs för att förkorta den tid som åtgår för förundersökningen, t.ex. i form av förstärkningar av polisens utredningspersonal. Den misstänkte kommer visserligen att sitta anhållen under kortare tid än för närvarande men häktningstiden kommer i stället att bli längre vilket inte medför några besparingar. Tvärtom måste med de föreslagna reglerna omhäktningsförhandlingar behöva hållas i betydligt flera fall än idag och i många mål blir flera omhäktningsförhandlingar aktuella, varigenom statsverkets kostnader ökar betydligt. Den besparing som kommer att uppnås genom kortare anhållningstider uppvägs mer än väl av längre häktningstider och de ökade kostnaderna i samband därmed. Härtill kommer att utredaren – enligt förbundets åsikt – beräknat merkostnaden för domstolarna och åklagarna till alltför lågt belopp.

Sammanfattningsvis anser förbundet att utredarens förslag kommer att för det allmänna medföra en merkostnad och inte någon besparing.

Föreningen Sveriges åklagare: Föreningen hänvisar till vad som anförts under rubriken Frister – förfarande. De organisatoriska förändringar som måste till för ett genomförande av nu aktuella förslag kommer enligt föreningens mening att bli omfattande och sannolikt mer kostnadskrävande än vad utredaren antagit. Föreningen tänker i första hand på det merarbete som kommer att läggas under icke kontorstid på såväl polis, åklagare, domare som försvarare. För åklagarnas del kan, som framhållits ovan, krav komma att ställas på ekonomisk ersättning för jourtjänstgöring. Polisen måste inrätta tjänstgöringslistor som upptar kvalificerade utredningsmän dygnet runt. Domstolarna måste fungera under helger. Enligt föreningens mening bör transporten av gripna omorganiseras med betydande kostnadsökningar som följd.

Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polischefer: Det är vidare ett känt faktum, att polisens personalresurser är mycket hårt ansträngda och att brottsligheten (antalet gjorda polisanmälningar) ökar med ca 2 % om året. Några förstärkningar i personalhänseende är inte heller att vänta – se t.ex. rikspolisstyrelsens anslagsframställning för 1986/87.

Utredningen konstaterar helt riktigt, att det endast är ett fåtal polisdistrikt i landet, som idag har kriminalpolis i tjänst efter kl. 17.00 på vardagar samt under övrig icke kontorstid.

För övriga distrikt krävs en ny organisation för att möta kraven i betänkandet förslag. Polisreformen – vars andra etapp trädde i kraft den 1 november 1985 – innebär inte på något sätt att polisen tillförs större personella eller materiella resurser. Tvärtom kan det av flera skäl antas, att polisens totala resurser såväl tekniskt som personellt minskar. Detta har även i viss omfattning redan skett genom statsmakternas krav på nedskärning med två procent.

Av årets budgetföreskrifter för polismyndigheterna framgår att förvaltningsanslaget för budgetåret 1985/86 har ökat totalt sett i kronor, men samtidigt måste polismyndigheterna själva lokalt svara för ett flertal av de utgiftsposter som tidigare fördes på förslagsanslag på central nivå. Detta innebär konkret att de flesta av landets polismyndigheter befinner sig i ett kärvt ekonomiskt läge. Föreningarna vill även betona effekten av förslaget sett utifrån de små polisdistriktens synvinkel. I dessa distrikt är utredningsresurserna utomordentligt begränsade och övertidsinstrumentet oftast ett hjälpmedel i begränsad omfattning.

Vidare har tilldelningen av övertidstimmar för distriktens del skurits ned kraftigt. Generellt för hela landet gäller dessutom att den extra polispersonalens (dvs. färdigutbildade polismän utan fast tjänst) övertidstimmar skall inräknas i distriktets övertidskvot. Sådana personaltimmar fick tidigare budgetår belasta ett centralt konto hos rikspolisstyrelsen. Få distrikt kommer att få övertidstimmar tillgodo. Genom olika förstärkningsrörelser inom ett län uppstår dessutom ett okontrollerat behov av insatstimmar.

Av vad som anförts, blir således utredningens förslag om en ytterligare belastning med cirka 30 000 övertidstimmar en helt *omöjlig* uppgift med nuvarande regler och tilldelning. Det kan endast spekuleras i vad som kommer att hända när ett litet/normalstort polisdistrikt har slut på sin kvot av övertidstimmar och andra kriminalpolismän ej finns att tillgå.

På samma sätt kan det uppkomma olösliga situationer där exempelvis en specialutbildad polisman vid polisens tekniska rotel (i distrikt där sådana finns) måste säkra bevisning vid ett brott, men hans tidigare övertidsuttag under året ej medger ytterligare tjänst.

Det finns som bekant i dag klara regler för hur mycket arbetstagare får tas i anspråk både när det gäller listbunden tjänstgöring och övertidsuttag per en viss tidsenhet.

Utredningen nämner även 1981 års polisberednings arbete i detta avseende. Polisberedningens slutbetänkande förväntas komma vid årsskiftet 1985/86 och är således ännu ej känt. Det är emellertid inte osannolikt att det läggs förslag som går ut på att kriminalpolisens numerär bör minska till förmån för ordningspolissidan.

Införande av en jourrotlar löser ej heller här aktuellt problem utan medför endast att en viss del av kriminalpersonalen arbetar under andra tider än vardagar mellan 08–17. Möjligen kan det underlätta strävanden att hålla övertidskvoten på en rimligare nivå.

Svenska polisförbundet: Innehållet i förslaget innebär, att åklagaren i

normalfallet säkert känner sig tvingad, att anmäla frågan om häktning till domstolen redan anhållningsdagen eller vid anhållande i den misstänktes frånvaro samma dag som beslutet verkställs. Kommande praxis kan nämligen med de intentioner som finns i utredningsförslaget förmodas innebära, att åklagaren med stor restriktivitet kommer att utnyttja möjligheten att vänta med denna anmälan tills dagen efter anhållandet/verkställandet av meddelat anhållningsbeslut och endast i rena undantagsfall låta denna anmälan anstå till andra/tredje dagen efter den tid som ovan angivits. Polis och åklagare ges då inte rimlig möjlighet, att i det ofta mycket pressande initialskedet av en utredning koncentrera sig på denna ooch säkerställa primäruppgifter, bevisning m.m. I stället måste polis/åklagare huvudsakligen koncentrera sig på formella procedurfrågor. Stor risk föreligger därmed för att en sämre utredning presenteras, vilket drabbar såväl den misstänkte som övriga inblandade parter.

Utredaren berör kriminalpolisverksamheten utanför kontorstid och hänvisar bl.a. till PB 81 kommande betänkande om metodfrågor. Våra kunskaper om detta betänkande stämmer inte helt med utredarens uppfattning. Polisberedningen förordar i stället att vissa utredningsuppgifter överförs från kriminalpolisen till ordningspolisen, bl.a. just de arbetsuppgifter som jourverksamheten nu svarar för.

Om utredarens förslag genomförs ökar kraven på utredningsarbete kvälls- och nattetid samt sön- och helgdagar. Det innebär att man tar personal från yttre övervakningsverksamhet till utredning och att man därmed motverkar polisberedningens förslag.

Med detta vill vi uppmärksamma att utredaren alltför lättvindigt behandlat konsekvenserna för polisen och de kostnader detta för med sig. Han har förutsatt att det ökade behovet motsvarar 5000 anhållanden som vart och ett kräver 6 timmar ytterligare övertid motsvarande totalt 30 000 timmar eller enligt våra beräkningar 22 årsarbetskrafter. Han beräknar kostnaden för övertid till cirka 3 miljoner kronor.

Vi har i inledningen av vårt remissyttrande redogjort för vår syn på hur ett genomförande av eventuella förändringar bör ske. I detta beredningsarbete krävs en genomlysning av de ekonomiska, organisatoriska och personalpolitiska konsekvenserna av ett genomförande så att detta är klarlagt före ett eventuellt beslut.

Ur vår synpunkt är det oacceptabelt att, som utredningen gör, konstatera att förändringarna förutsätter försämrade arbetsförhållanden för personalen.

Nämndemännens riksförbund: Det är dock förbundets bestämda uppfattning att minst en nämndeman, helst tre, ska delta i häktningsförhandling eftersom det är fråga om eventuellt frihetsberövande. Därtill kommer att det med nuvarande ordning i många mål uttalas klagomål över häktningen. Ett ofta återkommande önskemål från såväl åklagare som övriga parter är att nämndemän skulle ha funnits med vid häktningsbesluten. Förbundet kan bara instämma.

Insyn i domstolars verksamhet är ett klart uttalat medborgerligt krav och intresse. Det är nämndemäns uppgift att uppfylla det kravet. Detta bör de göra genom att delta även i häktningsförhandlingar.

Den i dagarna publicerade opinionsundersökningen om allmänhetens tilltro till domstolarna gör det än mer nödvändigt att medborgarna genom sina nämndemän ges insyn i och inflytande på häktningar. Lekmannadomare ska tillse att bedömningarna svarar mot allmänna rättsuppfattningar i samhället även vid beslut om sådant frihetsberövande som häktning innebär.

Domstol ska ta hänsyn till omständigheterna i varje enskilt fall och väga in individens totala konkreta situation när den bedömer behovet av häktning. Den ska väga samhällets intresse av effektivitet i brottsbekämpningen mot den skada som drabbar den enskilde genom häktning. I denna bedömning bör samhället använda sig av nämndemäns kunskaper och erfarenhet.

I dag får allmänheten ofta ett felaktigt intryck av att nämndemän redan har ansvar för häktningar, nämligen då det tillkännages att "tingsrätten har häktat" en person trots att beslutet fattats av ensam domare utan medverkan av nämnd. Formuleringen är alltså missledande. Men det faktum att människor i allmänhet tror att nämndemän medverkar i sådana domslut speglar en utbredd rättsuppfattning, nämligen att nämndemän bör delta i varje beslut om frihetsberövande.

Nämdemannaföreningarna är beredda bistå tingsrätterna med listor på nämndemän som kan åta sig jourtjänst i samband med häktningsförhandlingar.

TCO: Därest förslaget om snabbare häktningsprövning ska kunna genomföras krävs en utvecklad jourverksamhet inom polis-, åklagar- och domstolsväsendet. Detta medför behov av ytterligare resurser. Utredningen har endast gjort vissa mycket preliminära beräkningar av detta behov. I ett senare beredningsarbete krävs därför en genomlysning av de ekonomiska och organisatoriska samt personalpolitiska konsekvenserna av ett genomförande i syfte att få dessa frågor klarlagda före ett eventuellt beslut. I betänkandet redovisas inte heller behovet av administrativ personal vid jourverksamhet inom polis- och åklagarväsendet. Inom polisväsendet uppstår dessutom ytterligare resursbehov på grund av ökade krav på teknisk utrustning. Vid den praktiska utformningen av jourverksamheten inom domstolsområdet kan problem uppstå även på grund av den antalsmässigt ojämna fördelningen mellan olika personalkategorier som måste tas i anspråk.

Sammantaget anser TCO att det är oacceptabelt att, som utredningen gör, konstatera att förändringarna förutsätter försämrade arbetsförhållanden för personalen.

JUSEK: Beträffande de organisatoriska konsekvenserna av de föreslagna lagändringarna har utredningen inte anvisat några konkreta lösningar utan endast pekat på vissa förhållanden som påverkas genom förslagen. För åklagarnas del kommer ett genomförande av utredningens förslag att kräva omfattande organisatoriska förändringar, främst avseende den nuvarande beredskapsverksamheten. Den mest påtagliga effekten för domstolarnas del av en reform med kortare frister för anhållande och häktning är att det skulle bli nödvändigt att bygga upp någon form av beredskapsorganisation för att kunna hålla förhandlingar under veckoslut och helger –

utredningen har beräknat det årliga antalet sådana förhandlingar till 1 500. En annan påtaglig effekt av den föreslagna reformen är att antalet häktningsförhandlingar på vardagar kommer att öka kraftigt.

Enligt JUSEK:s uppfattning är det inte möjligt att i avsaknad av förslag till lösningar gå närmare in på frågan hur en beredskapsorganisation för domstolarnas och åklagarnas del bör utformas. Frågan är komplicerad och åtskilliga praktiska problem måste lösas innan man kan komma fram till en lämplig beredskapsform eller motsvarande. Det är inte heller möjligt att, innan organisationsfrågan lösts, gå in på frågan vilken ersättning som skall utgå till de olika befattningshavarna inom domstols- och åklagarväsendet vid beredskap eller motsvarande och för tjänstgöring under helger och veckoslut.

Överväganden beträffande organisatoriska förändringar inom åklagarväsendet kommer att ske inom ramen för åklagarkommitténs arbete. Motsvarande överväganden för polisväsendets del ingår i polisberedningens arbete. För domstolsväsendets del finns inget motsvarandet forum. Det är oklart på vilket sätt de olika verksamhetsområdenas krav skall sammansmältas. JUSEK anser därför att organisations- och ersättningsfrågorna måste göras till föremål för en särskild utredning, vari representanter för arbetstagarorganisationerna skall ingå. Reformen får, enligt förbundets mening, inte genomföras förrän ersättningsfrågan lösts på ett tillfredsställande sätt.

Utredningen har försökt uppskatta konsekvenserna för beläggningen på de allmänna häktena och lokaler där anhållna förvaras. Ett genomförande av utredningens förslag om skärpning av förutsättningarna för anhållande och häktning på grund av recidivfara kommer att leda till viss minskning av beläggningstiderna på häktena. En förkortning av tidsfristerna i de fall detta inte medför häktningsanmälan och därå följande beslut om häktning leder också till en viss minskning av beläggningstiderna. Utredningen föreslår inte att polis- och åklagarväsendena tillförs ytterligare resurser utöver viss ökad övertidsgottgörelse och motsvarande. Vid sådant förhållande kommer i övriga fall en förkortning av anhållningstiderna att i stort sett motsvara en förlängning av häktningstiderna och således ej medföra en minskning av beläggningstiderna på häktena.

De föreslagna förkortningarna av fristerna för häktningsanmälan och häktningsförhandling kommer att leda till krav på ökad intensitet i förundersökningarnas bedrivande. Beredskapsåklagarna måste på ett helt annat sätt än som sker för närvarande, oavsett vilken tid det är på dygnet, ge detaljerade direktiv för utredningarnas bedrivande. Detta medför behov av fler och tätare kontakter med utredningspersonalen. Även beredskapsåklagarna måste i större omfattning resa ut till de olika polisdistrikten. Dessa förhållanden i förening med att åklagarna måste inställa sig i tingsrätterna för häktningsförhandlingar under helgerna med åtföljande resor gör att betydligt fler åklagare, räknat i personår, måste engageras i denna verksamhet.

Åklagarväsendet är idag dimensionerat på sådant sätt att den kompensation i form av tjänstgöringsfri tid som beredskapsåklagarna åtnjuter inte innebär någon reell arbetslättnad utan endast att arbetet förskjuts till andra

tider. Oavsett om organisationen byggs upp i form av jour eller beredskap krävs därför att åklagarväsendet tillförs ytterligare personella resurser. Det är inte tillräckligt att inom ramen för nuvarande personalkader tillskapa någon form av "bakjour".

Utredaren anser att en hög kvalitet på kriminalpolisverksamheten under annan tid än kontorstid kan leda till kortare anhållningstider och till att misstänkta som grips överhuvudtaget inte behöver anhållas. JUSEK anser att de föreslagna förändringarna kommer att ställa sådana krav på polisens verksamhet att också resurserna här såväl kvalitativt som kvantitativt måste stärkas. Utredningen beräknar endast tillskott i form av övertid. Förbundet vill understryka att de organisatoriska förändringar som krävs inte får bygga på att den befintliga personalen belastas med ytterligare övertidstjänstgöring utan att reella personella resurser tillförs.

JUSEK vill slutligen särskilt framhålla att ett ökat antal häktningsförhandlingar under vardagar kommer att leda till att många redan alltför hårt arbetsbelastade domstolar måste tillföras ytterligare domarresurser.

Sveriges Villaägareförbund: Kvalificerad jourtjänst torde också ha den nyttan med sig att frisläppande i brist på utredning minskar, att polisens arbete med återhämtning av frisläppta minskar, att allmänhetens förluster genom förnyad brottslighet minskar, att respekten och förtroendet för rättsskipningen ökar (dvs. vänder).

Statens kriminaltekniska laboratorium: Statens kriminaltekniska laboratorium är också berört av utredningens förslag och borde därför ha givits tillfälle att till RPS anmäla de resursbehov som blir följden av ett genomförande av förslagen. – – – RPS avser att tillsätta en arbetsgrupp för att närmare utreda konsekvenserna av en förkortad häktningstid. Med hänsyn till att laboratoriet inte haft den erforderliga tiden att bedöma de resurser för övertid och jourtjänstgöring som behövs för att påskynda behandlingen av vissa ärenden kan laboratoriet nu enbart anmäla att sådana behov kommer att finnas. Laboratoriet förutsätter att det får deltaga i RPS fortsatta utredningsarbete och att laboratoriets behov kan presenteras inom ramen för detta.

10 Övriga frågor

RÅ: Jag vill i det förevarande sammanhanget ta upp en mera speciell fråga som aktualiserats i riksåklagarens verksamhet, nämligen frågan om straffprocessuella tvångsmedel i fall där RÅ begär resning till men för en tilltalad.

Eftersom saken mot den tilltalade rättskraftigt avgjorts torde ingripande mot honom med anhållande och häktning eller andra straffprocessuella tvångsmedel enligt nuvarande regler vara uteslutet i vart fall till dess resning beviljats. Samtidigt kan det för att en framställning om resning skall kunna ske eller vara meningsfull erfordras att ett ingripande med tvångsmedel får göras mot den misstänkte. Vid mycket grov brottslighet kan t.ex. flyktfaran vara påtaglig. Ny vittnesbevisning kan föreligga, som dock inte fullt ut kan åberopas i resningsärendet på grund av kollusionsfara

eller rädsla från vittnenas sida att träda fram öppet så länge den misstänkte är på fri fot. Ett fall av sistnämnda slag har aktualiserats i praktiken. Det bör övervägas om en ordning kan införas som löser konfliktsituationer som de berörda, exempelvis genom att högsta domstolen på framställning av RÅ i ett resningsärende får möjlighet att besluta om straffprocessuella tvångsmedel i avbidan på ställningstagandet i resningsfrågan.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Avslutningsvis vill jag framföra följande förslag. I RB finns anvisningar om vem som kan väcka en fråga om vissa tvångsmedel hos rätten. Exempel på sådana bestämmelser är RB 26:2, 26:4, 27:5, 27:16, 28:4. Som behörig att väcka sådana frågor anges såväl undersökningsledaren som åklagaren. I vissa mål fullgör vissa polismän undersökningsledarskapet. Enligt de av RÅ och RPS i samråd fastställda anvisningarna beträffande vissa frågor i samband med förundersökningsledning skall åklagare inträda som undersökningsledare bl.a. när fråga uppstår om användande av tvångsmedel och det ankommer på undersökningsledare att jämlikt 24–28 kap. RB besluta därom (med vissa mindre undantag) och när åtgärd av domstol erfordras under förundersökningen. Detta är dock endast en överenskommelse. Enligt min mening är det lämpligt att i detta sammanhang utmönstra ordet undersökningsledare ur lagtexten så att det framledes klart framgår att det ankommer på åklagaren att kommunicera med rätten i dessa frågor.

Svea hovrätt: Det är enligt hovrättens erfarenhet inte ovanligt att tingsrätt i samband med dom på kortvarigt fängelsestraff förordnar att den tilltalade i häkte skall avbida att domen vinner laga kraft mot honom. I enklare mål har det vid fullföljd i sådana fall kunnat hända att huvudförhandlingen har hållits före vadetidens utgång t.ex. därför att tiden för straffavtjänandet närmade sig slutet. Det är emellertid tveksamt om ett sådant tillvägagångssätt är lagligt. Även om problemet kan väntas bli mera sällan förekommande om utredningens förslag genomförs, synes ett klarläggande uttalande erforderligt.

Kriminalvårdsstyrelsen: Styrelsen har noterat en viss ökning av antalet personer tagna i förvar i häkte enligt 81 § utlänningsförordningen. Det är oftast fråga om vuxna personer, men kan också vara barn och ibland en hel familj eller delar därav. Placering i häkte bör enligt styrelsens mening i dessa fall förekomma endast då inga andra alternativ visat sig möjliga. Styrelsen anser det angeläget att möjligheterna att placera denna kategori i häkte ytterligare begränsas.

Riksdagens ombudmän: Utredaren har inte särskilt berört frågan om vem som i första hand bör besluta om straffprocessuella tvångsmedel i den misstänktes utevaro. Idag torde häktning i utevaro mycket sällan aktualiseras innan åtal har väckts. Åklagaren fattar oftast beslut om anhållande, varefter häktningsframställning inges först efter gripandet. Enligt de föreslagna reglerna blir domstolen involverad i förundersökningen på ett mycket tidigare stadium. Frihetsberövande är en så ingripande åtgärd för den enskilde att det bör beslutas av domstol i alla de fall, där tiden medger det. Det kan därför enligt min mening finnas skäl att överväga regler som innebär att häktning skall vara det primära tvångsmedlet också när den misstänkte ännu inte har berövats friheten. Detta skulle kunna åstadkom-

mas genom en skyldighet för åklagaren att göra häktningsanmälan redan när beslut om anhållande i frånvaro fattas och, eventuellt, genom att i viss mån begränsa möjligheterna att fatta sådana beslut. Reglerna om förfarandet i nuvarande 24 kap. 17 § RB bör då ses över (jfr vad som gäller för t.ex. hemlig telefonavlyssning).

I specialmotiveringen, s. 184, har utredaren anfört att det torde få anses självklart att den som anhållits skall hållas i förvar. Den nuvarande föreskriften i 24 kap. 11 § RB föreslås bl.a. därför bli avskaffad. Enligt min mening bör bestämmelsen stå kvar. Mot bakgrund av att det här gäller inskränkningar i det grundlagsfästa skyddet för den personliga friheten är det väsentligt att det finns en noggrann reglering av vad som skall eller får ske med frihetsberövade personer.

Reglerna om kvarhållande för förhör i 23 kap. 9 § RB ger inte utrymme för hållande av någon i förvar.[2]

Inte heller i fråga om gripna personer finns någon bestämmelse som medger att de blir inlåsta. Ett sådant förfarande har utbildats i praxis och synes ha godtagits av lagstiftaren i samband med införandet av behandlingslagen. Den lagstiftningen reglerar dock inte i sig förutsättningarna för intagning i häkte eller i polisarrest utan endast hur de människor som förvaras där skall behandlas. Det bör därför snarare övervägas om det bör införas en regel om att en gripen person får hållas i förvar under vissa förutsättningar. I de flesta fall bör anhållandefrågan ha klarats ut innan det blir aktuellt att låsa in den frihetsberövade. I nuvarande praxis förekommer det emellertid, enligt vad jag har erfarit[3], att gripna personer mer eller mindre regelmässigt sätts i arrest eller på häkte i avvaktan på anmälan till åklagare, 24:8-förhör (ersättningsförhör) och/eller beslut i anhållningsfrågan. Detta är något som knappast kan ha varit avsett och som enligt min mening inte bör vara nödvändigt annat än i undantagsfall.

Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polischefer:

– – – – –

Föreningarna har försökt att belysa något av polisens situation i nuläget. Det bör noteras, att det är fråga om realistiska fakta utan försök till vare sig positiv eller negativ prägling. Det kan i detta sammanhang påpekas, att såväl länsstyrelser, polisstyrelser som arbetstagarorganisationer vid samråd med bl.a. rikspolisstyrelsen allt kraftigare har framhållit, att det inte längre finns utrymme kvar – i någon mån av betydelse – för ytterligare omprioriteringar. Polisens resurser är nu utomordentligt hårt ansträngda inom alla verksamhetsformer. En ytterligare försämring av personaltillgången och/eller tillförande av ytterligare arbetsuppgifter skulle medföra stora svårigheter att bibehålla en effektiv polisorganisation.

Föreningarna vill – med de reservationer som ovan påpekats – givetvis medverka till genomförandet av betänkandets förslag men anser att tidpunkten är fel vald, när det föreslås att träda i kraft den 1 juli 1986. Det

[2] Jfr JO:s ämbetsberättelse 1983/84 s. 60 och 1984/85 s. 135 samt RPS FS 1984:2.
[3] Se t.ex. JO:s ämbetsberättelse 1985/86 s. 100.

vore olyckligt och skulle sannolikt av alla berörda myndigheter mottas negativt om vederbörande myndigheter ej har personella resurser för att klara reformens förslag. För polisens del är det inom nuvarande budgetramar en omöjligt.

Det föreslås därför i första hand att reformen uppskjuts under minst ett år och att statsmakterna under denna tid förbereder sig genom att ge aktuella myndigheter erforderliga resurser och förberedelsetid för att klara av genomförandet.

I andra hand föreslås att – i vart fall polisen – tilldelas antingen avsevärt flera övertidstimmar till de enskilda polisdistrikten eller ännu hellre ett "centralt övertidskonto" där övertid som uppkommit på grund av reformen får föras.

Detta andrahandsförslag har naturligtvis sina brister, men det är tänkbart att polisen för sin del övergångsvis genom ytterligare övertidstjänstgöring kan medverka till reformens genomförande. På sikt måste emellertid polisen tillföras ytterligare personella resurser för att på ett rimligt sätt – och utan personalförslitningar – snabbt kunna presentera effektivt genomförda brottsutredningar.

11 Närmare synpunkter på de enskilda lagförslagen

19 kap. 12 § RB

TCO : Lagrummet bör ges en sådan utformning att häktningsförhandling på gripandeorten endast kan ske då särskilda skäl talar för detta.

24 kap. 1 § RB

JK: För att häktning skall kunna komma ifråga krävs enligt huvudregeln att det i straffskalan ingår fängelse i minst ett år. I förslaget uttrycks detta på så sätt att misstanken skall avse ett brott där straffet är fängelse minst ett år. Detta uttryckssätt är enligt min uppfattning svårbegripligt och jag förordar att den nuvarande lydelsen av stadgandet bibehålls.

RÅ: Vad gäller den språkliga utformningen av den sistnämnda bestämmelsen vill jag emellertid starkt understryka den kritik mot utredningens förslag som framförts av bl.a. överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt. Den nuvarande lokutionen "brott för vilket är stadgat fängelse ....." bör bibehållas.

I fråga om bestämmelsens lydelse instämmer jag i den kritik som överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt anfört mot uttrycket "fly utomlands". Den nuvarande lydelsen "bege sig från riket" är mera adekvat. Jag ansluter mig också till de synpunkter som överåklagaren i Umeå anfört i fråga om uttrycket "bosatt här i landet". Till undvikande av tolkningssvårigheter bör den av överåklagaren föreslagna formuleringen "om han inte är stadigvarande bosatt här i landet" användas.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Jag är tveksam om den valda lokutionen i §:s första stycke "ett brott, där straffet är fängelse i minst ett

år" adekvat beskriver det brott som ska kunna grunda häktning. Någon saklig förändring av nu gällande regler är inte åsyftad. Den föreslagna lydelsen är inte klar. Den för närmast tanken till brott, för vilket straffminimum är fängelse ett år.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Utredningen föreslår i första stycket att det skall föreligga *påtaglig* risk för flyktfara och kollusion och anger att detta betyder att i det enskilda fallet skall föreligga omständigheter som innebär en konkret fara för flykt eller kollusion. Detta är enligt min mening vad som gäller idag. Omformuleringen innebär således ingen förändring, vilket måste kraftigt understrykas.

Förslaget i tredje stycket innebär att vid skälig misstanke om så allvarligt brott, som avses i paragrafens andra stycke, måste kollusionsfara, flyktfara eller recidivfara visas föreligga om häktning skall ske. Föreligger sannolika skäl för brottet skall häktning ske såvida det inte är uppenbart att inget av de särskilda häktningsskälen finnes. Praktiskt sett kanske alltid något av de särskilda häktningsskälen finnes i utredningens början, men konstruktionen är ändå stötande enligt mitt förmenande. Bestämmelsen i tredje stycket bör hänvisa till såväl första som andra stycket.

Åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt: Lokutionen "brott för vilket är stadgat fängelse ett år eller däröver" har ersatts med "ett brott, där straffet är fängelse i minst ett år". Även bortsett från att den nya formuleringen synes språkligt oklar, finns det inte någon anledning att nu frångå det vedertagna uttrycket "är stadgat".

Södra Roslags tingsrätt: Eftersom straffet för många brott är fängelse i *högst ett* år och häktningsmöjligheten bör finnas kvar vid sådana brott anser vi dock att den gällande lydelsen av 1 § RB bör behållas, dvs "fängelse ett år eller däröver". Enligt förslaget, "fängelse i minst ett år", bortfaller annars häktningsmöjligheten i normalfallet för brott varpå kan följa fängelse i högst ett år.

Luleå tingsrätt: I författningsförslaget har en språklig justering gjorts beträffande ettårsregeln – "för brott, för vilket är stadgat fängelse ett år eller däröver" – har ändrats till "för ett brott, där straffet är fängelse i minst ett år" (24 kap. 1 § 1 stycket och även 25 kap. 1 § 2 stycket RB).

Den föreslagna lydelsen är tvetydig och den leder närmast tanken till att minimistraffet för brottet skall vara fängelse ett år, något som uppenbarligen inte avsetts. Om den nuvarande lydelsen inte kan användas fortsättningsvis, kan man skriva "för ett brott där lagen innehåller att straffet kan bli fängelse ett år eller däröver" eller "för brott, där straffstadgandet innehåller fängelse ett år eller mer".

RPS: Enligt RPS mening leder den föreslagna formuleringen tanken till brott med ett minimistraff på fängelse ett år, vilket alltså inte är avsett. Den nuvarande formuleringen bör därför behållas.

Riksdagens ombudmän: I paragrafen föreslås att häktning skall få ske om misstanken avser "ett brott, där straffet är fängelse i minst ett år." Till skillnad från det väldefinierade "för brottet är stadgat" (NJA II 1964, s. 134 ff) ger förslagets ordalag intryck av att den aktuella gärningen måste ha ett straffvärde om minst ett års fängelse, vilket uppenbarligen inte har varit avsikten.

Sveriges domareförbund: En språkfråga bör beröras. Utredaren säger (s. 184 y) att för det häktningsgrundande brottet liksom hittills skall vara stadgat fängelse i ett år eller däröver. Detta har i den föreslagna lagtexten, (1 §), fått en modernare språkdräkt, nämligen brott "där straffet är fängelse i minst ett år". Uttrycket är vilseledande eftersom det språkligt torde betyda att minimistraffet skall vara fängelse ett år medan det är maximistraffet som åsyftas. Det är vedertaget juridiskt språkbruk att tala om det straff som "är stadgat" för ett brott och förbundet anser att man inte bör frångå detta språkbruk.

I lagförslaget har häktningsgrunderna fördelats så att flyktfaran och kollusionsfaran behandlas under punkt 1 medan recidivfaran behandlas under punkt 2. I häktningsframställningar och häktningsbeslut brukar ofta hänvisning ske till lagtexten i fråga om häktningsgrunderna. Det skulle därför vara till fördel för det praktiska rättslivet att endast en häktningsgrund behandlas i varje punkt.

Det i lagtexten föreslagna uttrycket "om straffet för brottet inte är lindrigare än fängelse i två år" är emellertid otydligt. Tidigare har förbundet framhållit att det är vedertaget juridiskt språkbruk att tala om det straff som är "stadgat" för ett brott när man åsyftar brottets straffskala. Därifrån skall skiljas både det straff som "kan följa" på ett brott och det straff som kan beräknas bli utdömt i det enskilda fallet. Uttrycket "är för brottet ej stagdat lindrigare straff" bör behållas.

Svenska polisförbundet: Enligt vår uppfattning är lagtexten oklar. Den nu gällande formuleringen "för vilket är stadgat fängelse ett år eller däröver" innebär att det krävs att det ingår fängelse ett år eller mer i straffskalan. I utredningen finns, så vitt vi sett, inget som tyder på att det är avsikten att förändra detta, men lagtexten "där straffet är fängelse i minst ett år" måste anses innebära att minimistraffet är fängelse i minst ett år. Om detta är avsikten är det ur vår synpunkt oacceptabelt. I annat fall bör den nu gällande lydelsen behållas.

24 kap. 2 § RB

JK: I förslaget stadgas bl.a. att det skall finnas en påtaglig risk för att den misstänkte genom att *fly* utomlands undandrar sig lagföring och straff. Uttryckssättet "fly utomlands" är enligt min uppfattning onödigt värdeladdat. Jag anser att stadgandet skall kunna tillämpas även mot någon som utan att direkt fly har för avsikt att lämna landet.

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: "Påtaglig risk" bör i konsekvens med vad som anförts beträffande 1 § 1 stycket 1 p (se under avsnitt 2.2 De särskilda häktningsförutsättningarna) ändras till "skäligen befaras".

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Beträffande utredningens förslag till regler i 2 § kan följande sägas. Enligt specialmotiveringen (s. 185) har det endast gjorts en saklig förändring beträffande beviskravet för flyktrisken. Den invändning jag anfört mot begreppet "påtaglig risk" kvarstår även för detta fall. I övrigt har enligt utredningen endast vissa språkliga justeringar gjorts. Frågan är om så verkligen är fallet, även om utredning-

ens syfte inte varit annat. I nuvarande 2 § anges "så ock om han saknar hemvist inom riket". I utredningens förslag anges "om han inte är bosatt här i landet". Enligt min mening är det inte självklart att dessa två begrepp uttrycker samma sak. En bosättning kan vara tillfällig medan ett hemvist ger uttryck för en mer stadigvarande bosättning (jfr Juridikens termer). Den föreslagna regeln utesluter utrymme för anhållande och häktning även vid högst tillfälliga bosättningar. För att tvekan inte skall uppstå om att någon saklig förändring inte är åsyftad bör den nya regeln ges följande lydelse, "om han inte är stadigvarande bosatt här i landet".

Åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt: Ytterligare en språklig ändring har jag erinran mot. Det gäller utbytet av uttrycket "begiva sig från riket" mot "fly utomlands". Ordet "fly" är alltför dramatiskt och är väl för övrigt inte heller adekvat på den för tillämpningen av 2 § vanliga situationer, att en utlänning på tillfällig vistelse här, avser att resa hem.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Behov att häkta finns i de flesta fall endast då identiteten ej är fastställd. Jag har dock inte någon erinran mot paragrafens lydelse, då ett anhållande, som dock ej behöver övergå i häktning, måste kunna ske.

Riksdagens ombudsmän: I paragrafen har uttrycket "begiva sig från riket" ändrats till "fly utomlands". Detta leder närmast tanken till att den misstänktes enda syfte med en eventuell utlandsresa skulle vara att undandra sig lagföring eller straff. Den nuvarande lokutionen visar tydligare att undandragandet i sig inte behöver omfattas av något uppsåt utan att det räcker med det faktum att han kan befaras lämna landet med den angivna effekten.

Sveriges domareförbund: Det kan förtjänas påpekas att i den föreslagna lagtexten orden "namn och hemvist" bytts ut mot "namn och adress". Ordet adress är otydligt såtillvida att det är oklart om därmed menas bostadsadress eller postadress. Jfr RB 33:1 som skiljer på hemvist pch postadress. De vill också synas som om det är en mer långtgående förpliktelse att uppge sin adress än att uppge sitt hemvist, eftersom det senare kravet torde vara uppfyllt om man anger hemorten eller i vart fall hemförsamlingen.

24 kap. 3 § RB

RÅ: I detta sammanhang bör uppmärksammas att, som flera underremissinstanser (till RÅ) framhållit, förbudet mot häktning i fall då det kan antas att den misstänkte kommer att dömas till endast böter inte som utredningen föreslagit kan placeras i 3 § utan att lydelsen ändras så att det klart framgår att regeln inte gäller häktning enligt 2 §.

Regionåklagarmyndigheten i Kalmar: Jag har här bara den synpunkten, att sista meningen i §:s första stycke bör utgå och föras över till 1 §. Som häktningsförbudsregeln nu placerats, kommer den att rikta sig också mot sådan häktning, som ska och bör kunna ske enligt 2 §. Jag förutsätter nämligen – såvitt jag förstår är detta också utredningens ståndpunkt (s.137– 138, särskilt s. 138 nederst) att häktningsförbud inte ska gälla vid vägran att uppge namn och adress. Den som misstänks – för att ge ett

exempel – för ett trafiknykterhetsbrott av sådant slag som normalt ger en bötespåföljd, bör således också fortsättningsvis kunna häktas vid sådan vägran.

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Att nuvarande 1 § fjärde stycket flyttats till förslagets 3 § första stycket tredje punkten innebär att bestämmelsen blir tillämplig även på de häktningsfall, i vilka 2 § är tillämplig. Inte ens gripande kan ske av t. ex. i utlandet bosatta som smiter från hotellnota. I praktiken torde 2 § bli obsolet i de fall, då påföljden endast kan förväntas bli böter, vilket normalt är fallet för brott, som inte stadgar fängelse i minst ett år. Jag föreslår att bestämmelsen kvarstår i 1 § som ett fjärde stycke. Genom den proportionalitetsregel som införs i 3 § första stycket tillgodoses ändock utredarens intentioner.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Såsom sista punkt i första stycket i den föreslagna lydelsen av 3 § har utredningen intagit det häktningsförbud i bötesfall som nu återfinns i sista stycket i 1 §. Av utredningen anförda motiv (s. 142 och 186) ger vid handen att utredningen inte åsyftat någon ändring i förhållande till nu gällande ordning. Den placering regeln fått innebär emellertid att den är tillämplig även i de fall som regleras i 2 §. Regeln i 2 § går då inte att tillämpa på det sätt som är avsett och överhuvudtaget aldrig vid ren bötesbrottslighet. Som den här förbudsregeln endast tar sikte på förhållanden som regleras i 1 § är dess naturliga placering i detta lagrum.

Åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt: Bestämmelsen om förbud mot häktning i fall då endast böter kan antas bli ådömda har enligt förslaget flyttats från 1 § till 3 §. Härigenom har den kommit att gälla också 2 §, vilket uppenbarligen inte varit avsett och rimligen inte heller kan komma i fråga. Om den aktuella bestämmelsen placeras i 3 § bör den anges gälla endast "häktning enligt 1 §".

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Det är rimligt att införa en proportionalitetsregel med föreslaget innehåll. Att flytta förbudet mot häktning vid bötesbrott från 1 § fjärde stycket till 3 § är dock fel. Detta gör det enligt min mening omöjligt att anhålla enligt 2 §, vilket ju enligt lagstiftaren skall vara möjligt om det är oundgängligen nödvändigt. Förbudet skall stå kvar i 1 § sista stycket.

Åklagarmyndigheten i Sala åklagardistrikt: Med den nya lydelsen går det enligt vårt förmenande ej att anhålla utlänning (som kanske ej vill uppge sitt namn) för bagatellbrotten enligt nuvarande 2 §.

Åklagarmyndigheten i Lycksele åklagardistrikt: Utredningen syns inte ha satt förslaget i 3 § om att häktning inte ska få ske om den misstänkte kan antas dömas endast till böter i samband med praktisk verklighet. Det föreslagna undantaget medför ju att 2 § här inte kan tillämpas i nu avsedda fall. Förutsättningen för gripande enligt 7 § bortfaller även eftersom anhållnings/häktningsgrund saknas. Objektivt sett torde det nämligen i de flesta fall redan från början, dvs. redan när gripande ifrågasätts, finnas möjlighet att "anta" vilken påföljd som kan bli aktuell.

Svea hovrätt: I förslaget upptas det redan nu gällande förbudet (jfr 1 § fjärde stycket) mot häktning vid brott som kan antas medföra böter. Genom att bestämmelsen enligt förslaget placeras efter stadgandet i 2 §,

som innehåller att häktning under vissa förutsättningar får ske oberoende av brottets beskaffenhet, blir det oklart om häktning enligt 2 § får ske när brottet i det särskilda fallet kan antas bara medföra böter. Utredningen har inte avsett att föreslå någon ändring på denna punkt. Även om häktning på grund av bötesbrott bör vara en ren undantagsföreteelse, måste möjligheten att tillgripa häktning i dessa fall dock behållas. En redaktionell överarbetning av 3 § bör ske för att klargöra att den inte innebär någon inskränkning av vad som gäller enligt 2 §.

Södra Roslags tingsrätt: Se under avsnitt 7 Reseförbud – anmälningsskyldighet.

Sveriges domareförbund: I lagförslaget har den nuvarande regeln i 1 § fjärde stycket om förbud mot häktning då det kan antas att påföljden blir endast böter flyttats till 3 § första stycket. Detta har fått den oförutsedda – eller i vart fall inte kommenterade – följden att häktning även i de fall som avses i 2 § (den misstänkte undandrar sig att uppge namn etc. eller är bosatt utomlands) blir utesluten om påföljden kan antas inte bli annat än böter. Därigenom berövas 2 § en stor del av sitt tillämpningsområde. Enligt förbundets mening bör förbudet mot häktning vid bötespåföljd inte gälla de situationer som avses i 2 §. Indirekt är häktningsmöjligheten av betydelse för att förmå misstänkta som är bosatta utomlands att deponera bötesbelopp. Förbundet anser att bestämmelsen bör föras till 1 § eller förses med inskränkningen att den skall gälla endast fall som avses i 1 §.

24 kap. 4 och 5 §§ RB

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

24 kap. 6 § RB

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Beträffande den ordning som föreslås i 24 kap. 6–8 §§ RB kan följande sägas. Det är bra att lagen nu formellt ger utrymme för den ordning med s. k. ersättningsförhör som nu förekommer i praxis. Beträffande de som är anhållna i sin frånvaro anför utredningen (s. 187) att det är viktigt att den misstänkte blir förhörd så snart det kan ske efter frihetsberövandet. I de flesta fall skall ett förhör kunna hållas innan anmälan till åklagaren görs. Det sätt varpå utredningen utformat sitt förslag till lagtext för 6 § ger emellertid inte utrymme för en sådan ordning. Där anges "skall, så snart beslutet har verkställts, anmälan om detta göres hos åklagaren". Utrymme för att avvakta ett kommande förhör finns ej. Den rimliga ordningen borde ju vara att det i normalfallet alltid först hålls ett förhör som syftar till att fastställa den misstänktes identitet och kontrollera förutsättningarna för att ett frihetsberövande föreligger. Därefter kontaktas åklagaren som har att ta ställning till den fortsatta ordningen. Lagtexten bör utformas så att detta också är formellt möjligt så vi fortsättningsvis slipper en ordning som hittills rått med de s. k. ersättningsförhören.

Åklagarmyndigheten i Västerås åklagardistrikt: Av ordalydelsen och meningarnas inbördes förhållande bibringas man den uppfattningen att

åklagaren skall pröva anhållningsfrågan innan förhör skett med den anhållne. Om man i 7 § kan godta nuvarande praxis, att polisen utan åklagarens uppdrag håller förhör med misstänkt gripen innan anmälan till åklagaren sker måste man desto hellre acceptera att polisen håller förhör med en redan anhållen innan anmälan till åklagare sker.

24 kap. 7 § RB

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Se under 24 kap. 6 § RB.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

Riksdagens ombudsmän: Att en polisman får gripa en misstänkt, när ett beslut om anhållande "inte utan fara kan avvaktas" visar bättre än "i brådskande fall" att det är utredningshänsynen som är avgörande för gripanderätten.

24 kap. 8 § RB

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: I specialmotiveringen – s. 187 – utgår utredningen ifrån att åklagaren skall tillkallas i *tveksamma* fall. Detta förhållande bör än tydligare anges genom att tas in i lagtext. I fall då åklagare inträtt som undersökningsledare bör denne givetvis alltid kontaktas i frågor om tvångsmedel.

Regionåklagarmyndihgeten i Västerås: Lagtexten är här oklar. Ordet "detta" torde syfta på "frihetsberövandet" men kan syfta på "förhöret". Oavsett denna oklarhet är det uppenbarligen resultatet av förhöret, som måste delges åklagaren, om frigivande inte sker. Det är på grundval av förhöret, som åklagaren kan bygga ett beslut om anhållande eller frigivande. Förfrågan om åklagarens ställningstagande till, om saken kräver hans personliga närvaro, är ofta meningslös om inte ett förhör föreligger. Ifrågavarande punkt bör därför enligt min mening ges lydelsen: "Friges inte den misstänkte i samband med förhöret skall gripandet skyndsamt anmälas hos åklagaren".

Såsom tidigare anmärkts bör i tillämpningsföreskrifter anges att den polis, som beslutar om frigivande skall fylla visst kvalitetskrav.

Åklagaren måste såsom utredningen framhåller i den särskilda motiveringen ges möjlighet att komplettera utredningen och ges möjlighet att själv höra den misstänkte. Enär behovet kan uppstå utom kontorstid och en resa kan erfordras, ifrågasättes om inte den oundvikliga tidsutdräkten bör komma till uttryck i lagtexten.

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Se under 24 kap. 6 § RB.

Åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt: I detta sammanhang vill jag peka på den egendomliga diskrepans som finns i den föreslagna 8 § vad gäller skyndsamhetskravet. Det förefaller omotiverat att detta krav pendlar mellan "så snart ske kan" (förhör med den gripne) "skyndsamt" (anmälan till åklagare) samt "omedelbart" (åklagarbeslut). Den gripnes tid som frihetsberövad är väl inte av olika kvalitet beroende av vem som handhar beslutsfunktionen. Det kan också i detta sammanhang pekas på att förutsättningarna för när polis får frige någon som har gripits för brott

dvs. att det är uppenbart att det saknas grund för fortsatt frihetsberövande bör framgå i 8 §. Anmälan bör sålunda alltid ske t. ex. om förhöret inte kan genomföras omedelbart (drogpåverkad m. m.). Vidare synes det förvånande att krav uppställes på att grunden för ett anhållningsbeslut skall anges i samband med att beslutet fattas medan något krav inte uppställes på åklagaren att före häktningsförhandlingen precisera på vilken grund han yrkar häktning (jfr s. 149 i betänkandet).

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

RPS: Enligt tredje stycket skall åklagaren, sedan ett gripande anmälts för honom, "omedelbart" bestämma om den misstänkte skall anhållas eller friges. Formuleringen står i mindre god överensstämmelse med utredningens uttalande, att åklagarens beslut kan uppskjutas för att skaffa bättre beslutsunderlag (s. 188). Bättre vore kanske att skriva "snarast", "utan dröjsmål" eller dylikt.

24 kap. 9 § RB

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

24 kap. 10 § RB

RÅ Utgångspunkten för fristberäkningen har i 10 och 11 §§ beskrivits på olika sätt. I klarhetens intresse bör beskrivningen vara enhetlig.

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: Tolkningen på s. 145 av begreppet "synnerliga skäl" i 10 § första stycket kan godtagas om den jämställes med vad som sagts på s. 151 under punkt 11.6 om transporter.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran om slopande av paragrafen.

Åklagarmyndigheten i Västerås åklagardistrikt: Utgångspunkten för den föreslagna lagstiftningen är Europakonventionens krav på en frist på högst 4 dagar efter det faktiska frihetsberövandet. I 10 § har man emellertid till skillnad från i 11 § anhållandedagen som utgångspunkt. Dagen för gripande och dagen för anhållande är ej alltid densamma. Olika utgångspunkter kan vara ägnade att leda till misstag.

På s. 150 framhålls, att det faktiska frihetsberövandet skall vara utgångspunkten för åklagarens anmälan av häktningsfrågan medan det på s. 145 står att anmälan skall ske i regel samma dag som anhållandet har skett .... . Oklarheterna bör undanröjas.

Möjligheten till muntlig anmälan om häktning är bra.

RPS: Förslaget innebär att åklagaren under vissa förutsättningar kan vänta med att anmäla häktningsfrågan till domstolen till fjärde dagen efter gripandet. I dessa fall kommer alltså häktningsanmälan att göras samma dag som häktningsförhandlingen skall äga rum. RPS vill inte bestrida att det ibland torde komma att finnas skäl att dröja med häktningsanmälan till fjärde dagen.

Detta kan dock vålla olika praktiska problem, som åtminstone borde behandlas i lagmotiven. Hur skall tingsrätten exempelvis göra om häktningsanmälan kommer in så sent den fjärde dagen att häktningsförhandling

inte hinner hållas samma dag? Man bör därvid ta ställning till om domstolarna kan begränsa mottagningen av häktningsanmälningarna till viss tid på dagen.

I andra stycket anges att den anhållne och hans försvarare skall underrättas då åklagaren anmält häktningsfrågan till domstolen. Enligt RPS mening bör det ur lagtexten framgå vilken myndighet som svarar för underrättelsen.

Föreningen Sveriges åklagare: I 10 § sägs att åklagaren till rätten skall "anmäla frågan om häktning". Denna skrivning står ej i överensstämmelse med 12 §, där det talas om att "den som yrkat häktning" skall vara närvarande. Föreningen föreslår följande lydelse i 12 § "Den som anmält frågan om häktning ...".

24 kap. 11 § RB

RÅ: Se under 24 kap. 10 § RB.

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: Se under 24 kap. 10 § RB.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran om slopande av paragrafen.

Åklagarmyndigheten i Västerås: Se undder 24 kap. 10 § RB.

Svea hovrätt: Se under avsnitt 4.2. Utgångspunkt för fristberäkningen.

Södra Roslags tingsrätt: I 10 § i förslaget stadgas mot slutet att om åklagaren inte anmäler frågan om häktning senast tredje dagen efter det faktiska frihetsberövandet, skall den misstänkte omedelbart friges. Någon motsvarighet finns inte i 11 § och 15 § sista stycket för det fall häktningsförhandling inte hållits senast fyra dagar efter frihetsberövandet. Av motiven, s. 146 x, framgår att sådant kan inträffa endast i extrema undantagsfall. Vi anser dock att det bör göras klart att den misstänkte skall släppas, om inte häktningsförhandling har hållits inom den tid som anges i bestämmelsen.

24 kap. 12 § RB

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ett synnerligt hinder mot att den anhållne ej är närvarande skall kunna vara att det ej varit möjligt att inställa denne på grund av exempelvis dimma, oväder e. d.

Åklagarmyndigheten i Västerås åklagardistrikt: Det torde i många fall uppstå stora problem att få förundersökningshandlingar tillgängliga vid häktningsförhandlingen. Utskrift av protokoll tar tid. Koncept saknas som regel eftersom förhören finns intalade på band. Skilda polismän har hållit förhören i utredningen. Domstolen kommer därför att fatta sitt beslut inte bara på magrare underlag än nu utan också på sämre redovisat material. Kanske behöver utredningsmannen i stor utsträckning vara närvarande vid häktningsförhandlingen för att bistå åklagaren med uppgifter.

Föreningen Sveriges åklagare: Se under 24 kap. 10 § RB.

24 kap. 13 § RB

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

24 kap. 14 § RB

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

Åklagarmyndigheten i Västerås åklagardistrikt: Innebörden av " .... skall rätten förordna att den anhållne omedelbart skall friges." är densamma som förut. När nu tillfälle ges kan ifrågasättas om inte ordalydelsen bör förtydligas så att det framgår att den anhållne ej längre skall hållas häktad i målet. Fall har inträffat där kriminalvården tolkat rättens beslut om frigivning bokstavligt, trots att vederbörande på annan grund var berövad friheten.

Föreningen Sveriges åklagare: I paragrafen stadgas följande: "Beslutas ej häktning, skall rätten förordna att den anhållne omedelbart skall friges". Enligt föreningens mening bör i stället stå; "Beslutas ej häktning, skall rätten förordna att den mot vilken häktningsyrkandet riktats ej längre skall vara anhållen". Det har nämligen inträffat att kriminalvården misstolkat rättens beslut att den anhållne skall friges och frigivit den som skall vara frihetsberövad på annan grund.

24 kap. 15 § RB

Regionåklagarmyndigheten i Umeå: Beträffande paragrafens tredje stycke reser sig en del frågetecken. Där stadgas en anmälningsskyldighet till rätten så snart ett häktningsbeslut som har fattats i den misstänktes utevaro har verkställts eller då hindret för den misstänktes närvaro har upphört. Vem är ansvarig för att denna anmälningsskyldighet iakttages? Det är ju inte alls säkert att åklagaren har verkat för häktningsbeslutets tillkomst eller ens varit närvarande då det fattats. I lagtexten bör det fastslås vem som är skyldig tillse att en sådan anmälan görs. Denna skyldighet bör läggas på åklagaren.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

Södra Roslags tingsrätt: Se under 24 kap. 11 § RB.

24 kap. 16 § RB

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

RPS: Om den tid, som domstolen har medgivit åklagaren för att väcka åtal, inte räcker till får rätten medge förlängning av tiden. Enligt andra stycket skall den misstänkte och hans försvarare beredas tillfälle att yttra sig över åklagarens framställning om förlängning. Detta torde innebära att bägge skall få tillfälle att yttra sig, såvida inte den misstänkte utställt fullmakt. Enligt RPS mening torde det i regel räcka med att den offentlige försvararen yttrar sig, varför "och" lämpligen kan utbytas mot "eller".

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Åklagaren bör ges möjlighet att frige häktad, när enligt hans mening häktningsskäl icke längre föreligger. En sådan bestämmelse bör ur systematisk synpunkt införas i denna paragraf.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

Södra Roslags tingsrätt: Vi har tidigare tagit upp frågan om upphävande av häktningsbeslut. Enligt utredningsmannen, s. 191, skall upphävande av en häktning även kunna ske på tjänstgöringsfria dagar. Vi anser att det bör klargöras att åklagaren får befogenhet att släppa en misstänkt, när skäl för häktning inte längre föreligger.

24 kap. 18 § RB

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

Svea hovrätt: Beträffande 18 § p 2 vill hovrätten anmärka att det redan av förslagets 17 § andra stycket följer att den misstänkte skall friges om det inte längre finns skäl för häktning.

24 kap. 19 § RB

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: Möjligheten att göra en konkret bedömning av förekomsten av de särskilda häktningsgrunderna är i princip större vid bestämmandet av domen än i inledningsskedet av förundersökningen. Av denna anledning accepteras termen "påtaglig risk" i förevarande fall trots vad som sagts beträffande 24 kap. 1 § 1 st 1 p RB m. fl.

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

Stockholms tingsrätt: : Om förslaget på denna punkt trots allt genomförs vill tingsrätten peka på följande. Enligt förslaget till ny lagtext i 19 § skall gälla i princip detsamma som i dag när det gäller häktning i avvaktan på laga kraft. "Natthäkte" är uppenbarligen tänkt för häktning i avvaktan på lagföring men det kan sättas i fråga om institutet enligt förslaget är menat att gälla även häktning i avvaktan på laga kraft. Inte heller denna fråga berörs i motiven. Enligt tingsrättens mening står det klart, att så inte bör vara fallet. Ett motivuttalande i ämnet eller rent av ett förtydligande av lagtexten är enligt tingsrättens mening på sin plats.

24 kap. 20 § RB

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran, även om jag tror att bestämmelsen i andra stycket sällan kommer att användas, sedan den prövats några gånger med negativ effekt.

Sveriges domareförbund: I andra stycket föreslås införandet av en bestämmelse om s. k. natthäkte innebärande att den häktade under vissa tider och på särskilda villkor skall få vistas utom förvaringslokalen. Om häktningen grundats på fara för avvikande eller på kollusionsfara kan givetvis inte en dylik regel tillämpas vilket borde ha angivits i paragrafen.

24 kap. 21 § RB

Regionåklagarmyndigheten i Västerås: Jag vill erinra om vad jag anfört under 11.2 (avsnitt 4.2 i remissammanställningen), vilket möjligen bör föranleda en omformulering av paragrafen. Är t. ex. en narkotikapåverkad som omhändertagits enligt LOB att anse som misstänkt för brott?

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

24 kap. 22 § RB

Åklagarmyndigheten i Växjö åklagardistrikt: Ej erinran.

25 kap. RB

Södra Roslags tingsrätt: Se under avsnitt 7 Reseförbud – anmälningsskyldighet.

Polisstyrelsen vid Helsingborgs polisstyrelse: För att markera att tvångsmedlen enligt 25 kap. utgör substitut för häktning kan kapitelrubriken lämpligen ändras till "Villkorlig häktning". Ordet "rannsakningsövervakning" föreslås utbytt mot det mera närliggande "häktningsövervakning" om denna form av övervakning skall komma till användning.

25 kap. 1 § RB

Stockholms tingsrätt: Med de av tingsrätten förordade reglerna för häktning vid recidivfara blir det av utredningsmannen föreslagna andra stycket överflödigt och kan utgå.

Luleå tingsrätt: Se under 24 kap. 1 § RB.

25 kap. 2 § RB

Svea hovrätt: I samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet kan föreskrifter enligt lagtexten meddelas om att den misstänkte skall lämna ifrån sig pass eller annan handling som gäller som pass. Sådan möjlighet bör också finnas vid rannsakningsövervakning. I klarhetens intresse bör detta framgå av lagen.

Sveriges domareförbund: Utredaren har inte gått in på frågan vilken bevisning som skall krävas för att den misstänkte skall anses ha åsidosatt sina skyldigheter enligt 2 §. Särskilt hans skyldigheter enligt lagrummets andra stycke är allmänt hållna och det kan vara svårt att bevisa att han brutit mot dem. Kravet på bevisning bör i dessa fall inte ställas alltför högt.

Enligt utredarens förslag får häktning på grund av recidivfara endast ske om brottet riktar sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art eller brottsligheten är av stor omfattning. I sistnämnda fall framstår det som olämpligt och orealistiskt att medge att den häktade vissa tider får vistas utom förvaringslokalen. I övriga fall, dock ej då straffminimum för brottet är två år, kan man möjligen tänka sig att använda natthäkte.

Förutsättningarna måste då vara att den häktade har ett fast arbete och att daglig kontroll sker av att han befinner sig på sin arbetsplats.

25 kap. 7 § RB

RPS: RPS vill fästa uppmärksamheten på ännu en formuleringsfråga. I första stycket behandlas åtalsfrist vid rannsakningsövervakning, reseförbud och anmälningsskyldighet. Fristen utsätts av domstolen då denna har beslutat om tvångsmedlet och löper i övrigt automatiskt från tiden för åklagarens tvångsmedelsbeslut. I andra stycket talas om förlängning av den "utsatta" tiden. Formuleringen leder tanken endast till den av domstolen utsatta fristen, men enligt betänkandet (s. 195) avses även den automatiskt löpande fristen. Enligt RPS bör man behålla nuvarande formulering: "tid, som avses i första stycket."

25 kap. 8 § RB

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: För att lagtexten i första stycket skall få avsedd innebörd bör den utrustas med ytterligare ett "inte" enligt följande:

Om inte åtal har väckts inom den tid som avses i 7 § eller en framställning om förlängning av tiden *inte* har kommit in till rätten eller det i övrigt inte längre finns skäl för en åtgärd enl 1 §, skall beslutet härom omedelbart upphävas. Jfr 24 kap. 17 § 1 st RB.

25 kap. 10 § RB

Sveriges domareförbund: Förbundet delar utredarens förslag att häktning i princip bör följa som sanktion. Rannsakningsövervakning kan emellertid även beslutas av åklagaren. Om den misstänkte åsidosatt av åklagaren angivna skyldigheter enligt 2 § första stycket skall han enligt förslaget också häktas. Domstolen kan emellertid ha en annan uppfattning om de av åklagaren utfärdade föreskrifterna och bör då inte vara bunden av en bestämmelse om obligatorisk häktning. Förbundet föreslår därför att första stycket i 10 § förses med en reservation motsvarande den som finns i andra stycket av samma paragraf.

26 kap. RB

Riksdagens ombudsmän: 26 kap. RB ändrades så sent som 1981. Då gjordes också en språklig översyn, om än begränsad, av bestämmelserna i kapitlet. Det kan inte vara rimligt att man nu, enbart på grund av en ändrad paragrafhänvisning, gör ytterligare språkjusteringar i en av kapitlets paragrafer. Justeringar av den arten kan för framtiden bara leda till omotiverade efterforskningar i förarbetena, när det i den praktiska verksamheten uppstår tvekan om innebörden av författningsändringen.

Övergångsbestämmelser

Regionåklagarmyndigheten i Värnersborg: Innan lagändringen träder i kraft är det av yttersta vikt att en organisation som erfordras härför har byggts upp och att den har tillgång till erforderlig personal och andra resurser. Detta kan ej genomföras till den 1 juli 1986. Utbyggnad av personalorganisationen tar lång tid i anspråk. Ikraftträdandet bör därför ej ske förrän tidigast den 1 juli 1987.

Lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

JK: Förslaget föranleder i och för sig ingen erinran.

RPS: Förslaget tillstyrks.

Lagen (1957:668) om utlämning för brott

Regionåklagarmyndigheten i Vänersborg: Jag utgår ifrån att någon ändring ej avsetts i 23 § 2 st, meningen: Finner denne, att hinder mot utlämning ....., utan att det utelämnade ordet "ej" på rad 12 s. 31 fallit bort till följd av ett tryckfel.

Lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning.

JK: Förslaget föranleder i och för sig ingen erinran.

Lagrådsremissens lagförslag

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 19 kap. 12 §, 24 kap., 25 kap. 1 §, 51 kap. 8 och 13 §§, 52 kap. 10 §, 54 kap. 5 § samt 55 kap. 15 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
19 kap.	
12 §	
Vad i detta kapitel *stadgas äger motsvarande tillämpning* i fråga om *domstols* befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel.	Vad *som sägs* i detta kapitel *skall tillämpas även* i fråga om *domstolarnas* befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel. *Om särskilda skäl föreligger, får en fråga om häktning tas upp även av rätten i en annan ort än som följer av reglerna i detta kapitel.*
24 kap.	
1 §[1]	
Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket är *stadgat* fängelse ett år eller däröver, *må han* häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet *skäligen kan befaras*, att han avviker eller *annorledes undandrager* sig lagföring eller straff *eller* genom *undanröjande av* bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller *ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.*	*Den som* på sannolika skäl *är* misstänkt för *ett* brott, för vilket är *föreskrivet* fängelse ett år eller däröver, *får* häktas, om *det* med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller *någon* annan omständighet *finns risk för* att han *1.* avviker eller *på något annat sätt undandrar* sig lagföring eller straff, *2.* genom *att undanröja* bevis eller på *något* annat sätt försvårar sakens utredning eller *3. återfaller i brott.*
Är brottet ringare än i första stycket sägs men kan därå följa fängelse och har den misstänkte icke stadigt hemvist inom riket, må han häktas, om det skäligen kan befaras, att han avviker.	
Är för brottet *icke stadgat* lindrigare straff än fängelse i två år, skall	Är för brottet *inte föreskrivet* lindrigare straff än fängelse i två år,

[1] Senaste lydelse 1975: 670.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
häktning ske, om det *ej* är uppenbart, att *anledning därtill* saknas.	skall häktning ske, om det *inte* är uppenbart, att *skäl till häktning* saknas.
Kan det *antagas*, att den misstänkte kommer att dömas *allenast* till böter, *må* häktning *icke* ske.	Kan det *antas* att den misstänkte kommer att dömas *endast* till böter, *får* häktning *inte* ske.
	2 §
Den som på sannolika skäl *misstänkes* för brott *må*, oberoende av brottets beskaffenhet, *häktas*, om han är okänd och *undandrager sig att uppgiva* namn och hemvist eller *anledning förekommer, att* hans uppgift *därom är* osann, *så ock* om han saknar hemvist inom riket och det *skäligen kan befaras*, att han genom att *begiva* sig från riket *undandrager* sig lagföring eller straff.	Den som på sannolika skäl *är misstänkt* för brott *får häktas* oberoende av brottets beskaffenhet, *1.* om han är okänd och *vägrar att uppge* namn och hemvist eller *om* hans uppgift *om detta kan antas vara* osann, *eller* *2.* om han saknar hemvist inom riket och det *finns risk för* att han genom att *bege* sig från riket *undandrar* sig lagföring eller straff.
	3 §
	Även den som endast är skäligen misstänkt för brott får häktas, om *1. förutsättningarna för häktning i övrigt är uppfyllda enligt vad som sägs i 1 § första stycket eller 2 § och* *2. det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning om brottet.*
3 §[2]	4 §
Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas. Detsamma gäller kvinna som har fött så kort tid förut att häktning kan befaras medföra allvarligt men för barnet. Vill den misstänkte inte underkasta sig övervakning, skall häktning ske.	Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller *någon* annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas. Detsamma gäller kvinna som har fött så kort tid förut att häktning kan befaras medföra allvarligt men för barnet. Vill den misstänkte inte underkasta sig övervakning, skall häktning ske.
Om ytterligare *inskränkning* i fråga om häktning av den som är under *aderton* år *är särskilt stadgat*.	Om ytterligare *inskränkningar* i fråga om häktning av den som är under *arton* år *finns särskilda bestämmelser*.

[2] Senaste lydelse 1981: 1294.

Att reseförbud eller anmälningsskyldighet får träda i stället för häktning stadgas i 25 kap.

4 §

Beslut *om häktning* meddelas av rätten.

5 §

Beslut *att häkta någon* meddelas av rätten. *I häktningsbeslutet skall anges det brott som misstanken avser och grunden för häktningen.*

Om hävning av häktningsbeslut finns bestämmelser i 20 §.

5 §[3]

Förekomma mot någon skäl *till häktning, må* han i *avbidan* på rättens *beslut därom anhållas.*

Äro ej fulla skäl till häktning, *må* den misstänkte *dock* anhållas, om det *finnes vara* av synnerlig vikt, att han i *avbidan* på ytterligare utredning *tages i förvar.*

Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. *Beslutet* skall *innehålla uppgift om* det brott misstanken avser *samt ange* grunden för anhållandet.

6 §

Om det finns skäl *att häkta någon, får* han *anhållas* i *avvaktan* på rättens *prövning av häktningsfrågan.*

Finns inte fulla skäl till häktning *men är* den misstänkte *skäligen misstänkt för ett brott som avses i 1 eller 2 §, får han* anhållas, om det *är* av synnerlig vikt att han *tas i förvar* i *avvaktan* på ytterligare utredning.

Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. *I anhållningsbeslutet* skall *anges* det brott *som* misstanken avser *och* grunden för anhållandet.

7 §[4]

Förekomma mot någon skäl *till anhållande men kan beslut därom icke utan fara avvaktas, må* polisman även utan *sådant beslut gripa honom.*

Träffas den som begått brott, *vårå* fängelse kan följa, *å* bar gärning eller flyende fot, *må* han gripas av envar. Envar *må ock* gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Då någon gripits, skall anmälan därom skyndsamt göras hos åklagaren. Denne har att efter förhör, som avses i 8 §, omedelbart besluta, om den gripne skall anhållas eller friges.

Om det finns skäl *att anhålla någon, får en* polisman *i brådskande fall gripa honom* även utan *anhållningsbeslut.*

Om den som *har* begått brott, *på vilket* fängelse kan följa, *påträffas på* bar gärning eller flyende fot, *får* han gripas av envar. Envar *får också* gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

[3] Senaste lydelse 1981: 1294.
[4] Senaste lydelse 1981: 1294.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §[5]	8 §
Har *den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest inte närvarande då beslutet meddelas,* skall, så snart beslutet verkställts, *anmälan därom göras hos åklagaren.*	Har *beslut att anhålla någon meddelats i hans frånvaro,* skall *han,* så snart beslutet *har* verkställts, *förhöras av polisman eller åklagare. Har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, skall det skyndsamt anmälas till honom. Åklagaren skall efter förhöret omedelbart besluta om den misstänkte skall förbli anhållen.* *Har någon gripits enligt 7 §, skall han så snart som möjligt förhöras av polisman eller åklagare. Har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, skall det skyndsamt anmälas till honom. Åklagaren skall efter förhöret omedelbart besluta om den misstänkte skall anhållas. Anhålls inte den misstänkte skall beslutet om gripande omedelbart hävas.*
Avviker den som misstänks för brott och *förekommer* skäl *till hans anhållande,* får åklagaren efterlysa honom.	*Om* den som misstänks för brott *avviker* och *det finns* skäl *att anhålla honom,* får åklagaren efterlysa honom.
8 §[6]	
Den som anhållits enligt 6 § eller gripits enligt 7 § skall, så snart det kan ske, för förhör inställas för åklagaren eller för polisman som har fått i uppdrag att hålla förhöret.	
9 §[7]	
Då någon anhålls eller då *beslut om anhållande som avses i 6 §* verkställs, skall den anhållne *erhålla* besked om det brott *misstanken avser* samt grunden för anhållandet. Den anhållnes närmaste anhöriga och *annan* som står den anhållne särskilt nära skall, så snart det kan ske utan men för utredningen, *underrättas om anhållandet.* En sådan underrättelse får dock inte utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.	Då någon anhålls eller då *ett anhållningsbeslut enligt 8 § första stycket* verkställs, skall den anhållne *få* besked om det brott *som han är misstänkt för* samt grunden för anhållandet. Den anhållnes närmaste anhöriga och *andra personer* som står den anhållne särskilt nära skall *underrättas om anhållandet* så snart det kan ske utan men för utredningen. En sådan underrättelse får dock inte utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.

[5] Senaste lydelse 1981: 1294.
[6] Senaste lydelse 1981: 1294
[7] Senaste lydelse 1981: 1294.

10 §

Förekomma ej längre skäl för *anhållande*, skall *den misstänkte* omedelbart *frigivas*.

Om det inte längre *finns* skäl för *ett anhållningsbeslut*, skall *åklagaren* omedelbart *häva beslutet*.

11 §

Den som är anhållen skall hållas i förvar men må eljest ej underkastas annan inskränkning i sin frihet, än som påkallas av ändamålet med anhållandet, ordningen å förvaringsplatsen eller allmän säkerhet. Vid hans förvaring eller förflyttning skall så förfaras, att den ej väcker onödig uppmärksamhet.

12 §[8]

Åklagaren skall, om inte *den anhållne friges*, senast dagen *efter den, då beslut om anhållande meddelades eller då den anhållne enligt 8 § inställdes till förhör, avlåta* framställning *till* rätten om *hans häktande. Behövs det ytterligare utredning för prövning av häktningsfrågan, får åklagaren vänta med framställningen. Den skall dock avlåtas så snart det kan ske och senast på femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den anhållne inställdes för förhör. Görs inte framställning enligt vad som nu har sagts, skall den anhållne omedelbart friges.*

I samband med framställningen skall till rätten samt till den anhållne och hans försvarare överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen i den mån de har betydelse för prövningen av häktningsfrågan. Rätten kan dock medge att överlämnandet får anstå viss kort tid. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall också uppgift lämnas därom.

Om inte *anhållningsbeslutet hävs, skall åklagaren samma dag som beslutet meddelades eller* senast dagen *därefter göra* framställning *hos* rätten om *häktning av den anhållne. I häktningsframställningen skall anges det brott som misstanken avser, grunden för häktningsyrkandet samt tidpunkten för frihetsberövandet.*

Om det finns synnerliga skäl, får häktningsframställningen göras senast tredje dagen efter anhållningsbeslutet.

Har anhållningsbeslutet meddelats i den misstänktes frånvaro, räknas tiden från dagen då anhållningsbeslutet verkställdes.

Den anhållne eller hans försvarare skall genast underrättas om häktningsframställningen.

[8] Senaste lydelse 1981: 1294.

13 §

Då framställning enligt 12 § inkommit, skall rätten, *så snart ske kan och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen* därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. *Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.*

Har en häktningsframställning gjorts, skall rätten *samma dag eller senast dagen* därefter hålla förhandling i häktningsfrågan.

Om det finns synnerliga skäl, får häktningsförhandlingen hållas senare än som sägs i första stycket. Den får dock aldrig hållas senare än fyra dagar efter det att den misstänkte greps eller anhållningsbeslutet verkställdes.

14 §[9]

Vid *förhandling i häktningsfrågan* skall den som *yrkat* häktning *så ock*, om *ej* synnerligt hinder *möter för* den *anhållnes inställande, denne* vara *tillstädes*.

Den som *yrkat* häktning skall ange de omständigheter, *varpå yrkandet grundas*. Den anhållne och hans försvarare skall få tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehåller samt parterna i övrigt anför får utredning angående brottet inte *förebringas*, om det inte finns särskilda skäl till det.

Vid *häktningsförhandlingen* skall den som *yrkar* häktning *och*, om *det inte finns* synnerligt hinder, den *anhållne* vara *närvarande*.

Den som *yrkar* häktning skall ange de omständigheter *som han grundar sitt yrkande på*. Den anhållne och hans försvarare skall få tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehåller samt *vad* parterna i övrigt anför får utredning angående brottet inte *läggas fram*, om det inte finns särskilda skäl till det.

15 §

Förhandlingen skall *såvitt* möjligt *fortgå* utan avbrott, till dess *frågan* kan avgöras. Uppskov *må ej* äga rum, *med mindre* synnerliga skäl *äro därtill, och utan den misstänktes begäran ej* längre än fyra dagar.

Uppskjutes förhandlingen, *skall, om ej* rätten bestämmer annat, *anhållandet fortfara*.

Häktningsförhandlingen skall *om* möjligt *pågå* utan avbrott till dess *häktningsfrågan* kan avgöras. Uppskov *får* äga rum *endast om det finns* synnerliga skäl *till det. Uppskovet får inte vara* längre än fyra dagar, *om inte den misstänkte begär det*.

Uppskjuts förhandlingen, *skall anhållandet bestå, om inte* rätten bestämmer *något* annat.

16 §

Sedan *förhandlingen* avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan. *Beslut om häktning skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt kort angiva grunden för häktningen.*

Sedan *häktningsförhandlingen* avslutats skall rätten omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan.

[9] Senaste lydelse 1981: 1294.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Beslutas ej häktning, *förordne* rätten, *att den anhållne* omedelbart *skall frigivas.*	Beslutas ej häktning, *skall* rätten omedelbart *häva beslutet om anhållande.*
17 §[10]	
Fråga om *häktning av* den som inte är anhållen får tas upp på yrkande av åklagaren. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.	*En fråga* om *att häkta* den som inte är anhållen får tas upp på yrkande av åklagaren. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.
Då fråga om häktning väckts, skall, *så snart ske kan, förhandling äga rum* inför rätten. Om sådan förhandling *gälle* i tillämpliga delar vad i 14–16 §§ *är stadgat.* Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller *förekommer anledning,* att han avvikit eller *eljest* håller sig undan, *utgöre* dock hans utevaro ej hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden, *ehuru* han kallats till förhandlingen, *må* frågan avgöras *utan hinder därav.*	Då *en* fråga om häktning *enligt första stycket har* väckts, skall *häktningsförhandling* inför rätten *hållas så snart som möjligt. I fråga* om sådan förhandling *gäller* i tillämpliga delar vad *som sägs* i 14–16 §§. Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller *finns det anledning att anta* att han avvikit eller *på annat sätt* håller sig undan, *utgör* dock hans utevaro ej hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden *trots att* han kallats till förhandlingen, *får* frågan *ändå* avgöras.
Har rätten beslutat häktning av någon, som *ej* är vid rätten *tillstädes,* skall, så snart beslutet verkställts, anmälan *därom* göras hos rätten.	Har rätten beslutat *om* häktning av någon som *inte* är *närvarande* vid rätten skall, så snart beslutet *har* verkställts *eller hindret för hans närvaro har upphört,* anmälan *om detta* göras hos rätten.
	När en anmälan enligt tredje stycket har gjorts, skall rätten samma dag eller senast dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Om det finns synnerliga skäl, får förhandlingen hållas senare än som nu sagts. Den får dock aldrig hållas senare än fyra dagar efter det att häktningsbeslutet har verkställts eller hindret för den misstänktes närvaro vid rätten har upphört.

[10] Senaste lydelse 1981: 1294.

18 §

Då rätten beslutar häktning *enligt 16 § av anhållen eller enligt 17 § av någon, som är vid rätten tillstädes, eller då anmälan om häktningsbesluts verkställande inkommer,* skall, om *ej* åtal redan väckts, rätten *utsätta* den tid, inom vilken åtal skall väckas. *Denna må ej* bestämmas längre, än som *finnes* oundgängligen *erforderligt.*

Överstiger den utsatta tiden två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum *ånyo* hålla förhandling, *som sägs i 14–16 §§,* och därvid särskilt *tillse,* att utredningen *bedrives* så skyndsamt som möjligt. *Finnes* med hänsyn till *utredningens beskaffenhet* eller av annan *omständighet* uppenbart, att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, *må dock* rätten bestämma längre tids mellanrum.

Finnes den utsatta tiden otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

Då rätten beslutar *om* häktning skall, om *inte* åtal redan *har* väckts, rätten *sätta ut* den tid, inom vilken åtal skall väckas. *Tiden får inte* bestämmas längre än *vad* som *är* oundgängligen *nödvändigt.*

Är den utsatta tiden otillräcklig, får rätten medge förlängning av tiden, om detta begärs före tidens utgång. Den misstänkte eller hans försvarare skall om möjligt beredas tillfälle att yttra sig.

Väcks inte åtal inom två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal *har* väckts, med högst två veckors mellanrum hålla *ny* förhandling *i häktningsfrågan* och därvid särskilt *se till* att utredningen *bedrivs* så skyndsamt som möjligt. *Är det* med hänsyn till *utredningen* eller av annan *anledning* uppenbart att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, *får* rätten bestämma längre tids mellanrum.

Tid för åtals väckande behöver inte bestämmas då rätten beslutar om häktning enligt 3 § eller om häktning av någon som inte är närvarande vid rätten.

19 §

Har rätten beslutat om häktning med stöd av 3 §, skall åklagaren, så

snart han anser att det finns sannolika skäl för att den misstänkte begått brottet, anmäla detta till rätten. Rätten skall samma dag eller senast dagen efter en sådan anmälan hålla ny förhandling i häktningsfrågan. Om det finns synnerliga skäl, får förhandlingen hållas senare än som nu sagts. Förhandling måste dock alltid hållas senast inom en vecka från häktningsbeslutet. Om det när förhandlingen hålls inte framkommit sannolika skäl för att den misstänkte begått brottet eller i övrigt inte längre finns skäl för häktning, skall beslutet om häktning omedelbart hävas.

19 §

Har ej inom tid, som avses i 18 §, åtal väckts eller *till rätten inkommit framställning om* förlängning av tiden *eller förekomma eljest ej* längre skäl *för häktning, förordne rätten omedelbart att den häktade skall frigivas.*

20 §

Rätten skall omedelbart häva ett häktningsbeslut,

1. om inte inom *den* tid som avses i 18 § åtal *har* väckts eller förlängning av tiden *har begärts eller,*

2. om det inte längre *finns* skäl *för beslutet.*

Innan åtal har väckts, får häktningsbeslutet hävas även av åklagaren. Rätten skall snarast underrättas om åtgärden.

20 §

Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om häktning, äge denna utan förhandling besluta däröver; är den misstänkte anhållen skall beslut meddelas sist å fjärde dagen efter det framställning om hans häktande inkom till rätten. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle vad i 14–17 §§ är stadgat.

21 §[11]

Dömes den misstänkte för brottet och är han häktad, *pröve* rätten enligt de i detta kapitel *angivna grun-*

Döms den misstänkte för brottet och är han häktad, *skall* rätten, enligt de *grunder som anges* i detta

[11] Senaste lydelse 1980: 378.

derna, huruvida han skall i häkte *avbida, att* domen vinner laga kraft; *är* den misstänkte *å fri fot, må* rätten förordna, att han skall häktas.

Vid tillämpning av första stycket skall bestämmelserna i detta kapitel om häktning *av den, som skäligen kan befaras undandraga* sig straff, gälla även *i fråga om den som skäligen kan befaras undandraga* sig utvisning. Förordnandet om häktning *gäller* dock *ej* under tid då den dömde avtjänar frihetsberövande påföljd som *har ådömts honom* i målet.

kapitel, *pröva om* han skall *stanna kvar* i häkte till dess domen vinner laga kraft. *Om* den misstänkte inte *är häktad, får* rätten förordna att han skall häktas.

Vid tillämpning av första stycket skall bestämmelserna i detta kapitel om häktning *i de fall där det finns risk för att den misstänkte undandrar* sig straff, gälla även *i de fall där det finns risk för att den misstänkte undandrar* sig utvisning. Förordnandet om häktning *skall* dock *inte gälla* under *den* tid då den dömde avtjänar *en* frihetsberövande påföljd som *han har dömts till* i målet.

22 §[12]

Den som *är häktad* skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte.

Är det av synnerlig vikt att den häktade för utredning *angående* det brott, som föranlett häktningen, eller *ett* annat brott, *för vilket* han *misstänks*, förvaras på annan plats än som anges i första stycket, får rätten på *yrkande av åklagaren* förordna att *överförandet* tills vidare skall *anstå*. Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han *överförts* till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd *inställas på en plats utom häktet*.

Om förvaring av häktad *som* undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning *gälla* särskilda bestämmelser.

Den som är gripen, anhållen eller häktad skall tas i förvar. Den som *häktas* skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte.

Om det är av synnerlig vikt att den häktade, för utredning *av* det brott som föranlett häktningen eller *något* annat brott *som* han *är misstänkt för,* förvaras på *en* annan plats än som anges i första stycket, får rätten på *åklagarens* begäran *förordna* att *den häktade* tills vidare *inte* skall *föras till häkte*. Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han *förts* till häkte, skall *föras till en plats utom häktet* för förhör eller annan åtgärd.

Om förvaring av *den som är* häktad *och* undergår eller *har* undergått rättspsykiatrisk undersökning *finns* särskilda bestämmelser.

23 §

Ej må annorledes än i detta kapitel eller eljest är stadgat någon i anledning av misstanke för brott hållas i förvar, *även om han samtycker därtill.*

Om skyldighet för den som *misstänkes* för brott att *kvarstanna* för förhör *stadgas* i 23 kap.

Oavsett samtycke får ingen som är misstänkt för brott hållas i förvar *annat än enligt vad som föreskrivs i detta kapitel eller i någon annan författning.*

Om skyldighet för den som *misstänks* för brott att *stanna kvar* för förhör finns bestämmelser i 23 kap.

[12] Senaste lydelse 1986: 649.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

24 §[13]

Om *behandling* av anhållen eller häktad *så ock* om ersättning av allmänna medel åt oskyldigt *häktad är särskilt stadgat.*	Om *behandlingen* av *den som är* anhållen eller häktad *samt* om ersättning av allmänna medel åt *den som varit* oskyldigt *berövad friheten enligt detta kapitel finns särskilda bestämmelser.*

25 kap.

1 §[14]

Är någon skäligen misstänkt för brott, på vilket fängelse kan följa, och *kan* det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet *skäligen befaras,* att han avviker eller *annorledes* undandrar sig lagföring eller straff, men finns det i övrigt inte anledning att anhålla eller häkta honom, får, om det är tillräckligt, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort (reseförbud) eller föreskrivas att han på vissa tider skall anmäla sig hos anvisad polismyndighet (anmälningsskyldighet). Oberoende av brottets beskaffenhet får också reseförbud eller anmälningsskyldighet beslutas, om det *skäligen kan befaras* att den misstänkte genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.	Är någon skäligen misstänkt för *ett* brott, på vilket fängelse kan följa, och *finns* det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller *någon* annan omständighet *risk för* att han avviker eller *på något annat sätt* undandrar sig lagföring eller straff, men finns det i övrigt inte anledning att anhålla eller häkta honom, får, om det är tillräckligt, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort (reseförbud) eller föreskrivas att han på vissa tider skall anmäla sig hos anvisad polismyndighet (anmälningsskyldighet). Oberoende av brottets beskaffenhet får också reseförbud eller anmälningsskyldighet beslutas, om det *finns risk för* att den misstänkte genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.

Föreligger mot någon skäl till häktning eller anhållande men kan det antas att syftet därmed kan tillgodoses genom reseförbud eller anmälningsskyldighet, får beslut härom meddelas även i andra fall än som avses i första stycket.

51 kap.

8 §[15]

För målets beredande skall vadeinlagan med därvid fogade handlingar *delgivas* vadesvaranden *och föreläggande meddelas honom* att *inkomma med* skriftligt genmäle.	För målets beredande skall vadeinlagan med därvid fogade handlingar *delges* vadesvaranden, *som skall föreläggas* att *avge* skriftligt genmäle.

Om det är uppenbart att vadetalan är ogrundad, får hovrätten dock genast meddela dom i målet utan att någon åtgärd enligt första stycket vidtas.

[13] Senaste lydelse 1966: 302.
[14] Senaste lydelse 1981: 1295.
[15] Senaste lydelse 1984: 131.

Nuvarande lydelse

Har underrätten avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om *hävande av* sådan åtgärd, *äge* hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess *annorlunda förordnas. Har underrätten* beviljat åtgärd, som nu sagts, *äge* hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet *ej må* äga rum. *Är fråga* om häktning eller reseförbud, *må* hovrätten *ock utan motpartens hörande* göra ändring i *underrättens* beslut.

Föreslagen lydelse

Om tingsrätten har avslagit *ett* yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om *att en* sådan åtgärd *skall hävas, får* hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla till dess *något annat bestäms. Om tingsrätten har* beviljat åtgärd som nu sagts, *får* hovrätten omedelbart förordna att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet *inte får* äga rum. *I frågor* om häktning eller reseförbud *får* hovrätten göra ändring i *tingsrättens* beslut *även om motparten inte hörts.*

Om hovrätten beslutat häkta någon som inte är närvarande vid rätten, skall 24 kap. 17 § tredje och fjärde styckena tillämpas.

13 §

Så snart målets beredande avslutats, *bestämme* hovrätten tid för huvudförhandlingen. För behandling av *rättegångsfråga* eller *del* av saken, som *må* avgöras särskilt, *må* huvudförhandling *utsättas, ehuru* målet i övrigt *ej* är *berett till* huvudförhandling.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom *fyra* veckor efter utgången av den i 2 § *angivna tiden,* om *ej* till följd av *åtgärd,* som avses i 11 §, eller *annan omständighet* längre uppskov *är nödvändigt.* Har den tilltalade häktats efter utgången av den i 2 § *angivna tiden,* skall tiden räknas från *dagen för hans häktande.*

Så snart målets beredande avslutats, *skall* hovrätten *bestämma* tid för huvudförhandlingen. För behandling av *rättegångsfrågor* eller *sådana delar* av saken som *får* avgöras särskilt *får* huvudförhandling *sättas ut, trots att* målet i övrigt *inte* är *färdigt för* huvudförhandling.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom *två* veckor efter utgången av den *tid som anges* i 2 §, om *det inte* till följd av *åtgärder* som avses i 11 § eller *andra omständigheter är nödvändigt med* längre uppskov. Har den tilltalade häktats efter utgången av den *tid som anges* i 2 §, skall tiden räknas från *den dag han häktades.*

52 kap.

10 §

Finnes för utredningen *erforderligt,* att part eller annan *höres* muntligen i hovrätten, *förordne* hovrätten *därom* på sätt *den finner lämpligt. Om inställande* av tilltalad, som är anhållen eller häktad, *förordne hovrätten.*

Är det nödvändigt för utredningen *i målet* att *en* part eller *någon* annan *hörs* muntligen i hovrätten, *förordnar* hovrätten *om detta* på *lämpligt* sätt. *Hovrätten förordnar också* om *inställandet* av *en* tilltalad som är anhållen eller häktad.

Om hovrätten beslutat häkta någon som inte är närvarande vid rätten, skall 24 kap. 17 § tredje och fjärde styckena tillämpas.

54 kap.

5 §

Då *hovrätt* ogillat yrkande om häktning eller reseförbud eller *frigivit häktad eller hävt* reseförbud, *må* talan mot beslutet *ej* föras *annorledes* än i samband med talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut.	Då *hovrätten* ogillat yrkande om häktning eller reseförbud eller *hävt ett beslut om häktning eller* reseförbud, *får* talan mot beslutet föras *endast* i samband med talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut.

55 kap.

15 §

Beträffande rättegången i högsta domstolen *skola* i övrigt i tvistemål 50 kap. 11–20 §§, 22 §, 24 § och 25 § första och andra styckena samt i brottmål 51 kap. 11–20, 22, 24, 25 och 31 §§ *äga motsvarande tillämpning*.	Beträffande rättegången i högsta domstolen *skall* i övrigt i tvistemål 50 kap. 11–20 §§, 22 §, 24 § och 25 § första och andra styckena samt i brottmål 51 kap. *8 § fjärde stycket*, 11–20, 22, 24, 25 och 31 §§ *tillämpas*.
Vad i 50 kap. 26–29 §§ rörande tvistemål samt i 51 kap. 26–29 §§ rörande brottmål *är för hovrätt stadgat* om undanröjande av underrätts dom och om återförvisning *skall beträffande* högsta domstolen *äga motsvarande tillämpning* i fråga om lägre rätts dom.	Vad *som sägs* i 50 kap. 26–29 §§ rörande tvistemål samt i 51 kap. 26–29 §§ rörande brottmål om undanröjande av underrätts dom och om återförvisning *gäller för* högsta domstolen i fråga om lägre rätts dom.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer. Har någon berövats friheten enligt 24 kap. före den nya lagens ikraftträdande, skall äldre lag tillämpas i fråga om frihetsberövandet.

Lag om ändring i lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 §[1]
Infaller tid, då enligt lag eller särskild författning åtgärd *sist* skall *företagas*, på söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, *må* åtgärden *företagas* nästa *söckendag*.	Infaller *den* tid, då enligt lag eller särskild författning *en* åtgärd *senast* skall *vidtas*, på *en* söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, *får* åtgärden *vidtas* nästa *vardag*. *Första stycket gäller inte i fråga om de frister för häktningsframställning och häktningsförhandling som anges i 24 kap. 12 och 13 §§, 17 § fjärde stycket och 19 § rättegångsbalken.*

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

[1] Senaste lydelse 1974: 756.

Lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §[1]	
På begäran av åklagaren får justitiekanslern medge förlängning av den tid, inom vilken enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken häktningsframställning senast skall avlåtas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom den i nämnda lagrum föreskrivna tiden. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen erforderlig, får justitiekanslern på begäran, som görs före anståndstidens utgång, meddela ytterligare förlängning med högst femton dagar.	*På begäran av åklagaren får rätten förlänga den tid inom vilken sådan förhandling som avses i 24 kap. 19 § rättegångsbalken skall hållas till högst två eller, om det är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till utredningen, högst fyra veckor. En begäran skall innehålla skälen för förlängning av tiden.*
Görs inte häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, om begäran om förlängning inte bifallits, senast dagen efter den dag då åklagaren mottog meddelande därom, skall den anhållne omedelbart friges.	

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

[1] Senaste lydelse 1981: 1296.

Lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

17 §[1]

Har främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det *skäligen kan befaras*, att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller om reseförbud eller anmälningsskyldighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet får beslutas, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller underkastas reseförbud eller anmälningsskyldighet, om han saknar hemvist i Sverige och det *skäligen kan befaras* att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning, reseförbud och anmälningsskyldighet enligt denna paragraf tillämpas i övrigt 24 kap. *3*–24 §§ och 25 kap. 2–9 §§ rättegångsbalken. *Den som anhållits eller häktats skall dock friges* senast när den sammanlagda tid *han* i den främmande staten och här i landet varit

Föreslagen lydelse

Har främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det *finns risk för* att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller om reseförbud eller anmälningsskyldighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet får beslutas, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller underkastas reseförbud eller anmälningsskyldighet, om han saknar hemvist i Sverige och det *finns risk för* att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning, reseförbud och anmälningsskyldighet enligt denna paragraf tillämpas i övrigt 24 kap. *4*–24 §§ och 25 kap. 2–9 §§ rättegångsbalken. *Ett beslut om anhållande eller häktning skall hävas* senast när den sammanlagda tid *den dömde* varit berövad friheten i den främmande

[1] Senaste lydelse 1981: 1299.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
berövad friheten med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser uppgår till den tid som bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten i den utländska domen. I fall då den dömde anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall *den dömde friges* inom arton dagar från dagen för frihetsberövandet, om inte framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.	staten och här i landet med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser uppgår till den tid som bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten i den utländska domen. I fall då den dömde anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall *beslutet om anhållande eller häktning hävas* inom arton dagar från dagen för frihetsberövandet, om inte framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

[1] Senaste lydelse 1981: 1299.

Framställning från domstolsverket ang. tillgång för allmän domstol till kriminalregistret

1 Inledning

DV har i samråd med lagmännen vid Stockholms, Göteborgs och Malmö tingsrätter genomfört en organisationsundersökning gemensam för de tre tingsrätterna, det s. k. tingsrättsprojektet. Ett av huvudavsnitten i detta projekt rörde frågor om ADB-stöd i verksamheten.

I en förstudie (DV rapport 1984: 9) har möjligheterna att på längre sikt ge tingsrätterna ADB-stöd belysts. I förstudien föreslogs bl. a. att ADB-system för kansligöromålen skulle utvecklas. Bland de arbetsuppgifter som skulle kunna utföras med datorstöd nämns bl. a. expediering av uppgifter till RI-systemet och inhämtande av kriminalregisterutdrag via terminal.

Av förstudien framgår att det från besparingssynpunkt i första hand är brottmålsavdelningar som bör ges datorstöd. Ett införande av ADB på brottmålsavdelningar förutsätter emellertid att de blanketter för domar och RI-uppgifter som är utformade för optisk läsning kan avskaffas. Detta kräver i sin tur att det finns tekniska förutsättningar för att överföra uppgifterna på annat sätt. Vidare krävs en ändrad författningsreglering.

Domstolsverkets styrelse beslutade 1984-10-01 att det fortsatta utredningsarbetet beträffande ADB-stöd för kansliverksamheten skulle delas upp på två delavsnitt på sätt som föreslagits i förstudierapporten. Det ena avsnittet avsåg utveckling och införande av datorstöd vid två tvistemålsavdelningar vid Stockholms tingsrätt. Det andra avsnittet omfattade möjligheten att överföra information från tingsrätterna till rikspolisstyrelsen (RPS) via något datamedium samt möjligheten för tingsrätterna att få tillgång till kriminalregistret via terminal.

Möjligheterna att överföra brottmålsdomar och RI-uppgifter till RPS samt möjligheterna att ge tingsrätterna tillgång till kriminalregistret via terminal har utretts av DV i samarbete med RPS. Utredningsresultatet redovisas i DV rapport 1985: 1. I rapporten konstateras att det inte föreligger några tekniska hinder för ett sådant informationsutbyte.

I det utredningsavsnitt som rör ADB-stöd vid två tvistemålsavdelningar har arbetet nu fortskridit så långt att upphandling kan påbörjas i början av budgetåret 1985/86. Enligt tidplanen skall driftstart ske 1986–04–01. I direktiven för detta projekt, det s. k. kanslidatorprojektet, anges att datorstödet efter utvärdering skall kunna vidareutvecklas och utgöra grundvalen även för avdelningar som handlägger brottmål och på sikt även för blandade avdelningar. De modifieringar som behövs avseende speciella behov vid brottmålsavdelningarna bedöms inte vara större än att installation av ett motsvarande system vid en eller ett par brottmålsavdelningar skulle kunna ske omkring årsskiftet 1986/87.

Det planerade ADB-stödet för allmänna domstolar aktualiserar författningsändringar inom delvis skilda områden. Skyldigheten att använda fastställda blanketter för domar i tvistemål och brottmål samt för RI-uppgifter måste upphävas. Om domstolarna skall kunna utnyttja den tekniska möjligheten att få terminalåtkomst till kriminalregistret, krävs ändringar i de författningar som reglerar uttag ur registret.

En författningsändring angående användningen av fastställda blanketter för domar och RI-uppgifter har aktualiserats av domstolsverket hos justitiedepartementet i annan ordning. I det följande berörs därför endast möjligheten att få direktåtkomst till kriminalregistret.

Bestämmelser om kriminalregistret har meddelats i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister och i kriminalregisterkungörelsen (1973: 58). Enligt 1 § kriminalregisterlagen skall registret föras hos RPS och innehålla de uppgifter som närmare anges i lagen. Enligt 8 § skall utdrag av registret meddelas, när framställning därom görs av bl. a. domstol. Framställning om utdrag skall göras på blankett enligt formulär, som RPS fastställer. I särskilt brådskade fall får en myndighet begära utdrag av registret på telegrafisk väg (4 och 7 §§ kriminalregisterkungörelsen). Utdrag av kriminalregistret skall enligt 8 § i kungörelsen avfattas på blankett enligt formulär som RPS fastställer. Sådant udrag expedieras normalt senast andra arbetsdagen efter det framställningen inkom. På särskild begäran får dock telegrafiskt meddelande lämnas om att registret inte innehåller sådan anteckning som skall framgå av registerutdrag. Enligt 14 § kriminalregisterkungörelsen skall registret med tillhörande handlingar hållas under sådan vård att obehörig ej får tillgång till registret.

En författningsändring angående användningen av fastställda blanketter för domar och RI-uppgifter har aktualiserats av domstolsverket hos justitiedepartementet i annan ordning. I det följande berörs därför endast möjligheten att få direktåtkomst till kriminalregistret.

Bestämmelser om kriminalregistret har meddelats i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister och i kriminalregisterkungörelsen (1973: 58). Enligt 1 § kriminalregisterlagen skall registret föras hos RPS och innehålla de uppgifter som närmare anges i lagen. Enligt 8 § skall utdrag av registret meddelas, när framställning därom görs av bl. a. domstol. Framställning om utdrag skall göras på blankett enligt formulär, som RPS fastställer. I särskilt brådskande fall får en myndighet begära utdrag av registret på telegrafisk väg (4 och 7 §§ kriminalregisterkungörelsen).

Utdrag av kriminalregistret skall enligt 8 § i kungörelsen avfattas på blankett enligt formulär som RPS fastställer. Sådant utdrag expedieras normalt senast andra arbetsdagen efter det framställningen inkom. På särskild begäran får dock telegrafiskt meddelande lämnas om att registret inte innehåller sådan anteckning som skall framgå av registerutdrag. Enligt 14 § kriminalregisterkungörelsen skall registret med tillhörande handlingar hållas under sådan vård att obehörig ej får tillgång till registret.

RPS tillhandahåller blanketter och meddelar i samråd med riksåklagaren och DV de närmare anvisningar som behövs för tillämpningen av kriminalregisterkungörelsen, se 16 §.

Antalet expedierade kriminalregisterutdrag är stort. Under år 1984 beställde domstolarna ca 51 000 utdrag av totalt 137 000. Stockholms tingsrätt beräknas årligen beställa omkring 13 000 utdrag. En rationalisering av rutinen för inhämtande av kriminalregisterutdrag så att dessa vid domstolen kan tas ut på papper, medför påtagliga fördelar både för domstolarna och för RPS. För domstolarnas del skulle kansliarbetet underlättas i inte oväsentlig grad och påskynda handläggningen i vissa fall, vilket är av särskild betydelse i mål där den tilltalade är berövad friheten. De fördelar RPS kan uppnå är framför allt ekonomiska, eftersom den optiska läsningen av domar och beslut tenderar till att bli allt dyrare.

Som tidigare nämnts finns inte några direkta tekniska hinder för att ge domstol tillgång till kriminalregistret via terminal. Efter hand som ADB-system byggs upp i domstolarna bör dessa tekniska möjligheter till en rationell informationsbehandling utnyttjas. För närvarande har ingen myndighet vid sidan av polisväsendet terminalåtkomst till sådana uppgifter som finns i kriminalregistret. Efter beslut av riksdagen (SFS 1985: 7) har emellertid polisregisterlagen (1965: 94) ändrats på så sätt att regeringen bemyndigas medge att myndigheter kan få terminalåtkomst till polisregistret, av vilket kriminalregistret är en mindre del.

Den information som finns i kriminalregistret är av känslig art. För att informationen inte skall användas på ett oriktigt eller oförsiktigt sätt kan rätten till terminalåtkomst kombineras med regler om vilken krets av anställda vid domstolen som skall få beställa uppgifter ur kriminalregistret. De krav som av DV uppställts på utrustning för tidigare omnämnda tvistemålsavdelningar innefattar att ett system för behörighetskontroll skall finnas. För de tillämpningar som är aktuella vid en tvistemålsavdelning har det befunnits tillräckligt att behörigheten indelas i tre olika nivåer. Vid en brottmålsavdelning kan behörighetssystemet utvidgas till flera nivåer för att möjliggöra att endast enstaka tjänstemän vid avdelningen kan beställa kriminalregisterutdrag.

Med hänsyn till vad ovan anförts kan konstateras att goda skäl talar för att ge allmän domstol terminalåtkomst till kriminalregistret. Några tekniska hinder föreligger inte. Ej heller behöver det befaras att den enskildes intresse av integritet skulle trädas för när. DV hemställer att justitiedepartementet föranstaltar om de författningsändringar som berättigar domstolarna till terminalåtkomsten.

Lagtekniskt torde den föreslagna ordningen kunna lösas genom ett tillägg till 8 § kriminalregisterlagen på motsvarande sätt som skett vid regleringen av terminalåtkomst till polisregistret (3 och 10 §§ polisregisterlagen).

Detta ärende har avgjorts av generaldirektören. I den slutliga handläggningen har även deltagit hovrättsassessorn Lars Dahlstedt och byråchefen Tomas Stahre.

Mats Börjesson

Tomas Stahre

Sammanställning av remissyttranden över en framställning från domstolsverket ang. tillgång för allmän domstol till kriminalregistret

1 Remissinstanser

Efter remiss har yttranden över framställningen avgetts av justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, datainspektionen, hovrätten för Västra Sverige, kammarrätten i Sundsvall, Stockholms tingsrätt och Norrköpings tingsrätt.

Yttranden har vidare avgetts av justitieombudsmannen Wigelius (JO), statskontoret, riksrevisionsverket, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Centralorganisationen SACO/SR, Statsanställdas förbund och data- och offentlighetskommittén.

RÅ har överlämnat yttranden från överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt och överåklagaren vid regionåklagarmyndigheterna i Göteborg och Härnösand.

2 Allmänna synpunkter på förslaget

2.1 Inledning

Framställningen har i stort sett fått ett positivt mottagande. De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget i huvudsak. Flertalet påpekar dock betydelsen av att sekretessfrågorna får en godtagbar lösning. Ett fåtal remissinstanser avstyrker den remitterade framställningen.

Till de remissinstanser som i princip får anses positiva till framställningen hör JK, RÅ, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, hovrätten för Västra Sverige, Kammarrätten i Sundsvall, Stockholms tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, JO, statskontoret, riksrevisionsverket, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, SACO/SR och Statsanställdas förbund.

Framställningen avstyrks av datainspektionen och data- och offentlighetsutredningen.

2.2 I huvudsak positiva remissvar

De remissinstanser som har närmare utvecklat sina synpunkter har anfört följande.

Stockholms tingsrätt tar upp vissa tekniska problem. Den anför:

Tingsrätten står inför driftstart av två nya ADB-system. Kanslierna på tvistemålsavdelningarna 2 och 3 samt tingsrättens två aktuariekontor kommer under våren 1986 att erhålla ADB-stöd. Utvecklingen av dessa system har således tagit fasta former och såväl tekniska rutiner som manuella kringrutiner finns konkretiserade. Efter utvärdering av det nu aktuella

kanslidatorsystemet, som är ett pilotprojekt för både Stockholms tingsrätt och övriga tingsrätter, skall ställning tas till fortsatt datorisering av tingsrättens övriga avdelningskanslier. Något system för brottmålsförfarandet finns därför inte utvecklat i dag. Systemet för avdelningarna 2 och 3 kan visserligen komma att utgöra grund för ett system för tingsrättens brottmålsavdelningar. Många överväganden torde dock återstå innan ett sådant system kan tas i drift.

Det beskrivna förhållandet medför svårigheter för tingsrätten att nu lämna synpunkter på ett regelsystem som eventuellt skall styra tingsrättens framtida handläggning av brottmål. Tvingsrätten saknar således i dag erforderlig helhetsbild av den fortsatta datoriseringen, vilket även gjort sig gällande då tingsrätten nyligen under hand lämnat synpunkter på ett förslag till förordning om registerföring vid allmänna domstolar med hjälp av automatisk databehandling. Förslaget i fråga omfattade nämligen också brottmålen.

Konstateras kan också att – även om en reglering kan komma att ske i olika författningar – de frågor som aktualiseras i anledning av en förordning om registerföring är intimt förknippade med de frågor som aktualiseras i förevarande fall. Överväganden rörande ändamål med och innehåll i ett register, liksom utdata, gallring m m bör nämligen inte ses fristående från frågor om dataöverföring och terminalåtkomst. Vidare krävs en genomarbetad organisation för ADB-säkerhet samt såväl tekniska som andra förutsättningar för tillfredsställande dataskydd och behörighetskontroller för att tingsrätten skall kunna uttala att den kan ansvara för ifrågavarande ADB-verksamhet. Från dessa synpunkter sett hade det därför varit bäst om frågan om terminalåtkomst hade anstått till dess sådana förutsättningar föreligger. Beaktas bör också att fråga inte enbart är om en koppling till kriminalregistret från Stockholms tingsrätt utan att efter hand som ADB-systemen inom domstolsväsendet byggs upp denna tekniska möjlighet kan komma att utnyttjas även av ett stort antal andra domstolar. Tingsrätten kan dock, liksom domstolsverket, konstatera att en terminalåtkomst till rikspolisstyrelsens kriminalregister kommer att medföra betydande rationaliseringsvinster.

Även *Sveriges domareförbund* pekar på att det för närvarande finns brister i de tekniska förutsättningarna. Förbundet framhåller följande.

Domareförbundet saknar anledning ifrågasätta att tillgång för de allmänna domstolarna till kriminalregistret via terminal skulle ha besparingseffekter. En sådan tillgång innebär vidare fördelar från effektivitetssynpunkt liksom från rättssäkerhetssynpunkt. Domstolarna kommer därigenom att ha tillgång till mera aktuella utdrag av kriminalregistret än nu ofta är fallet. Risken skulle därigenom komma att minska t. ex. för att tillämpliga bestämmelser i 34 kap. brottsbalken blir förbisedda.

I det bakomliggande materialet har domstolsverket konstaterat att de teoretiskt-tekniska förutsättningarna för ett genomförande av förslaget föreligger. Med hänsyn till verkets preliminära riktlinjer för ADB-användningen inom verkets område fram till år 1990, förtjänar dock påpekas att de praktiskt-tekniska förutsättningarna i första hand kommer att finnas för de

tre största tingsrätterna. För de medelstora tingsrätterna finns sådana förutsättningar tidigast i slutet av 80-talet och för de mindre tingsrätterna – liksom för hovrätterna och högsta domstolen – är det en fråga på ännu längre sikt.

Hovrätten för Västra Sverige är mycket positiv till tanken att domstolarna skulle få terminaltillgång till kriminalregistret. Hovrätten anför:

I domstolsverkets framställning har angetts de fördelar som skulle uppnås om de allmänna domstolarna fick terminalåtkomst till kriminalregistret. Hovrätten vill med anledning av vad verket anfört understryka det angelägna i att t. ex. mål rörande häktning kan handläggas skyndsamt utan att kravet på ett tillfredsställande beslutsunderlag behöver eftersättas. Det finns härutöver anledning peka på ytterligare fördelar som förslaget skulle medföra. I ett stort antal vädjade brottmål – drygt 300 om året – begär hovrätten in kriminalregisterutdrag eftersom det utdrag som finns i tingsrättens akt kan vara inaktuellt. I de allra flesta fall visar det sig emellertid att registret inte tillförts nya uppgifter rörande den tilltalade. Om hovrätten hade terminalåtkomst, skulle aktualiteten i det av tingsrätten inhämtade utdraget lätt kunna kontrolleras, och ett nytt utdrag skulle i flertalet fall inte behöva tas fram.

Såväl rättssäkerhets- som effektivitetsskäl talar enligt hovrättens mening för att de allmänna domstolarna utan dröjsmål erhåller terminalåtkomst till kriminalregistret. Skälen torde emellertid inte vara så starka att det kan anses befogat att anskaffa terminaler enbart för detta ändamål. Som domstolsverket anfört i sin framställning bör i stället domstolarna ges tillgång till kriminalregistret via terminal efter hand som ADB-system byggs upp i domstolarna. För hovrättens vidkommande skulle detta kunna komma till stånd under första halvåret 1987.

Sveriges advokatsamfund redovisar en mer kritisk inställning:

Samfundet är i grunden kritiskt till ökad spridning av känsliga personuppgifter. Snart sagt varje myndighet torde under åberopande av effektivitets- och besparingsskäl kunna påvisa behov av ökad åtkomlighet till sådana uppgifter. Risken för otillbörligt nyttjande av information och för läckor utgör påtagliga skäl mot att åtkomligheten till den känsliga informationen som finns i kriminalregistret ökas. När det gäller terminalåtkomst till information av nu aktuellt slag bör därför mycket stor restriktivitet råda.

Enligt nuvarande regler äger bl. a. allmän domstol rätt at efter framställning hos rikspolisstyrelsen erhålla utdrag ur kriminalregistret. Redan nu gällande ordning innefattar, enligt samfundets mening, risken för att integritetsskyddet sätts åt sidan. Det lär ha förekommit att rikspolisstyrelsen lämnar ut uppgifter ur kriminalregistret till domstol utan att först kontrollera att den omfrågade personen verkligen är misstänkt, dvs. förekommit polisregistret (person- och belastningsregistret). Risken för att sådan kontroll underlåtes blir särskilt påtaglig när en domstol samtidigt beställer ett stort antal kriminalregisterutdrag. Även kontrollen beträffande läckage av uppgifter mellan myndigheter och från myndighet till allmänheten är också för närvarande bristfällig eller obefintlig.

Det nu gällande "manuella" systemet har emellertid även andra uppenbara nackdelar. Ineffektiviteten hos nuvarande rutiner påverkar anhållnings- och häktningstidernas längd. Nuvarande tidsutdräkt och omgång vid beställning av kriminalregisterutdrag är skäl som från rättssäkerhetssynpunkt talar för att allmän domstol ges terminalåtkomst till kriminalregistret. Från kontrollsynpunkt föreligger också fördelar med att låta domstol via dator beställa uppgifter ur kriminalregistret. Det är nämligen möjligt för datorn att föra "loggbok" över de förfrågningar som görs. Härvid kan också kontrolleras vem som gör förfrågan och om denna gäller person som verkligen är misstänkt för brott.

Sammanfattningsvis ställer sig samfundet positivt till att allmän domstol på sätt föreslagits ges terminalåtkomst till kriminalregistret. För att den enskildes integritetsintresse ej skall trädas för när är det dock av synnerlig vikt att till rätten till terminalåtkomst knyts noggranna behörighetsregler. Behörigheten bör på varje brottmålsavdelning minimeras till en eller två personer utan delegationsrätt.

Med de reservationer som ovan angivits tillstyrker advokatsamfundet förslaget.

Även *JO* har vissa reservationer:

Jag delar uppfattningen att det skulle medföra vissa fördelar såväl för domstolarna som för rikspolisstyrelsen om de allmänna domstolarna ges terminalåtkomst till registret. Jag är dock inte helt övertygad om att dessa fördelar, ställda i relation till den enskildes intresse av att uppgifter ur registret inte blir åtkomliga för obehöriga personer, är så påtagliga att framställningen från domstolsverket bör bifallas.

I sin framställning har domstolsverket angivit att rätten till terminalåtkomst *kan* kombineras med regler om vilken krets av anställda vid en domstol som skall få beställa uppgifter ur kriminalregistret. Enligt min mening *måste* en grundläggande förutsättning för bifall till framställningen vara, att det tillskapas ett säkert behörighetssystem. Ett sådant system bör inte avse endast vilka personer som skall ha rätt att beställa uppgifter. Det bör också innefatta krav på att den som beställer uppgifterna "märker" sin beställning med erforderliga koder och målnummer. Systemet bör vidare inrättas på sådant sätt att samtliga de beställningar som görs blir registrerade hos RPS. Med hjälp av sådana registeruppgifter bör beställningarna sedan följas upp med kontroller stickprovsvis mot de mål i vilka beställningarna har gjorts. Under de förutsättningar jag nu har angivit är jag beredd att tillstyrka domstolsverkets framställning.

JK anför:

Den föreslagna möjligheten för de allmänna domstolarna att få egen terminalåtkomst till kriminalregistret motiveras främst av rationaliserings- och kostnadsskäl. Fördelarna i dessa hänseenden får enligt min mening anses vara så stora för domstolarnas dömande verksamhet att jag i princip inte har något att erinra mot förslaget. I systemet bör dock byggas in kontroller av behörigheten vid beställning av uppgifter ur registret. Det bör också kunna kontrolleras efteråt, vem som har beställt sådana uppgifter.

Domstolsverkets framställning om att allmän domstol skall få terminalåtkomst till kriminalregistret är enligt min mening välgrundad. Med hänsyn till att de tekniska möjligheterna finns erfordras endast en ändrad författningsreglering för att ett informationsutbyte i aktuellt hänseende mellan rikspolisstyrelsen och tingsrätterna skall kunna komma till stånd. De fördelar som en sådan ordning skulle innebära vore av stor betydelse och bör tas till vara. Särskilt vill jag betona möjligheterna att påskynda handläggningen i mål där den tilltalade är berövad friheten. För den händelse häktningsutredningens förslag (SOU 1985: 27) om kortare tidsfrister vid häktning och anhållande vinner bifall – vilket torde kunna förväntas – blir det än mer angeläget att kriminalregisteruppgifter kan inhämtas utan tidsutdräkt. Även de övriga i framställningen angivna fördelarna bör dock understrykas.

När det gäller erforderliga författningsändringar synes det mig mest lämpligt att efter mönster i 3 § polisregisterlagen (1965: 94) bemyndiga regeringen medge att allmän domstol – utöver det nuvarande sättet att infordra kriminalregisterutdrag – får terminaltillgång till kriminalregistret.

Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen tillstyrker domstolsverkets framställning att få terminalåtkomst för de allmänna domstolarna till kriminalregistret. Styrelsen vill i anslutning härtill anföra följande.

Alltsedan 1960-talet, då de centrala polis- och kriminalregistren överfördes till ADB, har rikspolisstyrelsen exklusivt förfogat över registren. Detta har dels varit betingat av tekniska omständigheter – terminalanslutning saknades under den första tiden – dels av den omständigheten att registerlagstiftningen tillkom i en tid registren fördes manuellt. Detta har medfört att myndigheter, som i sin verksamhet har behov av uppgifter ur registren, har varit hänvisade till att hos rikspolisstyrelsen rekvirera utdrag ur dessa. För att leva upp till de höga krav som ställs på kvaliteten hos registren har det vidare ansetts lämpligt att *en* myndighet svarar för inläggning av uppgifter.

Efterhand som ADB-tekniken utvecklas ter det sig naturligt att ifrågasätta den nuvarande ordningen. Såsom domstolsverkets rapport 1985: 1 visar kan betydande vinster göras inom domstolsväsendet om domstolarna ges möjlighet att via terminal få direktåtkomst till kriminalregistret.

2.3 Negativa remissvar

Datainspektionen

Datainspektionen har förståelse för strävandena att uppnå rationaliseringsvinster. Det är dock tveksamt om de blir så stora att de väger upp nackdelarna med den föreslagna rutinen. Den remitterade framställningen är emellertid knappast så detaljerad som önskvärt vore för att inspektionen skall kunna ta ställning till alla de frågor som inspektionen har att beakta enligt datalagan (1973: 289).

I andra länder har man noga undvikit att integrera kriminalregister med

andra delar av informationssystemen inom rättsväsendet för att undvika missbruk.

Det är ytterst olämpligt att vidga tillgängligheten av information av detta slag som inte ens den registrerade själv har möjlighet att få tillgång till hos polisen.

En oavvislig förutsättning för ett tillstyrkande skulle vara att säkerheten är fullt betryggande, främst genom ett personligt behörighetskontrollsystem med loggning av samtliga transaktioner i polisens dator samt kontroll av användningen t. ex. genom fortlöpande stickprovkontroller i efterhand. Eventuellt borde också säkerheten förstärkas med maskinell kontroll hos RPS huruvida oavgjort brottmål förekommer innan utlämnande sker. Även med sådana åtgärder synes det dock inte möjligt att garantera tillfredsställande säkerhet. Oproportionerligt många fall av missbruk av central åtkomst till känsliga register via terminal har förekommit inom exempelvis polisen. Datainspektionen har anledning att förmoda att liknande missbruk förekommer inom andra känsliga sektorer. Just nu handläggs f.ö. hos datainspektioonen ett klagoärende där hos polisen anställd civil personal misstänks för att obehörigen berett sig tillträde till RPS[5] person- och belastningsregister (PBR). Detta visar med önskvärd tydlighet att i vart fall polisens nuvarande behörighets- och säkerhetssystem inte är till fyllest.

Trots resultatet av en nyligen genomförd undersökning beträffande allmänhetens förtroende för domstolarna torde detta förtroende vara ganska gott. Det är viktigt att upprätthålla detta förtroende. Risken för terminalmissbruk bör därför beaktas även i detta sammanhang.

Slutligen anser datainspektionen att den uppluckring av gränserna mellan myndigheternas verksamhet som blir följden av en än mer integrerad ADB-verksamhet från integritetssynpunkt är otillfredsställande. Erfarenheten har visat att ibland inte ens den registeransvariga myndigheten vet var gränsen för dess kompetens och ansvar går. Förvirringen för allmänheten blir då givetvis än större, och inspektionen kan inte annat än ånyo erinra om den föga gynnsamma utvecklingen härvidlag.

Sammanfattningsvis kan datainspektionen med hänvisning till det ovan anförda för närvarande inte tillstyrka det remitterade förslaget.

Data- och offentlighetskommittén

En terminalåtkomst måste med nödvändighet öka risken för att uppgifterna om de registrerade sprids till andra än de som oundgängligen är i behov av dem och bör därför inte medges utan mycket starka skäl. I detta fall måste en noggrann avvägning göras mellan domstolarnas behov av att få tillgång till uppgifter ur registret och de registrerades berättigade intresse av att uppgifterna inte blir tillgängliga för andra än de som behöver dem i sitt arbete. För att kunna göra en sådan avvägning fordras att domstolarnas behov redovisas och analyseras på ett helt annat sätt än vad som gjorts i domstolsverkets framställning.

Vidare fordras en ingående redovisning av de tekniska lösningarna eftersom risken för integritetsintrång påverkas av hur dessa görs. Av domstolsverkets framställning framgår endast att man tänker sig ett behörighetssystem för att möjliggöra att bara enstaka tjänstemän skall kunna beställa

utdrag. Det ökade skydd för de registrerades integritet som kan vinnas med ett sådant system är enligt vår uppfattning mycket marginellt. För att ett system med olika behörigheter skall fungera krävs dessutom att det är väl anpassat till hur det övriga arbetet på avdelningarna organiserats.

Vi anser inte att den föreliggande utredningen ger grund för att de allmänna domstolarna skall få terminalåtkomst till kriminalregistret.

3 Synpunkter på integritets- och sekretessproblem

En stor del av de i princip positiva remissinstanserna har framhållit att en förutsättning för att framställningen skall bifallas är att frågor om offentlighet och sekretess och om integritet löses på ett tillfredsställande sätt. I detta sammanhang tar man upp såväl författningsreglering (sekretesslagen) som behörighetsregler och systemets åtkomlighet, allt i syfte att minimera missbruk.

Mer allmänna synpunkter framförs av *Sveriges domareförbund*:

Domareförbundet vill också framhålla att säkerhetsfrågorna – bortsett från vissa överväganden rörande behörighetssystem – knappast alls berörts av domstolsverket. Inte heller har frågorna om offentlighet och sekretess samt om integritet belysts. Ett genomförande av domstolsverkets förslag förutsätter enligt domareförbundets mening att dessa problem övervägts och konstaterats vara möjliga att bemästra.

Riksrevisionsverket berör också dessa frågor:

Enligt RRV:s mening är det angeläget att försöksverksamheten utformas så att den belyser de administrativa och ekonomiska konsekvenserna av terminalåtkomsten. RRV vill betona vikten av att domstolsverket under försöksverksamheten noga bevakar de säkerhets- och sårbarhetsproblem som decentraliserad terminalåtkomst kan leda till.

Det framgår av remisshandlingarna att domstolsverket också avser att – som försöksverksamhet – låta ett par brottmålsavdelningar genomföra uppdatering av kriminalregistret via egna terminaler. Säkerhets- och sårbarhetsfrågorna är även i denna del av försöksverksamheten av stor betydelse. Decentralisering av uppdatering av kriminalregistret från en enhet vid rikspolisstyrelsen till på sikt samtliga tingsrätter kan komplicera möjligheten att upprätthålla tillfredsställande datakvalitet. I försöksverksamheten bör därför ingå att utvärdera kvaliteten på de data som uppdateras via terminal på brottmålsavdelningarna.

RÅ tar upp frågan om vilka som bör få utnyttja registret. Han anför:

Som framhållits av domstolsverket är den information som finns i kriminalregistret av känslig natur. Rätten till terminalåtkomst måste därför enligt min mening åtföljas av bestämmelser om vem i domstolen som skall få beställa uppgifter ur registret. Därvid bör eftersträvas att så få tjänstemän som möjligt anförtros uppgiften.

När det gäller risken för integritetsintrång anför *rikspolisstyrelsen*:

En direktåtkomst till kriminalregistret för myndigheter utanför polisväsendet aktualiserar emellertid vissa frågor. Bland annat ökar risken för integritetsintrång ju fler myndiheter som har sådan åtkomst.

Inom polisväsendet finns ett omfattande system av behörighetsregler. Motsvarande höga krav måste ställas på de myndigheter som i en framtid ges rätt till terminalåtkomst av denna känsliga information. Rikspolisstyrelsens kontroll av behörighet bör lämpligen inskränkas till en kontroll av att rekvirerande myndighet är behörig. Frågan om den personliga behörigheten överförs på så sätt till den rekvirerande myndigheten som har att närmare ange hur behörighetsfrågorna skall lösas inom myndigheten. Rikspolisstyrelsen har bemyndigats att inom sitt område meddela föreskrifter om bl. a. de gemensamma informationssystemen, se förordning (1984: 731) med instruktion för rikspolisstyrelsen 10 § 5 p. En motsvarande bestämmelse bör lämpligen införas i domstolsverkets instruktion för domstolsväsendets del.

Rikspolisstyrelsen förordar ett behörighetssystem hos domstolarna med behörighetskort jämte personlig kod som genom beslut av domstolens chef eller chef för avdelning som handlägger brottmål tilldelas sådan personal som har att rekvirera kriminalregisterutdrag.

Styrelsen konstaterar samtidigt att det beträffande domstolsväsendet finns väl inarbetade rutiner för rekvisition av utdrag. Volymen är stor och domstolarna har stor vana vid hantering av från integritetssynpunkt känslig information. Det finns ingen anledning att tro att informationen, om den är åtkomlig via dataskärm eller skrivare, skulle hanteras på annat sätt än som görs med den nu gällande ordningen. Det bör snarare vara så att färre personer får möjlighet att rekvirera utdrag enligt den föreslagna ordningen.

Hovrätten för Västra Sverige

Frågor rörande sekretesskyddet bör givetvis ägnas stor uppmärksamhet i ärenden av det här slaget. Några svårigheter att uppnå ett tillfredsställande sådant skydd torde emellertid inte föreligga. Domare och i regel även annan domstolspersonal är väl förtrogna med sekretessbestämmelserna och vana vid att handskas med sekretessbelagt material.

Liksom domstolsverket anser hovrätten att ett system för behörighetskontroll bör finnas. Hovrätten förordar att i ett sådant system de befattningshavare som skall ha tillgång till kriminalregistret tilldelas ett visst kodnummer, vilket skall utgöra "nyckel" till registret. Det antal befattningshavare som skall ha tillgång till registret bör i och för sig begränsas i viss utsträckning. Hur många och vilken kategori befattningshavare som skall ges behörighet bör med hänsyn till bl. a. domstolarnas olika storlek och organisation avgöras från fall till fall. För hovrättens vidkommande torde det vara lämpligt att flertalet ledamöter och fiskaler på en avdelning ges behörighet. Det torde emellertid inte finnas anledning att indela behörigheten i ett flertal nivåer. I förevarande sammanhang blir det endast fråga om att antingen ha eller att inte ha tillgång till kriminalregistret. Något samband med behörigheten vad gäller domstolens egna ADB-system behöver inte föreligga.

Som en extra säkerhetsåtgärd bör övervägas en ordning som innebär att vissa uppgifter registreras i samband med att frågor ställs till kriminalregistret via terminal. En registrering av frågeställarens kodnummer, aktuellt målnummer och den person i registret frågan avsett skulle ge möjlighet att kontrollera att registret inte används för ovidkommande syften. I detta sammanhang vill hovrätten emellertid framhålla att det inte finns anledning att för domstolarnas del vidta säkerhetsåtgärder som går längre än för andra myndigheter; en enhetlig sekretessording bör självfallet eftersträvas.

Bestämmelserna i sekretesslagen tas upp av *JK*.

I sammanhanget vill jag peka på bestämmelsen i 12 kap. 2 § sekretesslagen enligt vilken den i 7 kap. 17 § föreskrivna sekretessen i princip inte gäller hos domstolar i deras rättskipande eller rättsvårdande verksamhet. Det får förutsättas att tillämpningen av de bestämmelsen inte kommer att påverkas av att domstolarna får terminalåtkomst till kriminalregistret. Frågan synes dock böra övervägas i samband med införandet av möjlighet till sådan åtkomst.

Samma fråga aktualiseras av *kammarrätten i Sundsvall*.

Det allmänna kriminalregistret är sekretesskyddat enligt 7 kap. 17 § sekretesslagen. Sekretessen gäller i verksamhet som avser förande av eller uttag ur registret för uppgift som har tilförts detta. Beträffande utlämnande av sådan uppgift gäller vad som är föreskrivet i lagen om registret och i den till lagen anslutande kungörelsen. Enligt 12 kap 2 § sekretesslagen gäller emellertid inte det nyssnämnda sekretesskyddet hos domstol i dess rättsskipande eller rättsvårdande verksamhet, såvida inte domstolen har fått uppgiften för att pröva frågan om den kan lämnas ut. Den nämnda regleringen avser att skapa ett skydd för den information av mycket känslig art som finns i registret. Det är angeläget att detta skydd upprätthålls, även om och när de allmänna domstolarna genom terminaler får direktaccess till registret. Kammarrätten vill därför understyrka vad som sägs i DV:s framställning om att rätten till terminalåtkomst bör kombineras med regler om vilken krets av anställda vid domstolen som skall få beställa uppgifter ur registret och att den utrustning som kan komma till användning innefattar ett system för behörighetskontroll. En reglering bör bl. a. kunna ske genom föreskrift att det i arbetsordning för domstol skall finnas angivet vad som gäller i fråga om uttag ur kriminalregistret genom terminal.

Även *Stockholms tingsrätt* behandlar sekretessproblemen:

Hur åtkomsten till kriminalregistret tekniskt skall ske finns inte närmare beskrivet i framställningen En koppling torde emellertid – oavsett om den innefattar möjlighet att via såväl terminalbild som skrivare eller via enbart skrivare få tillgång till uppgifter – medföra att domstolen rent faktiskt har åtkomst till i princip hela kriminalregistret, dvs. även uppgifter om personer som inte är tilltalade i pågående mål. Domstolen skall visserligen enligt 3 § första stycket kriminalregisterlagen endast i vissa fall inhämta utdrag ur registret. Denna bestämmelse torde emellertid inte medföra annat synsätt på frågan om myndighetens faktiska åtkomst. Hela registret – eller

ADB-upptagningen – måste därför i och med uppkopplingen bli tillgänglig för domstolen i enlighet med tryckfrihetsförordningens bestämmelser och därmed anses vara förvarad hos domstolen. Eftersom rikspolisstyrelsen i och med registrering gör upptagningarna tillgängliga för domstolen i läsbar form torde de dessutom vara att betrakta som inkomna och därmed allmänna handlingar.

Enligt 7 kap. 17 § sekretesslagen (1980: 100) gäller sekretess i verksamhet som avser förande av eller uttag ur allmänt kriminalregister för uppgift som har tillförts registret. Sekretessen gäller således både hos den registeransvarige och hos den som kan göra uttag ur registret. Denna regel synes emellertid omfatta endast polismyndigheternas verksamhet, exempelvis lokal polismyndighets terminalanslutning till registret. Lämnas registeruppgifter till annan myndighet följer sekretessen uppgiften bara i den mån denna omfattas av bestämmelser om överföring av sekretess, som beträffande domstol regleras i 12 kap. 1 § sekretesslagen. Av 12 kap. 2 § samma lag följer dock att sekretessen för uppgifter ur kriminalregistret inte överförs till domstol när fråga är om dess rättskipande eller rättsvårdande verksamhet. En terminalanslutning från en domstol till kriminalregistret torde således med tillämpning av nuvarande bestämmelser komma att medföra att registret i dess helhet hos domstolen blir att anse som ADB-upptagning som är att betrakta som såväl allmän som offentlig handling. En ändring av sekretesslagen i angivet hänseende är därför enligt tingsrättens mening oundgängligen erforderlig.

Datainspektionen

Inledningsvis vill dock datainspektionen peka på det förhållandet att uppgifterna hos tingsrätten enligt 2 kap. 3 § andra stycket tryckfrihetsförordningen (TF) inte torde åtnjuta något skydd enligt sekretesslagen (1980: 100). Detta innebär enligt inspektionen uppenbara risker för otillbörligt intrång i registrerads personliga integritet. Att kriminalregisterutdrag i en domstolsakt redan nu i och för sig är tillgänglig för allmänheten ger inte anledning till annan bedömning från datainspektionens sida. Inte heller att vissa begränsningar beträffande tillgängligheten eventuellt ges i bestämmelsen i TF 2 kap. 3 §, andra stycket, andra meningen. Det är en väsentlig artskillnad att ha ett så känsligt register som kriminalregisgter tillgängligt via terminal jämfört med hur det hittills fungerat. Den "manuella tröskeln" har tveklöst varit en bra spärr mot missbruk.

4 Övrigt

Kostnadsaspekten tas upp av *statskontoret*.

Domstolsverket har inte redvisat några kostnader eller intäkter av sitt förslag. Vi har dock, från de utgångspunkter statskontoret har att beakta, i princip ingen erinran mot domstolsverkets framställning. Vi utgår därvid från att den ordning verket föreslagit blir väsentligt billigare än nuvarande ordning och från att behörighets- och säkerhetsfrågorna, såsom domstolsverket angett, kan lösas på ett godtagbart sätt. Vi utgår vidare från att den

tekniska lösning som kan komma ifråga, inte innebär att förändringar i RI-systemen försvåras.

Rikspolisstyrelsen berör vissa tekniska frågor:

Från teknisk synpunkt gör styrelsen den bedömningen att viss utökning av datamaskinutrustningen hos styrelsen måste komma till stånd. I ett inledningsskede då endast ett litet antal domstolar skall anslutas, bedöms denna utökning dock vara av sådan blygsam omfattning att den kan ske inom ramen för den ordinarie utbyggnaden av datakommunikationsnätet inom polisen. Vidare bör framhållas att dataöverföringen mellan de olika polisiära myndigheterna inom kort kommer att ske i krypterad form. För att information då skall vara oläslig för den som till äventyrs på ett obehörigt sätt kommer åt information under utväxling måste enligt styrelsens uppfattning motsvarande krav ställas på trafiken mellan rikspolisstyrelsens dator och domstolarnas dataterminaler. Rikspolisstyrelsen vill här också påminna om att polisväsendets terminalpark skall helt förnyas under sista kvartalet 1986. Terminalanslutning från andra myndigheter bör inte ske dessförinnan.

RÅ påpekar att åklagarväsendet kan stå på tur för terminaltillgång till kriminalregistret. Han framhåller:

Avslutningsvis vill jag i detta sammanhang upplysa om att ett utredningsarbete angående tekniska hjälpmedel m. m. inom åklagarväsendet för närvarande håller på att avslutas. I detta arbete som sker i samarbete med statskontoret övervägs ett ökat datorstöd. Att inhämta registeruppgifter via terminal kan sålunda även komma att aktualiseras för åklagarväsendets del. Detta förhållande bör enligt min mening beaktas vid bedömningarna av vilka författningsändringar och -tillägg som erfordras i anledningav domstolsverkets framställning.

Författningsregleringen tas upp av *kammarrätten i Sundsvall*:

Kammarrätten finner inte hinder möta mot den lagtekniska lösning som förordas i framställningen och som innebär att det genom ett tillägg till 8 § kriminalregisterlagen öppnas möjlighet att införa den föreslagna ordningen.

Även *rikspolisstyrelsen* berör denna fråga:

Vad slutligen angår frågan om författningsregleringen får rikspolisstyrelsen tillstyrka domstolsverkets förslag om ett tillägg till 8 § kriminalregisterlagen. Ett sådant tillägg – förslagsvis ett tredje stycke – bör kunna få följande lydelse: "Regeringen kan förordna att en myndighet som avses i första stycket får terminalåtkomst till kriminalregistret".

Författningsregleringen tas också upp av *Stockholms tingsrätt*:

I domstolsverkets framställning konstateras att polisregisterlagen (1965: 94) "ändras på så sätt att regeringen bedmyndigats medge att myndigheter kan få terminalåtkomst till polisregistret, av vilket kriminalregistret är en mindre del." Tingsrätten får i anledning härav påpeka att som

polisregister anses inte det allmänna kriminalregistret. Ett bemyndigande för regeringen i likhet med bestämmelsen i 3 § andra stycket polisregisterlagen torde således, såsom i och för sig föreslagits i framställningen, behöva införas i kriminalregisterlagen (1963: 197). Bestämmelsen i 10 a § polisregisterlagen avser emellertid registeransvarig myndighet att någon motsvarande regel avseende domstols åtkomst till kriminalregistret är således inte aktuell. Däremot erfordras i förordningen (1973: 58) regler om vilka domstolar som äger rätt till ifrågavarande terminalåtkomst. Vidare torde erfordras vissa följdändringar i lagen och förordningen på så sätt att det framgår vilka bestämmelser som endast riktar sig mot den registeransvarige, exempelvis att begäran om utdrag ur registret endast kan ställas till denne.

Innehåll

Proposition ... 1
Propositionens huvudsakliga innehåll ... 1
Lagförslag ... 3
1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken ... 3
2 Förslag till lag om ändring i lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid ... 16
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål ... 17
4 Förslag till lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ... 18
5 Förslag till lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister ... 20
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 februari 1987 21
1 Inledning ... 21
2 Allmän motivering ... 22
2.1 Utgångspunkter ... 22
2.2 Häktningsförutsättningarna ... 27
2.2.1 Brottsmisstankens styrka och brottets svårhet ... 27
2.2.2 De särskilda häktningsgrunderna ... 29
2.2.3 Häktning vid lindriga brott ... 31
2.2.4 Häktning vid svåra brott ... 33
2.3 Förfarandet vid prövning av frågor om häktning m. m. ... 34
2.3.1 Frister ... 34
2.3.2 Forumfrågan ... 40
2.3.3 Försvararfrågan ... 41
2.3.4 Kontakterna mellan parter och domstol ... 43
2.3.5 Rutinerna i samband med gripande och anhållande ... 45
2.3.6 Utredningshäktning och omprövningsförhandling m. m. 47
2.3.7 Hävande av beslut om häktning ... 50
2.3.8 Frister för åtal och huvudförhandling ... 52
2.3.9 Häktning i högre rätt ... 56
2.4 Alternativ till häktning ... 58
2.5 Häktning på nya grunder – talan mot häktningsskäl ... 61
2.6 Organisatoriska frågor m. m. ... 63
3 Ikraftträdande ... 67
4 Upprättade lagförslag ... 68
5 Specialmotivering ... 68
5.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken ... 68
5.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid ... 81
5.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål ... 81
5.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ... 83
6 Hemställan ... 83
7 Beslut ... 83
Utdrag ur lagrådets protokoll den 5 mars 1987 ... 84
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 mars 1987 ... 100
1 Anmälan av lagrådsyttrande ... 100
2 Terminalåtkomst till kriminalregistret ... 105
3 Hemställan ... 109
4 Beslut ... 109

Bilaga 1 Sammanfattning av utredningens betänkande 110
Bilaga 2 Utredningens lagförslag 116
Bilaga 3 Sammanställning av remissyttrandena över betänkandet . 142
Bilaga 4 Lagrådsremissens lagförslag 345
Bilaga 5 Framställning från domstolsverket om terminalåtkomst till kriminalregistret 362
Bilaga 6 Sammanställning av remissyttrandena över domstolsverkets framställning 365

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1987